

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

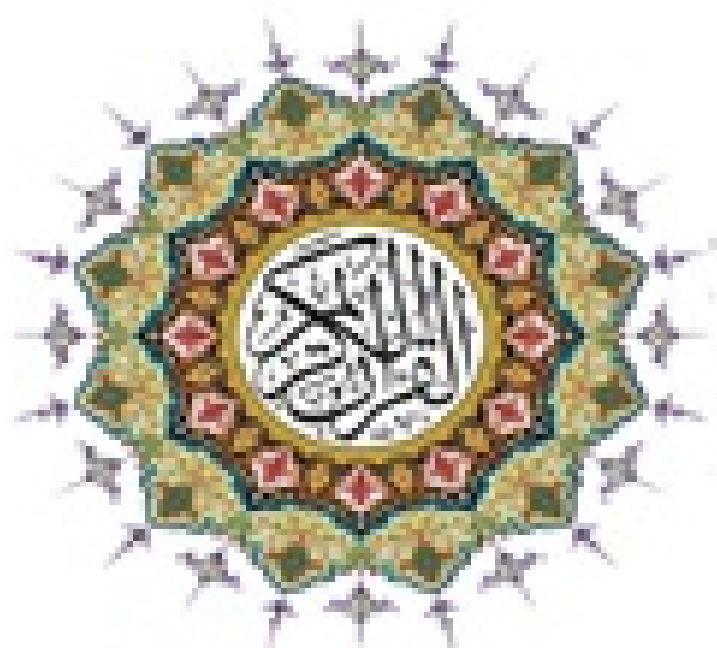
گامی

الحق یقیناً

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۱۲

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 12

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۵۰	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۱۲
۵۰	مشخصات کتاب
۵۰	۱- امتحان
۵۰	۱- امتحان
۵۴	۲- آثار امتحان
۵۴	۳- آثار امتحان با سختی
۵۴	۴- آثار امتحان با مصیبت
۵۴	۵- آثار امتحان سلیمان(ع)
۵۵	۶- آثار امتحان موسی(ع)
۵۶	۷- آثار شکست در امتحان
۵۶	۸- آثار موفقیت در امتحان
۵۶	۹- ابزار امتحان
۷۸	۱۰- ابزار امتحان بنی اسرائیل
۷۹	۱۱- اقسام امتحان
۸۰	۱۲- امتحان ابراهیم(ع)
۸۱	۱۳- امتحان اخروی بندگان خدا
۸۲	۱۴- امتحان اسماعیل(ع)
۸۲	۱۵- امتحان اشراف مشرک
۸۲	۱۶- امتحان اصحاب الجنه
۸۴	۱۷- امتحان اصحاب کهف
۸۴	۱۸- امتحان امت ها
۸۶	۱۹- امتحان انبیا
۸۶	۲۰- امتحان انسان

۸۸	۲۱- امتحان انسان ها
۹۴	۲۲- امتحان با آب
۹۵	۲۳- امتحان با آسایش
۹۶	۲۴- امتحان با آشامیدنیها
۹۶	۲۵- امتحان با آیات خدا
۹۶	۲۶- امتحان با اذیت
۹۸	۲۷- امتحان با اقرار
۹۸	۲۸- امتحان با امکانات دنیوی
۹۸	۲۹- امتحان با امکانات مادی
۱۰۰	۳۰- امتحان با انبیا
۱۰۰	۳۱- امتحان با انفاق
۱۰۲	۳۲- امتحان با بعثت انبیا
۱۰۲	۳۳- امتحان با بی نیازی
۱۰۲	۳۴- امتحان با پیروزی
۱۰۴	۳۵- امتحان با تجمل
۱۰۴	۳۶- امتحان با تقسیم آب
۱۰۴	۳۷- امتحان با تقوا
۱۰۴	۳۸- امتحان با تکلیف
۱۰۶	۳۹- امتحان با تکلیف سخت
۱۰۶	۴۰- امتحان با ثروت
۱۰۸	۴۱- امتحان با جان
۱۰۸	۴۲- امتحان با جنگ
۱۱۰	۴۳- امتحان با جهاد
۱۱۲	۴۴- امتحان با حیات
۱۱۲	۴۵- امتحان با خوردنیها
۱۱۴	۴۶- امتحان با خیر

- ۱۱۴ - امتحان با درخت زقوم - ۴۷
- ۱۱۴ - امتحان با دنیاطلبی - ۴۸
- ۱۱۵ - امتحان با دین - ۴۹
- ۱۱۶ - امتحان با رفاه - ۵۰
- ۱۱۶ - امتحان با روزی - ۵۱
- ۱۱۸ - امتحان با زیان جانی - ۵۲
- ۱۱۸ - امتحان با زیان مالی - ۵۳
- ۱۱۸ - امتحان با زیبایی - ۵۴
- ۱۱۸ - امتحان با سختی - ۵۵
- ۱۲۲ - امتحان با سخن - ۵۶
- ۱۲۴ - امتحان با سلب نعمت - ۵۷
- ۱۲۴ - امتحان با شتر صالح(ع) - ۵۸
- ۱۲۴ - امتحان با شرور - ۵۹
- ۱۲۴ - امتحان با شکست - ۶۰
- ۱۲۶ - امتحان با شکنجه - ۶۱
- ۱۲۸ - امتحان با شهادت - ۶۲
- ۱۲۸ - امتحان با شهیدان - ۶۳
- ۱۲۸ - امتحان با صید - ۶۴
- ۱۳۰ - امتحان با عمل - ۶۵
- ۱۳۰ - امتحان با فرزند - ۶۶
- ۱۳۲ - امتحان با فقر - ۶۷
- ۱۳۵ - امتحان با قتل - ۶۸
- ۱۳۶ - امتحان با قضاوت - ۶۹
- ۱۳۶ - امتحان با کافران - ۷۰
- ۱۳۶ - امتحان با کمبود محصول - ۷۱
- ۱۳۸ - امتحان با گوساله سامری - ۷۲

- ۱۳۸ ----- ۷۳- امتحان با مال
- ۱۴۱ ----- ۷۴- امتحان با مردم
- ۱۴۲ ----- ۷۵- امتحان با مرده
- ۱۴۲ ----- ۷۶- امتحان با مرگ
- ۱۴۲ ----- ۷۷- امتحان با مرگ فرزند
- ۱۴۳ ----- ۷۸- امتحان با مساکین
- ۱۴۴ ----- ۷۹- امتحان با مشرکان
- ۱۴۴ ----- ۸۰- امتحان با مصائب
- ۱۴۴ ----- ۸۱- امتحان با مصیبت
- ۱۴۶ ----- ۸۲- امتحان با معجزه
- ۱۴۶ ----- ۸۳- امتحان با ملعونان
- ۱۴۶ ----- ۸۴- امتحان با مهلت
- ۱۴۸ ----- ۸۵- امتحان با نجات
- ۱۴۸ ----- ۸۶- امتحان با نعمت
- ۱۵۲ ----- ۸۷- امتحان با وفای به سوگند
- ۱۵۲ ----- ۸۸- امتحان با وفای به عهد
- ۱۵۲ ----- ۸۹- امتحان با همنشین
- ۱۵۲ ----- ۹۰- امتحان با یتیم
- ۱۵۴ ----- ۹۱- امتحان بنی اسرائیل
- ۱۶۰ ----- ۹۲- امتحان پاکان
- ۱۶۰ ----- ۹۳- امتحان تائبان
- ۱۶۰ ----- ۹۴- امتحان ثروتمندان
- ۱۶۰ ----- ۹۵- امتحان جامعه دینی
- ۱۶۲ ----- ۹۶- امتحان حاجیان
- ۱۶۲ ----- ۹۷- امتحان حق ناپذیران صدراسلام
- ۱۶۳ ----- ۹۸- امتحان خدا

- ۹۹- امتحان داود(ع) ۱۷۰
- ۱۰۰- امتحان در ایمان ۱۷۰
- ۱۰۱- امتحان در جهاد ۱۷۰
- ۱۰۲- امتحان در دین ۱۷۰
- ۱۰۳- امتحان رهبران جامعه ۱۷۲
- ۱۰۴- امتحان زنان مهاجر ۱۷۲
- ۱۰۵- امتحان سلیمان(ع) ۱۷۲
- ۱۰۶- امتحان ظالمان ۱۷۴
- ۱۰۷- امتحان غاصبان ۱۷۴
- ۱۰۸- امتحان فرعونیان ۱۷۵
- ۱۰۹- امتحان قوم ثمود ۱۷۶
- ۱۱۰- امتحان قوم نوح ۱۷۸
- ۱۱۱- امتحان کافران ۱۷۸
- ۱۱۲- امتحان کافران ثروتمند ۱۸۰
- ۱۱۳- امتحان کافران صدراسلام ۱۸۰
- ۱۱۴- امتحان گروه های اجتماعی ۱۸۰
- ۱۱۵- امتحان متقین ۱۸۲
- ۱۱۶- امتحان محسنان ۱۸۲
- ۱۱۷- امتحان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۸۲
- ۱۱۸- امتحان مدعیان ایمان ۱۸۲
- ۱۱۹- امتحان مسلمانان ۱۸۴
- ۱۲۰- امتحان مسلمانان صدراسلام ۱۸۶
- ۱۲۱- امتحان مسلمانان مدینه ۱۸۶
- ۱۲۲- امتحان مشرکان ۱۸۶
- ۱۲۳- امتحان مشرکان صدراسلام ۱۸۶
- ۱۲۴- امتحان معبودان باطل ۱۸۸

- ۱۲۵- امتحان ملکه سبأ ۱۸۸
- ۱۲۶- امتحان منافقان ۱۸۸
- ۱۲۷- امتحان موسی(ع) ۱۸۹
- ۱۲۸- امتحان مؤمنان ۱۹۰
- ۱۲۹- امتحان مؤمنان پیشین ۲۰۰
- ۱۳۰- امتحان های بزرگ ۲۰۰
- ۱۳۱- امتحان یتیم ۲۰۲
- ۱۳۲- امتحان یهود ۲۰۲
- ۱۳۳- امتحان یهود ایله ۲۰۲
- ۱۳۴- انواع امتحان ۲۰۴
- ۱۳۵- اهمیت امتحان ۲۰۶
- ۱۳۶- اهمیت امتحان مؤمنان ۲۰۶
- ۱۳۷- با سختی امتحان ۲۰۶
- ۱۳۸- بزرگترین امتحان ۲۰۸
- ۱۳۹- تعداد امتحان در سال ۲۰۸
- ۱۴۰- تعدد امتحان موسی(ع) ۲۰۸
- ۱۴۱- تقوا در امتحان ۲۰۸
- ۱۴۲- تنوع ابزار امتحان ۲۱۰
- ۱۴۳- حتمیت امتحان مؤمنان ۲۱۰
- ۱۴۴- ذکر امتحان ابراهیم(ع) ۲۱۰
- ۱۴۵- زمینه امتحان ۲۱۰
- ۱۴۶- زمینه امتحان امت ها ۲۱۲
- ۱۴۷- زمینه امتحان موسی(ع) ۲۱۴
- ۱۴۸- زمینه امتحان مؤمنان ۲۱۴
- ۱۴۹- سخت ترین امتحان ۲۱۴
- ۱۵۰- سنت امتحان ۲۱۴

- ۱۵۱- شکست در امتحان ۲۱۸
- ۱۵۲- صبر در امتحان ۲۱۸
- ۱۵۳- عمومیت امتحان خدا ۲۲۱
- ۱۵۴- عوامل شکست در امتحان ۲۲۲
- ۱۵۵- عوامل موفقیت در امتحان ۲۲۲
- ۱۵۶- غفلت از امتحان ۲۲۴
- ۱۵۷- فراگیری امتحان ۲۲۴
- ۱۵۸- فلسفه امتحان ۲۲۴
- ۱۵۹- فلسفه امتحان ابراهیم(ع) ۲۳۴
- ۱۶۰- فلسفه امتحان انسان ها ۲۳۴
- ۱۶۱- فلسفه امتحان خدا ۲۳۴
- ۱۶۲- فلسفه امتحان موسی(ع) ۲۳۶
- ۱۶۳- فلسفه امتحان مؤمنان ۲۳۶
- ۱۶۴- فلسفه امتحان یهود ۲۳۸
- ۱۶۵- قبولی بنی اسرائیل در امتحان ۲۳۸
- ۱۶۶- کلمات امتحان ابراهیم(ع) ۲۳۸
- ۱۶۷- محل امتحان ۲۳۹
- ۱۶۸- مراتب امتحان ۲۴۰
- ۱۶۹- مصونیت از امتحان ۲۴۰
- ۱۷۰- مصونیت از امتحان خدا ۲۴۰
- ۱۷۱- مکان امتحان انسان ها ۲۴۰
- ۱۷۲- ملاک امتحان ۲۴۲
- ۱۷۳- موارد امتحان ۲۴۲
- ۱۷۴- موفقیت در امتحان ۲۴۲
- ۱۷۵- ناکامی در امتحان ۲۴۶
- ۱۷۶- نشانه شکست در امتحان ۲۴۶

- ۱۷۷- نشانه های شکست در امتحان ۲۴۸
- ۱۷۸- نشانه های موفقیت در امتحان ۲۴۸
- ۱۷۹- آثار امتحانهای خدا ۲۴۸
- ۱۸۰- استمرار امتحانهای خدا ۲۵۰
- ۱۸۱- امتحانهای خدا ۲۵۰
- ۱۸۲- تعدد امتحانهای خدا ۲۷۰
- ۱۸۳- تنوع امتحانهای خدا ۲۷۲
- ۱۸۴- زمینه امتحانهای خدا ۲۷۲
- ۱۸۵- سهولت امتحانهای خدا ۲۷۲
- ۱۸۶- شرایط موفقیت در امتحانهای خدا ۲۷۲
- ۱۸۷- عمومیت امتحانهای خدا ۲۷۴
- ۱۸۸- غفلت از امتحانهای خدا ۲۷۵
- ۱۸۹- فلسفه امتحانهای خدا ۲۷۶
- ۱۹۰- مراتب امتحانهای خدا ۲۷۸
- ۱۹۱- موفقیت در امتحانهای خدا ۲۷۸
- ۱۹۲- وضوح امتحانهای خدا ۲۷۹
- ۲- امداد ۲۸۱
- ۱- آثار امداد ۲۸۱
- ۲- آثار امداد به دشمنان ۲۸۱
- ۳- آثار امداد به دشمنان خدا ۲۸۱
- ۴- آثار امداد به دشمنان دین ۲۸۲
- ۵- آثار امداد به دین ۲۸۲
- ۶- آثار امداد به فقرا ۲۸۲
- ۷- آثار امداد به مؤمنان ۲۸۲
- ۸- آثار امداد دین ۲۸۴
- ۹- آثار امداد غیبی ۲۸۴

- ۱۰- آثار امداد مشرکان معاهد ۲۸۴
- ۱۱- آثار تبلیغ امداد به فقرا ۲۸۵
- ۱۲- ابزار امداد ۲۸۶
- ۱۳- ابزار امداد خدا ۲۸۶
- ۱۴- اجتناب از امداد به تبعیدگران ۲۸۶
- ۱۵- اجتناب از امداد به فقرا ۲۸۶
- ۱۶- اجتناب از امداد به قاتل ۲۸۸
- ۱۷- اجتناب از امداد به مجاهدان ۲۸۸
- ۱۸- اجتناب از امداد به مجرمان ۲۸۸
- ۱۹- ارزش امداد به دین ۲۹۰
- ۲۰- ارزش امداد به مجاهدان ۲۹۰
- ۲۱- ارزش امداد به مهاجران ۲۹۰
- ۲۲- امداد اخروی به خویشاوندان ۲۹۲
- ۲۳- امداد ارزشمند ۲۹۲
- ۲۴- امداد انصار ۲۹۲
- ۲۵- امداد با امکانات دنیوی ۲۹۴
- ۲۶- امداد با فرزند ۲۹۴
- ۲۷- امداد با مال ۲۹۴
- ۲۸- امداد به ابراهیم(ع) ۲۹۶
- ۲۹- امداد به ادیان ۲۹۶
- ۳۰- امداد به امت ها ۲۹۶
- ۳۱- امداد به انبیا ۲۹۶
- ۳۲- امداد به انسان ۲۹۹
- ۳۳- امداد به انسان ها ۳۰۰
- ۳۴- امداد به اهل عذاب ۳۰۰
- ۳۵- امداد به یازماندگان صالحان ۳۰۲

- ۳۰۲ ۳۶- امداد به بت پرستان
- ۳۰۲ ۳۷- امداد به بت ها
- ۳۰۴ ۳۸- امداد به برده مکاتب
- ۳۰۴ ۳۹- امداد به بنی اسرائیل
- ۳۰۶ ۴۰- امداد به بی همسران
- ۳۰۶ ۴۱- امداد به تبعیدگران
- ۳۰۷ ۴۲- امداد به حق
- ۳۱۰ ۴۳- امداد به حق طلبان
- ۳۱۱ ۴۴- امداد به حق ناپذیران
- ۳۱۲ ۴۵- امداد به خدا
- ۳۱۲ ۴۶- امداد به خویشاوندان
- ۳۱۴ ۴۷- امداد به دختران شعیب(ع)
- ۳۱۴ ۴۸- امداد به دشمنان اسلام
- ۳۱۴ ۴۹- امداد به رومیان
- ۳۱۶ ۵۰- امداد به صابران
- ۳۱۶ ۵۱- امداد به صالحان
- ۳۱۷ ۵۲- امداد به ضعفا
- ۳۱۸ ۵۳- امداد به ظالمان
- ۳۱۸ ۵۴- امداد به عفیفان
- ۳۱۸ ۵۵- امداد به عیسی(ع)
- ۳۲۰ ۵۶- امداد به فقرا
- ۳۲۰ ۵۷- امداد به قاتل
- ۳۲۱ ۵۸- امداد به کافران
- ۳۲۲ ۵۹- امداد به گناهکاران
- ۳۲۲ ۶۰- امداد به مبلغان
- ۳۲۲ ۶۱- امداد به متقین

- ۳۲۴ ----- ۶۲- امداد به متوکلان
- ۳۲۴ ----- ۶۳- امداد به مجاهدان
- ۳۳۰ ----- ۶۴- امداد به مجاهدان غزوه بدر
- ۳۳۰ ----- ۶۵- امداد به محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۳۶ ----- ۶۶- امداد به مسلمانان
- ۳۳۹ ----- ۶۷- امداد به مسلمانان صدر اسلام
- ۳۴۰ ----- ۶۸- امداد به مسلمانان مدینه
- ۳۴۰ ----- ۶۹- امداد به مسیحیان
- ۳۴۰ ----- ۷۰- امداد به مشرکان
- ۳۴۳ ----- ۷۱- امداد به مظلومان
- ۳۴۴ ----- ۷۲- امداد به معبود
- ۳۴۴ ----- ۷۳- امداد به معبودان باطل
- ۳۴۴ ----- ۷۴- امداد به ملائکه
- ۳۴۵ ----- ۷۵- امداد به موسی(ع)
- ۳۴۶ ----- ۷۶- امداد به مؤمنان
- ۳۵۶ ----- ۷۷- امداد به مؤمنان صابر
- ۳۵۶ ----- ۷۸- امداد به مؤمنان غیر مهاجر
- ۳۵۷ ----- ۷۹- امداد به مؤمنان مقاوم
- ۳۵۸ ----- ۸۰- امداد به مهاجران
- ۳۶۰ ----- ۸۱- امداد به هارون(ع)
- ۳۶۰ ----- ۸۲- امداد به یتیم
- ۳۶۲ ----- ۸۳- امداد به یوسف(ع)
- ۳۶۲ ----- ۸۴- امداد به یونس(ع)
- ۳۶۲ ----- ۸۵- امداد به یهود
- ۳۶۴ ----- ۸۶- امداد خدا
- ۳۷۶ ----- ۸۷- امداد در آخرت

- ۳۷۶ ۸۸- امداد در تدبیر آفرینش
- ۳۷۶ ۸۹- امداد در سختی
- ۳۷۸ ۹۰- امداد در غزوه بدر
- ۳۷۸ ۹۱- امداد در قیامت
- ۳۸۱ ۹۲- امداد غیبی
- ۳۸۲ ۹۳- امداد غیبی به محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۸۳ ۹۴- امداد غیبی در غزوه بدر
- ۳۸۴ ۹۵- امداد مجاهدان
- ۳۸۴ ۹۶- امداد معبودان باطل
- ۳۸۴ ۹۷- امداد مؤمنان
- ۳۸۵ ۹۸- اولویت در امداد
- ۳۸۶ ۹۹- اهمیت امداد به محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۸۶ ۱۰۰- ایمان به امداد خدا
- ۳۸۶ ۱۰۱- بشارت به امداد
- ۳۸۷ ۱۰۲- تبلیغ امداد به فقرا
- ۳۸۸ ۱۰۳- تبلیغ امداد به مساکین
- ۳۸۸ ۱۰۴- ترک امداد به دین
- ۳۸۸ ۱۰۵- ترک امداد به مشرکان
- ۳۹۰ ۱۰۶- ترک امداد به مهاجران
- ۳۹۰ ۱۰۷- تهمت امداد به محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۹۰ ۱۰۸- درخواست امداد خدا
- ۳۹۲ ۱۰۹- درخواست امداد غیبی
- ۳۹۲ ۱۱۰- ذکر امداد خدا
- ۳۹۲ ۱۱۱- ذکر امداد غیبی
- ۳۹۲ ۱۱۲- زمینه امداد به قوم نوح
- ۳۹۴ ۱۱۳- زمینه امداد به مساکین

- ۱۱۴- زمینه امداد به یونس(ع) ۳۹۴
- ۱۱۵- زمینه امداد خدا ۳۹۴
- ۱۱۶- زمینه های امداد الله ۳۹۸
- ۱۱۷- زمینه های امداد خدا ۳۹۸
- ۱۱۸- سرزنش ترک امداد بهفقرا ۳۹۹
- ۱۱۹- سنت امداد ۴۰۰
- ۱۲۰- سنت امداد به مظلوم ۴۰۴
- ۱۲۱- شرایط امداد خدا ۴۰۴
- ۱۲۲- شیطان و امداد خدا ۴۰۴
- ۱۲۳- شیطان و ملائکه امداد ۴۰۶
- ۱۲۴- عجز از امداد ۴۰۶
- ۱۲۵- عجز از امداد اخروی ۴۰۶
- ۱۲۶- عجز از امداد در قیامت ۴۰۷
- ۱۲۷- عقیده به امداد معبودان باطل ۴۰۸
- ۱۲۸- عمومیت امداد خدا ۴۰۸
- ۱۲۹- عوامل محرومیت از امداد خویشاوندان ۴۰۸
- ۱۳۰- عوامل محرومیت از امداد دوست ۴۰۸
- ۱۳۱- عوامل محرومیت از امداد های اخروی ۴۱۰
- ۱۳۲- فرجام امداد به ظالمان ۴۱۰
- ۱۳۳- فرجام امداد به مفسدان ۴۱۰
- ۱۳۴- کیفر امداد به ظالمان ۴۱۰
- ۱۳۵- محرومان از امداد خویشاوندان ۴۱۲
- ۱۳۶- محرومان از امداد دوست ۴۱۲
- ۱۳۷- محرومان از امداد غیبی ۴۱۴
- ۱۳۸- محرومیت از امداد اخروی ۴۱۴
- ۱۳۹- محرومیت از امداد خدا ۴۱۴

- ۱۴۰- محرومیت از امداد غیبی ۴۱۴
- ۱۴۱- محرومیت از امداد های اخروی ۴۱۴
- ۱۴۲- محرومیت از امداد همسر ۴۱۶
- ۱۴۳- مسؤولیت امداد به فقرا ۴۱۶
- ۱۴۴- ملائکه امداد ۴۱۶
- ۱۴۵- ملائکه امداد در غزوه بدر ۴۲۲
- ۱۴۶- منشأ امداد به عقیقان ۴۲۴
- ۱۴۷- منشأ امداد به نیازمندان ۴۲۴
- ۱۴۸- منشأ امداد غیبی ۴۲۴
- ۱۴۹- موانع امداد به مساکین ۴۲۴
- ۱۵۰- موانع امداد در قیامت ۴۲۶
- ۱۵۱- نشانه های امداد به محمد(صلی الله علیه و آله) ۴۲۶
- ۱۵۲- نقش امداد غیبی ۴۲۶
- ۱۵۳- نقش ملائکه امداد ۴۲۷
- ۱۵۴- نیاز به امداد ۴۲۸
- ۱۵۵- نیاز به امداد در قیامت ۴۲۸
- ۱۵۶- وعده امداد ۴۳۰
- ۱۵۷- وعده امداد غیبی ۴۳۰
- ۳- امر به معروف ۴۳۲
- ۱- امر به معروف ۴۳۲
- ۲- آثار اجتماعی امر به معروف ۴۳۸
- ۳- آثار امر به معروف ۴۳۸
- ۴- آثار ترک امر به معروف ۴۴۲
- ۵- احکام امر به معروف ۴۴۲
- ۶- ارزش امر به معروف ۴۴۴
- ۷- امر به معروف در ادیان ۴۴۴

- ۴۴۶ ۸- امر به معروف در بنی اسرائیل
- ۴۴۶ ۹- امر به معروف در دوران لقمان
- ۴۴۶ ۱۰- امر به معروف مجاهدان
- ۴۴۸ ۱۱- امر به معروف محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۴۸ ۱۲- امر به معروف مؤمنان
- ۴۴۸ ۱۳- امر به معروف هارون(ع)
- ۴۴۹ ۱۴- اهمیت امر به معروف
- ۴۵۴ ۱۵- پاداش امر به معروف
- ۴۵۵ ۱۶- تاریخ امر به معروف
- ۴۵۶ ۱۷- ترک امر به معروف
- ۴۵۶ ۱۸- حق امر به معروف
- ۴۵۶ ۱۹- خشونت در امر به معروف
- ۴۵۸ ۲۰- دعوت به امر به معروف
- ۴۵۸ ۲۱- روش امر به معروف
- ۴۵۸ ۲۲- سختیهای امر به معروف
- ۴۶۰ ۲۳- شرایط امر به معروف
- ۴۶۰ ۲۴- صبر در امر به معروف
- ۴۶۲ ۲۵- عمومیت امر به معروف
- ۴۶۳ ۴- امکانات
- ۴۶۳ ۱- آثار اتلاف امکانات مادی
- ۴۶۳ ۲- آثار امکانات دنیوی
- ۴۶۴ ۳- آثار امکانات مادی
- ۴۶۸ ۴- آثار امکانات مادی اقوام پیشین
- ۴۶۸ ۵- آثار امکانات مادی کافران
- ۴۶۸ ۶- آثار امکانات مادی مشرکان
- ۴۷۰ ۷- آثار امکانات مادی منافقان

- ۴۷۰ ۸- آثار برخورداری از امکانات مادی
- ۴۷۰ ۹- آثار ذکر منشأ امکانات مادی
- ۴۷۱ ۱۰- آثار فناپذیری امکانات مادی
- ۴۷۲ ۱۱- آثار یأس از امکانات مادی
- ۴۷۲ ۱۲- آرزوی امکانات مادی
- ۴۷۲ ۱۳- آرزوی امکانات مبارزه
- ۴۷۴ ۱۴- اتکا به امکانات مادی
- ۴۷۴ ۱۵- ائتلاف امکانات مادی
- ۴۷۴ ۱۶- اجتناب از تکبر به امکانات مادی
- ۴۷۴ ۱۷- ارزش امکانات دنیوی
- ۴۷۸ ۱۸- ارزش امکانات مادی
- ۴۸۰ ۱۹- استفاده از امکانات دنیوی
- ۴۸۴ ۲۰- استفاده از امکانات فرعونیان
- ۴۸۴ ۲۱- استفاده از امکانات مادی
- ۴۸۸ ۲۲- استفاده از امکانات مادی اخروی
- ۴۸۸ ۲۳- استفاده از امکانات مباح
- ۴۸۸ ۲۴- اسلام و امکانات دنیوی
- ۴۹۰ ۲۵- اعراض از امکانات مادی
- ۴۹۰ ۲۶- امتحان با امکانات دنیوی
- ۴۹۰ ۲۷- امتحان با امکانات مادی
- ۴۹۲ ۲۸- امداد با امکانات دنیوی
- ۴۹۲ ۲۹- امکانات داود(ع)
- ۴۹۲ ۳۰- امکانات دنیا
- ۴۹۴ ۳۱- امکانات دنیوی
- ۴۹۸ ۳۲- امکانات دنیوی پاکیزه
- ۴۹۸ ۳۳- امکانات دنیوی حق ناپذیران

- ۴۹۸ ----- ۳۴- امکانات دنیوی حلال
- ۴۹۸ ----- ۳۵- امکانات دنیوی دنیاطلبان
- ۵۰۰ ----- ۳۶- امکانات دنیوی فرعون
- ۵۰۰ ----- ۳۷- امکانات دنیوی فرعونیان
- ۵۰۰ ----- ۳۸- امکانات دنیوی قارون
- ۵۰۱ ----- ۳۹- امکانات دنیوی کافران
- ۵۰۴ ----- ۴۰- امکانات دنیوی مشرکان
- ۵۰۴ ----- ۴۱- امکانات دنیوی مشرکان صدراسلام
- ۵۰۴ ----- ۴۲- امکانات دنیوی هامان
- ۵۰۴ ----- ۴۳- امکانات ذوالقرنین
- ۵۰۸ ----- ۴۴- امکانات زمین
- ۵۱۰ ----- ۴۵- امکانات سلیمان(ع)
- ۵۱۰ ----- ۴۶- امکانات قوم عاد
- ۵۱۲ ----- ۴۷- امکانات کافران صدر اسلام
- ۵۱۲ ----- ۴۸- امکانات کشتی نوح(ع)
- ۵۱۲ ----- ۴۹- امکانات مادی اشراف فرعون
- ۵۱۳ ----- ۵۰- امکانات مادی اقوام پیشین
- ۵۱۴ ----- ۵۱- امکانات مادی انصار
- ۵۱۴ ----- ۵۲- امکانات مادی اهل مدین
- ۵۱۶ ----- ۵۳- امکانات مادی بهشت آدم(ع)
- ۵۱۶ ----- ۵۴- امکانات مادی پیشگامان در ایمان
- ۵۱۶ ----- ۵۵- امکانات مادی در قیامت
- ۵۱۸ ----- ۵۶- امکانات مادی ذوالقرنین
- ۵۱۸ ----- ۵۷- امکانات مادی سلطه طلبان
- ۵۱۸ ----- ۵۸- امکانات مادی سلیمان(ع)
- ۵۱۸ ----- ۵۹- امکانات مادی طاغوتیان

- ۵۲۰ ۶۰- امکانات مادی عیسی(ع)
- ۵۲۰ ۶۱- امکانات مادی فرعون
- ۵۲۰ ۶۲- امکانات مادی قریش
- ۵۲۰ ۶۳- امکانات مادی قوم ابراهیم
- ۵۲۲ ۶۴- امکانات مادی قوم ثمود
- ۵۲۲ ۶۵- امکانات مادی قوم عاد
- ۵۲۲ ۶۶- امکانات مادی قوم نوح
- ۵۲۴ ۶۷- امکانات مادی کافران
- ۵۲۶ ۶۸- امکانات مادی کافران صدراسلام
- ۵۲۷ ۶۹- امکانات مادی کفران کنندگان
- ۵۲۸ ۷۰- امکانات مادی مردم شمال سرزمین ذوالقرنین
- ۵۲۸ ۷۱- امکانات مادی مرفهان صدر اسلام
- ۵۲۸ ۷۲- امکانات مادی مریم(س)
- ۵۲۸ ۷۳- امکانات مادی مسلمانان صدر اسلام
- ۵۳۰ ۷۴- امکانات مادی مشرکان
- ۵۳۰ ۷۵- امکانات مادی مشرکان صدراسلام
- ۵۳۰ ۷۶- امکانات مادی مشرکان مکه
- ۵۳۰ ۷۷- امکانات مادی ملکه سبأ
- ۵۳۲ ۷۸- امکانات مادی منافقان
- ۵۳۳ ۷۹- امکانات مادی منافقان صدر اسلام
- ۵۳۴ ۸۰- امکانات مادی مؤمنان
- ۵۳۶ ۸۱- امکانات مادی مؤمنان صدر اسلام
- ۵۳۶ ۸۲- امکانات مادی و رستگاری
- ۵۳۶ ۸۳- امکانات مادی ولید بن مغیره
- ۵۳۶ ۸۴- امکانات مادی هنگام عذاب
- ۵۳۸ ۸۵- امکانات مادی هنگام مرگ

- ۵۳۸ ۸۶- امکان‌ات مادی یهود خیبر
- ۵۳۸ ۸۷- امکان‌ات مشرکان مکه
- ۵۳۸ ۸۸- امکان‌ات معنوی پیشگامان در ایمان
- ۵۴۰ ۸۹- امکان‌ات معنوی محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۵۴۰ ۹۰- امکان‌ات معنوی مؤمنان
- ۵۴۰ ۹۱- انتقال امکان‌ات دنیوی فرعونیان
- ۵۴۲ ۹۲- اهمیت امکان‌ات اقتصادی
- ۵۴۲ ۹۳- اهمیت امکان‌ات مادی
- ۵۴۲ ۹۴- اهمیت امکان‌ات معنوی
- ۵۴۴ ۹۵- بسیج امکان‌ات فرعونیان
- ۵۴۴ ۹۶- بی ارزشی امکان‌ات دنیوی
- ۵۴۶ ۹۷- بی ارزشی امکان‌ات دنیوی کافران
- ۵۴۷ ۹۸- بی ارزشی امکان‌ات مادی
- ۵۵۰ ۹۹- بی ارزشی امکان‌ات مادی کافران
- ۵۵۲ ۱۰۰- بی ارزشی امکان‌ات مادی کفران کنندگان
- ۵۵۲ ۱۰۱- بی اعتنایی به امکان‌ات مادی
- ۵۵۲ ۱۰۲- بی اعتنایی به امکان‌ات مادی کافران
- ۵۵۴ ۱۰۳- بی تأثیری امکان‌ات مادی
- ۵۵۶ ۱۰۴- بی تأثیری امکان‌ات مادی در قیامت
- ۵۵۶ ۱۰۵- بی تأثیری امکان‌ات مادی فرعونیان
- ۵۵۶ ۱۰۶- بی تأثیری امکان‌ات مادی کافران
- ۵۵۶ ۱۰۷- بی رغبتی به امکان‌ات مادی
- ۵۵۸ ۱۰۸- تحریم امکان‌ات مباح
- ۵۵۸ ۱۰۹- تحصیل امکان‌ات مادی
- ۵۵۸ ۱۱۰- تخریب امکان‌ات طبیعی
- ۵۵۸ ۱۱۱- ترک امکان‌ات دنیوی

- ۱۱۲- ترک علاقه به امکانات دنیوی ۵۶۰
- ۱۱۳- ترک علاقه به امکانات مادی ۵۶۰
- ۱۱۴- تعقل در امکانات زندگی ۵۶۰
- ۱۱۵- تفاخر به امکانات مادی ۵۶۰
- ۱۱۶- تقوا و امکانات دنیوی ۵۶۲
- ۱۱۷- تلاش برای امکانات مادی ۵۶۲
- ۱۱۸- جاذبه امکانات مادی ۵۶۲
- ۱۱۹- جاودانگی امکانات مادی ۵۶۴
- ۱۲۰- جذابیت امکانات مادی ۵۶۴
- ۱۲۱- خیریت امکانات مادی ۵۶۴
- ۱۲۲- دلایل بی ارزشی امکانات دنیوی ۵۶۶
- ۱۲۳- دنیاطلبان و امکانات دنیوی ۵۶۶
- ۱۲۴- ذکر منشأ امکانات مادی ۵۶۶
- ۱۲۵- ذکر ناپایداری امکانات مادی ۵۶۸
- ۱۲۶- زمینه اعراض از امکانات مادی ۵۶۸
- ۱۲۷- زمینه امکانات دنیوی ۵۶۸
- ۱۲۸- زمینه امکانات مادی ۵۷۰
- ۱۲۹- سرزنش سرور برای امکانات مادی ۵۷۰
- ۱۳۰- سرور برای امکانات مادی ۵۷۰
- ۱۳۱- شرایط استفاده از امکانات ۵۷۲
- ۱۳۲- شرایط استفاده از امکانات زمین ۵۷۲
- ۱۳۳- شرایط اعطای امکانات مادی ۵۷۲
- ۱۳۴- ضعف امکانات مادی ۵۷۴
- ۱۳۵- عظمت امکانات ذوالقرنین ۵۷۴
- ۱۳۶- علاقه به امکانات دنیوی ۵۷۴
- ۱۳۷- علاقه به امکانات مادی ۵۷۴

- ۱۳۸- عمومیت امکانات دنیوی ۵۷۶
- ۱۳۹- عوامل پیدایش امکانات ۵۷۶
- ۱۴۰- عوامل تحصیل امکانات مادی ۵۷۶
- ۱۴۱- عوامل کمبود امکانات مادی ۵۷۶
- ۱۴۲- عوامل محرومیت از امکانات مادی ۵۷۸
- ۱۴۳- عوامل محرومیت از امکانات معنوی ۵۷۸
- ۱۴۴- عوامل نابودی امکانات مادی ۵۷۸
- ۱۴۵- غفلت از ناپایداری امکانات دنیوی ۵۷۸
- ۱۴۶- فلسفه امکانات مادی ۵۸۰
- ۱۴۷- فلسفه امکانات مادی منافقان ۵۸۰
- ۱۴۸- فناپذیری امکانات دنیوی ۵۸۰
- ۱۴۹- فناپذیری امکانات مادی ۵۸۲
- ۱۵۰- گرایش به امکانات مادی ۵۸۲
- ۱۵۱- مالک امکانات ۵۸۲
- ۱۵۲- مالک امکانات مادی ۵۸۳
- ۱۵۳- مالکیت بر امکانات مادی ۵۸۵
- ۱۵۴- محدوده استفاده از امکانات دنیوی ۵۸۶
- ۱۵۵- محدوده استفاده از امکانات مادی ۵۸۶
- ۱۵۶- محدودیت امکانات دنیوی ۵۸۶
- ۱۵۷- محدودیت امکانات مادی ۵۸۸
- ۱۵۸- محمد(صلی الله علیه و آله) و امکانات مادی ۵۸۸
- ۱۵۹- محمد(صلی الله علیه و آله) و امکانات مادی کافران ۵۸۸
- ۱۶۰- مکذبان مقدرات خدا و امکانات ۵۹۰
- ۱۶۱- ملاک اتلاف امکانات مادی ۵۹۰
- ۱۶۲- ملاک ارزش امکانات مادی ۵۹۰
- ۱۶۳- منشأ امکانات ۵۹۰

- ۱۶۴- منشأ امکانات دنیوی ۵۹۲
- ۱۶۵- منشأ امکانات دنیوی بنی اسرائیل ۵۹۴
- ۱۶۶- منشأ امکانات دنیوی دنیاطلبان ۵۹۴
- ۱۶۷- منشأ امکانات ذوالقرنین ۵۹۴
- ۱۶۸- منشأ امکانات قدرتمندان ۵۹۴
- ۱۶۹- منشأ امکانات مادی ۵۹۶
- ۱۷۰- منشأ امکانات مادی ذوالقرنین ۶۰۶
- ۱۷۱- منشأ امکانات مادی کافران ۶۰۶
- ۱۷۲- منشأ امکانات مادی مشرکان ۶۰۶
- ۱۷۳- منشأ امکانات معنوی ۶۰۶
- ۱۷۴- موانع سلب امکانات مادی گمراهان ۶۰۸
- ۱۷۵- موجبات امکانات مادی ۶۰۸
- ۱۷۶- ناپایداری امکانات دنیوی ۶۰۸
- ۱۷۷- ناپایداری امکانات دنیوی هدایت ناپذیران ۶۱۰
- ۱۷۸- ناپایداری امکانات کافران ۶۱۲
- ۱۷۹- ناپایداری امکانات کفران کنندگان ۶۱۲
- ۱۸۰- ناپایداری امکانات مادی ۶۱۲
- ۱۸۱- نبوت و امکانات مادی ۶۱۴
- ۱۸۲- نعمت امکانات دنیوی ۶۱۶
- ۱۸۳- نعمت امکانات مادی ۶۱۶
- ۱۸۴- نقش اخروی امکانات مادی ۶۱۶
- ۱۸۵- نقش امکانات دنیوی ۶۱۶
- ۱۸۶- نقش امکانات مادی ۶۱۹
- ۱۸۷- نقش امکانات مادی سلیمان(ع) ۶۲۴
- ۱۸۸- وفور امکانات دنیوی فرعون ۶۲۴
- ۱۸۹- وفور امکانات دنیوی فرعونیان ۶۲۴

- ۱۹۰- وفور امکانات مادی ۶۲۴
- ۱۹۱- ویژگیهای امکانات دنیوی ۶۲۶
- ۱۹۲- هماهنگی امکانات دنیوی ۶۲۶
- ۱۹۳- امکانات اخروی ۶۲۶
- ۱۹۴- امکانات اقتصادی ۶۲۷
- ۱۹۵- امکانات دنیوی ۶۲۸
- ۱۹۶- آثار امکانات دنیوی ۶۳۰
- ۱۹۷- ارزش امکانات دنیوی ۶۳۰
- ۱۹۸- استفاده از امکانات دنیوی ۶۳۴
- ۱۹۹- اسلام و امکانات دنیوی ۶۳۷
- ۲۰۰- امتحان با امکانات دنیوی ۶۳۸
- ۲۰۱- امداد با امکانات دنیوی ۶۳۸
- ۲۰۲- امکانات دنیوی ۶۳۸
- ۲۰۳- امکانات دنیوی پاکیزه ۶۴۲
- ۲۰۴- امکانات دنیوی حق ناپذیران ۶۴۳
- ۲۰۵- امکانات دنیوی حلال ۶۴۴
- ۲۰۶- امکانات دنیوی دنیاطلبان ۶۴۴
- ۲۰۷- امکانات دنیوی فرعون ۶۴۴
- ۲۰۸- امکانات دنیوی فرعونیان ۶۴۴
- ۲۰۹- امکانات دنیوی قارون ۶۴۶
- ۲۱۰- امکانات دنیوی کافران ۶۴۶
- ۲۱۱- امکانات دنیوی مشرکان ۶۴۸
- ۲۱۲- امکانات دنیوی مشرکان صدراسلام ۶۴۹
- ۲۱۳- امکانات دنیوی هامان ۶۵۰
- ۲۱۴- انتقال امکانات دنیوی فرعونیان ۶۵۰
- ۲۱۵- بی ارزشی امکانات دنیوی ۶۵۰

- ۲۱۶- بی ارزشی امکانات دنیوی کافران ۶۵۴
- ۲۱۷- ترک امکانات دنیوی ۶۵۴
- ۲۱۸- ترک علاقه به امکانات دنیوی ۶۵۴
- ۲۱۹- تقوا و امکانات دنیوی ۶۵۴
- ۲۲۰- دلایل بی ارزشی امکانات دنیوی ۶۵۶
- ۲۲۱- دنیاطلبان و امکانات دنیوی ۶۵۶
- ۲۲۲- زمینه امکانات دنیوی ۶۵۶
- ۲۲۳- علاقه به امکانات دنیوی ۶۵۶
- ۲۲۴- عمومیت امکانات دنیوی ۶۵۸
- ۲۲۵- غفلت از ناپایداری امکانات دنیوی ۶۵۸
- ۲۲۶- فناپذیری امکانات دنیوی ۶۵۸
- ۲۲۷- محدوده استفاده از امکانات دنیوی ۶۵۸
- ۲۲۸- محدودیت امکانات دنیوی ۶۶۰
- ۲۲۹- منشأ امکانات دنیوی ۶۶۰
- ۲۳۰- منشأ امکانات دنیوی بنی اسرائیل ۶۶۲
- ۲۳۱- منشأ امکانات دنیوی دنیاطلبان ۶۶۲
- ۲۳۲- ناپایداری امکانات دنیوی ۶۶۲
- ۲۳۳- ناپایداری امکانات دنیوی هدایت ناپذیران ۶۶۶
- ۲۳۴- نعمت امکانات دنیوی ۶۶۶
- ۲۳۵- نقش امکانات دنیوی ۶۶۶
- ۲۳۶- وفور امکانات دنیوی فرعون ۶۶۸
- ۲۳۷- وفور امکانات دنیوی فرعونیان ۶۶۸
- ۲۳۸- ویژگیهای امکانات دنیوی ۶۷۰
- ۲۳۹- هماهنگی امکانات دنیوی ۶۷۰
- ۲۴۰- تخریب امکانات طبیعی ۶۷۰
- ۲۴۱- امکانات عمومی ۶۷۱

- ۶۷۲ ۲۴۲- امکانات مادی
- ۶۷۴ ۲۴۳- آثار اتلاف امکانات مادی
- ۶۷۵ ۲۴۴- آثار امکانات مادی
- ۶۷۹ ۲۴۵- آثار امکانات مادی اقوام پیشین
- ۶۸۰ ۲۴۶- آثار امکانات مادی کافران
- ۶۸۰ ۲۴۷- آثار امکانات مادی مشرکان
- ۶۸۰ ۲۴۸- آثار امکانات مادی منافقان
- ۶۸۲ ۲۴۹- آثار برخورداری از امکانات مادی
- ۶۸۲ ۲۵۰- آثار ذکر منشأ امکانات مادی
- ۶۸۲ ۲۵۱- آثار فناپذیری امکانات مادی
- ۶۸۲ ۲۵۲- آثار یأس از امکانات مادی
- ۶۸۴ ۲۵۳- آرزوی امکانات مادی
- ۶۸۴ ۲۵۴- اتکا به امکانات مادی
- ۶۸۴ ۲۵۵- اتلاف امکانات مادی
- ۶۸۶ ۲۵۶- اجتناب از تکبر به امکانات مادی
- ۶۸۶ ۲۵۷- ارزش امکانات مادی
- ۶۸۸ ۲۵۸- استفاده از امکانات مادی
- ۶۹۲ ۲۵۹- استفاده از امکانات مادی اخروی
- ۶۹۲ ۲۶۰- اعراض از امکانات مادی
- ۶۹۲ ۲۶۱- امتحان با امکانات مادی
- ۶۹۴ ۲۶۲- امکانات مادی اشراف فرعون
- ۶۹۴ ۲۶۳- امکانات مادی اقوام پیشین
- ۶۹۶ ۲۶۴- امکانات مادی انصار
- ۶۹۶ ۲۶۵- امکانات مادی اهل مدین
- ۶۹۸ ۲۶۶- امکانات مادی بهشت آدم(ع)
- ۶۹۸ ۲۶۷- امکانات مادی پیشگامان در ایمان

- ۶۹۸ ۲۶۸- امکانات مادی در قیامت
- ۷۰۰ ۲۶۹- امکانات مادی ذوالقرنین
- ۷۰۰ ۲۷۰- امکانات مادی سلطه طلبان
- ۷۰۰ ۲۷۱- امکانات مادی سلیمان(ع)
- ۷۰۰ ۲۷۲- امکانات مادی طاغوتیان
- ۷۰۱ ۲۷۳- امکانات مادی عیسی(ع)
- ۷۰۱ ۲۷۴- امکانات مادی فرعون
- ۷۰۱ ۲۷۵- امکانات مادی قریش
- ۷۰۱ ۲۷۶- امکانات مادی قوم ابراهیم
- ۷۰۳ ۲۷۷- امکانات مادی قوم ثمود
- ۷۰۳ ۲۷۸- امکانات مادی قوم عاد
- ۷۰۳ ۲۷۹- امکانات مادی قوم نوح
- ۷۰۵ ۲۸۰- امکانات مادی کافران
- ۷۰۷ ۲۸۱- امکانات مادی کافران صدراسلام
- ۷۰۸ ۲۸۲- امکانات مادی کفران کنندگان
- ۷۰۹ ۲۸۳- امکانات مادی مردم شمال سرزمین ذوالقرنین
- ۷۰۹ ۲۸۴- امکانات مادی مرفهان صدر اسلام
- ۷۰۹ ۲۸۵- امکانات مادی مریم(س)
- ۷۰۹ ۲۸۶- امکانات مادی مسلمانان صدر اسلام
- ۷۱۱ ۲۸۷- امکانات مادی مشرکان
- ۷۱۱ ۲۸۸- امکانات مادی مشرکان صدراسلام
- ۷۱۱ ۲۸۹- امکانات مادی مشرکان مکه
- ۷۱۱ ۲۹۰- امکانات مادی ملکه سبأ
- ۷۱۳ ۲۹۱- امکانات مادی منافقان
- ۷۱۴ ۲۹۲- امکانات مادی منافقان صدر اسلام
- ۷۱۵ ۲۹۳- امکانات مادی مؤمنان

- ۲۹۴- امکانات مادی مؤمنان صدر اسلام ۷۱۷
- ۲۹۵- امکانات مادی و رستگاری ۷۱۷
- ۲۹۶- امکانات مادی ولید بن مغیره ۷۱۷
- ۲۹۷- امکانات مادی هنگام عذاب ۷۱۷
- ۲۹۸- امکانات مادی هنگام مرگ ۷۱۹
- ۲۹۹- امکانات مادی یهود خیبر ۷۱۹
- ۳۰۰- اهمیت امکانات مادی ۷۱۹
- ۳۰۱- بی ارزشی امکانات مادی ۷۱۹
- ۳۰۲- بی ارزشی امکانات مادی کفران کنندگان ۷۲۵
- ۳۰۳- بی اعتنایی به امکانات مادی ۷۲۵
- ۳۰۴- بی اعتنایی به امکانات مادی کافران ۷۲۵
- ۳۰۵- بی تأثیری امکانات مادی ۷۲۷
- ۳۰۶- بی تأثیری امکانات مادی در قیامت ۷۲۹
- ۳۰۷- بی تأثیری امکانات مادی فرعونیان ۷۲۹
- ۳۰۸- بی تأثیری امکانات مادی کافران ۷۲۹
- ۳۰۹- بی رغبتی به امکانات مادی ۷۲۹
- ۳۱۰- تحصیل امکانات مادی ۷۳۱
- ۳۱۱- ترک علاقه به امکانات مادی ۷۳۱
- ۳۱۲- تفاخر به امکانات مادی ۷۳۱
- ۳۱۳- تلاش برای امکانات مادی ۷۳۱
- ۳۱۴- جاذبه امکانات مادی ۷۳۳
- ۳۱۵- جاودانگی امکانات مادی ۷۳۳
- ۳۱۶- جذابیت امکانات مادی ۷۳۳
- ۳۱۷- خیریت امکانات مادی ۷۳۵
- ۳۱۸- ذکر منشأ امکانات مادی ۷۳۵
- ۳۱۹- ذکر ناپایداری امکانات مادی ۷۳۷

- ۳۲۰- زمینه اعراض از امکانات مادی ۷۳۷
- ۳۲۱- زمینه امکانات مادی ۷۳۷
- ۳۲۲- سرزنش سرور برای امکانات مادی ۷۳۹
- ۳۲۳- سرور برای امکانات مادی ۷۳۹
- ۳۲۴- شرایط اعطای امکانات مادی ۷۳۹
- ۳۲۵- ضعف امکانات مادی ۷۴۱
- ۳۲۶- علاقه به امکانات مادی ۷۴۱
- ۳۲۷- عوامل تحصیل امکانات مادی ۷۴۱
- ۳۲۸- عوامل کمبود امکانات مادی ۷۴۱
- ۳۲۹- عوامل محرومیت از امکانات مادی ۷۴۳
- ۳۳۰- عوامل نابودی امکانات مادی ۷۴۳
- ۳۳۱- فلسفه امکانات مادی ۷۴۳
- ۳۳۲- فلسفه امکانات مادی منافقان ۷۴۵
- ۳۳۳- فناپذیری امکانات مادی ۷۴۵
- ۳۳۴- گرایش به امکانات مادی ۷۴۵
- ۳۳۵- مالک امکانات مادی ۷۴۷
- ۳۳۶- مالکیت بر امکانات مادی ۷۴۸
- ۳۳۷- محدوده استفاده از امکانات مادی ۷۴۹
- ۳۳۸- محدودیت امکانات مادی ۷۴۹
- ۳۳۹- محمد(صلی الله علیه و آله) و امکانات مادی ۷۴۹
- ۳۴۰- محمد(صلی الله علیه و آله) و امکانات مادی کافران ۷۴۹
- ۳۴۱- ملاک اتلاف امکانات مادی ۷۵۱
- ۳۴۲- ملاک ارزش امکانات مادی ۷۵۱
- ۳۴۳- منشأ امکانات مادی ۷۵۲
- ۳۴۴- منشأ امکانات مادی ذوالقرنین ۷۶۱
- ۳۴۵- منشأ امکانات مادی کافران ۷۶۳

- ۳۴۶- منشأ امکانات مادی مشرکان ----- ۷۶۳
- ۳۴۷- موانع سلب امکانات مادی گمراهان ----- ۷۶۳
- ۳۴۸- موجبات امکانات مادی ----- ۷۶۳
- ۳۴۹- ناپایداری امکانات مادی ----- ۷۶۵
- ۳۵۰- نبوت و امکانات مادی ----- ۷۶۷
- ۳۵۱- نعمت امکانات مادی ----- ۷۶۷
- ۳۵۲- نقش اخروی امکانات مادی ----- ۷۶۹
- ۳۵۳- نقش امکانات مادی ----- ۷۶۹
- ۳۵۴- نقش امکانات مادی سلیمان(ع) ----- ۷۷۳
- ۳۵۵- وفور امکانات مادی ----- ۷۷۳
- ۳۵۶- امکانات معنوی ----- ۷۷۵
- ۳۵۷- امکانات معنوی محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۷۷۵
- ۳۵۸- امکانات معنوی مؤمنان ----- ۷۷۵
- ۳۵۹- اهمیت امکانات معنوی ----- ۷۷۶
- ۳۶۰- عوامل محرومیت از امکانات معنوی ----- ۷۷۷
- ۳۶۱- منشأ امکانات معنوی ----- ۷۷۷
- ۵- امنیت ----- ۷۷۹
- ۱- امنیت ----- ۷۷۹
- ۲- آثار امنیت ----- ۷۸۱
- ۳- آثار امنیت اجتماعی ----- ۷۸۱
- ۴- آثار امنیت قریش ----- ۷۸۳
- ۵- آثار امنیت کعبه ----- ۷۸۳
- ۶- آثار امنیت مکه ----- ۷۸۳
- ۷- احساس امنیت بیجا ----- ۷۸۵
- ۸- احساس امنیت قوم ثمود ----- ۷۸۵
- ۹- احساس امنیت کافران ----- ۷۸۶

- ۷۸۷ ۱۰- ارزش امنیت در زندگی
- ۷۸۷ ۱۱- ارزش امنیت مؤمنان
- ۷۸۷ ۱۲- امنیت اجتماعی
- ۷۸۷ ۱۳- امنیت اخروی بهشتیان
- ۷۸۹ ۱۴- امنیت اخروی پیروان ادیان
- ۷۸۹ ۱۵- امنیت اخروی صالحان
- ۷۸۹ ۱۶- امنیت اخروی عبرت پذیران
- ۷۹۰ ۱۷- امنیت اخروی عیسی(ع)
- ۷۹۱ ۱۸- امنیت اخروی متقین
- ۷۹۳ ۱۹- امنیت اخروی متنعمان
- ۷۹۳ ۲۰- امنیت اخروی موحدان
- ۷۹۴ ۲۱- امنیت اخروی مؤمنان
- ۷۹۵ ۲۲- امنیت اخروی مهتدین
- ۷۹۶ ۲۳- امنیت از عذایهای خدا
- ۷۹۷ ۲۴- امنیت اصحاب کهف
- ۷۹۷ ۲۵- امنیت اصحاب کهف در غار
- ۷۹۷ ۲۶- امنیت اقتصادی
- ۷۹۷ ۲۷- امنیت اقتصادی درمصرباستان
- ۷۹۹ ۲۸- امنیت انسان ها
- ۷۹۹ ۲۹- امنیت اهل مکه
- ۷۹۹ ۳۰- امنیت بهشتیان
- ۸۰۱ ۳۱- امنیت تائبان
- ۸۰۱ ۳۲- امنیت جامعه اسلامی
- ۸۰۱ ۳۳- امنیت جامعه دینی
- ۸۰۱ ۳۴- امنیت حاجیان
- ۸۰۳ ۳۵- امنیت حرم مکه

- ۲۶- امنیت حیوانات ۸۰۳
- ۳۷- امنیت در بهشت ۸۰۵
- ۳۸- امنیت در بهشت آدم(ع) ۸۰۷
- ۳۹- امنیت در دار السلام ۸۰۸
- ۴۰- امنیت در رحم ۸۰۹
- ۴۱- امنیت در رحم(زهدان) ۸۰۹
- ۴۲- امنیت در سرزمین قوم سبأ ۸۰۹
- ۴۳- امنیت در شامات ۸۱۱
- ۴۴- امنیت در قیامت ۸۱۱
- ۴۵- امنیت در کعبه ۸۱۱
- ۴۶- امنیت در ماه های حرام ۸۱۳
- ۴۷- امنیت در مسجد الحرام ۸۱۳
- ۴۸- امنیت در مصر باستان ۸۱۴
- ۴۹- امنیت دنیوی عیسی(ع) ۸۱۵
- ۵۰- امنیت روحی جنین ۸۱۵
- ۵۱- امنیت شامات ۸۱۵
- ۵۲- امنیت شهیدان ۸۱۷
- ۵۳- امنیت صابران ۸۱۷
- ۵۴- امنیت صالحان ۸۱۷
- ۵۵- امنیت قریش ۸۱۸
- ۵۶- امنیت قوم ثمود ۸۱۹
- ۵۷- امنیت قوم سبأ ۸۱۹
- ۵۸- امنیت کافران پناهنده ۸۲۱
- ۵۹- امنیت لوط(ع) ۸۲۱
- ۶۰- امنیت متقین در بهشت ۸۲۱
- ۶۱- امنیت مسجد الحرام ۸۲۱

- ۸۲۳ ۶۲- امنیت مسلمانان
- ۸۲۳ ۶۳- امنیت مشرکان
- ۸۲۳ ۶۴- امنیت مکه
- ۸۲۷ ۶۵- امنیت مکه در صدر اسلام
- ۸۲۷ ۶۶- امنیت موحدان
- ۸۲۸ ۶۷- امنیت موسی(ع) در رود نیل
- ۸۲۹ ۶۸- امنیت مؤمنان
- ۸۳۱ ۶۹- امنیت مؤمنان به قیامت
- ۸۳۲ ۷۰- امنیت هنگام قیامت
- ۸۳۳ ۷۱- امنیت هنگام مرگ
- ۸۳۳ ۷۲- امنیت هنگام ولادت
- ۸۳۳ ۷۳- امنیت هود(ع)
- ۸۳۵ ۷۴- امنیت یحیی(ع)
- ۸۳۵ ۷۵- اهتمام ابراهیم(ع) به امنیت مکه
- ۸۳۵ ۷۶- اهمیت امنیت
- ۸۴۰ ۷۷- اهمیت امنیت اجتماعی
- ۸۴۲ ۷۸- اهمیت امنیت از مکاران
- ۸۴۳ ۷۹- اهمیت امنیت اقتصادی
- ۸۴۳ ۸۰- اهمیت امنیت بنی اسرائیل
- ۸۴۳ ۸۱- اهمیت امنیت جامعه
- ۸۴۳ ۸۲- اهمیت امنیت در خانه
- ۸۴۵ ۸۳- اهمیت امنیت در زندگی
- ۸۴۵ ۸۴- اهمیت امنیت مکه
- ۸۴۵ ۸۵- اهمیت رعایت مسائل امنیتی
- ۸۴۵ ۸۶- بشارت امنیت به بهشتیان
- ۸۴۷ ۸۷- بشارت امنیت در مصر باستان

- ۸۸- تضمین امنیت موسی(ع) ۸۴۷
- ۸۹- حتمیت امنیت عیسی(ع) ۸۴۷
- ۹۰- حتمیت امنیت مؤمنان ۸۴۷
- ۹۱- حرمت سلب امنیت از کافران ۸۴۹
- ۹۲- حفظ امنیت ۸۴۹
- ۹۳- حفظ امنیت پناهندگان ۸۴۹
- ۹۴- حفظ امنیت مشرکان ۸۴۹
- ۹۵- درخواست امنیت اخروی ۸۵۱
- ۹۶- درخواست امنیت مکه ۸۵۱
- ۹۷- زمینه امنیت ۸۵۲
- ۹۸- زمینه امنیت فرعون ۸۵۳
- ۹۹- زمینه امنیت مؤمنان ۸۵۳
- ۱۰۰- زمینه سلب امنیت ۸۵۳
- ۱۰۱- سرزنش احساس امنیت مشرکان ۸۵۵
- ۱۰۲- سلب امنیت از دشمنان ۸۵۵
- ۱۰۳- شرایط امنیت ۸۵۵
- ۱۰۴- علاقه به امنیت ۸۵۵
- ۱۰۵- عوامل امنیت ۸۵۷
- ۱۰۶- عوامل امنیت اجتماعی ۸۵۹
- ۱۰۷- عوامل امنیت اخروی ۸۶۰
- ۱۰۸- عوامل امنیت اخروی مؤمنان ۸۶۱
- ۱۰۹- عوامل امنیت قریش ۸۶۳
- ۱۱۰- عوامل امنیت مکه ۸۶۳
- ۱۱۱- عوامل سلب امنیت ۸۶۳
- ۱۱۲- غفلت هنگام امنیت ۸۶۵
- ۱۱۳- فلسفه امنیت اهل مکه ۸۶۵

٨٦٥	١١٤- گرایش به امنیت
٨٦٥	١١٥- منشأ امنیت
٨٦٨	١١٦- منشأ امنیت اجتماعی
٨٦٩	١١٧- منشأ امنیت جامعه
٨٦٩	١١٨- منشأ امنیت جنین
٨٦٩	١١٩- منشأ امنیت عیسی (ع)
٨٧١	١٢٠- منشأ امنیت قریش
٨٧١	١٢١- منشأ امنیت مکه
٨٧٣	١٢٢- منشأ امنیت مؤمنان
٨٧٣	١٢٣- نعمت امنیت
٨٧٧	١٢٤- نعمت امنیت اجتماعی
٨٧٧	١٢٥- نعمت امنیت اخروی
٨٧٩	١٢٦- نعمت امنیت راهها
٨٧٩	١٢٧- نعمت امنیت مکه
٨٧٩	١٢٨- نیاز به امنیت
٨٨١	١٢٩- نیاز به امنیت اخروی
٨٨١	١٣٠- وعده امنیت
٨٨٣	١٣١- آثار امنیت اجتماعی
٨٨٣	١٣٢- امنیت اجتماعی
٨٨٤	١٣٣- اهمیت امنیت اجتماعی
٨٨٧	١٣٤- عوامل امنیت اجتماعی
٨٨٧	١٣٥- منشأ امنیت اجتماعی
٨٨٩	١٣٦- نعمت امنیت اجتماعی
٨٩٠	٦- اموال
٨٩٠	١- اموال اقوام پیشین
٨٩٠	٢- اموال باغدار متکبر

- ۳- اموال دشمنان ۸۹۰
- ۴- اموال ذوی القربای محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۹۱
- ۵- اموال کافران ۸۹۱
- ۶- اموال کافران صدراسلام ۸۹۳
- ۷- اموال محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۹۳
- ۸- بی ارزشی اموال منافقان ۸۹۳
- ۹- تصرف اموال عمومی ۸۹۳
- ۱۰- تملک اموال دشمنان ۸۹۵
- ۱۱- تملک اموال یهود بنی قریظه ۸۹۵
- ۱۲- حفظ اموال عمومی ۸۹۵
- ۱۳- سلطه بر اموال دشمنان ۸۹۷
- ۱۴- غصب اموال عمومی ۸۹۷
- ۱۵- غصب اموال مردم ۸۹۷
- ۱۶- کثرت اموال کافران ۸۹۷
- ۱۷- محافظت از اموال مساکین ۸۹۹
- ۱۸- محدوده تصرف در اموال ۸۹۹
- ۱۹- نابودی اموال باغدار متکبر ۸۹۹
- ۲۰- تصرف اموال عمومی ۹۰۱
- ۲۱- حفظ اموال عمومی ۹۰۱
- ۲۲- غصب اموال عمومی ۹۰۱
- ۷- امور ۹۰۳
- ۱- آثار ذکر فرجام امور ۹۰۳
- ۲- اتقان امور ۹۰۳
- ۳- اراده خدا و تدبیر امور ۹۰۴
- ۴- اشراف و امور غیرمنطقی ۹۰۴
- ۵- اصلاح امور یتیم ۹۰۴

- ۶- امور پسندیده ۹۰۶
- ۷- امور خلاف مصلحت ۹۰۶
- ۸- امور شگفت آور ۹۰۸
- ۹- امور غیبی ۹۱۷
- ۱۰- امور ناپسند ۹۱۸
- ۱۱- امور نامعقول ۹۲۰
- ۱۲- امور ناممکن ۹۲۴
- ۱۳- انبیا و امور خارق العاده ۹۲۴
- ۱۴- اهمیت امور اقتصادی جامعه ۹۲۴
- ۱۵- تدبیر امور ۹۲۴
- ۱۶- تدبیر امور انسان ۹۲۶
- ۱۷- تدبیر امور انسان ها ۹۲۸
- ۱۸- تدبیر امور انسان ها ۹۲۸
- ۱۹- تذکر فرجام امور ۹۲۹
- ۲۰- تفویض امور ۹۳۰
- ۲۱- تنظیم امور اجتماعی ۹۳۰
- ۲۲- جهل به منشأ امور ۹۳۰
- ۲۳- حقانیت جریان امور ۹۳۱
- ۲۴- ذکر فرجام امور ۹۳۲
- ۲۵- زمینه تدبیر امور انسان ها ۹۳۲
- ۲۶- شرایط تصدی امور اقتصادی ۹۳۳
- ۲۷- شیطان و امور مخفی ۹۳۴
- ۲۸- فرجام امور ۹۳۴
- ۲۹- فلسفه امور ناپسند ۹۳۶
- ۳۰- قانونمندی امور ۹۳۸
- ۳۱- قوم نوح و امور غیرمنطقی ۹۳۸

- ۳۲- مدبر امور ۹۳۸
- ۳۳- مصالح امور ناپسند ۹۳۸
- ۳۴- مصونیت امور غیبی ۹۴۰
- ۳۵- معنویت در امور اقتصادی ۹۴۰
- ۳۶- منشأ امور ۹۴۰
- ۳۷- منشأ امور انسان ها در قیامت ۹۴۲
- ۳۸- منشأ تدبیر امور ۹۴۲
- ۳۹- منشأ تدبیر امور انسان ۹۴۴
- ۴۰- منشأ تدبیر امور انسان ها ۹۴۴
- ۴۱- منشأ تسهیل امور متقین ۹۴۴
- ۴۲- منشأ تقدیر امور ۹۴۶
- ۴۳- منشأ فرجام امور ۹۴۶
- ۴۴- منشأ قوام امور ۹۴۶
- ۴۵- نقش امور غیبی ۹۴۶
- ۴۶- نقش فرجام امور ۹۴۸
- ۴۷- یوسف(ع) و تصدی امور غذایی ۹۴۸
- ۴۸- تنظیم امور اجتماعی ۹۴۸
- ۴۹- امور خارق العاده ۹۴۹
- ۵۰- انبیا و امور خارق العاده ۹۵۰
- ۵۱- امور غیبی ۹۵۰
- ۵۲- مصونیت امور غیبی ۹۵۲
- ۵۳- نقش امور غیبی ۹۵۲
- ۵۴- امور ناپسند ۹۵۲
- ۵۵- مصالح امور ناپسند ۹۵۶
- ۵۶- سخن از امور جنسی ۹۵۶
- ۸- امیدواران ۹۵۷

- ۱- الگوی امیدواران ۹۵۷
- ۲- الگوی امیدواران به لطف خدا ۹۵۷
- ۳- امیدواران به آموزش های خدا ۹۵۷
- ۴- امیدواران به آموزشهای خدا ۹۵۸
- ۵- امیدواران به امدادهای خدا ۹۵۸
- ۶- امیدواران به پادشهای خدا ۹۵۸
- ۷- امیدواران به خدا ۹۶۰
- ۸- امیدواران به رحمت ۹۶۰
- ۹- امیدواران به لطف خدا ۹۶۲
- ۱۰- امیدواران به لقاء الله ۹۶۴
- ۱۱- علم امیدواران به رحمت خدا ۹۶۵
- ۱۲- امیدواری ۹۶۶
- ۱۳- آثار اجتماعی امیدواری ۹۶۸
- ۱۴- آثار امیدواری ۹۶۸
- ۱۵- آثار امیدواری به تکامل ۹۷۲
- ۱۶- آثار امیدواری به خدا ۹۷۳
- ۱۷- آثار امیدواری به رحمت ۹۷۴
- ۱۸- آثار امیدواری به رحمت خدا ۹۷۴
- ۱۹- آثار امیدواری به رستگاری ۹۷۶
- ۲۰- آثار امیدواری به شفاعت غیر خدا ۹۷۶
- ۲۱- آثار امیدواری به غیر خدا ۹۷۶
- ۲۲- آثار امیدواری به لقاء الله ۹۷۶
- ۲۳- آثار امیدواری به معاد ۹۷۸
- ۲۴- آثار امیدواری در دعا ۹۷۸
- ۲۵- ارزش امیدواری در سختی ۹۷۸
- ۲۶- اعتدال در امیدواری ۹۷۸

- ۹۸۰ ۲۷- امیدواری آدم(ع)
- ۹۸۰ ۲۸- امیدواری ابراهیم(ع)
- ۹۸۲ ۲۹- امیدواری ابلیس
- ۹۸۲ ۳۰- امیدواری اخروی انسان ها
- ۹۸۴ ۳۱- امیدواری اخروی منافقان
- ۹۸۴ ۳۲- امیدواری اخروی مؤمنان
- ۹۸۴ ۳۳- امیدواری اصحاب الجنه
- ۹۸۶ ۳۴- امیدواری اصحاب كهف
- ۹۸۶ ۳۵- امیدواری انبیا
- ۹۸۸ ۳۶- امیدواری انفاقگران
- ۹۸۸ ۳۷- امیدواری اولیاء الله
- ۹۸۸ ۳۸- امیدواری بت پرستان
- ۹۹۰ ۳۹- امیدواری بجا
- ۹۹۰ ۴۰- امیدواری برپاکنندگان نماز
- ۹۹۰ ۴۱- امیدواری بنی اسرائیل
- ۹۹۲ ۴۲- امیدواری به آثار عمل
- ۹۹۲ ۴۳- امیدواری به آخرت
- ۹۹۲ ۴۴- امیدواری به آموزش
- ۹۹۶ ۴۵- امیدواری به آموزش خدا
- ۹۹۸ ۴۶- امیدواری به آمرزشهای خدا
- ۹۹۸ ۴۷- امیدواری به اجابت دعا
- ۱۰۰۰ ۴۸- امیدواری به امدادهای خدا
- ۱۰۰۲ ۴۹- امیدواری به ایام الله
- ۱۰۰۳ ۵۰- امیدواری به باران
- ۱۰۰۴ ۵۱- امیدواری به بهبود اقتصادی
- ۱۰۰۴ ۵۲- امیدواری به پاداش

- ۱۰۰۴ ۵۳- امیدواری به پاداش اخروی
- ۱۰۰۶ ۵۴- امیدواری به پاداشهای خدا
- ۱۰۰۶ ۵۵- امیدواری به پیروزی
- ۱۰۰۶ ۵۶- امیدواری به پیروزی جادوگران فرعون
- ۱۰۰۸ ۵۷- امیدواری به تخفیف عذاب
- ۱۰۰۸ ۵۸- امیدواری به حسن فرجام
- ۱۰۰۸ ۵۹- امیدواری به حسن فرجام انسان ها
- ۱۰۰۹ ۶۰- امیدواری به حسن فرجام انسانها
- ۱۰۱۰ ۶۱- امیدواری به حل مشکلات
- ۱۰۱۰ ۶۲- امیدواری به حمایتهای خدا
- ۱۰۱۰ ۶۳- امیدواری به خانواده موسی(ع)
- ۱۰۱۱ ۶۴- امیدواری به خدا
- ۱۰۱۳ ۶۵- امیدواری به رحمانیت خدا
- ۱۰۱۴ ۶۶- امیدواری به رحمت
- ۱۰۱۷ ۶۷- امیدواری به رحمت خدا
- ۱۰۲۴ ۶۸- امیدواری به رستگاری
- ۱۰۲۴ ۶۹- امیدواری به رستگاری اخروی
- ۱۰۲۶ ۷۰- امیدواری به رضایت خدا
- ۱۰۲۶ ۷۱- امیدواری به سعادت
- ۱۰۲۶ ۷۲- امیدواری به شفاعت
- ۱۰۲۶ ۷۳- امیدواری به شفاعت ملائکه
- ۱۰۲۸ ۷۴- امیدواری به شفیعیان
- ۱۰۲۸ ۷۵- امیدواری به عذابهای خدا
- ۱۰۲۸ ۷۶- امیدواری به عطایای خدا
- ۱۰۲۸ ۷۷- امیدواری به عفو
- ۱۰۳۰ ۷۸- امیدواری به فرزند

- ۷۹- امیدواری به فرزندخواندگی موسی(ع) ۱۰۳۰
- ۸۰- امیدواری به فرزندداری در پیری ۱۰۳۰
- ۸۱- امیدواری به فضل خدا ۱۰۳۰
- ۸۲- امیدواری به فضل محمد (صلی الله علیه و آله) ۱۰۳۲
- ۸۳- امیدواری به قبول زکات ۱۰۳۲
- ۸۴- امیدواری به قیامت ۱۰۳۲
- ۸۵- امیدواری به لطف خدا ۱۰۳۴
- ۸۶- امیدواری به مال ۱۰۳۶
- ۸۷- امیدواری به معنویات ۱۰۳۶
- ۸۸- امیدواری به منفعت رسانی موسی(ع) ۱۰۳۸
- ۸۹- امیدواری به نصرت خدا ۱۰۳۸
- ۹۰- امیدواری به نعمتهای بهشت ۱۰۳۸
- ۹۱- امیدواری به هدایت ۱۰۳۸
- ۹۲- امیدواری به هدایتهای خدا ۱۰۴۰
- ۹۳- امیدواری بهشتیان ۱۰۴۰
- ۹۴- امیدواری بیجا ۱۰۴۲
- ۹۵- امیدواری پسندیده ۱۰۴۲
- ۹۶- امیدواری پیروان ابراهیم(ع) ۱۰۴۲
- ۹۷- امیدواری تلاوت کنندگان قرآن ۱۰۴۲
- ۹۸- امیدواری جادوگران فرعون ۱۰۴۴
- ۹۹- امیدواری جهنمیان ۱۰۴۴
- ۱۰۰- امیدواری حوا ۱۰۴۴
- ۱۰۱- امیدواری در استغفار ۱۰۴۴
- ۱۰۲- امیدواری در تبلیغ ۱۰۴۶
- ۱۰۳- امیدواری در تربیت ۱۰۴۷
- ۱۰۴- امیدواری در تزکیه ۱۰۵۰

- ۱۰۵- امیدواری در جهاد ۱۰۵۰
- ۱۰۶- امیدواری در دعا ۱۰۵۱
- ۱۰۷- امیدواری در سختی ۱۰۵۴
- ۱۰۸- امیدواری در فقر ۱۰۵۶
- ۱۰۹- امیدواری در قیامت ۱۰۵۶
- ۱۱۰- امیدواری در کار ۱۰۵۶
- ۱۱۱- امیدواری در مناجات ۱۰۵۸
- ۱۱۲- امیدواری ذاکران ۱۰۵۸
- ۱۱۳- امیدواری ذاکران خدا ۱۰۵۸
- ۱۱۴- امیدواری ذوالقرنین ۱۰۶۰
- ۱۱۵- امیدواری راهیابی در صحرای سینا ۱۰۶۰
- ۱۱۶- امیدواری رهبران دینی ۱۰۶۰
- ۱۱۷- امیدواری زکریا(ع) ۱۰۶۰
- ۱۱۸- امیدواری صابران ۱۰۶۲
- ۱۱۹- امیدواری علما ۱۰۶۲
- ۱۲۰- امیدواری فرعونیان ۱۰۶۲
- ۱۲۱- امیدواری کافران ۱۰۶۴
- ۱۲۲- امیدواری کافران مکه ۱۰۶۴
- ۱۲۳- امیدواری گناهکاران ۱۰۶۴
- ۱۲۴- امیدواری مبلغان ۱۰۶۵
- ۱۲۵- امیدواری مجاهدان ۱۰۶۸
- ۱۲۶- امیدواری محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۶۸
- ۱۲۷- امیدواری مستضعفان ۱۰۶۸
- ۱۲۸- امیدواری مسلمانان صدر اسلام ۱۰۶۸
- ۱۲۹- امیدواری مشرکان ۱۰۷۰
- ۱۳۰- امیدواری معبودان مشرکان ۱۰۷۰

- ۱۰۷۰ - امیدواری موحدان ۱۳۱
- ۱۰۷۲ - امیدواری موسی(ع) ۱۳۲
- ۱۰۷۴ - امیدواری مؤمنان ۱۳۳
- ۱۰۸۰ - امیدواری مؤمنان مدینه ۱۳۴
- ۱۰۸۰ - امیدواری مهاجران ۱۳۵
- ۱۰۸۲ - امیدواری مهاجران فقیر ۱۳۶
- ۱۰۸۲ - امیدواری نصرت به خدا ۱۳۷
- ۱۰۸۲ - امیدواری نوح(ع) ۱۳۸
- ۱۰۸۲ - امیدواری و ترس ۱۳۹
- ۱۰۸۴ - امیدواری همبند یوسف(ع) ۱۴۰
- ۱۰۸۴ - امیدواری همسر زکریا(ع) ۱۴۱
- ۱۰۸۴ - امیدواری همنشین باغدار متکبر ۱۴۲
- ۱۰۸۴ - امیدواری یحیی(ع) ۱۴۳
- ۱۰۸۶ - امیدواری یعقوب(ع) ۱۴۴
- ۱۰۸۶ - امیدواری یوسف(ع) ۱۴۵
- ۱۰۸۸ - اهمیت امیدواری ۱۴۶
- ۱۰۹۰ - اهمیت امیدواری به آخرت ۱۴۷
- ۱۰۹۲ - اهمیت امیدواری به آمرزشهای خدا ۱۴۸
- ۱۰۹۲ - اهمیت امیدواری به خدا ۱۴۹
- ۱۰۹۵ - اهمیت امیدواری به رحمت ۱۵۰
- ۱۰۹۶ - اهمیت امیدواری به رحمت خدا ۱۵۱
- ۱۰۹۶ - اهمیت امیدواری به گناهکاران ۱۵۲
- ۱۰۹۸ - اهمیت امیدواری به لطف خدا ۱۵۳
- ۱۰۹۸ - اهمیت امیدواری به هدایت ۱۵۴
- ۱۰۹۸ - اهمیت امیدواری گناهکاران ۱۵۵
- ۱۱۰۰ - اهمیت امیدواری مبلغان ۱۵۶

- ۱۵۷- اهمیت زمینه امیدواری ۱۱۰۰
- ۱۵۸- ایجاد امیدواری در بنی اسرائیل ۱۱۰۰
- ۱۵۹- ایجاد امیدواری در گناهکاران ۱۱۰۲
- ۱۶۰- بی تأثیری امیدواری به غیر خدا ۱۱۰۲
- ۱۶۱- ترس و امیدواری ۱۱۰۲
- ۱۶۲- تلاش در امیدواری ۱۱۰۴
- ۱۶۳- جایگاه امیدواری ۱۱۰۵
- ۱۶۴- زمینه امیدواری ۱۱۰۶
- ۱۶۵- زمینه امیدواری به رحمت ۱۱۰۶
- ۱۶۶- زمینه امیدواری مؤمنان ۱۱۰۶
- ۱۶۷- شرایط امیدواری به رحمت ۱۱۰۸
- ۱۶۸- عوامل امیدواری ۱۱۰۸
- ۱۶۹- عوامل امیدواری ابراهیم(ع) ۱۱۱۱
- ۱۷۰- عوامل امیدواری به پادشاهای خدا ۱۱۱۲
- ۱۷۱- عوامل امیدواری به خدا ۱۱۱۲
- ۱۷۲- عوامل امیدواری به رحمت خدا ۱۱۱۲
- ۱۷۳- عوامل امیدواری به فضل خدا ۱۱۱۳
- ۱۷۴- عوامل امیدواری به لطف خدا ۱۱۱۴
- ۱۷۵- عوامل امیدواری مادر موسی(ع) ۱۱۱۴
- ۱۷۶- عوامل امیدواری موسی(ع) ۱۱۱۴
- ۱۷۷- عوامل امیدواری مؤمنان ۱۱۱۵
- ۱۷۸- عوامل امیدواری مهتدین ۱۱۱۶
- ۱۷۹- عوامل امیدواری هارون(ع) ۱۱۱۶
- ۱۸۰- منشأ امیدواری انبیا ۱۱۱۸
- ۱۸۱- منشأ امیدواری جادوگران فرعون ۱۱۱۸
- ۱۸۲- موانع امیدواری به رضایت خدا ۱۱۱۸

- ۱۱۱۸ - ۱۸۳- موجبات امیدواری مؤمنان
- ۱۱۲۰ - ۱۸۴- نعمت امیدواری
- ۱۱۲۰ - ۱۸۵- نقش امیدواری
- ۱۱۲۱ - ۹- انابه
- ۱۱۲۱ - ۱- آثار انابه
- ۱۱۲۱ - ۲- آثار انابه انبیا
- ۱۱۲۲ - ۳- زمینة انابه
- ۱۱۲۲ - ۴- منشأ انابه
- ۱۱۲۳ - ۱۰- انار
- ۱۱۲۳ - ۱- انار بهشت
- ۱۱۲۳ - ۲- باغ انار
- ۱۱۲۳ - ۳- پیدایش درخت انار
- ۱۱۲۴ - ۴- تعقل در درخت انار
- ۱۱۲۴ - ۵- درختان انار بهشت
- ۱۱۲۴ - ۶- زیبایی درختان انار بهشت
- ۱۱۲۴ - ۷- ویژگیهای انار بهشت
- ۱۱۲۷ - درباره مرکز

علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 12

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 12

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- امتحان

1- امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 16

16 - شکست مسلمانان در برخی از برهه ها برای آزمودن مدعیان ایمان و تمییز مؤمنان واقعی از مؤمنان دروغین

ان یمسسکم قرح . . . و تلک الایام نداولها بین التّاس و لیعلم الله الذّین امنوا

بنابر اینکه «تلک» اشاره باشد به معنایی که از «ان یمسسکم قرح» استفاده می شود یعنی شکست مسلمانان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 142 - 4

4 - جهاد و پایداری در هنگامه های دشوار آن ، محک آزمون اهل ایمان

ام حسبتم ان تدخلوا الجنّه و لّمّا یعلم الله الذّین جاهدوا منکم و یعلم الصّابرين

نصب «یعلم» به «آن» مقدّر، دلالت می کند که «واو» در «و یعلم الصّابرين» واو جمع است. یعنی: محک آزمون اهل ایمان، جهاد همراه صبر و پایداری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 143 - 3,4

3 - میدان نبرد، عرصه بروز شخصیت و حقیقت درونی افراد

و لقد كنتم تمنون الموت . . . فقد رايتموه و انتم تنظرون

4 - عدم موفقیت برخی از مؤمنان صدر اسلام، در امتحان الهی

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة . . . فقد رايتموه و انتم تنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 1

4 - تبلور آزمون مسلمانان در شکست احد ، به هنگام فرار آنان از صحنه کارزار

ثم صرفکم عنهم لیبتلیکم .. اذ تصعدون و لا تلون علی احد

بنابر اینکه «اذ تصعدون» متعلق به «لیبتلیکم» باشد، یعنی خداوند شما را از تعقیب دشمن بازداشت تا آزمایشتان کند و این آزمایش به هنگام فرار تبلور یافت و محقق شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 16,39

16 - پندار اینکه خداوند نباید مسلمانان را مبتلا به شکست کند ، پنداری جاهلانه و باطل

یظنون بالله غیر الحقّ .. یقولون هل لنا من الامر من شیء

39 - پالایشِ درونی اهل ایمان و سازندگی آنان ، هدف خداوند از ابتلای آنان به مشکلات و سختیها

و لیمحصّ ما فی قلوبکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 1,6,7,17,20

1 - آزمایش مستمر و مداوم مؤمنان ، از سنت های خداوند

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

لام در «لتبلونّ»، برای تأکید و حاکی از قسم خداوند بر وقوع آزمایش است و نون تأکید نیز حتمیت آن را مورد تأکید قرار می دهد. همچنین فعل مضارع «لتبلونّ»، دلالت بر استمرار آزمایش دارد.

6 - لزوم آمادگی مؤمنان ، برای آزمایش های الهی

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

خداوند با تذکر به اینکه مؤمنان در مال و جان خویش مورد آزمایش قرار خواهند گرفت، در حقیقت به آنان می فهماند که باید برای چنین امری آماده باشند.

7 - توجه به مرگ و اجر اخروی و نیز فریبندگی دنیا ، زمینه ساز پیروزی انسان در آزمایش الهی

كَلِّ نَفْسٍ ذَائِقَةً الْمَوْتِ .. لِتَبْلُوَنَّ فِيْ اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ

ظاهراً آیه قبل (کَلِّ نَفْسٍ ..) رهنمودی برای پیروز شدن مؤمنان در امتحانهای جانی و مالی است. چون بهترین راه برای از جان گذشتگی و جهاد این است که آدمی بداند چه جهاد کند و یا سستی نماید، طعم مرگ را خواهد چشید. و راه معقول برای صرفنظر کردن از اموال این است که آدمی بداند دنیا و آنچه در آن است، فریبنده و پوچ است.

17 - لزوم پیشه کردن صبر و تقوا در برابر آزمایش های الهی و آزار های دشمنان

لِتَبْلُوَنَّ .. وَاَنْفُسِكُمْ .. لِتَبْلُوَنَّ فِيْ اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ

20 - صبر توأم با تقوا، شرط موفقیت در آزمایش های الهی

لِتَبْلُوَنَّ .. وَاَنْفُسِكُمْ .. لِتَبْلُوَنَّ فِيْ اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ

ص: 2

2- آثار امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 8

8 - انکار ارزشمندی مؤمنان مستمند، پیامد آزمون الهی از دولتمندان مشرک

و كذلك فتنا بعضهم ببعض ليقولوا أهؤلاء من الله عليهم من بيننا

«ل» در «ليقولوا»، بنابر یک دیدگاه، «لام عاقبت» و بیان نتیجه «فتنا» است. برداشت فوق بر این اساس است.

3- آثار امتحان با سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 48 - 11

11 - ابتلا به مصائب و سختی ها، زمینه ساز توبه و بازگشت انسان ها به سوی حق

و أخذنهم بالعذاب لعلهم يرجعون

4- آثار امتحان با مصیبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 48 - 11

11 - ابتلا به مصائب و سختی ها، زمینه ساز توبه و بازگشت انسان ها به سوی حق

و أخذنهم بالعذاب لعلهم يرجعون

5- آثار امتحان سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 35 - 1

1 - طلب آمرزش سلیمان (ع) از پروردگار، در پی آزمایش الهی

و ألقینا علی کرسیه جسدًا ثم أناب . قال رب اغفر لی

6- آثار امتحان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 3

35 - موسی (ع) زمانی توفیق مناجات با خداوند در کوه طور و دریافت حکم رسالت را یافت که از مرحله آزمون الهی و چشیدن سختی ها، عبور کرد و شایستگی لازم را به دست آورده بود.

وفتنک فتوناً.. ثم جئت علی قدر یموسی

7- آثار شکست در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 10

10 - عقوبتهای الهی در انتظار کسانی است که در آزمون الهی ناموفق باشند.

لیلوکم فی ما ایتیکم ان ربک سریع العقاب

8- آثار موفقیت در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 12

12 - کسانی که در آزمونهای الهی موفق باشند، از مغفرت الهی برخوردار و از رحمت او بهره مند خواهند شد.

لیلوکم فی ما ایتیکم... انه لغفور رحیم

9- ابزار امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 13

13 - انسان در رهگذر سختی ها و نیز نعمت ها و تفضلات الهی، مورد آزمایش خداوند است.

وفی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 18

18 - هاروت و ماروت ، تعالیم خود (سحر) را آزمونی برای مردم دانسته و به آنان هشدار می دادند .

و ما یعلمان من أحد حتی یقولاً إنما نحن فتنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 4

1 - خداوند ، پیامبرش ابراهیم (ع) را با تکالیفی سنگین و دشوار بیازمود .

و إذ ابتلی ابرهیم ربه بکلمت

«ابتلاء» به معنای آزمودن است. تعبیر کردن از مواد آزمون به کلمات (سخنان) اشاره به این دارد که: آن مواد فرمانهایی بوده که ابراهیم باید آنها را امثال می کرد و لذا کلمات در برداشت، به تکالیف تفسیر شد. نکره آوردن (کلمات) حکایت از عظمت آن دارد، که به مناسبت آزمون، از آن به دشواری و سنگینی تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - تعیین بیت المقدس به عنوان قبله ، آزمون برای مسلمانان و تصفیه ایشان

و ما جعلنا القبلة التي كنت عليها إلا لنعلم

21 - تبدیل قبله ، آزمون برای تصفیه مسلمانان واقعی از غیر آنان

و ما جعلنا القبلة التي كنت عليها إلا لنعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - خداوند با مبتلا ساختن اهل ایمان به ترس و گرسنگی ، آنان را می آزماید .

و لنبلونکم بشیء من الخوف و الجوع

3 - خداوند با گرفتار ساختن مؤمنان به چیزهایی که زیان مالی و جانی و کمبود محصول را در پی داشته باشد ، آنان را می آزماید .

و لنبلونکم بشیء من ... نقص من الأموال و الأنفس و الثمرت

5 - کشته شدن راه خدا ، وسیله ای برای آزمون جامعه ایمانی هستند .

و لنبلونکم بشیء ... و نقص من الأموال و الأنفس و الثمرت

مصدق مورد نظر برای «نقص الأنفس» - به قرینه آیات قبل - کشته شدگان راه خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 142 - 4

4 - جهاد و پایداری در هنگامه های دشوار آن ، محک آزمون اهل ایمان

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لما يعلم الله الذين جاهدوا منكم و يعلم الصابرين

نصب «يعلم» به «آن» مقدر، دلالت می کند که «واو» در «و يعلم الصّابرين» واو جمع است. یعنی: محک آزمون اهل ایمان، جهاد همراه صبر و پایداری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 34

34 - حوادث ایام ، جنگ ها ، سختی ها ، مصیبت ها و مرگ ، آزمایش الهی است .

ص: 5

لبرز الذین . . . و لیبتلی اللہ ما فی صدورکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 166 - 7

7 - رنج ها و شکست های جامعه ایمانی ، وسیله آزمایشی برای معلوم نمودن صف مؤمنان استوار از غیر ایشان

و ما اصابکم یوم التقی الجمعان فباذن اللہ و لیعلم المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 6

6 - سختی ها ، مصیبت ها و جنگ ها (شکست ها و پیروزی ها) ، وسایل آزمایش الهی برای بندگان

حتی یمیز الخبیث من الطیب

به مقتضای ارتباط میان این آیه و آیات پیشین، از وسایل آزمایش الهی، همان نبردها مشکلات آن است؛ چنانچه در نبرد احد پیش آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 94 - 2،4،5،17،18

2 - خداوند ، خود آزمایش کننده مؤمنان و تعیین گر ابزار و شیوه آن است .

لیلونکم اللہ بشیء من الصيد

4 - انواع شکار ها - چه آنها که بدون ابزار قابل دسترسی باشند (مانند جوجه پرندگان و . . .) و چه آنها که بدون نیزه و مانند آن قابل

دستیابی نباشند - ، وسیله ای برای آزمون راهیان حج و عمره خواهند بود .

لیلونکم اللہ بشیء من الصيد تناله ایدیکم و رماحکم

5 - جذبہ های دنیوی و کشش به آنها از ابزار امتحان الهی

یأیها الذین ءامنوا لیلونکم اللہ بشیء من الصيد

17 - نزدیک شدن شکار های وحشی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در عمره حدیبیه جهت آزمایش آنان

لیلونکم اللہ بشیء من الصيد تناله ایدیکم و رماحکم

امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: حشرت لرسول(صلی الله علیه و آله) فی عمره الحدیبیه الوحوش حتی نالتها ایدیهم و رماحهم.

کافی، ج 4، ص 396، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 671، ح 357.

18 - دسترسی حج گزار به تخم و بچه حیوانات و در تیررس قرار گرفتن شکارهای وحشی، وسیله آزمایش خداوند از وی.

يأیها الذین ءامنوا لیبلونکم اللّٰه بشی ء من الصید تناله ایدیکم و رماحکم

برداشت فوق از حدیثی استفاده شده که در توضیح آیه فوق می فرماید: ما تناله الا یدی البیض و الفراخ و ما تناله الرماح فهو ما لاتصل الیه الا یدی.

کافی، ج 4، ص 397، ح 4؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 502، ح 3.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 6

5 - انعام - 6 - 53 - 3، 2، 1

1 - خداوند گروهها و قشرهای گوناگون جامعه را به وسیله یکدیگر می آزماید.

و كذلك فتنا بعضهم ببعض

2 - حضور مؤمنان ضعیف در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وسیله ای برای آزمایش دیگران است.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم .. و كذلك فتنا بعضهم ببعض

3 - مؤمنان مستمند و محروم از پایگاه اجتماعی، وسیله آزمایش دیگر مردم هستند.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم .. و كذلك فتنا بعضهم ببعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 7

7 - امکانات و مزایای هر انسان، وسیله آزمون او از جانب خداوند است.

لیبلوکم فی ما اٰتیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 13، 14

13 - انسان با سختی ها و نعمت ها و تفضلات الهی، مورد آزمایش خداوند قرار می گیرد.

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

14 - آزمون انسان ها با سختی ها، برخاسته از مقام ربوبی خدا و در جهت رشد و تربیت آنان

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 168 - 5

5 - سختی ها و آسایش ها، اموری هدفدار و زمینه آزمون انسان ها از سوی خداوند است.

و بلونهم بالحسنت و السینات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 9

9 - خداوند حتی با اعطای نعمت و امور خوشایند به اهل ایمان، آنان را آزمایش می کند .

و لیبلی المؤمنین منه بلاء حسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 5، 2، 1

1 - هشدار خداوند به مؤمنان مبنی بر آزمایش آنان از طریق مال و فرزند

و اعلّموا أنّما أموالکم و أولادکم فتنه

2 - دارایی ها و فرزندان اهل ایمان، ابزاری برای آزمایش آنان از سوی خداوند

ص: 7

و اعلموا أنما أموالكم و أولدکم فتنه

5- پیروزی مردمان در آزمونشان به وسیله مال و فرزند ، امری بسیار مشکل و بس ارزشمند

و اعلموا أنما أموالکم و أولدکم فتنه

برداشت فوق از تأکیدات متعددی استفاده شده که در آیه مورد بحث به کار رفته است. از جمله شروع سخن با فعل «اعلموا» و سپس منحصر کردن مال و اولاد برای آزمایش با کلمه «انما» و آنگاه مال و فرزند را آزمایش خواندن و نه وسیله آزمایش. این همه تأکید برای رساندن این حقیقت است که آزمون با مال و فرزند آزمونی دشوار و پیروزی در آن بسیار مشکل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 11

11 - آزمودن مسلمانان در ادعای ایمانشان به خدا و آیات او منشایی برای تشریح دستور خمس

و اعلموا أنما غنمتم

برداشت فوق ناظر بر این اساس است که جمله «و الله علی کل شیء قدیر» ناظر به لزوم پرداخت خمس باشد. یعنی این فرمان نه از آن روست که خداوند نیازمند اموال شماست و بر رفع نیاز بینوایان توانا نیست، بلکه هدف از این فرمان اولاً تمایز مؤمنان راستین از غیر ایشان است و ثانیاً این است که نیاز نیازمندان هر جامعه توسط همان جامعه تأمین شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 7

7 - از امام باقر و امام صادق - علیهما السلام - روایت شده است که درباره سخن خداوند : «ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظالمین» فرمود : لا تسلطهم علینا ففتنتهم بنا ؛

پروردگارا! گروه ستمگران را بر ما مسلط مکن که ما را وسیله آزمایش آنان قرار دهی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 3

3- خداوند ، با اعطای نعمت به انسان ها و نیز سلب آن نعمت ، ایشان را آزمایش می کند .

لیبلوکم ائکم أحسن عملاً .. و لئن أذقنا الإنسن منا رحمه ثم نزعنها منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 20

20- آزمایش های خداوند از بندگان دارای مراتب است .

وفی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 3

3- آزار و شکنجه دشمنان اسلام نسبت به مؤمنان ، زمینه آزمایش ایمان آنان

إلّا من أكره وقلبه مطمئن بالإيمان . . . ثم إن ربك للذین هاجروا من بعد ما فتن

ص: 8

در واژه «فتنوا» - که در این آیه در معنای امتحان و آزمایش به کار رفته است - معنای رنج و عذاب نهفته است؛ چه اینکه ریشه این فعل به معنای گداختن طلا برای خالص ساختن آن است (مفردات راغب). گفتنی است آیه 106 - که درباره شکنجه و آزار شدن مسلمانان و حکم تقیه است تأیید کننده همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 12،13،15،16

12- حقیقت نمایانده شده در رؤیا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وسیله آزمایش مردم بود.

و ما جعلنا الرءیا التي أرينك إلا فتنة للناس

13- نمایانده شدن برخی حقایق به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در معراج، وسیله آزمایش مردم بود. *

و ما جعلنا الرءیا التي أرينك إلا فتنة للناس

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «رؤیا» به معنای خواب نباشد؛ بلکه به معنای مشاهده در بیداری باشد کما اینکه در لغت آمده رؤیا، گاهی در بیداری است (لسان العرب). و نیز اشاره به اولین آیه سوره، یعنی معراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) داشته باشد.

15- شجره ملعونه در قرآن، وسیله آزمایش مردم

إلا فتنة للناس و الشجرة الملعونه فى القرآن

16- خداوند، برخی از مردم ملعون و مطرود را وسیله آزمایش دیگر مردمان قرار می دهد.

و ما جعلنا .. الشجرة الملعونه فى القرآن

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «شجره الملعونه فى القرآن» مردمانی هستند که در قرآن، مورد لعن و نفرین خداوند قرار گرفته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 10

10 - عوامل گمراهی، وسیله های آزمون مردم از سوی خداوند بوده و مقهور قدرت او هستند.

فتنًا .. و أضلَّهُم السامريّ

گمراه گری سامری با آن که به شخص او استناد داده شده است؛ مصداق آزمون الهی قرار گرفته، حاکی از این است که خداوند بر کار او تسلط دارد و وی را به خواست خویش، آزاد گذاشته است.

14 - زندگانی شکوفای کافران، آزمون الهی برای آنان است .

زهرة الحیوة الدنیا لفتنهم فیه

«فتنه» در اصل هنگامی گفته می شود که طلا و نقره را با آتش بگدازند تا نیکو و نامرغوب آن، تمیز داده شود (مصباح) و چون مقصود از آزمایش، تمیز خوب از بد است، به آن «فتنه» اطلاق می گردد. آزمودن کافران، به این است که فراوانی نعمت ها، تکلیف آنها را سنگین تر می کند و چون حق نعمت را ادا نمی کنند، بر عذاب آنان افزوده می شود.

16 - نعمت های الهی و امکانات دنیا، زمینه ای برای آزمایش انسان ها است .

متّعنا به .. لفتنهم فیه

3- آدمیان ، به وسیله شرّ و خیر موجود در جهان آزموده می شوند .

و نبلوکم بالشرّ و الخیر فتنه

10- « روی عن ابي عبدالله (ع) : إنّ أمير المؤمنين (ع) مرض فعاداه إخوانه فقالوا : كيف تجدك يا أمير المؤمنين (ع) ؟ قال : بشرّ قالوا : ما هذا كلام مثلك قال : إنّ الله تعالى يقول : « و نبلوکم بالشرّ و الخیر فتنه » فالخیر الصحه و الغنی و الشرّ المرض و الفقر ;

از امام صادق(ع) روایت شده: امیرالمؤمنین(ع) بیمار شد، برادران [دینی] وی از آن حضرت عیادت کردند و گفتند: [حال] خود را چگونه می یابی ای امیر مؤمنان؟ فرمود: به شرّ [مبتلی شده ام]، گفتند: این کلام افرادی مانند شما نیست؟ فرمود: خداوند تعالی می فرماید «و نبلوکم بالشرّ و الخیر فتنه» سلامتی و بی نیازی خیر و بیماری و تنگدستی شرّ است».

2- تأخیر مجازات مشرکان و کافران ، وسیله فتنه و آزمایش آنان است .

إن أدری أقریب . . . إن أدری لعلّه فتنه لكم

4- مهلت ها و امکانات دنیوی ، در جهت آزمایش انسان ها است .

و إن أدری لعلّه فتنه لكم و متع إلی حین

5 - فقر و ناملايمات ، ابزار آزمون الهی

و إن أصابته فتنه انقلب علی وجهه

«فتنه» از «فتن» مشتق است و «فتن» به معنای ذوب کردن طلا و نقره به منظور سنجش ایار آن است. «فتنه» نیز به هر چیزی که ابزاری برای آزمون باشد، گفته می شود. بنابراین تسمیه ناملايمات، فقر و تنگدستی به «فتنه»، می تواند بیاگر مطلب فوق باشد.

4 - خداوند ، برخی از مردمان را با برخی دیگر می آزماید .

و جعلنا بعضکم لبعض فتنه

یکی از کاربردهای اصلی واژه «فتنه» در معنای آزمایش و امتحان است.

5 - گزینش پیامبران از میان انسان ها و با ویژگی های انسانی ، وسیله آزمایش و امتحان مردمان

و ما أرسلنا قبلك من المرسلین إلاّ إنهم لیاكلون الطعام ویمشون فی الأسواق و جعلنا

جمله «و ما أرسلنا قبلك من المرسلین إلاّ إنهم لیاكلون ..» رد اعتراض مشرکان است که چرا پیامبر (صلی الله علیه و آله) مانند دیگر مردمان غذا

ص: 10

تناول می کند و در بازار به داد و ستد مشغول می شود. بنابراین جمله «و جعلنا بعضکم لبعض فتنه» می تواند ناظر به همین مطلب باشد که خدا، با فرستادن پیامبران از میان خود مردم، آنان را مورد آزمون قرار داده است.

6 - خداوند ، مسلمانان صدراسلام را ، به وسیله کارشکنی و دشمنی مشرکان و کافران در بوته آزمایش قرار داد .

و جعلنا بعضکم لبعض فتنه أتصبرون

از دیدگاه برخی از مفسران، چون آیه شریفه در مکه نازل گردیده است و مؤمنان در آن شهر بسیار مورد شکنجه و آزار قرار داشتند و نیز این آیه در صدد دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است، می توان گفت که مقصود از «بعضکم» مسلمانان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 16

16 - نعمت ها و امکانات خدادادی وسیله آزمون انسان

قال هذا من فضل ربّي ليبلوني

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 5،7

5 - مصیبت ها و مشکلات زندگی انسان ، وسیله ای برای آزمایش او

قالوا اطّیرنا بک .. بل أنتم قوم تفتنون

7 - امکان مبتلا شدن مردم به سختی ها برای آزمایش آنان ، پس از روی کار آمدن رهبران الهی

قالوا اطّیرنا بک .. بل أنتم قوم تفتنون

با توجه به اشتقاق «تفتنون» از «فتنه» (به معنای آزمایش) از آیه استفاده می شود که پس از آمدن صالح(ع)، ثمودیان به مشکلات جدیدی مبتلا شدند و آن را ناشی از وجود صالح(ع) می شمردند، با این که آنها از ناحیه خدا و برای آزمایش آنان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 11 - 1

1 - هجوم احزاب متحد به مدینه ، وسیله امتحان مسلمانان آن دیار بود .

هنالک ابتلی المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 106 - 1

1 - تکلیف ابراهیم (ع) به ذیح فرزندش اسماعیل (ع) ، یک آزمایش الهی بود .

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 34 - 2

2 - افکندن جسم بی جان انسانی بر تخت سلیمان ، وسیله آزمایش ایشان از سوی خداوند بود .

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَيَّ كُرْسِيًّا جَدًّا

ص: 11

«جسد» به جسم بی جان انسان گفته می شود و «کرسی» به معنای تخت و سریر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 15، 18

15 - آسودگی از گرفتاری و برخورداری از نعمت ها ، وسیله آزمایش الهی برای بشر است .

ثُمَّ إِذَا خَوْلَنَهُ نِعْمَةً مِّنَّا .. بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «فتنه» به معنای امتحان و آزمایش باشد.

18 - جهل و بی خبری بیشتر انسان ها نسبت به آزمایش بودن نعمت ها و آسودگی ها برای انسان

بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

برداشت بالا مبتنی بر این احتمال است که متعلق علم در «لایعلمون»، فتنه بودن نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 52 - 7

7 - فراخی و تنگی معیشت انسان ها ، امتحان الهی است ؛ نه تکریم و یا تحقیر آنان .

إِنَّمَا أُوتِيْتَهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ .. أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ

برداشت یاد شده از ارتباط میان فتنه و امتحان شمرده شدن نعمت ها (مضمون آیه 49) و به مشیت خدا دانستن فراخی و تنگی رزق و روزی انسان ها به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن ، آشامیدن ، تجمل ، زیبایی ، داشتن همدم و همراهانی موافق ، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او

يَطَافُ عَلَيْهِمْ بِصُحُفٍ .. وَفِيهَا مَا تُشْتَهَى الْأَنْفُسُ

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 1

1- ارائه آیات و معجزات از سوی خداوند به بنی اسرائیل ، دربردارنده آزمونی آشکار و انکارناپذیر برای ایشان

و ءاتینهم من الآیت ما فیه بلؤا مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 28،26،25

25- کافران ، وسیله آزمایش مؤمنان

ص: 12

لیلولاً بعضکم ببعض

مراد از «بعضکم ببعض» گروه مؤمنان، در برابر گروه کافران است که از صدر آیه استفاده می شود.

26- جهاد، وسیله آزمایش اهل ایمان

و لکن لیبیلوا بعضکم ببعض

مورد اصلی آیه شریفه، جهاد است که آزمایش در چنین موردی مطرح شده است.

28- کشته شدگان راه خدا، پیروزمندان صحنه آزمون الهی (جهاد)

و لکن لیبیلوا بعضکم ببعض و الذین قتلوا فی سبیل اللّٰه فلن یضلّ أعمالهم

خداوند، پس از معرفی جهاد به عنوان آزمون مؤمنان و کافران، تنها به یک گروه نوید داده است و آن کشته شدگان راه حق و شهیدان اند. از این نوید استفاده می شود که پیروزمندان این آزمون همانان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 7 - 10

10- «عن علی (ع) فقد قال اللّٰه سبحانه: «إن تنصروا اللّٰه ینصرکم و یتبّت أقدامکم» . . . فلم یستنصرکم من ذلّ . . . استنصرکم وله جنود السماوات والأرض . . . و إنما أراد أن یبلوکم أیکم أحسن عملاً . . .»

از علی (ع) روایت شده که فرمود: خدای سبحان فرموده: «إن تنصروا اللّٰه ینصرکم و یتبّت أقدامکم». خدا از روی ذلت شما را به یاری خود نطلبیده . . . از شما یاری خواسته؛ در حالی که لشکریان آسمان ها و زمین از آن او است. همانا اراده کرده است تا شما را امتحان کند که کدام یک در عمل نیکوترید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 31 - 10، 2، 9

2- تکلیف جهاد، وسیله آزمایش مؤمنان و تمایز مجاهدان و صابران از دیگران

و لنبلونکم حتّٰی نعلم المجهدین منکم و الصبرین

با توجه به واژه «المجاهدین» معلوم می شود که موضوع اصلی آزمایش «جهاد» است. به علاوه محور اصلی این آیات فرمان قتال با کافران و جهاد در راه خدا می باشد (إذا أنزلت سوره محکمه و ذکر فیها القتال . . .).

9- اقرارها و سخنان انسان، مورد آزمون الهی در صحنه عمل (جهاد و صبر)

و نبلوا أخبارکم

از جمله مصادیقِ «أخبار» اقرارها، ادعاها و سخنانی است که مردم در مقام اظهار ایمان و بندگی بر زبان جاری می کنند و از درون خویش خبر می دهند.

10- اعمال مؤمنان ، چونان سخنان و اقرار های آنان ، مورد آزمون الهی است . *

و نبلوا أخبارکم

کلمه «أخبار» می تواند به معنای اعمال مؤمنان باشد که معمولاً در منظر دید همگان قرار می گیرد. در این صورت از ارتباط «نبلوا أخبارکم» با صدر آیه، استفاده می شود که اولاً مدعیان ایمان، آزمایش می شوند تا اهل عمل و صبر شناخته شوند و ثانیاً اهل عمل و جهاد و صبر نیز آزمایش می شوند تا مراتب خلوص و ارزش هر عمل مشخص گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 13

5- تکالیف دشوار و میدان جهاد ، صحنه آزمون انسان ها و تمایز مؤمنان واقعی از مدعیان ایمان

قل للمخلفین من الأعراب ستدعون إلى قوم أولى بأس شدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 4، 1

1 - فرستادن ناقه صالح به سوی قوم ثمود ، وعده الهی برای آزمایش ایشان

إنا مرسلوا الناقه فتنه لهم

4 - معجزات و دلایل روشن الهی بر خلق ، مایه آزمایش ایشان

إنا مرسلوا الناقه فتنه لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 28 - 3

3 - اختصاص یافتن سهمی از آب سرزمین ثمود به ناقه صالح ، برای ایشان دشوار بود و مایه امتحان برای آنان

إنا مرسلوا الناقه فتنه لهم . . . أن الماء قسمه بينهم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه درصدد تدارک زمینه امتحانی است که در آیه قبل با تعبیر «فتنه» آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 1

1 - اموال و اولاد ، همواره وسیله آزمایش انسان است .

إنا أموالکم و أولدکم فتنه

«فتنه» در آیه شریفه، به معنای آزمایش است. قصر در عبارت «إنا أموالکم...» ادعایی است، نه حقیقی؛ یعنی، برای بیان مبالغه و کثرت ملازمه، میان داشتن مال و فرزند و آزمایش شدن انسان به وسیله آن دو است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 18 - 4

4 - ثروت و مکنّت ، عرصه آزمون الهی

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ . . . وَ لَا يَسْتَشْنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 17 - 2

2 - رفاه و نعمت ها ، از ابراز های آزمایش الهی

لَنفْتَنَهُمْ فِيهِ

ص: 14

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 3

3 - خداوند ، با بهره مند ساختن آبرومندانه مردم از مادیات و رساندن آنها به نعمت و رفاه ، آنان را آزمایش می کند .

ابتلیه ربّه فأکرمه و نعمة

«اکرام» این است که بدون تحقیر به کسی نفعی رسانده شود و یا به کسی عطای شرافتمندانه ای داده شود (مفردات راغب). فعل «أکرمه» به معنای «او را با عظمت و بی عیب شمرد» نیز آمده و فعل «نعمه»؛ یعنی ، او را رفاهمند ساخت (قاموس). حرف فاء در «فأکرمه»، برای تفصیل مجمل به کار رفته و نوع امتحان را بیان می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 16 - 4، 2

2 - خداوند با فشار های اقتصادی و کاهش درآمد ها ، انسان را می آزماید .

ابتلیه فقدر علیه رزقه

«قَدَر» با «صَبَّحَ» (تنگ گرفت)، به یک معنا است. (مصباح)

4 - آزمایش انسان با فقر و تنگدستی ، در راستای تربیت او و جلوه ربوبیت خداوند است .

ابتلیه فقدر علیه رزقه

ضمیر فاعلی در «ابتلاه»، به «ربّه» در آیه قبل برمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 10

10 - ثروتمندان ، در انجام دادن وظیفه رسیدگی به یتیمان و مسکینان ، همواره مورد آزمایش الهی اند .

ابتلیه ربّه فأکرمه و نعمة . . . الیتیم ... طعام المسکین

10- ابزار امتحان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 2

2- گوساله سامری ، وسیله فتنه و آزمون بنی اسرائیل بود .

إِثْمًا فَتَنَّا بِهِ

11- اقسام امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 249 - 4

ص: 15

4 - آزمایش فرمانبری از طالوت و نیروی اراده بنی اسرائیل از جانب خداوند به وسیله نهر *

ان الله مبتليكم بنهر

در آیات سابق، تردید فرمانبری بنی اسرائیل را در رویارویی با دشمن مطرح کرد (هل عسیتم ..) بنابراین آزمایش الهی، برای مشخص شدن فرمانبران و نیز میزان فرمانبری آنان بوده است.

12- امتحان ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 1,4,6

1 - خداوند، پیامبرش ابراهیم (ع) را با تکالیفی سنگین و دشوار بیازمود.

و إذ ابتلی ابرهیم ربه بکلمت

«ابتلاء» به معنای آزمودن است. تعبیر کردن از مواد آزمون به کلمات (سخنان) اشاره به این دارد که: آن مواد فرمانهایی بوده که ابراهیم باید آنها را امتثال می کرد و لذا کلمات در برداشت، به تکالیف تفسیر شد. نکره آوردن (کلمات) حکایت از عظمت آن دارد، که به مناسبت آزمون، از آن به دشواری و سنگینی تعبیر شد.

4 - ابراهیم (ع)، همه آزمون های الهی را با موفقیت کامل به پایان رسانید.

و إذ ابتلی ابرهیم ربه بکلمت فتمهن

«اتمام» (مصدر اتم) به معنای انجام دادن کار به طور کامل است. بنابراین «اتمهن»؛ یعنی، ابراهیم (ع) آن تکالیف را به طور کامل به انجام رسانید.

6 - موفقیت ابراهیم (ع) در آزمون های الهی، موجب شایستگی او برای مقام امامت شد.

فتمهن قال إني جاعلك للناس إماماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 106 - 1,4

1 - تکلیف ابراهیم (ع) به ذبح فرزندش اسماعیل (ع)، یک آزمایش الهی بود.

إنّ هذا لهو البلاء المبین

4- برخورداری ابراهیم (ع) از پاداش محسنان، پس از سربلند بیرون آمدن آن حضرت از آزمایش قربانی فرزندش

قد صدقت الرءیا إنا کذلک نجزی المحسنین . إنَّ هذا لهو البلاء المبین

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «إنَّ هذا لهو البلاء المبین» در مقام تعلیل برای جمله پیشین (إنا کذلک نجزی المحسنین) است؛ یعنی، ابراهیم(ع) از پاداش محسنان برخوردار شد؛ زیرا به آزمایش الهی گرفتار شد و پیروز گردید.

13- امتحان اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 16

6 - « عن مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَا هَذِهِ السَّرَائِرُ الَّتِي تَبْلَى بِهَا الْعِبَادُ فِي الْآخِرَةِ ؟ فَقَالَ سَرَائِرُكُمْ هِيَ أَعْمَالُكُمْ مِنَ الصَّلَاةِ وَالصِّيَامِ وَالزَّكَاةِ وَالْوُضُوءِ وَالْغَسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ وَكُلِّ مَفْرُوضٍ لِأَنَّ الْأَعْمَالَ كُلَّهَا سَرَائِرُ خَفِيَّةٍ ;

از معاذ بن جبل روایت شده که گفت: از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) سؤال کردم: مراد از «سرائر» - که بندگان در آخرت با آن امتحان می شوند - چیست؟ حضرت فرمود: سرائر شما، همان اعمال شما از نماز، روزه، زکات، وضو، غسل جنابت و تمام فرایض است؛ زیرا تمام اعمال باطن هایی ناپیدایند».

14- امتحان اسماعیل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 102 - 6

6 - ابراهیم (ع) ، فرزندش اسماعیل (ع) را برای اجرای فرمان ذبح او آزمایش کرد و وی را برای سر بلند شدن در این آزمایش بزرگ آماده نمود .

أَتَى أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى

15- امتحان اشراف مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 8

8 - انکار ارزشمندی مؤمنان مستمند، پیامد آزمون الهی از دولتمندان مشرک

و كذلك فتنا بعضهم ببعض ليقولوا أهؤلاء من الله عليهم من بيننا

«ل» در «ليقولوا»، بنابر یک دیدگاه، «لام عاقبت» و بیان نتیجه «فتنا» است. برداشت فوق بر این اساس است.

16- امتحان اصحاب الجنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 17 - 7، 1

1 - اعلام خداوند به کافرانِ برخوردار از ثروت و مکنیت ، به آزمودنشان همچون آزمودن باغداران یمنی

مفسران درباره «اصحاب الجنة» (صاحبان باغ) چنین نوشته اند: این باغ در حومه «یمن» در اختیار پیرمرد مؤمنی قرار داشت. او به قدر نیاز از آن برمی گرفت و بقیه را به مستمندان می داد. اما هنگامی که چشم از دنیا پوشید، فرزندانش گفتند: ما خود به محصول این باغ سزاوارتریم؛ چون عیال و فرزندان ما بسیار است و نمی توانیم مانند پدرمان عمل کنیم. آنان سوگند یاد کردند

تمام مستمندان را از آن محروم سازند. سرنوشت آنان همان شد که در این آیات از آن یاد شده است. (مجمع البیان و نیز برگرفته از الکشاف زمخشری)

7- « فی رساله أبی الحسن الهادی (ع) : . . . و أمّا آیاتُ البُلوی بمعنی الإختبار قوله: . . . « إنا بلونا هم كما بلونا أصحاب الجنة » . . . فهی اِختِبار . . . »

در رساله امام هادی(ع) آمده است: . . . اما [از] آیاتی که، «بلوی» را به معنای اختبار (آزمودن) به کار برده، ... سخن خداوند است که فرمود: (إنا بلونا هم كما بلونا أصحاب الجنة)...

17- امتحان اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 10 - 17

17- اصحاب کهف ، از جلوه های ناپایدار زندگی گریختند و در میدان آزمون الهی پیروز شدند .

إنا جعلنا ما على الأرض زينة لها . . . إذ أوى الفتيه إلى الكهف فقالوا ... و هيء

از نکاتی که می توان درباره ارتباط این آیه با آیات قبل مطرح کرد، سرفرازی اصحاب کهف در امتحان به وسیله زینت های دنیا (زینت لها) و حرکت آنان برای تحقّق دادن عمل نیکو (أحسن عملاً) است.

18- امتحان امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 32

32 - خداوند آزمایش کننده جوامع انسانی با جعل شرایع متعدد و اختلاف امتهای

لكل جعلنا منكم شرعه و منهاجاً ولو شاء الله لجعلكم امه و حده و لكن لئبلوكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 8

8 - امداد های الهی برای امت ها در برهه های خاص ، به معنای معاف شدن آنان از آزمون ها و فتنه ها در مراحل بعد نیست .

قد أنجینکم . . . فإنا قد فتنا قومک من بعدک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 17 - 1

1- آزمون الهی از انسان ها ، سنتی مستمر و دارای پیشینه دور در تاریخ امت ها

و لقد فتنا قبلهم

ص: 18

19- امتحان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 35 - 2

2- انسان ها ، حتی پیامبران ، در معرض آزمایش و امتحان الهی اند .

أفأین متّ . . و نبلوکم بالشرّ و الخیر فتنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 19

19 - همه انسان ها حتی پیامبران ، در معرض آزمون الهی

قال هذا من فضل ربّی لیبلونی

برداشت یاد شده از آن جا است که سلیمان(ع) به عنوان یک پیامبر الهی اعلام می دارد که در معرض امتحان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 17

17 - پیامبران ، همچون دیگران در معرض آزمون الهی اند .

و ظنّ داود أنّما فتّنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 34 - 3

3- همه انسان ها ، حتی پیامبران ، در معرض آزمایش خدا هستند .

و لقد فتّنا سلیمان

20- امتحان انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 13

13 - انسان در رهگذر سختی ها و نیز نعمت ها و تفضلات الهی ، مورد آزمایش خداوند است .

وفی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 33

33 - آزمون انسان ها ، فلسفه ایجاد شریعت های گوناگون و امت های متعدد

ص: 19

لكل جعلنا منكم شرعه و منهاجاً .. ليلوكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 9 - 3

3- خداوند ، با اعطای نعمت به انسان ها و نیز سلب آن نعمت ، ایشان را آزمایش می کند .

ليلوكم ايكم احسن عملاً .. و لئن اذقنا الإنسن منا رحمه ثم نزعنها منه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - طه - 20 - 131 - 15

15 - خداوند ، آزمایش کننده انسان ها است .

لنفتنهم فيه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - محمد - 47 - 37 - 1

1- تذکر خداوند ، به ضعف شدید انسان در آزمون های مالی و دست کشیدن از اموال

إن یسئلکموها فیحفکم تبخلوا و یخرج أضغنکم

21- امتحان انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 165 - 5

5- آزمون انسانها از جانب خدا هدف از مستقر ساختن آنان در زمین و برتری دادن برخی از ایشان بر برخی دیگر

هو الذی جعلکم خلف الأرض و رفع بعضکم فوق بعض درجت لیلوكم

به نظر می رسد «لیلوكم علاوه بر این که متعلق به «رفع» است، متعلق به «جعلکم» نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 17 - 10

10 - هدف از آزمون انسان ها از سوی خداوند ، پی بردن به حقیقت و چگونگی رفتار آنان نیست .

لیلی المؤمنین . . . إن الله سمیع علیم

بیان شنوایی و دانایی مطلق خداوند پس از مطرح ساختن آزمون انسانها می تواند بدین منظور باشد که هدف از آزمون انسانها آگاه شدن به وضعیت آنان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 19

ص: 20

19- نعمت رهایی از نظام های ظالمانه اجتماعی ، از وسیله های آزمایش الهی

اذکروا نعمه الله علیکم إذ أنجکم من ءال فرعون . . . وفی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 12,13,15,16

12- حقیقت نمایانده شده در رؤیا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وسیله آزمایش مردم بود .

و ما جعلنا الرؤیا التي أرينک إلاّ فتنه للناس

13- نمایانده شدن برخی حقایق به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در معراج ، وسیله آزمایش مردم بود . *

و ما جعلنا الرؤیا التي أرينک إلاّ فتنه للناس

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «رؤیا» به معنای خواب نباشد؛ بلکه به معنای مشاهده در بیداری باشد کما اینکه در لغت آمده رؤیا، گاهی در بیداری است (لسان العرب). و نیز اشاره به اولین آیه سوره، یعنی معراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) داشته باشد.

15- شجره ملعونه در قرآن ، وسیله آزمایش مردم

إلاّ فتنه للناس و الشجره الملعونه فی القرآن

16- خداوند ، برخی از مردم ملعون و مطرود را وسیله آزمایش دیگر مردمان قرار می دهد .

و ما جعلنا . . . الشجره الملعونه فی القرآن

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «شجره الملعونه فی القرآن» مردمانی هستند که در قرآن، مورد لعن و نفرین خداوند قرار گرفته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 7 - 2,14

2- جلوه و زیبایی مظاهر طبیعت ، زمینه آزمایش آدمیان است .

زينه لها لنبلوهم أيهم أحسن عملاً

14- « عن علی بن الحسین (ع) : . . . انّ الله عزّوجلّ . . . انما خلق الدنيا و خلق أهلها ، لیبلوهم فیها أيهم أحسن عملاً لآخرته ؛

از امام سجاده (ع) روایت شده که فرمود: .. همانا، خدای، عزوجلّ، ... دنیا و اهل آن را، تنها، برای این آفرید تا آنان را در آن بیازماید که کدام شان برای آخرت اش بهتر عمل می کند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 35 - 3،4

3- آدمیان ، به وسیله شرّ و خیر موجود در جهان آزموده می شوند .

و نبلوکم بالشرّ و الخیر فتنه

4- حکمت و فلسفه خلقت انسان ، امتحان و آزمایش او است .

کلّ نفس ذائقه الموت و نبلوکم بالشرّ و الخیر فتنه

از ارتباط دو جمله «کلّ ..» و «نبلوکم...» استفاده می شود که جمله اخیر پاسخ سؤال مقدری است که: اگر مرگ سرنوشت همگان است، پس چرا انسان ها آفریده شده اند.

ص: 21

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 30 - 6

6 - آزمایش آدمیان ، سنت الهی است .

وإن کنا لمبتلین

«إبتلاء» (مصدر «مبتلین») به معنای امتحان و آزمایش است. تکیه بر اسم فاعل - که بیانگر ثبوت صفت در موصوف - و ذکر آن بعد از «کنا» - که مفید استمرار است - بیانگر برداشت فوق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 31 - 3

3- آزمایش انسان ها در صحنه عمل ، از سنت های الهی است .

و لنبلونکم حتی نعلم المجهدین منکم و الصبرین

فعل مضارع، افاده استمرار می کند و تأکید آن سنتی تخلف ناپذیر را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 2 - 23, 3

3 - آزمایش شدن همه انسان ها ، از سوی خداوند

لیبلوکم

23 - « عن الرضا (ع) : . . . و أمّا قوله : « لیبلوکم ائیکم أحسن عملاً » فإنه عزّوجلّ خلق خلقه لیبلوهم بتکلیف طاعته و عبادته ، لا علی سبیل الإمتحان و التجربة لآنه لم یزل علیماً بکلّ شیء . . . »

از امام رضا(ع) روایت شده است: . . . اما سخن خداوند: (لیبلوکم ائیکم أحسن عملاً) پس خداوند عزّوجلّ مخلوقاتش را آفرید تا آنان را بهوسیله تکلیف نمودن به طاعت و عبادت خود، آزمایش کند؛ ولی این آزمودن، برای تجربه اندوزی و آگاهی یافتن نبود؛ زیرا خداوند همیشه به تمام اشیا عالم بوده است. . . .»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 17 - 1

1 - رفاه بر آمده از ایمان و دین داری ، عرصه آزمایش انسان ها از سوی خداوند

وَأَلْوَسْتُمْوَا عَلَى الطَّرِيقَةِ لِأَسْقِنَهُمْ مَاءً غَدَقًا . لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 6

6 - آزمایش انسان ها ، فلسفه نقل برخی از حقایق در قرآن

وَمَا جَعَلْنَا عَدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 2 - 5

ص: 22

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ . . . نَبْتَلِيهِ

جمله «نبتلیه» حال برای فاعل «خلقنا» است؛ یعنی، ما انسان را آفریدیم، در حالی که اراده امتحان او را داشتیم. بنابراین امتحان انسان از آغاز خلقتش، مورد نظر خداوند حکیم بوده و برای همیشه خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 3، 2، 1

1 - خداوند ، انسان ها را امتحان می کند .

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلِيَهُ رَبَّهُ

حرف «ال» در «الإنسان» برای جنس و بیانگر این است که آیه شریفه درباره نوع انسان ها است. «إبتلاء» به معنای اختبار و امتحان است. (قاموس)

2 - امتحان بندگان ، جلوه ربوبیت خداوند و در راستای تدبیر امور آنان است .

رَبَّهُ

3 - خداوند ، با بهره مند ساختن آبرومندانه مردم از مادیات و رساندن آنها به نعمت و رفاه ، آنان را آزمایش می کند .

ابتلیه رَبَّهُ فَأَكْرَمَهُ وَ نَعَّمَهُ

«اکرام» این است که بدون تحقیر به کسی نفعی رسانده شود و یا به کسی عطای شرافتمندانه ای داده شود (مفردات راغب). فعل «أکرمه» به معنای «او را با عظمت و بی عیب شمرد» نیز آمده و فعل «نعمه»؛ یعنی، او را رفاهمند ساخت (قاموس). حرف فاء در «فأکرمه»، برای تفصیل مجمل به کار رفته و نوع امتحان را بیان می کند.

22- امتحان با آب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 4، 2

2 - اعلام قبلی طالوت به نیروهای بسیج شده در مورد آزمایش آنان با رودخانه ای خروشان

قال ان الله مبتليکم بنهر

4- آزمایش فرمانبری از طالوت و نیروی اراده بنی اسرائیل از جانب خداوند به وسیله نهر *

ان الله مبتليكم بنهر

در آیات سابق، تردید فرمانبری بنی اسرائیل را در رویارویی با دشمن مطرح کرد (هل عسیتم ..) بنابراین آزمایش الهی، برای مشخص شدن فرمانبران و نیز میزان فرمانبری آنان بوده است.

23- امتحان با آسایش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 23

15 - آسودگی از گرفتاری و برخورداری از نعمت ها ، وسیله آزمایش الهی برای بشر است .

ثم إذا خولنه نعمه متّا . . . بل هی فتنه

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «فتنه» به معنای امتحان و آزمایش باشد.

18 - جهل و بی خبری بیشتر انسان ها نسبت به آزمایش بودن نعمت ها و آسودگی ها برای انسان

بل هی فتنه و لکن اکثرهم لایعلمون

برداشت بالا مبتنی بر این احتمال است که متعلق علم در «لایعلمون»، فتنه بودن نعمت باشد.

24- امتحان با آشامیدنیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن ، آشامیدن ، تجمل ، زیبایی ، داشتن همدم و همراهانی موافق ، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او

یطاف علیهم بصحاف . . . و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

25- امتحان با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 1

1- ارائه آیات و معجزات از سوی خداوند به بنی اسرائیل ، دربردارنده آزمونی آشکار و انکارناپذیر برای ایشان

و ءاتینهم من الآیت ما فیہ بلؤا مبین

26- امتحان با اذیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مبتلا شدن مدعیان ایمان به فتنه و آزار و اذیت ، به منظور بازشناسی مؤمنان از منافقان است .

و من الناس من يقول ءامنا بالله فإذا أؤذى فى الله جعل فتنه الناس كعذاب الله .

ص: 24

2- گرفتار شدن مدعیان ایمان به فتنه و آزار و اذیت، آزمونی الهی است .

و من الناس من يقول ءامناً بالله فإذا أؤذى فى الله جعل فتنه الناس كعذاب الله .

27- امتحان با اقرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 31 - 9

9- اقرار ها و سخنان انسان، مورد آزمون الهی در صحنه عمل (جهاد و صبر)

و نبلوا أخبارکم

از جمله مصادیق «اخبار» اقرارها، ادعاها و سخنانی است که مردم در مقام اظهار ایمان و بندگی بر زبان جاری می کنند و از درون خویش خبر می دهند.

28- امتحان با امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 7

7- امکانات و مزایای هر انسان، وسیله آزمون او از جانب خداوند است.

لیبلوکم فی ما ءاتیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 4

4- مهلت ها و امکانات دنیوی، در جهت آزمایش انسان ها است .

و إن أدری لعلّه فتنه لکم و متع إلی حین

29- امتحان با امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 14، 16

14 - زندگانی شکوفای کافران، آزمون الهی برای آنان است .

زهرة الحیوة الدنیا لفتنتهم فیه

«فتنه» در اصل هنگامی گفته می شود که طلا و نقره را با آتش بگدازند تا نیکو و نامرغوب آن، تمیز داده شود(مصباح) و چون مقصود از آزمایش، تمیز خوب از بد است، به آن «فتنه» اطلاق می گردد. آزمودن کافران، به این است که فراوانی نعمت ها، تکلیف

ص: 25

آنها را سنگین تر می کند و چون حق نعمت را ادا نمی کنند، بر عذاب آنان افزوده می شود.

16 - نعمت های الهی و امکانات دنیا ، زمینه ای برای آزمایش انسان ها است .

متّعنا به .. لفتنهم فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 17 - 4

4 - آزمایش انسان ها درباره دارایی ها و امکاناتشان ، سنّت الهی است .

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 18 - 4

4 - ثروت و مکنّت ، عرصه آزمون الهی

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ .. و لایستثنون

30- امتحان با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 5

5 - گزینش پیامبران از میان انسان ها و با ویژگی های انسانی ، وسیله آزمایش و امتحان مردمان

و ما أرسلنا قبلك من المرسلین إلاّ إنهم لیاأكلون الطعام و یمشون فی الأسواق و جعلنا

جمله «و ما أرسلنا قبلك من المرسلین إلاّ إنهم لیاأكلون..» رد اعتراض مشرکان است که چرا پیامبر (صلی الله علیه و آله) مانند دیگر مردمان غذا تناول می کند و در بازار به داد و ستد مشغول می شود. بنابراین جمله «و جعلنا بعضکم لبعض فتنة» می تواند ناظر به همین مطلب باشد که خدا، با فرستادن پیامبران از میان خود مردم، آنان را مورد آزمون قرار داده است.

31- امتحان با انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 4

4- انفاق، عرصه آزمایش مالی مؤمنان و جهاد، عرصه آزمایش جانی آنان

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

با توجه به آیات پیشین که درباره جهاد و انفاق بود، می تواند امتحان مالی، ناظر به انفاق و امتحان جانی، ناظر به جهاد باشد.

ص: 26

32- امتحان با بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 30 - 8

8 - استمرار آزمایش الهی با بعثت پیامبران ، پس از نوح

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ

عبارت «وإن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ»، بیان اجمالی سرگذشت اقوام پس از حضرت نوح(ع) است و فرازهای بعد، بیان تفصیلی آن می باشد.

33- امتحان با بی نیازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 27 - 4

4 - آزمون دانستن فقر و غنا ، گرامی داشت یتیمان ، سیر کردن گرسنگان ، تصرف نکردن ارث دیگران و پرهیز از مال دوستی ، زمینه ساز اعتماد به رهایی از صحنه های وحشت بار قیامت

فَأَمَّا الْإِنْسَنُ إِذَا مَا ابْتَلِيَهُ .. يَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمَطْمَئِنَّةُ

«نفس مطمئن» - به قرینه آیات پیشین - انسانی است که از اوصاف ذکر شده در آن آیات، مبرّا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 8

8 - آزمون دیدن فقر و غنا ، گرامی داشت یتیمان ، تغذیه فقیران ، ترک تصرف ارث دیگران و پرهیز از مال دوستی ، مایه احساس رضایت انسان از خداوند و زمینه ساز رضایت خداوند از او است .

فَأَمَّا الْإِنْسَنُ إِذَا مَا ابْتَلِيَهُ .. رَاضِيَهُ مَرْضِيَّه

نفس «راضی» و «مرضی» - به قرینه آیات پیشین - انسانی است که از اوصاف ذکر شده در آن آیات، مبرّا باشد.

34- امتحان با پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 6

6- سختی ها ، مصیبت ها و جنگ ها (شکست ها و پیروزی ها) ، وسایل آزمایش الهی برای بندگان

حتی یمیز الخبیث من الطیب

به مقتضای ارتباط میان این آیه و آیات پیشین، از وسایل آزمایش الهی، همان نبردها مشکلات آن است ؛ چنانچه در نبرد احد پیش آمد.

ص: 27

35- امتحان با تجمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن، آشامیدن، تجمل، زیبایی، داشتن همدم و همراهانی موافق، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او

یطاف علیهم بصحاف . . . و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

36- امتحان با تقسیم آب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 28 - 3

3 - اختصاص یافتن سهمی از آب سرزمین ثمود به ناقه صالح، برای ایشان دشوار بود و مایه امتحان برای آنان

إنا مرسلوا الناقه فتنه لهم . . . أن الماء قسمه بينهم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در صدد تدارک زمینه امتحانی است که در آیه قبل با تعبیر «فتنه» آمده است.

37- امتحان با تقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 3 - 1

1 - نرمش در گفتار و رعایت ادب در محضر رسول خدا (صلی الله علیه و آله)، نشانه توفیق یافتگان در آزمون تقوا

إنّ الذین یغصّون . . . أولئک الذین امتحن الله قلوبهم للتقوی

38- امتحان با تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 1

1 - خداوند ، پیامبرش ابراهیم (ع) را با تکالیفی سنگین و دشوار بیازمود .

و إذ ابتلی إبرهیم ربه بکلمت

ص: 28

«ابتلاء» به معنای آزمودن است. تعبیر کردن از مواد آزمون به کلمات (سخنان) اشاره به این دارد که: آن مواد فرمانهایی بوده که ابراهیم باید آنها را امتثال می کرد و لذا کلمات در برداشت، به تکالیف تفسیر شد. نکره آوردن (کلمات) حکایت از عظمت آن دارد، که به مناسبت آزمون، از آن به دشواری و سنگینی تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 2 - 23

23 - « عن الرضا (ع) : . . . وأما قوله : « ليلوكم أيكم أحسن عملاً » فإنه عز وجل خلق خلقه ليلوهم بتكليف طاعته وعبادته ، لا على سبيل الإمتحان و التجربة لأنه لم يزل عليماً بكلّ شيء . . . »

از امام رضا(ع) روایت شده است: .. اما سخن خداوند: (لیلوكم أيكم أحسن عملاً) پس خداوند عزوجل مخلوقاتش را آفرید تا آنان را بهوسیله تکلیف نمودن به طاعت و عبادت خود، آزمایش کند؛ ولی این آزمون، برای تجربه اندوزی و آگاهی یافتن نبود؛ زیرا خداوند همیشه به تمام اشیا عالم بوده است...»

39- امتحان با تکلیف سخت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 5

5 - تکالیف دشوار و میدان جهاد ، صحنه آزمون انسان ها و تمایز مؤمنان واقعی از مدعیان ایمان

قل للمخلفين من الأعراب ستدعون إلى قوم أولى بأس شديد

40- امتحان با ثروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 17 - 4

4 - آزمایش انسان ها درباره دارایی ها و امکاناتشان ، سنت الهی است .

إنّا بلونهم كما بلونا أصحاب الجنة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 18 - 4

4 - ثروت و مکنّت ، عرصه آزمون الهی

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ . . . وَ لَا يَسْتَشْنُونَ

ص: 29

41- امتحان با جان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 2,3,23

2 - مال و تن و جان مؤمنان ، وسیله آزمایش آنان

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

3 - آزمایش به وسیله تن و جان ، مرحله ای پس از آزمایش به وسیله مال *

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

تقدّم ذکرى «اموال» بر «انفس»، مى تواند اشاره به دو مرحله ترتیبی از آزمایش باشد.

23 - پرداخت زکات ، مصداق آزمایش در اموال و واداشتن خویش به صبر ، آزمایش در انفس است .

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

امام رضا (ع) پس از تلاوت آیه فوق فرمود: «لتبلونّ فی اموالکم» باخراج الزکاه و «فی انفسکم» بتوطين الانفس على الصبر.

عیون اخبار الرضا (ع)، ج 2، ص 89، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 421، ح 474.

42- امتحان با جنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 34

34 - حوادث ایّام ، جنگ ها ، سختی ها ، مصیبت ها و مرگ ، آزمایش الهی است .

لبرز الذّین . . . و لیتلی اللّٰه ما فی صدورکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 6

6 - سختی ها ، مصیبت ها و جنگ ها (شکست ها و پیروزی ها) ، وسایل آزمایش الهی برای بندگان

به مقتضای ارتباط میان این آیه و آیات پیشین، از وسایل آزمایش الهی، همان نبردها مشکلات آن است؛ چنانچه در نبرد احد پیش آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 4

4 - جنگ ها و میدان های کارزار، عرصه های آزمون الهی و متمایز گشتن مؤمنان راستین از غیر ایشان

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 30

1 - هجوم احزاب متحد به مدینه ، وسیله امتحان مسلمانان آن دیار بود .

هنالك ابتلى المؤمنون

43- امتحان با جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 142 - 6

6- جنگ ها و مبارزات ، وسیله امتحان مردم و عرصه جداکردن مؤمنان مجاهد و صابر از غیر ایشان

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لما يعلم الله الذين جاهدوا منكم ويعلم الصابرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 186 - 4

4- انفاق ، عرصه آزمایش مالی مؤمنان و جهاد ، عرصه آزمایش جانی آنان

لتبلون في اموالكم و انفسكم

با توجه به آیات پیشین که درباره جهاد و انفاق بود، می تواند امتحان مالی، ناظر به انفاق و امتحان جانی، ناظر به جهاد باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 117 - 10

10 - شرایط سخت جهاد ، میدان امتحان و تمایز مراتب معنوی مؤمنان

اتبعوه في ساعه العسره من بعد ما كاد يزيغ قلوب فريق منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 22,26,28

22- فرمان خداوند به جهاد ، در عین قدرت او بر نابودسازی کافران ، به منظور آزمایش آدمیان

و لو يشاء الله لانتصر منهم و لكن ليلو بعضكم ببعض

26- جهاد ، وسیله آزمایش اهل ایمان

و لكن لیبلوا بعضکم ببعض

مورد اصلی آیه شریفه، جهاد است که آزمایش در چنین موردی مطرح شده است.

28- کشته شدگان راه خدا ، پیروزمندان صحنه آزمون الهی (جهاد)

و لكن لیبلوا بعضکم ببعض و الذین قتلوا فی سبیل اللّٰه فلن یضللّ عملهم

خداوند، پس از معرفی جهاد به عنوان آزمون مؤمنان و کافران، تنها به یک گروه نوید داده است و آن کشته شدگان راه حق و شهیدان اند. از این نوید استفاده می شود که پیروزمندان این آزمون همانان هستند.

ص: 31

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 31 - 2

2- تکلیف جهاد ، وسیله آزمایش مؤمنان و تمایز مجاهدان و صابران از دیگران

و لنبلونکم حتی نعلم المجهدین منکم و الصبرین

با توجه به واژه «المجاهدین» معلوم می شود که موضوع اصلی آزمایش «جهاد» است. به علاوه محور اصلی این آیات فرمان قتال با کافران و جهاد در راه خدا می باشد (إذا أنزلت سوره محکمه و ذکر فیها القتال ...).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 5

5 - تکالیف دشوار و میدان جهاد ، صحنه آزمون انسان ها و تمایز مؤمنان واقعی از مدعیان ایمان

قل للمخلفین من الأعراب ستدعون إلى قوم أولى بأس شدید

44- امتحان با حیات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 2 - 4

4 - تقدیر مرگ و حیات ، برای آزمودن انسان ها است .

الذی خلق الموت و الحیوه لیبلوکم

45- امتحان با خوردنیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن ، آشامیدن ، تجمل ، زیبایی ، داشتن همدم و همراهانی موافق ، از مهم ترین جاذبه و دلبستگی های انسان و وسیله آزمون او

یطاف علیهم بصحاف . . و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

46- امتحان با خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 35 - 3,10

3- آدمیان ، به وسیله شرّ و خیر موجود در جهان آزموده می شوند .

و نبلوكم بالشرّ و الخیر فتنه

10- « روی عن أبي عبد الله (ع) : إنّ أمير المؤمنين (ع) مرض فعاده إخوانه فقالوا : كيف تجدك يا أمير المؤمنين (ع) ؟ قال : بشرّ قالوا : ما هذا كلام مثلك قال : إنّ الله تعالى يقول : « و نبلوكم بالشرّ و الخیر فتنه » فالخیر الصحه و الغنی و الشرّ المرض و الفقر ;

از امام صادق(ع) روایت شده: امیرالمؤمنین(ع) بیمار شد، برادران [دینی] وی از آن حضرت عیادت کردند و گفتند: [حال] خود را چگونه می یابی ای امیر مؤمنان؟ فرمود: به شرّ [مبتلی شده ام]، گفتند: این کلام افرادی مانند شما نیست؟ فرمود: خداوند تعالی می فرماید «و نبلوكم بالشرّ و الخیر فتنه» سلامتی و بی نیازی خیر و بیماری و تنگدستی شرّ است».

47- امتحان با درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 63 - 2

2- درخت زقوم ، وسیله آزمایش کافران و ستم کاران

أم شجرة الزقوم . إنّنا جعلناها فتنه للظلمین

آزمایش، یکی از معانی «فتنه» است و برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است. در تأیید این مطلب گفتنی است که مفسران در شأن نزول آیه شریفه نقل کرده اند: ابوجهل هنگامی که کلمه «زقوم» را با اوصافی که قرآن برای آن نقل می کند شنید، آن را به مسخره گرفت.

48- امتحان با دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 94 - 5

5 - جذبه های دنیوی و کشش به آنها از ابزار امتحان الهی

يأیها الذین ءامنوا لیبلونکم اللّهُ بشی ء من الصید

49- امتحان با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 33

32 - خداوند آزمایش کننده جوامع انسانی با جعل شرایع متعدد و اختلاف امتها

لكل جعلنا منكم شرعه و منهاجاً ولو شاء الله لجعلكم امه وحده و لكن لئيلوكم

50- امتحان با رفاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 17 - 2، 1

1 - رفاه بر آمده از ایمان و دین داری ، عرصه آزمایش انسان ها از سوی خداوند

و أَلَوِاسْتَقْمُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِينَهُمْ مَاءً غَدَقًا . لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ

2 - رفاه و نعمت ها ، از ابراز های آزمایش الهی

لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 3

3 - خداوند ، با بهره مند ساختن آبرومندانه مردم از مادیات و رساندن آنها به نعمت و رفاه ، آنان را آزمایش می کند .

ابتلیه ربّه فأکرمه و نَعْمه

«اکرام» این است که بدون تحقیر به کسی نفعی رسانده شود و یا به کسی عطای شرافتمندانه ای داده شود(مفردات راغب). فعل «أکرمه» به

معنای «او را با عظمت و بی عیب شمرد» نیز آمده و فعل «نَعْمه»؛ یعنی، او را رفاهمند ساخت (قاموس). حرف فاء در «فأکرمه»، برای

تفصیل مجمل به کار رفته و نوع امتحان را بیان می کند.

51- امتحان با روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 52 - 7

7 - فراخی و تنگی معیشت انسان ها ، امتحان الهی است ؛ نه تکریم و یا تحقیر آنان .

إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ . . . أَوْلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ

برداشت یاد شده از ارتباط میان فتنه و امتحان شمرده شدن نعمت ها (مضمون آیه 49) و به مشیت خدا دانستن فراخی و تنگی رزق و روزی انسان ها به دست می آید.

ص: 34

52- امتحان با زیان جانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 3

3 - خداوند با گرفتار ساختن مؤمنان به چیزهایی که زیان مالی و جانی و کمبود محصول را در پی داشته باشد ، آنان را می آزماید .

ولنبلونکم بشیء من . . . نقص من الأموال و الأنفس و الثمرت

53- امتحان با زیان مالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 3

3 - خداوند با گرفتار ساختن مؤمنان به چیزهایی که زیان مالی و جانی و کمبود محصول را در پی داشته باشد ، آنان را می آزماید .

ولنبلونکم بشیء من . . . نقص من الأموال و الأنفس و الثمرت

54- امتحان با زیبایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن ، آشامیدن ، تجمل ، زیبایی ، داشتن همدم و همراهانی موافق ، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او

یطاف علیهم بصحاف . . . و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

55- امتحان با سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 7، 18

7 - آزمایش مردم با مصائب و مشکلات ، از سنت های الهی برای کلیه امتها

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة ولما يأتكم مثل الذين خلوا من قبلكم مستهم البأساء و ال

ص: 35

18 - نفی تبعیض میان امت های مؤمن ، در جریان سنت آزمایش و امتحان و ابتلای به سختی ها و مصائب

ام حسبتم .. مثل الذین خلوا من قبلکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 34

34 - حوادث ایام ، جنگ ها ، سختی ها ، مصیبت ها و مرگ ، آزمایش الهی است .

لبرز الذین .. و لیتلی الله ما فی صدورکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 166 - 7

7 - رنج ها و شکست های جامعه ایمانی ، وسیله آزمایشی برای معلوم نمودن صف مؤمنان استوار از غیر ایشان

و ما اصابکم یوم التقی الجمعان فباذن الله و ليعلم المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 6

6 - سختی ها ، مصیبت ها و جنگ ها (شکست ها و پیروزی ها) ، وسایل آزمایش الهی برای بندگان

حتی یمیز الخبیث من الطیب

به مقتضای ارتباط میان این آیه و آیات پیشین ، از وسایل آزمایش الهی ، همان نبردها مشکلات آن است ؛ چنانچه در نبرد احد پیش آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 15

15 - آزار های اهل کتاب و مشرکان نسبت به مسلمانان ، از مهمترین موارد آزمایش و امتحان مؤمنان

لتبلون فی اموالکم و انفسکم و لتسمعن من الذین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذین

جمله «و لتسمعن ..» ، می تواند توضیح یکی از موارد امتحان مالی و جانی باشد ؛ چرا که تهمت ها و سخنان ناروا ، جانها را می گزد و تبلیغات سوء علیه انفاق می تواند موجب ازدیاد بخل شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 13، 14

13 - انسان با سختی ها و نعمت ها و تفضلات الهی ، مورد آزمایش خداوند قرار می گیرد .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

14 - آزمون انسان ها با سختی ها ، برخاسته از مقام ربوبی خدا و در جهت رشد و تربیت آنان

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 36

5- فقر و ناملايمات ، ابزار آزمون الهی

و إن أصابته فتنة انقلب علی وجهه

«فتنه» از «فتن» مشتق است و «فتن» به معنای ذوب کردن طلا و نقره به منظور سنجش ايار آن است. «فتنه» نیز به هر چیزی که ابزاری برای آزمون باشد، گفته می شود. بنابراین تسمیه ناملايمات، فقر و تنگدستی به «فتنه»، می تواند بياگر مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 5,7,4

4 - مشکلات ثمودیان ، بنا به تقدیر الهی و در جهت آزمایش آنان بود ، نه معلول وجود صالح (ع) و پیروان او .

قال طرکم عند الله بل أنتم قوم تفتنون

عبارت «طائرکم...»؛ یعنی، آنچه که باعث بروز مشکلات و گرفتاری برای شما شده، نزد خدا است. مقصود این است که وجود من تأثیری در پیدایش مشکلات شما ندارد؛ بلکه مشکلات تان بر اساس برنامه و تقدیر الهی است که در راستای آزمایش شما تدارک دیده شده است. گفتنی است که در برداشت یاد شده، «فتنه» در جمله «بل أنتم قوم تفتنون» به معنای آزمایش گرفته شده است.

5 - مصیبت ها و مشکلات زندگی انسان ، وسیله ای برای آزمایش او

قالوا اطیرنا بک . . . بل أنتم قوم تفتنون

7 - امکان مبتلا شدن مردم به سختی ها برای آزمایش آنان ، پس از روی کار آمدن رهبران الهی

قالوا اطیرنا بک . . . بل أنتم قوم تفتنون

با توجه به اشتقاق «تفتنون» از «فتنه» (به معنای آزمایش) از آیه استفاده می شود که پس از آمدن صالح(ع)، ثمودیان به مشکلات جدیدی مبتلا شدند و آن را ناشی از وجود صالح(ع) می شمردند، با این که آنها از ناحیه خدا و برای آزمایش آنان بود.

56- امتحان با سخن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 31 - 10,9

9- اقرار ها و سخنان انسان ، مورد آزمون الهی در صحنه عمل (جهاد و صبر)

و نبلوا أخبارکم

از جمله مصادیق «أخبار» اقرارها، ادعاها و سخنانی است که مردم در مقام اظهار ایمان و بندگی بر زبان جاری می کنند و از درون خویش خبر می دهند.

10- اعمال مؤمنان ، چونان سخنان و اقرار های آنان ، مورد آزمون الهی است . *

و نبلوا أخبارکم

کلمه «أخبار» می تواند به معنای اعمال مؤمنان باشد که معمولاً در منظر دید همگان قرار می گیرد. در این صورت از ارتباط «نبلوا أخبارکم» با صدر آیه، استفاده می شود که اولاً مدعیان ایمان، آزمایش می شوند تا اهل عمل و صبر شناخته شوند و ثانیاً

ص: 37

اهل عمل و جهاد و صبر نیز آزمایش می شوند تا مراتب خلوص و ارزش هر عمل مشخص گردد.

57- امتحان با سلب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 3

3- خداوند ، با اعطای نعمت به انسان ها و نیز سلب آن نعمت ، ایشان را آزمایش می کند .

لیبلوکم ائکم أحسن عملاً... و لئن أذقنا الإنسن منا رحمه ثم نزعنها منه

58- امتحان با شتر صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 1

1 - فرستادن ناقه صالح به سوی قوم ثمود ، وعده الهی برای آزمایش ایشان

إتّا مرسلوا الناقه فتنه لهم

59- امتحان با شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 35 - 10, 3

3- آدمیان ، به وسیله شرّ و خیر موجود در جهان آزموده می شوند .

و نبلوکم بالشرّ و الخیر فتنه

10- « روی عن ابي عبد الله (ع) : إنّ أمير المؤمنين (ع) مرض فعاده إخوانه فقالوا : كيف تجدك يا أمير المؤمنين (ع) ؟ قال : بشرّ قالوا :

ما هذا كلام مثلك قال : إنّ الله تعالى يقول : « و نبلوکم بالشرّ و الخیر فتنه » فالخیر الصحه و الغنی و الشرّ المرض و الفقر ;

از امام صادق (ع) روایت شده: امیرالمؤمنین (ع) بیمار شد، برادران [دینی] وی از آن حضرت عیادت کردند و گفتند: [حال] خود را چگونه

می یابی ای امیر مؤمنان؟ فرمود: به شرّ [مبتلی شده ام]، گفتند: این کلام افرادی مانند شما نیست؟ فرمود: خداوند تعالی می فرماید «و

نبلوکم بالشرّ و الخیر فتنه» سلامتی و بی نیازی خیر و بیماری و تنگدستی شرّ است».

60- امتحان با شکست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 38

3 - آل عمران - 3 - 152 - 22

22 - شکست پیکارگران احد، آزمایش الهی برای آنان

ثم صرفکم عنهم لیتلیکم

«صرفکم عنهم» یعنی شما را از تعقیب دشمن درگیر منصرف ساخت و لازمه این انصراف، شکست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 16

16 - پندار اینکه خداوند نباید مسلمانان را مبتلا به شکست کند، پنداری جاهلانه و باطل

یظنون بالله غیر الحق... یقولون هل لنا من الامر من شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 166 - 7

7 - رنج ها و شکست های جامعه ایمانی، وسیله آزمایشی برای معلوم نمودن صف مؤمنان استوار از غیر ایشان

و ما اصابکم یوم التقی الجمعان فباذن الله و لیعلم المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 6

6 - سختی ها، مصیبت ها و جنگ ها (شکست ها و پیروزی ها)، وسایل آزمایش الهی برای بندگان

حتی یمیز الخبیث من الطیب

به مقتضای ارتباط میان این آیه و آیات پیشین، از وسایل آزمایش الهی، همان نبردها مشکلات آن است؛ چنانچه در نبرد احد پیش آمد.

61- امتحان با شکنجه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 11

11 - خداوند بارهاسازی بنی اسرائیل عصر موسی از شکنجه های سخت فرعون، آنان را مورد آزمایشی سنگین قرار داد.

و إذ أنجینکم . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به رهایی از عذاب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 17

17- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان ، آزمایش بزرگ الهی از آنان بود .

إذ أنجکم من آل فرعون . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

ص: 39

برداشت فوق مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم» نجات بنی اسرائیل به وسیله خداوند از اعمال ظالمانه فرعونیان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 3

3- آزار و شکنجه دشمنان اسلام نسبت به مؤمنان ، زمینه آزمایش ایمان آنان

إلا من أكره وقلبه مطمئن بالإيمان .. ثم إن ربك للذین هاجروا من بعد ما فتن

در واژه «فتنوا» - که در این آیه در معنای امتحان و آزمایش به کار رفته است - معنای رنج و عذاب نهفته است؛ چه اینکه ریشه این فعل به معنای گداختن طلا برای خالص ساختن آن است (مفردات راغب). گفتنی است آیه 106 - که درباره شکنجه و آزار شدن مسلمانان و حکم تقیه است تأیید کننده همین برداشت است.

62- امتحان با شهادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 102 - 19

19 - بدون کمک و عنایت خداوند ، صبر و شکیبایی در برابر آزمایش های بزرگ همچون کشته شدن در راه خداوند ، ممکن نیست .

إني أرى في المنام أتي أذبحك .. قال يأت أفعل ما تؤمر ستجدني إن شاء الله من

مسأله ذبح اسماعیل (ع) - چنان که در آیه بعد به صراحت آمده است - یک آزمایش الهی بود. براین اساس ، مشروط کردن موفقیت این آزمایش به مشیت و عنایت خداوند (ستجدني إن شاء الله من الصابرين)، گویای برداشت یاد شده است.

63- امتحان با شهیدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 5

5 - کشته شدن راه خدا ، وسیله ای برای آزمون جامعه ایمانی هستند .

و لنبلونكم بشيء ... و نقص من الأموال و الأنفس و الثمرت

مصدق مورد نظر برای «نقص الأنفس» - به قرینه آیات قبل - کشته شدگان راه خداست.

64- امتحان با صید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 94 - 4

ص: 40

4 - انواع شکارها - چه آنها که بدون ابزار قابل دسترسی باشند (مانند جوجه پرندگان و...) و چه آنها که بدون نیزه و مانند آن قابل دستیابی نباشند - ، وسیله ای برای آزمون راهیان حج و عمره خواهند بود .

لیلونکم الله بشيء من الصيد تناله ایدیکم و رماحکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 9

9 - وفور ماهی در روز شنبه (روز حرمت صید بر یهودیان) ، وسیله آزمون مردم ایله از سوی خداوند

کذلک نبلوهم

65- امتحان با عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 60 - 5

5 - عمل ، نشانه ایمان و صحنه آزمون آن

الم تر الى الذين يزعمون ... یریدون ان یتحاكموا الى الطاغوت وقد امروا ان یکفرو

خداوند بدان جهت ایمان گروهی از مسلمانان را ایمانی ادعایی و پنداری معرفی کرده است که در مرحله عمل به اقتضای ایمانشان عمل نکردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 31 - 10

10- اعمال مؤمنان ، چونان سخنان و اقرارهای آنان ، مورد آزمون الهی است . *

و نبلوا أخبارکم

کلمه «اخبار» می تواند به معنای اعمال مؤمنان باشد که معمولاً در منظر دید همگان قرار می گیرد. در این صورت از ارتباط «نبلوا أخبارکم» با صدر آیه، استفاده می شود که اولاً مدعیان ایمان، آزمایش می شوند تا اهل عمل و صبر شناخته شوند و ثانیاً اهل عمل و جهاد و صبر نیز آزمایش می شوند تا مراتب خلوص و ارزش هر عمل مشخص گردد.

66- امتحان با فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 7، 5، 2، 1

1 - هشدار خداوند به مؤمنان مبنی بر آزمایش آنان از طریق مال و فرزند

و اعلموا أنما أموالکم و أولدکم فتنه

2 - دارایی ها و فرزندان اهل ایمان ، ابزاری برای آزمایش آنان از سوی خداوند

ص: 41

و اعلموا انما اموالكم و اولدكم فتنه

5- پیروزی مردمان در آزمونشان به وسیله مال و فرزند، امری بسیار مشکل و بس ارزشمند

و اعلموا انما اموالكم و اولدكم فتنه

برداشت فوق از تأکیدات متعددی استفاده شده که در آیه مورد بحث به کار رفته است. از جمله شروع سخن با فعل «اعلموا» و سپس منحصر کردن مال و اولاد برای آزمایش با کلمه «انما» و آنگاه مال و فرزند را آزمایش خواندن و نه وسیله آزمایش. این همه تأکید برای رساندن این حقیقت است که آزمون با مال و فرزند آزمونی دشوار و پیروزی در آن بسیار مشکل است.

7- پیروزی و موفقیت مؤمنان در آزمونشان به وسیله مال و اولاد، موجب بهره مندی آنان از پاداش بزرگ الهی است.

و اعلموا انما اموالكم و اولدكم فتنه و ان الله عنده اجر عظیم

بیان پاداش عظیم الهی پس از تأکید بر اینکه ثروتها و فرزندان وسیله آزمون هستند، می تواند بیانگر نکته ای باشد که در برداشت فوق بدان اشاره شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 5

5- موفقیت مؤمنان در آزمونشان از طریق مال و فرزند در گرو تقوایبشگی و نیازمند به بینشی الهی

و اعلموا انما اموالكم و اولدكم فتنه .. ان تتقوا الله يجعل لكم فرقانا

طرح بصیرت و ابزار شناخت ویژه به عنوان ثمره تقوا، پس از تأکید بر آزمون مؤمنان به وسیله مال و فرزند، می تواند اشاره به این باشد که تنها با تقوایبشگی و بصیرت خاص می توان رضایت الهی را در چگونه برخورد کردن با مال و فرزند تشخیص داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 1

1 - اموال و اولاد، همواره وسیله آزمایش انسان است.

انما اموالكم و اولدكم فتنه

«فتنه» در آیه شریفه، به معنای آزمایش است. قصر در عبارت «انما اموالكم...» ادعایی است، نه حقیقی؛ یعنی، برای بیان مبالغه و کثرت ملازمه، میان داشتن مال و فرزند و آزمایش شدن انسان به وسیله آن دو است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 11 - 5

5 - فقر و نامالایمات ، ابزار آزمون الهی

و إن أصابته فتنة انقلب علی وجهه

«فتنه» از «فَتْن» مشتق است و «فتن» به معنای ذوب کردن طلا و نقره به منظور سنجش ایار آن است. «فتنه» نیز به هر چیزی که ابزاری برای آزمون باشد، گفته می شود. بنابراین تسمیه نامالایمات، فقر و تنگدستی به «فتنه»، می تواند بیاگر مطلب فوق باشد.

ص: 42

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 16 - 7، 4، 2

2 - خداوند با فشار های اقتصادی و کاهش درآمد ها ، انسان را می آزماید .

ابتلیه فقدر علیه رزقه

«قَدْر» با «صَبَّو» (تنگ گرفت)، به یک معنا است. (مصباح)

4 - آزمایش انسان با فقر و تنگدستی ، در راستای تربیت او و جلوه ربوبیت خداوند است .

ابتلیه فقدر علیه رزقه

ضمیر فاعلی در «ابتلاه»، به «رَبَّه» در آیه قبل برمی گردد.

7 - غفلت از آزمایش بودن فقر ، زمینه ساز پیدایش تحلیل های نادرست درباره عوامل آن

و أمّا إذا ما ابتلیه . . . فبقول ربّی آهنن

12 - آزمایش با نعمت ، سخت تر از امتحان با فقر است . *

نعمه . . . فقدر علیه رزقه

تقدیم امتحان با نعمت بر آزمایش با فقر، ممکن است بیانگر اهمیت آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 27 - 4

4 - آزمون دانستن فقر و غنا ، گرامی داشت یتیمان ، سیر کردن گرسنگان ، تصرف نکردن ارث دیگران و پرهیز از مال دوستی ، زمینه ساز

اعتماد به رهایی از صحنه های وحشت بار قیامت

فأمّا الإنسن إذا ما ابتلیه . . . یأیّتها النّفس المطمئنّه

«نفس مطمئن» - به قرینه آیات پیشین - انسانی است که از اوصاف ذکر شده در آن آیات، مبرّا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 8

8 - آزمون دیدن فقر و غنا، گرمی داشت یتیمان، تغذیه فقیران، ترک تصرف ارث دیگران و پرهیز از مال دوستی، مایه احساس رضایت انسان از خداوند و زمینه ساز رضایت خداوند از او است.

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلِيَهُ .. راضیه مرضیه

نفس «راضی» و «مرضی» - به قرینه آیات پیشین - انسانی است که از اوصاف ذکر شده در آن آیات، مبرا باشد.

68- امتحان با قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 6 - 17

17- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان، آزمایش بزرگ الهی از آنان بود.

ص: 43

إذ أنجكم من آل فرعون . . . وفي ذلكم بلاء من ربكم عظيم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مشارالیه «ذکم» نجات بنی اسرائیل به وسیله خداوند از اعمال ظالمانه فرعونیان باشد.

69- امتحان با قضاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 16

16 - داوود (ع)، ماجرای دادخواهی برادران دارای میش و داوری میان آنان را، یک آزمایش الهی دانست .

قال لقد ظلمك بسؤال نعجتك . . . و ظنّ داود أنّما فتنّ -ه

70- امتحان با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 6

6 - خداوند، مسلمانان صدراسلام را، به وسیله کارشکنی و دشمنی مشرکان و کافران در بوته آزمایش قرار داد .

و جعلنا بعضكم لبعض فتنة أتصبرون

از دیدگاه برخی از مفسران، چون آیه شریفه در مکه نازل گردیده است و مؤمنان در آن شهر بسیار مورد شکنجه و آزار قرار داشتند و نیز این آیه در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است، می توان گفت که مقصود از «بعضکم» مسلمانان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 25

25- کافران، وسیله آزمایش مؤمنان

ليبلوا بعضكم ببعض

مراد از «بعضکم ببعض» گروه مؤمنان، در برابر گروه کافران است که از صدر آیه استفاده می شود.

71- امتحان با کمبود محصول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خداوند با گرفتار ساختن مؤمنان به چیزهایی که زیان مالی و جانی و کمبود محصول را در پی داشته باشد، آنان را می آزماید.

ولنبلونکم بشیء من . . . نقص من الأموال و الأنفس و الثمرت

ص: 44

72- امتحان با گوساله سامری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 3

3 - فتنه و امتحان بودن گوساله زرین سامری ، از جمله هشدارهایی که هارون به بنی اسرائیل داده بود .

و لقد قال لهم هرون . . . إنما فتنتم به

73- امتحان با مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 23 - 3, 4

2 - مال و تن و جان مؤمنان ، وسیله آزمایش آنان

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

3 - آزمایش به وسیله تن و جان ، مرحله ای پس از آزمایش به وسیله مال *

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

تقدّم ذکری «اموال» بر «انفس»، می تواند اشاره به دو مرحله ترتیبی از آزمایش باشد.

4 - انفاق ، عرصه آزمایش مالی مؤمنان و جهاد ، عرصه آزمایش جانی آنان

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

با توجه به آیات پیشین که درباره جهاد و انفاق بود، می تواند امتحان مالی، ناظر به انفاق و امتحان جانی، ناظر به جهاد باشد.

23 - پرداخت زکات ، مصداق آزمایش در اموال و واداشتن خویش به صبر ، آزمایش در انفس است .

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

امام رضا (ع) پس از تلاوت آیه فوق فرمود: «لتبلونّ فی اموالکم» باخراج الزکاه و «فی انفسکم» بتوطين الانفس علی الصبر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 7، 5، 2، 1

1 - هشدار خداوند به مؤمنان مبنی بر آزمایش آنان از طریق مال و فرزند

و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه

2 - دارایی ها و فرزندان اهل ایمان ، ابزاری برای آزمایش آنان از سوی خداوند

و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه

5 - پیروزی مردمان در آزمونشان به وسیله مال و فرزند ، امری بسیار مشکل و بس ارزشمند

و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه

ص: 45

برداشت فوق از تأکیدات متعددی استفاده شده که در آیه مورد بحث به کار رفته است. از جمله شروع سخن با فعل «اعلموا» و سپس منحصر کردن مال و اولاد برای آزمایش با کلمه «انما» و آنگاه مال و فرزند را آزمایش خواندن و نه وسیله آزمایش. این همه تأکید برای رساندن این حقیقت است که آزمون با مال و فرزند آزمونی دشوار و پیروزی در آن بسیار مشکل است.

7- پیروزی و موفقیت مؤمنان در آزمونشان به وسیله مال و اولاد، موجب بهره مندی آنان از پاداش بزرگ الهی است.

و اعلموا انما أموالکم و اولدکم فتنه و ان الله عنده اجر عظیم

بیان پاداش عظیم الهی پس از تأکید بر اینکه ثروتها و فرزندان وسیله آزمون هستند، می تواند بیانگر نکته ای باشد که در برداشت فوق بدان اشاره شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 5

5- موفقیت مؤمنان در آزمونشان از طریق مال و فرزند در گرو تقوای پیشگی و نیازمند به بینشی الهی

و اعلموا انما أموالکم و اولدکم فتنه . . . ان تتقوا الله يجعل لکم فرقانا

طرح بصیرت و ابزار شناخت ویژه به عنوان ثمره تقوا، پس از تأکید بر آزمون مؤمنان به وسیله مال و فرزند، می تواند اشاره به این باشد که تنها با تقوای پیشگی و بصیرت خاص می توان رضایت الهی را در چگونه برخورد کردن با مال و فرزند تشخیص داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 37 - 1

1- تذکر خداوند، به ضعف شدید انسان در آزمون های مالی و دست کشیدن از اموال

ان یسئلکموها فی حکمکم تبخلوا و یخرج أضغثکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 1

1 - اموال و اولاد، همواره وسیله آزمایش انسان است.

انما أموالکم و اولدکم فتنه

«فتنه» در آیه شریفه، به معنای آزمایش است. قصر در عبارت «انما أموالکم...» ادعایی است، نه حقیقی؛ یعنی، برای بیان مبالغه و کثرت ملازمه، میان داشتن مال و فرزند و آزمایش شدن انسان به وسیله آن دو است.

74- امتحان با مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 4

4 - خداوند ، برخی از مردمان را با برخی دیگر می آزماید .

و جعلنا بعضکم لبعض فتنه

یکی از کاربردهای اصلی واژه «فتنه» در معنای آزمایش و امتحان است.

ص: 46

75- امتحان با مرده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 34 - 2

2- افکندن جسم بی جان انسانی بر تخت سلیمان ، وسیله آزمایش ایشان از سوی خداوند بود .

و لقد فتنّا سلیمان و ألقینا علی کرسیه جسداً

«جسد» به جسم بی جان انسان گفته می شود و «کرسی» به معنای تخت و سریر است.

76- امتحان با مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 34

34 - حوادث ایام ، جنگ ها ، سختی ها ، مصیبت ها و مرگ ، آزمایش الهی است .

لبرز الذین . . . و لیتلی الله ما فی صدورکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 2 - 4

4 - تقدیر مرگ و حیات ، برای آزمودن انسان ها است .

الذی خلق الموت و الحیوه لیبلوکم

77- امتحان با مرگ فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 106 - 8

8 - از دست دادن نزدیک ترین و محبوب ترین خویشان (همچون فرزند نوجوان) در راه خدا ، سخت ترین محنت و بزرگ ترین آزمایش الهی

قال ینبیّ ائی اری فی المنام ائی أذبحک . . . إنّ هذا لهو البلاء المبین

78- امتحان با مساكين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 47

10 - ثروتمندان ، در انجام دادن وظیفه رسیدگی به یتیمان و مسکینان ، همواره مورد آزمایش الهی اند .

ابتلیه ربّه فأکرمه و نعّمه . . . الیتیم ... طعام المسکین

79- امتحان با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 6

6 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را ، به وسیله کارشکنی و دشمنی مشرکان و کافران در بوته آزمایش قرار داد .

و جعلنا بعضکم لبعض فتنة أتصبرون

از دیدگاه برخی از مفسران، چون آیه شریفه در مکه نازل گردیده است و مؤمنان در آن شهر بسیار مورد شکنجه و آزار قرار داشتند و نیز این آیه در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است، می توان گفت که مقصود از «بعضکم» مسلمانان اند.

80- امتحان با مصائب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 7

7 - آزمایش مردم با مصائب و مشکلات ، از سنت های الهی برای کلیّه امتها

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لما یأتکم مثل الذین خلوا من قبلکم مستهم البأساء و ال

81- امتحان با مصیبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 34

34 - حوادث ایام ، جنگ ها ، سختی ها ، مصیبت ها و مرگ ، آزمایش الهی است .

لبرز الذین . . . و لیبتلی الله ما فی صدورکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - سختی ها ، مصیبت ها و جنگ ها (شکست ها و پیروزی ها) ، وسایل آزمایش الهی برای بندگان

حتی یمیز الخبیث من الطیب

به مقتضای ارتباط میان این آیه و آیات پیشین، از وسایل آزمایش الهی، همان نبردها مشکلات آن است ؛ چنانچه در نبرد احد

ص: 48

پیش آمد.

82- امتحان با معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 1

1- ارائه آیات و معجزات از سوی خداوند به بنی اسرائیل ، دربردارنده آزمونی آشکار و انکارناپذیر برای ایشان

و ءاتینهم من الآيت ما فيه بلؤا مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 4

4- معجزات و دلایل روشن الهی بر خلق ، مایه آزمایش ایشان

إتّا مرسلوا الناقه فتنه لهم

83- امتحان با ملعونان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 16

16- خداوند ، برخی از مردم ملعون و مطرود را وسیله آزمایش دیگر مردمان قرار می دهد .

و ما جعلنا .. الشجره الملعونه فى القرءان

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «شجره الملعونه فى القرآن» مردمانی هستند که در قرآن، مورد لعن و نفرین خداوند قرار گرفته اند.

84- امتحان با مهلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 111 - 4

4- مهلت ها و امکانات دنیوی ، در جهت آزمایش انسان ها است .

وإن أدري لعلّه فتنه لكم و متع إلى حين

ص: 49

85- امتحان با نجات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 18،20

18- آزمایش بندگان ، جلوه ربوبیت الهی نسبت به آنان است .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

20- آزمایش های خداوند از بندگان دارای مراتب است .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

86- امتحان با نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 13،14

13 - انسان در رهگذر سختی ها و نیز نعمت ها و تفضلات الهی ، مورد آزمایش خداوند است .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

14 - آزمون انسان ها با سختی ها و نیز نعمت ها و آسایش ها برخاسته از مقام ربوبی خدا و در جهت رشد و تربیت آنان است .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق با توجه به کلمه «رب» - که به معنای مربی و مدیر است - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 13

13 - انسان با سختی ها و نعمت ها و تفضلات الهی ، مورد آزمایش خداوند قرار می گیرد .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 9

9- خداوند حتی با اعطای نعمت و امور خوشایند به اهل ایمان، آنان را آزمایش می کند .

و لیبلی المؤمنین منه بلاء حسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 9 - 3

3- خداوند، با اعطای نعمت به انسان ها و نیز سلب آن نعمت، ایشان را آزمایش می کند .

لیبلوكم ائکم احسن عملاً .. و لئن اذقنا الإنسن منا رحمه ثم نزعنها منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 50

16 - نعمت های الهی و امکانات دنیا ، زمینه ای برای آزمایش انسان ها است .

متّعنا به .. لفتنهم فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 16

16 - نعمت ها و امکانات خدادادی وسیله آزمون انسان

قال هذا من فضل ربّی لیبلونی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 15،18

15 - آسودگی از گرفتاری و برخورداری از نعمت ها ، وسیله آزمایش الهی برای بشر است .

ثمّ إذا خوّلنه نعمه متّئا .. بل هی فتنه

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «فتنه» به معنای امتحان و آزمایش باشد.

18 - جهل و بی خبری بیشتر انسان ها نسبت به آزمایش بودن نعمت ها و آسودگی ها برای انسان

بل هی فتنه و لکنّ اکثرهم لایعلمون

برداشت بالا مبتنی بر این احتمال است که متعلق علم در «لایعلمون»، فتنه بودن نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 17 - 2

2 - رفاه و نعمت ها ، از ابراز های آزمایش الهی

لنفتنهم فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 3،8

3 - خداوند ، با بهره مند ساختن آبرومندانه مردم از مادیات و رساندن آنها به نعمت و رفاه ، آنان را آزمایش می کند .

ابتلیه ربّه فأکرمه و نَعْمه

«اکرام» این است که بدون تحقیر به کسی نفعی رسانده شود و یا به کسی عطای شرافتمندانه ای داده شود(مفردات راغب). فعل «أکرمه» به معنای «او را با عظمت و بی عیب شمرد» نیز آمده و فعل «نَعْمه»; یعنی، او را رفاهمند ساخت (قاموس). حرف فاء در «فأکرمه»، برای تفصیل مجمل به کار رفته و نوع امتحان را بیان می کند.

8 - غفلت از آزمایش بودن نعمت ها ، مایه خطا در تحلیل عوامل پیشرفت های اقتصادی

ابتلیه ربّه .. فیقول ربّی أکرمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 16 - 12

ص: 51

12 - آزمایش با نعمت ، سخت تر از امتحان با فقر است . *

نعمه ... فقدر علیه رزقه

تقدیم امتحان با نعمت بر آزمایش با فقر، ممکن است بیانگر اهمیت آن باشد.

87- امتحان با وفای به سوگند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 92 - 10

10- دستور خداوند به رعایت پیمان ها و سوگند ها و پرهیز از نقض عهد و سوگندشکنی ، تنها برای آزمایش انسان است .

و أوفوا بعهد الله ... و لاتكونوا ... تتخذون أيمانكم دخلاً بينكم ... إنما يبلوك

88- امتحان با وفای به عهد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 92 - 10

10- دستور خداوند به رعایت پیمان ها و سوگند ها و پرهیز از نقض عهد و سوگندشکنی ، تنها برای آزمایش انسان است .

و أوفوا بعهد الله ... و لاتكونوا ... تتخذون أيمانكم دخلاً بينكم ... إنما يبلوك

89- امتحان با همنشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن ، آشامیدن ، تجمل ، زیبایی ، داشتن همدم و همراهانی موافق ، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او

یطاف عليهم بصحاف ... و فيها ما تشتهيه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

90- امتحان با یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 52

10 - ثروتمندان ، در انجام دادن وظیفه رسیدگی به یتیمان و مسکینان ، همواره مورد آزمایش الهی اند .

ابتلیه ربّه فأکرمه و نعمه . . . الیتیم ... طعام المسکین

91- امتحان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 11، 10

10 - خداوند با گرفتار سازی بنی اسرائیل به عذاب های سهمگین فرعونى ، آنان را به آزمونی بزرگ مبتلا ساخت .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

کلمه «بلاء» در لغت به معنای آزمون و نیز به معنای نعمت آمده است. مشارالیه «ذلکم» یا «عذاب» است، یا رهایی از عذاب (نجیناکم). برداشت فوق مبتنی بر این است که «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به خود عذاب باشد.

11 - خداوند با رهاسازی بنی اسرائیل از شکنجه های سخت فرعونى ، آنان را مورد آزمون بزرگی قرار داد .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که: «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به رهایی از عذاب - که از «نجیناکم» استفاده می شود - باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 8

8 - پیروزی بنی اسرائیل در آزمون الهی با تحمل رنج ها و سختی ها ، موجب تحقق نصرت الهی و نجاتشان شد .

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم. و إذ فرقنا بکم البحر

آیه قبل که بیانگر آزمون الهی از بنی اسرائیل و تحمل رنجها و سختیها از سوی آنان بود، توضیح دهنده سببیت بنی اسرائیل در شکافته شدن دریاست؛ یعنی، چون بنی اسرائیل آن گونه عمل کردند شایستگی آن را پیدا کردند که خداوند با شکافتن دریا، آنان را نجات دهد و دشمنانشان را هلاک سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - اعلام قبلی طالوت به نیروهای بسیج شده در مورد آزمایش آنان با رودخانه ای خروشان

قال ان الله مبتليكم بنهر

4 - آزمایش فرمانبری از طالوت و نیروی اراده بنی اسرائیل از جانب خداوند به وسیله نهر *

ان الله مبتليكم بنهر

در آیات سابق، تردید فرمانبری بنی اسرائیل را در رویارویی با دشمن مطرح کرد (هل عسیتم ..) بنابراین آزمایش الهی، برای مشخص شدن فرمانبران و نیز میزان فرمانبری آنان بوده است.

6 - طالوت، لشکریان بسیج شده را تا قبل از موفقیت آنان در آزمایش، به خود نسبت نمی داد.

آنگاه که طالوت، لشکریان را نیازموده بود، از آنان تعبیر به «الجنود» شد، نه «جنوده» یعنی نه آنان را به خود منتسب می دانست و نه از خود نفی می کرد. و آنگاه که سخن از آزمایش به میان آمد، نسبت به آنان که در آزمایش موفق می شوند، گفت: «فانّه منّی».

11 - کسانی که فقط یک کف از آب نهر نوشیدند ، از لشکر طرد نشدند ؛ گر چه منسوب به طالوت نیز نبودند .

فمن شرب منه فليس منّي و من لم يطعمه فانه منّي ألا من اغترف غرفةً بيده

کلمه «الّا» استثنای از «فمن شرب» است؛ بنابراین لشکر طالوت به سه گروه تقسیم می شوند: نوشندگان، آنانکه نچشیدند و کسانی که تنها مُستی از آب برگرفتند. حکم گروه اوّل و دوّم روشن است ؛ ولی گروه سوّم چون آب را چشیده اند، «منّی» صدق نمی کند و به دلیل اینکه سیراب نشده اند، «لیس منّی» نیز صدق نمی کند.

12 - طالوت با آزمایش الهی ، برخی سپاهیان خود را تصفیه نمود و از لشکر طرد کرد .

فمن شرب منه فليس منّي

14 - بیشتر لشکریان طالوت علی رغم منع وی ، از آب نهر نوشیدند و در امتحان الهی موفق نشدند .

فشربوا منه الا قليلا

18 - تنها اقلیتی که در آزمایش تشنگی موفق شدند ، همراه طالوت از نهر گذشتند .

فشربوا منه الا قليلا منهم فلما جاوزه هو و الذين امنوا معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 8

8 - پندار مصونیت از امتحان و عذاب الهی ، از میان برنده حق شنوی و بصیرت دینی بنی اسرائیل

فعموا و صموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 13، 12

12 - آزمایش بنی اسرائیل ، از اهداف امداد های الهی برای حاکمیت بخشیدن به آنان پس از پیروزی بر دشمنانشان

و يستخلفكم في الأرض فينظر كيف تعملون

13 - آزمایش بنی اسرائیل از سوی خدا پس از دستیابی آنان به حکومت و قدرت ، هشدار موسی (ع) به آنان

فینظر کیف تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 10,11

10 - خداوند با گرفتار ساختن بنی اسرائیل به عذاب های سهمگین فرعونى ، آنان را آزمونی بزرگ مبتلا ساخت .

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

کلمه «بلاء» می تواند به معنای آزمون و نیز به معنای نعمت باشد. مشارالیه «ذلکم» یا عذاب است و یا رهایی از آن. در برداشت فوق «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به خود عذاب گرفته شده است.

11 - خداوند بارهاسازی بنی اسرائیل عصر موسی از شکنجه های سخت فرعونى ، آنان را مورد آزمایشی سنگین قرار داد .

ص: 54

و إذ أنجینکم . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به رهایی از عذاب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 14

14 - آزمون بنی اسرائیل از جانب خدا، توجیه و برداشت موسی (ع) از مشیت الهی بر هلاک سازی همراهان او

إن هی إلا فتنتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 18

18 - آزمایش بندگان، جلوه ربوبیت الهی نسبت به آنان است .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 1,2

1 - بنی اسرائیل، در غیبت موسی (ع)، مورد آزمایش الهی قرار گرفتند .

فإنّا قد فتّنا قومک من بعدک

«من بعدک»؛ یعنی [ای موسی] بعد از آن که تو از قوم خویش جدا گشتی و از انظار آنان غایب شدی. گفتنی است که «فتنه» در اصل در مورد طلا و نقره ای کاربرد دارد که با آتش گداخته شده و خوب و بد آن جدا شده باشد (مصباح) و مراد از آن در آیه بالا، آزمایش است که مایه تشخیص انسان های خوب و بد است.

2 - موسی (ع) در میقات و از طریق وحی، بر امتحان شدن بنی اسرائیل در غیاب او و گمراه شدن آنان آگاهی یافت .

و عجلت إلیک . . . فإنّا قد فتّنا قومک من بعدک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 5,6,3

1- ارائه آیات و معجزات از سوی خداوند به بنی اسرائیل ، دربردارنده آزمونی آشکار و انکارناپذیر برای ایشان

وآتينهم من الأيت ما فيه بلؤا مبين

3- گزینش بنی اسرائیل از سوی خداوند ، گزینشی برای آزمایش

و لقد اخترنهم . . . و آتینهم . . . ما فيه بلؤا

«و آتیناهم» تفسیر و تبیین حقیقت «اخترناهم» است؛ یعنی، گزینش بنی اسرائیل همین بود که خداوند، آنان را از نظر شرایط فکری و اجتماعی مستحق آزمایش دانست و زمینه آن را برای آنان فراهم ساخت.

5- آزمون های الهی در مورد بنی اسرائیل ، روشن و خالی از ابهام

بلؤا مبين

6- آیات و معجزات الهی برای بنی اسرائیل ، دارای اهداف گوناگون از جمله امتحان آنان *

وآتينهم من الأيت ما فيه بلؤا مبين

ص: 55

تعبیر «فیه بلاء»، این احتمال را مطرح می سازد که هر آیه ای صرفاً بعد آزمایشی نداشته است.

92- امتحان پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 5

5- آزمایش الهی ، مشخص کننده صفوف ناپاکان جامعه ایمانی از پاکان آن

ما كان الله ليذر المؤمنين على ما انتم عليه حتى يميز الخبيث من الطيب

مشخص کردن پاکان از ناپاکان و خالصها از ناخالصها دو وجه متعارف دارد: آزمایش و ابتلاء؛ و خبر دادن خداوند از واقعیت افراد. چون راه دوّم سنّت الهی نیست، بنابراین تنها راه متعارف آزمایش است. پس در جمله «حتّى يميز ...»، کلمه «بابتلاء هم و امتحانهم»، مقدر است.

93- امتحان ثابان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 4

4- آشکار شدن صداقت توبه کنندگان واقعی ، در میدان عمل و تکالیف دشوار

قل للمخلفين من الأعراب ستدعون إلى قوم أولى بأس شديد

94- امتحان ثروتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 10

10 - ثروتمندان ، در انجام دادن وظیفه رسیدگی به یتیمان و مسکینان ، همواره مورد آزمایش الهی اند .

ابتليه ربّه فأكرمه و نعمة .. . اليتيم ... طعام المسكين

95- امتحان جامعه دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 5

5 - کشته شدن راه خدا ، وسیله ای برای آزمون جامعه ایمانی هستند .

ولنبلونکم بشیء . . . و نقص من الأموال و الأنفس و الثمرت

ص: 56

مصدق مورد نظر برای «نقص الأنفس» - به قرینه آیات قبل - کشته شدگان راه خداست.

96- امتحان حاجیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 94 - 1,4,18

1 - هشدار خداوند بر آزمایش مؤمنان راهی حج و عمره

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِيَلْبِسْكُمْ اللَّهُ

با توجه به آیات بعد معلوم می شود این آزمایش از آن کسانی است که برای انجام حج و یا عمره محرم می شوند.

4 - انواع شکار ها - چه آنها که بدون ابزار قابل دسترسی باشند (مانند جوجه پرندگان و . . .) و چه آنها که بدون نیزه و مانند آن قابل دستیابی نباشند - ، وسیله ای برای آزمون راهیان حج و عمره خواهند بود .

لِيَلْبِسْكُمْ اللَّهُ بَشِيءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالَهُ إِيدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ

18 - دسترسی حج گزار به تخم و بچه حیوانات و در تیررس قرار گرفتن شکار های وحشی ، وسیله آزمایش خداوند از وی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِيَلْبِسْكُمْ اللَّهُ بَشِيءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالَهُ إِيدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ

برداشت فوق از حدیثی استفاده شده که در توضیح آیه فوق می فرماید: ما تناله الا یدی البیض و الفراخ و ما تناله الرماح فهو ما لاتصل الیه الا یدی.

کافی، ج 4، ص 397، ح 4؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 502، ح 3.

97- امتحان حق ناپذیران صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 1

1- آزمایش کافران و مشرکان حق ناپذیر صدراسلام ، فلسفه به تأخیر افتادن عذاب آنان و نامعلوم بودن زمان شکست آنها است .

وَإِنْ أَدْرَى لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لِّكُمْ

ضمیر «لعله» به نکته ای بر می گردد که از دو آیه قبل استفاده می شود. آن نکته، مسأله تأخیر عذاب کافران و مشرکان و یا نامعلوم بودن

زمان شکست آنان و پیروزی مسلمین است.

98- امتحان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 4، 1

1 - مواجه نشدن با آزمایشات الهی ، پندار باطل بنی اسرائیل

ص: 57

و حسبوا الا تكون فتنه

«فتنه» می تواند به معنای آزمون و نیز به معنای عذاب باشد، برداشت فوق بر اساس معنی اول است.

4- مصونیت از امتحان و عذاب الهی بر اثر انتساب به پیامبران و آیین ایشان، پنداری موهوم و بی اساس

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا .. و حسبوا الا تكون فتنه

ارتباط این آیه با آیه 69 می رساند که آسودگی خاطر بنی اسرائیل از امتحان و عذاب الهی برخاسته از انتساب آنان به اسرائیل و دین یهود بوده است و جمله «حسبوا ..»، بیانگر پوچی این پندار می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 94 - 2,3

2- خداوند، خود آزمایش کننده مؤمنان و تعیین گر ابزار و شیوه آن است.

ليبلونكم الله بشيء من الصيد

3- اهمیت آزمایش مؤمنان و اهتمام الهی به آن

ليبلونكم الله

لام تأکید و قسم و نون تأکید ثقیله در (لیبلونکم) حکایت از تأکید خداوند بر آزمایش مؤمنان دارد و تأکید نسبت به یک موضوع همواره حکایت از اهمیت آن موضوع دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 1

1 - خداوند گروهها و قشرهای گوناگون جامعه را به وسیله یکدیگر می آزمايد.

و كذلك فتنا بعضهم ببعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 5,7,8,12

5- آزمون انسانها از جانب خدا هدف از مستقر ساختن آنان در زمین و برتری دادن برخی از ایشان بر برخی دیگر

هو الذی جعلکم خلف الأرض و رفع بعضکم فوق بعض درجت لیلوکم

به نظر می رسد «لیلوکم علاوه بر این که متعلق به «رفع» است، متعلق به «جعلکم» نیز باشد.

7- امکانات و مزایای هر انسان، وسیله آزمون او از جانب خداوند است.

لیلوکم فی ماء اتیکم

8- آزمون انسانها از جانب خدا در راستای تربیت و رشد آنان است.

و هورب کل شیء... لیلوکم فی ماء اتیکم

12- کسانی که در آزمونهاى الهی موفق باشند، از مغفرت الهی برخوردار و از رحمت او بهره مند خواهند شد.

لیلوکم فی ماء اتیکم... إنه لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 15

ص: 58

15 - خداوند با رساندن تقوایپشگان به حکومت ، آنان را آزمایش خواهد کرد .

و العقبه للمتقين . . . فینظر کیف تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 130 - 1

1 - خداوند ، فرعونیان زمان موسی را برای پذیرش رسالت های او ، به قحطی های متعدد و کم محصولی فاحشی مبتلا ساخت .

و لقد أخذنا آل فرعون بالسنین و نقص من الثمرت لعلهم یدکرون

«سنه» به معنای قحطی و خشکسالی است و جمع آوردن آن (السنین) حکایت از تعدد قحطی و خشکسالی دارد. این تعدد یا به اعتبار شهرهای زیادی است که قحطی در آنهاجا به وجود آمده و یا به لحاظ سالهای متعدد است. نکرده آوردن «نقص» اشاره به کمبود فاحش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 11، 13

10 - خداوند با گرفتار ساختن بنی اسرائیل به عذاب های سهمگین فرعونى ، آنان را آزمونی بزرگ مبتلا ساخت .

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

کلمه «بلاء» می تواند به معنای آزمون و نیز به معنای نعمت باشد. مشارالیه «ذلکم» یا عذاب است و یا رهایی از آن. در برداشت فوق «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به خود عذاب گرفته شده است.

11 - خداوند با رهاسازی بنی اسرائیل عصر موسی از شکنجه های سخت فرعونى ، آنان را مورد آزمایشی سنگین قرار داد .

و إذ أنجینکم . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به رهایی از عذاب باشد.

13 - انسان با سختی ها و نعمت ها و تفضلات الهی ، مورد آزمایش خداوند قرار می گیرد .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 14، 15

14 - آزمون بنی اسرائیل از جانب خدا، توجیه و برداشت موسی (ع) از مشیت الهی بر هلاک سازی همراهان او

إن هی إلا فتنتک

15 - گروهی از انسان ها با شکست در آزمون های الهی به گمراهی کشانده می شوند و گروهی با موفقیت به هدایت پایسته می رسند .

إن هی إلا فتنتک تضل بها من تشاء و تهدی من تشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 16، 15

15 - فسق و تبهکاری انسان ها فراهم آورنده زمینه های تعدی از دستورات الهی و عدم موفقیت در آزمون های الهی است .

کذلک نبلوهم بما كانوا یفسقون

ص: 59

16 - خداوند یهودیان ایله را به آزمونی مبتلا کرد که عدم موفقیت در آن ، ایشان را به انحراف و تمرد همیشگی می کشانید .

کذلک نبلوهم بما کانوا یفسقون

برداشت فوق بر این اساس است که «ما» در «بما کانوا» موصول اسمی باشد ؛ یعنی: «بالذی کانوا یفسقون به». (به چیزی آنان را آزمودیم که موجب فسق ایشان می شد). بدیهی است تحقق این معنا ناشی از شکست آنان در آزمون خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 168 - 4,5,8

4 - خداوند امت های یهود را گاهی با اعطای نعمت ها و آسایش ها و زمانی با گرفتار ساختن به سختی ها و ناخوشایندی ها آزمود .

و بلونهم بالحسنت و السيئات

مراد از ضمیر مفعولی در «بلوناهم» می تواند همه یهود، صالحان و ناصالحان، باشد و می تواند مراد از آن تنها ناصالحان ایشان باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

5 - سختی ها و آسایش ها ، اموری هدفدار و زمینه آزمون انسان ها از سوی خداوند است .

و بلونهم بالحسنت و السيئات

8 - آزمون های الهی به گونه ای است که در آدمی زمینه بازگشت به صلاح و صواب را ایجاد می کند .

بلونهم بالحسنت و السيئات لعلهم یرجعون

چون بازگشت به صلاح و صواب اهداف از آزمون قرار گرفته است، به این نکته اشاره می کند که آزمونهای الهی به گونه ای ترتیب می یابد که زمینه گرایش آدمی را به حق و حقیقت فراهم کند. یعنی هدف از آزمونهای الهی فقط ظهور و بروز نیکان از غیر نیکان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 7,9

7 - پیروزی مجاهدان در جنگ بدر دارای اهدافی والا و از جمله آزمایش اهل ایمان از سوی خداوند

و لیلی المؤمنین منه بلاء حسنا

«لیلی» عطف بر علتی محذوف همانند «لیمحق الکفرین» است و هر دو متعلق به «قتلهم» و «رمی» می باشد یعنی «و لکن الله قتلهم .. لکن الله رمی لیمحق الکفرین و لیلی المؤمنین» گفتنی است که در برداشت فوق «ابلاء» به معنای آزمودن گرفته شده است.

9 - خداوند حتی با اعطای نعمت و امور خوشایند به اهل ایمان ، آنان را آزمایش می کند .

و لیبلی المؤمنین منه بلاء حسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 2

2 - دارایی ها و فرزندان اهل ایمان ، ابزاری برای آزمایش آنان از سوی خداوند

و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه

ص: 60

99- امتحان داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 16

16 - داوود (ع)، ماجرای دادخواهی برادران دارای میش و داوری میان آنان را، یک آزمایش الهی دانست.

قال لقد ظلمك بسؤال نعجتك .. و ظنّ داود أنّما فتنّه

100- امتحان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 2 - 2، 1

1 - آسوده داشتن خاطر، از ناحیه خداوند، به صرف اظهار ایمان، و پندار آزمون نشدن از سوی او، خیالی باطل است.

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا و هم لا يفتنون

استفهام در «أحسب..» برای انکار اِطالی است و منظور از آن، مردود دانستن پندار کسانی است که احساس می کنند، به صرف اظهار ایمان زبانی، رها خواهند شد و آزموده نخواهند گردید.

2 - در صدر اسلام، کسانی وجود داشته اند که انتظار آزمون الهی را نداشته اند و می پنداشته اند که صرف اظهار ایمان، برای مؤمن بودن، کافی است.

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا و هم لا يفتنون

101- امتحان در جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 143 - 3

3 - میدان نبرد، عرصه بروز شخصیت و حقیقت درونی افراد

و لقد كنتم تمنّون الموت .. فقد رايتموه و انتم تنظرون

102- امتحان در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- « عن معمر بن خلّاد ، قال : سمعت أبا الحسن (ع) يقول : « الم . أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمناً وهم لا يفتنون » . ثم قال لى : « ما الفتنة ؟ » . قلت : « جعلت فداك ! الذى عندنا الفتنة فى الدين . » . فقال : « يفتنون كما يفتن الذهب ! » . ثم

ص: 61

قال: « يخلصون كما يخلص الذهب! » ;

معمر بن خلّاد می گوید: از امام رضا(ع) شنیدم که گفت: «الم . أحسب الناس...». سپس از من پرسید: «آیا معنای «فتنه» را می دانی؟». عرض کردم: «فدایت شوم! آنچه ما از «فتنه» می فهمیم، «فتنه در دین» است». امام فرمود: «مردم، در کوره امتحان قرار می گیرند، آن گونه که طلا، در کوره ذوب قرار می گیرد». و آن گاه فرمود: خالص می شوند آن گونه که طلا، خالص می شود».

103- امتحان رهبران جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 13

13 - لزوم آزمون و احراز شایستگی افراد ، قبل از انتخاب آنان برای مدیریت و رهبری جامعه

و إذ ابتلی إبرهیم ربه بكلمت فاتمهن قال إنی جاعلك للناس إماماً

104- امتحان زنان مهاجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 10 - 1

1 - رهنمود الهی به مؤمنان عصر پیامبر ، در آزمودن ایمان زنان مهاجر ، قبل از پناه دادن به ایشان

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مَهْجُرَاتٍ فَمَتَّحْنوهُنَّ

شان نزول آیه شریفه، راجع به هجرت زنان از مکه به مدینه است.

105- امتحان سلیمان(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 35 - 2

2- هدف بلقیس از ارسال هدیه برای سلیمان (ع) ، آزمون وی و مشاهده بازتاب آن بود .

وإني مرسله إليهم بهديّة فناظره بم يرجع المرسلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 34 - 5, 2, 1

1 - سلیمان (ع)، مورد آزمایش خداوند قرار گرفت .

ولقد فتنا سلیمان

ص: 62

2- افکندن جسم بی جان انسانی بر تخت سلیمان ، وسیله آزمایش ایشان از سوی خداوند بود .

و لقد فتنّا سلیمان و ألقینا علی کرسیّه جسداً

«جسد» به جسم بی جان انسان گفته می شود و «کرسی» به معنای تخت و سریر است.

5- توبه و انابه سلیمان (ع) به درگاه خدا پس از آزمایش الهی

و لقد فتنّا سلیمان .. ثمّ أناب

106- امتحان ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 7

7- از امام باقر و امام صادق - علیهما السلام - روایت شده است که درباره سخن خداوند : «ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظالمین» فرمود : لا تسلطهم علينا ففتنتهم بنا ;

پروردگارا! گروه ستمگران را بر ما مسلط مکن که ما را وسیله آزمایش آنان قرار دهی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 63 - 2

2- درخت زقوم ، وسیله آزمایش کافران و ستم کاران

أم شجرة الزقوم . إنا جعلناها فتنه للظلمین

آزمایش ، یکی از معانی «فتنه» است و برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است. در تأیید این مطلب گفتنی است که مفسران در شأن نزول آیه شریفه نقل کرده اند: ابوجهل هنگامی که کلمه «زقوم» را با اوصافی که قرآن برای آن نقل می کند شنید، آن را به مسخره گرفت.

107- امتحان غاصبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 19 - 6

6- « ارث » عرصه امتحان الهی است و تصاحب کنندگان میراث دیگران ، بازنده این امتحان اند .

إذا ما ابتلیه .. و تأکلون التراث أكلاً لماً

108- امتحان فرعونيان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 63

2- قوم فرعون ، از جمله امت های آزموده شده از سوی خداوند و دارای سرنوشتی عبرت آموز

و لقد فتنا قبلهم قوم فرعون

«فتنه» (مصدر «فتنا») در اصل به معنای گداختن در آتش است و مقصود از آن در آیه بالا، آزمودن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- آزادسازی بنی اسرائیل و ترک بهره کشی ظالمانه از آنان ، یکی از محور های آزمایش الهی برای فرعونیان

و لقد فتنا قبلهم قوم فرعون . . . أن أدوا إلى عباد الله

از ارتباط «أن أدوا» با «و لقد فتنا»، مطلب بالا استفاده می شود.

109- امتحان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مشکلات ثمودیان ، بنا به تقدیر الهی و در جهت آزمایش آنان بود ، نه معلول وجود صالح (ع) و پیروان او .

قال طرکم عند الله بل أنتم قوم تفتنون

عبارت «طرکم...»؛ یعنی، آنچه که باعث بروز مشکلات و گرفتاری برای شما شده، نزد خدا است. مقصود این است که وجود من تأثیری در پیدایش مشکلات شما ندارد؛ بلکه مشکلات تان بر اساس برنامه و تقدیر الهی است که در راستای آزمایش شما تدارک دیده شده است. گفتنی است که در برداشت یاد شده، «فتنه» در جمله «بل أنتم قوم تفتنون» به معنای آزمایش گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - فرستادن ناقه صالح به سوی قوم ثمود ، وعده الهی برای آزمایش ایشان

إنا مرسلوا الناقة فتنه لهم

3 - اختصاص یافتن سهمی از آب سرزمین ثمود به ناقه صالح ، برای ایشان دشوار بود و مایه امتحان برای آنان

إِنَّا مَرَّسَلُوا النَّاقَةَ فِتْنَةً لَهُمْ . . . أَنْ الْمَاءَ قَسَمَهُ بَيْنَهُمْ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه درصدد تدارک زمینه امتحانی است که در آیه قبل با تعبیر «فتنه» آمده است.

110- امتحان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 30 - 7

7 - سرگذشت قوم نوح ، نمودی از آزمایش الهی

إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ وَإِن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ

ذکر سنت آزمون بعد از جمله «إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ» نشان می دهد که سرگذشت قوم نوح، یکی از مصداق های آزمون الهی و نمودی از آن است.

111- امتحان کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 14

14 - زندگانی شکوفای کافران ، آزمون الهی برای آنان است .

زهرة الحيوه الدنيا لفتنتهم فيه

«فتنه» در اصل هنگامی گفته می شود که طلا و نقره را با آتش بگدازند تا نیکو و نامرغوب آن، تمیز داده شود(مصباح) و چون مقصود از آزمایش، تمیز خوب از بد است، به آن «فتنه» اطلاق می گردد. آزمودن کافران، به این است که فراوانی نعمت ها، تکلیف آنها را سنگین تر می کند و چون حق نعمت را ادا نمی کنند، بر عذاب آنان افزوده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 2

2- تأخیر مجازات مشرکان و کافران ، وسیله فتنه و آزمایش آنان است .

إِن أَدْرَى أَقْرَبَ .. . إِن أَدْرَى لَعَلَّ فِتْنَةَ لَكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 63 - 2

2- درخت زقوم ، وسیله آزمایش کافران و ستم کاران

أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ . إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ

آزمایش، یکی از معانی «فتنه» است و برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است. در تأیید این مطلب گفتنی است که مفسران در شأن نزول آیه شریفه نقل کرده اند: ابوجهل هنگامی که کلمه «زقوم» را با اوصافی که قرآن برای آن نقل می کند شنید، آن را به مسخره گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 65

4- ذکر تعداد فرشتگان نگهبان دوزخ (19 عدد)، به منظور آزمایش کافران است.

عليها تسعه عشر .. و ما جعلنا عدّتهم إلا فتنة للذين كفروا

112- امتحان کافران ثروتمند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 17 - 1

1 - اعلام خداوند به کافران برخوردار از ثروت و مکنت، به آزمودنشان همچون آزمودن باغداران یمنی

إنا بلونهم كما بلونا أصحاب الجنة

مفسران درباره «اصحاب الجنة» (صاحبان باغ) چنین نوشته اند: این باغ در حومه «یمن» در اختیار پیرمرد مؤمنی قرار داشت. او به قدر نیاز از آن برمی گرفت و بقیه را به مستمندان می داد. اما هنگامی که چشم از دنیا پوشید، فرزندانش گفتند: ما خود به محصول این باغ سزاوارتریم؛ چون عیال و فرزندان ما بسیار است و نمی توانیم مانند پدرمان عمل کنیم. آنان سوگند یاد کردند تمام مستمندان را از آن محروم سازند. سرنوشت آنان همان شد که در این آیات از آن یاد شده است. (مجمع البیان و نیز برگرفته از الکشاف زمخشری)

113- امتحان کافران صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 1

1- آزمایش کافران و مشرکان حق ناپذیر صدراسلام، فلسفه به تأخیر افتادن عذاب آنان و نامعلوم بودن زمان شکست آنها است.

وإن أدری لعلّ فتنة لكم

ضمیر «لعلّ» به نکته ای برمی گردد که از دو آیه قبل استفاده می شود. آن نکته، مسأله تأخیر عذاب کافران و مشرکان و یا نامعلوم بودن زمان شکست آنان و پیروزی مسلمین است.

114- امتحان گروه های اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 1

1 - خداوند گروهها و قشرهای گوناگون جامعه را به وسیله یکدیگر می آزمايد.

و كذلك فتنا بعضهم ببعض

ص: 66

115- امتحان متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 15

15 - خداوند با رساندن تقواییشانگان به حکومت ، آنان را آزمایش خواهد کرد .

و العقبه للمتقین . . . فینظر کیف تعملون

116- امتحان محسنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 106 - 6

6 - محسنان ، پیروزمندان در میدان آزمایش های الهی اند .

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ . إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ

117- امتحان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 94 - 17

17 - نزدیک شدن شکار های وحشی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در عمره حدیبیه جهت آزمایش آنان

لیبلونکم اللہ بشیء من الصيد تناله ایدیکم و رماحکم

امام صادق (ع) در توضیح آیه فوق فرمود: حشرت لرسول (صلی الله علیه و آله) فی عمره الحدیبیه الوحوش حتی نالتها ایدیهم و رماحهم.

کافی، ج 4، ص 396، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 671، ح 357.

118- امتحان مدعیان ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 11 - 2

2- گرفتار شدن مدعیان ایمان به فتنه و آزار و اذیت ، آزمونى الهى است .

و من الناس من يقول ءامناً بالله فإذا أؤذى فى الله جعل فتنه الناس كعذاب الله .

ص: 67

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 10,21

10 - تعیین بیت المقدس به عنوان قبله ، آزمونی برای مسلمانان و تصفیه ایشان

و ما جعلنا القبلة التي كنت عليها إلا لنعلم

21 - تبدیل قبله ، آزمونی برای تصفیه مسلمانان واقعی از غیر آنان

و ما جعلنا القبلة التي كنت عليها إلا لنعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 16

16 - شکست مسلمانان در برخی از برهه ها برای آزمودن مدعیان ایمان و تمییز مؤمنان واقعی از مؤمنان دروغین

ان یمسسکم قرح . . . و تلك الايام نداولها بين الناس و ليعلم الله الذين امنوا

بنابر اینکه «تلك» اشاره باشد به معنایی که از «ان یمسسکم قرح» استفاده می شود یعنی شکست مسلمانان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 153 - 4

4 - تبلور آزمون مسلمانان در شکست احد ، به هنگام فرار آنان از صحنه کارزار

ثم صرفکم عنهم لیتلیکم . . . اذ تصعدون و لا تلون علی احد

بنابر اینکه «اذ تصعدون» متعلق به «لیتلیکم» باشد، یعنی خداوند شما را از تعقیب دشمن بازداشت تا آزمایشتان کند و این آزمایش به هنگام فرار تبلور یافت و محقق شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 16

16 - پندار اینکه خداوند نباید مسلمانان را مبتلا به شکست کند ، پنداری جاهلانه و باطل

يُظَنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ . . . يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 11

11 - آزمودن مسلمانان در ادعای ایمانشان به خدا و آیات او منشایی برای تشریح دستور خمس

و اعلموا أنما غنمتم

برداشت فوق ناظر بر این اساس است که جمله «و الله علی کل شیء قدیر» ناظر به لزوم پرداخت خمس باشد. یعنی این فرمان نه از آن روست که خداوند نیازمند اموال شماست و بر رفع نیاز بینوایان توانا نیست، بلکه هدف از این فرمان اولاً تمایز مؤمنان راستین از غیر ایشان است و ثانیاً این است که نیاز نیازمندان هر جامعه توسط همان جامعه تأمین شود.

ص: 68

120- امتحان مسلمانان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 6

6 - خداوند ، مسلمانان صدراسلام را ، به وسیله کارشکنی و دشمنی مشرکان و کافران در بوته آزمایش قرار داد .

و جعلنا بعضکم لبعض فتنة أتصبرون

از دیدگاه برخی از مفسران، چون آیه شریفه در مکه نازل گردیده است و مؤمنان در آن شهر بسیار مورد شکنجه و آزار قرار داشتند و نیز این آیه در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است، می توان گفت که مقصود از «بعضکم» مسلمانان اند.

121- امتحان مسلمانان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 11 - 1

1 - هجوم احزاب متحد به مدینه ، وسیله امتحان مسلمانان آن دیار بود .

هنالك ابتلی المؤمنون

122- امتحان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 2

2- تأخیر مجازات مشرکان و کافران ، وسیله فتنه و آزمایش آنان است .

إن أدری أقریب . . . إن أدری لعلّه فتنه لکم

123- امتحان مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 1

1- آزمایش کافران و مشرکان حق ناپذیر صدراسلام ، فلسفه به تأخیر افتادن عذاب آنان و نامعلوم بودن زمان شکست آنها است .

وإن أدرى لعلّه فتنه لكم

ضمیر «لعلّه» به نکته ای برمی گردد که از دو آیه قبل استفاده می شود. آن نکته، مسأله تأخیر عذاب کافران و مشرکان و یا نامعلوم بودن زمان شکست آنان و پیروزی مسلمین است.

ص: 69

124- امتحان معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 194 - 6

6 - خداوند از مشرکان خواست تا برای آزمون توانایی معبودانشان ، نیاز های خود را از آنان درخواست کنند .

فادعوهم فليستجيبوا لكم

125- امتحان ملکه سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 41 - 1

1 - فرمان سلیمان به دگرگون ساختن آرایش تخت بلقیس برای آزمودن هوش وی

قال نكروا لها عرشها ننظر ائتهدى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 42 - 2

2 - آزموده شدن بلقیس در آغاز ورود به دربار سلیمان به وسیله تخت تغییر یافته اش

فلما جاءت قيل أهكذا عرشك

ظاهر آیه دلالت بر این دارد که پرسش از بلقیس، در آغاز و قبل از هر چیز دیگر صورت گرفته است.

126- امتحان منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 126 - 2,5

2 - سنت الهی بر ابتلا و آزمایش منافقان ، یک یا دو مرتبه در هر سال

أولا يرون أنهم يفتنون في كل عام مره أو مرتين

5 - منافقان صدر اسلام ، علی رغم امتحانات مکرر الهی ، متنبه نگشته و توبه نمی کردند .

أولا يرون أنهم يفتنون . . ثم لا يتوبون ولا هم يذكرون

127- امتحان موسى (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - طہ - 20 - 40 - 25,29,33

ص: 70

25 - خداوند ، پیش از ورود موسی (ع) به مدین ، او را به آزمایشی سخت گرفتار ساخت .

و فتنک فتوناً فلبثت سنین فی أهل مدین

«فتنه» به معنای امتحان و اختبار است (مصباح). «فتون» مصدر و مفعول مطلق است و برای تأکید کلام آورده شده است و جمله «فتنک فتوناً»؛ یعنی، تو را به خوبی آزمودیم.

29 - آزمایش موسی (ع) و گرفتاری های سخت دوران زندگانی او ، از نعمت های خداوند به آن حضرت بود .

و فتنک فتوناً

از آن جایی که این آیات در صدد برشمردن نعمت های خداوند به موسی (ع) است و در ضمن آن، گرفتاری آن حضرت به فتنه (آزمایش یا سختی) مطرح شده است، چنین بر می آید که این نوع سختی ها و آزمودن ها نیز از جمله نعمت های الهی است.

33 - درنگ چندساله موسی (ع) در بین مردم مدین ، مرحله ای دیگر از آزمون و ابتلای موسی (ع) بود .

و فتنک فتوناً فلبثت فی أهل مدین

«فاء» در «فلبثت» ممکن است برای عطف مفصل بر مجمل باشد. در این صورت درنگ موسی (ع) در مدین، مصداق فتنه (آزمون یا سختی) خواهد بود.

128- امتحان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 10، 3، 2، 1

1 - آزمودن مؤمنان از سنت های حتمی خداوند است .

و لنبلونکم

«بلاء» به معنای آزمودن است. فعل «لنبلون» به همراه لام قسم و نون تأکید، گویای استمرار و حتمیت آزمون الهی است.

2 - خداوند با مبتلا ساختن اهل ایمان به ترس و گرسنگی ، آنان را می آزماید .

و لنبلونکم بشیء من الخوف و الجوع

3 - خداوند با گرفتار ساختن مؤمنان به چیزهایی که زیان مالی و جانی و کمبود محصول را در پی داشته باشد ، آنان را می آزماید .

و لنبلونکم بشیء من . . . نقص من الأموال و الأنفس و الثمرت

5 - کشته شدن راه خدا ، وسیله ای برای آزمون جامعه ایمانی هستند .

و لنبلونکم بشیء .. و نقص من الأموال و الأنفس و الثمرت

مصدق مورد نظر برای «نقص الأنفس» - به قرینه آیات قبل - کشته شدگان راه خداست.

10 - موادی که خداوند با آنها مؤمنان را می آزماید ، متنوع و گوناگون است .

و لنبلونکم بشیء من الخوف و الجوع و نقص من الأموال و الأنفس و الثمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 16

16 - شکست مسلمانان در برخی از برهه ها برای آزمودن مدعیان ایمان و تمییز مؤمنان واقعی از مؤمنان دروغین

ص: 71

ان یمسککم قرح . . . و تلک الایام نداولها بین الناس و لیعلم الله الذین امنوا

بنابر اینکه «تلک» اشاره باشد به معنایی که از «ان یمسککم قرح» استفاده می شود یعنی شکست مسلمانان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 142 - 4

4 - جهاد و پایداری در هنگامه های دشوار آن ، محک آزمون اهل ایمان

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لما یعلم الله الذین جاهدوا منکم و یعلم الصّابرين

نصب «یعلم» به «آن» مقدّر، دلالت می کند که «واو» در «و یعلم الصّابرين» واو جمع است. یعنی: محک آزمون اهل ایمان، جهاد همراه صبر و پایداری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 143 - 4

4 - عدم موفقیت برخی از مؤمنان صدر اسلام ، در امتحان الهی

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة . . . فقد رایتموه و انتم تنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 39

39 - پالایش درونی اهل ایمان و سازندگی آنان ، هدف خداوند از ابتلای آنان به مشکلات و سختیها

و لیمحص ما فی قلوبکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 1,4,5,6,15

1 - آزمایش مستمر و مداوم مؤمنان ، از سنت های خداوند

لتبلون فی اموالکم و انفسکم

لام در «لتبلون»، برای تأکید و حاکی از قسم خداوند بر وقوع آزمایش است و نون تأکید نیز حتمیت آن را مورد تأکید قرار می دهد.

همچنین فعل مضارع «لتبلون»، دلالت بر استمرار آزمایش دارد.

4- انفاق، عرصه آزمایش مالی مؤمنان و جهاد، عرصه آزمایش جانی آنان

لتبلون فی اموالکم و انفسکم

با توجه به آیات پیشین که درباره جهاد و انفاق بود، می تواند امتحان مالی، ناظر به انفاق و امتحان جانی، ناظر به جهاد باشد.

5- آزمایش و ابتلای مؤمنان، راه تمایز صفوف پاکان از ناپاکان *

حتّی یمیز الخبیث من الطّیب . . . لتبلون فی اموالکم و انفسکم

خداوند در آیه 179 (حتّی یمیز الخبیث . . .)، وعده مشخص کردن ناپاکان را از پاکان داد و گویا در این آیه، طریقه آن را (که امتحان مالی و جانی است)، بیان می کند.

6- لزوم آمادگی مؤمنان، برای آزمایش های الهی

لتبلون فی اموالکم و انفسکم

ص: 72

خداوند با تذکر به اینکه مؤمنان در مال و جان خویش مورد آزمایش قرار خواهند گرفت، در حقیقت به آنان می فهماند که باید برای چنین امری آماده باشند.

15 - آزار های اهل کتاب و مشرکان نسبت به مسلمانان ، از مهمترین موارد آزمایش و امتحان مؤمنان

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم و لتسمعنّ من الذّین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذّین

جمله «و لتسمعنّ . . .»، می تواند توضیح یکی از موارد امتحان مالی و جانی باشد ؛ چرا که تهمت‌ها و سخنان ناروا، جانها را می‌گزد و تبلیغات سوء علیه اتفاق می‌تواند موجب ازدیاد بخل شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 94 - 12، 17، 2

2 - خداوند ، خود آزمایش کننده مؤمنان و تعیین گر ابزار و شیوه آن است .

لیبلونکم الله بشیء من الصيد

12 - هدف از آزمایش مؤمنان مشخص شدن صفوف باورداران به غیب (قیامت و عذاب) از غیر آنان

لیبلونکم الله . . . لیعلم الله یخافه بالغیب

قیامت و عذاب آخرت زمانی موجب ترس از خداوند می شود که آدمی به آن باور داشته باشد بنابراین تمایز خدا ترسان در واقع تمایز باورداران قیامت از غیر آنان است.

17 - نزدیک شدن شکار های وحشی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در عمره حدیبیه جهت آزمایش آنان

لیبلونکم الله بشیء من الصيد تناله ایدیکم و رماحکم

امام صادق (ع) در توضیح آیه فوق فرمود: حشرت لرسول (صلی الله علیه و آله) فی عمره الحدیبیه الوحوش حتی نالتها ایدیهم و رماحهم.

کافی، ج 4، ص 396، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 671، ح 357.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 9، 7

7 - پیروزی مجاهدان در جنگ بدر دارای اهدافی والا و از جمله آزمایش اهل ایمان از سوی خداوند

و لیبلی المؤمنین منه بلاء حسنا

«لیبلی» عطف بر علتی محذوف همانند «لیمحق الکفرین» است و هر دو متعلق به «قتلهم» و «رمی» می باشد یعنی «و لکن الله قتلهم .
.. لکن الله رمی لیمحق الکفرین و لیبلی المؤمنین» گفتنی است که در برداشت فوق «ابلاء» به معنای آزمودن گرفته شده است.

9 - خداوند حتی با اعطای نعمت و امور خوشایند به اهل ایمان ، آنان را آزمایش می کند .

و لیبلی المؤمنین منه بلاء حسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 7، 2، 1

1 - هشدار خداوند به مؤمنان مبنی بر آزمایش آنان از طریق مال و فرزند

و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه

ص: 73

2- دارایی ها و فرزندان اهل ایمان ، ابزاری برای آزمایش آنان از سوی خداوند

و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه

7- پیروزی و موفقیت مؤمنان در آزمونشان به وسیله مال و اولاد ، موجب بهره مندی آنان از پاداش بزرگ الهی است .

و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه و ان الله عنده اجر عظیم

بیان پاداش عظیم الهی پس از تأکید بر اینکه ثروتها و فرزندان وسیله آزمون هستند، می تواند بیانگر نکته ای باشد که در برداشت فوق بدان اشاره شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 5

5- موفقیت مؤمنان در آزمونشان از طریق مال و فرزند در گرو تقوایبشگی و نیازمند به بینشی الهی

و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه .. . ان تتقوا الله يجعل لكم فرقانا

طرح بصیرت و ابزار شناخت ویژه به عنوان ثمره تقوا، پس از تأکید بر آزمون مؤمنان به وسیله مال و فرزند، می تواند اشاره به این باشد که تنها با تقوایبشگی و بصیرت خاص می توان رضایت الهی را در چگونه برخورد کردن با مال و فرزند تشخیص داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 16 - 2، 1

1- مردم ، نباید خود را به صرف داشتن ایمان ، از آزمون الهی معاف بپندارند .

أم حسبتم أن تتركوا و لما يعلم الله الذين جهدوا منكم

2- آزمون اهل ایمان از سنت های قطعی خداوند

أم حسبتم أن تتركوا و لما يعلم الله الذين جهدوا منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 2 - 7، 5

5- مؤمنان ، برای استواری ایمان شان ، مورد آزمایش قرار می گیرند .

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا و هم لا يفتنون

«فتن» در اصل، به معنای «وارد کردن طلا در آتش، به منظور آشکار شدن خالصی آن از ناخالصی» است و در آزمایش هم استعمال می شود (مفردات راغب).

7 - آزمودن مؤمنان، سنتی الهی است .

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا و هم لا يفتنون

از این که خداوند، با استفهام انکاری، پندار عدم آزمون مؤمنان را رد می کند، استفاده می شود که امتحان مؤمنان، امری قطعی است. از چنین تعبیری، به «سنت» یاد می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 3 - 3

3 - آزمودن مدعیان ایمان، سنت دیرین الهی است .

ص: 74

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمناً وهم لا يفتنون. ولقد فتنا الذين من قبلهم

رد پندار آزمون نشدن مؤمنان، در آیه پیش، و تأکید بر این نکته که پیشینیان نیز آزمون شدند، دلالت بر حقیقت یاد شده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 26، 25

25- کافران، وسیله آزمایش مؤمنان

ليبلوا بعضكم ببعض

مراد از «بعضكم ببعض» گروه مؤمنان، در برابر گروه کافران است که از صدر آیه استفاده می شود.

26- جهاد، وسیله آزمایش اهل ایمان

ولكن ليلوا بعضكم ببعض

مورد اصلی آیه شریفه، جهاد است که آزمایش در چنین موردی مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 7 - 10

10- «عن علی (ع) فقد قال الله سبحانه: «إن تنصروا الله ينصركم ويثبت أقدامكم» . . . فلم يستنصرکم من ذلّ . . . استنصرکم و له جنود السماوات و الأرض . . . و إنما أراد أن يبلوكم أئكم أحسن عملاً . . .»

از علی (ع) روایت شده که فرمود: خدای سبحان فرموده: «إن تنصروا الله ينصركم ويثبت أقدامكم». خدا از روی ذلت شما را به یاری خود نطلبیده . . . از شما یاری خواسته؛ در حالی که لشکریان آسمان ها و زمین از آن او است. همانا اراده کرده است تا شما را امتحان کند که کدام یک در عمل نیکوترید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 31 - 10، 2

2- تکلیف جهاد، وسیله آزمایش مؤمنان و تمایز مجاهدان و صابران از دیگران

ولنبلوئکم حتی نعلم المجهدین منکم و الصبرین

با توجه به واژه «المجاهدين» معلوم می شود که موضوع اصلی آزمایش «جهاد» است. به علاوه محور اصلی این آیات فرمان قتال با کافران

و جهاد در راه خدا می باشد (إذا أنزلت سورة محكمة و ذکر فیها القتال...).

10- اعمال مؤمنان ، چونان سخنان و اقرار های آنان ، مورد آزمون الهی است . *

و نبلوا أخبارکم

کلمه «أخبار» می تواند به معنای اعمال مؤمنان باشد که معمولاً در منظر دید همگان قرار می گیرد. در این صورت از ارتباط «نبلوا أخبارکم» با صدر آیه، استفاده می شود که اولاً مدعیان ایمان، آزمایش می شوند تا اهل عمل و صبر شناخته شوند و ثانیاً اهل عمل و جهاد و صبر نیز آزمایش می شوند تا مراتب خلوص و ارزش هر عمل مشخص گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 3 - 5

5 - مؤمنان ، تحت تمرین و آزمون الهی ، برای رسیدن به رشد و مرتبه تقوا

ص: 75

أولئك الذين امتحن الله قلوبهم للتقوى

بدیهی است که امتحان و آزمون در مورد خداوند، به معنای حقیقی آن نیست. در نتیجه مراد از امتحان، پدید آوردن زمینه های رشد و تعالی است و لام «للتقوی» برای بیان هدف و نتیجه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 10 - 6

6 - ملاک های عادی و ظاهری ، معیار آزمون ایمان مؤمنان

فامتحنون الله أعلم بایمنهنّ

در این آیه، پس از دستور به امتحان، از علم خداوند سخن به میان آمده است. از این نکته فهمیده می شود که امتحان مذکور براساس ملاک ها و معیارهای ظاهری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 17 - 3

3 - مؤمنان پایدار و استوار در طریق دین ، در معرض آزمایش الهی اند .

وَأَلْوِاسْتَمُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ ... لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ

129- امتحان مؤمنان پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 3 - 1

1 - مؤمنان پیشین « در ادیان دیگر » نیز از سوی خداوند ، امتحان شدند .

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

130- امتحان های بزرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 17، 18

17- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان ، آزمایش بزرگ الهی از آنان بود .

إذ أنجكم من آل فرعون . . . وفي ذلكم بلاء من ربكم عظيم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلكم» نجات بنی اسرائیل به وسیله خداوند از اعمال ظالمانه فرعونیان باشد.

18- آزمایش بندگان ، جلوه ربوبیت الهی نسبت به آنان است .

وفي ذلكم بلاء من ربكم عظيم

ص: 76

131- امتحان یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 6 - 1

1 - لزوم آزمایش یتیمان تا هنگام بلوغ و توان ازدواج ، برای تشخیص رشد اقتصادی آنان

و ابتلوا الیتامی حتی اذا بلغوا النکاح . . . رسداً

132- امتحان یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 168 - 4

4 - خداوند امت های یهود را گاهی با اعطای نعمت ها و آسایش ها و زمانی با گرفتار ساختن به سختی ها و ناخوشایندی ها آزمود .

و بلونهم بالحسنت و السیئات

مراد از ضمیر مفعولی در «بلوناهم» می تواند همه یهود، صالحان و ناصالحان، باشد و می تواند مراد از آن تنها ناصالحان ایشان باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

133- امتحان یهود ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 9، 11

9 - وفور ماهی در روز شنبه (روز حرمت صید بر یهودیان) ، وسیله آزمون مردم ایله از سوی خداوند

کذلک نبلوهم

11 - خداوند برای امتحان یهودیان ایله ، ماهیان را در روز شنبه به طرف ساحل سوق می داد و در روز های دیگر از ساحل دور می ساخت .

إذ تأتیهم حیثانهم یوم سبتهم شرعاً و یوم لایسبتون لا تأتیهم کذلک نبلوهم

چون حکم تعطیلی روز شنبه برای همه یهود بود، نه مخصوص مردم ایله، معلوم می شود آنچه خداوند برای مردم آن سامان پیش آورد تا آنان را بیازماید، همان آمدن ماهیان در روز شنبه و کمیاب شدنشان در روزهای دیگر بود، نه اصل تحریم کار در روز شنبه. لذا مشارالیه

«ذلک» وضعیت بیان شده برای ماهیان است.

ص: 77

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 7

7 - آزمایش مردم با مصائب و مشکلات ، از سنت های الهی برای کلیه امتها

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لما ياتكم مثل الذين خلوا من قبلكم مستهم البساء و ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 142 - 6

6 - جنگ ها و مبارزات ، وسیله امتحان مردم و عرصه جداکردن مؤمنان مجاهد و صابر از غیر ایشان

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لما يعلم الله الذين جاهدوا منكم و يعلم الصابرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 6

6 - سختی ها ، مصیبت ها و جنگ ها (شکست ها و پیروزی ها) ، وسایل آزمایش الهی برای بندگان

حتى يميز الخبيث من الطيب

به مقتضای ارتباط میان این آیه و آیات پیشین، از وسایل آزمایش الهی، همان نبردها مشکلات آن است ؛ چنانچه در نبرد احد پیش آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 2,3,4,15,23

2 - مال و تن و جان مؤمنان ، وسیله آزمایش آنان

لتبلون في اموالكم و انفسكم

3 - آزمایش به وسیله تن و جان ، مرحله ای پس از آزمایش به وسیله مال *

لتبلون في اموالكم و انفسكم

تقدم ذکرى «اموال» بر «انفس»، مى تواند اشاره به دو مرحله ترتیبی از آزمایش باشد.

4- انفاق، عرصه آزمایش مالی مؤمنان و جهاد، عرصه آزمایش جانی آنان

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

با توجه به آیات پیشین که درباره جهاد و انفاق بود، می تواند امتحان مالی، ناظر به انفاق و امتحان جانی، ناظر به جهاد باشد.

15- آزار های اهل کتاب و مشرکان نسبت به مسلمانان، از مهمترین موارد آزمایش و امتحان مؤمنان

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم و لتسمعنّ من الذّین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذّین

جمله «و لتسمعنّ . . .»، می تواند توضیح یکی از موارد امتحان مالی و جانی باشد؛ چرا که تهمت‌ها و سخنان ناروا، جانها را می‌گزد و تبلیغات سوء علیه انفاق می‌تواند موجب ازدیاد بخل شود.

23- پرداخت زکات، مصداق آزمایش در اموال و واداشتن خویش به صبر، آزمایش در انفس است.

لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

امام رضا (ع) پس از تلاوت آیه فوق فرمود: «لتبلونّ فی اموالکم» باخراج الزکاه و «فی انفسکم» بتوطین الانفس علی الصبر.

ص: 78

عیون اخبار الرضا (ع)، ج 2، ص 89، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 421، ح 474.

135- اهمیت امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 7، 8، 18

7- لزوم پرهیز از اتکای مدیر به نیروهای تحت مسؤولیت پیش از آزمایش توانایی ها و لیاقت های آنان

فلما فصل طالوت بالجنود

طالوت به عنوان مدیری لایق (زاده بسطه فی العلم و الجسم) تا قبل از آزمایش نیروها، آنان را به خود منسوب نکرد.

8- ضرورت ارزیابی، آزمایش و میزان اطاعت و استقامت نیروها از جانب فرمانده، پیش از ورود به کارزار

فلما فصل... قال ان الله مبتليكم بنهر

18 - تنها اقلیتی که در آزمایش تشنگی موفق شدند، همراه طالوت از نهر گذشتند.

فشربوا منه الا قليلا منهم فلما جاوزه هو و الذين امنوا معه

136- اهمیت امتحان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 94 - 3

3 - اهمیت آزمایش مؤمنان و اهتمام الهی به آن

ليبلونكم الله

لام تأکید و قسم و نون تأکید ثقیله در (لیبلونکم) حکایت از تأکید خداوند بر آزمایش مؤمنان دارد و تأکید نسبت به یک موضوع همواره حکایت از اهمیت آن موضوع دارد.

137- با سختی امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - انسان در رهگذر سختی ها و نیز نعمت ها و تفضلات الهی ، مورد آزمایش خداوند است .

وفی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

14 - آزمون انسان ها با سختی ها و نیز نعمت ها و آسایش ها برخاسته از مقام ربوبی خدا و در جهت رشد و تربیت آنان است .

وفی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق با توجه به کلمه «رب» - که به معنای مربی و مدیر است - استفاده می شود.

ص: 79

138- بزرگترین امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 106 - 8

8 - از دست دادن نزدیک ترین و محبوب ترین خویشان (همچون فرزند نوجوان) در راه خدا ، سخت ترین محنت و بزرگ ترین آزمایش الهی

قال يٰبَنِيَّ اِنِّيْ اُرٰى فِى الْمَنَامِ اَنِّيْ اُذْبِحُكَ . . . اِنَّ هٰذَا لَهٗوَ الْبَلٰٓءِ الْمُبِيْنِ

139- تعداد امتحان در سال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 126 - 3

3 - وجود یک یا دو آزمایش و ابتلای عمده برای هر انسان در هر سال ، جهت به خود آمدن و بازگشت از انحراف

أولاً يرون أنهم يفتنون في كل عام مره أو مرتين

برداشت فوق مبتنی بر این است که اصل امتحان عمومی باشد، نه مخصوص به افرادی معین و ذکر منافقان به جهت عبرت نگرفتن از این برنامه عمومی می باشد.

140- تعدد امتحان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 27

27 - تعدد آزمایش های الهی از موسی (ع) ، پیش از ورود به مدین

و فتتک فتوناً

ممکن است کلمه «فتون» آن گونه که در «کشاف» و «البحرالمحیط» آمده، جمع فتنه باشد.

141- تقوا در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 17،20

17 - لزوم پیشه کردن صبر و تقوا در برابر آزمایش های الهی و آزار های دشمنان

لتبلونّ... ولتسمعنّ... وان تصبروا وتّقوا فانّ ذلك من عزم الامور

ص: 80

20 - صبر توأم با تقوا ، شرط موفقیت در آزمایش های الهی

لتبلون... و ان تصبروا و تتقوا فان ذلك من عزم الامور

142- نوع ابزار امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 10

10 - موادی که خداوند با آنها مؤمنان را می آزماید ، متنوع و گوناگون است .

و لتبلونکم بشيء من الخوف و الجوع و نقص من الأموال و الأنفس و الثمرت

143- حتمیت امتحان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 31 - 1

1- همه مؤمنان ، در معرض آزمایشی حتمی از سوی خداوند

و لتبلونکم حتی نعلم المجهدین منکم و الصبرین

ضمیر «کم» به اهل ایمان و یا مدعیان ایمان بازمی گردد و نه به همه انسان ها؛ زیرا تفکیک مجاهد از غیر مجاهد در قلمرو دین، معنا دارد و گرنه در مورد همه انسان ها ملاک تفکیک، ایمان و کفر است.

144- ذکر امتحان ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 23

23 - آزمون ابراهیم (ع) با تکالیفی دشوار ، و پیروزی او در این آزمون ، خاطره ای شایسته و بایسته به یادداشتن

بینی اسرائیل اذکروا... إذ ابتلی ابرهیم ربه... قال لاینال عهدی الظلمین

145- زمینه امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- سوگند و پیمان انسان با دیگران ، زمینه آزمایش الهی برای وی

تَّخَذُونَ أَيْمَانَكُمْ .. . إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ

ص: 81

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 7 - 2

2- جلوه و زیبایی مظاهر طبیعت ، زمینه آزمایش آدمیان است .

زینہ لها لنبلوہم ایتھم احسن عملاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 19 - 6

6- « ارث » عرصه امتحان الهی است و تصاحب کنندگان میراث دیگران ، بازنده این امتحان اند .

إذا ما ابتلیہ . . . و تأکلون التراث أكلاً لَمَّا

146- زمینه امتحان امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 7

7- امت های پیامبران ، در معرض آزمون و فتنه در غیبت رهبران خود هستند .

فإنا قد فتنا قومک من بعدک

خبر از آزموده شدن بنی اسرائیل در غیاب موسی (ع)، هشدار و تذکری برای همه امت ها است؛ تا در غیبت پیشوایان خود (مرگ و یا عدم حضور آنان)، مراقبت کافی به عمل آورند تا از فتنه ها سربلند بیرون آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 17 - 4

4- آمدن رسول الهی ، زمینه آزمون امت ها و ظهور میزان خالص بودن و ناخالصی آنان

و لقد فتنا . . . و جاءهم رسول

ارتباط میان «فتنا» و «جاءهم رسول» و ریشه لغوی واژه «فتنه» - که به معنای گداختن در کوره، برای جدا ساختن ناخالصی ها است - گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 8

8- رهایی از ستم و دستیابی امت ها به پیروزی ، مقدمه آزمون آنان از سوی خداوند

و لقد نجّنا بنی اسرائیل . . ما فیہ بلّوا مبین

از ترتب آزمایش بر آزادی بنی اسرائیل ، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 82

147- زمینه امتحان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 26

26 - اقدام موسی (ع) به کشتن یکی از قبطیان در مصر، زمینه ساز گرفتاری او به آزمایش سخت خداوند

و قتلت نفساً فنجینک من الغم و فتتک فتوناً

چنانچه «فتتاک» عطف بر «نجیناک» باشد، سختی کشیدن موسی (ع) در آزمون الهی، پی آمد قتل نفس بوده است.

148- زمینه امتحان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 3

3- آزار و شکنجه دشمنان اسلام نسبت به مؤمنان، زمینه آزمایش ایمان آنان

إلا من أكره و قلبه مطمئن بالإيمان . . . ثم إن ربك للذین هاجروا من بعد ما فتن

در واژه «فتنوا» - که در این آیه در معنای امتحان و آزمایش به کار رفته است - معنای رنج و عذاب نهفته است؛ چه اینکه ریشه این فعل به معنای گداختن طلا برای خالص ساختن آن است (مفردات راغب). گفتنی است آیه 106 - که درباره شکنجه و آزار شدن مسلمانان و حکم تقیه است تأیید کننده همین برداشت است.

149- سخت ترین امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 16 - 12

12 - آزمایش با نعمت، سخت تر از امتحان با فقر است . *

نعمه . . . فقدر علیه رزقه

تقدیم امتحان با نعمت بر آزمایش با فقر، ممکن است بیانگر اهمیت آن باشد.

150- سنت امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - آزمودن مؤمنان از سنت های حتمی خداوند است .

و لنبلونکم

«بلاء» به معنای آزمودن است. فعل «لنبلون» به همراه لام قسم و نون تأکید، گویای استمرار و حتمیت آزمون الهی است.

ص: 83

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 2

2 - آزمون اهل ایمان از سنت های قطعی خداوند

أم حسبتم أن تتركوا و لما يعلم الله الذين جهدوا منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 126 - 2

2 - سنت الهی بر ابتلا و آزمایش منافقان ، یک یا دو مرتبه در هر سال

أو لا یرون أنهم یفتنون فی کل عام مره أو مرتین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 30 - 6

6 - آزمایش آدمیان ، سنت الهی است .

وإن کنّا لمبتلین

«إبتلاء» (مصدر «مبتلین») به معنای امتحان و آزمایش است. تکیه بر اسم فاعل - که بیانگر ثبوت صفت در موصوف - و ذکر آن بعد از

«کنّا» - که مفید استمرار است - بیانگر برداشت فوق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 2 - 7

7 - آزمودن مؤمنان ، سنتی الهی است .

أحسب الناس أن یترکوا أن یقولوا ءامنا و هم لا یفتنون

از این که خداوند، با استفهام انکاری، پندار عدم آزمون مؤمنان را رد می کند، استفاده می شود که امتحان مؤمنان، امری قطعی است. از

چنین تعبیری، به «سنت» یاد می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آزمودن مدعیان ایمان، سنت دیرین الهی است.

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا وهم لا يفتنون. ولقد فتنا الذين من قبلهم

رد پندار آزمون نشدن مؤمنان، در آیه پیش، و تأکید بر این نکته که پیشینیان نیز آزمون شدند، دلالت بر حقیقت یاد شده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 17 - 1

1- آزمون الهی از انسان ها، سنتی مستمر و دارای پیشینه دور در تاریخ امت ها

ولقد فتنا قبلهم

ص: 84

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 31 - 3

3- آزمایش انسان ها در صحنه عمل ، از سنت های الهی است .

و لنبلونکم حتی نعلم المجهدین منکم و الصبرین

فعل مضارع، افاده استمرار می کند و تأکید آن سنتی تخلف ناپذیر را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 2 - 5

5 - آزمون انسان ها ، سنت اجتناب ناپذیر خداوند

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ .. نبتلیه

جمله «نبتلیه» حال برای فاعل «خلقنا» است؛ یعنی، ما انسان را آفریدیم، در حالی که اراده امتحان او را داشتیم. بنابراین امتحان انسان از آغاز خلقتش، مورد نظر خداوند حکیم بوده و برای همیشه خواهد بود.

151- شکست در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 15

15 - گروهی از انسان ها با شکست در آزمون های الهی به گمراهی کشانده می شوند و گروهی با موفقیت به هدایت بایسته می رسند .

إِن هِيَ إِلَّا فِتْنَتِكَ تَضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 20 - 6

6 - دلبستگی به ثروت ، شکست در آزمون الهی است .

إِبْتَلِيهِ ... وَتَحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا

152- صبر در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 1

1 - بهشت ، از آن کسانی است که در مقابل آزمایش های الهی شکیبیا باشند .

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة

ص: 85

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 7,8,9

7 - شکیبا سازی و توانمند کردن روحیه مردمان ، فلسفه آزمایش آنان از سوی خداوند

و جعلنا بعضکم لبعض فتنه أتصبرون

از دیدگاه برخی از مفسران مانند زمخشری، جمله «أتصبرون» پس از ذکر «فتنه»، همانند «ایکم» بعد از «ابتلاء» (در آیه «لیلوکم ایکم أحسن عملاً») است که در مقام بیان فلسفه مطلب یاد شده در عبارت پیشین می باشد.

8 - صبر ، رمز موفقیت انسان در برابر آزمایش الهی

و جعلنا بعضکم لبعض فتنه أتصبرون

9 - انسان ها ، وظیفه دار صبر و شکیبایی در برابر آزمایش های الهی

و جعلنا بعضکم لبعض فتنه أتصبرون

استفهام در جمله «أتصبرون» استفهام حقیقی نیست؛ بلکه در معنای «امر» به کار رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 102 - 19,22

19 - بدون کمک و عنایت خداوند ، صبر و شکیبایی در برابر آزمایش های بزرگ همچون کشته شدن در راه خداوند ، ممکن نیست .

إِنِّي أرى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذِبحُكَ . . . قَالَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي ارْتِىءُ أَنِّي مَنبُوءٌ لَكُمْ بَشِيرًا وَاذْذِبحُكَ إِنِّي ارْتِىءُ أَنِّي مَنبُوءٌ لَكُمْ نَذِيرًا وَإِنِّي رَأَيْتُكَ فِي الْمَنَامِ تَرْجُو أَنِّي آتِيكَ بِجَسَدِ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَأَنصُرْكَ وَتَأْتِيكُمُ الْيَقِينُ

مسأله ذبح اسماعیل (ع) - چنان که در آیه بعد به صراحت آمده است - یک آزمایش الهی بود. براین اساس، مشروط کردن موفقیت این آزمایش به مشیت و عنایت خداوند (ستجدنی إن شاء الله من الصابرين)، گویای برداشت یاد شده است.

22 - اجرای فرمان های خداوند و سربلندی در آزمایش های الهی ، نیازمند صبر و شکیبایی است .

قَالَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي ارْتِىءُ أَنِّي مَنبُوءٌ لَكُمْ بَشِيرًا وَاذْذِبحُكَ إِنِّي ارْتِىءُ أَنِّي مَنبُوءٌ لَكُمْ نَذِيرًا وَإِنِّي رَأَيْتُكَ فِي الْمَنَامِ تَرْجُو أَنِّي آتِيكَ بِجَسَدِ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَأَنصُرْكَ وَتَأْتِيكُمُ الْيَقِينُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 17,20

17 - لزوم پیشه کردن صبر و تقوا در برابر آزمایش های الهی و آزار های دشمنان

لتبلونّ . . . ولتسمعنّ . . . وان تصبروا و تتقوا فانّ ذلك من عزم الامور

20 - صبر توأم با تقوا ، شرط موفقیت در آزمایش های الهی

لتبلونّ . . . وان تصبروا و تتقوا فانّ ذلك من عزم الامور

153- عمومیت امتحان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 71 - 2

ص: 86

2- همگانی بودن امتحان و آزمایش های الهی

و حسبوا الا تكون فتنه

سرزنش بنی اسرائیل بر باور نداشتن امتحان الهی، گویای این حقیقت است که همه انسانها بدون استثنا مورد آزمایش قرار می گیرند.

154- عوامل شکست در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 7 - 8

8- عمل انسان در دنیا ، تعیین کننده موفقیت یا شکست وی در آزمون الهی است .

لنبلوهم أیهم أحسن عملاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 19 - 6

6- « ارث » عرصه امتحان الهی است و تصاحب کنندگان میراث دیگران ، بازنده این امتحان اند .

إذا ما ابتلیه .. و تأکلون التراث أكلاً لما

155- عوامل موفقیت در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 11 - 7

7- موفقیت در آزمون های الهی ، در گرو صبرپیشگی و انجام کار های شایسته است .

لیبلوکم أیکم أحسن عملاً .. لئن أذقنا الإنسن ... إلا الذین صبروا و عملوا ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 7 - 8

8- عمل انسان در دنیا ، تعیین کننده موفقیت یا شکست وی در آزمون الهی است .

لنبلوهم أیهم أحسن عملاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 8

8 - صبر ، رمز موفقیت انسان در برابر آزمایش الهی

و جعلنا بعضکم لبعض فتنه أتصبرون

ص: 87

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 17 - 7

7 - ذکر دائم خداوند ، موجب قبولی و پیروزی در آزمایش های الهی است .

لنفتنهم فیه و من یرض عن ذکر ربّه یسلکه عذاباً صعداً

جمله «و من یرض عن ذکر ربّه. . .» در حقیقت توصیه به یادآوردن نام و یاد خدا در دل ها است. این توصیه - پس از طرح مسأله آزمایش انسان ها - می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

156- غفلت از امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 16 - 7

7 - غفلت از آزمایش بودن فقر ، زمینه ساز پیدایش تحلیل های نادرست درباره عوامل آن

و أمّا إذا ما ابتلیه . . . فبقول ربّی آهنن

157- فراگیری امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 18، 7

7 - آزمایش مردم با مصائب و مشکلات ، از سنت های الهی برای کلیه امتها

ام حسبتم ان تدخلوا الجنّه و لما یأتکم مثل الذین خلوا من قبلکم مستهم البأساء و ال

18 - نفی تبعیض میان امت های مؤمن ، در جریان سنت آزمایش و امتحان و ابتلای به سختی ها و مصائب

ام حسبتم . . . مثل الذین خلوا من قبلکم

158- فلسفه امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 14

14 - آزمون انسان ها با سختی ها و نیز نعمت ها و آسایش ها برخاسته از مقام ربوبی خدا و در جهت رشد و تربیت آنان است .

وفی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق با توجه به کلمه «رب» - که به معنای مربی و مدیر است - استفاده می شود.

ص: 88

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 2

2 - هدف از آزمون ابراهیم (ع) ، رشد دادن و تربیت کردن او بود .

و إذ ابتلی ابرهیم ربه بکلمت

انتخاب کلمه «رب» - که به معنای مدبر و مربی است - گویای برداشت فوق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 21

21 - میدان عمل ، عرصه شناخت صداقت ادّعی آدمیان

فلما کتب علیهم القتال تولّوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 9،10،12،13

9 - اعلام طالوت به لشکریان ، در مورد عدم انتساب آنان به وی و جدایی آنان از او ، در صورتی که از نهر بیاشامند .

فمن شرب منه فلیس منّی

10 - اعلام طالوت به لشکریان ، در مورد انتساب آنان به وی ، اگر از نوشیدن آب نهر چشم پوشند .

و من لم یطعمه فأنّه منّی

12 - طالوت با آزمایش الهی ، برخی سپاهیان خود را تصفیه نمود و از لشکر طرد کرد .

فمن شرب منه فلیس منّی

13 - آزمایش افراد و طرد نیروهای غیر کارآمد ، وظیفه مدیر توانا

ان الله مبتلیکم بنهر فمن شرب منه فلیس منّی

طالوت نیروهایش را آزمایش نمود و سپس آنان را که از آزمایش موفق بیرون نیامدند، طرد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

23 - شکست ها ، آزمون مناسبی برای روشن شدن صفوف پایمردان آخرت طلب ، از سست عنصران دنیا جو

منکم من یرید الدنیا . . . ثم صرفکم عنهم لیبتلیکم

30 - آزمایش و جداسازی صفوف مؤمنان حقیقی از غیر آنان ، پرتوی از فضل الهی است . *

لیبتلیکم و لقد عفا عنکم و اللّٰه ذو فضل علی المؤمنین

بنابراین احتمال که جمله «و اللّٰه ذو فضل علی المؤمنین» ، به منزله علّتی برای «لیبتلیکم» باشد. یعنی به وجود آوردن صحنه های آزمایش برای مشخص شدن صفوف، از جمله تفصّلات الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 35:39

35 - آزمایش های الهی برای آشکار نمودن گرایش های درونی مردمان است ; نه اطلاع یافتن خداوند از آنچه در درون ایشان می

گذرد .

و لیتلی اللّٰه ما فی صدورکم . . . و اللّٰه علیم بذات الصدور

جمله «و اللّٰه علیم . . .» این حقیقت را بازگو می کند که آزمایش الهی در جنگ احد «صرفکم عنهم» برای این نبود که خداوند مؤمن واقعی را از غیر آن تشخیص دهد، چرا که خداوند به آنچه در سینه ها می گذرد آگاه است؛ بنابراین آزمایش الهی برای آشکار نمودن درون افراد خواهد بود.

39 - پالایشِ درونی اهل ایمان و سازندگی آنان ، هدف خداوند از ابتلای آنان به مشکلات و سختیها

و لیمحصّ ما فی قلوبکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 166 - 6،7

6 - مشخص شدن مؤمنان واقعی ، از اهداف رخصت خداوند در شکست نبرد احد و مصیبت های وارده در آن

و ما اصابکم . . . و لیعلم المؤمنین

جمله «و لیعلم . . .»، عطف بر جمله ای مقدّر است؛ یعنی «و ما اصابکم . . . لیكون كذا و كذا و لیعلم المؤمنین». لذا در برداشت فوق، مشخص شدن مؤمنان، از اهداف شکست آنان در نبرد احد شمرده شد.

7 - رنج ها و شکست های جامعه ایمانی ، وسیله آزمایشی برای معلوم نمودن صف مؤمنان استوار از غیر ایشان

و ما اصابکم یوم التقی الجمعان فباذن اللّٰه و لیعلم المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 167 - 1

1 - مشخص شدن منافقان ، از اهداف رخصت خداوند در شکست نبرد احد و مصیبت های وارده در آن

و ما اصابکم . . . و لیعلم الذّین نافقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 5

5 - آزمایش الهی ، مشخص کننده صفوف ناپاکان جامعه ایمانی از پاکان آن

ما كان الله ليذر المؤمنين على ما انتم عليه حتى يميز الخبيث من الطيب

مشخص کردن پاکان از ناپاکان و خالصها از ناخالصها دو وجه متعارف دارد: آزمایش و ابتلاء؛ و خبر دادن خداوند از واقعیت افراد. چون راه دوم سنت الهی نیست، بنابراین تنها راه متعارف آزمایش است. پس در جمله «حتی یميز...»، کلمه «بابتلاء هم و امتحانهم»، مقدر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 5

5 - آزمایش و ابتلای مؤمنان، راه تمایز صفوف پاکان از ناپاکان *

حتی یميز الخبيث من الطيب... لتبلون في اموالكم وانفسكم

خداوند در آیه 179 (حتی یميز الخبيث...)، وعده مشخص کردن ناپاکان را از پاکان داد و گویا در این آیه، طریقه آن را (که

ص: 90

امتحان مالی و جانی است)، بیان می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 6 - 1

1 - لزوم آزمایش یتیمان تا هنگام بلوغ و توان ازدواج ، برای تشخیص رشد اقتصادی آنان

و ابتلوا الیتامی حتی اذا بلغوا النکاح . . . رشداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 94 - 12

12 - هدف از آزمایش مؤمنان مشخص شدن صفوف باورداران به غیب (قیامت و عذاب) از غیر آنان

لیبلونکم الله . . . لیعلم الله یخافه بالغیب

قیامت و عذاب آخرت زمانی موجب ترس از خداوند می شود که آدمی به آن باور داشته باشد بنابراین تمایز خداترسان در واقع تمایز باورداران قیامت از غیر آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 5،8

5 - آزمون انسانها از جانب خدا هدف از مستقر ساختن آنان در زمین و برتری دادن برخی از ایشان بر برخی دیگر

هو الذی جعلکم خلائف الأرض و رفع بعضکم فوق بعض درجت لیبلوکم

به نظر می رسد «لیبلوکم علاوه بر این که متعلق به «رفع» است، متعلق به «جعلکم» نیز باشد.

8 - آزمون انسانها از جانب خدا در راستای تربیت و رشد آنان است.

و هورب کل شیء . . . لیبلوکم فی ماء اتیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 168 - 8

8 - آزمون های الهی به گونه ای است که در آدمی زمینه بازگشت به صلاح و صواب را ایجاد می کند .

بلونهم بالحسنت و السيئات لعلهم يرجعون

چون بازگشت به صلاح و صواب هداف از آزمون قرار گرفته است، به این نکته اشاره می کند که آزمونهای الهی به گونه ای ترتیب می یابد که زمینه گرایش آدمی را به حق و حقیقت فراهم کند. یعنی هدف از آزمونهای الهی فقط ظهور و بروز نیکان از غیر نیکان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 3

3 - آزمون الهی ، به منظور جدا گشتن و متمایز شدن مؤمنان راستین از غیر ایشان است .

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ

ص: 91

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 126 - 7, 3

3 - وجود یک یا دو آزمایش و ابتلای عمده برای هر انسان در هر سال ، جهت به خود آمدن و بازگشت از انحراف

اولا یرون أنهم یفتنون فی کل عام مره او مرتین

برداشت فوق مبتنی بر این است که اصل امتحان عمومی باشد، نه مخصوص به افرادی معین و ذکر منافقان به جهت عبرت نگرفتن از این برنامه عمومی می باشد.

7 - به خود آمدن و توبه و بازگشت از مسیر غلط ، فلسفه آزمون های الهی

اولا یرون أنهم یفتنون ... ثم لا یتوبون و لا هم یدکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 7 - 10

10 - مجبور کردن مردم بر ایمان آوری ، ناسازگار با هدف هستی و آزمون آنان است .

فلعلک بخع نفسک ... إنا جعلنا ما علی الأرض ... لنبلوهم

مطرح ساختن ابتلا و آزمایش انسان ها به عنوان فلسفه و هدف برای آفرینش زمین و موهبت های آن، اشاره به این نکته دارد که براساس این هدف و فلسفه، نمی توان مردم را بر ایمان مجبور کرد و نباید انتظار داشت که همه آنان در برابر دعوت پیامبران و منادیان هدایت، تسلیم شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 14, 7

7 - شکیبا سازی و توانمند کردن روحیه مردمان ، فلسفه آزمایش آنان از سوی خداوند

و جعلنا بعضکم لبعض فتنة أتصبرون

از دیدگاه برخی از مفسران مانند زمخشری، جمله «أتصبرون» پس از ذکر «فتنه»، همانند «ایکم» بعد از «ابتلاء» (در آیه «لیبلوکم ایکم أحسن عملاً») است که در مقام بیان فلسفه مطلب یاد شده در عبارت پیشین می باشد.

14 - آزمایش انسان ها برای توانمند ساختن روحیه آنها ، به اقتضای ربوبیت خدا و ناشی از بصیرت و بینایی او به احوال آنان

و جعلنا بعضكم لبعض فتنة أتصبرون و كان ربك بصيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 3 - 8

8 - آزمون های الهی ، زمینه ساز تحقق عینی علم خداوند به مؤمنان راستین و مدعیان دروغین است .

و لقد فتنا .. فليعلمنّ الله الذين صدقوا و ليعلمنّ الكذابين

تعبیر «فليعلمنّ الله» بیان کننده آن است که علم ازلی خداوند، با آزمودن مؤمنان و شناخته شدن مؤمنان واقعی از مدعیان ایمان، به مرحله عینیت و تحقق می رسد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 11 - 3

ص: 92

3- آزمون های الهی، زمینه تحقق عینی علم خداوند به مؤمنان و منافقان است.

و من الناس من يقول ءامناً بالله فإذا أؤذی فی الله جعل فتنه الناس كعذاب الله .

تعبیر «و لیعلمنَّ الله ..» نشانه این حقیقت است که علم خداوند، در مرحله آزمودن مدعیان ایمان، به عینیت و فعلیت می رسد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 3 - 5

5- مؤمنان، تحت تمرین و آزمون الهی، برای رسیدن به رشد و مرتبه تقوا

أولئك الذين امتحن الله قلوبهم للتقوى

بدیهی است که امتحان و آزمون در مورد خداوند، به معنای حقیقی آن نیست. در نتیجه مراد از امتحان، پدید آوردن زمینه های رشد و تعالی است و لام «للتقوی» برای بیان هدف و نتیجه است.

159- فلسفه امتحان ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 2

2- هدف از آزمون ابراهیم (ع)، رشد دادن و تربیت کردن او بود.

و إذ ابتلی ابرهیم ربه بكلمت

انتخاب کلمه «رب» - که به معنای مدبر و مربی است - گویای برداشت فوق می باشد.

160- فلسفه امتحان انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 7 - 3

3- هدف از آزمودن انسان ها، تمایز میان نیک کردارترین افراد از دیگران است.

لنبلوهم ائهم أحسن عملاً

161- فلسفه امتحان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 94 - 7.8

7 - جداسازی مؤمنان خداترس از گستاخان بی پروا، هدف آزمایش های الهی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا .. لِيَعْلَمَ اللَّهُ يَخَافَهُ بِالْغَيْبِ

ص: 93

مراد از علم خداوند به ترس و پروای انسانها، تحقق بخشیدن و ایجاد آن در خارج است، بنابراین «لِيعْلَمَ مِنْ يَخَافَهُ» یعنی هدف از آزمایش مسلمانان این است که ترس و پروای آنان از خداوند تحقق خارجی یابد.

8 - مشخص شدن مؤمنان واقعی از مؤمنان ادعایی از اهداف آزمایش الهی است .

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِيُبَلِّغَنَّكُمْ اللَّهُ .. لِيعْلَمَ اللَّهُ يَخَافَهُ بِالْغَيْبِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 10

10 - هدف از آزمون انسان ها از سوی خداوند ، پی بردن به حقیقت و چگونگی رفتار آنان نیست .

لِيُبَلِّغَ الْمُؤْمِنِينَ .. إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

بیان شنوایی و دانایی مطلق خداوند پس از مطرح ساختن آزمون انسانها می تواند بدین منظور باشد که هدف از آزمون انسانها آگاه شدن به وضعیت آنان نیست.

162- فلسفه امتحان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 34

34 - سختی های زندگی موسی (ع) و آزمون های الهی او ، جهت رسیدن به رتبه و شایستگی لازم برای تحمل رسالت الهی بود .

وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا .. ثُمَّ جِئْتَنَا عَلَىٰ قَدَرٍ يَمُوسَىٰ

«قَدَرٌ»؛ یعنی، مبلغ و حد مطلوب. این کلمه با قَدْر و مقدار به یک معنا است (لسان العرب). «علی قدر» حال برای فاعل «جئت» است؛ یعنی، ای موسی! تو در حالی که بر مقدار لازم از شایستگی و استواری رسیدی، به این وادی گام نهادی.

163- فلسفه امتحان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 3 - 10، 6

6 - فلسفه آزمودن مؤمنان ، بازشناسی مؤمنان راستین از مؤمنان دروغین است .

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلِيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِينَ

10 - فلسفه آزمودن مؤمنان، مشخص شدن مؤمنان راستین، جهت پاداش دهی خداوند به آنان است.

ولقد فتنا... فليعلمنَّ الله الذين صدقوا

برداشت بالا، بنابر این احتمال است که تحقق عینی علم خداوند در آزمودن مؤمنان، به منظور اعطای پاداش به آنان باشد.

ص: 94

164- فلسفه امتحان یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 168 - 6

6 - بازگشت ناصالحان یهود به صلاح و صواب ، از اهداف آزمون آنان با ایجاد سختی ها و آسایش ها در زندگانی ایشان بود .

و بلونهم بالحسنت و السینات لعلهم یرجعون

چنانچه ضمیر در «بلونا هم» به ناصالحان برگردد، ارجاع ضمیر «لعلهم» به آنان طبیعی و روشن است. و اگر ضمیر در «بلونا هم» به همگان، صالح و ناصالح، برگردد، مرجع ضمیر «لعلهم» به طریقه استخدام، ناصالحان است.

165- قبولی بنی اسرائیل در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 8

8 - پیروزی بنی اسرائیل در آزمون الهی با تحمل رنج ها و سختی ها ، موجب تحقق نصرت الهی و نجاتشان شد .

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم . و إذ فرقنا بکم البحر

آیه قبل که بیانگر آزمون الهی از بنی اسرائیل و تحمل رنجها و سختیها از سوی آنان بود، توضیح دهنده سببیت بنی اسرائیل در شکافته شدن دریاست؛ یعنی، چون بنی اسرائیل آن گونه عمل کردند شایستگی آن را پیدا کردند که خداوند با شکافتن دریا، آنان را نجات دهد و دشمنانشان را هلاک سازد.

166- کلمات امتحان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 29

29 - از علی (ع) روایت شده که از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که می فرمود: « ان جبرئیل أتى إلیّ بسبع کلمات ، و هی التی قال الله تعالی : « و إذ ابتلی ابراهیم ربه بکلمات فأتّمهن » . . . و هی . . . یا الله یا رحمان یا رب یا ذالجلال و الاکرام یا نور السماوات و الأرض یا قریب یا مجیب . . . »

جبرئیل هفت کلمه نزد من آورد و این همان کلماتی بود که خداوند درباره ابراهیم(ع) فرموده (و إذ ابتلی ابراهیم ربه بکلمات فأتّمهن) . . . و آن کلمات ... عبارت بود از: یا الله، یا رحمان، یا رب، یا ذالجلال و الاکرام، یا نور السماوات و الأرض، یا قریب، یا مجیب ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 95

7- دنیا، عرصه آزمایش انسان ها و آخرت، جایگاه پاداش و جایزه است.

لِيلُوكُم اَيْكُم اَحْسَنَ عَمَلًا

روشن است که برای هر آزمایش و مسابقه ای، پاداش و جایزه ای مقرر شده است و چون آزمایش و مسابقه بشر در تمام دوران حیات دنیوی است؛ بنابراین پاداش و جایزه او نیز باید در ظرف حیات دیگری مقرر شده باشد و این حقیقت در بینش الهی، در آخرت محقق خواهد شد. گفتنی است اگر مقصود از «حیات» در این آیه حیات اخروی باشد؛ مؤید دیگری برای اثبات مطلب یاد شده است.

168- مراتب امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 6 - 21

169- مصونیت از امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 71 - 4

4- مصونیت از امتحان و عذاب الهی بر اثر انتساب به پیامبران و آیین ایشان، پنداری موهوم و بی اساس

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا .. وَحَسَبُوا الْا تَكُونُ فَتْنَةً

ارتباط این آیه با آیه 69 می رساند که آسودگی خاطر بنی اسرائیل از امتحان و عذاب الهی برخاسته از انتساب آنان به اسرائیل و دین یهود بوده است و جمله «حسبوا ..»، بیانگر پوچی این پندار می باشد.

170- مصونیت از امتحان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 71 - 8

8- پندار مصونیت از امتحان و عذاب الهی، از میان برنده حق شنوی و بصیرت دینی بنی اسرائیل

فَعْمُوا وَصَمُوا

171- مکان امتحان انسان ها

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 96

7 - یونس - 10 - 14 - 3

3 - دنیا، محل تکلیف و میدان آزمون انسانهاست .

ثم جعلنكم خلف في الأرض .. لننظر كيف تعملون

172- ملاک امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 10 - 6

6 - ملاک های عادی و ظاهری ، معیار آزمون ایمان مؤمنان

فامتحنوهنّ الله أعلم بایمنهنّ

در این آیه، پس از دستور به امتحان، از علم خداوند سخن به میان آمده است. از این نکته فهمیده می شود که امتحان مذکور براساس ملاک ها و معیارهای ظاهری است.

173- موارد امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 5

5 - عرصه های دوستی با مؤمنان و یا برقراری روابط پنهانی با دشمنان و بیگانگان ، میدان آزمون الهی و جدا شدن مؤمنان راستین از غیر ایشان

أم حسبتم أن تتركوا ولما يعلم الله الذين .. لم يتخذوا من دون الله ولا رسوله

174- موفقیت در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 15

15 - گروهی از انسان ها با شکست در آزمون های الهی به گمراهی کشانده می شوند و گروهی با موفقیت به هدایت بایسته می رسند .

إن هي إلا فتنتك تضل بها من تشاء وتهدى من تشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - پیروزی مردمان در آزمونشان به وسیله مال و فرزند ، امری بسیار مشکل و بس ارزشمند

ص: 97

و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه

برداشت فوق از تأکیدات متعددی استفاده شده که در آیه مورد بحث به کار رفته است. از جمله شروع سخن با فعل «اعلموا» و سپس منحصر کردن مال و اولاد برای آزمایش با کلمه «انما» و آنگاه مال و فرزند را آزمایش خواندن و نه وسیله آزمایش. این همه تأکید برای رساندن این حقیقت است که آزمون با مال و فرزند آزمونی دشوار و پیروزی در آن بسیار مشکل است.

7 - پیروزی و موفقیت مؤمنان در آزمونشان به وسیله مال و اولاد، موجب بهره مندی آنان از پاداش بزرگ الهی است.

و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه و ان الله عنده اجر عظیم

بیان پاداش عظیم الهی پس از تأکید بر اینکه ثروتها و فرزندان وسیله آزمون هستند، می تواند بیانگر نکته ای باشد که در برداشت فوق بدان اشاره شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 5

5 - موفقیت مؤمنان در آزمونشان از طریق مال و فرزند در گرو تقوای پیشگی و نیازمند به بیشی الهی

و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه .. ان تتقوا الله يجعل لکم فرقانا

طرح بصیرت و ابزار شناخت ویژه به عنوان ثمره تقوا، پس از تأکید بر آزمون مؤمنان به وسیله مال و فرزند، می تواند اشاره به این باشد که تنها با تقوای پیشگی و بصیرت خاص می توان رضایت الهی را در چگونه برخورد کردن با مال و فرزند تشخیص داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 5 - 6

6 - امیدواران به لقاء الله، مؤمنان راستین سرفراز برآمده از آزمون الهی اند.

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا و هم لا یفتنون . و لقد فتنا ... فلیعلمنّ ا

ذکر «من كان یرجو لقاء الله..» پس از بیان آزمون حتمی مدعیان ایمان، جهت بازشناسی مؤمنان راستین، می تواند اشاره به این حقیقت داشته باشد که آنان، امیدوار به لقاء الله اند. در ضمن، با این بیان، تشویقی هم از آنان به عمل آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 106 - 6

6 - محسنان، پیروزمندان در میدان آزمایش های الهی اند.

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ . إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 28

28- کشته شدگان راه خدا ، پیروزمندان صحنه آزمون الهی (جهاد)

و لكن ليلبوا بعضكم ببعض و الذين قتلوا في سبيل الله فلن يضلّ عملهم

خداوند، پس از معرفی جهاد به عنوان آزمون مؤمنان و کافران، تنها به یک گروه نوید داده است و آن کشته شدگان راه حق و شهیدان اند. از این نوید استفاده می شود که پیروزمندان این آزمون همانان هستند.

ص: 98

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 7,20

7 - توجّه به مرگ و اجر اخروی و نیز فریبندگی دنیا، زمینه ساز پیروزی انسان در آزمایش الهی

كلّ نفس ذائقه الموت .. لتبلونّ في اموالكم و انفسكم

ظاهراً آیه قبل (كلّ نفس ..) رهنمودی برای پیروز شدن مؤمنان در امتحانهای جانی و مالی است. چون بهترین راه برای از جان گذشتگی و جهاد این است که آدمی بداند چه جهاد کند و یا سستی نماید، طعم مرگ را خواهد چشید. و راه معقول برای صرفنظر کردن از اموال این است که آدمی بداند دنیا و آنچه در آن است، فریبنده و پوچ است.

20 - صبر توأم با تقوا، شرط موفقیت در آزمایش های الهی

لتبلونّ .. و ان تصبروا و تتقوا فانّ ذلك من عزم الامور

175- ناکامی در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 15,16

15 - فسق و تبهکاری انسان ها فراهم آورنده زمینه های تعدی از دستورات الهی و عدم موفقیت در آزمون های الهی است .

كذلك نبلوهم بما كانوا يفسقون

16 - خداوند یهودیان ایله را به آزمونی مبتلا کرد که عدم موفقیت در آن ، ایشان را به انحراف و تمرد همیشگی می کشانید .

كذلك نبلوهم بما كانوا يفسقون

برداشت فوق بر این اساس است که «ما» در «بما كانوا» موصول اسمی باشد ; یعنی: «بالذی كانوا يفسقون به». (به چیزی آنان را آزمودیم که موجب فسق ایشان می شد). بدیهی است تحقق این معنا ناشی از شکست آنان در آزمون خواهد بود.

176- نشانه شکست در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 17 - 10

10 - بی اعتنایی به یتیمان ، نشانه رد شدن در امتحان الهی است .

إذا ما ابتليه ربّه فأكرمه ونعمه .. كلاً بل لا تكرمون اليتيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 7

7- بی توجّهی ثروتمندان به مستمندان و پرهیز آنان از کمک رسانی به بینوایان ، به دور از انتظار و نشانه رد شدن در امتحان الهی است .

إذا ما ابتليه ربّه فأكرمه ونعمه .. كلاً بل ... ولا تحضّون علی طعام المسكين

ص: 99

177- نشانه های شکست در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 18

18 - شکرگزاری و یا کفران انسان ، نمود پیروزی و یا شکست او در آزمون الهی

لیبلونی ءأشکر أم أکفر

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که سلیمان فرجام و نتیجه آزمون الهی را در دو بعد کلی «شکرگزاری یا کفران» مطرح ساخته است.

178- نشانه های موفقیت در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 18

18 - شکرگزاری و یا کفران انسان ، نمود پیروزی و یا شکست او در آزمون الهی

لیبلونی ءأشکر أم أکفر

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که سلیمان فرجام و نتیجه آزمون الهی را در دو بعد کلی «شکرگزاری یا کفران» مطرح ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 3 - 1

1 - نرمش در گفتار و رعایت ادب در محضر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ، نشانه توفیق یافتگان در آزمون تقوا

إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ . . . أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى

امتحانهای

179- آثار امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 126 - 4

4- ابتلائات و آزمون های الهی ، زمینه به خود آمدن انسان ها و توبه کردن به درگاه الهی

أولا یرون أنهم یفتنون . . . ثم لا یتوبون ولا هم یذکرون

ص: 100

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 106 - 5

5- آزمایش الهی ، عرصه ظهور و بروز شخصیت انسان و ارزش های نهفته در وجود او

إِنَّ هَذَا لَهُو الْبَلَاءُ الْمَبِينُ

180- استمرار امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 30 - 8

8 - استمرار آزمایش الهی با بعثت پیامبران ، پس از نوح

إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ وَإِن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ

عبارت «وإن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ»، بیان اجمالی سرگذشت اقوام پس از حضرت نوح(ع) است و فرازهای بعد، بیان تفصیلی آن می باشد.

181- امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 13

13 - انسان در رهگذر سختی ها و نیز نعمت ها و تفضلات الهی ، مورد آزمایش خداوند است .

و فِي ذَلِكَ مَبْلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 1

1 - خداوند ، پیامبرش ابراهیم (ع) را با تکالیفی سنگین و دشوار بیازمود .

وَ إِذْ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبَّهُ بِكَلِمَاتٍ

«ابتلاء» به معنای آزمودن است. تعبیر کردن از مواد آزمون به کلمات (سخنان) اشاره به این دارد که: آن مواد فرمانهایی بوده که ابراهیم باید آنها را امثال می کرد و لذا کلمات در برداشت، به تکالیف تفسیر شد. نکره آوردن (کلمات) حکایت از عظمت آن دارد، که به مناسبت آزمون، از آن به دشواری و سنگینی تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 10، 3، 2، 1

1 - آزمودن مؤمنان از سنت های حتمی خداوند است .

و لنبلونکم

«بلاء» به معنای آزمودن است. فعل «لنبلون» به همراه لام قسم و نون تأکید، گویای استمرار و حتمیت آزمون الهی است.

ص: 101

2 - خداوند با مبتلا ساختن اهل ایمان به ترس و گرسنگی ، آنان را می آزماید .

و لنبلونکم بشیء من الخوف و الجوع

3 - خداوند با گرفتار ساختن مؤمنان به چیزهایی که زیان مالی و جانی و کمبود محصول را در پی داشته باشد ، آنان را می آزماید .

و لنبلونکم بشیء من . . . نقص من الأموال و الأنفس و الثمرت

10 - موادی که خداوند با آنها مؤمنان را می آزماید ، متنوع و گوناگون است .

و لنبلونکم بشیء من الخوف و الجوع و نقص من الأموال و الأنفس و الثمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 3,4,5

3 - آزمون الهی ، به منظور جدا گشتن و متمایز شدن مؤمنان راستین از غیر ایشان است .

أم حسبتم أن تتركوا و لما يعلم الله الذين جهدوا منكم

4 - جنگ ها و میدان های کارزار ، عرصه های آزمون الهی و متمایز گشتن مؤمنان راستین از غیر ایشان

أم حسبتم أن تتركوا و لما يعلم الله الذين جهدوا منكم

5 - عرصه های دوستی با مؤمنان و یا برقراری روابط پنهانی با دشمنان و بیگانگان ، میدان آزمون الهی و جدا شدن مؤمنان راستین از غیر ایشان

أم حسبتم أن تتركوا و لما يعلم الله الذين . . . لم يتخذوا من دون الله و لا رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 126 - 2,5,8

2 - سنت الهی بر ابتلا و آزمایش منافقان ، یک یا دو مرتبه در هر سال

أو لا يرون أنهم يفتنون في كل عام مره أو مرتين

5 - منافقان صدر اسلام ، علی رغم امتحانات مکرر الهی ، متنبه نگشته و توبه نمی کردند .

أو لا يرون أنهم يفتنون . . . ثم لا يتوبون و لا هم يدّرون

8- درس نگرفتن از آزمون ها و ابتلائات الهی ، از ویژگی های منافقان و کافران

ماتوا و هم كفرون. اولا يرون انهم يفتنون في كل عام... ثم لا يتوبون ولا هم يذك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

7- یونس - 10 - 14 - 2

2- هدف از استقرار جوامع انسانی در زمین ، آزمون آنان از سوی خداوند

ثم جعلنكم خلف في الأرض من بعدهم لنتظر كيف تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8- هود - 11 - 7 - 13، 8، 7

7- خداوند ، انسان ها را مورد آزمون قرار می دهد .

ص: 102

لیلوکم ائکم أحسن عملاً

8- پدید آمدن نیکوکارترین انسان ها (انسان های کامل) هدف از آزمون آدمیان از ناحیه خداوند است .

لیلوکم ائکم أحسن عملاً

بلاء (مصدر یلوا) به معنای آزمودن است و از آن جا که آزمونهای الهی برای آگاهی یافتن نیست، می توان گفت مقصود از آن، بروز امری است که به عنوان هدف از آزمون مطرح است. بنابراین معنای «لیلوکم ...» چنین می شود: تا شما را بیازماید و هدف از آزمون این است که بهترین و کاملترینها در صحنه وجود، پدید آیند و ظاهر شوند.

13- آزمون انسان ها از ناحیه خداوند ، در پرتو معاد و برپایی قیامت ، توجیه پذیر است .

خلق السموت والأرض .. لیلوکم ائکم أحسن عملاً و لئن قلت إنکم مبعوثون

طرح مسأله قیامت ، پس از بیان آزمودن انسانها ، حاوی این نکته است که بدون برپایی قیامت ، آزمون انسانها و مشخص شدن نیکوکاران از غیرشان ، ثمره و نتیجه مطلوب را نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 3

3- خداوند ، با اعطای نعمت به انسان ها و نیز سلب آن نعمت ، ایشان را آزمایش می کند .

لیلوکم ائکم أحسن عملاً .. و لئن أذقنا الإنسن منا رحمه ثم نزعنها منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 11 - 7

7- موفقیت در آزمون های الهی ، در گرو صبرپیشگی و انجام کار های شایسته است .

لیلوکم ائکم أحسن عملاً .. لئن أذقنا الإنسن ... إلا الذین صبروا و عملوا ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 21، 20، 17

17- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان ، آزمایش بزرگ الهی از آنان بود .

إذ أنجکم من ءال فرعون .. و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم» نجات بنی اسرائیل به وسیله خداوند از اعمال ظالمانه فرعونیان باشد.

20- آزمایش های خداوند از بندگان دارای مراتب است .

وفي ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 92 - 10،11

10- دستور خداوند به رعایت پیمان ها و سوگند ها و پرهیز از نقض عهد و سوگندشکنی ، تنها برای آزمایش انسان است .

و أوفوا بعهد الله . . . و لا تكونوا . . . تتخذون أیمانکم دخلاً بینکم . . . إنما یلوک

11- سوگند و پیمان انسان با دیگران ، زمینه آزمایش الهی برای وی

تتخذون أیمانکم . . . إنما یلوکم الله به

ص: 103

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 16

16- خداوند، برخی از مردم ملعون و مطرود را وسیله آزمایش دیگر مردمان قرار می دهد.

و ما جعلنا .. الشجره الملعونه فی القرآن

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «شجره الملعونه فی القرآن» مردمانی هستند که در قرآن، مورد لعن و نفرین خداوند قرار گرفته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 7 - 8

8- عمل انسان در دنیا، تعیین کننده موفقیت یا شکست وی در آزمون الهی است.

لنبلوهم أیهم أحسن عملاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 1، 10

1 - بنی اسرائیل، در غیبت موسی (ع)، مورد آزمایش الهی قرار گرفتند.

فإنا قد فتنّا قومک من بعدک

«من بعدک»؛ یعنی [ای موسی] بعد از آن که تو از قوم خویش جدا گشتی و از انظار آنان غایب شدی. گفتنی است که «فتنه» در اصل در مورد طلا و نقره ای کاربرد دارد که با آتش گداخته شده و خوب و بد آن جدا شده باشد (مصباح) و مراد از آن در آیه بالا، آزمایش است که مایه تشخیص انسان های خوب و بد است.

10 - عوامل گمراهی، وسیله های آزمون مردم از سوی خداوند بوده و مقهور قدرت او هستند.

فتنّا .. و أضلّهم السامریّ

گمراه گری سامری با آن که به شخص او استناد داده شده است؛ مصداق آزمون الهی قرار گرفته، حاکی از این است که خداوند بر کار او تسلط دارد و وی را به خواست خویش، آزاد گذاشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - زندگانی شکوفای کافران، آزمون الهی برای آنان است .

زهرة الحیوه الدنیا لفتنهم فیه

«فتنه» در اصل هنگامی گفته می شود که طلا و نقره را با آتش بگدازند تا نیکو و نامرغوب آن، تمیز داده شود(مصباح) و چون مقصود از آزمایش، تمیز خوب از بد است، به آن «فتنه» اطلاق می گردد. آزمودن کافران، به این است که فراوانی نعمت ها، تکلیف آنها را سنگین تر می کند و چون حق نعمت را ادا نمی کنند، بر عذاب آنان افزوده می شود.

15 - خداوند، آزمایش کننده انسان ها است .

لفتنهم فیه

ص: 104

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 11 - 5

5 - فقر و نامالایمات ، ابزار آزمون الهی

و إن أصابته فتنة انقلب علی وجهه

«فتنه» از «فْتَن» مشتق است و «فتن» به معنای ذوب کردن طلا و نقره به منظور سنجش ایار آن است. «فتنه» نیز به هر چیزی که ابزاری برای آزمون باشد، گفته می شود. بنابراین تسمیه نامالایمات، فقر و تنگدستی به «فتنه»، می تواند بیاگر مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 30 - 7

7 - سرگذشت قوم نوح ، نمودی از آزمایش الهی

إنّ فی ذلک لآیت و إن کنا لمبتلین

ذکر سنت آزمون بعد از جمله «إنّ فی ذلک لآیات» نشان می دهد که سرگذشت قوم نوح، یکی از مصداق های آزمون الهی و نمودی از آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 8، 6، 4

4 - خداوند ، برخی از مردمان را با برخی دیگر می آزماید .

و جعلنا بعضکم لبعض فتنة

یکی از کاربردهای اصلی واژه «فتنه» در معنای آزمایش و امتحان است.

6 - خداوند ، مسلمانان صدراسلام را ، به وسیله کارشکنی و دشمنی مشرکان و کافران در بوته آزمایش قرار داد .

و جعلنا بعضکم لبعض فتنة أتصبرون

از دیدگاه برخی از مفسران، چون آیه شریفه در مکه نازل گردیده است و مؤمنان در آن شهر بسیار مورد شکنجه و آزار قرار داشتند و نیز این آیه در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است، می توان گفت که مقصود از «بعضکم» مسلمانان اند.

8 - صبر ، رمز موفقیت انسان در برابر آزمایش الهی

و جعلنا بعضكم لبعض فتنة أتصبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 2 - 7، 2، 1

1 - آسوده داشتن خاطر ، از ناحیه خداوند ، به صرف اظهار ایمان ، و پندار آزمون نشدن از سوی او ، خیالی باطل است .

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا وهم لا يفتنون

استفهام در «أحسب..» برای انکار ابطالی است و منظور از آن، مردود دانستن پندار کسانی است که احساس می کنند، به صرف اظهار ایمان زبانی، رها خواهند شد و آزموده نخواهند گردید.

2 - در صدر اسلام ، کسانی وجود داشته اند که انتظار آزمون الهی را نداشته اند و می پنداشته اند که صرف اظهار ایمان ، برای مؤمن بودن ، کافی است .

ص: 105

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا وهم لا يفتنون

7- آزمودن مؤمنان، سنتی الهی است.

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا وهم لا يفتنون

از این که خداوند، با استفهام انکاری، پندار عدم آزمون مؤمنان را رد می کند، استفاده می شود که امتحان مؤمنان، امری قطعی است. از چنین تعبیری، به «سنت» یاد می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 3 - 1، 3

1 - مؤمنان پیشین «در ادیان دیگر» نیز از سوی خداوند، امتحان شدند.

ولقد فتنا الذين من قبلهم

3- آزمودن مدعیان ایمان، سنت دیرین الهی است.

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا وهم لا يفتنون. ولقد فتنا الذين من قبلهم

رد پندار آزمون نشدن مؤمنان، در آیه پیش، و تأکید بر این نکته که پیشینیان نیز آزمون شدند، دلالت بر حقیقت یاد شده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 11 - 2

2- گرفتار شدن مدعیان ایمان به فتنه و آزار و اذیت، آزمونی الهی است.

و من الناس من يقول آمنا بالله فإذا أؤذى في الله جعل فتنه الناس كعذاب الله.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 63 - 2

2- درخت زقوم، وسیله آزمایش کافران و ستم کاران

أم شجرة الزقوم. إنا جعلناها فتنه للظلمين

آزمایش، یکی از معانی «فتنه» است و برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است. در تأیید این مطلب گفتنی است که مفسران در شأن نزول

آیه شریفه نقل کرده اند: ابوجهل هنگامی که کلمه «زقوم» را با اوصافی که قرآن برای آن نقل می کند شنید، آن را به مسخره گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 102 - 6،22

6 - ابراهیم (ع) ، فرزندش اسماعیل (ع) را برای اجرای فرمان ذبح او آزمایش کرد و وی را برای سر بلند شدن در این آزمایش بزرگ آماده نمود .

أنتی أذبحک فانظر ماذا تری

22 - اجرای فرمان های خداوند و سربلندی در آزمایش های الهی ، نیازمند صبر و شکیبایی است .

قال یأبت افعل ما تؤمر ستجدنی إن شاء الله من الصبرین

ص: 106

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 106 - 6

6 - محسنان ، پیروزمندان در میدان آزمایش های الهی اند .

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ . إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 34 - 2، 1

1 - سلیمان (ع) ، مورد آزمایش خداوند قرار گرفت .

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ

2 - افکندن جسم بی جان انسانی بر تخت سلیمان ، وسیله آزمایش ایشان از سوی خداوند بود .

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَيَّ كُرْسِيًّا جَسَدًا

«جسد» به جسم بی جان انسان گفته می شود و «کرسی» به معنای تخت و سریر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 35 - 1

1 - طلب آموزش سلیمان (ع) از پروردگار ، در پی آزمایش الهی

وَأَلْقَيْنَا عَلَيَّ كُرْسِيًّا جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ . قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 15

15 - آسودگی از گرفتاری و برخورداری از نعمت ها ، وسیله آزمایش الهی برای بشر است .

ثُمَّ إِذَا خَوْلَانَهُ نِعْمَةً مِّنَّا . . . بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «فتنه» به معنای امتحان و آزمایش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- قوم فرعون، از جمله امت های آزموده شده از سوی خداوند و دارای سرنوشتی عبرت آموز

و لقد فتنا قبلهم قوم فرعون

«فتنه» (مصدر «فتنا») در اصل به معنای گداختن در آتش است و مقصود از آن در آیه بالا، آزمودن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- آزادسازی بنی اسرائیل و ترک بهره کشی ظالمانه از آنان، یکی از محور های آزمایش الهی برای فرعونیان

و لقد فتنا قبلهم قوم فرعون . . . أن أدوا إلى عباد الله

از ارتباط «أن أدوا» با «و لقد فتنا»، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 22,28

22- فرمان خداوند به جهاد ، در عین قدرت او بر نابودسازی کافران ، به منظور آزمایش آدمیان

و لو یشاء الله لانتصر منهم و لكن لیبولوا بعضکم ببعض

28- کشته شدگان راه خدا ، پیروزمندان صحنه آزمون الهی (جهاد)

و لكن لیبولوا بعضکم ببعض و الذین قتلوا فی سبیل الله فلن یضلل أعمالهم

خداوند، پس از معرفی جهاد به عنوان آزمون مؤمنان و کافران، تنها به یک گروه نوید داده است و آن کشته شدگان راه حق و شهیدان اند. از این نوید استفاده می شود که پیروزمندان این آزمون همانان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 7 - 10

10- « عن علی (ع) فقد قال الله سبحانه : « إن تنصروا الله ینصرکم و یتبّت أقدامکم » . . . فلم یستنصرکم من ذلّ . . . استنصرکم و له جنود السماوات و الأرض . . . و إنما أراد أن یبلوکم أیکم أحسن عملاً . . . ;

از علی(ع) روایت شده که فرمود: خدای سبحان فرموده: «إن تنصروا الله ینصرکم و یتبّت أقدامکم». خدا از روی ذلت شما را به یاری خود نطلبیده... از شما یاری خواسته؛ در حالی که لشکریان آسمان ها و زمین از آن او است. همانا اراده کرده است تا شما را امتحان کند که کدام یک در عمل نیکوترید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 31 - 9,10,13

1- همه مؤمنان ، در معرض آزمایشی حتمی از سوی خداوند

و لنبلوئنکم حتی نعلم المجهدین منکم و الصبرین

ضمیر «کم» به اهل ایمان و یا مدعیان ایمان بازمی گردد و نه به همه انسان ها؛ زیرا تفکیک مجاهد از غیر مجاهد در قلمرو دین، معنا دارد و گرنه در مورد همه انسان ها ملاک تفکیک، ایمان و کفر است.

3- آزمایش انسان ها در صحنه عمل ، از سنت های الهی است .

و لنبلوئنکم حتی نعلم المجهدین منکم و الصبرین

فعل مضارع، افاده استمرار می کند و تأکید آن سنتی تخلف ناپذیر را می رساند.

9- اقرار ها و سخنان انسان ، مورد آزمون الهی در صحنه عمل (جهاد و صبر)

و نبلوا أخبارکم

از جمله مصادیق «أخبار» اقرارها، ادعاها و سخنانی است که مردم در مقام اظهار ایمان و بندگی بر زبان جاری می کنند و از درون خویش خبر می دهند.

10- اعمال مؤمنان ، چونان سخنان و اقرار های آنان ، مورد آزمون الهی است . *

و نبلوا أخبارکم

کلمه «أخبار» می تواند به معنای اعمال مؤمنان باشد که معمولاً در منظر دید همگان قرار می گیرد. در این صورت از ارتباط «نبلوا أخبارکم» با صدر آیه، استفاده می شود که اولاً مدعیان ایمان، آزمایش می شوند تا اهل عمل و صبر شناخته شوند و ثانیاً

ص: 108

اهل عمل و جهاد و صبر نیز آزمایش می شوند تا مراتب خلوص و ارزش هر عمل مشخص گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 3 - 5

5 - مؤمنان ، تحت تمرین و آزمون الهی ، برای رسیدن به رشد و مرتبه تقوا

أولئك الذين امتحن الله قلوبهم للتقوى

بدیهی است که امتحان و آزمون در مورد خداوند، به معنای حقیقی آن نیست. در نتیجه مراد از امتحان، پدید آوردن زمینه های رشد و تعالی است و لام «للتقوی» برای بیان هدف و نتیجه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 4

4 - معجزات و دلایل روشن الهی بر خلق ، مایه آزمایش ایشان

إنا مرسلوا الناقه فتنه لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 2 - 3,4

3 - آزمایش شدن همه انسان ها ، از سوی خداوند

لیلوکم

4 - تقدیر مرگ و حیات ، برای آزمودن انسان ها است .

الذی خلق الموت و الحیوه لیلوکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 17 - 4 - 1

1 - اعلام خداوند به کافران برخوردار از ثروت و مکنات ، به آزمودنشان همچون آزمودن باغداران یمنی

إنا بلونهم کما بلونا أصحاب الجنة

مفسران درباره «اصحاب الجنة» (صاحبان باغ) چنین نوشته اند: این باغ در حومه «یمن» در اختیار پیرمرد مؤمنی قرار داشت. او به قدر نیاز از آن برمی گرفت و بقیه را به مستمندان می داد. اما هنگامی که چشم از دنیا پوشید، فرزندانش گفتند: ما خود به محصول این باغ سزاوارتریم؛ چون عیال و فرزندان ما بسیار است و نمی توانیم مانند پدرمان عمل کنیم. آنان سوگند یاد کردند تمام مستمندان را از آن محروم سازند. سرنوشت آنان همان شد که در این آیات از آن یاد شده است. (مجمع البیان و نیز برگرفته از الکشاف زمخشری)

4- آزمایش انسان ها درباره دارایی ها و امکاناتشان ، سنّت الهی است .

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 18 - 4

ص: 109

4- ثروت و مکنّت ، عرصه آزمون الهی

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ . . . و لا یستثنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 17 - 3، 2، 1

1 - رفاه بر آمده از ایمان و دین داری ، عرصه آزمایش انسان ها از سوی خداوند

و الْوَاسْتَقَمُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لِأَسْقِينَهُمْ مَاءً غَدَقًا . لَنَفْتَنَهُمْ فِيهِ

2 - رفاه و نعمت ها ، از ابراز های آزمایش الهی

لَنَفْتَنَهُمْ فِيهِ

3 - مؤمنان پایدار و استوار در طریق دین ، در معرض آزمایش الهی اند .

و الْوَاسْتَقَمُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ . . . لَنَفْتَنَهُمْ فِيهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 2 - 5

5 - آزمون انسان ها ، سنت اجتناب ناپذیر خداوند

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ . . . نَبْتَلِيهِ

جمله «نبتلیه» حال برای فاعل «خلقنا» است؛ یعنی، ما انسان را آفریدیم، در حالی که اراده امتحان او را داشتیم. بنابراین امتحان انسان از آغاز خلقتش، مورد نظر خداوند حکیم بوده و برای همیشه خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 3، 1

1 - خداوند ، انسان ها را امتحان می کند .

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ

حرف «ال» در «الإنسان» برای جنس و بیانگر این است که آیه شریفه درباره نوع انسان ها است. «إبتلاء» به معنای اختبار و امتحان است.

3 - خداوند ، با بهره مند ساختن آبرومندانه مردم از مادیات و رساندن آنها به نعمت و رفاه ، آنان را آزمایش می کند .

ابتلیه ربّه فأکرمه و نعمة

«اکرام» این است که بدون تحقیر به کسی نفعی رسانده شود و یا به کسی عطای شرافتمندانه ای داده شود (مفردات راغب). فعل «أکرمه» به معنای «او را با عظمت و بی عیب شمرد» نیز آمده و فعل «نعمه»؛ یعنی، او را رفاهمند ساخت (قاموس). حرف فاء در «فأکرمه»، برای تفصیل مجمل به کار رفته و نوع امتحان را بیان می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 16 - 2

2 - خداوند با فشار های اقتصادی و کاهش درآمد ها ، انسان را می آزماید .

ابتلیه فقدر علیه رزقه

ص: 110

«قَدْر» با «صَيِّق» (تنگ گرفت)، به یک معنا است. (مصباح)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 17 - 10

10 - بی اعتنایی به یتیمان ، نشانه رد شدن در امتحان الهی است .

إذا ما ابتلیه ربّه فأکرمه و نعمة .. کلاً بل لا تکرمون الیتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 7

7 - بی توجّهی ثروتمندان به مستمندان و پرهیز آنان از کمک رسانی به بینوایان ، به دور از انتظار و نشانه رد شدن در امتحان الهی است .

إذا ما ابتلیه ربّه فأکرمه و نعمة .. کلاً بل ... و لا تحضّون علی طعام المسکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 19 - 6

6 - « ارث » عرصه امتحان الهی است و تصاحب کنندگان میراث دیگران ، بازنده این امتحان اند .

إذا ما ابتلیه .. و تأکلون التراث أكلاً لماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 20 - 6

6 - دل بستگی به ثروت ، شکست در آزمون الهی است .

ابتلیه .. و تحبّون المال حبّاً جمّاً

182- تعدد امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 4

4 - آزمایش های متعدد خداوند از انسان ها ، کمین های او برای مراقبت رفتار آنان است .

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ . فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلِيَهُ رَبَّهُ

حرف «فاء» در «فأما الإنسان»، این آیه را به آیه قبل مرتبط ساخته و ابتلا را مصداق آن قرار داده است.

ص: 111

183- تنوع امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 16 - 1

1 - آزمایش های الهی ، گوناگون است .

إذا ما ابتلیه . . و أمّا إذا ما ابتلیه

184- زمینه امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 19 - 6

6- « ارث » عرصه امتحان الهی است و تصاحب کنندگان میراث دیگران ، بازنده این امتحان اند .

إذا ما ابتلیه . . و تأکلون التراث أكلاً لَمّا

185- سهولت امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 9

9- آزمون های الهی برای انسان ها طاقت فرسا نبوده و تحمل ناپذیر نیست .

و لنبلونکم بشیء من الخوف

نکره آوردن کلمه «شیء» - چنانچه مفسران تصریح کرده اند - بیانگر اندک بودن است؛ یعنی، «بشیء یسیر من الخوف . . .». ناچیز و اندک شمردن مورد های آزمون، برای بیان این نکته است که آزمون های الهی طاقت فرسا نیستند.

186- شرایط موفقیت در امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 4

4- هارون ، پایداری بر توحید و ایمان به ربوبیت خداوند را ، شرط پیروزی در آزمون الهی خواند .

إِنَّمَا فَتَنَّاهُ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ

ص: 112

187- عمومیت امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 1

1 - مردم ، نباید خود را به صرف داشتن ایمان ، از آزمون الهی معاف بپندارند .

أم حسبتم أن تتركوا و لما يعلم الله الذين جهدوا منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 19

19 - همه انسان ها حتی پیامبران ، در معرض آزمون الهی

قال هذا من فضل ربّي ليبلوني

برداشت یاد شده از آن جا است که سلیمان(ع) به عنوان یک پیامبر الهی اعلام می دارد که در معرض امتحان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 106 - 7

7 - همه انسان ها - هر چند در اوج کمال و ایمان باشند - در معرض آزمایش الهی اند .

إنّ هذا لهو البلاء المبین

آزمایش شدن حضرت ابراهیم(ع) که از پیامبران اولوالعزم بود گویای حقیقت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 17

17 - پیامبران ، همچون دیگران در معرض آزمون الهی اند .

و ظنّ داود أنّما فتّنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 34 - 3

3 - همه انسان ها ، حتی پیامبران ، در معرض آزمایش خدا هستند .

و لقد فتنا سليمان

188- غفلت از امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 8

8 - غفلت از آزمایش بودن نعمت ها ، مایه خطا در تحلیل عوامل پیشرفت های اقتصادی

ابتلیه ربّه .. فيقول ربّي اكرم من

ص: 113

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 20 - 7

7 - غفلت از امتحان های الهی ، مایه ترک یتیم نوازی و بی اعتنائی به مسکینان و تصاحب میراث دیگران و دلپستگی به ثروت است .

ابتلیه . . . کلاب لا تکرمون الیتیم . و لاتحصنون . . . و تأکلون التراث . . . و تحبّ

189- فلسفه امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 12

12 - آزمایش های خداوند ، برای به دست آوردن آگاهی و علم به وضعیت انسان ها نیست .

و جعلنا بعضکم لبعض فتنه أتصبرون و کان ربّک بصیراً

برداشت یاد شده، از یادآوری بصیرت و بینایی خداوند - پس از یاد کرد امتحان شدن مردم - به دست می آید؛ زیرا آزمون ها برای اطلاع از وضعیت شیء انجام می گیرد؛ ولی خداوند به خاطر آگاه بودن بر همه چیز، نیازی به آزمایش کردن ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 17 - 4

4- آمدن رسول الهی ، زمینه آزمون امت ها و ظهور میزان خالص بودن و ناخالصی آنان

و لقد فتنّا . . . و جاءهم رسول

ارتباط میان «فتنّا» و «جاءهم رسول» و ریشه لغوی واژه «فتنه» - که به معنای گداختن در کوره، برای جدا ساختن ناخالصی ها است - گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 2 - 6,23

6 - خداوند انسان ها را برای تکامل یافتن و داشتن دستاوردی بهتر می آزماید .

لیبلوکم ائیکم أحسن عملاً

23 - « عن الرضا (ع) : . . . وأما قوله : « ليلوكم أيكم أحسن عملاً » فإنه عزوجل خلق خلقه ليلوهم بتكليف طاعته وعبادته ، لا على سبيل الإمتحان والتجربه لأنه لم يزل عليماً بكلّ شيء . . . » ;

از امام رضا(ع) روایت شده است: . . . اما سخن خداوند: (لیلوکم ایکم احسن عملاً) پس خداوند عزوجل مخلوقاتش را آفرید تا آنان را بهوسیله تکلیف نمودن به طاعت و عبادت خود، آزمایش کند؛ ولی این آزمودن، برای تجربه اندوزی و آگاهی یافتن نبود؛ زیرا خداوند همیشه به تمام اشیا عالم بوده است. . . .»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 114

7 - « فی رساله أبی الحسن الهادی (ع) : . . . و أمّا آیاتُ البُلوی بمعنی الإختبار قوله : . . . « إنا بلوناهم كما بلونا أصحاب الجنة » . . . فهي اِختِبار . . . »

در رساله امام هادی (ع) آمده است: . . . اما [از] آیاتی که، «بلوی» را به معنای اختبار (آزمودن) به کار برده، . . . سخن خداوند است که فرمود: (إنا بلوناهم كما بلونا أصحاب الجنة) . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 4

4 - آزمایش های متعدد خداوند از انسان ها ، کمین های او برای مراقبت رفتار آنان است .

إن ربك لبالمرصاد . فأما الإنسان إذا ما ابتليه ربه

حرف «فاء» در «فأما الإنسان»، این آیه را به آیه قبل مرتبط ساخته و ابتلا را مصداق آن قرار داده است.

190- مراتب امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 16 - 12

12 - آزمایش با نعمت ، سخت تر از امتحان با فقر است . *

نعمه . . . فقدر علیه رزقه

تقدیم امتحان با نعمت بر آزمایش با فقر، ممکن است بیانگر اهمیت آن باشد.

191- موفقیت در امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 17

17- اصحاب كهف ، از جلوه های ناپایدار زندگی گریختند و در میدان آزمون الهی پیروز شدند .

إنا جعلنا ما على الأرض زينة لها . . . إذ أوى الفتية إلى الكهف فقالوا ... وهبيء

از نکاتی که می توان درباره ارتباط این آیه با آیات قبل مطرح کرد، سرفرازی اصحاب كهف در امتحان به وسیله زینت های دنیا (زینت لها) و

حرکت آنان برای تحقّق دادن عمل نیکو (أحسن عملاً) است.

192- وضوح امتحانهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 115

5- آزمون های الهی در مورد بنی اسرائیل ، روشن و خالی از ابهام

بلوا مبین

ص: 116

2- امداد

1- آثار امداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 15

15 - امداد مردم و پیروز ساختن آنان بر دشمن ، زمینه ساز آمادگی آنان برای پذیرش تکالیف و توجه به خداوند

إذا جاء نصر الله و الفتح . . فسبح بحمد ربك و استغفره

2- آثار امداد به دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 6,8

6 - تهدید مشرکان معاهد صدر اسلام به لغو پیمان عدم تعرض مسلمانان با آنان در صورت مشاهده کمترین کوتاهی در عمل به مواد آن و مشاهده هر گونه کمک به دشمنان اسلام

ثم لم ينقصوكم شيئاً و لم يظهروا عليكم أحداً

8 - کمک و پشتیبانی طرف معاهده به دشمنان ، علیه مسلمانان ، نقض پیمان عدم تعرض است .

إلا الذين عهدتم من المشركين . . و لم يظهروا عليكم أحداً

3- آثار امداد به دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 109 - 14

14 - قرار دادن پایگاه و امکانات در اختیار دشمن خدا و دین ، ظلم و موجب سقوط در آتش است .

ص: 117

وإرصاداً لمن حارب الله .. فانهار به في نار جهنم

4- آثار امداد به دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 109 - 14

14 - قرار دادن پایگاه و امکانات در اختیار دشمن خدا و دین ، ظلم و موجب سقوط در آتش است .

وإرصاداً لمن حارب الله .. فانهار به في نار جهنم

5- آثار امداد به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 7

7 - هجرت در راه خدا و یاری دین ، سبب جلب رضایت الهی و دستیابی به حیات جاودان در بهشت

من المهجرين و الأنصار .. رضی الله عنهم

6- آثار امداد به فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 32 - 13

13 - فراهم کردن تسهیلات ازدواج برای فقیران غیر متأهل ، در پی دارنده فضل و امداد خداوندی برای اقدام کنندگان آن است .

وأنكحوا الأیمی منكم .. إن یكونوا فقراء یغنهم الله من فضله

برداشت یاد شده بنابراین احتمال است که مقصود از ضمیر فاعلی «یکونوا»، کسانی باشند که مخاطبان جمله «وأنكحوا الأیمی منكم» هستند؛ یعنی، اگر جامعه اسلامی و اولیای افراد غیر متأهل، تهی دست باشند، باز هم باید برای ازدواج فرزندانشان، آستین همت بالا بزنند و اقدام کنند؛ زیرا خدا آنان را از فضل خود بی نیاز و توانگر خواهد ساخت.

7- آثار امداد به مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 8

8- ایمان، هجرت، جهاد، یاری کردن مؤمنان و دین خدا، زمینه بهره مند شدن از مغفرت و روزی باکرامت خداوند.

والذین آمنوا و هاجروا... لهم مغفرة و رزق کریم

ص: 118

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 10 - 12

12 - برخورداری از رحمت خدا، در پرتو خدمت و رحمت انسان به بندگان مؤمن او *

فأصلحوا... واتقوا الله لعلکم ترحمون

از ارتباط «فأصلحوا...» با «لعلکم ترحمون» می توان این تأثیر متقابل را استفاده کرد؛ یعنی، رحمت بر مؤمنان و تلاش برای رفع اختلافات آنان، موجب جلب رحمت الهی نسبت به انسان است.

8- آثار امداد دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 8

8 - ایمان، هجرت، جهاد، یاری کردن مؤمنان و دین خدا، زمینه بهره مند شدن از مغفرت و روزی باکرامت خداوند.

والذین ءامنوا وهاجروا... لهم مغفرة و رزق کریم

9- آثار امداد غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 3

3 - با رسیدن نصرت الهی و امداد های غیبی، پیروزی بر دشمن قطعی است.

نصر من الله وفتح قریب

10- آثار امداد مشرکان معاهد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 8

8 - کمک و پشتیبانی طرف معاهده به دشمنان، علیه مسلمانان، نقض پیمان عدم تعرض است.

إلا الذین عهدتم من المشرکین... ولم یظهروا علیکم أحداً

11- آثار تبلیغ امداد به فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 119

8 - تغذیه تهی دستان و دعوت مردم به فقرزدایی از جامعه، لازمه پذیرش روز جزا و نشانه کام یابی در آن روز است .

يَكْذِبُ بِالدينِ . . . و لا يَحْضُ عَلَي طعامِ المسكينِ

12- ابزار امداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 6

6 - برخورداری از متاع های دنیوی (همچون مال ، اولاد ، باغ های آباد و . . .) ، امری مثبت و پسندیده و ابزار یاری رسانی در زندگی بشر ، از منظر قرآن و دین

و یمدکم بأمول . . . و يجعل لكم أنهرًا

از این که خداوند موارد یاد شده را به مؤمنان بشارت داده و از آنها به عنوان امداد الهی یاد کرده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

13- ابزار امداد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 9 - 9

9 - فرشتگان از اسباب و وسائط امداد های خداوند و تحقق یافتن اراده او

یرید الله أن يحق الحق بكلمته . . . أنى ممدکم بألف من الملكة مردفین

14- اجتناب از امداد به تبعیدگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 6

6 - معتقدان به ادیان الهی نباید در کشتن و آواره کردن همکیشان خود ، به قاتلان و آواره کنندگان یاری رسانند .

تظهرون علیهم بالاثم والعدون

15- اجتناب از امداد به فقرا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 7

ص: 120

7- بی توجّهی ثروتمندان به مستمندان و پرهیز آنان از کمک رسانی به بینوایان ، به دور از انتظار و نشانه رد شدن در امتحان الهی است .

إذا ما ابتلیه ربّه فأکرمه و نعمة .. کلاً بل ... و لا تحضّون علی طعام المسکین

16- اجتناب از امداد به قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 6

6- معتقدان به ادیان الهی نباید در کشتن و آواره کردن همکیشان خود ، به قاتلان و آواره کنندگان یاری رسانند .

تظہرون علیہم بالاثم و العدون

17- اجتناب از امداد به مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 19 - 1

1 - منافقان ، از هر نوع کمکی به جهاد مسلمانان ، خودداری می کردند .

و لایأتون .. أشحّہ علیکم

«أشحّہ» اگر چه در لغت، به معنای بخل آمده است، اما استعمال مجازی آن در منع از کمک و یاری و اعانت نیز آمده است. برداشت بالا، با عنایت به استعمال مجازی آن است.

18- اجتناب از امداد به مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 17 - 5،8

5- پیمان موسی با خداوند بر پاس داشتن نعمت او و پرهیز از پشتیبانی مجرمان و تبه کاران

قال ربّ بما أنعمت علیّ فلن أکون ظہیراً للمجرمین

«ظہیر» به معنای معین و یاور است.

8- ضرورت پاس داشتن نعمت قدرت و پرهیز از به کارگیری آن در جهت تقویت مجرمان

قال ربّ بما أنعمت عليّ فلن أكون ظهيرًا للمجرمين

ص: 121

19- ارزش امداد به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 6

6 - هجرت و جهاد در راه خدا، یاری کردن دین او، پناه دادن به مهاجران مجاهد، از ارزش های متعالی اسلام و تعیین کننده مرز ایمان حقیقی از غیر آن

و الذین ءامنوا .. أولئک هم المؤمنون حقا

مفعول «نصروا» هم می تواند کلمه ای همانند «دین الله» باشد و هم می تواند ضمیری محذوف باشد که به «الذین ءامنوا ..» برمیگردد؛ یعنی: نص --- روا المؤمن --- نین المهاجرین المجاهدین ... مآل هر دو معنا یکی است؛ زیرا یاری کردن مهاجران مجاهد نیز یاری دین خداست.

20- ارزش امداد به مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 6

6 - هجرت و جهاد در راه خدا، یاری کردن دین او، پناه دادن به مهاجران مجاهد، از ارزش های متعالی اسلام و تعیین کننده مرز ایمان حقیقی از غیر آن

و الذین ءامنوا .. أولئک هم المؤمنون حقا

مفعول «نصروا» هم می تواند کلمه ای همانند «دین الله» باشد و هم می تواند ضمیری محذوف باشد که به «الذین ءامنوا ..» برمیگردد؛ یعنی: نص --- روا المؤمن --- نین المهاجرین المجاهدین ... مآل هر دو معنا یکی است؛ زیرا یاری کردن مهاجران مجاهد نیز یاری دین خداست.

21- ارزش امداد به مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 6

6 - هجرت و جهاد در راه خدا، یاری کردن دین او، پناه دادن به مهاجران مجاهد، از ارزش های متعالی اسلام و تعیین کننده مرز ایمان حقیقی از غیر آن

و الذين ءامنوا .. أولئك هم المؤمنون حقا

مفعول «نصروا» هم می تواند کلمه ای همانند «دین الله» باشد و هم می تواند ضمیری محذوف باشد که به «الذين ءامنوا ..» برم--ی گردد ; یعنی: نص---روا المؤمن---نین المهاجرين المجاهدين مآل هر دو معنا یکی است ; زیرا یاری کردن مهاجران مجاهد نیز یاری دین خداست.

ص: 122

22- امداد اخروی به خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 37 - 3

3 - شدايد قيامت ، از میان برنده فرصت بهره رساندن خویشاوندان به یکدیگر است .

يوم یفرّ المرء من أخیه . . . لکلّ امریء منهم یومئذ شأن یغنیه

جمله «لکلّ امریء . . .» بیانگر علت فرار خویشاوندان از یکدیگر است و نشان می دهد که در آن سراگرچه عواطف خویشاوندی هم وجود داشته باشد؛ ولی سودی نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 42 - 3

3 - گرفتاری به آثار کفر و گناه در قیامت ، فرصت هرگونه یاری رسانی به دیگران - حتی نزدیک ترین خویشاوندان - را از کافران و گنه کاران سلب خواهد کرد .

يوم یفرّ المرء . . . لکلّ امریء منهم یومئذ شأن یغنیه . . . أولئک هم الکفره الفجره

23- امداد ارزشمند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 4

4 - پناه دادن و یاری کردن مهاجران و مجاهدان راه خدا ، دارای ارزشی چون هجرت و جهاد

و الذین ءامنوا . . . و الذین ءاووا و نصروا

24- امداد انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 2

2 - شرکت در جهاد با مال و جان از سوی مجاهدان و یاری مهاجران از سوی انصار ، شرط برخورداری هر یک از ولایت مقرر شده از جانب خدا

إن الذين آمنوا وهاجروا .. أولياء بعض

مشارالیه «أولئک» و مرجع ضمیر در «بعضهم»، «الذین» اول و دوم، با تمام صفاتی که برای آنان ذکر شد، است. یعنی مؤمنان مهاجر - مثلاً - اگر جهاد نکنند و یا مؤمنان ساکن در مدینه اگر مهاجران را یاری ندهند از حقوق ولایت برخوردار نیستند.

ص: 123

25- امداد با امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 6

6 - برخورداری از متاع های دنیوی (همچون مال ، اولاد ، باغ های آباد و . . .) ، امری مثبت و پسندیده و ابزار یاری رسانی در زندگی بشر ، از منظر قرآن و دین

و یمددکم بأمول . . . و یجعل لکم أنهرًا

از این که خداوند موارد یاد شده را به مؤمنان بشارت داده و از آنها به عنوان امداد الهی یاد کرده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

26- امداد با فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 6، 1

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر یاری شدنشان با اموال و فرزندان از سوی خداوند، در صورت ایمان آوردن و استغفار آنان

استغفروا ربکم . . . و یمددکم بأمول و بنین

6 - برخورداری از متاع های دنیوی (همچون مال ، اولاد ، باغ های آباد و . . .) ، امری مثبت و پسندیده و ابزار یاری رسانی در زندگی بشر ، از منظر قرآن و دین

و یمددکم بأمول . . . و یجعل لکم أنهرًا

از این که خداوند موارد یاد شده را به مؤمنان بشارت داده و از آنها به عنوان امداد الهی یاد کرده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

27- امداد با مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 6، 1

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر یاری شدنشان با اموال و فرزندان از سوی خداوند، در صورت ایمان آوردن و استغفار آنان

استغفروا ربکم . . . و یمددکم بأمول و بنین

6 - برخورداری از متاع های دنیوی (همچون مال ، اولاد ، باغ های آباد و . . .) ، امری مثبت و پسندیده و ابزار یاری رسانی در زندگی

بشر، از منظر قرآن و دین

و یمدکم بأمول... و يجعل لکم أنهرًا

از این که خداوند موارد یاد شده را به مؤمنان بشارت داده و از آنها به عنوان امداد الهی یاد کرده است، مطلب یاد شده استفاده می

ص: 124

شود.

28- امداد به ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 69 - 4

4- ابراهیم (ع) از امداد و لطف ویژه الهی در انجام رسالت خویش برخوردار بود .

قلنا ینار کونی بردًا و سلماً علی ابرهیم

29- امداد به ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 47 - 5

5- رسولان الهی و ادیان توحیدی ، برخوردار از حمایت و نصرت خداوند

فلا تحسبنّ الله مخلف وعده رسله

30- امداد به امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 8

8 - امداد های الهی برای امت ها در برهه های خاص ، به معنای معاف شدن آنان از آزمون ها و فتنه ها در مراحل بعد نیست .

قد أنجینکم . . . فإنا قد فتنا قومک من بعدک

31- امداد به انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 12

12 - وعده الهی به نصرت پیامبران و مؤمنان

متی نصر الله الا ان نصر الله قریب

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 9

ص: 125

9- خداوند، یار و پشتیبان پیامبران خویش در طول تاریخ

و لقد استهزیء برسل من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 34 - 11

11- نصرت خداوند و امدادهای غیبی پشتوانه رسالت انبیای الهی

و لقد کذبت رسل من قبلک فصبروا .. حتی أتهم نصرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 110 - 8

8- نزول عذاب بر تکذیب کنندگان انبیا، نمودی از امداد های خداوند به پیامبران خویش

جاءهم نصرنا فنجی من نشاء

مراد از یاری خدا (جاءهم نصرنا) به قرینه «فنجی من نشاء ..» نزول عذاب است. بنابراین تعبیر کردن از نزول عذاب به آمدن یاری، حکایت از برداشت فوق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 47 - 5,9

5- رسولان الهی و ادیان توحیدی، برخوردار از حمایت و نصرت خداوند

فلا تحسبنّ الله مخلف وعده رسله

9- قدرت شکست ناپذیر خدا و صاحب انتقام بودن او، دلیل تخلف ناپذیری وعده هایش در یاری رسولان و عذاب کردن ستمگران

فلا تحسبنّ الله مخلف وعده رسله إن الله عزیز ذو انتقام

جمله «إن الله عزیز ذو انتقام» به منزله تعلیل برای بخش اول آیه (فلا تحسبنّ ..) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15- صافات - 37 - 171 - 1

1 - یاری شدن پیامبران ، سنت آغازین خداوند

و لقد سبقت کلمتنا لعبادنا المرسلین

«کلمه» به سخن و گفتار گفته می شود و مقصود از «کلمتنا» - به قرینه آیه بعد (إِثْمَ لَهُمُ الْمُنْصُورُونَ) - پیروزی پیامبران می باشد و مقصود از سبقت این کلمه (سبقت کلمتنا) آغازین بودن آن است؛ یعنی، خداوند یاری شدن انبیا را از پیش مقرر فرموده بود.

32- امداد به انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 126

6- انسان بدون یاری شدن از جانب خدا، از راهیابی به صراط مستقیم ناتوان است.

إهدنا الصراط المستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 197 - 7

7- تنها خداوند توانا بر یاری بندگان و دفاع از خویشان است.

والذین تدعون من دونه لا یستطیعون نصرکم و لا أنفسمهم ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 28 - 7

7- تنها خدای یگانه هستی، حاضر در همه صحنه ها و قادر به یاری انسان

فلولا... اتخذوا من دون الله... بل ضلوا عنهم

برداشت بالا با استفاده از مفهوم آیه به دست می آید؛ زیرا این آیه به مشرکان تعریض دارد که چرا خدایانی را پرستیدند که به هنگام نیاز، بدان ها دسترسی نداشته و آنها را گم کنند و چرا رو به خدایی نیاورده اند که همه جا هست و هیچ مکانی از او خالی نیست؟

33- امداد به انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 1 - 7

7- خداوند، بر حفاظت انسان ها از خطر ها و آسیب ها توانا است.

قل أعوذ برب الناس

34- امداد به اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 20 - 7

7- هیچ کس (معبودان اهل شرک) توان یاری کردن گرفتاران به عذاب الهی را نخواهد داشت .

و ما كان لهم من دون الله من أولياء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 30 - 4

ص: 127

4- همگان ، ناتوان از دفع کیفر های خداوند و عاجز از یاری کردن گرفتاران به عذاب الهی اند .

من ینصرنی من الله

استفهام در جمله «من ینصرنی . . .» استفهام انکاری است. «نصر» به معنای یاری کردن است و چون در آیه با حرف «من» متعدی شده، معنای نجات و خلاص در آن تضمین شده است. بنابراین معنای «من ینصرنی ...» چنین می شود: هیچ کس نمی تواند مرا از عقاب الهی نجات دهد اگر آنان را طرد کنم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 12

12- همگان از دفع کیفر های خداوند و یاری گرفتاران به عذاب های او ناتوانند .

فمن ینصرنی من الله إن عصيته

فعل «ینصر» به دلیل آنکه با «من» متعدی شده ، متضمن معنای «ینجی» (نجات می دهد) است.

35- امداد به بازماندگان صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 82 - 14

14- امداد رسانی به ایتام و بازماندگان انسان های صالح و حفاظت از اموال ایشان ، کاری است مورد پسند خدا .

فأراد ربك . . . رحمه من ربك

36- امداد به بت پرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يس - 36 - 74 - 6

6 - حمایت و یاری شدن ، انگیزه و دلیل مشرکان و بت پرستان ، برای روی آوردن به آیین شرک و بت پرستی

واتخذوا من دون الله ءالهه لعلهم ینصرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این اساس است که «لعل» در آیه شریفه برای تعلیل باشد.

37- امداد به بت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 68 - 4

4- بت پرستان در جهت یاری به بت پرستی و جلوگیری از نفوذ منطق ابراهیم (ع)، از طرف گروهی برای کشتن آن حضرت

ص: 128

تحریک شده بودند .

قالوا حرّقوه و انصروا ءالھتکم

آهنگ جمله «إن كنتم فاعلين» (اگر بناست کاری بکنید) نوعی تحریک است و ظاهر آیه این است که گویندگان (قالوا) و دستور دهندگان (حرّقوه و انصروا)، با شنوندگان و دستور گیرندگان دو گروه بودند و گروه اول دسته دوم را تحریک می کردند. از این رو برخی از مفسران، گروه اول را نمرود و عمال او دانسته اند.

38- امداد به برده مکاتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 37, 38, 20

20 - برده دارانی که با کمک مالی خویش ، به روند آزادگی بردگان تسریع بخشند ، مورد تشویق و تحسین خدا هستند .

فکاتبوھم . . . و ءاتوھم من مال اللّٰه الذی ءاتیکم

37 - « قاسم بن سلیمان عن ابي عبد الله قال و سألتہ عن قول اللّٰه عزّوجلّ « و آتوھم من مال اللّٰه الذی آتاکم » قال سمعت ابي عليه السلام يقول : يضع عنه ممّا نوى أن يكاتبه عليه ;

قاسم بن سلیمان گوید از امام صادق (ع) درباره قول خدای - عزّوجل - «و آتوھم من مال اللّٰه الذی آتاکم» سؤال کردم؟ حضرت فرمود: از پدرم - علیه السلام - شنیدم که می فرمود: .. از قیمتی که قصد کرده در قبال آن با او مکاتبه کند چیزی بکاهد».

38 - « قال ابن عباس : قال علی بن ابي طالب [فی قوله اللّٰه « و آتوھم من مال اللّٰه »] أمر اللّٰه السید أن یدع للمکاتب الربع من ثمنه و هذا تعلیم من اللّٰه لیس بفریضه و لکن فیہ اجر ;

ابن عباس گوید: حضرت علی بن ابي طالب (ع) [درباره قول خدا «و آتوھم من مال اللّٰه»] فرمود: خدا به مالک برده امر کرده است که یک چهارم از «مال المكاتبه» را از مکاتب نگیرد و این یک تعلیم اخلاقی از خداوند است که واجب نیست؛ ولی اجر دارد.

39- امداد به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 8

8 - پیروزی بنی اسرائیل در آزمون الهی با تحمل رنج ها و سختی ها ، موجب تحقق نصرت الهی و نجاتشان شد .

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم . و إذ فرقنا بکم البحر

آیه قبل که بیانگر آزمون الهی از بنی اسرائیل و تحمل رنجها و سختیها از سوی آنان بود، توضیح دهنده سببیت بنی اسرائیل در شکافته شدن دریاست؛ یعنی، چون بنی اسرائیل آن گونه عمل کردند شایستگی آن را پیدا کردند که خداوند با شکافتن دریا، آنان را نجات دهد و دشمنانشان را هلاک سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 10، 4

ص: 129

4- وعده الهی به بنی اسرائیل بر نصرت آنان

اخذ الله ميثق بنی اسرئیل . . . و قال الله انی معکم

در برداشت فوق مخاطب در «معکم»، بنی اسرائیل گرفته شده است، نه خصوص نقبای آنها.

10- نصرت و یاری خدا به بنی اسرائیل، مشروط به اقامه نماز، پرداخت زکات، ایمان به پیامبران و انفاق در راه خدا

انی معکم لئن اقمتم الصلوه . . . و اقرضتم الله قرضاً حسناً

در برداشت فوق جمله «انی معکم» به منزله جواب شرط و قسم در «لئن اقمتم» گرفته شده است. یعنی در واقع، جمله «لئن اقمتم»، دارای دو جزء است: یکی «انی معکم» و دیگری «لا کفرن...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 5,6

5- تجدید توان اقتصادی و انسانی بنی اسرائیل با امداد الهی پس از اولین شکست

ثم ردنا لکم الکثره علیهم و امددکم بأمول و بنین

6- سلطه مجدد بنی اسرائیل بر دشمنانشان پس از اولین شکست، متکی بر توان اقتصادی و نیروی انسانی خدادادی است.

و امددکم بأمول و بنین

40- امداد به بی همسران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 6

6- مردان و زنان غیر متأهل عقیف، از فضل و امداد خداوند در فراهم آمدن امکانات ازدواج، برخوردارند.

و لیستعفف الذین لایجدون نکاحاً حتی یغنیهم الله من فضله

41- امداد به تبعیدگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 7

7- یاری رساندن به قاتلان و آواره کنندگان اهل دین، گناه و تجاوز است .

تظہرون علیہم بالاثم و العدون

42- امداد به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 130

2- ماجرای میان موسی (ع) و فرعونیان، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری حق و سرکوب باطل

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

چنان که گفته شد «آیه» به معنای عبرت است و عبرت بودن ماجرای موسی و فرعونیان، در صورتی است که تکرار نظایر آن همواره ممکن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ماجرای میان نوح (ع) و قومش، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری حق و سرکوبی باطل

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

آیه و عبرت آموز بودن، مستلزم امکان تحقق دوباره و استمرار یافتن چیزی است که باید از آن درس عبرت گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- فرجام هلاکت بار عادیان، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری حق و سرکوب باطل

فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

نشانه و مایه عبرت بودن ماجرای هلاکت قوم عاد، مستلزم استمرار داشتن مجازات اقوام در صورت کفرورزی و اصرار بر حق ناپذیری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نزول عذاب مرگبار بر ثمودیان، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری رسانی به حق و سرکوب باطل

فَأَخَذْنَاهُمُ الْعَذَابَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

نشانه و مایه عبرت بودن ماجرای هلاکت ثمودیان، مستلزم استمرار داشتن مجازات اقوام دیگر، در صورت کفرورزی و اصرار بر حق ناپذیری آنان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 2

2 - هلاکت قوم فساد پیشه لوط و نجات وی و خاندانش - به جز همسر وی - نمودی از سنت مستمر الهی در یاری رسانی به حق و سرکوب باطل

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

نشانه و مایه عبرت بودن سرگذشت قوم لوط، در صورتی است که درباره دیگر امت ها قابل تکرار باشد و به تعبیر دیگر، سنتی مستمر به شمار آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 131

2- فرجام هلاکت بار مردم ایکه ، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری رسانی به حق و سرکوب باطل

فأخذهم عذاب يوم الظلّه . . . إنّ في ذلك لآیه

نشانه و مایه عبرت بودن سرگذشت مردم ایکه، در صورتی است که تکرار نظایر آن همواره ممکن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 10

10 - حمایت از حق در برابر باطل ، سنّت الهی است .

فتوكل على الله إنك على الحق المبین

خداوند پیامبرش را به این دلیل که بر حق است به توکل فراخوانده است. از این استفاده می شود که بنای خداوند و سنّت او، بر حمایت از راه حق و راهیان آن است.

43- امداد به حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 11

11 - کافران قوم شعیب ، به خدا و داوری او و یاری رسانی به حقپویان معتقد بودند .

فاصبروا حتى يحكم الله بيننا و هو خير الحكمین

چنانچه خطاب در «فاصبروا» متوجه کافران نیز باشد، دعوت شعیب از آنان به صبر تا داوری خدا، بیانگر این نکته است که منکران رسالت او معتقد به خداوند بوده اند. تصریح به «بالذی ارسلت به» پس از «ءامنوا» این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 98 - 6,7

6 - جبهه حق ، برخوردار از امداد های غیبی و لطف و کمک الهی

فأرادوا به كيدًا فجعلنهم الأسفلین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که ذکر داستان ابراهیم(ع) برای مسلمانان، به عنوان الگو و نمونه ای از دو جریان حق و باطل است.

7- دخالت خداوند در رخداد های تاریخ و تحولات اجتماعی به نفع جبهه حق

فألقوه فی الجحیم . فأرادوا به کیداً فجعلنهم الأسفلین

44- امداد به حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 132

12- شیطان ، یاری دهنده حق گریزان ، در روی گردانی از ایمان و هدایت

و املی لهم

مفاد «املی» ممکن است امداد و یاری رساندن باشد.

45- امداد به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 47 - 9

9- خداوند در رسیدگی به اعمال بندگان ، حسابگری با کفایت و بی نیاز از کمک و یاری دیگران در روز قیامت است .

و کفی بنا حسین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 22 - 11

11 - عقیده به مالکیت غیر خدا بر بخشی از عالم و سهم دانستن غیر او در آن و اعتقاد به کمک غیر خدا به او در تدبیر عالم ، مشرکانه است .

قل ادعوا الذین زعمتم من دون الله لایملکون مثقال ذره . . . و ما لهم فیهما من شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 10

10 - هجرت مسلمانان از مکه به مدینه ، مایه یاری رساندن به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

الذین أخرجوا من دیرهم . . . و ینصرون الله و رسوله

46- امداد به خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 93 - 11

11- یاری به خویشان و وابستگان ، خصلتی نیکو و از ویژگی های نیکوکاران است .

وأتونی بأهلکم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 6

6- مؤمن ، آرزومند داشتن امکانات ، برای رسیدگی به خویشاوندان و محرومان جامعه

ص: 133

وإما تعرضنّ عنهم ابتغاء رحمة من ربّك ترجوها

47- امداد به دختران شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 24 - 6

6 - کمک رسانی موسی (ع) به دختران شعیب ، علی رغم خستگی و گرسنگی شدید وی

ثمّ تولّی إلى الظلّ فقال ربّ إني لما أنزلت إلیّ من خیر فقیر

48- امداد به دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 7

7 - کمک به دشمنان اسلام علیه مسلمانان ، از موارد نقض پیمان از سوی مشرکان معاهد صدر اسلام بود .

إلا الذین عهدتم من المشرکین . . . و لم یظہروا علیکم أحداً

49- امداد به رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 5 - 2، 1

1 - پیروزی رومیان بر ایرانیان ، به امداد و نصرت الهی بود .

و هم من بعد غلبهم سیغلبون . . . بنصر الله

بنابراین که «بنصر الله» متعلق به «سیغلبون» باشد، نکته یاد شده را بیان می کند.

2 - برخورداری رومیان از امداد های الهی در نبرد پیروزمند خویش با ایرانیان ، مایه سرور و شادمانی مؤمنان عصر بعثت شد .

و یومئذ یفرح المؤمنون بنصر الله

«بنصر الله» می تواند متعلق به «یفرح» در آیه قبل باشد؛ یعنی، مؤمنان به سبب این که پیروزی رومیان به امدادهای خداوند است، شادمان

می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 6 - 1

1 - تقویت جبهه رومیان و چیره ساختن آنان بر ایرانیان ، وعده تخلف ناپذیر خداوند به مؤمنان عصر بعثت

سیغلبون . . . وعد الله لایخلف الله وعده

ص: 134

«وعد الله» مفعول مطلق فعل محذوف است و نویدهای خداوند - در آیات قبل - را تأکید می کند.

50- امداد به صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 153 - 5

5 - خداوند یاور صبرپیشگان و مقاومان راه ایمان است .

إن الله مع الصبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 13

13 - زمان یاری و امداد الهی به مؤمنان صبور و مقاوم در برابر گرفتاری ها ، نزدیک است .

الا ان نصر الله قریب

به قرینه جملات سابق (مستهم البأساء ..) به دست می آید که زمان نصرت الهی به مؤمنان صبور نزدیک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 9

9- هجرت کنندگان رنج دیده ، جهادگر و مقاوم ، مورد عنایت خاص خداوند و برخوردار از نصرت او *

ثم إن ربك للذین هاجروا من بعد ما فتنوا ثم جهدوا وصبروا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «ربک» اسم «إن» بوده و لام حرف جر و «الذین» متعلق به خبر محذوفی مانند «هو ناصر لهم» باشد.

51- امداد به صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 196 - 4

4 - خداوند سرپرست و یاری دهنده همه صالحان است .

و هو يتولى الصالحين

52- امداد به ضعفا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 135

2- موسی (ع)، شخصیتی ضعیف نواز و یاور محرومان

قالا لانسقى . . . و ابونا شیخ کبیر . فسقى لهما

53- امداد به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 14

14 - ستمگران، شایسته ترحم و یاری شدن نیستند .

فما للظلمین من نصیر

آیه بالا- هرچند درباره روز قیامت است؛ ولی می توان از آن این مطلب را استنباط کرد که یاری نشدن ظالمان در قیامت، به خاطر عدم شایستگی آنان است و این عدم لیاقت، در دنیا نیز صادق است.

54- امداد به عقیقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 24 - 8

8- امداد رسانی به انسان های شایسته و پاکدامن - به ویژه در شرایط سخت - از جلوه های ربوبیت خداوند است .

قد جعل ربک تحتک سریاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 6

6 - مردان و زنان غیر متأهل عقیف، از فضل و امداد خداوند در فراهم آمدن امکانات ازدواج، برخوردارند .

و لیستعفف الذین لایجدون نکاحاً حتی یغنیهم الله من فضله

55- امداد به عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - حضرت مسیح بهره مند از پشتیبانی و تأیید خداوند در دوران حیات خویش

اذکر نعمتی علیک . . . اذ ایدتک بروح القدس

اتصال دو جمله «تکلم الناس . . .» و «ایدتک . . .» بدون حرف عطف شاهد بر این است که جمله «تکلم الناس . . .» تفسیر جمله

ص: 136

ایدتک است. و می رساند که عیسی (ع) در کودکی و بزرگسالی مورد تأیید خداوند بوده است.

8- جبرئیل (ع)، پشتیبان عیسی (ع)، از جانب خداوند

اذ ایدتک بروح القدس تکلم الناس فی المهد و کھلا

جمله «تکلم...» می رساند که سخنان و تعالیم عیسی (ع) در دوران حیات خویش برخاسته از کمکها و وساطت روح القدس بوده است و چون ابلاغ وحی به تمامی پیامبران توسط جبرئیل انجام گرفته می توان گفت: روح القدس همان جبرئیل است.

9- برخورداری عیسی (ع) از تأیید و پشتیبانی خداوند از جمله نعمت های خاص و ارزانی شده بر وی

اذکر نعمتی علیک .. اذ ایدتک بروح القدس

56- امداد به فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 6

6- مؤمن، آرزومند داشتن امکانات، برای رسیدگی به خویشاوندان و محرومان جامعه

وإما تعرضن عنهم ابتغاء رحمة من ربك ترجوها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 7 - 13

13 - عنایت و لطف ویژه خداوند، نسبت به قشر آسیب پذیر و محروم جامعه در تعالیم و تکالیف خویش

و من قدر علیه رزقه فلینفق ممّا آتیه الله .. سیجعل الله بعد عسر یسراً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که جمله «سیجعل الله...» ناظر به تنگدستان (من قدر علیه رزقه) باشد.

57- امداد به قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 7

7- یاری رساندن به قاتلان و آواره کنندگان اهل دین، گناه و تجاوز است.

تظہرون علیہم بالاثم و العدون

58- امداد به کافران

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 8

ص: 137

8 - کافران و مشرکان ، منکر ربوبیت مطلق خدا هستند و همواره در برابر آن ایستاده و در این راه پشتیبان یکدیگراند .

و يعبدون من دون الله . . . و كان الكافر على ربه ظهيرا

«الف و لام» در کلمه «الکافر» برای استغراق است و این کلمه شامل تمامی کافران می شود. «ظهیر» (فعلیل به معنای فاعل) نیز به معنای معین و پشتیبان است. گفتنی است آمدن فعل «کان» در آغاز مبتدا و خبر، بیانگر استمرار خبر برای مبتدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 9 - 4

4 - پشتیبانان جبهه مهاجم کفر ، چونان کافران محارب و شریک جرم آنان

إنما ينهيكم الله . . . و ظهروا على إخراجكم

59- امداد به گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 17

17 - خداوند ، امداد خویش را حتی از گناهکاران دریغ نمی دارد .

فاصبح من الخسرین. فبعث الله غراباً... ليريه كيف يورى سوءه اخيه

60- امداد به مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 69 - 5

5- مبلغان و دعوت کنندگان به توحید و معارف الهی ، در شرایط حساس و خطیر از لطف و امداد خداوند برخوردار خواهند شد .

قلنا ينار كوني بردًا و سلمًا على إبرهيم

نقل داستان نجات ابراهیم از آتش، می تواند به منظور دلداری به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و مؤمنانی باشد که در شرایط دشوار مکه زندگی می کردند. همچنین برای بیان این نکته باشد که چنین امدادی، شامل حال تمامی یکتاپرستان و مبلغان دین توحیدی می شود.

61- امداد به متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 14

14 - تقوایندگان ، برخوردار از امداد و نصرت الهی

واعلموا أن الله مع المتقين

ص: 138

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 123 - 8

8 - مؤمنان پرهیزکار ، مورد حمایت و امداد الهی در جهاد با کافران

قتلوا الذین یلونکم من الکفار .. أن اللّٰه مع المتقین

62- امداد به متوکلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 123 - 13

13- خداوند ، توکل کنندگان بر وی را یاری می دهد .

و توکل علیه و ما ربک بغفل عما تعملون

از بیان آگاهی خدا پس از توصیه به توکل (وتوکل علیه) ، برداشت فوق استفاده می شود.

63- امداد به مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 124 - 1,5

1 - وعده پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مؤمنان پیکارگر بدر و یا رزمندگان احد ، به امداد الهی با فرستادن سه هزار فرشته

اذ تقول للمؤمنین ان یمدکم ربکم بثلثة الاف من الملائکه منزلین

برخی مفسران «اذ تقول» را بدل از «اذ همّت» گرفته اند و عقیده دارند که وعده امداد با ملائکه، درباره جنگ احد است. برخی دیگر «اذ تقول» را متعلق به «و لقد نصرکم اللّٰه ببدر» گرفته اند و این وعده را، در جنگ بدر دانسته اند.

5 - امداد مؤمنان پیکارگر از سوی خداوند ، برخاسته از ربوبیت اوست .

ان یمدکم ربکم بثلثة الاف من الملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 125 - 2,3,5

2- صبر و تقوای مؤمنان ، دو عامل اساسی فرود آمدن فرشتگان امدادگر ، به هنگام یورش شتابان دشمن

ان تصبروا و تقوا و یأتوکم من فورهم هذا یمددکم ربکم

3- در هنگام ضرورت (همانند یورش شتابان دشمنان دین) ، صبر و تقوا ، تضمین کننده نزول فرشتگان برای امداد مؤمنان

ان تصبروا و تقوا و یأتوکم من فورهم هذا یمددکم ربکم بخسمه الاف

5- امداد مؤمنان پیکارگر از سوی خدا ، برخاسته از ربوبیت او

یمددکم ربکم بخسمه الاف من الملئکه مسؤمین

ص: 139

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 126 - 1

1 - نزول فرشتگان و یاری آنان ، تنها مژده ای است برای مؤمنان پیکارگر و آرامش دهنده دل های آنان ، نه تعیین کننده پیروزیها

و ما جعله الله الا بشری لکم و لتطمئن قلوبکم به

ضمیر در «ما جعله الله»، به امداد، که از «یمددکم» استفاده می شود، بر می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 127 - 1,4

1 - هلاکت بخشی از قوای دشمن و خوار شدن بخشی دیگر ، از اهداف نصرت الهی به رزمندگان بدر

و لقد نصرکم الله بیدر . . . ليقطع طرفاً من الذین کفروا او یکتبهم

برداشت فوق، با عنایت به ملحوظات ذیل است. یکم اینکه: «لیقطع» و «یکتبتهم»، به جمله «و لقد نصرکم الله بیدر» متعلق باشد. دوم اینکه: «قطع» به معنای هلاک کردن باشد، چنانچه در روح المعانی آمده است. سوم اینکه: «او» در «او یکتبتهم»، برای تنويع باشد؛ یعنی عدّه ای به هلاکت و عدّه ای دیگر به ذلت و خواری کشانده شدند.

4 - بازگشت ذلیلانه و ناامیدانه باقیمانده کافران ، از اهداف نصرت الهی به رزمندگان بدر

و لقد نصرکم الله بیدر . . . ليقطع . . . فینقلبوا خائبین

جمله «فینقلبوا . . .»، عطف بر «لیقطع» است بنابراین بازگشت ذلیلانه و ناامیدانه کافران، از اهداف پیروزی بدر خواهد بود و به مقتضای «فاء» تفریع، این بازگشت، نتیجه هلاکت و اسارت بخشی از کافران بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 1

1 - وعده الهی به نصرت و یاری پیکارگران مؤمن ، در رویارویی و نبرد با دشمنان دین

و لقد صدقکم الله وعده اذ تحسونهم باذنه

جمله «و لقد صدقکم الله وعده»، حاکی از این است که خداوند از پیش سرکوبی دشمنان و پیروزی مؤمنان را وعده داده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - یادآوری امداد های الهی به مجاهدان راه خدا مایه نهراسیدن از مقابله با دشمنان دین

إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم

هدف از یادآوری امدادهای غیبی به مجاهدان، ترغیب مؤمنان به نهراسیدن از مبارزه با دشمنان دین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 12 - 3، 1

1 - خداوند با وحی به فرشتگان حاضر در کارزار بدر، آنان را از پشتیبانی خویش در ثبات بخشیدن به مجاهدان آگاه ساخت .

إذ يوحى ربك إلى الملكة أنى معكم فنبتوا الذین

ص: 140

3 - تنها پیامبر (صلی الله علیه و آله) شاهد وحی الهی به فرشتگان مبتنی بر مأموریت آنان برای پشتیبانی مجاهدان بدر بود .

إذ یوحى ربك إلى الملكة

چنانچه «إذ»، متعلق به «اذکر» باشد با توجه به اینکه مخاطب در آیه مورد بحث، به خلاف آیات گذشته، شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، می توان گفت تنها آن حضرت شاهد وحی خداوند به فرشتگان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 11

11 - خداوند حامی و یاور مؤمنان در رویارویی آنان با کافران

ولن تغنی عنکم . . . وأن الله مع المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 4

4 - پناه دادن و یاری کردن مهاجران و مجاهدان راه خدا ، دارای ارزشی چون هجرت و جهاد

والذین ءامنوا . . . والذین ءاؤوا و نصرؤا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 11

11 - خداوند ، همواره یار و یاور مؤمنان مجاهد و مهاجر است .

لا تحزن إن الله معنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 9

9- هجرت کنندگان رنج دیده ، جهادگر و مقاوم ، مورد عنایت خاص خداوند و برخوردار از نصرت او *

ثم إن ربك للذین هاجروا من بعد ما فتنوا ثم جهدوا و صبروا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «ربک» اسم «إن» بوده و لام حرف جر و «الذین» متعلق به خبر محذوفی مانند «هو ناصر لهم»

باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 5 - 1

1 - سوگند خداوند ، به اسبانی که هنگام جهاد ، خود را به قلب سپاه دشمن زده ، رزمندگان را برای نبرد همه جانبه یاری می دادند .

فوسطن به جمعاً

«جمع»، به معنای جماعت و گروه است. این کلمه مصدری است که به صورت اسم به کار می رود (مصباح). ضمیر «به» به «عَدُو» (دویدن) - که از «عادیات» انتزاع شده است - بازمی گردد.

ص: 141

64- امداد به مجاهدان غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 10 - 6

6 - پیروزی مسلمانان در جنگ بدر ، گسیل هزاران فرشته برای امداد مجاهدان در آن جنگ ، بشارت دهی و اطمینان بخشی به واسطه آنان ، پرتوی از عزتمندی و کاردانی خداوند

و ما النصر إلا من عند الله إن الله عزيز حكيم

جمله «إن الله عزيز حكيم» تعلیلی است برای تمامی مسائلی که در این آیه و آیه قبل مطرح شده بود. یعنی سرچشمه آنچه بیان شد، عزت و حکمت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 43 - 11

11 - خداوند با امداد های خویش مسلمانان را از فاجعه نزاع و سست شدن در تصمیمشان بر جنگ بدر رهایی بخشید .

ولكن الله سلم

65- امداد به محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 34 - 7

7 - نوید خداوند به یاری پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) در صورت پایداری و مقاومت

و لقد كذبت رسل من قبلك فصبروا .. حتى أتتهم نصرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 62 - 6، 4، 2

2 - خداوند ، پشتیبانی کافی برای یاری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نیرنگ کافران

فإن حسبك الله

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) همواره از امداد های خاص خداوند برخوردار بود .

هو الذى أيدك بنصره

6 - خداوند ، گرايش دهنده مؤمنان به يارى پیامبر (صلی الله عليه و آله)

أيدك بنصره و بالمؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 40 - 15، 4، 2، 1

ص: 142

1 - نصرت خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در سخت ترین شرایط هجرت ، نشان قدرت و بی نیازی خدا از نصرت دیگران برای تحقق اراده خویش است .

و الله على كل شيء قدير . إلا تنصروه فقد نصره الله إذ أخرجه الذين كفروا

2 - تهییج مسلمانان ، از سوی خداوند برای جهاد و یاری رساندن پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إلا تنصروه فقد نصره الله

4 - تضمین پیروزی پیامبر (صلی الله علیه و آله) (در جنگ تبوک) از سوی خداوند ، علی رغم احتمال کوتاهی دیگران در یاری رساندن به آن حضرت

إلا تنصروه فقد نصره الله

15 - نصرت های خاص الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، عامل فرو شکستن شعار و صولت کافران و اعتلا یافتن کلمه الله (شعار توحید)

فقد نصره الله .. و جعل كلمه الذين كفروا السفلى و كلمه الله هي العليا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 17

17 - وحی الهی ، کمک کننده پیامبر (صلی الله علیه و آله) در افشای چهره منافقانه و خیانت بار بانیان مسجد ضرار

و الذين اتخذوا مسجداً .. و الله يشهد إنهم لکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) همواره از حمایت و یاری خداوند برخوردار بود .

و لئن اتبعت .. مالک من الله من ولیّ و لا واق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 45 - 10

10 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به هنگام ابلاغ وحی ، مورد امداد غیبی خویش قرار می داد .

وإذا قرأت القرآن جعلنا بينك . . . حجاباً مستوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 60 - 2

2- وعده نصرت خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) حتمی و تخلف ناپذیر است .

فاصبر إنّ وعد الله حقّ

متعلق وعده، در این آیه، به قرینه دعوت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای صبر پیشه کردن در برابر مخالفت های کافران، می تواند نصرت خدا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 2

ص: 143

2 - وعده خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر یاری کردن او و پیروز شدن آن حضرت در مبارزه با کافران حق ستیز

فاصبر إن وعد الله حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 12

12 - وصول فیض و امداد الهی، نخست به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سپس به مؤمنان و امت آن حضرت *

فأنزل الله سکینته علی رسوله و علی المؤمنین

تقدم «علی رسوله» بر «علی المؤمنین»، می تواند بیانگر مطلب بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 10

10 - هجرت مسلمانان از مکه به مدینه، مایه یاری رساندن به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

الذین أخرجوا من دیرهم . . . و ینصرون الله و رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 8 - 4

4 - تسبیح خداوند، زمینه ساز امداد های ویژه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و فراهم آوردن تسهیلات برای عمل کردن آن

حضرت به تکلیف الهی خویش

سبّح . . . و ینسرك للیسری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 6 - 4

4 - خداوند، از آغاز یتیمی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هیچ گاه آن حضرت را بدون سرپرست نگذاشته بود .

ألم یجدک یتیمًا فاوی

«إیواء» (مصدر «آوی»); یعنی، منزل دادن، ساکن کردن، جمع آوری و ضمیمه ساختن چیزی به چیز دیگر (برگرفته از قاموس و مقایس

اللغه). در آیه شریفه به معنای قرار دادن شخص در کنار دیگری و در آوردن او از حالت بی جایی و بی پناهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 7 - 5

5 - خداوند ، با یادآوری امداد ویژه خویش برای آشنا شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) با معارف دین ، بر دور بودن آن حضرت از قهر و خشم خود تأکید کرد .

ما ودّعک ربّک و ما قلی . . . و وجدک ضالاًّ فهدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 2 - 2

ص: 144

2 - خداوند با امداد های ویژه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) او را به انجام دادن رسالت های الهی و اجرای برنامه های سنگین اسلام، موفق ساخت .

و وضعنا عنک وزرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 5 - 6

6 - فراهم آمدن تسهیلات برای رفع مشکلات پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، امداد ویژه خداوند به آن حضرت

فإنّ مع العسر یسراً

حرف «ال» در «العسر»، می تواند برای عهد یا جانشین مضاف الیه باشد؛ یعنی، «عسرک». در این صورت «العسر»، اشاره به سختی هایی دارد که برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیش آمده بود.

66- امداد به مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 17

17 - نوید خداوند به حمایت از مسلمانان در برابر دشمنان دین با فراهم آوردن پیروزی با امداد های غیبی برای آنان

فعسى الله ان یأتی بالفتح او امر من عنده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 6

6 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را در مدینه با امداد های خویش توانا و قدرتمند ساخت .

تخافون أن یتخطفکم الناس فأویکم و أیدکم بنصره

«تأیید» به معنای تقویت کردن و قدرتمند ساختن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 18، 13

13 - خداوند به برکت وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسلمانان را در جنگ بدر یاری کرد و آنان را به پیروزی رسانید .

و ما أنزلنا علی عبدنا

با توجه به اینکه آیات 9 تا 12 همین سوره امدادهای الهی را شامل همه پیکارگران بدر دانست و این آیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را محط نزول امدادها شمرد، معلوم می شود وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نزول امدادها دخالت فراوانی داشته است.

18 - یاری رسیدن به مسلمانان در جنگ بدر و به پیروزی رساندن آنان نمودی از قدرت مطلقه خداوند

و ما أنزلنا علی عبدنا . .. و الله علی کل شیء قدير

جمله «و الله . . .» می تواند ناظر به تمام حقایقی باشد که در آیه مورد بحث مطرح شده است که از جمله آنها امدادهای خداوند در جنگ بدر است که «و ما أنزلنا . . .» دلالت بر آن دارد.

ص: 145

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 48 - 13

13 - مشاهده فرشتگان الهی برای امداد مسلمانان ، دلیل عقب نشینی شیطان از کارزار بدر و اعلان بیزاری وی از لشکر کفر

نکص علی عقبیه و قال إني بريء منكم إني أرى ما لاترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 12

12 - نوید خدا به مسلمانان صدر اسلام به امداد های غیبی و شکست ذلت بار شرک پیشگان پیمان شکن

واعلموا .. أن الله مخزي الكافرين

تهدید مشرکان پیمان شکن صدر اسلام به شکست و خواری در واقع نویدی بود به مسلمانان به اینکه در صورت شروع جنگ، خداوند آنان را با امداد های غیبی خود کمک فرموده و پیروز خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 9 - 6، 7، 8

6 - خداوند ، در غزوه احزاب نیروی نامرئی ، به کمک مسلمانان فرستاد .

فأرسلنا عليهم .. و جنودًا لم تروها

7 - نزول ملائکه امداد در غزوه احزاب ، به منظور کمک به مسلمانان

و جنودًا لم تروها

احتمال قوی این است که سپاهی که قابل رؤیت نبود همان ملائکه باشد.

8 - امداد غیبی الهی به مسلمانان در غزوه احزاب ، نعمتی خدایی برای آنان و شایسته یادآوری است .

يأيها الذين ءامنوا اذكروا نعمه الله عليكم إذ جاءكم جنود.. و جنودًا لم تروه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 12

12 - وصول فیض و امداد الهی ، نخست به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سپس به مؤمنان و امت آن حضرت *

فأنزل الله سکینته علی رسوله و علی المؤمنین

تقدم «علی رسوله» بر «علی المؤمنین»، می تواند بیانگر مطلب بالا باشد.

67- امداد به مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 25

25 - فرمان خدا بر مدارا کردن با توطئه گران اهل کتاب ، هرگز از سرناتوانی او بر یاری مسلمانان صدر اسلام نبوده است .

ص: 146

فاعفوا و اصفحوا حتى يأتي الله بأمره إن الله على كل شيء قدير

در برداشت فوق، جمله «إن الله ..» در ارتباط با جمله «فاعفوا و اصفحوا» ملا-حظه شده است؛ یعنی، گمان نشود که فرمان به عفو و گذشت و ترک مقابله، از سر ناتوانی خداست، بلکه مصلحت مسلمانان در آن است.

68- امداد به مسلمانان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 25 - 8،13

8 - خداوند ، مؤمنان مدینه را در روزهای سخت و وانفسای هجوم همه جانبه دشمن ، یاری کرد .

إذ جاءوكم من فوقكم و من أسفل منكم و إذ زاغت الأبصر .. هنالك ابتلى المؤمنون ..

13 - عزت و شکست ناپذیری خداوند ، سر منشأ امداد او به مؤمنان مدینه برای نجات از شکست حتمی بود .

هنالك ابتلى المؤمنون و زلزلوا .. و ردّ الله الذين كفروا ... و كان الله ... ع

69- امداد به مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 6

6 - تعهد مسلمانان سست ایمان بر یاری یهود و نصارا با سوگندهایی مؤکد

اهولاء الذين اقسما بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

برداشت فوق بر این مبناست که «اهولاء» اشاره به بیمار دلان و خطاب در «معکم» متوجه یهود و نصارا باشد.

70- امداد به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 43 - 3

3- معبود های مشرکان از یاری رساندن به خود ناتوان و از یاری خدا محروم اند .

لايستطيعون نصر أنفسهم و لا هم متا يصحبون

«یصحبون» (از ریشه «صَحَبَ») به معنای «عاشَر» است و لازمه این معنا، نصرت و تأیید است؛ زیرا همنشین از دیگر همنشینان حمایت خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 8

ص: 147

8 - کافران و مشرکان ، منکر ربوبیت مطلق خدا هستند و همواره در برابر آن ایستاده و در این راه پشتیبان یکدیگراند .

و يعبدون من دون الله . . . و كان الكافر على ربه ظهيرا

«الف و لام» در کلمه «الکافر» برای استغراق است و این کلمه شامل تمامی کافران می شود. «ظهیر» (فعلیل به معنای فاعل) نیز به معنای معین و پشتیبان است. گفتنی است آمدن فعل «کان» در آغاز مبتدا و خبر، بیانگر استمرار خبر برای مبتدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 74 - 6

6 - حمایت و یاری شدن ، انگیزه و دلیل مشرکان و بت پرستان ، برای روی آوردن به آیین شرک و بت پرستی

و اتخذوا من دون الله ءالهه لعلهم ينصرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این اساس است که «لعل» در آیه شریفه برای تعلیل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 75 - 1,3

1 - معبود های ادعایی مشرکان ، از هرگونه نصرت و یاری به آنان ناتوان اند .

لايستطيعون نصرهم

3 - معبود های ادعایی به روز رستاخیز ، در حالی که همچون سپاه آماده به خدمت برای مشرکان اند ، از هرگونه یاری رسانی به آنان ناتوان خواهند بود .

لايستطيعون نصرهم و هم لهم جند محضرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که ضمیر «هم» به معبودها و ضمیر «لهم» به مشرکان بازگردد و این جمله حال برای ضمیر غایبی در «لايستطيعون» باشد. بر این اساس، این ترکیب از باب مبالغه آمده است؛ زیرا متمرکز کردن تمامی نیروها در قالب یک سپاه آماده به خدمت و در عین حال ناتوان بودن از یاری رسانی، نشان دهنده اوج ناتوانی معبودها می باشد. گفتنی است بر اساس این نظر، آیه شریفه ناظر به روز قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 25 - 1

1 - ناتوانی مشرکان و هم فکران و معبود های آنان از یاری یکدیگر

احشروا الذين ظلموا وازوجهم... ما لكم لاتنصرون

71- امداد به مظلومان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - شوری - 42 - 40 - 2

2- انسان ، در مسیر یاری مؤمنان و مظلومان ، نباید از جاده عدالت و اعتدال خارج شود .

والذين إذا أصابهم البغي هم ينتصرون . و جزؤا سیئنه سیئنه مثلها

ص: 148

72- امداد به معبود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 68 - 5

5- معبود ها ، نیازمند یاری و نصرت از دید قوم بت پرست ابراهیم

و انصروا الهتکم

73- امداد به معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 43 - 3

3- معبود های مشرکان از یاری رساندن به خود ناتوان و از یاری خدا محروم اند .

لايستطيعون نصر أنفسهم ولا هم منّا یصبحون

«یصبحون» (از ریشه «صَحِبَ») به معنای «عاشَر» است و لازمه این معنا، نصرت و تأیید است؛ زیرا همنشین از دیگر همنشینان حمایت خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 25 - 1

1 - ناتوانی مشرکان و هم فکran و معبود های آنان از یاری یکدیگر

احشروا الذین ظلموا و أزوجهم ... ما لکم لاتناصرون

74- امداد به ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 12 - 4

4- ملائکه در اجرای مأموریت های خویش نیازمند تقویت و پشتیبانی از جانب خدا

إذ یوحی ربک إلی الملائکه أنى معکم فثبتوا الذین ءامنوا

75- امداد به موسى (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 149

3 - خداوند همراهی کامل خود با موسی و هارون (ع) و حمایت و حفاظت از آنان را طی رویارویی با فرعون، اعلام کرد.

إِنِّي مَعَكُمْ

خداوند، همواره با همگان هست و در همه جا حضور دارد. آنچه که برای رفع نگرانی موسی و هارون (ع) مورد تأیید قرار گرفته، حضور ویژه خداوند است که حاکی از حمایت بی دریغ او از آنان است.

6 - شنوایی و بینایی خداوند، پشتوانه ای اطمینان بخش برای تضمین یاری موسی و هارون (ع) در برابر فرعون بود.

إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى

7 - وعده یاری خداوند و آگاهی گسترده او بر جزئیات ماجرای ارشاد فرعون، مایه امیدواری و آرامش بخش دل های نگران موسی و هارون (ع) بود.

إِنَّا نَخَافُ... لَاتَخَافَا إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى

76- امداد به مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 13، 12

12 - وعده الهی به نصرت پیامبران و مؤمنان

مَتَى نَصَرَ اللَّهُ الْإِنَانَ نَصَرَ اللَّهُ قَرِيبًا

13 - زمان یاری و امداد الهی به مؤمنان صبور و مقاوم در برابر گرفتاری ها، نزدیک است.

إِنَّا نَصَرَ اللَّهُ قَرِيبًا

به قرینه جملات سابق (مستهم البأساء ..) به دست می آید که زمان نصرت الهی به مؤمنان صبور نزدیک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 286 - 26

26 - نصرت و یاری مؤمنان در رویارویی با کافران، از شؤون ولایت الهی بر مؤمنان

انت مولینا فانصرنا علی القوم الکافرین

تفریح جمله «فانصرنا» بر «انت مولینا» بیانگر آن است که ولایت الهی بر مؤمنان، مقتضی یاری آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 123 - 1،2

1 - یاری و مدد خداوند به مؤمنان ، در جنگ بدر

و لقد نصرکم اللّٰه بیدر

2 - مجاهدان جنگ بدر ، نمونه ای از مسلمانان صبور و تقوایپشه که خداوند با یاری خویش ، مانع زیان رسانی کافران به آنان گردید .

ان تصبروا و تتقوا لا یضركم کیدهم . . . و لقد نصرکم اللّٰه بیدر

ص: 150

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 125 - 6،11

6 - تعلق نصرت الهی به اهل ایمان ، در گرو همّت آنان (پیشه ساختن صبر و تقوا) است .

ان تصبروا و تتقوا .. یمددکم ربکم

11 - فرشتگان نازل شده برای امداد مؤمنان ، دارای علائمی ویژه

یمددکم ربکم بخسمه الاف من الملائکه مسؤمین

«مسؤمین»، یعنی «معلمین انفسهم» (بر خویشتن علامت و نشانه گذاشته اند). گفته شده که آنها دارای پرچمهایی بودند که نشان مخصوص سپاه اسلام بر آن حک شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 9

9 - تعهد دروغین مسلمانان ضعیف الایمان بر یاری مؤمنان با سوگندهایی مؤکد

و یقول الذین ءامنوا اهولاء الذین اقسما بالله جهد ایمنهم انهم لمعکم

برداشت فوق بر این مبناست که خطاب در «معکم» متوجه مؤمنان واقعی باشد؛ یعنی برخی از مؤمنان - پس از فتح و پیروزی - به برخی دیگر چنین گفتند: «اهولاء...» در این صورت مشارالیه «هولاء»، بیماردلان خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 34 - 10

10 - نوید الهی به نصرت مؤمنان در سایه صبر و مقاومت

و لقد کذبت .. فصبروا علی ما کذبوا و اوذوا حتی اُتهم نصرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 11

11 - شنوایی و علم گسترده الهی ، پشتوانه امداد مؤمنان و اجابت استغاثه آنان

إذ تستغيثون .. إن الله سميع عليم

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «إن الله ..» ناظر به آیه نهم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 18 - 3

3 - خداوند همواره پشتیبان اهل ایمان و یاور آنان در رویارویی با مشرکان ستیزه جو

ذلكم

بدان احتمال که «ذلكم» اشاره باشد به یاری اهل ایمان و امداد آنان از سوی خداوند در موقعیتهایی همانند موقعیت بدر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 151

11 - خداوند حامی و یاور مؤمنان در رویارویی آنان با کافران

و لن تغنی عنکم .. و أن الله مع المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 20 - 4

4 - حمایت و نصرت الهی از آن مؤمنانی است که همواره مطیع خدا و رسول او باشند و از دستورات وی تخلف نکنند . *

و أن الله مع المؤمنین .. أطيعوا الله ورسوله و لا تولوا عنه

آیه مورد بحث می تواند بیانگر کلمه «المؤمنین» در آیه قبل باشد. یعنی آن وعده حمایت (أن الله مع المؤمنین)، مخصوص مؤمنانی است که از دستورات خدا و رسول او سرپیچی نکنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 40 - 2

2 - خداوند ، سرپرست و یآوری نیک برای مؤمنان

نعم المولی و نعم النصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 1

1 - خداوند هر یک از مؤمنان مهاجر و انصار را ولیّ دیگری قرار داد و به پشتیبانی همه جانبه از یکدیگر فراخواند .

إن الذین ءامنوا و هاجروا .. أولیاء بعض

جمله «أولئک بعضهم أولیاء بعض» جمله ای خبری است و مراد از آن انشاء و جعل ولایت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 2

2 - مؤمنانی که مهاجران را در مدینه پناه دادند و از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجران حمایت کرده و دین خدا را یاری دادند ،

مؤمنانی حقیقی و راستین هستند .

و الذين ءاؤوا و نصرؤا أولئك هم المؤمنون حقا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 5

5 - جبهه نبرد ، عرصه ظهور امداد های الهی نسبت به مؤمنان

قتلوهم يعذبهم الله بأيديكم . . . و ينصرکم عليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 26 - 5

ص: 152

5- امداد الهی به مؤمنان در جنگ حنین به وسیله دسته هایی از نیرو های غیبی

و أنزل جنوداً لم تروها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 40 - 11

11 - خداوند ، همواره یار و یاور مؤمنان مجاهد و مهاجر است .

لا تحزن إن الله معنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 123 - 8

8 - مؤمنان پرهیزکار ، مورد حمایت و امداد الهی در جهاد با کافران

قتلوا الذین یلونکم من الکفار .. أن الله مع المتقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 7

7- ستمگران هرگز اهل ایمان را در رسیدن به هدف های توحیدی شان یاری نخواهند کرد .

و لا تركزوا إلى الذین ظلموا .. ما لکم من دون الله من أولیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 10 - 11

11 - ربوبیت خداوند ، مقتضی اعطای نصر و پیروزی بر مؤمنان است .

ولئن جاء نصر من ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 12، 13

12 - انتقام خداوند از مخالفان انبیا و سرکوب آنان ، (جلوه ای از) نصرت مؤمنان است .

فانتقمنا من الذين أجرموا و كان حقاً علينا نصر المؤمنين

13 - نصرت و یاری مؤمنان ، سنت تغییرناپذیر الهی است .

و كان حقاً علينا نصر المؤمنين

عبارت «حقاً علينا» از صیغه های التزام و به معنای «برخود لازم کردن» است. چنین التزامی، از ناحیه خداوند، در اصطلاح، سنت نامیده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 14

14 - خداوند ، یاری دهنده به مؤمنان پناه جو و خنثی کننده توطئه های دشمنان آنان است .

ص: 153

فاستعذ بالله إنه هو السميع البصير

همان طور که در برداشت قبل آمده، جمله «إنّهُ هو السميع البصير» تعلیل برای «فاستعذ بالله» است، و چون مجرد شنوایی و بینایی خداوند نمی تواند دلیل لزوم استعاذه به او باشد، می توان گفت که شنوایی و بینایی خداوند، کنایه از اجابت پناه خواهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 40 - 2

2- انسان، در مسیر یاری مؤمنان و مظلومان، نباید از جاده عدالت و اعتدال خارج شود.

و الذین إذا أصابهم البغی هم ینتصرون . و جزؤا سیئه سیئه مثلها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 35 - 7

7- همراهی امداد های الهی با مؤمنان مجاهد، مایه پیروزی و برتری آنان

و أنتم الأعلون و الله معکم

تذکر به همراهی خداوند با مؤمنان، در پی تشویق آنان به ادامه جنگ و یادآوری برتری و پیروزی آنان، مطلب بالا را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 10

10 - امداد های الهی در حق مؤمنان، پاداشی به عملکرد شایسته آنان در جریان حدیبیه *

و کان الله بما تعملون بصیراً

ارتباط «کان الله..» با صدر آیه، نتیجه می دهد که الطاف الهی در حق اهل ایمان، از آن جهت صورت گرفته است که خداوند بر اعمال گذشته آنان، نظارت عمیق داشته و ایشان را شایسته آن موهبت ها دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 5، 12

5 - خداوند، یادآورنده شرایط سخت مواجهه با مشرکان متعصب جاهل و امداد خویش به مؤمنان

إذ جعل الذين كفروا

در صورتی که «إذ» متعلق به فعل مقدر «أذكر» باشد، برداشت بالا به دست می آید.

12 - وصول فیض و امداد الهی ، نخست به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سپس به مؤمنان و امت آن حضرت *

فأنزل الله سكينته على رسوله وعلى المؤمنين

تقدم «على رسوله» بر «على المؤمنين»، می تواند بیانگر مطلب بالا باشد.

ص: 154

77- امداد به مؤمنان صابر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 46 - 10

10 - نصرت و امداد الهی ، همراه مؤمنان صبرپیشه

إن الله مع الصبرین

مراد از «الصبرین» می تواند مطلق صبرپیشگان باشد ؛ چه شکیبایان در جنگ و چه غیر آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 12

12 - مؤمنان صابر و مقاوم در برابر دشمنان دین از امداد های های بهره مند خواهند شد .

والله مع الصبرین

78- امداد به مؤمنان غیر مهاجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 13، 12

12 - وجود درگیری بین مؤمنان غیر مهاجر با کافران ، به خاطر دین و دینداری ، تنها موردی است که مهاجران و انصار موظف به یاری غیر مهاجران هستند .

وإن استنصروكم فی الدین فعلیکم النصر

قید «فی الدین» بیانگر این است که اگر کافران به انگیزه مبارزه با اسلام و دینداری غیر مهاجران به آنان هجوم بردند، باید سایر مسلمانان از آنان حمایت کنند و اگر درگیری بدین انگیزه نباشد، حمایت از آنان ضرورت ندارد. قابل ذکر است که «ال» در «النصر» جانشین مضاف إلیه است ؛ یعنی «فعلیکم نصرهم».

13 - وجوب یاری رسانی مهاجران و انصار به غیر مهاجران مشروط به درخواست یاری از سوی غیر مهاجران است .

وإن استنصروكم فی الدین فعلیکم النصر

برداشت فوق با توجه به شرط «إن استنصروكم . . .» (اگر از شما یاری خواستند ...) استفاده شده است.

79- امداد به مؤمنان مقاوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 13، 12

12 - مؤمنان صابر و مقاوم در برابر دشمنان دین از امداد های های بهره مند خواهند شد .

والله مع الصبرین

13 - خداوند یاور مؤمنانی است که در انجام کارها و فعالیتها صبور و مقاومند .

ص: 155

«ال» در «الصبرين» هم می تواند عهد ذکری و اشاره به صابران در میدان نبرد باشد و هم می تواند «ال» برای استغراق باشد. در این صورت مراد از «الصبرين»، بر خلاف احتمال اول، خصوص صابران در جنگ نخواهد بود، بلکه شامل هر مسلمانی است که در انجام کارهای اجتماعی و غیر آن صبور باشد.

80- امداد به مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 4، 3، 2

2 - شرکت در جهاد با مال و جان از سوی مجاهدان و یاری مهاجران از سوی انصار، شرط برخورداری هر یک از ولایت مقرر شده از جانب خدا

إن الذین ءامنوا و هاجروا .. أولیاء بعض

مشارالیه «أولئک» و مرجع ضمیر در «بعضهم»، «الذین» اول و دوم، با تمام صفاتی که برای آنان ذکر شد، است. یعنی مؤمنان مهاجر - مثلا - اگر جهاد نکنند و یا مؤمنان ساکن در مدینه اگر مهاجران را یاری ندهند از حقوق ولایت برخوردار نیستند.

3 - یاری رسانی و پناه دادن به مهاجران راه خدا، وظیفه ای بر عهده اهل ایمان

و الذین ءاووا و نصروا

4 - تصمیم گیری درباره جهاد، مسؤولیت مهاجران و یاری رسانی به مهاجران، وظیفه و مسؤولیت گروه انصار در صدر اسلام

و الذین ءاووا و نصروا

توصیف مهاجران به اینکه در راه خدا جهاد کنند، در مقابل انصار که به این امر توصیف نشده اند، با اینکه جهاد در راه خدا یک وظیفه ایمانی است، می تواند به این نکته اشاره داشته باشد که در صدر اسلام جهاد و تصمیم گیری درباره آن بر عهده مهاجران بود و انصار باید آنان را در این امر یاری دهند، ولی تصمیم گیرنده نباشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 4

4 - پناه دادن و یاری کردن مهاجران و مجاهدان راه خدا، دارای ارزشی چون هجرت و جهاد

و الذین ءامنوا .. و الذین ءاووا و نصروا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

7 - توبہ - 9 - 40 - 11

11 - خداوند ، هموارہ یار و یاور مؤمنان مجاہد و مهاجر است .

لاتحزن إن اللہ معنا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 9

ص: 156

9- هجرت کنندگان رنج دیده ، جهادگر و مقاوم ، مورد عنایت خاص خداوند و برخوردار از نصرت او *

ثم إن ربك للذین هاجروا من بعد ما فتنوا ثم جهدوا وصبروا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «ربک» اسم «إن» بوده و لام حرف جر و «الذین» متعلق به خبر محذوفی مانند «هو ناصر لهم» باشد.

81- امداد به هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 46 - 3,6,7

3- خداوند همراهی کامل خود با موسی و هارون (ع) و حمایت و حفاظت از آنان را طی رویارویی با فرعون ، اعلام کرد .

إِنِّي مَعَكُمْ

خداوند، همواره با همگان هست و در همه جا حضور دارد. آنچه که برای رفع نگرانی موسی و هارون(ع) مورد تأیید قرار گرفته، حضور ویژه خداوند است که حاکی از حمایت بی دریغ او از آنان است.

6- شنوایی و بینایی خداوند ، پشتوانه ای اطمینان بخش برای تضمین یاری موسی و هارون (ع) در برابر فرعون بود .

إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى

7- وعده یاری خداوند و آگاهی گسترده او بر جزئیات ماجرای ارشاد فرعون ، مایه امیدواری و آرامش بخش دل های نگران موسی و هارون (ع) بود .

إِنَّا نَخَافُ... لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى

82- امداد به یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 82 - 14

14- امداد رسانی به ایتام و بازماندگان انسان های صالح و حفاظت از اموال ایشان ، کاری است مورد پسند خدا .

فَأَرَادَ رَبُّكَ... رَحْمَةً مِّنْ رَبِّكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - یتیمان ، در معرض مجبور شدن به اجرای دستور های دیگران و نیازمند امداد و حمایت در برابر تجاوزگران

فأما الیتیم فلا تقهر

ص: 157

83- امداد به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 1

1- یوسف (ع) مصون ماندن خویش از گناهان و ارتکاب بدی ها را، به امداد خدا می دانست نه برخاسته از اراده خود بدون توفیق الهی .

أني لم أخنه .. و ما أبرء نفسي إن النفس لأمارة بالسوء إلا ما رحم ربي

از ارتباط «ما أبرء نفسي» (من نفس خویش را از ارتکاب بدیها تبرئه نمی کنم) با جمله «لم أخنه بالغیب» و نیز شهادت زنان بر پاکدامنی یوسف (ع) (حاش لله ما علمنا علیه من سوء) این نکته معلوم می شود که: یوسف (ع) با جمله «ما أبرء نفسي» در صدد نیست که بگوید من گناه کرده ام؛ بلکه با توجه به عبارت «إلا ما رحم ربي» در مقام بیان این حقیقت است که اگر من مرتکب گناه نشده ام، نه به خاطر توان شخصی است؛ زیرا نفس هر کس و نیز نفس من ترغیب کننده به گناه و بدی است. پس آلوده نشدن من به گناه به توفیق الهی و رحمت او بوده است.

84- امداد به یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 146 - 3,4

3 - یونس (ع) ، مورد لطف ویژه خداوند و برخوردار از امداد او

و أنبتنا عليه شجرة من يقطين

4 - رویاندن درختی پهن برگ در زمینی خالی از درخت و گیاه برای یونس (ع) ، از نشانه های قدرت خداوند و امداد الهی برای حق طلبان

و أنبتنا عليه شجرة من يقطين

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، با ارائه نمونه ای از قدرت خداوند و امدادهای او برای جبهه حق، در مقام امتنان بر یونس (ع) و نیز در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، است.

85- امداد به یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 6

6- تعهد مسلمانان نسبت ایمان بر یاری یهود و نصارا با سوگندهایی مؤکد

اهولاء الذين اقساموا بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

برداشت فوق بر این میناست که «هولاء» اشاره به بیمار دلان و خطاب در «معکم» متوجه یهود و نصارا باشد.

ص: 158

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 9,10,12,14

9 - شدت مصائب و تداوم مشکلات پیامبران گذشته و امت های آنان ، موجب آن شد که خواهان تعجیل در یاری و امداد الهی شوند .

مستهم البأساء و الضراء و زلزلوا حتی یقول الرسول و الذین امنوا معه متی نصر الله

جمله «متی نصر الله»، دلالت بر تردید آنان نسبت به یاری خدا ندارد؛ بلکه شدت مصائب و تداوم آن موجب شد که خواهان تعجیل آن باشند؛ و یا چنین گمان کنند که یاری خداوند نباید بیش از این به درازا کشد.

10 - ایمان و امید پیامبران و مؤمنان به نصرت الهی و امداد های غیبی ، به هنگام مواجهه با مصائب و مشکلات جنگ

حتی یقول الرسول و الذین امنوا معه متی نصر الله

جمله «متی نصر الله» که سؤال از وقت یاری خداست، بیانگر این معناست که آنان به اصل یاری خدا به هنگام رویارویی با دشمنان، ایمان داشتند و به آن دل بسته بودند.

12 - وعده الهی به نصرت پیامبران و مؤمنان

متی نصر الله الا ان نصر الله قریب

14 - امید مؤمنان به امداد الهی ، پشتوانه صبر و مقاومت آنها

متی نصر الله الا ان نصر الله قریب

جویای یاری خدا بودن (متی نصر الله) در حین شدت مصائب و مقاومت در برابر آنها، بیانگر نقش امیدواری به یاری خدا در تحمل مشکلات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 2,3,4

2 - ایجاد رعب و هراس در دل های کفرپیشگان ، نمونه ای از نصرت خداوند به پذیرندگان ولایت او

بل الله مولیکم و هو خیر التاصرین. سنلقى فی قلوب الذین کفروا الرعب

جمله «سنلقى .. .»، پس از جمله «و الله خیر التاصرین»، بیانگر مصداقی از یاری خداوند است.

3 - امداد غیبی خداوند ، در شکست کافران شرک پیشه

و هو خیر التّاصرین. سنلقى فی قلوب الذّین کفروا الرّعب بما اشركوا

4 - خداوند با القای وحشت و دلهره در دل های کفرپیشگان تقویت کننده روحیه جامعه ایمانی در رویارویی با آنان

سنلقى فی قلوب الذّین کفروا الرّعب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 3، 1

1 - وعده الهی به نصرت و یاری پیکارگران مؤمن ، در رویارویی و نبرد با دشمنان دین

و لقد صدقکم اللّٰه وعده اذ تحسّونهم باذنه

جمله «و لقد صدقکم اللّٰه وعده»، حاکی از این است که خداوند از پیش سرکوبی دشمنان و پیروزی مؤمنان را وعده داده بود.

3 - تحقق وعده الهی به نصرت و پیروزی پیکارگران احد ، آنگاه که در آغاز نبرد ، مشرکان را تا آستانه انقراض کشتند .

ص: 159

و لقد صدقكم الله وعده اذ تحسبونهم باذنه

«اذ تحسبونهم» متعلق به «و لقد صدقكم الله» است؛ یعنی بیان زمان تحقق وعده الهی است. و «تحسبونهم» از ماده «حَسَّ» به معنای کشتن تا حد انقراض و نابودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 160 - 9، 1

1 - حتمی بودن پیروزی با نصرت و یاری خداوند

ان ینصرکم الله فلا غالب لکم

9 - سستی پیکارگران احد در اتکال به خداوند، موجب محرومیت آنان از نصرت الهی و شکست ایشان در آن نبرد.

و ان یخذلکم فمن ذا الذی ینصرکم من بعده و علی الله فلیتوکل المؤمنون

وقوع این آیه پس از بیان نبرد احد و شکست مؤمنان، اشاره به علت شکست دارد، یعنی چون در آن نبرد توکل نداشتید، از یاری خدا محروم شدید و در نتیجه شکست خوردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 169 - 2

2 - دلداری خداوند به مؤمنان و بازماندگان شهدا

و لا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 15

15 - امیدواری مؤمنان به نصرت الهی و پیروزی در غزوه حمراءالاسد

و قالوا حسبنا الله و نعم الوکیل

اکثر مفسران این آیه و آیات پیشین را درباره غزوه حمراءالاسد می دانند. مشرکان فاتح نبرد احد در راه بازگشت به مکه از اینکه کار مسلمانان را یکسره نکردند، پشیمان شدند و آهنگ هجوم به مدینه را داشتند. پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از اطلاع، مسلمانان را برای دفاع تا حمراءالاسد حرکت داد. این غزوه به غزوه حمراءالاسد معروف شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 30

30 - خداوند تنها بازدارنده انسان از گرفتار شدن به عذاب دوزخ

فقنا عذاب النار

با توجه به این که خردمندان پس از پی بردن به هدفداری آفرینش تنها از جانب خداوند درخواست نجات از عذاب دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 75 - 19،20

19 - ارتش آزادیبخش اسلام، مددی الهی برای رهایی مستضعفان موحد

ص: 160

و ما لكم لا تقاتلون . . . و اجعل لنا من لدنك نصيراً

20 - امداد و نصرت خداوند ، پیامد پذیرش ولایت رهبران الهی *

و اجعل لنا من لدنك ولياً و اجعل لنا من لدنك نصيراً

تقديم تعيين «ولئى» بر تعيين «نصير»، مى تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 11 - 2

2 - تلاش دشمنان اسلام برای تجاوز به حریم جامعه اسلامی در صدر اسلام

اذ هم قوم ان یسطوا الیکم ایديهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 12 - 4,23

4 - وعده الهی به بنی اسرائیل بر نصرت آنان

اخذ الله میثق بنی اسرئیل . . . و قال الله انی معکم

در برداشت فوق مخاطب در «معکم»، بنی اسرائیل گرفته شده است، نه خصوص نقبای آنها.

23 - تکفیر (نادیده گرفتن) گناهان و دخول در بهشت ، پرتویی از نصرت الهی به بندگان خویش

و قال الله انی معکم لئن اقمتم الصلوه . . . لا کفرن عنکم سیاتکم و لا دخلنکم جنت

بنابر اینکه «لا کفرن» تفسیر «انی معکم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 31 - 16

16 - قایل ، برخوردار از امداد خداوند برای دفن جسد برادرش هابیل

فبعث الله غراباً یبحث فی الارض لیریه

برداشت فوق بر این مبناست که روانه ساختن کلاغ و تعلیم قایل برای رفع سرگردانی وی صورت گرفته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 7

7 - دستیابی آدمیان به کمالات انسانی در گرو امداد های خداوند و توفیق او

فسوف یأتی الله بقوم

هدف از استناد «یأتی» به «الله» - علی رغم اختیار آدمی در انتخاب سیر و سلوک خویش - رساندن این حقیقت است که انسانها اگر به کمالاتی نایل می شوند، با امداد و توفیق خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 7,8,9,34

7 - حضرت مسیح بهره مند از پشتیبانی و تأیید خداوند در دوران حیات خویش

ص: 161

اذکر نعمتی علیک . . . اذ ایدتک بروح القدس

اتصال دو جمله «تکلم الناس . . .» و «ایدتک . . .» بدون حرف عطف شاهد بر این است که جمله «تکلم الناس . . .» تفسیر جمله ایدتک است. و می رساند که عیسی (ع) در کودکی و بزرگسالی مورد تأیید خداوند بوده است.

8 - جبرئیل (ع) ، پشتیبان عیسی (ع) ، از جانب خداوند

اذ ایدتک بروح القدس تکلم الناس فی المهد و کھلا

جمله «تکلم . . .» می رساند که سخنان و تعالیم عیسی (ع) در دوران حیات خویش برخاسته از کمکها و وساطت روح القدس بوده است و چون ابلاغ وحی به تمامی پیامبران توسط جبرئیل انجام گرفته می توان گفت: روح القدس همان جبرئیل است.

9 - برخورداری عیسی (ع) از تأیید و پشتیبانی خداوند از جمله نعمت های خاص و ارزانی شده بر وی

اذکر نعمتی علیک . . . اذ ایدتک بروح القدس

34 - خداوند ، نگه دارنده عیسی (ع) از آسیب بنی اسرائیل

و اذ کففت بنی اسرائیل عنک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 197 - 7

7 - تنها خداوند توانا بر یاری بندگان و دفاع از خویشان است .

و الذین تدعون من دونه لایستطیعون نصرکم و لا أنفسهم ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 11 - 13

13 - تقویت دل های مجاهدان با مشاهده امداد های حسی ، از اهداف نزول باران در آستانه جنگ بدر

و ینزل علیکم . . . لیربط علی قلوبکم

«رابط علی قلبه» یعنی دل های آنان را استحکام بخشید، و این کنایه از ایجاد شجاعت و شجاعت است. گفتنی است تناسب نزول باران با استحکام دلها برای نبرد این است که مجاهدان در زمانی که نیاز فراوان به آب دارند با نزول باران، امداد الهی را لمس کرده و بدان یقین کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 1

1 - امداد های الهی عامل اصلی و اساسی کشته شدن کافران در جنگ بدر و پیروزی اهل ایمان

فلم تقتلوهم و لکن الله قتلهم

جمله «فلم تقتلوهم . . .» متفرع بر آیاتی است که امداد های الهی را در جنگ بدر برمی شمرد؛ یعنی توجه به قضایای جنگ بدر و امداد های الهی بیانگر این است که در حقیقت خداوند مشرکان را کشت و آنان را شکست داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 11

11 - خداوند حامی و یاور مؤمنان در رویارویی آنان با کافران

ص: 162

ولن تغنى عنكم . . . وأن الله مع المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 15، 13، 10، 6

6 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را در مدینه با امداد های خویش توانا و قدرتمند ساخت .

تخافون أن يتخطفكم الناس فأویکم و أیدکم بنصره

«تأیید» به معنای تقویت کردن و قدرتمند ساختن است.

10 - امداد های ویژه الهی ، منشأ پیروزی مسلمانان در جنگ بدر *

و أیدکم بنصره

13 - توجه به بحران های گذشته و برطرف شدن آن ، در پرتو امداد های الهی ، زمینه ساز گرایش به شکرگزاری خداوند در برابر نعمت های

او

و اذکروا إذ أنتم قليل . . . فأویکم . . . لعلکم تشکرون

«لعل» متعلق به «اذکروا» است و بیانگر هدف از ضرورت به یاد داشتن مطالبی است که در آیه مطرح شد. از جمله مقایسه دو حالت قبل از هجرت و بعد از آن.

15 - ضرورت شکرگزاری به درگاه خداوند به سبب نعمت ها ، امداد ها و روزی های پاکیزه او

فأویکم و أیدکم بنصره و رزقکم من الطیبت لعلکم تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 40 - 3، 2

2 - خداوند ، سرپرست و یآوری نیک برای مؤمنان

نعم المولی و نعم النصیر

3 - باور اهل ایمان به سرپرستی خدا و یاری او ، مایه نهراسیدن آنان از دشمنان دین و اجرای فرمان جهاد

فإن تولوا فاعلموا أن الله مولىکم نعم المولی و نعم النصیر

جمله «فاعلموا ..» علاوه بر رساندن مضمون خود به منظور تقویت روحیه مسلمانان برای جهاد با دشمنان فتنه انگیز ایراد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 16، 13

13 - خداوند به برکت وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسلمانان را در جنگ بدر یاری کرد و آنان را به پیروزی رسانید.

و ما أنزلنا علی عبدنا

با توجه به اینکه آیات 9 تا 12 همین سوره امدادهای الهی را شامل همه پیکارگران بدر دانست و این آیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را محط نزول امدادها شمرد، معلوم می شود وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نزول امدادها دخالت فراوانی داشته است.

16 - تمایز حق از باطل با امداد های ویژه خداوند در جنگ بدر نمودی از قدرت مطلقه او

یوم الفرقان یوم التقی الجمعان و اللّٰه علی کل شیء قدير

برداشت فوق بر این مبناست که جمله «و اللّٰه ..» ناظر به «یوم الفرقان» بودن جنگ بدر باشد.

ص: 163

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 43 - 11

11 - خداوند با امداد های خویش مسلمانان را از فاجعه نزاع و سست شدن در تصمیمشان بر جنگ بدر رهایی بخشید .

و لكن الله سلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 44 - 4

4 - وقوع جنگ بدر با فرجام پیروزی مسلمانان در آن نبرد ، هدف از تصرف خداوند در دید هر یک از دو سپاه و کم نمایاندن هر یک در نظر دیگری

إذ يريكموهم إذالتقيتم في أعينكم قليلا . . . ليقضى الله أمرا كان مفعولا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 46 - 9، 10

9 - باور به همراهی خدا با مجاهدان صابر ، زمینه ساز تحمل سختی های نبرد و صبر در برابر ناملايمات آن

و اصبروا إن الله مع الصبرين

10 - نصرت و امداد الهی ، همراه مؤمنان صبرپیشه

إن الله مع الصبرين

مراد از «الصبرين» می تواند مطلق صبرپیشگان باشد ؛ چه شکیبایان در جنگ و چه غیر آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 7

7 - خداوند ، مؤمنان متوکل بر وی را بر دشمنانشان پیروز و کار های آنان را حکیمانه سامان خواهد بخشید .

و من يتوكل على الله فإن الله عزيز حكيم

جواب شرط «و من يتوكل على الله» حذف شده و جمله «فان الله . . .» جانشین آن شده و دلالت بر آن دارد که تقدیر جمله چنین است:

و من يتوكل على الله ي-----نصره و يحكم أمره ف--ان الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 62 - 9، 7، 4، 2

2 - خداوند ، پشتیبانی کافی برای یاری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نیرنگ کافران

فإن حسبك الله

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) همواره از امداد های خاص خداوند برخوردار بود .

هو الذی أیدک بنصره

7 - خداوند با بیان پیشینه امدادهایش از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وی را به حمایت خویش در برابر کافران نیرنگباز مطمئن ساخت .

فإن حسبك الله هو الذی أیدک بنصره

ص: 164

9- تحقق تأییدات الهی، از طریق عوامل طبیعی و غیر طبیعی

آیدک بنصره و بالمؤمنین

مراد از «بصره» عوامل غیر طبیعی، همانند امداد به وسیله فرشتگان است.

87- امداد در آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 145 - 5

5 - امکان برخورداری از یاری و شفاعت شفاعتگران، در قیامت *

و لن تجد لهم نصيراً

تقدیم «لهم» بر «نصیراً»، بیانگر آن است که تنها برای منافقان یاور و شفیع نیست. بنابراین یاور و شفیع برای نجات از آتش، فرض شده است.

88- امداد در تدبیر آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 22 - 11

11 - عقیده به مالکیت غیر خدا بر بخشی از عالم و سهیم دانستن غیر او در آن و اعتقاد به کمک غیر خدا به او در تدبیر عالم، مشرکانه است.

قل ادعوا الذین زعمتم من دون الله لایملکون مثقال ذره . . . و ما لهم فیهما من شرک

89- امداد در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 44 - 2

2- تنها، خداوند، قادر بر یاری رساندن در بحبوحه قطع همه اسباب ظاهری است.

هنالک الولیه لله الحق

اهل لغت، تفاوتی را بین معنای «ولایت» و «ولایت» ذکر کرده اند و آن این که «ولایت» به معنای نصرت است و «ولایت» به معنای

سرپرستی و تدبیر. گرچه برخی مفسران این تفاوت را انکار کرده اند، (ر.ک: المیزان) ولی با توجه به موارد مشابه در آیات دیگر و نیز آیه قبل که سخن از نصرت است، به نظر می رسد این معنا در این مورد، اقرب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 165

2 - مؤمنان ، نیازمند امداد الهی در بحران ها و سختی ها ، برای پایداری و استقامت

هو الذی أنزل السکینه فی قلوب المؤمنین

90- امداد در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 16، 13

13 - خداوند به برکت وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسلمانان را در جنگ بدر یاری کرد و آنان را به پیروزی رسانید .

و ما أنزلنا علی عبدنا

با توجه به اینکه آیات 9 تا 12 همین سوره امدادهای الهی را شامل همه پیکارگران بدر دانست و این آیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را محط نزول امدادها شمرد، معلوم می شود وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نزول امدادها دخالت فراوانی داشته است.

16 - تمایز حق از باطل با امداد های ویژه خداوند در جنگ بدر نمودی از قدرت مطلقه او

یوم الفرقان یوم التقی الجمعان و الله علی کل شیء قدير

برداشت فوق بر این مبناست که جمله «و الله . . .» ناظر به «یوم الفرقان» بودن جنگ بدر باشد.

91- امداد در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 48 - 8

8 - در روز قیامت هیچ کس به دفاع از دیگری برنخواهد خواست و او را یاری نخواهد کرد .

ولا هم ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 123 - 7

7 - در روز قیامت ، هیچ کس از دفاع و یاری دیگری بهره مند نخواهد شد .

و لا هم ينصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 173 - 12

12 - تنها خداوند ، توانا بر نصرت مستکبران در قیامت

و لا يجدون لهم من دون الله ولياً ولا نصيراً

به قرینه فراز قبل «فيعذبهم عذاباً أليماً» مراد از اینکه مستکبران تنها خداوند را یاور خویش می یابند، این است که تنها وی توانا

ص: 166

بر یآوری آنهاست، نه اینکه خداوند ایشان را یاری خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 51 - 9

9 - خداوند تنها شفاعت و یاری کننده در قیامت است.

و أنذر . . . يخافون أن يحشروا إلى ربهم ليس لهم من دونه ولي ولا شفيع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 22 - 15

15 - شیطان در قیامت به ناتوانی خویش و پیروانش برای یاری و فریادرسی یکدیگر اعتراف می کند .

وقال الشيطان . . . ما أنا بمصرخكم و ما أنتم بمصرخي

«صرخ» به معنای فریاد و «أصرخ» به معنای پاسخ گویی به آن است. بنابراین مراد از «مصرخ» فریادرس و نجات دهنده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 75 - 3,4

3 - معبود های ادعایی به روز رستاخیز ، در حالی که همچون سپاه آماده به خدمت برای مشرکان اند ، از هرگونه یاری رسانی به آنان ناتوان خواهند بود .

لايستطيعون نصرهم و هم لهم جند محضرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که ضمیر «هم» به معبودها و ضمیر «لهم» به مشرکان بازگردد و این جمله حال برای ضمیر غایبی در «لايستطيعون» باشد. بر این اساس، این ترکیب از باب مبالغه آمده است؛ زیرا متمرکز کردن تمامی نیروها در قالب یک سپاه آماده به خدمت و در عین حال ناتوان بودن از یاری رسانی، نشان دهنده اوج ناتوانی معبودها می باشد. گفتنی است بر اساس این نظر، آیه شریفه ناظر به روز قیامت است.

4 - تنها خداوند ، توانا بر یاری رسانی به انسان ها در روز رستاخیز

و اتخذوا من دون الله ءالهه لعلهم ينصرون . . . و هم لهم جند محضرون

از تأکید خداوند بر ناتوانی مطلق همه معبودها از یاری رسانی (به جز الله)، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 9

9- فرستادن آرامش خاطر به سوی بنی اسرائیل از جانب خداوند ، به منظور استقامت و کاستن دلهره و اضطراب آنان در پیکار با دشمنان

ابعث لنا ملکاً نقاتل .. ان یاتیکم التّابوت فیہ سکینه

مراد از «سکینه» به مناسبت آیات قبل که درباره جهاد و نبرد با دشمنان بود، یا خصوص آرامش و رفع نگرانی و دلهره در

ص: 167

رویاری با متجاوزان است و یا مصداق بارز و مورد نظر از آرامش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 250 - 3، 1

1 - صبر ، استواری قدم و نصرت بر کافران ، درخواست پیکارگران برگزیده طالوت از خداوند ، به هنگام رویاری با جالوت

و لَمَّا بَرَزُوا .. و انصرنا علی القوم الکافرین

3 - نیرو های اندک طالوت با امید به نصرت الهی ، به جنگ با جالوتیان رفتند .

و لَمَّا بَرَزُوا الْجَالُوتِ .. و انصرنا علی القوم الکافرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 17

17 - نوید خداوند به حمایت از مسلمانان در برابر دشمنان دین با فراهم آوردن پیروزی با امداد های غیبی برای آنان

فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِي بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 45 - 10

10 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به هنگام ابلاغ وحی ، مورد امداد غیبی خویش قرار می داد .

وَ إِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ .. حَجَابًا مُسْتَوْرًا

93- امداد غیبی به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 12

12 - نصرت خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به وسیله آرامش بخشیدن به آن حضرت (در غار) و نیز تأیید او با سپاه غیبی (

فرشتگان)

فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ .. فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَ أَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا

94- امداد غیبی در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 11 - 2

2 - خداوند در آستانه جنگ بدر با رفع اضطراب از مجاهدان ، آنان را از آرامشی کامل بهره مند ساخت .

إذ يغشاكم العاص أمنه منه

ص: 168

95- امداد مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 7

7 - توبه مشرکان و پذیرش آن از سوی خداوند و یا عذاب و مجازات آنان ، هدفی برای نصرت الهی به رزمندگان بدر

ولقد نصرکم اللّٰه بیدر... ليقطع طرفاً... او يتوب علیهم

جمله «یتوب علیهم» و نیز «یعدّبهم»، عطف است بر «یقطع طرفاً»؛ و این جمله متعلق به «نصرکم اللّٰه بیدر» است. و لذا عذاب مشرکان و پذیرش توبه آنان نیز از اهداف پیروزی جنگ بدر خواهد بود.

96- امداد معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 93 - 5

5 - باور مشرکان ، به یاری رسانی معبودهایشان در سختی ها و هلاکت ها

این ما کنتم تعبدون . من دون اللّٰه هل ینصرونکم أو ینتصرون

زیر سؤال رفتن توانایی معبودها بر یاری رسانی، حاکی از این است که مشرکان بر این باور بودند که معبودهایشان به آنان یاری خواهند رساند.

97- امداد مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 7

7 - توجّه خاصّ خداوند به مؤمنان واقعی و حمایت و پشتیبانی مستمر از آنان

ما کان اللّٰه لیذر المؤمنین علی ما انتم علیہ حتّٰی یمیز الخبیث من الطّیب

ظاهراً مراد از «المؤمنین 9»، مؤمنان خالص و واقعی می باشد و مخاطبان «انتم»، کلّ جامعه اسلامی - اعم از خالص و ناخالص - است. بنابراین معنای آیه چنین است: خداوند، مؤمنان واقعی را به حال خودشان رها نمی کند که همچنان با ناپاکان مختلط باشند و ناخالصان مشخص نگردند. و این، حاکی از توجه خاص خداوند به مؤمنان واقعی است.

98- اولویت در امداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 12

ص: 169

12 - وصول فیض و امداد الهی ، نخست به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سپس به مؤمنان و امت آن حضرت *

فأنزل الله سكينته على رسوله و على المؤمنين

تقدم «على رسوله» بر «على المؤمنين»، می تواند بیانگر مطلب بالا باشد.

99- اهمیت امداد به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 9 - 7

7 - لزوم نصرت پیامبر و راه او و تعظیم و گرامیداشت یاد وی *

و تعزروه و توقروه

ضمیر «تعزروه» و «توقروه» ممکن است به «رسول» برگردد؛ نه به «الله».

100- ایمان به امداد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 40 - 1

1 - اهل ایمان باید با باور به یاری خداوند و سرپرستی او ، به جهاد با کافران فتنه انگیز بپردازند .

و إن تولوا فاعلموا أن الله مولیکم نعم المولی و نعم النصیر

متعلق «تولوا» دست برداشتن از فتنه انگیزی است ؛ یعنی «إن تولوا عن الانتهاء فلم یترکوا الفتنه». و جواب شرط، به قرینه آیه قبل، جمله ای همانند «فقاتلوهم» است.

101- بشارت به امداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 34 - 7

7 - نوید خداوند به یاری پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در صورت پایداری و مقاومت

و لقد کذبت رسل من قبلک فصبروا .. حتی أتهم نصرنا

102- تبليغ امداد به فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - ماعون - 107 - 3 - 6

ص: 170

6 - خودداری از ترویج فرهنگ یاری رسانی به نیازمندان ، نکوهیده و مایه دوری انسان از خداوند است .

فذلک الذی . . . و لایحض علی طعام المسکین

«ذلک»، اسم اشاره ای است که برای دور به کار می رود.

103- تبلیغ امداد به مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 3 - 3

3 - تأمین غذای نیازمندان و ترویج فرهنگ یاری رسانی به تهی دستان ، تکلیفی الهی است .

و لایحض علی طعام المسکین

«مسکین»، کسی است که چیزی ندارد؛ یا آنچه دارد، برای او کافی نیست و یا کسی است که فقر، او را ساکن و کم تحرک ساخته است.
(قاموس)

104- ترک امداد به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 3

3 - مسلمانانی که از هجرت به مدینه سر باز زدند و یا در راه خدا جهاد نکردند و یا مهاجران و دین خدا را یاری ندادند ، از دایره مؤمنان راستین خارج هستند .

و الذین ءامنوا و هاجروا . . . أولئک هم المؤمنون حقا

«أولئک» اشاره است به هر یک از «الذین» اول و دوم با ویژگیهایی که در توصیف آنها آمده است. با توجه به این معنا و دلالت ضمیر فصل (هم) بر حصر معلوم می شود کسانی که مجموع صفات یاد شده را نداشته، اگر چه برخی از آنها را دارا باشند مؤمن حقیقی نیستند.

105- ترک امداد به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 26 - 2

2 - مشرکان در عرصه قیامت ، یکدیگر را تسلیم کیفر الهی کرده و به خذلان هم خواهند پرداخت . *

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «مستسلمون» - به قرینه «لاتناصرون» - به معنای تسلیم کنندگان باشد. گفتنی است کلمه «بل» - که برای اضرب انتقالی است - مؤید همین برداشت است. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: مشرکان نه

تنها به یاری هم نمی شتابند؛ بلکه با تسلیم کردن یکدیگر، به خذلان هم خواهند پرداخت.

106- ترک امداد به مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 3

3 - مسلمانانی که از هجرت به مدینه سر باز زدند و یا در راه خدا جهاد نکردند و یا مهاجران و دین خدا را یاری ندادند ، از دایره مؤمنان راستین خارج هستند .

و الذین ءامنوا و هاجروا .. أولئک هم المؤمنون حقا

«أولئک» اشاره است به هر یک از «الذین» اول و دوم با ویژگیهایی که در توصیف آنها آمده است. با توجه به این معنا و دلالت ضمیر فصل (هم) بر حصر معلوم می شود کسانی که مجموع صفات یاد شده را نداشته، اگر چه برخی از آنها را دارا باشند مؤمن حقیقی نیستند.

107- نهمت امداد به محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 4 - 2

2 - کافران ، مدعی مدد رسانی جمعی از مردم غیر مسلمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در ساختن و پرداختن قرآن

وقال الذین کفروا إن هذا إلاّ إفک افتربه و أعانه علیه قوم ءآخرون

طبق نظر مفسران، مقصود از «قوم آخرون» مردم غیر مسلمان همچون یهود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 5 - 5

5 - کافران مدعی بودند که گروهی با استتخا از افسانه های پیشینیان و املاى آن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آن حضرت را در ساختن قرآن کمک می کنند .

و أعانه علیه قوم ءآخرون ... وقالوا أسطیرا لأولین اکتبها فهی تملی علیه بکره و

108- درخواست امداد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - بني اسرائيل ، با اعلام كناره گيري از نبرد ، خواستار معجزه موسي (ع) و امداد خاص الهي براي فتح سرزمين مقدس

ص: 172

امدادهای الهی و معجزات موسی (ع) برای نابودی فرعونیان در حضور بنی اسرائیل، می تواند مؤید این احتمال باشد که مراد از «اذهب» .
«..»، توقع و درخواست امداد خداوند و معجزه موسی (ع) برای نابودی جباران است، به گونه ای که نیاز به جهاد و مبارزه نباشد.

109- درخواست امداد غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 26

26 - شعیب (ع) در دعای خویش خواستار امداد های غیبی خداوند شد .

ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق

110- ذکر امداد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 9 - 5

5 - یادآوری امداد های الهی به مجاهدان راه خدا مایه نهراسیدن از مقابله با دشمنان دین

إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم

هدف از یادآوری امداد های غیبی به مجاهدان، ترغیب مؤمنان به نهراسیدن از مبارزه با دشمنان دین است.

111- ذکر امداد غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 43 - 15

15 - رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آستانه جنگ بدر و نتایج درخشان آن ، حادثه ای شایسته و بایسته به خاطر سپردن و همواره به یاد داشتن

إذ يريكهم الله في منامك قليلا و لو أريكم كثيرا لفشلتم و لتنزعتم

برداشت فوق بر این اساس است که «إذ» مفعول برای فعل مقدر «اذكروا» باشد.

112- زمینه امداد به قوم نوح

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 173

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر یاری شدنشان با اموال و فرزندان از سوی خداوند، در صورت ایمان آوردن و استغفار آنان

استغفروا ربکم . . . و یمددکم بأمول و بنین

113- زمینه امداد به مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 28 - 7,9

7 - خردمندی و اعتدال، برانگیزاننده آدمی به دستگیری از مستمندان و مانع از بخل و مال دوستی است.

قال أوسطهم ألم أقل لكم لولا تسبحون

از این که برادر عاقل و معتدل، دیگر برادرانش را به انفاق و دستگیری از مستمندان ترغیب کرد، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

9 - تسبیح و یاد خدا، برانگیزاننده آدمی به انفاق و دستگیری از مستمندان و مانع بخل و مال دوستی

قال أوسطهم ألم أقل لكم لولا تسبحون

توصیه به تسبیح و یاد خداوند، درباره ادای سهم فقیران (لولا تسبحون)، می رساند که آن دو در برانگیختن آدمی به انفاق و دوری از بخل، مؤثر است و نقش دارد.

114- زمینه امداد به یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 146 - 5

5 - دعا و تسبیح یونس (ع)، موجب برخوردار شدن او از لطف و امداد خداوند

إنه كان من المسبحين . . . وأنبئنا عليه شجرة من يقطين

115- زمینه امداد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 21

21 - مقاومت در برابر مصائب و مشکلات ، زمینه برخورداری از نصرت الهی

ام حسبتم ان تدخلوا . . . متی نصر الله الا ان نصر الله قریب

انبیا و مؤمنان پس از تحمّل مشکلات، منتظر نصرت الهی بودند.

ص: 174

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 250 - 4

4 - استواری قدم پیکارگران ، از نتایج شکیبایی آنان در پیکار و زمینه ساز نصرت الهی *

قالوا ربنا افرغ .. و انصرنا علی القوم الکافرین

بنابراینکه سه جمله ای که به عنوان دعا ذکر شده است، هر یک مقدمه انجام پذیری جمله بعدی باشد. یعنی صبر، عامل ثبات قدم و ثبات قدم، عامل نصر و پیروزی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 160 - 7،8

7 - توکل پیکارگران جنگ بدر بر خدا ، موجب یاری خدا و پیروزی آنان در آن نبرد *

ان ینصرکم الله فلا غالب لکم .. و علی الله فلیتوکل المؤمنون

خداوند پس از شروع بیان جنگ احد، اشاره ای نیز به مسائل جنگ بدر داشت (و لقد نصرکم الله ببدر، آیه 123) بنابراین جمله «ان ینصرکم الله» می تواند اشاره به علت آن پیروزی باشد.

8 - توکل بر خداوند ، زمینه ساز یاری و نصرت الهی و غلبه بر دشمنان

ان ینصرکم الله .. و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 84 - 14

14 - حرکت برای جهاد در راه خدا ، زمینه جلب امداد الهی

و حرّض المؤمنین عسی الله ان یکفّ بأس الذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 11 - 12

12 - ایمان ، تقوا و توکل ، زمینه جلب امداد های خداوند و خنثی شدن توطئه های دشمنان از جانب اوست . *

يأيتها الذين ءامنوا اذكروا نعمت الله . . . و على الله فليتوكل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 9 - 6

6 - دعا و استغاثه آدمي به درگاه خداوند از اسباب بهره مندی وی از امداد های الهی

إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم

ص: 175

116- زمینه های امداد الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 123 - 13، 18

13 - خداترسی و تقوایشگی ، موجب سزاوار شدن اهل ایمان ، برای نصرت و یاری خداوند

و لقد نصرکم الله ببدر و انتم اذله فاتقوا الله

تفریح جمله «فاتقوا الله»، بر بیان نصرت الهی در بدر «و لقد نصرکم الله ببدر»، نمایانگر علت سزاوار شدن مؤمنان به یاری خداوند است.

18 - تقوای مؤمنان پیکارگر بدر ، موجب برخورداری آنان از نصرت الهی

و لقد نصرکم الله ببدر و انتم اذله فاتقوا الله لعلکم تشکرون

بنابر اینکه جمله «فاتقوا الله»، تفریح برای «و لقد نصرکم الله ببدر» باشد. یعنی عامل پیروزی و جلب نصرت الهی در جنگ بدر، همان تقوای ایشان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 125 - 2، 13

2 - صبر و تقوای مؤمنان ، دو عامل اساسی فرود آمدن فرشتگان امدادگر ، به هنگام یورش شتابان دشمن

ان تصبروا و تتقوا و یأتوکم من فورهم هذا یمددکم ربکم

13 - مشکلات و اضطرار ، زمینه امداد های ویژه غیبی برای مؤمنان صابر و تقوایشه

ان تصبروا و تتقوا و یأتوکم من فورهم هذا یمددکم ربکم

جمله «و یأتوکم من فورهم هذا»، می تواند اشاره به موارد اضطرار باشد و شرطی برای امداد خداوند به وسیله فرشتگانی که به نفع مسلمانان به پیکار برخیزند.

117- زمینه های امداد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 13 - 16

16 - جهاد و مبارزه در راه خدا ، زمینه جلب امداد های الهی

فنه تقاقل فى سبيل الله .. والله يؤيد بنصره من يشاء

از اينكه خداوند، مؤمنان مؤيد و پيروز را توصيف كرد كه جهادشان «فى سبيل الله» بود، معلوم مى شود كه «فى سبيل الله» بودن، زمينه جلب تأيد خداوند است.

118- سرزنش ترك امداد بهفقرا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 176

6 - خودداری از ترویج فرهنگ یاری رسانی به نیازمندان ، نکوهیده و مایه دوری انسان از خداوند است .

فذلک الذی . . . و لایحِصّ علی طعام المسکین

«ذلک»، اسم اشاره ای است که برای دور به کار می رود.

119- سنت امداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 67 - 2

2 - ماجرای میان موسی (ع) و فرعونیان ، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری حق و سرکوب باطل

إنّ فی ذلک لآیه

چنان که گفته شد «آیه» به معنای عبرت است و عبرت بودن ماجرای موسی و فرعونیان، در صورتی است که تکرار نظایر آن همواره ممکن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 2

2 - ماجرای میان نوح (ع) و قومش ، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری حق و سرکوبی باطل

إنّ فی ذلک لآیه

آیه و عبرت آموز بودن، مستلزم امکان تحقق دوباره و استمرار یافتن چیزی است که باید از آن درس عبرت گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 6

6 - فرجام هلاکت بار عادیان ، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری حق و سرکوب باطل

فأهلکنهم إنّ فی ذلک لآیه

نشانه و مایه عبرت بودن ماجرای هلاکت قوم عاد، مستلزم استمرار داشتن مجازات اقوام در صورت کفرورزی و اصرار بر حق ناپذیری

است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 4

4 - نزول عذاب مرگبار بر ثمودیان ، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری رسانی به حق و سرکوب باطل

فأخذهم العذاب إنَّ في ذلك لآیه

نشانه و مایه عبرت بودن ماجرای هلاکت ثمودیان، مستلزم استمرار داشتن مجازات اقوام دیگر، در صورت کفرورزی و اصرار بر حق ناپذیری آنان می باشد.

ص: 177

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 2

2 - هلاکت قوم فساد پیشه لوط و نجات وی و خاندانش - به جز همسر وی - نمودی از سنت مستمر الهی در یاری رسانی به حق و سرکوب باطل

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

نشانه و مایه عبرت بودن سرگذشت قوم لوط، در صورتی است که درباره دیگر امت ها قابل تکرار باشد و به تعبیر دیگر، سنتی مستمر به شمار آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 171 - 1

1 - یاری شدن پیامبران، سنت آغازین خداوند

و لقد سبقت كلمتنا لعبادنا المرسلين

«کلمه» به سخن و گفتار گفته می شود و مقصود از «کلمتنا» - به قرینه آیه بعد (إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ) - پیروزی پیامبران می باشد و مقصود از سبقت این کلمه (سبقت کلمتنا) آغازین بودن آن است؛ یعنی، خداوند یاری شدن انبیا را از پیش مقرر فرموده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 172 - 1

1 - پیروزی پیامبران، سنت و قضای حتمی و غیر قابل تخلف خداوند

إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ

آمدن موضوع نصرت انبیا با دو حرف تأکید «إِنَّ» و لام در «لَهُمْ»، می رساند که این نصرت، حتمی و به صورت یک سنت و قضای تغییر ناپذیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 173 - 1,2

1 - پیروزی جبهه حق و لشکریان الهی، سنت و قضای حتمی و غیر قابل تخلف خداوند

و لقد سبقت كلمتنا لعبادنا المرسلين . . . وإنّ جندنا لهم الغلبون

2- پیروزی لشکریان الهی و مجاهدان راه خدا ، در تمامی صحنه های مبارزاتی ، سنت و وعده خداوند است .

وإنّ جندنا لهم الغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 3

3- مصون ماندن مؤمنان از گزند اهل مکه در جریان حدیبیه ، نمودی از سنت الهی در یاری اهل ایمان

سنّه الله . . . و هو الذی کفّ أیدیهم عنکم و أیدیکم عنهم بیطن مکه

ص: 178

120- سنت امداد به مظلوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 15

15- سنت الهی بر حمایت، نصرت و طرفداری از مظلوم است.

و من قتل مظلوماً .. إنه کان منصوراً

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «إنه» به مقتول مظلوم برگردد و اسمیه بودن جمله «إنه..» و نیز آمدن فعل «کان» در آن جمله - که برای استمرار و دیرینه بودن است - می تواند بیانگر این نکته باشد که حمایت از مقتول مظلوم، کار همیشگی و دیرینه خداوند است.

121- شرایط امداد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 11، 10

10 - نصرت و یاری خدا به بنی اسرائیل، مشروط به اقامه نماز، پرداخت زکات، ایمان به پیامبران و انفاق در راه خدا

انی معکم لئن اقمتم الصلوه .. و اقرضتم الله قرضاً حسناً

در برداشت فوق جمله «انی معکم» به منزله جواب شرط و قسم در «لئن اقمتم» گرفته شده است. یعنی در واقع، جمله «لئن اقمتم»، دارای دو جزء است: یکی «انی معکم» و دیگری «لا کفرن...».

11 - امداد های خاص خداوند به بندگان، مشروط به وفاداری آنان نسبت به پیمان های اوست.*

لقد اخذ الله ميثق بني اسرائيل .. وقال الله اني معكم

عطف جمله «قال الله» بر «لقد اخذ الله»، می رساند که امداد خاص خداوند در صورت تعهد به پیمان اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 12

12 - برداشت نادرست قوم موسی از امداد های الهی و شرایط و زمینه های آن*

فاذهب انت وربک فقتلا

122- شیطان و امداد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 48 - 12

12 - شیطان در آغاز جنگ بدر با دیدن امداد های الهی به شکست جبهه کفر مطمئن شد .

ص: 179

نکص علی عقبیه و قال إني بريء منكم إني أرى ما لاترون

123- شیطان و ملائکه امداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 48 - 14

14 - شیطان در آستانه جنگ بدر ، فرشتگان امدادگر الهی را به روشنی مشاهده کرد .

إني أرى ما لاترون

به قرینه آیه 9 و 12 از همین سوره می توان گفت مراد از «ما لاترون» فرشتگانی بودند که برای امداد لشکر ایمان در کارزار بدر حاضر شدند.

124- عجز از امداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 19 - 1

1 - هیچ کس در قیامت ، برای انجام دادن کاری به نفع دیگران ، از خود اختیار و مالکیتی ندارد .

یوم لاتملک نفس لنفس شیئاً

125- عجز از امداد اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 19 - 11، 5

5 - ناتوانی انسان ها از یاری رسانی به یکدیگر ، از حوادث بزرگ و وصف ناپذیر قیامت

و ما أدریک .. . ثم ما أدریک ما یوم الدین . یوم لاتملک نفس لنفس شیئاً

11 - ناتوانی انسان ها از یاری رسانی به یکدیگر در قیامت ، جلوه ای از حاکمیت مطلقه خداوند بر رخداد های آن است .

یوم لاتملک نفس لنفس شیئاً و الأمر یومئذ لله

ارتباط صدر و ذیل آیه شریفه، گویای برداشت یاد شده است.

126- عجز از امداد در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 19 - 11

ص: 180

11 - ناتوانی انسان ها از یاری رسانی به یکدیگر در قیامت ، جلوه ای از حاکمیت مطلقه خداوند بر رخداد های آن است .

یوم لا تملک نفس لنفس شیئاً و الأمر یومئذ لله

ارتباط صدر و ذیل آیه شریفه، گویای برداشت یاد شده است.

127- عقیده به امداد معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 7

7- قوم بت پرست نوح ، معتقد به شفاعت و یاری رسانی معبودهایشان در برابر گرفتاری ها و عذاب ها

فلم یجدوا لهم من دون الله أنصاراً

128- عمومیت امداد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 17

17 - خداوند ، امداد خویش را حتی از گنهکاران دریغ نمی دارد .

فاصبح من الخسرین. فبعث الله غراباً... لیریه کیف یوری سوءه اخیه

129- عوامل محرومیت از امداد خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 12

12 - ظلم ، موجب محرومیت از یاری دوست و نزدیکان دلسوز و شفاعت شفیعان در هنگام مرگ و روز قیامت

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

از یاد شدن کافران و مشرکان با عنوان ظالمان، برداشت بالا به دست می آید.

130- عوامل محرومیت از امداد دوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - ظلم، موجب محرومیت از یاری دوست و نزدیکان دلسوز و شفاعت شفیعان در هنگام مرگ و روز قیامت

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

ص: 181

از یاد شدن کافران و مشرکان با عنوان ظالمان، برداشت بالا به دست می آید.

131- عوامل محرومیت از امداد های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 10 - 4

4 - حسابرسی و سنجش نهان کاری ها و نیت های انسان ، مایه ناتوانی او از هرگونه دفاع و محرومیت او از کمترین یار و یاور در قیامت

یوم تبلی السرائر . فما له من قوه و لا ناصر

حرف «فاء» در «فما له من ..» ، نبود قوت و ناصر را بر «تبلی السرائر» تفریع کرده و آن را نتیجه حسابرسی قرار داده است؛ یعنی، روز قیامت با متمایز شدن سریره های نیک و بد، راهی جز پذیرفتن جزای آن برای انسان باقی نمی ماند؛ زیرا نه او را یارای انکار است و نه کسی به حمایت از او بر خواهد خاست.

132- فرجام امداد به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 9

9- تأیید ، همراهی و تقویت عناصر فاسد و حاکمیت های ظالم ، دارای فرجامی هلاکت بار و مشترک با آنها

فأغرقنه و من معه جمیعاً

133- فرجام امداد به مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 9

9- تأیید ، همراهی و تقویت عناصر فاسد و حاکمیت های ظالم ، دارای فرجامی هلاکت بار و مشترک با آنها

فأغرقنه و من معه جمیعاً

134- کیفر امداد به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 7

7- کيفر الهى به هنگام نزول ، فراگير همه ظالمان و همراهان و ياوران آنان است .

ص: 182

135- محرومان از امداد خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 11، 13، 9

9 - محرومیت ستمکاران در قیامت ، از یاری دوست و نزدیکان دلسوز و شفاعت شفیعیان

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

«حمیم» در لغت به معنای دوست (العین) و به «القرب المشفق» (نزدیک دلسوز) معنا شده است (مفردات راغب).

11 - محرومیت ستمگران به هنگام دشواری مرگ از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعیان

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

13 - کفر و شرک ، ظلم است و کافران و مشرکان ، از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعیان محروم اند .

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این آیات، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره کافران و مشرکان سخن می گوید و مقصود از «ظالمین» آنان می باشند.

136- محرومان از امداد دوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 11، 13، 9

9 - محرومیت ستمکاران در قیامت ، از یاری دوست و نزدیکان دلسوز و شفاعت شفیعیان

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

«حمیم» در لغت به معنای دوست (العین) و به «القرب المشفق» (نزدیک دلسوز) معنا شده است (مفردات راغب).

11 - محرومیت ستمگران به هنگام دشواری مرگ از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعیان

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

13 - کفر و شرک ، ظلم است و کافران و مشرکان ، از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعان محروم اند .

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این آیات، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره کافران و مشرکان سخن می گوید و مقصود از «ظالمین» آنان می باشند.

ص: 183

137- محرومان از امداد غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 41 - 1

1 - کافران ، محروم از پشتوانه غیبی و گرفتار وهم در اندیشه های باطل خویش

أم یقولون شاعر تریص به ریب المنون .. أم عندهم الغیب

138- محرومیت از امداد اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 19 - 4

4 - فاسقان در قیامت ، محروم از یاری دیگران برای رهایی از آتش دوزخ

وإنّ الفجّار لفی جحیم .. یوم لا تملک نفس لنفس شیئاً

139- محرومیت از امداد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 6

6 - مشمولان لعن خداوند ، محروم از مدد های او

و من یلعن الله فلن تجد له نصیراً

140- محرومیت از امداد غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 125 - 12

12 - محرومیت از امداد های ویژه الهی در رویارویی با دشمنان دین ، پیامد بی صبری و بی تقوایی

ان تصبروا و تتقوا .. یمددکم ربکم بخسمة الالف من الملئکة

141- محرومیت از امداد های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 10 - 2،5

ص: 184

2- قیامت ، روز محرومیت انسان از هرگونه یار و یاور در برابر کیفر های الهی است .

فما له من ... و لا ناصر

5- « عن أبي بصير في قوله : « فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ » قَالَ : [وَ الظَّاهِرُ أَنَّ القَائِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع)] مَا لَهُ قُوَّةٌ يَقْوَى بِهَا عَلِيٌّ خَالِقُهُ وَ لَا نَاصِرٌ مِنَ اللَّهِ يَنْصُرُهُ إِنْ أَرَادَ بِهِ سُوءًا ;

از ابی بصیر [ظاهراً از امام صادق(ع)] درباره سخن خداوند «فما له من قوه و لا ناصر» روایت شده که فرمود: [یعنی] آن انسان هیچ نیرویی ندارد که با آن بر آفریدگارش چیره گردد و اگر خداوند درباره او اراده بدی داشته باشد؛ یآوری نخواهد داشت که او را در برابر خدا یاری دهد».

142- محرومیت از امداد همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 36 - 3

3- قیامت ، روز محرومیت از یاری همسران حتی علاقه مندترین آنان به انسان

و صحبتته

فرار از همسری که مصاحبت و همراهی او در دنیا به ثبوت رسیده بود - تا چه رسد به همسر ناسازگار - نشانه سودمند نبودن آنان در قیامت است.

143- مسؤولیت امداد به فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 4

4- تأمین غذای نیازمندان و ترویج فرهنگ یاری رسانی به تهی دستان ، تکلیفی الهی است .

و لا تحضّون علی طعام المسکین

144- ملائکه امداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 124 - 7, 3, 1

1 - وعده پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مؤمنان پیکارگر بدر و یا رزمندگان احد ، به امداد الهی با فرستادن سه هزار فرشته

اذ تقول للمؤمنین ان یمدکم ربکم بثلثة الاف من الملائکه منزلین

برخی مفسران «اذ تقول» را بدل از «اذ همت» گرفته اند و عقیده دارند که وعده امداد با ملائکه، درباره جنگ احد است. برخی دیگر «اذ تقول» را متعلق به «ولقد نصرکم الله ببدر» گرفته اند و این وعده را، در جنگ بدر دانسته اند.

ص: 185

3 - خداوند ، سه هزار فرشته را برای یاری رزمندگان بدر فرفرستاد .

الن یکفیکم ان یمدکم ربکم بثلثة الاف من الملائکه منزلین

«اذ تقول . . .» یعنی یادآور زمانی را که به مؤمنین وعده امداد الهی را می دادی؛ اگر این وعده تحقق پیدا نکرده بود یادآوری آن لغو بود.

7- فرشتگان ، از جمله ابزار های امداد های خداوند

ان یمدکم ربکم بثلثة الاف من الملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 125 - 14، 11، 9، 8، 7، 3، 1

1 - کفایت فرشتگان امدادگر ، برای پیروزی رزمندگان در برابر دشمنان

الن یکفیکم . . . بلی ان تصبروا

3- در هنگام ضرورت (همانند یورش شتابان دشمنان دین) ، صبر و تقوا ، تضمین کننده نزول فرشتگان برای امداد مؤمنان

ان تصبروا و تتقوا و یأتوکم من فورهم هذا یمدکم ربکم بخسمة الاف

7- نزول پنجهزار فرشته امدادگر ، مژده ای به مؤمنان پیکارگر صابر و تقواییشه در جنگ بدر

ان تصبروا و تتقوا . . . یمدکم ربکم بخسمة الاف من الملائکه

8- وعده الهی به نزول پنجهزار فرشته برای یاری رزمندگان بدر و یا احد و یا حمراءالاسد ، در صورت صابر بودن و تقوا داشتن

ان تصبروا و تتقوا . . . یمدکم ربکم بخسمة الاف من الملائکه

برخی مفسران به قرینه جمله «یأتوکم من فورهم هذا»، آیه مورد بحث را درباره قضیه حمراءالاسد دانسته اند که مشرکان پس از غلبه در احد و انصراف از معرکه، پشیمان شدند و تصمیم بر یورش به مدینه را داشتند که پیامبر(صلی الله علیه و آله) پس از دریافت این خبر، مسلمانان را برای رویارویی با آنان فراخواند.

9- فرشتگان ، از جمله ابزار های امداد های خداوند

یمدکم ربکم بخسمة الاف من الملائکه

11 - فرشتگان نازل شده برای امداد مؤمنان ، دارای علائمی ویژه

يَمْدِدْكُمْ رَبِّكُمْ بِخِسْمَةِ الْاِفِّ مِنَ الْمَلٰئِكَةِ مَسُوْمِيْنَ

«مسوّمين»، يعنى «معلمين انفسهم» (بر خويشتن علامت و نشانه گذاشته اند). گفته شده كه آنها داراي پرچمهايى بودند كه نشان مخصوص سپاه اسلام بر آن حك شده بود.

14 - علامت فرشتگان يارى دهنده در جنگ بدر عمامه هاى آنان بود .

يَمْدِدْكُمْ رَبِّكُمْ بِخِسْمَةِ الْاِفِّ مِنَ الْمَلٰئِكَةِ مَسُوْمِيْنَ

امام رضا(ع) درباره «مسوّمين» در آيه فوق فرمود: العمام . . .

كافى، ج 6، ص 460، ح 2؛ تفسير برهان، ج 1، ص 313، ح 1 و 4.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 126 - 10، 6، 1

1 - نزول فرشتگان و يارى آنان ، تنها مژده اى است براى مؤمنان پيكارگر و آرامش دهنده دل هاى آنان ، نه تعيين كننده پيروزيها

ص: 186

و ما جعله الله الا بشري لكم و لتطمئن قلوبكم به

ضمیر در «ما جعله الله»، به امداد، که از «یمددکم» استفاده می شود، برمی گردد.

6 - خداوند ، تعیین کننده اصلی و نهایی پیروزی مؤمنان است ؛ نه فرشتگان و یا توانایی های شخصی رزمندگان

و ما جعله الله الا بشري لكم .. و ما النصر الا من عند الله

بیان انحصار پیروزی آفرینی به خدا و نقش امداد ملائکه تنها به عنوان بشارت و اطمینان قلب، در حقیقت نفی هر گونه عاملی (توانایی نیروها از نظر عدّه و عدّه، امداد ملائکه و ..)، غیر از خواست الهی در پیروزیهاست.

10 - تحقق اطمینان قلب ، با امداد های الهی

و لتطمئن قلوبكم به و ما النصر الا من عند الله العزيز الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 9 - 3,9

3 - خداوند استغاثه مجاهدان بدر را با فرستادن هزاران فرشته اجابت کرد .

فاستجاب لكم انى ممدكم بألف من الملائكة مردفين

«مردف» به کسی گفته می شود که دیگری را در پی خویش قرار داده باشد. بنابراین «ألف من الملائكة مردفين»، یعنی هزار فرشته که هر کدام فرشته و یا فرشته هایی را به دنبال خویش داشتند. گفتنی است معنای مذکور مبتنی بر این است که مفعول محذوف از «مردفين»، «طائفه اخرى من الملائكة» باشد.

9 - فرشتگان از اسباب و وسائط امداد های خداوند و تحقق یافتن اراده او

يريد الله أن يحق الحق بكلمته .. انى ممدكم بألف من الملائكة مردفين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 10 - 6

6 - پیروزی مسلمانان در جنگ بدر ، گسیل هزاران فرشته برای امداد مجاهدان در آن جنگ ، بشارت دهی و اطمینان بخشی به واسطه آنان ، پرتوی از عزتمندی و کاردانی خداوند

و ما النصر إلا من عند الله إن الله عزيز حكيم

جمله «إن الله عزيز حكيم» تعلیلی است برای تمامی مسائلی که در این آیه و آیه قبل مطرح شده بود. یعنی سرچشمه آنچه بیان شد، عزت و حکمت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 12 - 3,8

3 - تنها پیامبر (صلی الله علیه و آله) شاهد وحی الهی به فرشتگان مبتنی بر مأموریت آنان برای پشتیبانی مجاهدان بدر بود .

إذ يوحى ربك إلى الملائكة

چنانچه «إذ»، متعلق به «اذکر» باشد با توجه به اینکه مخاطب در آیه مورد بحث، به خلاف آیات گذشته، شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، می توان گفت تنها آن حضرت شاهد وحی خداوند به فرشتگان بوده است.

8 - ملائکه مأمور در هم کوبیدن سر های کافران بدر و از کار انداختن پنجه های آنان بودند .

فاضربوا فوق الأعناق واضربوا منهم كل بنان

ص: 187

«ال» در «الأعناق» جانشین مضاف إليه (الکافرین) است و مراد از «فوق الأعناق» سرهای کافران است. بنابراین جمله «فاضربوا ...» یعنی سرهای کافران را مورد ضربات خویش قرار دهید. قابل ذکر است که مخاطب در این جمله، همان گونه که سیاق آیه بر آن دلالت دارد، فرشتگان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 12

12 - نصرت خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به وسیله آرامش بخشیدن به آن حضرت (در غار) و نیز تأیید او با سپاه غیبی (فرشتگان)

فقد نصره الله .. فأنزل الله سکینته علیه و آئده بجنود لم تروها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 31 - 3، 1

1 - فرستادگان خداوند برای یاری لوط (ع)، ابتدا، نزد ابراهیم (ع) رفتند و مأموریت خود را به او اعلام کردند.

قال رب انصرنی ... ولما جاءت رسلنا إبرهیم بالبشری قالوا إنا مهلكوا أهل هذه

3 - دعای لوط (ع) برای یاری اش، از سوی خدا اجابت شد و فرشتگانی از جانب خداوند، برای در هم کوبیدن قوم لوط، گسیل شدند.

قال رب انصرنی ... ولما جاءت رسلنا إبرهیم بالبشری قالوا إنا مهلكوا أهل هذه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 9 - 7

7 - نزول ملائکه امداد در غزوه احزاب، به منظور کمک به مسلمانان

و جنوداً لم تروها

احتمال قوی این است که سپاهی که قابل رؤیت نبود همان ملائکه باشد.

145- ملائکه امداد در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 48 - 13، 14، 16

13 - مشاهده فرشتگان الهی برای امداد مسلمانان ، دلیل عقب نشینی شیطان از کارزار بدر و اعلان بیزاری وی از لشکر کفر

نکص علی عقبیه و قال إني بريء منكم إني أرى ما لاترون

14 - شیطان در آستانه جنگ بدر ، فرشتگان امدادگر الهی را به روشنی مشاهده کرد .

إني أرى ما لاترون

به قرینه آیه 9 و 12 از همین سوره می توان گفت مراد از «ما لاترون» فرشتگانی بودند که برای امداد لشکر ایمان در کارزار بدر حاضر شدند.

16 - شیطان به دلیل ترس از گرفتار شدن به عذاب الهی با ضربه های سهمگین فرشتگان جنگ بدر از آن معرکه فرار کرد .

ص: 188

إني أرى ما لاترون إني أخاف الله

مراد از خوف خدا (إني أخاف الله) به دلیل «إني أرى ما لاترون» گرفتار شدن به چنگ فرشتگان حاضر در کارزار بدر است.

146- منشأ امداد به عقیقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 9

9- فضل خداوند ، منشأ امداد او به زنان و مردان عقیف است .

و لیستعفف الذین لایجدون نکاحًا حتّٰی یغنیهم الله من فضله

147- منشأ امداد به نیازمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 32 - 14

14 - کمک و امداد خداوند به نیازمندان ، نشأت گرفته از فضل او است .

إن یكونوا فقراء یغنیهم الله من فضله

148- منشأ امداد غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 10 - 4

4 - خداوند سرچشمه همه پیروزی ها و امداد ها نه فرشتگان و دیگر عوامل و اسباب

و ما جعله الله إلا بشری . . . و ما النصر إلا من عند الله

149- موانع امداد به مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 3 - 7

7 - توجّه به تأثیر انکار معاد در ترک یاری مستمندان ، حتی با زبان ، مایه پرهیز از تکذیب آخرت است .

أرءيت الذى يكذب بالدين . . . ولا يحضّ على طعام المسكين

ص: 189

150- موانع امداد در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 37 - 3

3 - شدايد قیامت ، از میان برنده فرصت بهره رساندن خویشاوندان به یکدیگر است .

يوم یفرّ المرء من أخیه . . . لکلّ امریء منهم یومئذ شأن یغنیه

جمله «لکلّ امریء . . .» بیانگر علت فرار خویشاوندان از یکدیگر است و نشان می دهد که در آن سرا گرچه عواطف خویشاوندی هم وجود داشته باشد؛ ولی سودی نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 42 - 3

3 - گرفتاری به آثار کفر و گناه در قیامت ، فرصت هرگونه یاری رسانی به دیگران - حتی نزدیک ترین خویشاوندان - را از کافران و گنه کاران سلب خواهد کرد .

يوم یفرّ المرء . . . لکلّ امریء منهم یومئذ شأن یغنیه . . . أولئک هم الکفره الفجره

151- نشانه های امداد به محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 16

16 - پیروزی پیاپی اسلام بر کفر ، نمودی از قدرت الهی بر تحقق اراده خویش و نصرت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

والله علی کل شیء قدیر . . . فقد نصره الله . . . و جعل کلمه الذین کفروا السفلی و

152- نقش امداد غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 34 - 11

11 - نصرت خداوند و امدادهای غیبی پشتوانه رسالت انبیای الهی

و لقد کذبت رسل من قبلک فصبروا . . . حتی أتهم نصرنا

153- نقش ملائكه امداد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 10 - 4

ص: 190

4- خداوند سرچشمه همه پیروزی ها و امداد ها نه فرشتگان و دیگر عوامل و اسباب

و ما جعله الله إلا بشری . . . و ما النصر إلا من عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 12 - 1

1 - خداوند با وحی به فرشتگان حاضر در کارزار بدر ، آنان را از پشتیبانی خویش در ثبات بخشیدن به مجاهدان آگاه ساخت .

إذ یوحی ربک إلى الملائکه أنى معکم فثبتوا الذین

154- نیاز به امداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 31 - 8

8 - انسان در زندگی خویش ، همواره نیازمند یاری و حمایت است .

و ما لکم من دون الله من ولیّ و لا نصیر

در جمله «و ما لکم من دون الله. . .» اصل نیاز انسان به سرپرست و یاور مسلم تلقی شده و آیه درصدد تعیین مصداق واقعی آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 5 - 2

2- انسان پس از مرگ ، دارای سردرگمی و نابسامانی و نیازمند امداد و دستگیری

سیهدیهم و یصلح بالهم

از این که خداوند، به شهیدان نوید داده که آنان را پس از مرگ هدایت کرده و امورشان را سامان خواهد بخشید؛ استفاده می شود که بشر پس از مرگ، سردرگم و بی سامان خواهد بود؛ ولی شهیدان از این مشکل در امان می مانند.

155- نیاز به امداد در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 19 - 3

3 - نیاز انسان ها به یاری یکدیگر در قیامت

یوم لاتملک نفس لنفس شیئاً

بیان سلب قدرت از یاری رسان، گویای آن است که نیاز به کمک وجود دارد؛ ولی از کسی ساخته نیست.

ص: 191

156- وعده امداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 4

4 - وعده الهی به بنی اسرائیل بر نصرت آنان

اخذ الله ميثق بنی اسرئیل . . . و قال الله انی معکم

در برداشت فوق مخاطب در «معکم»، بنی اسرائیل گرفته شده است، نه خصوص نقبای آنها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 2

2 - وعده خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر یاری کردن او و پیروز شدن آن حضرت در مبارزه با کافران حق ستیز

فاصبر إن وعد الله حقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 18

18 - وعده تأیید و امداد، از سوی خداوند به مؤمنان صدر اسلام در قبال دشمنانشان

يأيها الذين ءامنوا كونوا أنصار الله . . . فأئدنا الذين ءامنوا على عدوّهم فأصب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 1

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر یاری شدنشان با اموال و فرزندان از سوی خداوند، در صورت ایمان آوردن و استغفار آنان

استغفروا ربّکم . . . و یمدکم بأمول و بنین

157- وعده امداد غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 9

9 - خداوند ، مسلمانان صدراسلام را از پیش ، به فتح مکه و امداد های خود وعده داد .

وَأُخْرَى تَحِبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

ص: 192

3- امر به معروف

1- امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 21 - 22، 21

21 - قاتلان پیامبران و قاتلان امر کنندگان به معروف، گرفتار سخت ترین عذاب های الهی

و يقتلون النّیّین بغیر حق و یقتلون الذّین یأمرون بالقسط.

از رسول الله (صلی الله علیه و آله) سؤال شد: ایّ الناس اشدّ عذاباً یوم القیامه؟ آن حضرت فرمود: رجل قتل نبیاً او رجلاً امر بمعروف او نهی عن منکر، سپس آن حضرت، این آیه را تلاوت کرد: «انّ الذّین یکفرون . . .».

تفسیر طبری، ج 3، ص 144؛ مجمع البیان، ج 2، ص 720؛ تفسیر تبیان، ج 2، ص 422.

22 - وعده عذاب دردناک به بنی اسرائیل، به جهت قتل چهل و سه پیامبر و صد و دوازده آمر به معروف و ناهی از منکر

و یقتلون النّیّین بغیر حقّ و یقتلون الذّین یأمرون بالقسط من النّاس فبشّرهم بعذاب

رسول الله (صلی الله علیه و آله) به عنوان بیان مصداق برای آیه فوق فرمود: قتلت بنو اسرائیل ثلاثه و اربعین نبیاً اول النّهار فی ساعه واحده فقام مائه رجل و اثنی عشر رجلاً من عبّاد بنی اسرائیل فامروا من قتلهم بالمعروف و نهوهم عن المنکر فقتلوا جميعاً من آخر النّهار فی ذلک الیوم.

تفسیر طبری، ج 3، ص 144؛ مجمع البیان، ج 2، ص 720؛ تفسیر تبیان، ج 2، ص 422.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 104 - 10، 9، 8، 7، 6، 5، 4

4 - دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر، از شیوه های ایجاد وحدت در میان مؤمنین

و اعتصموا بحبل الله جميعاً . . . و لتکن منکم امه یدعون الی الخیر

به نظر می رسد «ولتکن» به مقتضای ارتباط با آیه قبل، ارائه راهی برای تحقق اعتصام به ریسمان الهی باشد.

5- ضرورت ایجاد تشکّل در میان گروه های امرکننده به معروف و نهی کننده از منکر

ولتکن منکم امه یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

ص: 193

«امّه» به جماعتی گفته می شود که دارای هدفی واحد باشند و لازمه این معنی، تشکل آنان است.

6- امر به معروف و نهی از منکر، دعوت به خیر است . *

و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف و ينهون عن المنكر

بنابراینکه «واو» در «و یأمرن»، تفسیریّه برای «یدعون الی الخیر» باشد، و یا مصداقی از دعوت به خیر.

7- نظارت بر اوضاع جامعه، دارای دو مرحله است: تبیین اعمال خیر و سپس امر به معروف و نهی از منکر *

و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف و ينهون عن المنكر

8- اتحاد و برادری میان مؤمنین، از مصداقی «معروف» است و تفرقه و دشمنی اهل ایمان با یکدیگر، از مصداقی «منکر» .

و اعتصموا بحبل الله جميعاً و لا تفرّقوا... و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و

«ال» در «المعروف» و «المنکر»، می تواند عهد ذکری و اشاره به معروف ها و منکرها در آیه سابق باشد.

9- دعوت به نیکی ها و امر به معروف و نهی از منکر (نظارت همگانی)، وظیفه همه افراد جامعه اسلامی

و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف و ينهون عن المنكر

بنابراینکه من در «منکم» بیانیّه باشد.

10- تنها دعوتگران به خیر و امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر، اهل رستگاری هستند .

و لتكن منكم... اولئك هم المفلحون

بنابراینکه مشارالیه «اولئك»، دعوت کنندگان به خیر و امرکنندگان و نهی کنندگان باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 108 - 3

3- فرمان به اعتصام به حبل الهی، پرهیز از تفرقه، دستور به دعوت خیر، امر به معروف و نهی از منکر، از آیات بحق الهی

و اعتصموا بحبل الله جميعاً و لا تفرّقوا... و لتكن منكم امة... تلك ايات اللّ

بنابراینکه مشارالیه «تلك»، تمامی مطالب گذشته در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مسلمانان امرکننده به معروف، نهی کننده از منکر و مؤمن به خدا، بهترین امت ها هستند .

کنتم خیر امه اخرجت للناس تأمرون بالمعروف و تنهون عن المنکر

2 - مسلمانان، بهترین امت برای خدمت به جوامع انسانی هستند؛ مشروط به اینکه امر به معروف و نهی از منکر کنند و مؤمن به خدا باشند .

کنتم خیر أمّة أخرجت للناس

جمله «تأمرون بالمعروف . . .»، حال است برای «خیر امه»؛ یعنی شما زمانی بهترین امت خواهید بود که دارای چنین حالت و ویژگی باشید؛ و قید «برای خدمت»، از «لام» در «لنّاس» استفاده شده است.

4 - امر به معروف و نهی از منکر، (نظارت همگانی) و ایمان به خدا، معیار و ملاک بهتر بودن یک جامعه در میان جوامع انسانی

کنتم خیر أمّة أخرجت للناس تأمرون . . . و تؤمنون باللّٰه

5 - ایمان به خدا و اصلاح جامعه (امر به معروف و نهی از منکر)، دو عامل رُشد جوامع انسانی

کنتم خیر أمّة أخرجت للناس تأمرون . . . و تؤمنون باللّٰه

رشد و تکامل جوامع از مصادیق خیر است و آیه فوق، خیر بودن امت را منوط به ایمان و اصلاح اجتماع (امر به معروف و نهی از منکر) کرده است.

6- امر به معروف و نهی از منکر، وظیفه عمومی جامعه اسلامی برای رشد خویش

کنتم خیر أمة أخرجت للناس تأمرون .. و تؤمنون بالله

از مصادیق بارز «خیر» برای جامعه، رشد آن جامعه است.

9- نظارت همگانی و اصلاح جوامع (امر به معروف و نهی از منکر)، نگهدار ایمان به خداوند *

کنتم خیر أمة أخرجت للناس تأمرون .. و تؤمنون بالله

تقدم «امر به معروف و نهی از منکر» در آیه شریفه بر «ایمان»، علی رغم تقدم ذاتی ایمان بر آنها، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

11- اهتمام مسلمانان آغاز بعثت به نظارت همگانی (امر به معروف و نهی از منکر)، و تداومشان بر ایمان به خداوند

کنتم خیر أمة أخرجت للناس تأمرون بالمعروف .. و تؤمنون بالله

به قرینه «کنتم»، آیه فوق بیانگر یک مسأله تاریخی است و آن عبارت است از رفتار و روش مسلمین در آغاز بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 114 - 1,2,5,7,8,13

1- ایمان به خدا و روز قیامت، امر به معروف، نهی از منکر و شتاب در کارهای خیر، از ویژگی های برخی اهل کتاب

من اهل الكتب .. يؤمنون بالله و اليوم الآخر و يأمرون بالمعروف و ينهون عن المنکر

2- تشریح امر به معروف و نهی از منکر، در آیین اهل کتاب

من اهل الكتب .. يأمرون بالمعروف و ينهون عن المنکر

ظاهر این است که اوصاف مذکور برای اهل کتاب، با وصف اهل کتاب بودن آنان است.

5- ایمان به خدا و روز واپسین، امر به معروف و نهی از منکر، از اصول مشترک اعتقادی و عملی ادیان الهی

من اهل الكتب .. يؤمنون بالله و اليوم الآخر و يأمرون بالمعروف و ينهون عن المنکر

7- گروهی از اهل کتاب که مؤمن به خدا و روز واپسین و امرکننده به معروف و نهی کننده از منکر و شتاب کنندگان به نیکی ها هستند، از تبار صالحان هستند.

من اهل الكتب امه... یؤمنون بالله... و اولئک من الصالحین

8- قیام به امر دین (اطاعت خدا) تلاوت آیات خدا، سجده به درگاه او، ایمان به خدا و معاد، امر به معروف و نهی از منکر و شتاب در امور خیر، ویژگی امت شایسته و صالح

امه قائمه... و اولئک من الصالحین

13- قیام به طاعت خدا، تلاوت آیات او، سجده به درگاه او، ایمان به خدا و معاد، امر به معروف و نهی از منکر و شتاب در نیکی ها، حبل الهی است.*

ضربت عليهم الذلّة.. الا بحبل من الله... ليسوا سواء من اهل الكتب... یؤمن

به نظر می رسد صفات مذکور، بیانگر «حبل الله» است؛ چون دارندگان این صفات، قطعاً از ذلت به دور هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 115 - 4,7

ص: 195

4 - قیام به طاعت خدا، تلاوت آیات وی در شب هنگام در حال سجده، ایمان به خدا و معاد، امر به معروف، نهی از منکر و شتاب در نیکی ها، از اعمال خیر

من اهل الكتب امه قائمه . . . و ما يفعلوا من خیر

7 - قیام به امر خدا، تلاوت آیات او، سجده، ایمان به خدا و معاد، امر به معروف و نهی از منکر و شتاب در امر خیر، از ویژگی های تقوایندگان

امه قائمه یتلون آیت الله . . . و الله علیم بالمتقین

آیه، در صدد بیان پاداش کسانی است که خصلتهای مذکور را دارند، از آنها تعبیر به متقین کرده، پس آن خصلتها از آن متقین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 200 - 22

22 - خودداری از گناه، امر به معروف و نهی از منکر و آمادگی برای دفاع از ائمه (ع)، وظیفه مؤمنان

یا ایها الذین امنوا اصبروا و صابروا و رابطوا و اتقوا الله

امام صادق (ع) درباره «اصبروا» فرمود: عن المعاصی. و درباره «و اتقوا الله»، فرمود: امروا بالمعروف و انهوا عن المنکر. و درباره «رابطوا» فرمود: ... و نحن الرباط الادنی فمن جاهد عنا فقد جاهد عن النبی (صلی الله علیه و آله) ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 212، ج 179؛ بحار الانوار، ج 24، ص 216، ح 8.

2- آثار اجتماعی امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 4

4 - برخورداری جامعه اسلامی از حمایت و نصرت خدا، در گرو اقامه نماز، پرداخت زکات، امر به معروف و نهی از منکر است.

الذین ان مکّنهم فی الأرض . . . و نهوا عن المنکر

3- آثار امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- دعوت به نیکی ها، امر به معروف و نهی از منکر، مانع بروز تفرقه و اختلاف در جامعه

و لتكن منكم ائمه يدعون الى الخير . . . و لا تكونوا كالذين تفرّقوا

جمله «لا تكونوا . . .»، احتمالاً بیان نتیجه آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 196

2 - اعتصام به جبل الله، دعوت به نیکی ها و امر به معروف و نهی از منکر، موجب استغراق در رحمت جاودانه الهی

و اعتصموا بحبل الله .. و لتكن منكم امه يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف ...

به مقتضای ارتباط این آیه و آیات پیشین، روسفیدی می تواند نتیجه اعمال نیک یاد شده در آیات قبل باشد.

4 - تمسک کنندگان به ریسمان الهی و دعوت گران به خیر، امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر، روسفیدان در قیامت و مستغرق در رحمت جاودانه الهی

و اعتصموا بحبل الله .. يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف ... اما الذين ابیصت

مستفاد از ارتباط میان این آیه و آیات قبل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 110 - 8

8 - ایمان مصلحان (امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر) به خداوند، شرط اعتلای جامعه

کنتم خیر امه .. و تؤمنون بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 111 - 8

8 - تأثیر ایمان به خدا و امر به معروف و نهی از منکر، در شکست ناپذیری مؤمنان در برابر هجوم دشمنان دین

کنتم خیر أمه أخرجت للناس تأمرن بالمعروف .. و إن یقتلوکم یولّوکم الابدان

وحدت خطاب در «کنتم خیر ..» و «یقاتلوکم»، بیانگر برداشت فوق است. یعنی آن دسته شکست نمی خورند که امرکننده به معروف و ... باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 114 - 10

10 - صالح شدن انسان ها، در گرو ایمان به خدا، معاد، امر به معروف و نهی از منکر (اصلاح دیگران) و شتاب در کار های نیک است

يؤمنون بالله .. و اولئک من الصالحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 9

9 - ناتوانی جبهه کفر در برابر جامعه ایمانی ، آنگاه که مؤمنان به دستور های الهی (امر به معروف و نهی از منکر) عمل کنند .

کنتم خیر امه .. لن یضروکم الا اذی و ان یقتلوکم یولوکم الادبار ... ضربت عل

در برداشت فوق، تقوا به معنای عمل به دستورات الهی گرفته شده که خداوند در آیات پیش به برخی از آنها (امر به معروف، ایمان واقعی و ...) اشاره کرده است. یعنی آنگاه کید دشمنان بی اثر است که تقوا داشته باشند و به دستورات الهی عمل کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 197

21 - امر به معروف ، نهی از منکر ، اقامه نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسولش ، عامل جلب رحمت ویژه الهی

یأمرون بالمعروف ... أولئک سیرحمهم اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 9

9- وفای به وعده و امر به معروف ، زمینه ساز رضایت خداوند است .

إنّہ کان صادق الوعد ... و کان یأمر أهله بالصلوٰه والزکوٰه و کان عند ربّہ مرضیًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 10

10 - امر به معروف ، پنددهی و پندپذیری ، از خصلت های برجسته انسان های کامیاب

لفی خسر . إلاّ الذین ... تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

«تواصوا»، از باب تفاعل و بیانگر آن است که مؤمنان، در کنار توصیه به دیگران، از توصیه های آنان نیز بهره می برند.

4- آثار ترک امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 82 - 10

10 - « عن أبی سعید الخدری قال : سئل رسول اللّٰه (صلی الله علیه و آله) عن قول اللّٰه « إذا وقع القول علیهم أخرجنا لهم دابّہ من الأرض تکلمهم » قال إذا ترکوا الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر وجب السخط علیهم ;

از ابی سعید خدری روایت شده که از رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) درباره سخن خدا «إذا وقع القول علیهم أخرجنا لهم دابّہ من الأرض تکلمهم» سؤال شد، فرمود: زمانی که امر به معروف و نهی از منکر را ترک کنند، غضب خدا بر آنان محقق می گردد».

5- احکام امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 14

14 - خطر کشته شدن در راه عدالتخواهی ، مانع از جواز امر به معروف و مبارزه با منکر نیست .

و یقتلون الذین یأمرون بالقسط

زیرا لحن آیه، ستایش و مدح نسبت به کشته شدگانی است که امرکنندگان به معروف در مسیر عدالتخواهی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 198

6- امر به معروف و نهی از منکر، در صورتی که احتمال تأثیر در آن نباشد، واجب نیست.

و لا ینفعکم نصحی إن أردت أن أنصح لکم إن کان الله یرید أن یغویکم

6- ارزش امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 114 - 4

4- ایمان به خدا و روز واپسین، امر به معروف و نهی از منکر و شتاب ورزیدن به کارهای نیک، ملاک ارزش و شایستگی (صالح بودن)

یؤمنون .. یسارعون فی الخیرات و اولئک من الصالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 3

3- اقامه نماز، پرداخت زکات، امر به معروف و نهی از منکر، ارزش های محوری در جامعه اسلامی

من ینصره .. الذین إن مکّن-هم فی الأرض ... و نهوا عن المنکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 12

12 - نماز و امر به معروف و نهی از منکر و صبر، از زیربنایی ترین ارزش ها است.

إنّ ذلک من عزم الأمور

بنابراین که «ذلک» اشاره به کلّ محتوای سخن لقمان در این آیه باشد، مشارالیه «ذلک»، جملات «أقم .. و أمر .. و أنه...» است و «عزم» مصدر و به معنای مفعولی، و «عزم الأمور» اضافه صفت به موصوف است؛ یعنی، «الأمور المعزوم». امر معزوم به هدف شایسته ای گویند که لازم است بر آن دست یافت.

7- امر به معروف در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - یهودیان ساکن در ایله متشکل از سه گروه بودند : تجاوزگران فاسق ، صالحان موعظه گر و نهی کننده از منکرات ، تارکان نهی از منکر

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

مقصود از موعظه، به دلیل «الذین ینهون عن السوء» در آیه بعد، نهی از منکر است.

ص: 199

3 - موعظه گران یهود در آبادی ایله ، همکیشان خویش را از نافرمانی خدا (شکستن احکام روز شنبه) برحذر می داشتند .

لم تعظون قوماً

8- امر به معروف در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 5

5 - بیان کار های نیک برای مردم (امر به معروف ، ارشاد به نیکی ها و . . .) از عهد های خداوند با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل .. و قولوا للناس حسناً

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «حسناً» مفعولٌ به برای قولوا باشد. بنابراین «قولوا...»؛ یعنی، نیکیها را برای مردم بگوئید و بیان کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 13

13 - رواج اخلاق خیرخواهی و امر به معروف و نهی از منکر ، در میان مردم عصر موسی

و ابتغ فيما آتیک الله الدار الآخرة و لاتنس نصیبک من الدنيا و أحسن

9- امر به معروف در دوران لقمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 3

3 - نماز و امر به معروف و نهی از منکر ، از زمره تعالیم شریعت عصر لقمان بود .

بینی أقم الصلوه و أمر بالمعروف و انه عن المنکر

10- امر به معروف مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 112 - 2

2 - توبه، عبادت، حمد، تلاش در راه بندگی، رکوع، سجود، امر به معروف و نهی از منکر و حفظ حدود الهی، از صفات مجاهدان راه خدا

إن الله اشترى من المؤمنين .. التَّابُونَ ... والحفظون لحدود الله

ص: 200

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 2

2 - اقامه نماز ، پرداخت زکات ، امر به معروف و نهی از منکر ، از بارزترین ویژگی های یاران خدا و پیکارکنندگان راه دین او

الذین إن مکنّهم... و نهوا عن المنکر

11- امر به معروف محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 4 - 10

10 - « عن أبی عبد الله (ع) قال : إنّ الله أدب نبيّه حتّى إذا أقامه على ما أراد قال له : « و أمر بالعرف و أعرض عن الجاهلین » فلمّا فعل ذلك له رسول الله (صلی الله علیه و آله) زكاه الله ، فقال : « إنك لعلى خلق عظیم . . . » ;

از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: خداوند پیامبر خود (محمد صلی الله علیه و آله) را تربیت کرد تا آن گاه که او را بر آنچه اراده کرده بود پابرجا داشت، به او فرمود: (و أمر بالعرف و أعرض عن الجاهلین) چون رسول خدا آن فرمان را برای او انجام داد، خداوند او را به پاکی ستود و فرمود: (إنك لعلى خلق عظیم)».

12- امر به معروف مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 112 - 8

8 - پایداری بر رکوع و سجده و امر به معروف و نهی از منکر ، از ویژگی های مؤمنان راستین

الركعون السجودون الأُمرون بالمعروف و الناهون عن المنکر

13- امر به معروف هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 16

16 - هارون (ع) ، در غیاب موسی (ع) ، وظیفه ارشاد ، هشدار ، امر به معروف و نهی از منکر را به نحو وافی انجام داد .

و لقد قال لهم هرون من قبل یقوم . . . فاتبعونی و أطیعوا امری

14- اهمیت امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 201

5- بیان کار های نیک برای مردم (امر به معروف ، ارشاد به نیکی ها و . . .) از عهد های خداوند با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل . . . و قولوا للناس حسناً

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «حسناً» مفعولٌ به برای قولوا باشد. بنابراین «قولوا...»؛ یعنی، نیکیها را برای مردم بگویید و بیان کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 207 - 15

15 - کشته شدگان در راه امر به معروف و نهی از منکر ، مصداق خریداران رضایت خداوند در برابر ایثار جان

و من الناس من يشرى نفسه

امیرالمؤمنین (ع): ان المراد بالآیه الرجل الذي يقتل على الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر.

مجمع البيان، ج 2، ص 535؛ تفسیر صافی، ج 1، ص 241.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 14

14 - خطر کشته شدن در راه عدالتخواهی ، مانع از جواز امر به معروف و مبارزه با منکر نیست .

و يقتلون الذين يأمرون بالقسط

زیرا لحن آیه، ستایش و مدح نسبت به کشته شدگانی است که امرکنندگان به معروف در مسیر عدالتخواهی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 104 - 11، 1

1 - ضرورت وجود جمعی از اهل ایمان ، برای دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر

ولتكن منكم ائمه . . . عن المنکر

بنابراینکه «من» در «منکم»، تبعیضیه باشد.

11 - نقش بنیادین دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر، در رستگاری جامعه

و لتکن منکم امه . . . و اولئک هم المفلحون

بنابراینکه مشارالیه «اولئک» جامعه اسلامی باشد؛ یعنی تنها خود امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر رستگار نیستند، بلکه افراد جامعه بخاطر وجود چنین افرادی بهره مند از رستگاری هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 114 - 3

3 - اهمیت خاص امر به معروف و نهی از منکر

یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

پس از ذکر ایمان به خدا و قیامت، عنوان کردن امر به معروف و نهی از منکر، بیانگر اهمیت ویژه آن است.

ص: 202

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 14،18

14 - فرمان به کارهای شایسته و برحذر داشتن از کارهای ناروا (امر به معروف و نهی از منکر) از وظایف اساسی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و از اهداف رسالت او

يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ

18 - امر به معروف و نهی از منکر ، حلال دانستن پاکیزه ها و حرام شمردن ناپاکی ها ، از علامت های موجود در تورات و انجیل برای شناسایی پیامبر اسلام

الذی یجدونه .. یأمرهم بالمعروف ... و یحل لهم الطیبت و یحرم علیهم الخبیث

جمله های «یأمرهم و ..» حال برای ضمیر مفعولی در «یجدونه» است و لذا می رساند که مفاد این جمله ها به عنوان صفات پیامبر موعود در تورات و انجیل بیان شده است. بر این اساس می توان گفت که از اهداف بیان این ویژگیها در تورات و انجیل، راهنمایی اهل کتاب است به اموری که باید در شناسایی پیامبر موعود در نظر داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 199 - 2،4

2 - دعوت مردم به کارهای پسندیده ، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أمر بالعرف

«عرف» به معنای (شناخته شده) است و مراد از آن کارهایی است که در شرع و عقل به پسندیده بودن شناخته شده است.

4 - گذشت از لغزش ها ، دعوت مردم به کارهای نیک و مدارا کردن با جاهلان و سفیهان ، از وظایف اساسی مبلغان دین

خذ العفو و أمر بالعرف و أعرض عن الجهلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 7،8،9،27

7 - امر به معروف و نهی از منکر ، مهمترین وظیفه مؤمنان و بارزترین مشخصه جامعه اسلامی

و المؤمنون و المؤمنات .. یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

از اینکه در رأس همه کارها و ارزشها، از امر به معروف و نهی از منکر یاد شده است، اهمیت برتر آن استفاده می شود.

8- امر به معروف و نهی از منکر، از وظایف اجتماعی همگانی و مشترک میان زنان و مردان

و المؤمنون و المؤمنات بعضهم أولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

9- امر به معروف و نهی از منکر، وظیفه ای همیشگی و دایمی است نه تکلیفی مقطعی .

یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

برداشت فوق از به کارگیری فعل مضارع (یأمرون و ینهون) که مفید استمرار است، به دست می آید.

27- از امام حسین (ع) روایت شده . . . و به امیرالمؤمنین (ع) نیز نسبت داده شده که فرمودند: . . . خدا می فرماید: . . . « المؤمنون

و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر » فبدء الله بالامر بالمعروف و النهی عن المنکر فریضه منه لعلمه

بأنها إذا ادیت و اقیمت استقامت الفرائض کلها هیینها و صعبها . . . ;

. . . «مردان و زنان با ایمان ولی (ویار و یاور) یکدیگرند و امر به معروف و نهی از منکر می کنند». خداوند [قبل از نماز و زکات] از

امر به معروف و نهی از منکر آغاز کرد؛ زیرا می دانست اگر این دو فریضه عملی گردد همه فرایض - آسان و مشکل آن - پابرجا می شود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 112 - 12

12 - ستایش خداوند و حرکت در مسیر او و رکوع و سجود و امر به معروف و نهی از منکر، از جلوه های بارز عبادت پروردگار *

التَّابُونَ الْعَبْدُونَ... و الناهون عن المنکر

برداشت فوق بدان احتمال است که «الحامدون السائحون...» از باب ذکر خاص بعد از عام (العابدون) و بیانگر اهمیت و ویژگی این صفات باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 5

5 - نماز، زکات، امر به معروف و نهی از منکر، مهم ترین تکالیف دینی

أقاموا الصلوة... و نهوا عن المنکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 10

10 - اقامه نماز و امر به معروف و نهی از منکر و صبر، از فرمان های بس مهم خداوند است.

أقم الصلوة... إنَّ ذلک من عزم الأمور

«عزم» ممکن است به معنای «تصمیم قطعی و جزمی» باشد که در این صورت، «عزم» به خداوند اسناد داده می شود. صاحب کشف، چنین معنایی را اختیار کرده است.

15- پاداش امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 72 - 15

15 - بهشت جاودان، بوستان های پوشیده از درخت، خانه های دلپذیر و خشنودی خدا، پاداش الهی به مؤمنان در برابر امر به معروف و نهی از منکر، اقامه نماز، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

و المؤمنون و المؤمنات . . . يأمرون بالمعروف . . . و يطيعون الله و رسوله . . . وعد الل

16- تاريخ امر به معروف

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

ص: 204

13 - رواج اخلاق خیرخواهی و امر به معروف و نهی از منکر ، در میان مردم عصر موسی

و ابتغ فیما ۛاتیک اللّٰه الدار الآخره و لاتنس نصیبک من الدنیا و أحسن

17- ترک امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 105 - 3

3- سرانجام ترک دعوت به نیکی ها و ترک امر به معروف و نهی از منکر ، تفرقه و اختلاف در جامعه

و لتکن منکم امه یدعون . . . و لا تکنوا کالذین تفرّقا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 106 - 4

4- دعوت نکردن به خیر و ترک امر به معروف و نهی از منکر ، موجب روسیاهی در قیامت

یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر . . . و تسودّ وجوه

به مقتضای ارتباط با آیات قبل، روسیاهی می تواند کیفر گناهان مذکور در آن آیات باشد.

18- حق امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 71 - 4,5

4- امر به معروف و نهی از منکر ، حقی است برخاسته از شأن ولایت و سرپرستی عموم مؤمنان به یکدیگر .

و المؤمنون و المؤمنت بعضهم أولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

5- امر به معروف و نهی از منکر ، تبلور ولایت و محبت جامعه ایمانی نسبت به یکدیگر

و المؤمنون و المؤمنت بعضهم أولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

19- خشونت در امر به معروف

13 - امر به معروف و نهی از منکر، با روش ناهنجار و داد و فریاد، نفرت انگیز و دارای تأثیر منفی است . *

و امر بالمعروف و انه عن المنکر . . . و اغضض من صوتک إنّ أنکر

احتمال دارد سفارش به روی نگرداندن از مردم و نیز رعایت اعتدال در رفتار و کاستن از صدا، پس از توصیه به امر به معروف و نهی از منکر، به این منظور باشد که در انجام امر به معروف و نهی از منکر، باید موازین یاد شده رعایت گردد و گرنه، همان گونه که صدای الاغ برای گوش ها ناهنجار است امر به معروف و نهی از منکر بدون رعایت موازین اخلاقی هم اثر منفی دارد.

20- دعوت به امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 2، 1

1 - اهتمام به برپایی نماز و امر به معروف و نهی از منکر و شکیبایی در بلا ها، از مواعظ لقمان به پسر خویش بود.

بینی أقم الصلوه . . . و اصبر علی ما أصابک

2 - توصیه به برپایی نماز و امر به معروف و نهی از منکر و صبر، نمودی از حکمت لقمان

و لقد آتینا لقمن الحکمه . . . إذ قال . . . بینی أقم الصلوه

21- روش امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 19 - 13

13 - امر به معروف و نهی از منکر، با روش ناهنجار و داد و فریاد، نفرت انگیز و دارای تأثیر منفی است . *

و امر بالمعروف و انه عن المنکر . . . و اغضض من صوتک إن أنکر

احتمال دارد سفارش به روی نگرداندن از مردم و نیز رعایت اعتدال در رفتار و کاستن از صدا، پس از توصیه به امر به معروف و نهی از منکر، به این منظور باشد که در انجام امر به معروف و نهی از منکر، باید موازین یاد شده رعایت گردد و گرنه، همان گونه که صدای الاغ برای گوش ها ناهنجار است امر به معروف و نهی از منکر بدون رعایت موازین اخلاقی هم اثر منفی دارد.

22- سختیهای امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 8، 13

8 - امر به معروف و نهی از منکر، مشکلاتی در پی دارد که باید آنها را تحمل کرد .

و أمر بالمعروف و انه عن المنكر و اصبر علی ما أصابك

احتمال دارد دستور به صبر پس از سه فرمان اقامه نماز و امر به معروف و نهی از منکر، همانند آن سه، فرمانی عام باشد و احتمال دارد فرمانی ویژه و مربوط به امر به معروف و نهی از منکر باشد. در صورت دوم، نشان می دهد که امر به معروف و نهی از منکر، مشکلاتی به همراه دارد که باید آن را تحمل کرد.

ص: 206

13 - « فی مجمع البیان » و اصبر علی ماأصابک « من المشقه و الأذى فی الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر عن علی (ع) ;

در مجمع البیان از امام علی(ع) درباره «و اصبر علی ما أصابک» روایت شده: در برابر سختی ها و اذیت هایی که در راه امر به معروف و نهی از منکر می بینی، بردبار باش».

23- شرایط امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 11

11 - امام صادق (ع) فرموده اند : « من لم ینسلخ عن هواجسه و لم یتخلص من آفات نفسه و شهواتها و لم یدخل فی کنف اللّٰه و امان عصمته لا یصلح له الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر . . . قال تعالی « أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسکم » . . . ;

کسی که از خاطرات نفسانی جدا نشود و از آفتهای نفس و شهوتهای آن خلاص نگردد و در کنف رحمت، امان و حفظ خدا داخل نشود، سزاوار نیست امر به معروف و نهی از منکر کند . . . خدای تعالی فرموده است: آیا شما مردم را به خ---وبی امر می کنید و خود را فراموش می کنید؟ ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 6

6- امر به معروف و نهی از منکر ، در صورتی که احتمال تأثیر در آن نباشد ، واجب نیست .

و لا ینفعکم نصحی إن أردت أن أنصح لکم إن کان الله یرید أن ینویکم

24- صبر در امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 13، 8

8 - امر به معروف و نهی از منکر ، مشکلاتی در پی دارد که باید آنها را تحمل کرد .

و أمر بالمعروف و انه عن المنکر و اصبر علی ما أصابک

احتمال دارد دستور به صبر پس از سه فرمان اقامه نماز و امر به معروف و نهی از منکر، همانند آن سه، فرمانی عام باشد و احتمال دارد فرمانی ویژه و مربوط به امر به معروف و نهی از منکر باشد. در صورت دوم، نشان می دهد که امر به معروف و نهی از منکر، مشکلاتی به همراه دارد که باید آن را تحمل کرد.

13 - « فی مجمع البیان » و اصبر علی ما اصابک « من المشقه و الأذى فی الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر عن علی (ع) ;

در مجمع البیان از امام علی (ع) درباره « و اصبر علی ما اصابک » روایت شده: در برابر سختی ها و اذیت هایی که در راه امر به معروف و نهی از منکر می بینی، بردبار باش.».

ص: 207

25- عمومیت امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 8

8 - امر به معروف و نهی از منکر، از وظایف اجتماعی همگانی و مشترک میان زنان و مردان

و المؤمنون و المؤمنات بعضهم أولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

ص: 208

4- امکانات

1- آثار اتلاف امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 3،9

3- توبیخ کافران در قیامت ، به خاطر هدر دادن امکانات ارزنده خویش و صرف آن در لذت های زودگذر مادی

أذهبتم طيباتكم في حياتكم الدنيا

9- هدر دادن امکانات زندگی در مسیر خوش گذرانی ، در پی دارنده عذاب ذلّت بار اخروی

أذهبتم طيباتكم في حياتكم الدنيا واستمتعتم بها فاليوم تجزون عذاب الهون

2- آثار امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 1 - 9

9 - انفال و غنایم جنگی ، زمینه لغزش و ابتلای مردم به سوء استفاده و بی تقوایی است .

قل الأنفال لله و الرسول فاتقوا الله

هشدار خداوند با امر به تقوا پس از بیان حکم انفال، حاکی از برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 32 - 8

8 - مظاهر طبیعت و متاع های دنیایی ، از زمینه های غفلت انسان از یاد خدا

إني أحببت حبّ الخير عن ذكر ربّي

ص: 209

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 27 - 4

4- غوطه‌پوری در سرخوشی‌ها و امکانات دنیایی، از زمینه‌های حق ستیزی و هلاکت *

إِنَّهُمْ جُنْدٌ مُّغْرَقُونَ . كَمْ تَرَكَوْا... فِيهَا فَكْهَيْن

ترسیم برخورداری‌های فرعونیان - پس از یادکرد هلاکت ایشان - ممکن است از آن جهت باشد که این برخورداری‌ها، در حق ستیزی آنان نقش داشته است.

3- آثار امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 13

13 - اقتدار و تمکن مادی تأمین‌کننده سعادت نیست.

و مَكْنَهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نَمَكِّنْ لَهُمْ

از اینکه می‌فرماید ما به آنها مکتب دادیم بیش از شما و هلاکشان کردیم، پس مکتب مادی دلیل قرب نزد خدا نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 113 - 6

6- حیات و پویایی جوامع، در پرتو ارزش‌های معنوی علاوه بر نعمت‌های مادی است.

يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّنْ كُلِّ مَكَانٍ .. و لَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْهُمْ

جمله «يَأْتِيهَا رِزْقُهَا..» می‌تواند اشاره به نعمت‌های مادی و «و لَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْهُمْ» اشاره به ارزش‌های معنوی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 1,4

1 - رفاه و برخورداری از امکانات مادی - همچون مال و فرزند - نشانه کرامت انسان در نزد خدا نیست.

أَيُّحْسِبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَنِينَ

4- برخورداری از امکانات مادی فراوان، زمینه ساز خودپسندی و حق‌گریزی است.

كَلَّ حَزْبٌ مَّا لَدَيْهِمْ فَرَحُونَ .. أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَنِينَ

ذکر مال و فرزندان، می تواند بدان جهت باشد که این دو، در پیدایش فرقه‌گرایی و حق‌ناپذیری مؤثر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 14

14 - قدرت‌ها و امکانات خدادادی در جهت رشد و تکامل انسان

قال هذا من فضل ربِّي

استفاده از صفت «ربّ» به جای هر وصف و یا نام دیگر خداوند، اشاره به این نکته دارد که تفضلات الهی در جهت رشد و تکامل

ص: 210

انسان ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 6

6 - برخورداری از امکانات و دارایی های زیاد ، زمینه ساز دل بسته شدن انسان به دنیا و غافل شدن وی از سرای آخرت

و ابتغ فیما ءاتیک اللّٰه الدار الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 9

9 - دل خوش شدن به مظاهر مادی دنیا ، به هنگام برخورداری از آنها ، و مأیوس شدن از رحمت خدا ، با از دست دادن امکانات ، ناپسند و مذموم است .

و إذا أذقنا الناس رحمه فرحوا بها و إن تصبهم سیئه . . . إذا هم یقنطون

آیه، درصدد توبیخ و سرزنش چنین روحیه ای است و «إذا» که فجاییه است، می تواند مؤید این نکته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 8

8 - برخورداری از قدرت و توانایی سیاسی و اقتصادی ، از زمینه های طغیان ، حق گریزی و دین ستیزی

کانوا هم أشدّ منهم قوه و ءاثارًا . . . إلى فرعون و هم و قرون فقالوا سحر کذّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 27 - 5

5 - دخالت و تأثیر شرایط اقتصادی ، در نوع رفتار و گرایش های آدمی

و لو بسط اللّٰه الرزق لعباده لبغوا فی الأرض

طرح تأثیر رفاه در طغیان انسان ها، نشانگر آن است که زندگی اقتصادی آدمیان و رفتار و گرایش آنان، دو قلمرو مجزا و بیگانه از یکدیگر نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 22 - 9

9- قدرت و امکانات در دست انسان های ناصالح ، ابزار فسادانگیزی و گسستن عواطف انسانی

فهل عسیتم إن تولیتم أن تفسدوا فی الأرض و تقطعوا أرحامکم

بنابراین که «تولیتم» به معنای عهده داری امور باشد؛ در حقیقت آیه شریفه هشدار می دهد به بیمار دلان سست ایمان است که اگر روزی، قدرت و حکومت در دستشان قرار گیرد، فسادگری آنان گسترش یافته و پهنه زمین را آلوده می سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 3

ص: 211

3 - برخورداری از امکانات مادی و قدرت ، زمینه ساز طغیان و تعرض به حقوق دیگران

الذین طغوا فی البلد

4- آثار امکانات مادی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 4

4 - برخورداری ملت های کفرپیشه از مال و امکانات فراوان ، سبب ایستادگی آنها در مقابل پیامبران و تکذیب آنان شد .

و ما بلغوا معشار ما ءاتینهم فکذبوا رسلی

جمله «و ما بلغوا ..» معترضه است و «فا» در «فکذبوا» عاطفه می باشد. ذکر جمله معترضه بین معطوف و معطوف علیه، می رساند که تکذیب پیامبران از سوی ملت های دارای امکانات، متأثر از برخورداری آنان بوده است.

5- آثار امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 8

8 - مؤمنان مجاهد ، در معرض قرار گرفتن در موضع انفعالی و متأثر شدن در برابر قدرت و مکنت بسیار دشمنان و کافران مخالف

فلایغررک تقلبهم فی البلد

برداشت یاد شده از هشدار خداوند، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 33 - 10

10 - واگذاری مزایا ، امکانات و بهره‌وری های زندگی دنیایی به کافران ، امری نادرست و زمینه گرایش نسل ها به کفر

و لولا أن یکون الناس أمه وحده لجعلنا لمن یکفر

6- آثار امکانات مادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - مشرکان ، با برخورداری از امکانات اندک ، شادمان شده و با اندک گرفتاری ، ناامید می شوند .

وإذا أذقنا الناس رحمهم فرحوا بها وإن تصبهم سيئة .. يقنطون

ممکن است به قرینه آیات پیش - که درباره مشرکان است - «ال» در «الناس» عهد و مراد از «الناس» مشرکان باشد. لازم به

ص: 212

ذکر است که تنوین «سینّه» تنکیر و برای قَلت است.

7- آثار امکانات مادی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 14، 15

14 - مال و اولاد فراوان منافقان ، موجب گرایش آنان به کفر در هنگام مرگ

و ترهق أنفسهم و هم كفرون

15 - کثرت مال و اولاد منافقان نمودی از عذاب الهی و زمینه ساز جان کندن دشوار و حسرت بار آنان

أن يعذبهم . . . و ترهق أنفسهم و هم كفرون

با توجه به اینکه «ترهق أنفسهم» می تواند عطف تفسیری برای «أن يعذبهم» باشد، برداشت فوق استفاده می شود.

8- آثار برخورداری از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 206 - 3

3- برخورداری از امکانات مادی ، دلیل محبوبیت انسان در نزد خدا نیست .

أفرءیت إن متّعنهم سنین . ثمّ جاءهم ما كانوا یوعدون

9- آثار ذکر منشأ امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 6

6 - توجه و اذعان به خدادادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ساز پیدایش روحیه انفاق گری در انسان

و أنفقوا من ما رزقناکم

از اهداف یادآوری این حقیقت (خدادادی بودن دارایی ها) در بیان لزوم انفاق، آسان ساختن امر انفاق و ایجاد روحیه انفاق گری در انسان می باشد.

10- آثار فناپذیری امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 10

ص: 213

10- فناپذیری و ناپایداری امکانات دنیایی، دلیل اصیل نبودن آن در ارزیابی ها

أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا... وَ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ

بیان فناپذیری بهره های مادی و تشخیص های دنیوی، ظاهراً برای متزلزل ساختن بنیان های فکری کافران و دنیاپرستان در اصیل پنداشتن دنیا و مباحات به آن است.

11- آثار یأس از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 32 - 8

8- احساس خطر شدید و یأس از عوامل نجات دهنده مادی، زمینه توجه انسان به خدا و دعا به درگاه او است.

وَ إِذَا غَشِيَهُمْ مَوَجٌ كَالظَّلْمَلِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

12- آرزوی امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 6

6- مؤمن، آرزومند داشتن امکانات، برای رسیدگی به خویشاوندان و محرومان جامعه

وَ إِذَا تَعَرَّضْنَهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهُنَّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 21

21- آرزوی برخورداری از زیبایی های دنیا، ناسازگار با دل بستن به رضایت خداوند است.

يُرِيدُونَ وَجْهَهُ... تَرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

13- آرزوی امکانات مبارزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 80 - 6

6- آرزوی برخوردار بودن از نیرو و امکانات برای مبارزه با تباهی ها و تبه کاران ، آرزویی روا و پسندیده است .

لو أن لی بکم قوه أو ءاوی إلی رکن شدید

ص: 214

14- اتکا به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 11

11 - اتکای مطلق به امکانات و وسایل مادی و مسلط ندانستن خداوند بر آنها ، نمودی از کفر

أُخْرِج الَّذِينَ كَفَرُوا... مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُوا أَنَّهْم مَانَعْتَهُمْ حِصُونَهُمْ مِنَ اللَّهِ

15- اتلاف امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 18 - 11

11- هدر دادن امکانات زندگی در مسیر کفر و گمراهی ، زیان و زمینه ساز عذاب الهی است .

أُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ... إِنَّهْم كَانُوا خَسِرِينَ

تعبیر «إِنَّ» در صورتی که علیت را برساند، نشان می دهد که نفس همین خسران، باعث شده تا عده ای گرفتار عذاب حتمی شوند.

16- اجتناب از تکبر به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 12

12- انسان ها ، به امکانات مادی و دستاورد های فن و دانش خویش ، نباید مغرور باشند .

هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ

ذوالقرنین، در عین فن آوری در آن شرایط، به ثمره کار خود مغرور نشد، بلکه همه آن ها را در طول ربوبیت الهی دیده و معاد را در برابر خود تصویر کرده است.

17- ارزش امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 103 - 6

6 - خداوند ، خواهان آگاهی یافتن مردم به ارزش برتر پاداش های الهی بر منافع دنیوی

لمثوبه من عندالله خیر لو کانوا یعلمون

«لو» در «لو کانوا یعلمون» به معنای تمنی است و تمنی دربارہ خداوند به معنای ارادہ تشریعی است. مفعول «یعلمون» همه حقایقی است کہ در جملہ های قبل بیان شدہ است. از آنهاست برتری پاداش دنیا بر دیگر منافع؛ یعنی: لیت ہم یعلمون ان مثوبه

ص: 215

اللّٰه خیر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 5

5 - ارزش برتر پاداش های اخروی نسبت به امکانات دنیوی

ثواب اللّٰه خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 157 - 7,8,9

7 - آمرزش و رحمت الهی ، دارای ارزش برتر از تمامی ثروت های به دست آمده و امکانات دنیوی

لمغفره من اللّٰه و رحمه خیر ممّا یجمعون

8 - مرگ و یا شهادت در راه خدا ، دارای ارزشی برتر از ماندن در دنیا و ثروت اندوزی

و لئن قتلتم فی سبیل اللّٰه او متّم . . . خیر ممّا یجمعون

9 - ارزش والاتر ماندگای در دنیا و ثروت اندوزی ، بر شهادت و رحمت و آمرزش الهی ، در پندار غلط کفرپیشگان

لو کانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا . . . لمغفره من اللّٰه و رحمه خیر ممّا یجمعون

جمله «لو کانوا . . .» شیفتگی کفرپیشگان را نسبت به ماندگاری در دنیا بیان می کند، و جمله «خیر ممّا یجمعون» هدف و یا عاقبت از

ماندگاری را توضیح می دهد. یعنی هدف کفرپیشگان از ماندگاری در دنیا به چنگ آوردن منافع دنیوی و ثروت اندوزی است و آنان این

منافع گذرا را بالاتر از رحمت و آمرزش الهی می پندارند و لذا بر کشته های در راه خدا تأسف می خورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 180 - 6

6 - ارزشمندی داده های الهی (امکانات مادی و معنوی) به انسانها

و لا یحسبنّ الذّین ینخلون بما آتیهم اللّٰه من فضله

از اینکه خداوند امکاناتی را که در دسترس انسانها قرار داده، فضل خویش نامیده و به خود نسبت داده است، ارزشمندی آن به دست می

آید؛ البته بنابر اینکه ضمیر «فضله»، به «اللّٰه» برگردانده شود؛ نه به «ما آتیهم اللّٰه».

18 - ناچیز و بی ارزش بودن هر آنچه (دنیا و لذائذ و زخارف آن و . . .) در مقابل از دست دادن دین و رهاسازی کتاب آسمانی و بیوفایی به پیمان الهی باشد .

واشترُوا به ثمنًا قليلاً

آنچه عالمان اهل کتاب در مقابل دین فروشی می گرفتند، به اعتقاد خودشان اندک نبوده است ؛ چون با کتمان حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به خواسته های دنیوی، ریاست بر مردم و . . . می رسیدند ؛ ولی در عین حال خداوند همه آنها را به بی ارزشی و ناچیزی توصیف کرد.

ص: 216

18- ارزش امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 36 - 7

7 - امکانات مادی مردم محروم از ایمان ، تقوا و جهاد ، بی تأثیر در تأمین فلاح و رستگاری ایشان

اتقوا الله .. لعلکم تفلحون. إنّ الذین کفروا لو أنّ لهم ما فی الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 38 - 8

8 - بهره مندی های دنیوی ، در مقایسه با نعمت های اخروی ، متاعی است بسیار اندک و کم ارزش .

فما متع الحیوه الدنیا فی الآخره إلا قلیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 58 - 5

5 - بهره مندی از فضل و رحمت الهی ، از تمام اندوخته های مادی بهتر است .

قل بفضل الله و برحمته .. هو خیر مما یجمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 19

19 - رزق و نعمت های معنوی ، پایدارتر و دارای ارزش والاتر از تمامی نعمت های دنیوی است .

ورزق ربّک خیر و أبقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 7

7 - مطلوبیت برخورداری از امکانات و آسایش زندگی

و ءاوینهما إلی ربوه ذات قرار و معین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 32 - 18، 16

16 - وحی و رسالت ، دارای ارزشی والا و غیر قابل قیاس با اندوخته های مادی

أهم یقسمون رحمت ربّك . . . ورحمت ربّك خیر ممّا یجمعون

18 - مال و اندوخته های مادی ، نمی تواند با موهبت ها و ارزش های معنوی برابری کند .

و رحمت ربّك خیر ممّا یجمعون

ص: 217

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 48 - 4

4 - برخورداری از پشتوانه اقتصادی و ذخایر پایدار، امری مطلوب است؛ نه ضد ارزش.*

وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ

در واژه «أقنى» سرمایه و ذخایر ماندنی لحاظ شده است. از این که خداوند تأمین چنین نیازی را به خود نسبت داده است، مطلوبیت آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 27 - 6

6 - تقرب به پروردگار، ارزشی جاودان و شایان جست و جو است؛ نه امکانات ناپایدار دنیا.

كُلٌّ مِّنْ عَلَيْهَا فَاٰنٍ . وِیَقِیْ وَجْهَ رَبِّكَ

از مناسبت میان «كُلٌّ مِّنْ عَلَيْهَا فَاٰنٍ» با «و یقی...» و از مقابله این دو با یکدیگر، مطلب بالا قابل استفاده است.

19- استفاده از امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 5، 2، 1

1 - خداوند انسانها را برای بهره گیری از زمین و امکانات آن توانا ساخت.

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِی الْأَرْضِ

2 - توانایی انسانها بر بهره گیری از امکانات زمین نعمتی بایسته شکرگزاری است.

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِی الْأَرْضِ . . . قَلِیْلًا مَا تَشْكُرُوْنَ

5 - حق بهره وری از زمین و امکانات آن برای همه انسانهاست، نه گروهی خاص.

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِی الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِیْهَا مَعِیْشَٰ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - استفاده بندگان از مواهب دنیا، مورد ترغیب خداوند است.

قل من حرم... أخرج لعباده

بیان ارجمندی و شرافت زینتها با اضافه آن به کلمه «الله» (زینة الله) و به کارگیری استفهام انکاری و توییخی برای بیان حلیت آن، بیانگر تأکید و ترغیب بندگان به استفاده از آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 87 - 17، 9

9 - جواز بهره گیری از مادیات در گرو تناسب آن با طبع آدمی است .

ص: 218

لاتحرموا طيبات ما احل الله لكم

17 - ناسازگاری ایمان با افراط و تفریط در بهره گیری از مواهب الهی در دنیا

يا ايها الذين آمنوا لاتحرموا . . . و لاتعتدوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 88 - 11, 9, 3, 1

1 - ترغیب مردمان از سوی خداوند به بهره جویی از امکانات مادی

و كلوا مما رزقكم الله حللا طيباً

مراد از اكل به قرینه آیه قبل مطلق تصرفات است نه خصوص خوردن.

3 - جواز بهره گیری از روزی ها و امکانات مشروط به حلال و طیب بودن آنها است .

و كلوا مما رزقكم الله حللا طيباً

برداشت فوق بر این اساس است که «مما رزقكم . . .» مفعول برای «كلوا» و «حللا طيباً» حال برای «رزقكم الله» باشد یعنی از امکانات خدادادی استفاده کنید در صورتی که حلال و طیب باشد.

9 - ضرورت رعایت تقوا در بهره گیری از امکانات و روزی های خدادادی

و كلوا مما رزقكم الله حللا طيباً و اتقوا الله

11 - ناسازگاری تقوا با بهره گیری از امکانات مادی توهمی بی پایه و نادرست

و كلوا مما رزقكم الله حللا طيباً و اتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 89 - 25

25 - رزق های خدادادی ، جواز بهره جویی از آنها و گذشت از سوگند های لغو ، نعمتی الهی و بایسته سپاسگزاری

و كلوا مما رزقكم الله حللا طيباً . . . كذلك يبين الله لكم آيته لعلكم تشكرون

با توجه به آیات قبل می توان گفت از مصادیق مورد توجه از جمله «كذلك يبين الله لكم آيته» مسایلی است که در آن آیات بیان شد از

جمله خدادادی بودن روزیها و ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 6

6 - توهم حرمت بهره گیری مؤمنان از انواع خوراکی ها و نوشیدنی ها و گمان ناسازگاری آن با مراحل تقوا و ایمان ، توهم و گمانی واهی و نادرست .

لیس علی الذین ءامنوا و عملوا الصلحت جناح فیما طعموا

برداشت فوق بر این اساس است که آیه مورد بحث تکمیل و توضیحی برای آیه 87 از همین سوره باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 47 - 4

4 - بهره گیری از فرصت ها و امکانات دنیوی ، جهت تهیه ره توشه حیات اخروی ، امری بایسته و ضروری است .

ص: 219

استجیبوا لرّبکم من قبل أن یأتی یوم لا مردّ له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 9

9- تعلیم شیوه شکر و سپاس گزاری هنگام تسلط بر موهبت های طبیعی ، از سوی خداوند

ثمّ تذکروا نعمه ربکم ... و تقولوا سبحن الذی سخّر لنا هذا

20- استفاده از امکانات فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 28 - 3

3- قرار گرفتن امکانات فرعونیان ، در اختیار گروهی دیگر از مردم (بنی اسرائیل)

کذلک و أورثنها قومًا اخرین

برداشت بالا بنابراین نکته است که مراد از «قوماً آخرین» گروهی از بنی اسرائیل باشد؛ چنان که در آیه 59 سوره «شعراء» آمده است. این گروه ممکن است بخشی از بنی اسرائیل بودند که در خروج از مصر با موسی (ع) همسفر نبودند.

21- استفاده از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 13

13 - بهره گیری از امکانات اقتصادی در جهت جذب قلب ها و متمایل ساختن انسان ها به اسلام ، از وظایف حکومت اسلامی

إنما الصدقات للفقراء ... و المؤلفه قلوبهم

با توجه به اینکه صدقات در اختیار حکومت می باشد و خداوند تألیف قلوب را یکی از مصارف زکات قرار داده است، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 6

6 - هر امتی ، چه مؤمن و چه کافر و منافق ، در زندگی دنیوی ، بهره و نصیبی دارد .

وعد الله المنفقين .. كالذين من قبلكم. فاستمتعوا بخلقهم فاستمتعتم بخلقكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 15

15 - لزوم استفاده از امکانات مادی در جهت تقرب به خدا و کسب ارزش های معنوی

ص: 220

من يؤمن بالله . . . و يتخذ ما ينفق قربت عند الله و صلوات الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهيم - 14 - 31 - 14

14- لزوم استفاده از فرصت ها و امکانات دنیوی پیش از فرارسیدن مرگ

يقيموا الصلوه و ينفقوا . . . من قبل أن يأتي يوم لا بيع فيه و لا خلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهيم - 14 - 44 - 5

5- خدا و رسولش ، فراخوان مردم به استفاده صحیح و بهره برداری کافی از فرصت ها و امکانات زندگی برای هدایت و دینداری

و أنذر الناس . . . فيقول الذين ظلموا ربنا أخرنا إلى أجل قريب نجب دعوتك و نتبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 81 - 14

14- مظاهر مادی طبیعت ، در خدمت آدمیان و آفریده شده در جهت منافع آنان

و الله جعل لكم من بيوتكم . . . لعلكم تسلمون

لام در «لکم» که برای انتفاع است و در هر دو آیه به صورت تکرار آمده است، می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 23 - 10

10 - استفاده از امکانات خدادادی ، در پرتو سعی و تلاش ، امکان پذیر است .

و ابتغوا لكم من فضله

از این که برای استفاده از امکانات دنیوی و فضل خداوند، از واژه «إبتغاء» (تلاش برای دست یابی به مطلوب) استفاده شده است، این حقیقت نمایان می شود که برای دست یابی به امکانات، کوشش و تلاش لازم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یاد معاد هنگام تسخیر امکانات و برخورداری از نعمت ها ، زمینه ساز زدایش غرور و غفلت

ثُمَّ تَذَكِّرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَ تَقُولُوا . . . وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ

توصیه به یادآوری معاد پس از برخورداری از نعمت های خداوند، می تواند اشاره به تأثیر آن در زدایش غرور و غفلت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 43 - 3

3 - ثمودیان ، مجاز به بهره برداری از امکانات زندگی در مدت مهلت داده شده

قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ

ص: 221

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 6

6 - متمرکز کردن علایق و گرایش ها در امور دنیوی ، امری نکوهیده ؛ و نه صرف بهرهوری از دنیا

فأعرض عن من . . . و لم یرد إلا الحیوه الدنیا

حصر در آیه شریفه، مفید مطلب بالا است.

22- استفاده از امکانات مادی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 32 - 3

3 - برخورداری تقوای پیشگان از باغ ها و میوه جات بهشت و موهبت های مادی جهان آخرت نمونه ای از سعادت مندی آنها است .

مفازاً . حدائق و أعنبا

23- استفاده از امکانات مباح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 168 - 7

7 - انسان ها نباید خویشتن را به بهانه های واهی از قبیل : زهدگرایی ، آداب و رسوم قومی و . . . از امکانات و نعمت های زمین محروم سازند .

كلوا مما فی الأرض حللاً طیباً

هر چند مقصود از امر (كلوا) - چنانچه مفسران برآند - بیان اباحه است نه وجوب؛ ولی آوردن صیغه امر برای بیان اباحه می تواند اشاره به این نکته باشد که: متکلم در صدد ترغیب است و خودداری از آن مباح را شایسته نمی شمرد.

24- اسلام و امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 87 - 6

6 - رهبانیت و افراط در ترک مواهب دنیا ناسازگار با آیین اسلام

يا ايها الذين ءامنوا لاتحرموا طيبات ما احل الله لكم

ص: 222

25- اعراض از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 6

6 - لزوم فریفته نشدن انسان به امکانات مادی خویش

ایحسبون أنما نمدهم به من مال و بنین

26- امتحان با امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 7

7 - امکانات و مزایای هر انسان، وسیله آزمون او از جانب خداوند است.

لیبلوکم فی ما ءاتیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 4

4- مهلت ها و امکانات دنیوی، در جهت آزمایش انسان ها است .

وإن أدری لعلّهُ فتنه لکم و متع إلی حین

27- امتحان با امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 14، 16

14 - زندگانی شکوفای کافران، آزمون الهی برای آنان است .

زهرة الحیوه الدنیا لنفتنهم فیہ

«فتنه» در اصل هنگامی گفته می شود که طلا و نقره را با آتش بگدازند تا نیکو و نامرغوب آن، تمیز داده شود(مصباح) و چون مقصود از آزمایش، تمیز خوب از بد است، به آن «فتنه» اطلاق می گردد. آزمودن کافران، به این است که فراوانی نعمت ها، تکلیف آنها را سنگین تر می کند و چون حق نعمت را ادا نمی کنند، بر عذاب آنان افزوده می شود.

16 - نعمت های الهی و امکانات دنیا، زمینه ای برای آزمایش انسان ها است .

متّعنا به .. لفتنهم فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 17 - 4

4 - آزمایش انسان ها درباره دارایی ها و امکاناتشان ، سنّت الهی است .

ص: 223

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 18 - 4

4 - ثروت و مکننت ، عرصه آزمون الهی

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ . . . و لایستشون

28- امداد با امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 6

6 - برخورداری از متاع های دنیوی (همچون مال ، اولاد ، باغ های آباد و . . .) ، امری مثبت و پسندیده و ابزار یاری رسانی در زندگی بشر ، از منظر قرآن و دین

و یمددکم بأمول . . . و یجعل لکم أنهرًا

از این که خداوند موارد یاد شده را به مؤمنان بشارت داده و از آنها به عنوان امداد الهی یاد کرده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

29- امکانات داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 6

6 - داوود و سلیمان ، برخوردار از تمامی امکانات مورد نیاز

و أوتینا من کلّ شیء

30- امکانات دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 14 - 11، 10، 12

10 - امکانات مادی ، و تمایل به آنها ، فقط وسیله ای برای گذران زندگانی دنیاست و هدف آفرینش نیست .

زین للناس ذلك متاع الحیوه الدنیا

11 - ارزش محدود و مقطعی بهره های دنیوی

ذلك متاع الحیوه الدنیا

ص: 224

12 - هشدار خداوند به زوال پذیری بهره‌وری‌ها و امکانات دنیا

ذکر متاع الحیوه الدنیا

31- امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 15 - 1,3

1 - خداوند، راهنمای انسان به امکاناتی برتر از دارایی‌های دنیوی

ذکر متاع الحیوه الدنیا .. قل اوْتبْتکم بخیر من ذلکم

3 - لذت‌های اخروی (باغ‌های بهشتی و رضایت خدا و زنان پاکیزه)، برتر از خوشی‌ها و امکانات دنیا

بخیر من ذلکم .. جنات ... و ازواج مطهره و رضوان من اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 26 - 15

15 - عن ابي جعفر (ع) فی قوله تعالی: «قد أنزلنا علیکم لباسا .. و ریشا» ... و اما الریش فالمتاع و المال ...

از امام باقر (ع) روایت شده است: مراد از «ریشا» در آیه «قد أنزلنا علیکم .. و ریشا» متاع و مال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 200 - 5

5 - دنیاطلبان، زیبایی‌ها را تنها در امکانات و بهره‌های دنیوی می‌پندارند.

فمن الناس من یقول ربنا اتنا فی الدنیا

از اینکه در هنگام خواسته‌هایشان قید «حَسَنَه» را ذکر نکرده‌اند، چنین برمی‌آید که هر چه را در دنیاست، زیبا می‌پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 212 - 8

8 - برخوردار از امکانات دنیا، ملاک سنجش شخصیت افراد از دیدگاه کافران

زین للذین . . . و یسخرن من الذین امنوا

چون کافران فریفته دنیا هستند، لذا هر کسی که برخوردار از آن نباشد - که مؤمنان صدر اسلام غالباً تهدیدست بودند -، به نظرشان حقیر می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 12

12 - لزوم مقدم داشتن ارزش های الهی ، در برابر جاذبه های مادی و ظواهر دنیوی (زیبایی ، ثروت و . . .)

و لا تنکحوا المشرکات حتی یؤمننَّ و لاما مؤمنه خیر من مشرکه و لو اعجبتکم

ص: 225

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 185 - 21

21 - بهره های دنیا در برابر پاداش های کامل اخروی اعمال ، فریبی بیش نیست .

وَأَمَّا تَوْفُونِ اجْرُكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ . . . و ما الحيوه الدنیا الا متاع الغرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 197 - 1,2,3

1 - قدرت و توشه های مادی ، هر اندازه باشد ، ناچیز و اندک است .

لا یغرتک . . . متاع قلیل

علی رغم اینکه امکانات مادی کافران به اندازه ای بوده که خطر فریبندگی داشته ، خداوند آنها را اندک می شمارد.

2 - بهره مندی کافران از قدرت و امکانات مادی ، محدود و کوتاه است .

متاع قلیل ثم ماویهم جهنم

3 - توان و امکانات مادی کافران ، دلیلی بر حقایق آنان نیست .

لا یغرتک تقلب الذین کفروا فی البلاد. متاع قلیل ثم ماویهم جهنم

تصریح به اندک بودن بهره مندی کافران در دنیا و یادآوری فرجام شوم آنان، اشاره به این معنا دارد که شوکت ظاهری آنان، نه به خاطر تقریبشان در پیشگاه خداوند است و نه نشانه حقایق آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 198 - 1,3,5,7

1 - بی ارزشی بهره ها و قدرت محدود کافران در دنیا ، نسبت به نعمت جاودانه بهشت

متاع قلیل ثم ماویهم جهنم . . . لکن الذین اتقوا ربهم لهم جنات ... خالدین فیه

3 - تلاش برای دستیابی به ثروت و امکانات مادی با حفظ تقوا ، آسیمی به سعادت اخروی نمی رساند .

لا یغرتک تقلب الذین کفروا فی البلاد . . . لکن الذین اتقوا

«لکن»، برای استدراک توهمی است که از آیات قبل به ذهن می رسد، و آن اینکه تلاش کافران برای به دست آوردن امکانات مادی، موجب جهنمی شدن آنهاست؛ کلمه «لکن»، این توهم را از بین برده و بیان می دارد که در صورت تقوا، کسب و ثروت ضرری به سعادت انسان وارد نمی سازد.

5- فریفته نشدن در برابر شوکت ظاهری و قدرت اقتصادی کافران، از مصادیق تقوای پیشگی است.*

لا یغترنک تقلب الذین کفروا... لکن الذین اتقوا ربهم

نهی از فریفته شدن و آنگاه بشارت بهشت به تقوای پیشگان، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

7- توجه به بهشت جاودانه، موجب گرایش به تقوا و فریفته نشدن در برابر بهره های اندک دنیا

متاع قليل... لکن الذین اتقوا ربهم لهم جنّات... خالدین فیها

ص: 226

32- امکانات دنیوی پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 88 - 6

6 - تمامی آنچه که خداوند حلال کرده ، پاکیزه و خوشایند است .

حلالاً طیباً

بنابر اینکه «طیباً» صفت توضیحی برای «حلالاً» باشد.

33- امکانات دنیوی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 3

3- تأخیر عذاب و کیفر مشرکان و کافران حق ناپذیر ، به خاطر بهره بردن ناچیز و موقتی آنان از متاع های دنیوی است .

إن أدری لعلّه .. متع إلى حین

34- امکانات دنیوی حلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 88 - 6

6 - تمامی آنچه که خداوند حلال کرده ، پاکیزه و خوشایند است .

حلالاً طیباً

بنابر اینکه «طیباً» صفت توضیحی برای «حلالاً» باشد.

35- امکانات دنیوی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 4

4- دنیاطلبان ، برخوردار از بخشی از مطامع دنیایی خویش و نه همه آن

من کان یرید حرث الدنیا نؤته منها

با توجه به حرف «مِن» - که برای تبعیض است - برداشت بالا به دست می آید.

ص: 227

36- امکانات دنیوی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 3

3 - فرعون ، هامان و قارون ، در اختیار دارنده همه امکانات اجتماعی (اقتصادی ، سیاسی و فرهنگی) و مانع اصلی بر سر راه هدایت مردم

کانوا هم اشدّ منهم قوه و اثارًا .. و لقد أرسلنا موسی ... إلی فرعون و همین و

برداشت یاد شده از آن جااست که این آیه، در صدد بیان نمونه و مصداقی از مردمی است که قدرت سیاسی و اقتصادی فزون تر از کافران صدر اسلام داشتند و مانع تبلیغ و رسالت پیامبر الهی بودند.

37- امکانات دنیوی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 28 - 7

7- بازگشت بنی اسرائیل به مصر و برخورداری آنان از ثروت و امکانات آن سرزمین ، پس از هلاکت فرعونیان *

کذلک و اورثها قومًا اخرین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «قوماً آخرین» تمام بنی اسرائیل باشد.

38- امکانات دنیوی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 3

3 - فرعون ، هامان و قارون ، در اختیار دارنده همه امکانات اجتماعی (اقتصادی ، سیاسی و فرهنگی) و مانع اصلی بر سر راه هدایت مردم

کانوا هم اشدّ منهم قوه و اثارًا .. و لقد أرسلنا موسی ... إلی فرعون و همین و

برداشت یاد شده از آن جااست که این آیه، در صدد بیان نمونه و مصداقی از مردمی است که قدرت سیاسی و اقتصادی فزون تر از کافران صدر اسلام داشتند و مانع تبلیغ و رسالت پیامبر الهی بودند.

39- امکانات دنیوی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 15،16

15 - بهره مند ساختن کافران از متاع دنیا، از سنت های خداوند است .

ص: 228

16 - بهره مندی کافران از مواهب الهی ، موقت و گذراست .

و من کفر فأمّته قليلا ثم أضطره إلى عذاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 196 - 1,2,3

1 - کافران صدر اسلام ، برخوردار از شوکت ظاهری و بهره های دنیوی

لا یغزّونک تقلّب الذّین کفروا فی البلاد

2 - کافران عصر بعثت ، بهره مند از سود های فراوان تجاری و نفوذ سیاسی ، بر اثر گشت و گذار در شهر ها و سرزمین های مختلف

لا یغزّونک تقلّب الذّین کفروا فی البلاد

3 - قدرت و شکوه ظاهری کافران و برخورداری آنان از بهره های مادی ، امری فریبنده برای مسلمانان

لا یغزّونک تقلّب الذّین کفروا فی البلاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 197 - 2,3

2 - بهره مندی کافران از قدرت و امکانات مادی ، محدود و کوتاه است .

متاع قليل ثمّ ماویهم جهنّم

3 - توان و امکانات مادی کافران ، دلیلی بر حقّانیت آنان نیست .

لا یغزّونک تقلّب الذّین کفروا فی البلاد. متاع قليل ثمّ ماویهم جهنّم

تصریح به اندک بودن بهره مندی کافران در دنیا و یادآوری فرجام شوم آنان، اشاره به این معنا دارد که شوکت ظاهری آنان، نه به خاطر تقرّیشان در پیشگاه خداوند است و نه نشانه حقّانیت آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 198 - 1,5

1- بی ارزشی بهره ها و قدرت محدود کافران در دنیا ، نسبت به نعمت جاودانه بهشت

متاع قليل ثم ماويهم جهنم .. لكن الذين اتقوا ربهم لهم جنات ... خالدین فیه

5- فریفته نشدن در برابر شوکت ظاهری و قدرت اقتصادی کافران ، از مصادیق تقوایشگی است . *

لا یغرتک تقلب الذین کفروا .. لكن الذین اتقوا ربهم

نهی از فریفته شدن و آنگاه بشارت بهشت به تقوایشگان، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 3

3- تأخیر عذاب و کیفر مشرکان و کافران حق ناپذیر ، به خاطر بهره بردن ناچیز و موقتی آنان از متاع های دنیوی است .

إن أدری لعلّه .. متع إلى حین

ص: 229

40- امکانات دنیوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 3

3- تأخیر عذاب و کیفر مشرکان و کافران حق ناپذیر ، به خاطر بهره بردن ناچیز و موقتی آنان از متاع های دنیوی است .

إن أدری لعلّه .. متع إلى حین

41- امکانات دنیوی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 61 - 10

10 - مشرکان بهانه جو و حق گریز صدر اسلام ، عناصری مرفه و برخوردار از موهبت های دنیوی

وقالوا إن نتبع الهدی معك .. کمن متّعنه متع الحیوه الدنيا

42- امکانات دنیوی هامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 3

3- فرعون ، هامان و قارون ، در اختیار دارنده همه امکانات اجتماعی (اقتصادی ، سیاسی و فرهنگی) و مانع اصلی بر سر راه هدایت مردم

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثراً .. ولقد أرسلنا موسى ... إلى فرعون و همين و

برداشت یاد شده از آن جااست که این آیه، در صدد بیان نمونه و مصداقی از مردمی است که قدرت سیاسی و اقتصادی فزون تر از کافران صدر اسلام داشتند و مانع تبلیغ و رسالت پیامبر الهی بودند.

43- امکانات ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 84 - 5,9,4,1

1- « ذوالقرنین » شخصیتی نیرومند و برخوردار از امکاناتی گسترده در پهنه زمین بود .

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ

«مَكَّنَّا» یعنی: «به او قدرت دادیم». در باره «ذوالقرنین» و شخصیت تاریخی او و این که او کیست نظر واحدی در میان مورّخان

ص: 230

و مفسران وجود ندارد؛ بعضی، او را از فرمانروایان ماقبل تاریخ دانسته اند و قرآن را تنها مرجع شناخت او می دانند و برخی، او را همان «اسکندر» دانسته و برخی دیگر، -«فریدون» و برخی، او را از ملوک یمن دانسته و بالاخره، برخی، مانند علامه طباطبایی (ره) تطبیق وی را با «کورش» (پادشاه هخامنشی) با آیات سازگارتر دیده اند. بعضی نیز، او را از پادشاهان چین دانسته و دیوار چین را شاهی بر مدعی خود گرفته اند.

4- «ذوالقرنین» از اسباب و عواملی کارساز برای محقق ساختن هر مقصودی برخوردار بود.

و آتینه من کلّ شیء سبباً

عموم در «کلّ شیء» عموم عرفی است. «سبباً» مفعول دوم «آتیناه» است. با توجه به مضافی که در کلام مقدر است، تقدیر جمله چنین می شود: «و آتیناه سبباً من اسباب کلّ شیء» یعنی، از اسباب و وسایلی که برای نیل به تمامی مقاصد علمی و عملی او وجود داشت، سبب و راهی را در اختیار او قرار دادیم.

5- در دست داشتن اسباب و راه کارهای علمی و عملی، زمینه ساز قدرت و اقتدار ذوالقرنین در زمین بود.

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَءَاتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا

عطف «آتیناه» بر جمله قبل، عطف سبب بر مسبب است؛ یعنی، اگر «ذوالقرنین» در زمین اقتدار داشت، به جهت اسبابی بود که برای هر کار در اختیار او بود.

9- «عن الأصبع بن نباته، عن أمير المؤمنين (ع) أنه قال: سئل عن ذي القرنين قال: ... و جعل عزّ ملكه و آية نبوته في قرنه ... و آتاه الله من كلّ شيء علماً يعرف به الحقّ و الباطل ... و أوحى الله إليه ... فقد طويت لك البلاد و ذلت لك العباد فأرهبتهم منك ... فلم يبلغ مغرب الشمس حتّى دان له أهل المشرق و المغرب قال: و ذلك قول الله: «إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَءَاتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا»؛

از اصبع بن نباته، روایت شده که امیرالمؤمنین (ع) در پاسخ سؤال از ذی القرنین فرمود: ... (خداوند) قدرت پادشاهی و نشانه نبوت او را در شاخ اش قرار داد ... و از هر چیزی، خداوند، به او دانشی عطا کرد تا به وسیله آن، حق و باطل را بشناسد ... و خدا به او وحی فرمود: ... شهرها را در اختیار تو قرار دادم و بندگان را برای تو رام و دل آنان را از بیم تو پر کردم ... پس هنوز به محل غروب خورشید نرسیده بود که اهل شرق و غرب عالم، تسلیم او شدند. سپس (امیرالمؤمنین) فرمود: و این سخن خداوند است که می فرماید: إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَءَاتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 85 - 1,3

1- ذوالقرنین، از برخی از امکانات وسیع الهی خویش، برای حرکت به سمت غرب، بهره گرفت.

فأتبع سبباً. حتّى إذا بلغ مغرب الشمس

3- « سأل رجل علياً (ع) : أرأيت ذالقرنين كيف استطاع أن يبلغ المشرق و المغرب ؟ قال : سخر الله له السحاب و مدّ له في الأسباب و بسط له النور فكان الليل و النهار عليه سواء ;

مردی به علی (ع) گفت: مرا خبر ده که ذوالقرنین، چگونه توانست به شرق و غرب عالم برسد؟ حضرت فرمود: خداوند، ابر را مسخر او قرار داد و ابزار و وسائل او را افزایش داد و نور را برای او گستراند، به گونه ای که شب و روز برای او یک سان بود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 86 - 1

1- ذوالقرنین ، با به کارگیری برخی از ابزارها و نیروهایش ، به سمت غرب سرزمین خویش پیش رفت .

ص: 231

فَاتَّبِعْ سَبِيًّا . حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 89 - 2,4

2- ذوالقرنین در ادامه سفرهایش ، از امکانات خویش در جهت گسترش حکومت و دین الهی ، بهره گرفت .

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبِيًّا

4- « عن أمير المؤمنين (ع) : . . . « ثُمَّ أَتْبَعَ سَبِيًّا » ذوالقرنین من الشمس سبباً ;

از امیرالمؤمنین (ع) [در توضیح این سخن خدا]: « ثُمَّ أَتْبَعَ سَبِيًّا » روایت شده: ذوالقرنین، از خورشید، به عنوان یک سبب بهره گرفت».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 91 - 1

1- خداوند ، بر تمامی امکانات و نیروهای موجود در اختیار ذوالقرنین احاطه کامل داشت .

وَقَدْ أَحْطٰنَا بِمَا لَدِيْهِ خَبْرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 92 - 1,3

1- ذوالقرنین ، از برخی امکانات خویش ، برای حرکت در جهات مختلف زمین ، بهره می گرفت .

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبِيًّا

سومین مسیر ذی القرنین - به قرینه آیات قبل - به سمت مشرق و مغرب نبوده است، بنابراین، یا به سمت شمال یا جنوب سرزمین خویش به راه افتاده است.

3- ذوالقرنین ، از دانش استفاده از اسباب و ابزار در جهت گسترش حکومت خود ، برخوردار بود .

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبِيًّا

44- امکانات زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند انسانها را برای بهره‌گیری از زمین و امکانات آن توانا ساخت.

و لقد مكنكم في الأرض

2 - توانایی انسانها بر بهره‌گیری از امکانات زمین نعمتی بایسته شکرگزاری است.

و لقد مكنكم في الأرض... قليلا ما تشكرون

3 - زمین در بردارنده تمام نیازمندیهای انسان برای ادامه حیات است.

و جعلنا لكم فيها معيشا قليلا ما تشكرون

ص: 232

5- حق بهره‌وری از زمین و امکانات آن برای همه انسانهاست، نه گروهی خاص.

و لقد مكنكم فى الأرض و جعلنا لكم فيها معيش

7- وجود وسائل معیشت در زمین، نعمتی بزرگ برای انسانها و بایسته سپاسگزاری است.

و لقد مكنكم فى الأرض . . . قليلا ما تشكرون

12- باور به خدادادی بودن امکانات زمین و اسباب معیشت، زمینه‌ساز ایمان به آیات الهی و پیروی از انبیاست.

و لقد مكنكم فى الأرض و جعلنا لكم فيها معيش

چون بیان نعمتهای یاد شده و تذکر به خدادادی بودن آنها، پس از فرمان دادن به تبعیت از قرآن (اتبعوا . . .) و پیروی از رسولان الهی (فلنستلن الذين أرسل اليهم) ایراد شده، اشاره به این حقیقت دارد که انسانها در صورت توجه به نعمتها و باور به خدادادی بودن آنها، از انبیا پیروی کرده و به آیات خدا ایمان می‌آورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 20 - 2

2- زمین و امکانات آن در خدمت بشر

و الأرض مددنها . . . و أنبتنا فيها من كلّ شيء موزون . و جعلنا لكم فيها معيش

45- امکانات سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- نمل - 27 - 16 - 6

6- داوود و سلیمان، برخوردار از تمامی امکانات مورد نیاز

و أوتينا من كلّ شيء

46- امکانات قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17- احقاف - 46 - 26 - 1

1- قوم عاد، برخوردار از قدرت و امکانات بس فزون تر از مشرکان مکه

و لقد مَكَّنَّ-هم فيما إن مَكَّنَّ-كم فيه

حرف «إن» نافية است.

ص: 233

47- امکانات کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 10

10 - غرور و اعتماد نابجای کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اقتدار و تمکن خویش

ألم یروا کم أهلکننا . . . مکنهم فی الأرض ما لم نمکن لکم

از اینکه می فرماید اقوام قدرتمندتر از شما را هلاک کردیم، معلوم می شود که اینان به قدرت و مکتب خویش مغرور بودند.

48- امکانات کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 5

5 - کشتی نوح، انباشته از امکانات ضروری و مورد نیاز سرنشینان آن

فی الفلک المشحون

«شَحْن» (مصدر مجهول «مشحون») به معنای پُر گردانیده شدن است. بنابراین «فلک مشحون»؛ یعنی، کشتی پر شده. گفتنی است که متعلق «مشحون» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «فی الفلک المشحون بما یفتقر إلیه».

49- امکانات مادی اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 2,5

2 - فرعون و اطرافیانش، از زندگی اشرافی و زینت های خیره کننده و امکانات اقتصادی عظیمی برخوردار بودند.

إنک ءاتیت فرعون و ملاًه زینه و أموالاً فی الحیوه الدنیا

نکره بودن «زینه و أموالاً» دلالت بر «تفخیم» و «تعظیم» می کند و چون فخامت و بزرگی در هر چیزی متناسب با آن چیز می باشد؛ در تفخیم زینت، خیره کنندگی و در تفخیم اموال، فراوانی و عظمت آورده شده است.

5 - فرعون و اطرافیانش، از ثروت و امکانات عظیم اقتصادی خود در جهت مبارزه با دین خدا و گمراه کردن مردم، استفاده می کردند.

إنک ءاتیت فرعون و ملاًه زینه و أموالاً فی الحیوه الدنیا ربنا لیضلوا عن سبیلک

50- امکانات مادی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 14

ص: 234

14- « عن أبي جعفر (ع) قال : الأثاث المتاع و أمّا رثياً فالجمال والمنظر الحسن ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: «أثاث» به معنای متاع و «رثياً» به معنای نیکویی و منظره زیبا است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 5

5- خداوند ، با برخوردار ساختن برخی از اقوام و ملت های پیشین از نعمت های دنیایی ، آنان را از عمری طولانی نیز برخوردار کرد .

بل متّعنا هؤلاء و ءاباءهم حتّى طال علیهم العمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 3،5

3 - آنچه از مال و امکانات در اختیار ملت های پیشین قرار داشت ، نعمت های خدا بوده است .

و ما بلغوا معشار ما ءاتینهم

5 - مشرکان مکه (قریش) ، اندازه یک دهم برخورداری ملت های پیشین را نداشته اند .

و ما بلغوا معشار ما ءاتینهم

«معشار» یک دهم چیزی را می گویند (مفردات راغب).

51- امکانات مادی انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 9 - 4

4 - استقبال انصار از مهاجران ، با ایمان و امکانات خویش

و الذین تبوّءو الدار و الإیمن من قبلهم

چنانچه «تبوّءو الدار» به معنای مهیا ساختن منزل باشد، آماده کردن آن از سوی انصار، می تواند به هدف استقبال از مهاجران صورت گرفته باشد.

52- امکانات مادی اهل مدین

11 - جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالذین من قبلکم كانوا اشد منکم قوه . . . ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

53- امکانات مادی بهشت آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 15

15 - بهشتی که آدم و حوا(ع) در آن می زیستند ، بوستانی مادی و دارای آثار و خواص ماده بود .

يُخَصِّفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ

54- امکانات مادی پیشگامان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 14

14 - پیشگامان در ایمان و تابعان نیک کردار ، برخوردار از الطاف مادی و معنوی خداوند در آخرت

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ .. لَهُمْ جَنَّةٌ تَجْرِي

رضایت الهی، لطفی معنوی و بهشت جاودان، نعمتی مادی است.

55- امکانات مادی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 19

19- پوچی و بی اثری امکانات دنیایی ، موقعیت های اجتماعی و گروه بندی ها ، در هنگام نزول عذاب و یا فرارسیدن مرگ و قیامت

فَسَيَعْلَمُونَ مِنْ هَوَشْرٍ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جَنْدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 88 - 2

2 - قطع رابطه انسان با عوامل مادی تأثیرگذار در دنیا ، به روز رستاخیز

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- حقایق مادی در جهان آخرت ، دارای ماهیتی خالص ، ناب و فاسد نشدنی

ص: 236

أنهر من ماء غير ءاسن و أنهر من لبن لم يتغَيّر طعمه و أنهر من خمر لذّه للشربين

در صورتی که واژه «مثل» به معنای توصیف باشد و نهرهای اخروی از نوع نهرهای مادی و دنیوی باشد؛ تعابیر «غیر آسن»، «لم يتغَيّر طعمه» و «مصنّی» بیانگر ماهیت متفاوت آنها با امور دنیوی خواهد بود.

56- امکانات مادی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 85 - 2

2- ذوالقرنین ، علاوه بر امکانات مادی از دانش به کارگیری اسباب ، نیز برخوردار بود .

فأتبع سببًا

57- امکانات مادی سلطه طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 11

11 - قدرت و امکانات مادی کافران و سلطه طلبان ، مایه نجات آنان از هلاکت و قهر الهی نخواهد بود .

و کم أهلکنا قبلهم من قرن هم أشدّ منهم بطشًا . . هل من محیص

58- امکانات مادی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 17 - 5

5- برخورداری سلیمان از امکانات وسیع مادی و نظامی در کنار علم گسترده خویش

و لقد ءاتینا داود و سلیمان علمًا . . و أوتینا من کلّ شیء . . . و حشر لسلیمن جنود

59- امکانات مادی طاغوتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 8

8- ثروت و زینت های فراوان دنیوی در دست طاغوت و طاغوتیان ، از عوامل گمراهی مردم است .

ربنا إنك ءاتيت فرعون و ملاءه زينه و أموالا . . . ليضلوا عن سبيلك

ص: 237

60- امکانات مادی عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 10

10 - برخوردارى حضرت عیسی و مریم (ع) ، از امکانات و آسایش زندگى

و ءاوينهما إلى ربوه ذات قرار و معین

61- امکانات مادی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 5، 2

2 - فرعون و اطرافیانش ، از زندگى اشرافی و زینت های خیره کننده و امکانات اقتصادی عظیمی برخوردار بودند .

إنك ءاتیت فرعون و ملاء زینه و أموالا فی الحیوه الدنیا

نكره بودن «زینه و أموالا» دلالت بر «تفخیم» و «تعظیم» می كند و چون فخامت و بزرگى در هر چیزى متناسب با آن چیز می باشد؛ در تفخیم زینت، خیره كنندگى و در تفخیم اموال، فراوانى و عظمت آورده شده است.

5 - فرعون و اطرافیانش ، از ثروت و امکانات عظیم اقتصادی خود در جهت مبارزه با دین خدا و گمراه كردن مردم ، استفاده می كردند .

إنك ءاتیت فرعون و ملاء زینه و أموالا فی الحیوه الدنیا ربنا لیضلوا عن سبیلک

62- امکانات مادی قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 5

5 - مشركان مكه (قریش) ، اندازه يك دهم برخوردارى ملت های پیشین را نداشته اند .

و ما بلغوا معشار ما ءاتینهم

«معشار» يك دهم چیزى را می گویند (مفردات راغب).

63- امکانات مادی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر

ص: 238

پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالذین من قبلکم كانوا أشد منكم قوه .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

64- امکانات مادی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالذین من قبلکم كانوا أشد منكم قوه .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

65- امکانات مادی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالذین من قبلکم كانوا أشد منكم قوه .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 134 - 1

1 - عادیان ، برخوردار از چشمه ساران ، و باغ های پوشیده از درختان میوه

و جنّات و عیون

«جَنَّة» (مفرد «جَنَّات») به باغ پوشیده از درختان اطلاق می شود و «عیون» (جمع «عین») به معنای چشمه ساران است.

66- امکانات مادی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح، عاد، ثمود، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالذین من قبلکم كانوا اشد منکم قوه .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

ص: 239

67- امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 48 - 6

6 - امکانات مادی و داشتن نیروهای انسانی و هوادار ، هرگز موجب نجات کفرپیشگان از گرفتار شدن به عذاب دوزخ نخواهد شد .

ما أغنی عنکم جمعکم و ما کنتم تستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 6,7

6 - هر امتی ، چه مؤمن و چه کافر و منافق ، در زندگی دنیوی ، بهره و نصیبی دارد .

وعد الله المنفقین . . . کالذین من قبلکم . فاستمتعوا بخلقهم فاستمتعتم بخلقکم

7 - کثرت بهره‌وری‌های کافران ، به مقتضای خُلق و خو و تلاش مادی آنان و طبق جریان طبیعی است و نه نشانه رحمت و لطف الهی به آنان *

فاستمتعوا بخلقهم فاستمتعتم بخلقکم

با توجه به اینکه «خلاق»، می‌تواند به معنای دستاوردهای انسان به مقتضای خلق و خوی خویش باشد، این برداشت به دست می‌آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 2

2 - برخورداری مشرکان و کافران از رفاه و در اختیار داشتن امکانات دنیوی ، نشان رستگاری آنان نیست .

لا یفلحون . متع فی الدنیا

جمله «متع فی الدنیا» پاسخ از پرسش مقدر است ؛ یعنی ، بعد از اینکه خداوند درباره مشرکان افترازننده فرمود: «آنان رستگار نخواهند بود»، این سؤال پیدا می‌شود که: پس آن همه رفاه و برخورداری از امکانات دنیوی در زندگی آنان چه معنایی دارد؟ خداوند پاسخ داد: «متع فی الدنیا . . .» .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 8

8- خداوند، متاع های دنیوی را از کافران دریغ نمی کند .

و أمم ستمتعهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 24 - 6

6 - امکانات رفاهی نسبی کافران، در دنیا، از جانب خداوند است .

ص: 240

نمَتَّعَهُمْ قَلِيلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 6

6 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان، درباره تأثیرپذیری از قدرت و مکنات کافران و تجدید نظرکردن در برنامه های تبلیغی و الهی خویش

فلا یغررک تقلبهم فی البلد

پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان، در حالی به تبلیغ دین اسلام می پرداختند که کافران در اوج قدرت اقتصادی و سیاسی قرار داشتند. بنابر این هشدار خداوند در آیه شریفه می تواند گویای مطلب یادشده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 11

11 - قدرت و امکانات مادی کافران و سلطه طلبان، مایه نجات آنان از هلاکت و قهر الهی نخواهد بود.

و کم أهلكنا قبلهم من قرن هم أشدّ منهم بطشاً .. هل من محیص

68- امکانات مادی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 4

4- برخی از مردم کافر و مشرک در عصر ظهور اسلام، از ثروت و امکانات چشمگیری برخوردار بودند.

لا تتمدّن عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 1

1 - برخی از زنان و مردان کافر عصر بعثت (در مکه) از امکانات و ثروت چشمگیری برخوردار بودند.

و لا تتمدّن عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

ضمیمه «منهم» به کافران بازمی‌گردد که در آیات پیشین مورد بحث قرار گرفته بودند و از آنجایی که سوره «طه» در مکه نازل شده است، مراد کفار مکه است. «ازواج» یا به معنای مردان و زنانی است که تشکیل خانواده داده‌اند و یا به معنای «اصناف» است. «من» در «منهم» برای تبعیض است.

69- امکانات مادی کفران‌کنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 241

5- مؤثر نبودن اموال و برخورداری های انسان های ناسپاس در برابر نتایج ناگوار و پیامد های هلاکت بار ناسپاسی (عذاب)

فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون

کارساز نبودن دارایی ها و نعمت ها - به قرینه صدر آیه بعد (فأصابهم سيئات ماكسبوا) در ارتباط با عذاب و پیامدهای هلاکت بار است.

70- امکانات مادی مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 94 - 10

10- مردم منطقه شمال ، برخوردار از امکانات مادی ، ولی فاقد شناخت های فنی بودند .

فهل نجعل لك خرجًا على أن تجعل بيننا وبينهم سداً

71- امکانات مادی مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 4

4- توانگران ، با اظهار آمادگی برای کمک های مادی ، حضور مؤمنان تهیدست را در پیرامون پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مانع نشست با آن حضرت می شمردند .

و اصبر نفسك . . . و لاتعد عيناك عنهم تريد زينه الحيوه الدنيا

72- امکانات مادی مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 10

10 - برخورداری حضرت عیسی و مریم (ع) ، از امکانات و آسایش زندگی

و ءاوينهما إلى ربوه ذات قرار و معین

73- امکانات مادی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 14

ص: 242

14 - رفاه و امکانات مادی مسلمانان ، غیر قابل تحمل برای منافقان صدر اسلام و برانگیزنده آنان به ستیزه جویی و کینه‌ورزی

و ما نعموا إلا أن أغنیهم الله ورسوله من فضله

74- امکانات مادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 2

2- برخورداری مشرکان و کافران از رفاه و در اختیار داشتن امکانات دنیوی ، نشان رستگاری آنان نیست .

لا یفلحون. متع فی الدنیا

جمله «متع فی الدنیا» پاسخ از پرسش مقدر است ؛ یعنی، بعد از اینکه خداوند درباره مشرکان افترازننده فرمود: «آنان رستگار نخواهند بود»، این سؤال پیدا می شود که: پس آن همه رفاه و برخورداری از امکانات دنیوی در زندگی آنان چه معنایی دارد؟ خداوند پاسخ داد: «متع فی الدنیا . . .».

75- امکانات مادی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 4

4- برخی از مردم کافر و مشرک در عصر ظهور اسلام ، از ثروت و امکانات چشمگیری برخوردار بودند .

لا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجًا منهم

76- امکانات مادی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 5

5- مشرکان مکه (قریش) ، اندازه یک دهم برخورداری ملت های پیشین را نداشته اند .

و ما بلغوا معشار ما ءاتینهم

«معشار» یک دهم چیزی را می گویند (مفردات راغب).

77- امکانات مادی ملکه سبأ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - نمل - 27 - 23 - 2

ص: 243

2 - ملکه سبا ، برخوردار از همه گونه امکانات و توانایی ها در حکومت و دارای تختی عظیم و مسندی چشمگیر

و أوتيت من كل شيء و لها عرش عظيم

78- امکانات مادی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 57 - 6

6- رنج و اضطراب منافقان در جامعه اسلامی ، با وجود داشتن مال و فرزند بسیار ، نمودی از عذاب دنیوی آنان *

فلا تعجبک أمولهم ولا أولدهم إنما يريد الله ليعذبهم بها فی الحیوه الدنيا .. ل

برداشت فوق بدین احتمال است که بیان زندگی دشوار منافقان، نمودی از عذاب دنیوی آنان باشد که در آیات قبل ذکر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 4,6,12

4- اعتماد و اتکای منافقان و کافران به قدرت ، ثروت و فرزندان بسیار خویش

کانوا أشد منکم قوه و أكثر أمولا و أولداً

6- هر امتی ، چه مؤمن و چه کافر و منافق ، در زندگی دنیوی ، بهره و نصیبی دارد .

وعد الله المنافقین .. کالذین من قبلکم . فاستمتعوا بخلقهم فاستمتعتم بخلقکم

12 - منافقان و کافران پیشین با همه اتکایی که بر دستاورد های مادی خویش داشتند ، سرانجام همه آنها را فرو نهاده و بی توشه در گذشتند

کالذین من قبلکم کانوا أشد منکم .. أولئک حبطت أعمالهم فی الدنيا و الآخره

آیه در مقام تحذیر منافقان، سرنوشت پیشینیان را بر آنان می نمایاند که چگونه با همه قدرت در گذشتند و تلاشهای دنیویشان بی نتیجه ماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 8

8 - اعطای امکانات دنیوی فراوان به منافقان از جانب خدا ، تنها مایه عذاب و گرفتاری آنان در دنیا است .

إنما يريد الله أن يعذبهم بها في الدنيا

79- امکانات مادی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 3,8

3 - منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخوردار از مال و اولاد فراوان و امکانات مادی

ص: 244

فلا تعجبك أموالهم ولا أولدهم

8 - ضعف مالی و امکانات اجتماعی مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در مقایسه با منافقان

فلا تعجبك أموالهم ولا أولدهم

وجود زمینه غبطه خوردن نسبت به امکانات رفاهی و برخورداریهای مادی منافقان، نشان دهنده ضعف اقتصادی و محرومیت‌های مادی مؤمنان صدر اسلام در مقایسه با آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح، عاد، ثمود، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالدین من قبلکم كانوا أشد منكم قوه .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 10

10 - برخورداری منافقان صدر اسلام از امکانات و رفاه مادی

و ما تقموا إلا أن أغنیهم الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 1

1 - منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از مال و اولاد فراوان و امکانات مادی و مفاخر اجتماعی

ولا تعجبك أموالهم و أولدهم

80 - امکانات مادی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 6

6- هر امتی، چه مؤمن و چه کافر و منافق، در زندگی دنیوی، بهره و نصیبی دارد.

وعد الله المنفقين... كالدین من قبلکم. فاستمتعوا بخلقهم فاستمتعتم بخلقکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 23 - 2

2- مؤمنان وفادار به ایمان، براساس سنت الهی، برخوردار از موهبت های مادی و معنوی خداوند

لقد رضی الله عن المؤمنین... وعدکم الله مغانم کثیره... سنّه الله الّتی قد خ

از ارتباط آیات به دست می آید که آنچه خداوند از آن به عنوان «سنّه الله» یاد کرده است؛ می تواند اعطای موهبت های معنوی

ص: 245

(لقد رضی اللہ عن المؤمنین) و نعمت های مادی (وعدکم اللہ مغانم.. ..) باشد.

81- امکانات مادی مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 8

8 - ضعف مالی و امکانات اجتماعی مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در مقایسه با منافقان

فلا تعجبک أموالهم و لا أولادهم

وجود زمینه غبطه خوردن نسبت به امکانات رفاهی و برخورداریهای مادی منافقان، نشان دهنده ضعف اقتصادی و محرومیتهای مادی مؤمنان صدر اسلام در مقایسه با آنان است.

82- امکانات مادی و رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 2

2 - برخورداری مشرکان و کافران از رفاه و در اختیار داشتن امکانات دنیوی، نشان رستگاری آنان نیست .

لا یفلحون. متع فی الدنیا

جمله «متع فی الدنیا» پاسخ از پرسش مقدر است؛ یعنی، بعد از اینکه خداوند درباره مشرکان افترازننده فرمود: «آنان رستگار نخواهند بود»، این سؤال پیدا می شود که: پس آن همه رفاه و برخورداری از امکانات دنیوی در زندگی آنان چه معنایی دارد؟ خداوند پاسخ داد: «متع فی الدنیا».

83- امکانات مادی ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 14 - 1

1 - ولید بن مغیره، برخوردار از وسایل و امکانات بسیار زندگی

و مهّدت له تمهیداً

84- امکانات مادی هنگام عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 19

ص: 246

19- پوچی و بی اثری امکانات دنیایی ، موقعیت های اجتماعی و گروه بندی ها ، در هنگام نزول عذاب و یا فرارسیدن مرگ و قیامت

فسیعلمون من هو شرّ مکاناً و أضعف جنداً

85- امکانات مادی هنگام مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 19

19- پوچی و بی اثری امکانات دنیایی ، موقعیت های اجتماعی و گروه بندی ها ، در هنگام نزول عذاب و یا فرارسیدن مرگ و قیامت

فسیعلمون من هو شرّ مکاناً و أضعف جنداً

86- امکانات مادی یهود خیبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 19 - 4

4 - یهودیان خیبر ، دارای امکانات مالی گسترده

و مغانم کثیره یاخذونها

به دست آمدن غنایم فراوان، نشانگر وجود امکانات بسیار دشمنان اسلام، در جنگ خیبر است.

87- امکانات مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 1

1- قوم عاد ، برخوردار از قدرت و امکانات بس فزون تر از مشرکان مکه

و لقد مکّنّهم فیما إن مکّنّکم فیہ

حرف «إن» نافیة است.

88- امکانات معنوی پیشگامان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - پیشگامان در ایمان و تابعان نیک کردار ، برخوردار از الطاف مادی و معنوی خداوند در آخرت

رضی الله عنهم . . . لهم جنت تجری

رضایت الهی، لطفی معنوی و بهشت جاودان، نعمتی مادی است.

89- امکانات معنوی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 9 - 2

2 - فراگرفتن قرآن و حفظ آن و دارا بودن تسهیلات خدا دادی ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از شرایط لازم برای ارشاد مردم برخوردار ساخته بود .

سنقرنک فلا تنسی . . . و نیسرك لیسری . فذکر

حرف «فاء»، فرمان ارشاد و تذکر را بر آیات پیشین تفریع کرده است. در آن آیات، از توانمندی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر قرائت، حفظ و پی گیری آسان تعالیم قرآن سخن به میان آمده بود. بنابراین وجود آن ویژگی ها، مقدمه لازم برای اقدام به تذکر است.

90- امکانات معنوی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 23 - 2

2 - مؤمنان وفادار به ایمان ، براساس سنت الهی ، برخوردار از موهبت های مادی و معنوی خداوند

لقد رضی الله عن المؤمنین . . . وعدکم الله مغانم کثیره . . . سنّه الله الّتی قد خ

از ارتباط آیات به دست می آید که آنچه خداوند از آن به عنوان «سنّه الله» یاد کرده است؛ می تواند اعطای موهبت های معنوی (لقد رضی الله عن المؤمنین) و نعمت های مادی (وعدکم الله مغانم . . .) باشد.

91- انتقال امکانات دنیوی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 28 - 4

4- انتقال تمدن و امکانات گسترده فرعونیان به قومی دیگر ، براساس اراده الهی

كذلك و أورتنها قومًا آخريين

ص: 248

92- اهمیت امکانات اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 12

12 - برخورداری جامعه از امنیت اجتماعی و توان دفاعی و امکانات اقتصادی ، از نعمت های مهم الهی

فاویکم و ایدکم بنصره و رزقکم من الطیبت

93- اهمیت امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 3

3 - امور مادی و معنوی ، در خدمت یکدیگر و آمیخته به هم ، در بینش دینی *

وعدکم الله مغانم کثیره تأخذونها

خداوند، از یک سو مؤمنان حاضر در حدیبیه را به جهت پایداری بر دین و بیعت با پیامبر(صلی الله علیه و آله) مورد تحسین قرار داده و وعده «جَنّاتِ تجری..» داده است و از سوی دیگر برای تشویق آنان و امیدبخشی به رفع کمبودهای مادی، نوید «مغانم کثیره» را به ایشان داده است. این نکته، پیوستگی میان حیات معنوی و مادی را می رساند.

94- اهمیت امکانات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 50 - 6

6 - نیاز بشر در سعادت خود ، به چیزهایی غیر از برخورداری مادی و دانش اقتصادی

ثمّ إذا حوّلنه نعمه .. فما أغنی عنهم ما كانوا یکسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 3

3 - امور مادی و معنوی ، در خدمت یکدیگر و آمیخته به هم ، در بینش دینی *

وعدکم الله مغانم کثیره تأخذونها

خداوند، از یک سو مؤمنان حاضر در حدیبیه را به جهت پایداری بر دین و بیعت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) مورد تحسین قرار داده و وعده «جَنّات تجری..» داده است و از سوی دیگر برای تشویق آنان و امیدبخشی به رفع کمبودهای مادی، نوید «مغانم کثیره» را به ایشان داده است. این نکته، پیوستگی میان حیات معنوی و مادی را می‌رساند.

ص: 249

95- بسیج امکانات فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 36 - 2

2 - فرعونیان ، نیارمند زمان و فرصتی برای گردآوری امکانات خود علیه موسی (ع)

قالوا أرجه و أخاه و ابعث فی المدائن حشرین

96- بی ارزشی امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 24

24 - مسلمانان صدر اسلام موظف به تفحص در بیش و کردار منحط دوران جاهلیت خویش و توجه به تعالی آن در اسلام

كذلك كنتم من قبل فمّنّ الله علیكم فتبیتوا

بنابر اینکه متعلق «فتبیتوا»، «كذلك كنتم من قبل»، باشد. یعنی اگر زمان را درک نکردید و یا فراموش کردید، تحقیق کنید تا اعمال زشت جاهلی برای شما آشکار شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 61 - 6

6 - متاع دنیوی ، متاعی ناچیز در قیاس با پاداش های اخروی

أفمن وعدنه وعدًا حسنًا .. كمن متّعنه متع الحیوه الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 23

23 - بهره های دنیایی تحت لوای کفر و ناسپاسی خدا ، در مقایسه با عذاب دایمی دوزخ بسی اندک و ناپایدار است .

قل تتمتع بكفرک قليلاً إتك من أصحاب النار

جمله «إنك من أصحاب النار» برای تعلیل و بیان چرایی ناچیز بودن و ناپایداری بهره دنیایی شرک و ناسپاسی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 5

5- پی بردن مشرکان و ظالمان به بی ارزشی دنیا، هنگام رویه رو شدن با عذاب قیامت

و لو أنّ للذین ظلموا ما فی الأرض . . . لاقتدوا به من سوء العذاب یوم القیمه

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مشرکان و ستمگران، بیشتر برای تقویت دنیای خود از آخرت روی گردان هستند و در صورت مشاهده عذاب الهی حاضر می شوند تمامی دنیا را فدای نجات خود کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 250

1 - زندگی دنیایی و بهره های آن ، در مقایسه با زندگی اخروی ، اندک و زودگذر است .

يقوم إنما هذه الحيوه الدنيا متع وإن الأخره هي دار القرار

«متاع» به چیزی گویند که از آن بهره کم برده می شود. گفتنی است چون دنیا در برابر آخرت قرار گرفته که دار قرار و پایدار است؛ زودگذر بودن آن فهمیده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 7

7 - مجموعه بهره های دنیوی ، پست و حقیر در مقایسه با موهبت های زندگی اخروی

فما أوتيتم من شيء فمتع الحيوه الدنيا و ما عند الله خير و أبقى

پستی و حقارت از دو نکته استفاده می شود: الف) واژه دنیا که به شکلی حامل معنای حقارت است. ب) خداوند نعمت های اخروی را به خاطر ارجمندی و اهمیت آنها به خود نسبت داده است؛ ولی در مورد نعمت های دنیوی فعل را مجهول آورده، گویی که ارزش انتساب نداشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 46 - 4

4 - حقارت و ناچیزی زخارف دنیا ، در مقایسه با موهبت های بهشتی

كلوا و تمتعوا قليلاً

ناچیز شمرده شدن بهره های دنیوی کافران در این آیه، با مواهب بی پایان و گسترده بهشت سنجیده شده است.

97- بی ارزشی امکانات دنیوی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 12 - 15

15- بی ارزشی لذت ها و امکانات دنیوی کافران ، در مقایسه با فرجام سخت اخروی آنان

يتمتعون و يأكلون . . . و النار مثوى لهم

خداوند، با تقبیح شیوه کفران و یادآوری فرجام شوم آنان، در حقیقت به مؤمنان یادآور شده است که چشم به زندگی دنیوی کفران ندوزند و لذت جویی های آنان را ارزش نپندارند؛ زیرا زندگی کفران از نظر ماهیت، حیوانی و از نظر فرجام، دوزخی است.

98- بی ارزشی امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 9 - 3

ص: 251

3- متاع دنیا در مقایسه با دین خدا و کتاب او (قرآن) ، متاعی اندک است .

اشتروا بآیت الله ثمناً قليلاً

خداوند سوداگری بر سر دین را ثمن قلیل و بهای ناچیز شمرد (ثمناً قليلاً) این حقیقت بیانگر این است که متاعهای دنیوی در مقایسه با ارزش دین بسیار اندک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 69 - 15

15- ناچیزی بهره‌وری‌ها و لذا اید زندگی دنیوی ، در مقایسه با ثواب‌ها و ارزش‌های اخروی

فاستمعتوا بخلقهم ... أولئك حبطت أعمالهم ... وأولئك هم الخسرون

با اینکه کافران و منافقان در دنیا بهره مند بوده اند، خداوند ایشان را زیانکار واقعی معرفی می کند؛ زیرا لذا اید دنیویشان محدود بوده و از ثوابهای اخروی بی بهره اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 88 - 3

3- تمامی ثروت‌ها ، امکانات و جلوه‌های زندگی دنیا ، در مقایسه با دین داری و شناخت حقایق نورانی قرآن ، ناچیز و بی فروغ است .

ولقد آتینک سبعاً من المثنی و القرءان العظیم . لاتمدنّ عینک إلی ما متّعنا به

نهی از چشم دوختن به متاعها و امکانات مادی دنیا، پس از یادآوری اعطای نعمت بزرگ قرآن به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 95 - 2,3,7

2- متاع دنیا ، هر چند به ظاهر بزرگ و بسیار باشد ، در قبال ضرر و زیان نقض عهد و پیمان الهی ، ناچیز و بی ارزش است .

ولاتشتروا بعهد الله ثمناً قليلاً

3- ارزش عالی دین و معنویات و قابل مقایسه نبودن آنها با امور مادی

ولاتشتروا بعهد الله ثمناً قليلاً إنما عند الله هو خیر لکم

7- نفع و صلاح واقعی انسان ها ، تنها در ارزش های معنوی و الهی نهفته است و نه در مطامع ناچیز دنیوی .

و لا تشتروا بعهد الله ثمناً قليلاً إنما عند الله هو خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 23

23 - شکوه و اقتدار مادی ، رنگ باخته و غیرقابل اتکا در مقایسه با مقام صالحان ، در نزد مردان الهی

و أدخلني برحمتك في عبادك الصالحين

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که سلیمان(ع) با داشتن همه امکانات، باز آرزوی مقام صالحان را داشت.

ص: 252

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 8

8 - ارجمندی عطایای الهی و بی ارزشی هر عطای غیر الهی در نظر سلیمان (ع)

أتمّدونن بجمال فمّا آتین الله خیر ممّا آتیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 4

4 - ناچیز و بی ارزش بودن ثروت ها و خوشی های دنیا، در مقابل رهایی از عذاب قیامت

و لو أنّ للذین ظلموا ما فی الأرض . . . لاقتدوا به من سوء العذاب یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 50 - 5

5 - مؤثر نبودن اموال و برخورداری های انسان های ناسپاس در برابر نتایج ناگوار و پیامد های هلاکت بار ناسپاسی (عذاب)

فما أغنی عنهم ما كانوا یکسبون

کارساز نبودن دارایی ها و نعمت ها - به قرینه صدر آیه بعد (فأصابهم سیئات ما کسبوا) در ارتباط با عذاب و پیامدهای هلاکت بار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 35 - 2

2 - زندگی مجلل و باشکوه دنیا، حقیر و ناچیز در برابر نعمت های اخروی

لیبوتهم سقفاً من فضّه . . . و إن کلّ ذلك لّمّا متع الحیوه الدنیا

99- بی ارزشی امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 207 - 2

2 - بی ارزشی بهره‌وری هر چند طولانی کافران از دنیا، در قبال کیفر الهی

إن متّعهم سنين . . . ما أغنى عنهم ما كانوا يمتّعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 24 - 1

1 - بهره‌وری کافران از منافع دنیا، محدود و ناچیز است .

و من كفر . . . نمتّعهم قليلاً

«قلیلاً» می تواند صفتِ مفعولِ مطلق محذوف باشد؛ یعنی، «نمتّعهم تمتیعاً قليلاً»

ص: 253

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 20

20 - اندک و ناپایدار بودن بهره‌وری کافران و ناسپاسان ، در سایه کفر و ناشکری خویش

قل تمتع بکفرک قليلاً

100- بی ارزشی امکانات مادی کفران کنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 20

20 - اندک و ناپایدار بودن بهره‌وری کافران و ناسپاسان ، در سایه کفر و ناشکری خویش

قل تمتع بکفرک قليلاً

101- بی اعتنایی به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 7

7- چشم ندوختن به اموال و مکنت های افراد ثروتمند و مرفّه ، از وظایف رهبران اسلامی

لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجًا منهم ولاتحزن علیهم واخفض جناحک للمؤمنین

102- بی اعتنایی به امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 1, 2

1- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از هرگونه چشم دوختن و مجذوب شدن به امکانات دنیوی کافران برحذر داشت .

لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجًا منهم

«مدّ» به معنای زیاده و طولانی کردن است و هر گاه در رابطه با چشم و نظر به کار رود، به معنای چشم دوختن، خیره شدن و مجذوب شدن است.

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار متمرکز کردن تمامی توجه خویش به کافران برای هدایت آنان بدون توجه به امکانات فراوان دنیوی آنها

لا تَمُدَّنْ عَیْنِکَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ

برای آیه فوق احتمالاتی ذکر شده است و برداشت فوق بر این احتمال است که مراد از «لا تَمُدَّنْ عَیْنِکَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا»

ص: 254

این باشد که: به ذهنّت خطور نکنند که چرا کافران دشمن خدا از امکانات دنیوی زیادی برخوردار هستند؟ و با این فکر خود را به آن امکانات مشغول بکنی و از هدف اصلی باز بمانی؛ بلکه توجه خود را معطوف به خود آنان کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 2

2 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از توجه به سرمایه های چشمگیر کافران و اشتیاق بهره گیری از آن ، برحذر داشت .

و لا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجاً منهم

«مدّالعین» (چشم کشیدن)، برداشتن نگاه از چیزی و متوجه ساختن و کشاندن آن به سوی چیز دیگر است و به قرینه آیاتی دیگر (نظیر «لا تعدّ عیناک عنهم» کهف/ 28) مراد آیه، معطوف ساختن توجه از تهیدستان به سوی ثروتمندان است. برخی احتمال داده اند که مراد از کشاندن، ادامه دادن است و آیه ناظر به نگاه سیر و عمیق می باشد.

103- بی تأثیری امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 19

19- پوچی و بی اثری امکانات دنیایی ، موقعیت های اجتماعی و گروه بندی ها ، در هنگام نزول عذاب و یا فرارسیدن مرگ و قیامت

فسیعلمون من هو شرّ مکاناً و أضعف جنّداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 13

13 - صرف مکنّت و پیشرفت اقتصادی و برخورداری از تمدن نیرومند ، ملاک رستگاری و عامل سعادت نیست .

کانوا أكثر منهم و أشدّ قوّه و أثاراً فی الأرض فما أغنی عنهم ما کانوا یکسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 4

4- امکانات مادی کافران مستکبر ، فاقد کمترین کارایی و گره گشایی برای ایشان در روز جزا

و لا یغنی عنهم ما کسبوا شیءاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 5

5 - مشاهده جهنم در قیامت ، موجب آگاهی از نادرست بودن تفاخر و زیاده نمایی و سود نبخشیدن امتیازات مادی است .

سوف تعلمون ... لترونّ الجحیم

ص: 255

104- بی تأثیری امکانات مادی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 80 - 4

4- امکانات مادی و مال و فرزند کافران ، آنان را از فقر و تنهایی در قیامت نجات نمی دهد .

و نرثه ما یقول و یأتینا فردًا

105- بی تأثیری امکانات مادی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 42 - 7

7 - اقتدار و توان مادی فرعونیان ، مقهور در برابر اقتدار و شکست ناپذیری خداوند

فأخذنهم أخذ عزیز مقتدر

106- بی تأثیری امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 207 - 1

1 - امکانات مادی کافران ، بی ثمر به حال آنان ، به هنگام فرارسیدن عذاب موعود

ثمّ جاءهم ما كانوا یوعدون . ما أغنی عنهم ما كانوا یمتّعون

جمله «ما أغنی عنهم..» را می توان دو گونه معنا کرد: الف) آن چیزهایی که از آن برخوردار می شدند، به کارشان نمی آید و عذاب را از آنان دفع نمی کند. ب) برخورداری ها، لذت ها و خاطرات شیرین گذشته، در قبال عذاب الهی هیچ ارزشی نخواهد داشت.

107- بی رغبتی به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 4 - 3

3 - سرمایه های مادی در صحنه هولناک برپایی قیامت ، جذابیت خود را از دست داده و مالکان ثروت ، رغبتی به نگه داری آن نخواهند داشت .

وإذا العشار عطلت

ص: 256

108- تحریم امکانات مباح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 168 - 13

13 - تحریم نعمت ها و امکانات زمین بر خویشان ، پیروی از شیطان است .

كلوا مما فی الأرض . . . ولا تتبعوا خطوت الشیطن

نهی از متابعت شیطان پس از توصیه به بهره برداری از امکانات و پرهیز از حرامها و پلیدیها، گویای این است که: استفاده نکردن از امکانات و یا خودداری نکردن از حرامها و خبیثها، مصداقی از پیروی شیطان است.

109- تحصیل امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 2

2- دستیابی به بهره های دنیوی ، در گرو داشتن عقاید الهی و باور های صحیح دینی نیست .

من كان یرید الحیوه الدنیا و زینتها نوفّ إلیهم أعمالهم

از آیه قبل و نیز آیه بعد ، معلوم می شود که مصداق بارز «من كان . . .» کافران و مشرکان می باشد.

110- تخریب امکانات طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 56 - 3

3- تخریب آبادانی های زمین و به هدر دادن امکانات طبیعی آن ، از مصادیق فسادگری در زمین

ولا تقسدا فی الأرض بعد إصلاحها

آیه بعد «و هو الذی . . .» که بیانگر جلوه ای از آبادانی زمین است می تواند قرینه ای باشد بر اینکه از مصادیق مورد نظر برای «لا تقسدا و ...» تخریب آبادانیهای زمین و ... است.

111- ترک امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

22 - تصميم و عزم برخى از اصحاب پيامبر (صلى الله عليه و آله) (على (ع)، ابوذر، ابوبكر، سلمان، معقل بن مقرن و عثمان بن مظعون و...) براى دورى جستن از برخى مواهب دنيوى

ص: 257

يايها الذين ءامنوا لاتحرموا طيبات ما احل الله لكم

برداشت فوق بر اساس شأن نزولی است که در برخی تفاسیر همانند مجمع البیان و درالمنثور آمده است.

112- ترک علاقه به امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 8

8- ایمان به قیامت و پاداش و کیفر آن روز، عامل رهایی انسان از دلبستگی به متاع های مادی و دنیوی و سبب رویکرد او به آرمان های بلند معنوی و اخروی

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

113- ترک علاقه به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 4

4- تقوا، عامل رهایی انسان ها از دلبستگی به مادیات (همچون اموال، اولاد و . . .) است .

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ . . . فَاتَّقُوا اللَّهَ

توصیه به رعایت تقوای الهی - پس از هشدار درباره وابستگی به اموال و اولاد - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

114- تعقل در امکانات زندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 10

10- لزوم اندیشیدن آدمیان، در طبیعی ترین امکانات زندگی خویش و توجه یافتن به نقش خداوند در آنها

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا . . . أَثْنًا وَ مَتَعًا

115- تفاخر به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- تلاوت آیات قرآن، در افرادی که به امکانات مادی و موقعیت های اجتماعی خود فخر و مباهات می کنند، بی تأثیر است.

وإذا تتلى عليهم آياتنا بينت قال الذين كفروا... أيّ الفريقين خير مقامًا وأح

ص: 258

116- تقوا و امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 88 - 11

11 - ناسازگاری تقوا با بهره‌گیری از امکانات مادی توهمی بی پایه و نادرست

و كلوا مما رزقكم الله حلالاً طيباً و اتقوا الله

117- تلاش برای امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 1

1- تلاش برای رسیدن به موهبت‌های دنیا و زینت‌های آن، در همین دنیا نتیجه بخش بوده و ثمره آن بدون هیچ کاستی، نصیب انسان می‌شود.

من كان يريد الحيوه الدنيا و زينتها نوفّ إليهم أعمالهم فيها و هم فيها لا يبخسون

توفیه (مصدر نوفّ) به معنای به تمام و کمال پرداختن و ادا کردن است. مراد از «اعمال» نتیجه و ثمره اعمال می‌باشد. «بخس» به معنای نقص است و «لا یبخسون»؛ یعنی، در ادای حقشان، کمی و کاستی رخ نخواهد داد.

118- جاذبه امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 5

5- امکان مجذوب شدن انسان‌ها، حتی مؤمنان در برابر امکانات مادی فراوان دیگران

فلا تعجبک أموالهم و لا أولدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 4

4- امکان مجذوب شدن مؤمنان، در برابر امکانات مادی فراوان دیگران

و لاتعجبک أموالهم و أولدهم

خطاب در «لاتعجبک» می تواند ناظر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد و می تواند ناظر به فرد فرد مؤمنان باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است.

ص: 259

119- جاودانگی امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 39 - 9

9- توجه به مشیت نافذ و نیروی قاهر خداوند ، بازدارنده آدمی از مغرور شدن به اموال دنیا و ابدی پنداشتن آن است .

و لولا إذ دخلت جنتك قلت ما شاء الله لا قوه إلا بالله

120- جذابیت امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 5

5- زخارف و متاع های زندگی دنیوی ، دلربا و جذاب است .

لا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجًا منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 13

13 - امکانات زندگی دنیوی ، دلربا و جذاب و انسان ها در خطر فریفته شدن به آن هستند .

و لا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا .. زهره الحیوه الدنیا

«زهره» به معنای «یک شکوفه» است. در این آیه، امکانات و متاع های دنیا به شکوفه درخت تشبیه شده است؛ یعنی، چنان که شکوفه درخت، موجب زیبایی و جزایب آن است، امکانات دنیایی نیز مایه حسن و جلوه حیات دنیا است. کلمه یاد شده در آیه، حال برای «ما» در «ما متّعنا» است و مفرد بودن آن، حاکی از یکنواختی تمامی لذت های دنیا است و ممکن است برای تحقیر آن نیز باشد.

121- خیریت امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 49 - 2

2 - نعمت ها و امکانات زندگی « خیر » است .

لا یسئم الإنسن من دعاء الخیر

از این که قرآن از تقاضای اموال و مواهب زندگی از سوی انسان، به تقاضای خیر تعبیر کرده است؛ مطلب بالا به دست می آید.

ص: 260

122- دلایل بی ارزشی امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 117 - 6

6- پایان پذیری متاع زندگی دنیوی، گواه اندکی و ناچیزی آن است.

متع قليل و لهم عذاب أليم

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مقصود از «قلیل» قلت زمانی باشد. بنابراین قرار گرفتن آخرت همراه با عذاب دردناک در قبال بهره‌وری کوتاه دنیوی، گویای مطلب فوق است.

123- دنیاطلبان و امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 6

6- همه دنیاطلبان، به منافع و امکانات دنیوی، دست نمی یابند.

من كان يريد العاجله عجلنا له .. لمن نريد

124- ذکر منشأ امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 86 - 6

6- لزوم توجه انسان به خدایی بودن امکانات خویش و جاودان نشمردن آن

و لئن شئنا لنذهبنّ بالذی أوحینا إلیک

برداشت فوق با استفاده از مفهوم اولویت آیه است؛ زیرا آن جا که وحی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) قابل سلب باشد، سایر نعمتها از دیگران به طریق اولی امکان سلب دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 133 - 5

5- لزوم توجه به خدایی بودن امکانات مادی و نعمت های طبیعی

و اتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ .. أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَمٍ وَبَنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 7 - 11

11 - توجه به عاریه و خدادادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ای برای پیدایش روحیه انفاق گری در انسان

و أَنْفَقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ

ص: 261

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 10 - 9

9- توجه به خدا دادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ساز پیدایش روحیه انفاق گری در انسان

و ما لكم ألا تتفقوا .. و لله ميرث السموت و الأرض

از اهداف یادآوری خدادادی بودن امکانات و دارایی ها - در مقام بیان لزوم انفاق - ، تسهیل امر انفاق و ایجاد روحیه انفاق گری در میان انسان ها است.

125- ذکر ناپایداری امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 35 - 8

8- انسان ، به زوال پذیری نعمت های مادی ، باید توجه داشته باشد و به آنها مغرور نشود .

فقال .. أنا أكثر منك مالاً و أعزّ نفراً ... و هو ظالم لنفسه قال ما أظنّ أن تبي

126- زمینه اعراض از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 96 - 7

7- گذشتن از مادیات به امید رسیدن به پاداش های جاودان الهی ، نیازمند صبر و شکیبایی است .

ما عندكم ينفد و ما عند الله باق و لنجزينّ الذين صبروا أجرهم بأحسن ما كانوا يعملو

تذکر به فناپذیری مادیات و جاودانگی معنویات و سپس مطرح ساختن صبر و شکیبایی ، می رساند که گذشتن از مادیات و دل بستن به نعمتهای اخروی ، نیازمند صبر است.

127- زمینه امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 148 - 4

4- بهره مند شدن از موهبت های دنیایی ، از فواید و برکات ایمان و دین داری

ف- امنوا فمتّعنهم إلى حين

ص: 262

128- زمینه امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 7

7- بهره‌وری از نعمت‌ها و امکانات خدادادی، در پرتوسعی و تلاش امکان‌پذیر است.

ربکم الذی یزجی . . . لتبتغوا من فضله

خداوند، بهره‌گرفتن از فضل خود و امکانات موجود در دریاها را با کلمه «ابتغاء» (=تلاش برای دستیابی به مطلوب) آورده است و این نشان‌دهنده آن است که برای بهره‌وری از امکانات، تلاش و کوشش لازم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 32 - 5

5 - تأثیر نداشتن تلاش آمیخته با حرص و ولع انسان‌ها، در دستیابی آنان به بهره‌وری بیشتر مادی

نحن قسمنا بینهم معیشتهم

ذکر ضمیر «نحن» و تقدم آن بر «قسمنا» - که نقش بی‌چون و چرای خداوند در تقسیم معیشت را بازگو می‌کند - بیانگر مطلب بالا است.

129- سرزنش سرور برای امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 2

2- انسان، در برابر برخورداری‌ها و بهره‌مندی‌ها، نباید شادمانی کند.

و لاتفرحوا بما ءاتیکم

130- سرور برای امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 8

8 - غمگین شدن در ناملایمات و شادمانی کردن در برخورداری‌ها، نشانه بی‌اعتقادی به تقدیر الهی است.

لکیلا تأسوا علی ما فاتکم و لاتقرحوا بما آتیکم

«آسی» (مصدر «تأسوا») به معنای اندوهگین شدن و «فرح» (مصدر «لاتقرحوا») به معنای شادمانی کردن است. بنابراین «لاتأسوا»؛ یعنی، غمگین نشوید و «لاتقرحوا»؛ یعنی، شادمانی نکنید؛ زیرا آنچه به شما می رسد - چه خوب و چه بد - قبلاً تعیین شده است.

ص: 263

131- شرایط استفاده از امکانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 130 - 14

14 - بهره‌وری صحیح از امکانات، نیازمند به حکمت و کاردانی است.

و كان الله وسعاً حكيماً

توصیف خداوند به حکیم بودن پس از توصیف او به «واسع» بودن، اشاره به این است که چون توانمندی حکیم است، می‌تواند امور انسانها را تدبیر کند. بنابراین قدرت و امکانات بدون حکمت، کارساز نخواهد بود.

132- شرایط استفاده از امکانات زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 168 - 3,4

3 - پاکیزه و موافق طبع بودن و حلیت، دو شرط اساسی در توصیه خداوند به خوردن و بهره‌برداری از فراورده‌های زمین

كلوا مما فی الأرض حلالاً طیباً

در برداشت فوق «حلالاً» و «طیباً» حال برای «ما» گرفته شده است. کلمه «طیب» - چنانچه از موارد استعمال به دست می‌آید - معادل کلمه «خوب» در فارسی است و لذا در هر جمله‌ای، مناسب حکمی که در آن جمله مطرح است، تفسیر می‌شود.

4 - ضرورت انتخاب شیوه حلال و نیکو در بهره‌برداری از امکانات و فراورده‌های زمین

كلوا مما فی الأرض حلالاً طیباً

در برداشت فوق کلمه «حلالاً» و «طیباً» صفت برای مفعول مطلق محذوف گرفته شده است؛ یعنی: کلوا .. أکلا حلالاً طیباً. بر این مبنا، این دو قید دلالت بر چگونگی استفاده کردن دارند.

133- شرایط اعطای امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 81 - 10

10- واگذاری امکانات و اختیارات به دیگران، نیازمند دانش و آگاهی متناسب با آنها است.

و لسلیمن الریح . . . و کتّا بکلّ شیء علمین

جمله «و کتّا بکلّ شیء عالمین» می رساند که اعطای قدرت تسخیر بادها به سلیمان(ع) برخاسته از علم و آگاهی خداوند بود. بنابراین می توان استفاده کرد که هرگونه واگذاری قدرت و امکانات به دیگران، باید به جا براساس علم و آگاهی متناسب با آنها و به جا صورت گیرد.

ص: 264

134- ضعف امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 8

8 - نجاتبخش نبودن قدرت و تمکن مادی از هلاکت و قهر الهی

ألم یروا کم أهلكنا من قبلهم من قرن مکنهم فی الأرض

135- عظمت امکانات ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 91 - 3

3- امکانات و نیروی ذوالقرنین ، بسیار زیاد و با عظمت بوده است .

قد أحطنا بما لدیه خبرًا

تعبیر موجود در آیه (احاطه خداوند بر همه آنچه در نزد ذوالقرنین وجود داشت) حاکی از عظمت امکاناتی است که در اختیار ذوالقرنین بود.

136- علاقه به امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 32 - 4

4- دوستی مظاهر طبیعت و متاع های دنیوی ، در صورتی که در طول دوستی خدا و در جهت او باشد ، امری مشروع و پسندیده است .

إِنِّي أَحْبَبْتُ حَبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي

برداشت یاد شده به این دلیل است که سلیمان(ع) در عین محبت به خدا، به اسب ها و سان دیدن از آنها نیز، به خاطر خدا علاقه میورزید.

137- علاقه به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 5

5- علاقه و دل‌بستگی شدید انسان به نعمتهایی که در اختیار دارد .

ثم نزعها منه

کلمه «نزع» به معنای کندن است. به کارگیری این کلمه در سلب نعمت ، برای رساندن دل‌بستگی شدید انسان به موهبت‌های

ص: 265

دنیوی است.

138- عمومیت امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 5

5 - حق بهره وری از زمین و امکانات آن برای همه انسانهاست، نه گروهی خاص.

و لقد مکنکم فی الأرض و جعلنا لکم فیها معیش

139- عوامل پیدایش امکانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 22 - 9

9 - آب های نازل شده از ابرها، سببی اساسی برای پیدایش روزی انسانها

فأخرج به من الثمرت رزقاً لکم

140- عوامل تحصیل امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 3

3- رسیدن آدمی به بهره های دنیوی، به میزان تلاش اوست نه آرزوها و خواسته های وی

من کان یرید... نوفاً إلیهم أعملهم

از اینکه قرآن نفرمود: «هر کس دنیا را بخواهد به او می دهیم»؛ بلکه با تصریح به کلمه «اعمالهم» بیان کرد که: خداوند به طالبان دنیا [نتیجه] اعمالشان را اعطا می کند، از این نکته معلوم می شود که: آنچه در رسیدن به دنیا کارساز است، تلاش آدمی است نه آرزوها و خواسته های او.

141- عوامل کمبود امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 10

10- شرک‌ورزی، ارتکاب گناهان و مخالفت با پیامبران الهی، از عوامل کمبود موهبت‌های دنیوی است.

استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه یرسل السماء علیکم مدرارًا و یردکم قوّه

ص: 266

142- عوامل محرومیت از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 6

6- رفتار و عقاید پیشینیان و نیاکان، در محرومیت و یا برخورداری از امکانات معنوی و مادی آیندگان و اسلاف، نقش اساسی دارد.

و ما منعنا أن نرسل بالآیت إلا أن کذب بها الأولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 10

10 - تکذیب پیامبران الهی از سوی ملت ها، موجب محرومیت آنان از مال و امکانات و نعمت های خداوند نمی شود.

و ما بلغوا معشار ما آتینهم فکذبوا رسلی فکیف کان نکیر

143- عوامل محرومیت از امکانات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 6

6- رفتار و عقاید پیشینیان و نیاکان، در محرومیت و یا برخورداری از امکانات معنوی و مادی آیندگان و اسلاف، نقش اساسی دارد.

و ما منعنا أن نرسل بالآیت إلا أن کذب بها الأولون

144- عوامل نابودی امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 16 - 9

9- سیلاب بنیان کن، عامل درهم کوبیده شدن امکانات رفاهی و آسایش

فأرسلنا علیهم سیل العرم و بدلنهم بجنّتهم جنّین ذواتی أکل خمط و اثل

145- غفلت از ناپایداری امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- سرزنش ثمودیان از سوی صالح (ع) به خاطر غفلت آنان از مرگ و بی توجهی به ناپایدار بودن امکانات دنیایی

أترکون فی ما ههنا ءامنین

146- فلسفه امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 81 - 14

14- مظاهر مادی طبیعت ، در خدمت آدمیان و آفریده شده در جهت منافع آنان

والله جعل لکم من بیوتکم . . . لعلکم تسلّمون

لام در «لکم» که برای انتفاع است و در هر دو آیه به صورت تکرار آمده است، می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 11

11 - پرورش انسان های نیک کردار و رواج کار های شایسته در جامعه ، فلسفه بهره مند شدن از امکانات مادی

ولقد ءاتینا داود مّنا فضلاً . . . و ألّنا له الحدید . أن اعمل سبغت . . . و اعملو

توصیه خداوند به انجام عمل صالح - پس اعطای نعمت ها و امکانات فراوان به داوود(ع) - در واقع جهت دهنده رفتار ایشان و بازگوکننده هدف و فلسفه این عطاها و بهره مندی ها است.

147- فلسفه امکانات مادی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 55 - 9

9- اعطای امکانات دنیوی فراوان به منافقان از جانب خداوند ، تنها به منظور عذاب و گرفتاری آنان در این دنیا است .

إنما یرید الله لیعذبهم بها فی الحیوه الدنیا

148- فناپذیری امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 117 - 6

6- پایان پذیری متاع زندگی دنیوی ، گواه اندکی و ناچیزی آن است .

متع قليل و لهم عذاب أليم

ص: 268

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مقصود از «قلیل» قلت زمانی باشد. بنابراین قرار گرفتن آخرت همراه با عذاب دردناک در قبال بهره‌وری کوتاه دنیوی، گویای مطلب فوق است.

149- فناپذیری امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 6

6- شوکت قدرت و امکانات مادی، در معرض زوال و نابودی است.

و کم أهلکنا قبلهم من قرن هم أحسن أثناً

150- گرایش به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 72 - 4

4 - تمایل طبیعی و غریزی انسان به بوستان، آب، خانه‌های دلپذیر و جاودانگی، وسیله‌ای در جهت گرایش دادن وی به ارزش‌های معنوی

وعد الله المؤمنین و المؤمنات جنت تجری

با توجه به اینکه خداوند، همین گرایش‌های طبیعی را وسیله هدایت انسانها و سوق دادن آنان به کسب ارزشها قرار داده است، برداشت فوق به دست می‌آید.

151- مالک امکانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 3

3- تمامی امکانات و توانایی‌های انسان، از آن خداوند است.

و لقد مکّنّهم فیما إن مکّنّکم فیه

صیغه متکلم در «مکّنّاهم» و «مکّنّاکم» به صورت مکرر، تأکیدی است به منظور توجه داشتن انسان به این که امکاناتش از جانب خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 269

8- خداوند، مالک و منشأ تمامی ثروت ها و متاع های انسان است .

لَا تَمْلِكُنَّ عَيْنِيكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعَنَا بِهِ زَوْجًا مِنْهُمْ

خداوند امکانات و نعمتهای در دست بشر را داده خود شمرده است (متّعنا) و این بیانگر این حقیقت است که همه آنها منشأ خدایی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 14

14 - دارایی ها و امکانات انسان ها، از آن خدا و داده او است .

و مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 7 - 8

8 - امکانات و دارایی های انسان، از آن خداوند است و به صورت عاریه در اختیار نسل ها قرار دارد .

وَأَنْفَقُوا مِمَّا جَعَلْنَا لَكُمْ مِنْهُ مَثَلًا لِّمَنْ يُنْفِقُ

«استخلاف» به معنای جانشین قرار دادن است. مقصود از خلافت و جانشینی، یا جانشینی از نسل های پیشین است و یا جانشینی از خداوند. برداشت یاد شده براساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 10 - 7

7 - مالک حقیقی همه امکانات و دارایی ها، خداوند است و او آنها را در اختیار نسل ها قرار می دهد .

و لِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ

تقدیم «لله» بر «میراث السماوات» مفید حصر است. واژه «میراث» جنس می باشد و شامل هر آنچه از نسلی به نسلی دیگر انتقال می شود. اضافه «میراث» به «السماوات» ظرفیه است. بنابراین «لله میراث السماوات و الأرض»؛ یعنی، «کلّ ما یورث فی السماوات و الأرض لله لا لغيره» (هر آنچه که نسل ها در آسمان ها و زمین از یکدیگر به ارث می برند، تنها از آن خداوند است و او آنها را در اختیار نسل ها قرار می دهد).

153- مالکیت بر امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 12

12 - انسان ها ، به رغم این که امکانات شان خدادادی است ، حاضر نیستند برده ها و موجودات زبردست شان را در آنها سهیم کنند .

هل لكم من ما ملكت أيمانكم من شركاء في ما رزقكم فأنتم فيه سواء

ص: 270

154- محدوده استفاده از امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 12 - 11

11- بهره‌وری مؤمنان، از امکانات دنیا، در محدوده صلاح و ارزش‌های انسانی

الذین ءامنوا و عملوا الصلحت .. و الذین کفروا یتمتعون و یأکلون کما تأکل الآن

آنچه در آیه شریفه مورد ملامت قرار گرفته، بهره‌وری از دنیا به گونه حیوانی است؛ و نه مطلق بهره‌وری.

155- محدوده استفاده از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 7

7- هر انسانی، دارای سهمی محدود برای استفاده از امکانات و دارایی‌های خویش است.

و لاتنس نصیبک من الدنیا

عبارت یاد شده هشدار است از جانب قوم قارون به وی که سهم تو از دنیا نامحدود نیست. بنابراین از آنچه خدا به تو داده است، تنها می‌توانی به مقدار سهم خودت برداری و بقیه آن امانتی است در دست تو که باید به صاحبان آن برسانی.

156- محدودیت امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 5

5- بهره‌ها و امکانات دنیوی، محدود و موقتی است.

و متع إلى حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 1

1- دارایی‌ها و امکانات دنیوی، محدود و ناپایدار است.

فما أوتيتم من شىء فمتع الحيوه الدنيا و ما عند الله خير و أبقى

ص: 271

157- محدودیت امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 1

1 - امکانات دنیوی و بهره جویی از آن، ناچیز، محدود و ناپایدار است.

متع فی الدنيا ثم إلینا مرجعهم

158- محمد (صلی الله علیه و آله) و امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 7

7 - تعجب پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به برخورداری منافقان از امکانات مادی

فلا تعجبک أمولهم ولا أولدهم

ممکن است نهی در آیه متوجه شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد و یا متوجه همه کسانی که صلاحیت دارند مخاطب خداوند قرار گیرند، برداشت فوق مبتنی بر احتمال اول است.

159- محمد (صلی الله علیه و آله) و امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 1

1- خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از هرگونه چشم دوختن و مجذوب شدن به امکانات دنیوی کافران برحذر داشت.

لا تملدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

«مدّ» به معنای زیاده و طولانی کردن است و هرگاه در رابطه با چشم و نظر به کار رود، به معنای چشم دوختن، خیره شدن و مجذوب شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 2

2 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از توجه به سرمایه های چشمگیر کافران و اشتیاق بهره گیری از آن، برحذر داشت.

و لا تَمَدَّنْ عَيْنِيكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ

«مَدَّالْعَيْنَ» (چشم کشیدن)، برداشتن نگاه از چیزی و متوجه ساختن و کشاندن آن به سوی چیز دیگر است و به قرینه آیاتی دیگر (نظیر «لا تعد عیناک عنہم» کھف/ 28) مراد آیه، معطوف ساختن توجه از تهیدستان به سوی ثروتمندان است. برخی احتمال داده اند که مراد از کشاندن، ادامه دادن است و آیه ناظر به نگاه سیر و عمیق می باشد.

ص: 272

160- مکذبان مقدرات خدا و امکانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 7

7 - باورنداران به تقدیر الهی ، برخوردار ی ها و امکانات را نشانه شایستگی های خود پنداشته و دچار خودپسندی و فخر فروشی می شوند .

لکیلا . . . و لاتفرحوا بما آتیکم و الله لایحب کلّ مختال فخور

161- ملاک انلاف امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 18

18- فسق و استکبار ، نمودار هدر رفتن امکانات ارزنده انسان

أذهبتم طیبّتکم . . . فالیوم تجزون ... بما کنتم

کیفر کافران، از یک سو متفرع بر «إذهاب طیبّات» شده و از سوی دیگر به استکبار و فسق اسناد داده شده است. این مطلب بیانگر آن است که فسق و استکبار، نمودی از هدر دادن امکانات پاکیزه انسانی است.

162- ملاک ارزش امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 14 - 4

4- برخوردار ی از امکانات زندگی و وسایل معیشت ، بدون بهره مندی از ایمان و دین داری ، بی ارزش در نظام ارزشی قرآن

و مهّدت له تمهیداً

163- منشأ امکانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 3

3- تمامی امکانات و توانایی های انسان ، از آن خداوند است .

و لقد مَكَّنَّ-هم فيما إن مَكَّنَّ-كم فيه

صیغه متکلم در «مَكَّنَّهم» و «مَكَّنَّاكم» به صورت مکرر، تأکیدی است به منظور توجه داشتن انسان به این که امکاناتش از جانب خداوند است.

ص: 273

164- منشأ امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 3 - 5،6

5 - امکانات و دارایی های انسان ، رزقی است عطا شده از جانب خدا

و مما رزقنهم ینفقون

6 - باور به خدادادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ساز پیدایش روحیه انفاق گری در انسان

و مما رزقنهم ینفقون

از هدفهای یادآوری این حقیقت (خدادادی بودن داراییها)، در بیان لزوم انفاق، تسهیل امر انفاق و ایجاد روحیه انفاق گری در انسانهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 6

6 - مزایای هر فرد و امکانات دنیوی او، موهبتهایی است خدادادی.

فی ما ءاتیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 3 - 3

3 - باور به خدادادی بودن امکانات ، هموار کننده انفاق و بخشیدن اموال در راه خدا

و مما رزقنهم ینفقون

هدف از جمله «رزقنهم» - علاوه بر بیان این حقیقت که داراییهای انسان عطای خداوند است - تسهیل امر انفاق نیز می باشد. یعنی داراییها را خداوند در اختیار شما قرار داده است و بنابراین شایسته نیست از انفاق کردن آنها دریغ کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 61 - 5

5 - متاع دنیوی ، عطای خداوند به انسان ها است .

کمن متّعه متع الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 7 - 8

8 - اموال ، توانایی ها و امکانات بشر ، همگی داده خداوند و جلوه لطف او است .

فلینفق ممّا آتیه الله لایکلّف الله نفسًا إلاّ ما آتیها

ص: 274

165- منشأ امکانات دنیوی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 2

2 - بیرون آوردن بنی اسرائیل از محرومیت و فقر و قرار دادن امکانات دنیوی (سرزمین مستقل ، قدرت و مکت) در اختیار آنان ، نمودی دیگر از امتنان الهی بر آنها

و نرید أن نمنّ . . . و نمکنّ لهم فی الأرض

166- منشأ امکانات دنیوی دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 6

6 - برخورداری دنیا طلبان از بخشی از موهبت های دنیایی ، به اراده و تدبیر خداوند است و نه خارج از قدرت و خواست او .

یرزق من یشاء و هو القویّ . . . من کان یرید حرث الدنیا نُؤتّه منها

167- منشأ امکانات ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 84 - 7

7- امکانات و نیروی « ذوالقرنین » و برخورداری او از وسایل و ابزار لازم در مقاصد خویش ، اعطای خداوند به وی بود .

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ . . . وءاتینه من کلّ شیء سبباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 95 - 3

3- ذوالقرنین ، خود را مملوک خداوند و عطیه های الهی را ، برخاسته از مقام ربوبیت او می دانست .

ما مکنّی فیه ربّی

168- منشأ امکانات قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 84 - 2

2- قدرت و امكانات عناصر نیرومند تاریخ ، در قلمرو اراده و حاکمیت خداوند و نه مستقل از آن .

إِنَّا مَكِّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ

ص: 275

نسبت دادن قدرت و امکانات ذوالقرنین به خداوند، این پیام را دارد که نباید پنداشت که قدرت مندان، آنچه دارند، خود، به دست آورده اند، بلکه همه چیز از او است.

169- منشأ امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 94 - 3

3 - حیات انسان، و امکانات دیگر زندگی او، جملگی از آن خداوند و داده اوست.

كما خلقنکم اول مره و ترکتم ما خولنکم وراء ظهورکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 10 - 1

1- خداوند، بخشنده نعمت ها و موهبت های دنیوی به انسانهاست .

و لئن أذقنه نعماء

«نعماء» به معنای نعمت است. انتخاب این کلمه به خاطر هم وزن بودنش با کلمه «ضراء» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 22 - 7

7- امکانات و دارایی های انسان رزقی است عطا شده از جانب خدا .

مما رزقنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 9

9- تمامی امکانات مادی و معنوی انسان، رزق و روزی خدایی و از جانب اوست .

ینفقوا ممّا رزقنهم

جمله «ما رزقناهم» عام و شامل همه امکانات انسان، اعم از مادی چون اموال و ثروت، و معنوی، چون علم و .. می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 8

8- خداوند ، مالک و منشأ تمامی ثروت ها و متاع های انسان است .

لا تملدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

خداوند امکانات و نعمتهای در دست بشر را داده خود شمرده است (متّعنا) و این بیانگر این حقیقت است که همه آنها منشأ خدایی دارد.

ص: 276

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 11

11- امکانات مادی و نعمت های خداوند ، نشأت یافته از ربوبیت خدا و در جهت رشد و تکامل انسان است .

ابتغاء رحمة من ربك ترجوها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 10

10- آماده شدن موهبت های طبیعی به منظور تأمین نیاز های انسان ها ، برخاسته از رحمت گسترده خداوند به آنان است .

ربکم الذی یزجی لکم .. إنه کان بکم رحیمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 11

11 - دارایی ها و امکانات دنیا ، همه از آن خداوند و عطای او است .

متّعنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 3

3- دخالت معبود ها و خدایان ، در مقدار عمر و بهره‌وری مادی انسان ، پندار باطل مشرکان

أم لهم ءالیه تمنعهم ... بل متّعنا هؤلاء و ءاباءهم حتی طال علیهم العمر

برداشت یاد شده بر این اساس است که «بل ...»، اضراب از «أم لهم آلهه...» باشد. از این استفاده می شود که مشرکان به چنین قدرتی برای خدایان خویش اعتقاد داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 5

5- نعمت ها و امکانات مادی انسان ، از طرف خداوند است .

و أترفنهم فى الحيوه الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 18 - 9

9 - تمامی امکانات زندگی دنیایی انسان ، داده های خداوند است .

و لكن متعتهم و ابااهم

برداشت فوق، از آن جا است که برخوردارى انسان ها از امکانات زندگی، به خدا نسبت داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 205 - 3

ص: 277

3 - تمتع و بهره‌وری انسان از نعمت های دنیوی ، به اراده الهی است .

إن متَّعْنَهُمْ سَنِينَ

برداشت یاد شده با توجه به اسناد فعل «متَّعنا» به ضمیر «نا» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 10

10 - امکانات و دارایی های انسان ، رزقی عطا شده از جانب خداوند

و ممَّا رزقْنَهُمْ يَنْفِقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 18

18 - باور به خدادادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ساز پیدایش روح احسان و بخشش در انسان ها است .

و أحسن كما أحسن الله إليك

از اهداف یادآوری این حقیقت که «دارایی ها نمود احسان خداوند به انسان است» تسهیل امر احسان و ایجاد روحیه بذل و بخشش در آدمی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 66 - 3

3 - نعمت ها و امکانات در اختیار انسان ها ، خدادادی است .

بمآء آتینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 23 - 9

9 - شایسته است که انسان ها ، امکانات خویش را تفضلی الهی بدانند .

و ابتغوا لكم من فضله

از این که آیه، برای بیان نشان خدا بودن امکانات معیشتی انسان ها، از آن امکانات به «فضل خدا» تعبیر کرده است، می توان نکته یاد شده را فهمید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 12

12 - انسان ها ، به رغم این که امکانات شان خدادادی است ، حاضر نیستند برده ها و موجودات زیردست شان را در آنها سهیم کنند .

هل لكم من ما ملكت أيمانكم من شركاء في ما رزقكم فأنتم فيه سواء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 278

7 - امکانات زندگی، تفضلی از ناحیه خداوند به انسان ها است.

و إذا أذقنا الناس رحمه .. تصبهم سيئه بما قدمت أيديهم

از اسناد رحمت به خداوند، استفاده می شود که امکانات اعطا شده به بشر، خدادادی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - شادی و یأس بی جهت، به هنگام برخورداری و تنگنا، با توجه به خدادادی بودن امکانات، بی معنا است.

و إذا أذقنا الناس رحمه فرحوا بها .. و إن تصبهم سيئه ... إذا هم يقنطون . أول

استفهام در «أولم يروا» انکاری است؛ یعنی: «آنان، غفلت کردند و ندیدند.» بنابراین، استفاده می شود که توجه به عامل اصلی بودن گشایش و تنگی اقتصادی، انسان را از حالت شادمانی و یأس بیجا، دور می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - امکانات رفاهی نسبی کافران، در دنیا، از جانب خداوند است.

نمتّعهم قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - امکانات و دارایی های انسان، منشأ خدایی دارد.

و ممّا رزقنهم ینفقون

11 - توجه دادن به خدایی بودن امکانات، زمینه ساز و برانگیزاننده انسان به انفاق کردن است.

و ممّا رزقنهم ینفقون

این که خداوند در وصف انفاق کردن مؤمنان می فرماید: «از روزی هایی که ما دادیم انفاق می کنند.» حاکی است که یادآوری منشأ

امکانات و روزی ها، می تواند دارای چنین نقشی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 5

5 - امکانات و دارایی های انسان ، عطا و داده الهی است .

و أنفقوا ممّا رزقنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 47 - 6

6 - توجّه و اعتقاد به خدادادی بودن اموال و دارایی ها ، برانگیزاننده انسان به انفاق و دوری از بخل است .

و إذا قیل لهم أنفقوا ممّا رزقکم اللّٰه

ص: 279

برداشت یاد شده براساس این نکته است که آیه شریفه، درصدد ترغیب و تشویق به انفاق است. گفتنی است که تصریح به منشأ خدایی داشتن اموال انسان، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 14

14 - دارایی ها و امکانات انسان ها ، از آن خدا و داده او است .

و مَّا رَزَقْنَهُمْ يَنْفِقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 10 - 10

10 - خودداری از انفاق در راه خدا ، به رغم آگاهی به خدادادی بودن امکانات و دارایی ها ، کاری بس نکوهیده و ناپسند است .

و ما لكم ألا تنفقوا .. و لله ميرث السموت

چنان که گفته شد استفهام در «ما لكم» توییخی است و توییخ در جایی درست است که شخص عمل ناروایی را دانسته انجام دهد. قید «و لله ميراث السماوات» برای بیان همین آگاهی است؛ یعنی، شما با این که می دانید دارایی ها - که نسل ها از یکدیگر به ارث می برند - مال خدا است و او آنها را در اختیار نسل ها قرار داده است؛ پس چه شده که از انفاق کردن در راه او کوتاهی می کنید؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 5

5 - امکانات و دارایی های انسان ، رزقی است عطا شده از جانب خداوند .

من مَّا رَزَقْنَكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 21

21 - امکانات زندگی ، فضل الهی است ؛ هر چند با تلاش انسان به دست آمده باشد .

يبتغون من فضل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- امکانات زندگی و وسایل معیشت انسان ها ، به قدرت و مشیت خداوند است .

و مهّدت له تمهیداً

ص: 280

170- منشأ امکانات مادی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 95 - 2

2- ذوالقرنین ، در پرتو لطف پروردگار ، برخوردار از امکانات مادی بسیار ، بهره مند بود .

قال ما مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْر

171- منشأ امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 34 - 2، 1

1 - خداوند ، توانا بر مرفه ساختن کافران تا جایی که خانه های خود را مجلل و دارای درب ها و ورودی های متعدد بسازند .

لجعلنا لمن يكفر بالرحمن . . . و لبيوتهم ألبابًا

2 - شکوه بخشیدن به زندگی کافران تا جایی که آنان در خانه های مجلل خویش بر تخت ها تکیه زنند در حیطة قدرت و توانایی خداوند

لجعلنا لمن يكفر بالرحمن . . . و لبيوتهم ألبابًا و سررًا عليها يتكئون

172- منشأ امکانات مادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 4

4- امکانات موجود در دست مشرکان ، نعمت های خدادادی است .

بريهم يشركون . . . بما ءاتينهم

173- منشأ امکانات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهيم - 14 - 31 - 9

9- تمامی امکانات مادی و معنوی انسان ، رزق و روزی خدایی و از جانب اوست .

جمله «ما رزقناهم» عام و شامل همه امکانات انسان، اعم از مادی چون اموال و ثروت، و معنوی، چون علم و .. می شود.

174- موانع سلب امکانات مادی گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 19 - 10

10 - خداوند ، قادر به مجازات گمراهان و سلب بهره‌وری های دنیوی ایشان است ؛ ولی ریزنگری ها و مشیت او در تدبیر جهان مانع از این اقدام است .

لفی ضلل بعید . . . لطیف ... یرزق من یشاء و هو القوی

ارتباط این آیه با آیه قبل، نشان می دهد که آیه شریفه درصدد پاسخ گویی به یک پرسش نهفته است و آن این که: اگر منکران معاد و گمراهان، برباطل اند پس چرا خداوند روزی خود را از آنان دریغ نمی دارد؟! خداوند در پاسخ سه موضوع مهم را مطرح فرموده است: «لطیف بودن»، «مشیت» و «قدرت شکست ناپذیر او».

175- موجبات امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 11

11- توحید ، پرستش خدای یکتا و استغفار از گناهان ، مؤثر در برخوردار شدن جامعه های بشری از موهبت ها و برکات دنیوی است .

استغفروا ربکم ثم توبوا الیه یرسل السماء . . . و یزدکم قوه

176- ناپایداری امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 7،8

7 - دل بستگی انسان ها به مظاهر ناپایدار دنیا

تریدون عرض الدنيا و الله یرید الآخره

فعل مضارع «تریدون» حاکی از استمرار است و دلالت بر این دارد که این صفت (تلاش برای دنیا) با انسان عجین شده است. تعبیر از کالا و متاع دنیوی به «عرض الدنيا»، اشاره به ناپایداری مواهب دنیایی است. زیرا «عرض» به معنای چیز ناپایدار است.

8 - ضرورت توجه مجاهدان به ناپایداری مظاهر دنیوی و جاودانگی مواهب اخروی

تریدون عرض الدنيا و الله يريد الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 60 - 2

2- متاع دنیا و زینت های آن ، چونان خود دنیا ناپایدار و زوال پذیر است .

و ما أوتيتم من شيء فمتع الحيوه الدنيا وزينتها

ص: 282

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 8 - 39

23 - بهره های دنیایی تحت لوای کفر و ناسپاسی خدا، در مقایسه با عذاب دایمی دوزخ بسی اندک و ناپایدار است.

قل تمتع بكفرک قليلاً إتك من أصحاب النار

جمله «إنك من أصحاب النار» برای تعلیل و بیان چرایی ناچیز بودن و ناپایداری بهره دنیایی شرک و ناسپاسی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 1

1 - زندگی دنیایی و بهره های آن، در مقایسه با زندگی اخروی، اندک و زودگذر است.

يقوم إنما هذه الحيوه الدنيا متع وإن الأخره هي دار القرار

«متاع» به چیزی گویند که از آن بهره کم برده می شود. گفتنی است چون دنیا در برابر آخرت قرار گرفته که دار قرار و پایدار است؛ زودگذر بودن آن فهمیده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 1

1 - دارایی ها و امکانات دنیوی، محدود و ناپایدار است.

فما أوتيتم من شيء فمتع الحيوه الدنيا و ما عند الله خير و أبقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 28 - 5

5- امکانات دنیا، ناپایدار و غیرقابل اعتماد

کم ترکوا من جنّات و .. کذلک و أورثنها قومًا اخرين

177- ناپایداری امکانات دنیوی هدایت ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- بهره مندی انسان های هدایت ناپذیر از متاع دنیا، هم چون خود زندگی دنیوی ناپایدار و فانی است.

کمن متّعنه متع الحیوه الدنیا

ص: 283

178- ناپایداری امکانات کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 20

20 - اندک و ناپایدار بودن بهره‌وری کافران و ناسپاسان ، در سایه کفر و ناشکری خویش

قل تمتع بکفرک قليلاً

179- ناپایداری امکانات کفران کنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 20

20 - اندک و ناپایدار بودن بهره‌وری کافران و ناسپاسان ، در سایه کفر و ناشکری خویش

قل تمتع بکفرک قليلاً

180- ناپایداری امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 42 - 6

6 - منافع و امکانات مادی ، اموری عرضی و ناپایدار در پیش الهی

لو كان عرضاً قريباً

«عرض» به چیزهایی که در معرض زوال و نابودی قرار گرفته اند، گفته می شود. به کارگیری آن در مورد غنایم جنگ، مفید برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 1

1 - امکانات دنیوی و بهره جویی از آن ، ناچیز ، محدود و ناپایدار است .

متع فی الدنيا ثم إلینا مرجعهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 96 - 1

1- دستاورد های مادی انسان ، فناپذیر و ارزش های معنوی و پاداش های الهی ، باقی و جاودانه است .

ما عندکم ینفد و ما عند الله باق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 284

6- لزوم توجه انسان به خدایی بودن امکانات خویش و جاودان نشمردن آن

و لئن شئنا لنذهبنّ بالذی أوحینا إلیک

برداشت فوق با استفاده از مفهوم اولویت آیه است؛ زیرا آن جا که وحی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) قابل سلب باشد، سایر نعمتها از دیگران به طریق اولی امکان سلب دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 66 - 9

9 - بهره گیری از امکانات دنیوی، موقتی است و دوام ندارد.

و لیتمتعوا فسوف یعلمون

181- نبوت و امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 3

3- در اختیار داشتن همه نعمت های الهی و توان دسترسی به گنجینه های هستی و دانستن غیب، از لوازم و شرایط پیامبری نیست.

و لا أقول لکم عندی خزائن الله و لا أعلم الغیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 44 - 16

16 - عدم تنافی شکوه و قدرت و امکانات مادی با مقام نبوت و مراتب عالی معنوی

قال إله صرح ممرّد من قواریر

تعبیر «صرح ممرّد من قواریر» بیان گوشه ای از برخورداری ها و حشمت و شوکت سلیمان(ع) است. این در حالی است که او پیامبری بزرگ و دارای جایگاهی ارجمند در مقامات معنوی بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - منوط دانستن نبوت و رسالت ، به اشرافیت و توانمندی های مادی ، امری نامعقول

لولا نزل . . . أهم یقسمون رحمت ربک

از استفهام توییخی «أهم» استفاده می شود که هیچ نوع ارتباطی بین دستیابی به مقام نبوت و برخورداری از امکانات مادی، وجود ندارد.

ص: 285

182- نعمت امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 2

2 - توانایی انسانها بر بهره گیری از امکانات زمین نعمتی بایسته شکرگزاری است.

و لقد مکنکم فی الأرض .. قلیلا ما تشکرون

183- نعمت امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 10

10 - امکانات فراوان و امنیت راه ها ، نعمت هایی خدایی است .

و جعلنا بینهم و بین القرى .. قرى ظهره ... سیروا فیها ... ءامنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 14 - 2

2 - امکانات زندگی و وسایل معیشت ، از نعمت های الهی است .

و مهّدت له تمهیداً

184- نقش اخروی امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 10 - 4

4 - امکانات مادی کافران مستکبر ، فاقد کمترین کارایی و گره گشایی برای ایشان در روز جزا

و لایغنی عنهم ما کسبوا شیءاً

185- نقش امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - امکانات دنیوی ، وسیله ای برای دستگیری از دیگران و احسان کردن به آنان

وأحسن

ص: 286

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 11

11 - تمامی امکانات دنیایی ، نمودی از رحمت الهی است .

وإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِثْرًا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که از ثروت و امکانات دنیوی، تعبیر به «رحمت» شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 27 - 6

6- امکانات گسترده دنیوی ، مانع از مجازات الهی نسبت به حق ستیزان نخواهد بود .

إِنَّهُمْ جُنْدٌ مُّغْرَقُونَ . . . وَنَعْمَ كَانُوا فِيهَا فُكْهِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 6

6- امکانات پاکیزه و ارزشمند زندگی دنیا ، وسیله راه یابی به درجات عالی و رهایی از دوزخ

أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا

مفاد آیه این است که پس از عرضه کردن کافران به آتش، به آنان گفته می شود که امکانات ارزنده را نابود ساختید؛ در حالی که اگر از آن پاکي ها به درستی بهره می جستید، اکنون دوزخی نبودید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 6

6 - برخورداری از متاع های دنیوی (همچون مال ، اولاد ، باغ های آباد و . . .) ، امری مثبت و پسندیده و ابزار یاری رسانی در زندگی بشر ، از منظر قرآن و دین

وَيَمْدُدْكُمْ بِأَمْوَالٍ . . . وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهْرًا

از این که خداوند موارد یاد شده را به مؤمنان بشارت داده و از آنها به عنوان امداد الهی یاد کرده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

186- نقش امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 8

8 - ایجاد الفت و محبت میان مؤمنان عصر بعثت ، امری خدایی و غیر قابل دستیابی به وسیله امکانات مادی

و ألف بين قلوبهم لو أنفقت ما فى الأرض جميعا ما ألفت بين قلوبهم و لكن الله ألف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 287

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 6

6 - تمامی عوامل و امکانات نجات آدمی از خطر مرگ، در برابر عذاب استیصال، بی اثر بوده و کارساز نیست.

و لو أن لكل نفس ظلمت ما فی الأرض لافتدت به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 12، 11

11 - محروم بودن انسان از مال و منال (مادیات)، نشانه ناشایستگی او برای دستیابی به خیرهای معنوی و الهی نیست.

لأقول للذین تزدری أعینکم لن یؤتیهم الله خیراً

12 - محور ارزیابی انسان ها در مکتب انبیا، جنبه باطنی و نفسانی آنهاست نه ویژگی های ظاهری و مادی.

و لأقول للذین تزدری أعینکم . . . الله أعلم بما فی أنفسهم

نوح(ع) در بیان نگرش کافران درباره انسانها، کلمه «اعینکم» رابه کار برد و در بیان بینش خود «أنفسهم» را محور قرارداد تا به این نکته اشاره کند که: انسانهای غیر الهی در ارزش گذاری، نظر به جنبه های مادی و ظاهری انسان دارند و پیامبران نظر به جان و روان انسانها دوخته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 73 - 11

11 - موقعیت برتر اقتصادی و اجتماعی و بهره مندی های مادی، زمینه ساز غفلت از حق و بهره نبردن از آیات قرآن

و إذا تتلی علیهم ءآیتنا . . . آیّ الفرقین خیر مقامًا و أحسن ندیًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- بهره مندی از دنیا و شکوه آن ، نشانه سعادت‌مندی نیست .

أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا .. و كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ

قرآن در پاسخ به کافرانی که مال و منال خود را به رخ مسلمانان کشیده و آن را نشانه برتری خود قلمداد می کردند؛ به نابود شدن جوامع و تمدن ها اشاره می کند، تا با بیان فناپذیری دنیا و امکانات آن، پندار سعادت‌مندی به صرف بهره مندی از دنیا را تخطئه کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 100 - 4

ص: 288

4 - مال و امکانات دنیوی ، وسیله ای کارآمد برای انجام اعمال صالح *

قال ربّ ارجعون . لعلی أعمل صلحاً فیما ترکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 23 - 7

7 - برخورداري آدمی از امکانات دنیوی ، تفضل الهی است .

و ابتغواؤکم من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 21 - 15

15 - صرف مکنّت و پیشرفت اقتصادی و برخورداري از تمدن نیرومند ، ملاک رستگاری و عامل سعادت نیست .

کانوا هم أشدّ منهم قوّه و اثاراً فی الأرض فأخذهم اللّهُ بذنوبهم و ما کان لهم من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 13

13 - صرف مکنّت و پیشرفت اقتصادی و برخورداري از تمدن نیرومند ، ملاک رستگاری و عامل سعادت نیست .

کانوا أكثر منهم و أشدّ قوّه و اثاراً فی الأرض فما أغنی عنهم ما کانوا یکسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 11

11 - قدرت و امکانات مادی کافران و سلطه طلبان ، مایه نجات آنان از هلاکت و قهر الهی نخواهد بود .

و کم أهلکنا قبلهم من قرن هم أشدّ منهم بطشاً . .. هل من محیص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 18 - 4

4 - ثروت و مکنّت ، عرصه آزمون الهی

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ . . . و لا یستثنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 5 - 3

3 - ثروت و امکانات مادی ، زمینه ساز بازماندن از تلاش برای درک معارف الهی و غافل سازنده انسان از عاقبت خویش *

أَمَّا مِنْ اسْتِغْنَى

مراد از «استغناء» ممکن است داشتن مال و ثروت باشد. در این صورت - به قرینه «جاءک یسعی و هو یخشی» در توصیف جبهه مقابل - می توان گفت ثروتمندان در معرض ترک حضور در مجالس دینی و خودداری از تلاش برای آموختن دین و دچار محرومیت از خشیت هستند.

ص: 289

187- نقش امکانات مادی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 44 - 17

17 - امکانات مادی و قدرت خارق العاده سلیمان (ع) در خدمت تبلیغ دین و هدایت مردم

قال إنّه صرح ممرّد... قالت... وأسلمت مع سليمان لله ربّ العلمين

ماجرای اتفاق افتاده میان سلیمان(ع) و بلقیس، بیانگر مطلب فوق است.

188- وفور امکانات دنیوی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 9

9- فرعون و قومش (قبطیان)، برخوردار از متاع های فراوان دنیوی و دل بسته به آنها

يقوم إنّما هذه الحيوه الدنيا متع

تذکر مؤمن آل فرعون به اندک و ناپایداری بودن دنیا و متاع های آن به قوم خود، بیانگر مطلب یاد شده است.

189- وفور امکانات دنیوی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 9

9- فرعون و قومش (قبطیان)، برخوردار از متاع های فراوان دنیوی و دل بسته به آنها

يقوم إنّما هذه الحيوه الدنيا متع

تذکر مؤمن آل فرعون به اندک و ناپایداری بودن دنیا و متاع های آن به قوم خود، بیانگر مطلب یاد شده است.

190- وفور امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 12 - 3

3- فراوانی قدرت و امکانات مادی ، زمینه افزایش فساد در جوامع انسانی است .

إرم ذات العماد .. ذی الأوتاد ... فأكثرها فیها الفساد

ص: 290

191- ویژگیهای امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 5

5- بهره ها و امکانات دنیوی ، محدود و موقتی است .

و متع إلى حين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 1

1 - دارایی ها و امکانات دنیوی ، محدود و ناپایدار است .

فما أُوتِيتُمْ من شَيْءٍ فَمَتِعَ الحَيَوهَ الدنِیَا و ما عِنْدَ اللّهِ خَیْرٌ و أَبْقَى

192- هماهنگی امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 5

5- هماهنگی نعمت های الهی و ذخایر و امکانات زمین با نیاز های انسان ، نشانی از ربوبیت خداوند است .

و الذی خلق . . . ثمّ تذکروا نعمه ربکم

193- امکانات اخروی

{امکانات اخروی}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 18

18 - « خطب أمير المؤمنين (ع) فحمد الله و اثنى عليه و قال : أمّا بعد . . . انّ المال و البنین حرث الدنیا و العمل الصالح حرث الآخرة .

؛ . . .

امیرالمؤمنین در خطبه، بعد از حمد و ثنای الهی فرمود: . . . مال و فرزند کشت و بهره دنیا است و عمل شایسته کشت و بهره آخرت

است...»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 12

12 - برخورداری جامعه از امنیت اجتماعی و توان دفاعی و امکانات اقتصادی ، از نعمت های مهم الهی

فاویکم و ایدکم بنصره و رزقکم من الطیبت

195- امکانات دنیوی

{ امکانات دنیوی }

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 17

17 - متاع دنیا ، اندک و زمان بهره مندی از آن کوتاه است .

فأمتعه قليلاً

«قلیلاً» صفت برای موصوفی محذوف است. آن موصوف می تواند کلمه ای همانند «متاعاً» یا کلمه ای مانند «زماناً» باشد و از آن جا که جمله فوق در مقابل «ثم اضطره» قرار گرفته، معلوم می شود مقصود از اندک بودن متاع دنیا و زمان بهره گیری از آن، در مقایسه با سرای آخرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 245 - 10

10 - حاکمیت خداوند بر وسعت ها و محدودیت های امکانات مادی انسانها

والله یقبض و یبسط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 77 - 2

2 - اهل کتاب ، شکننده قسم های خویش برای رسیدن به اهداف دنیوی

انّ الذین یشترون بعهد الله و ایمانهم ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 103 - 11

11 - محروم نمودن خویش و یا دیگران از حلال های الهی به نام دین و دینداری ، حرام و ناپسند است .

ما جعل الله من بحيره . . . و لكن الذين كفروا يفترون على الله الكذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 18

18 - « خطب أمير المؤمنين (ع) فحمد الله واثنى عليه وقال : أمّا بعد . . . انّ المال و البنين حرث الدنيا و العمل الصالح حرث

ص: 292

الآخرة...;

امیرالمؤمنین در خطبه، بعد از حمد و ثنای الهی فرمود: .. مال و فرزند کشت و بهره دنیا است و عمل شایسته کشت و بهره آخرت است...»

196- آثار امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 1 - 9

9 - انفال و غنایم جنگی، زمینه لغزش و ابتلای مردم به سوء استفاده و بی تقوایی است.

قل الأنفال لله و الرسول فاتقوا الله

هشدار خداوند با امر به تقوا پس از بیان حکم انفال، حاکی از برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 32 - 8

8 - مظاهر طبیعت و متاع های دنیایی، از زمینه های غفلت انسان از یاد خدا

إِنِّي أَحْبَبْتُ حَبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 27 - 4

4- غوطهوری در سرخوشی ها و امکانات دنیایی، از زمینه های حق ستیزی و هلاکت *

إِنَّهُمْ جُنْدٌ مَغْرُقُونَ . كَمْ تَرَكُوا ... فِيهَا فَكْهِين

ترسیم بر خورداری های فرعونیان - پس از یادکرد هلاکت ایشان - ممکن است از آن جهت باشد که این بر خورداری ها، در حق ستیزی آنان نقش داشته است.

197- ارزش امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 103 - 6

6 - خداوند ، خواهان آگاهی یافتن مردم به ارزش برتر پاداش های الهی بر منافع دنیوی

لمثوبه من عندالله خیر لو کانوا یعلمون

«لو» در «لو کانوا یعلمون» به معنای تمنی است و تمنی درباره خداوند به معنای اراده تشریحی است. مفعول «یعلمون» همه حقایقی است که در جمله های قبل بیان شده است. از آنهاست برتری پاداش دنیا بر دیگر منافع؛ یعنی: لیت هم یعلمون ان مثوبه الله خیر.

ص: 293

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 5

5 - ارزش برتر پاداش های اخروی نسبت به امکانات دنیوی

ثواب الله خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 157 - 7,8,9

7 - آمرزش و رحمت الهی ، دارای ارزش برتر از تمامی ثروت های به دست آمده و امکانات دنیوی

لمغفره من الله و رحمه خیر ممّا یجمعون

8 - مرگ و یا شهادت در راه خدا ، دارای ارزشی برتر از ماندن در دنیا و ثروت اندوزی

و لئن قتلتم فی سبیل الله او متّم .. خیر ممّا یجمعون

9 - ارزش والاتر ماندگای در دنیا و ثروت اندوزی ، بر شهادت و رحمت و آمرزش الهی ، در پندار غلط کفرپیشگان

لو کانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا .. لمغفره من الله و رحمه خیر ممّا یجمعون

جمله «لو کانوا ..» شیفستگی کفرپیشگان را نسبت به ماندگاری در دنیا بیان می کند، و جمله «خیر ممّا یجمعون» هدف و یا عاقبت از ماندگاری را توضیح می دهد. یعنی هدف کفرپیشگان از ماندگاری در دنیا به چنگ آوردن منافع دنیوی و ثروت اندوزی است و آنان این منافع گذرا را بالاتر از رحمت و آمرزش الهی می پندارند و لذا بر کشته های در راه خدا تأسف می خورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 180 - 6

6 - ارزشمندی داده های الهی (امکانات مادی و معنوی) به انسانها

و لا یحسبنّ الذّین ینخلون بما آتیهم الله من فضله

از اینکه خداوند امکاناتی را که در دسترس انسانها قرار داده، فضل خویش نامیده و به خود نسبت داده است، ارزشمندی آن به دست می آید؛ البته بنابر اینکه ضمیر «فضله»، به «الله» برگردانده شود؛ نه به «ما آتیهم الله».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ناچیز و بی ارزش بودن هر آنچه (دنیا و لذائد و زخارف آن و . . .) در مقابل از دست دادن دین و رهاسازی کتاب آسمانی و بیوفایی به پیمان الهی باشد .

و اشتروا به ثمناً قليلاً

آنچه عالمان اهل کتاب در مقابل دین فروشی می گرفتند، به اعتقاد خودشان اندک نبوده است ؛ چون با کتمان حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به خواسته های دنیوی، ریاست بر مردم و . . . می رسیدند ؛ ولی در عین حال خداوند همه آنها را به بی ارزشی و ناچیزی توصیف کرد.

ص: 294

198- استفاده از امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 87 - 9،17

9 - جواز بهره‌گیری از مادیات در گرو تناسب آن با طبع آدمی است .

لاتحرموا طيبت ما احل الله لكم

17 - ناسازگاری ایمان با افراط و تفریط در بهره‌گیری از مواهب الهی در دنیا

يا ايها الذين ءامنوا لاتحرموا... و لاتعتدوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 88 - 1،3،9،11

1 - ترغیب مردمان از سوی خداوند به بهره‌جویی از امکانات مادی

و كلوا مما رزقكم الله حلالاً طيباً

مراد از اكل به قرینه آیه قبل مطلق تصرفات است نه خصوص خوردن.

3 - جواز بهره‌گیری از روزی‌ها و امکانات مشروط به حلال و طیب بودن آنها است .

و كلوا مما رزقكم الله حلالاً طيباً

برداشت فوق بر این اساس است که «مما رزقکم...» مفعول برای «كلوا» و «حلالاً طیباً» حال برای «رزقکم الله» باشد یعنی از امکانات خدادادی استفاده کنید در صورتی که حلال و طیب باشد.

9 - ضرورت رعایت تقوا در بهره‌گیری از امکانات و روزی‌های خدادادی

و كلوا مما رزقكم الله حلالاً طيباً و اتقوا الله

11 - ناسازگاری تقوا با بهره‌گیری از امکانات مادی توهمی بی پایه و نادرست

و كلوا مما رزقكم الله حلالاً طيباً و اتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

25 - رزق های خدادادی ، جواز بهره جویی از آنها و گذشت از سوگند های لغو ، نعمتی الهی و بایسته سپاسگزاری

و كلوا مما رزقكم الله حللا طيباً .. كذلك يبين الله لكم آيته لعلكم تشكرون

با توجه به آیات قبل می توان گفت از مصادیق مورد توجه از جمله «کذلک یبین الله لکم آیته» مسایلی است که در آن آیات بیان شد از جمله خدادادی بودن روزیها و ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - توهم حرمت بهره گیری مؤمنان از انواع خوراکی ها و نوشیدنی ها و گمان ناسازگاری آن با مراحل تقوا و ایمان ، توهم و گمانی واهی و نادرست .

ليس على الذين ءامنوا و عملوا الصلحت جناح فيما طعموا

برداشت فوق بر این اساس است که آیه مورد بحث تکمیل و توضیحی برای آیه 87 از همین سوره باشد.

ص: 295

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 47 - 4

4 - بهره گیری از فرصت ها و امکانات دنیوی ، جهت تهیه ره توشه حیات اخروی ، امری بایسته و ضروری است .

استجیبوا لربکم من قبل أن یأتی یوم لا مردّ له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 9

9 - تعلیم شیوه شکر و سپاس گزاری هنگام تسلط بر موهبت های طبیعی ، از سوی خداوند

ثمّ تذکروا نعمه ربکم . . . و تقولوا سبحن الذی سخّر لنا هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 5، 2، 1

1 - خداوند انسانها را برای بهره گیری از زمین و امکانات آن توانا ساخت.

و لقد مکنکم فی الأرض

2 - توانایی انسانها بر بهره گیری از امکانات زمین نعمتی بایسته شکرگزاری است.

و لقد مکنکم فی الأرض . . . قليلا ما تشکرون

5 - حق بهره وری از زمین و امکانات آن برای همه انسانهاست، نه گروهی خاص.

و لقد مکنکم فی الأرض و جعلنا لکم فیها معیش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 32 - 4

4 - استفاده بندگان از مواهب دنیا، مورد ترغیب خداوند است.

قل من حرم . . . أخرج لعباده

بیان ارجمندی و شرافت زینتها با اضافه آن به کلمه «الله» (زینة الله) و به کارگیری استفهام انکاری و توییخی برای بیان حلیت آن، بیانگر

تأکید و ترغیب بندگان به استفاده از آنهاست.

199- اسلام و امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 87 - 6

6 - رهبانیت و افراط در ترک مواهب دنیا ناسازگار با آیین اسلام

یا ایها الذین ءامنوا لاتحرموا طیبات ما احل الله لکم

ص: 296

200- امتحان با امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 7

7 - امکانات و مزایای هر انسان، وسیله آزمون او از جانب خداوند است.

لیلوکم فی ما ایتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 4

4- مهلت ها و امکانات دنیوی، در جهت آزمایش انسان ها است .

وإن أدری لعلَّه فتنة لکم و متع إلی حین

201- امداد با امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 6

6 - برخورداری از متاع های دنیوی (همچون مال، اولاد، باغ های آباد و . . .)، امری مثبت و پسندیده و ابزار یاری رسانی در زندگی بشر، از منظر قرآن و دین

و یمدکم بأمول . . . و یجعل لکم أنهرًا

از این که خداوند موارد یاد شده را به مؤمنان بشارت داده و از آنها به عنوان امداد الهی یاد کرده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

202- امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 15 - 1,3

1 - خداوند، راهنمای انسان به امکاناتی برتر از دارایی های دنیوی

ذلک متاع الحیوه الدنیا . . . قل أوْبئکم بخیر من ذلکم

3- لذت های آخروی (باغ های بهشتی و رضایت خدا و زنان پاکیزه)، برتر از خوشی ها و امکانات دنیا

بخیر من ذلکم . . . جنات ... و ازواج مطهره و رضوان من اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 297

15 - عن أبي جعفر (ع) في قوله تعالى: «قد أنزلنا عليكم لباسا .. وريشا» ... واما الرياش فالمتاع و المال ...

از امام باقر (ع) روایت شده است: مراد از «ريشا» در آیه «قد أنزلنا عليكم .. وريشا» متاع و مال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 200 - 5

5 - دنیاطلبان، زیبایی ها را تنها در امکانات و بهره های دنیوی می پندارند .

فمن الناس من يقول ربنا اتنا في الدنيا

از اینکه در هنگام خواسته هایشان قید «حَسَنَه» را ذکر نکرده اند، چنین برمی آید که هر چه را در دنیاست، زیبا می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 212 - 8

8 - برخورداری از امکانات دنیا، ملاک سنجش شخصیت افراد از دیدگاه کافران

زين للذين .. و يسخرون من الذين امنوا

چون کافران فریفته دنیا هستند، لذا هر کسی که برخوردار از آن نباشد - که مؤمنان صدر اسلام غالباً تهدیدست بودند -، به نظرشان حقیر می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 12

12 - لزوم مقدم داشتن ارزش های الهی، در برابر جاذبه های مادی و ظواهر دنیوی (زیبایی، ثروت و ...)

و لا تنكحوا المشركات حتى يؤمننَّ و لامة مؤمنه خير من مشرکه و لو اعجبتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 185 - 21

21 - بهره های دنیا در برابر پاداش های کامل اخروی اعمال، فریبی بیش نیست .

وَأَنَّمَا تُوَفَّقُونَ اجْتِزَاءَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ . . . وَ مَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 197 - 1,2,3

1 - قدرت و توشه های مادی ، هر اندازه باشد ، ناچیز و اندک است .

لا یغرتک . . . متاع قلیل

علی رغم اینکه امکانات مادی کافران به اندازه ای بوده که خطر فریبندگی داشته، خداوند آنها را اندک می شمارد.

2 - بهره مندی کافران از قدرت و امکانات مادی ، محدود و کوتاه است .

متاع قلیل ثم ماویهم جهنم

3 - توان و امکانات مادی کافران ، دلیلی بر حقیقت آنان نیست .

ص: 298

لا يَغْرَتِك تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ. متاع قليل ثم ماويهم جهنم

تصریح به اندک بودن بهره مندی کافران در دنیا و یادآوری فرجام شوم آنان، اشاره به این معنا دارد که شوکت ظاهری آنان، نه به خاطر تقریبشان در پیشگاه خداوند است و نه نشانه حقایق آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 198 - 1,3,5,7

1 - بی ارزشی بهره ها و قدرت محدود کافران در دنیا، نسبت به نعمت جاودانه بهشت

متاع قليل ثم ماويهم جهنم .. لكن الذين اتقوا ربهم لهم جنات ... خالدین فیہ

3 - تلاش برای دستیابی به ثروت و امکانات مادی با حفظ تقوا، آسیمی به سعادت اخروی نمی رساند .

لا يَغْرَتِك تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ .. لكن الذين اتقوا

«لكن»، برای استدراک توهمی است که از آیات قبل به ذهن می رسد، و آن اینکه تلاش کافران برای به دست آوردن امکانات مادی، موجب جهنمی شدن آنهاست؛ کلمه «لكن»، این توهم را از بین برده و بیان می دارد که در صورت تقوا، کسب و ثروت ضرری به سعادت انسان وارد نمی سازد.

5 - فریفته نشدن در برابر شوکت ظاهری و قدرت اقتصادی کافران، از مصادیق تقوایشگی است . *

لا يَغْرَتِك تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا .. لكن الذين اتقوا ربهم

نهی از فریفته شدن و آنگاه بشارت بهشت به تقوایشگان، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

7 - توجه به بهشت جاودانه، موجب گرایش به تقوا و فریفته نشدن در برابر بهره های اندک دنیا

متاع قليل .. لكن الذين اتقوا ربهم لهم جنات ... خالدین فیها

203- امکانات دنیوی پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 88 - 6

6 - تمامی آنچه که خداوند حلال کرده، پاکیزه و خوشایند است .

حللاً طیباً

بنابر اینکه «طیباً» صفت توضیحی برای «حلالا» باشد.

204- امکانات دنیوی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 3

3- تأخیر عذاب و کیفر مشرکان و کافران حق ناپذیر ، به خاطر بهره بردن ناچیز و موقتی آنان از متاع های دنیوی است .

إن أدری لعلّه .. متع إلى حین

ص: 299

205- امکانات دنیوی حلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 88 - 6

6 - تمامی آنچه که خداوند حلال کرده ، پاکیزه و خوشایند است .

حلالاً طیباً

بنابر اینکه «طیباً» صفت توضیحی برای «حلالاً» باشد.

206- امکانات دنیوی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 4

4 - دنیاطلبان ، برخوردار از بخشی از مطامع دنیایی خویش و نه همه آن

من کان یرید حرث الدنیا نؤته منها

با توجه به حرف «من» - که برای تبعیض است - برداشت بالا به دست می آید.

207- امکانات دنیوی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 3

3 - فرعون ، هامان و قارون ، در اختیار دارنده همه امکانات اجتماعی (اقتصادی ، سیاسی و فرهنگی) و مانع اصلی بر سر راه هدایت مردم

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثارًا .. ولقد أرسلنا موسى ... إلى فرعون و همين و

برداشت یاد شده از آن جااست که این آیه، در صدد بیان نمونه و مصداقی از مردمی است که قدرت سیاسی و اقتصادی فزون تر از کافران صدر اسلام داشتند و مانع تبلیغ و رسالت پیامبر الهی بودند.

208- امکانات دنیوی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- بازگشت بنی اسرائیل به مصر و برخورداری آنان از ثروت و امکانات آن سرزمین ، پس از هلاکت فرعونیان *

ص: 300

کذلک و اورثنها قومًا آخرین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «قوماً آخرین» تمام بنی اسرائیل باشد.

209- امکانات دنیوی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 3

3- فرعون، هامان و قارون، در اختیار دارنده همه امکانات اجتماعی (اقتصادی، سیاسی و فرهنگی) و مانع اصلی بر سر راه هدایت مردم

کانوا هم أشدّ منهم قوّه و ائثارًا .. و لقد أرسلنا موسیٰ ... إلی فرعون و همین و

برداشت یاد شده از آن جااست که این آیه، در صدد بیان نمونه و مصداقی از مردمی است که قدرت سیاسی و اقتصادی فزون تر از کافران صدر اسلام داشتند و مانع تبلیغ و رسالت پیامبر الهی بودند.

210- امکانات دنیوی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 16، 15

15 - بهره مند ساختن کافران از متاع دنیا، از سنت های خداوند است .

و من کفر فأمّته

16 - بهره مندی کافران از مواهب الهی، موقت و گذراست .

و من کفر فأمّته قليلاً ثم أضطره إلی عذاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 196 - 3، 2، 1

1 - کافران صدر اسلام، برخوردار از شوکت ظاهری و بهره های دنیوی

لا یغترنک تقلّب الذین کفروا فی البلاد

2- کافران عصر بعثت، بهره مند از سود های فراوان تجاری و نفوذ سیاسی، بر اثر گشت و گذار در شهر ها و سرزمین های مختلف

لا يَغْرَتِك تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ

3- قدرت و شکوه ظاهری کافران و برخورداری آنان از بهره های مادی ، امری فریبنده برای مسلمانان

لا يَغْرَتِك تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 301

3 - آل عمران - 3 - 197 - 2،3

2 - بهره مندی کافران از قدرت و امکانات مادی ، محدود و کوتاه است .

متاع قليل ثم ماويههم جهنم

3 - توان و امکانات مادی کافران ، دلیلی بر حقایق آنان نیست .

لا یغزتک تقلب الذین کفروا فی البلاد. متاع قليل ثم ماويههم جهنم

تصریح به اندک بودن بهره مندی کافران در دنیا و یادآوری فرجام شوم آنان، اشاره به این معنا دارد که شوکت ظاهری آنان، نه به خاطر تقریبشان در پیشگاه خداوند است و نه نشانه حقایق آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 198 - 1،5

1 - بی ارزشی بهره ها و قدرت محدود کافران در دنیا ، نسبت به نعمت جاودانه بهشت

متاع قليل ثم ماويههم جهنم .. لکن الذین اتقوا ربهم لهم جنات ... خالدین فیه

5 - فریفته نشدن در برابر شوکت ظاهری و قدرت اقتصادی کافران ، از مصادیق تقوایبشگی است . *

لا یغزتک تقلب الذین کفروا .. لکن الذین اتقوا ربهم

نهی از فریفته شدن و آنگاه بشارت بهشت به تقوایبشگان، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 3

3- تأخیر عذاب و کیفر مشرکان و کافران حق ناپذیر ، به خاطر بهره بردن ناچیز و موقتی آنان از متاع های دنیوی است .

إن أدری لعلّه .. متع إلى حین

211- امکانات دنیوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 3

3- تأخیر عذاب و کیفر مشرکان و کافران حق ناپذیر ، به خاطر بهره بردن ناچیز و موقتی آنان از متاع های دنیوی است .

إن أدری لعلّه .. متع إلى حين

212- امکانات دنیوی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 61 - 10

10 - مشرکان بهانه جو و حق گریز صدر اسلام ، عناصری مرفه و برخوردار از موهبت های دنیوی

ص: 302

وقالوا إن نتَّبِع الهدى معك .. كمن متَّعنه متع الحيوه الدنيا

213- امکانات دنیوی هامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 3

3- فرعون، هامان و قارون، در اختیار دارنده همه امکانات اجتماعی (اقتصادی، سیاسی و فرهنگی) و مانع اصلی بر سر راه هدایت مردم

کانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثراً .. ولقد أرسلنا موسی ... إلی فرعون و همین و

برداشت یاد شده از آن جااست که این آیه، در صدد بیان نمونه و مصداقی از مردمی است که قدرت سیاسی و اقتصادی فزون تر از کافران صدر اسلام داشتند و مانع تبلیغ و رسالت پیامبر الهی بودند.

214- انتقال امکانات دنیوی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 28 - 4

4- انتقال تمدن و امکانات گسترده فرعونیان به قومی دیگر، براساس اراده الهی

كذلك و أورثنها قومًا ءاخرین

215- بی ارزشی امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 24

24 - مسلمانان صدر اسلام موظف به تفحص در بینش و کردار منحط دوران جاهلیت خویش و توجه به تعالی آن در اسلام

كذلك كنتم من قبل فمنّ الله علیكم فتبیتوا

بنابر اینکه متعلق «فتبیتوا»، «كذلك كنتم من قبل»، باشد. یعنی اگر زمان را درک نکریدید و یا فراموش کردید، تحقیق کنید تا اعمال زشت جاهلی برای شما آشکار شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - متاع دنیوی ، متاعی ناچیز در قیاس با پاداش های اخروی

أفمن وعدنه وعدًا حسنًا .. کمن متّعنه متع الحیوه الدنیا

ص: 303

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 23

23 - بهره های دنیایی تحت لوای کفر و ناسپاسی خدا، در مقایسه با عذاب دایمی دوزخ بسی اندک و ناپایدار است.

قل تمتع بکفرک قليلاً إتك من أصحاب النار

جمله «إن تک من أصحاب النار» برای تعلیل و بیان چرایی ناچیز بودن و ناپایداری بهره دنیایی شرک و ناسپاسی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 5

5 - پی بردن مشرکان و ظالمان به بی ارزشی دنیا، هنگام رویه رو شدن با عذاب قیامت

و لو أنّ للذین ظلموا ما فی الأرض . . . لاقتدوا به من سوء العذاب یوم القیمه

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مشرکان و ستمگران، بیشتر برای تقویت دنیای خود از آخرت روی گردان هستند و در صورت مشاهده عذاب الهی حاضر می شوند تمامی دنیا را فدای نجات خود کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 1

1 - زندگی دنیایی و بهره های آن، در مقایسه با زندگی اخروی، اندک و زودگذر است.

یقوم إنّما هذه الحیوه الدنیا متع و إنّ الآخره هی دار القرار

«متاع» به چیزی گویند که از آن بهره کم برده می شود. گفتنی است چون دنیا در برابر آخرت قرار گرفته که دار قرار و پایدار است؛ زودگذر بودن آن فهمیده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 7

7 - مجموعه بهره های دنیوی، پست و حقیر در مقایسه با موهبت های زندگی اخروی

فما أوتیتم من شیء فمتع الحیوه الدنیا و ما عند الله خیر و أبقى

پستی و حقارت از دو نکته استفاده می شود: الف) واژه دنیا که به شکلی حامل معنای حقارت است. ب) خداوند نعمت های اخروی را به خاطر ارجمندی و اهمیت آنها به خود نسبت داده است؛ ولی در مورد نعمت های دنیوی فعل را مجهول آورده، گویی که ارزش انتساب نداشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 46 - 4

4 - حقارت و ناچیزی زخارف دنیا، در مقایسه با موهبت های بهشتی

كلوا و تمتعوا قليلاً

ناچیز شمرده شدن بهره های دنیوی کافران در این آیه، با مواهب بی پایان و گسترده بهشت سنجیده شده است.

ص: 304

216- بی ارزشی امکانات دنیوی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 12 - 15

15- بی ارزشی لذت ها و امکانات دنیوی کافران ، در مقایسه با فرجام سخت اخروی آنان

یتمتعون و یا کلون . . . و النار مثوی لهم

خداوند، با تقبیح شیوه کافران و یادآوری فرجام شوم آنان، در حقیقت به مؤمنان یادآور شده است که چشم به زندگی دنیوی کافران ندوزند و لذت جویی های آنان را ارزش نپندارند؛ زیرا زندگی کافران از نظر ماهیت، حیوانی و از نظر فرجام، دوزخی است.

217- ترک امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 87 - 22

22 - تصمیم و عزم برخی از اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) (علی ع) ، ابوذر ، ابوبکر ، سلمان ، معقل بن مقرن و عثمان بن مظعون و . . .) برای دوری جستن از برخی مواهب دنیوی

یا ایها الذین ءامنوا لاتحرموا طیبات ما احل الله لکم

برداشت فوق بر اساس شأن نزولی است که در برخی تفاسیر همانند مجمع البیان و در المنثور آمده است.

218- ترک علاقه به امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 8

8 - ایمان به قیامت و پاداش و کیفر آن روز ، عامل رهایی انسان از دلبستگی به متاع های مادی و دنیوی و سبب رویکرد او به آرمان های بلند معنوی و اخروی

إنما أموالکم و اولدکم فتنه و الله عنده اجر عظیم

219- تقوا و امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - ناسازگاری تقوا با بهره گیری از امکانات مادی توهمی بی پایه و نادرست

و کلووا مما رزقکم الله حللاً طیباً و اتقوا الله

ص: 305

220- دلایل بی ارزشی امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 117 - 6

6- پایان پذیری متاع زندگی دنیوی، گواه اندکی و ناچیزی آن است.

متع قليل و لهم عذاب أليم

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مقصود از «قلیل» قلت زمانی باشد. بنابراین قرار گرفتن آخرت همراه با عذاب دردناک در قبال بهره‌وری کوتاه دنیوی، گویای مطلب فوق است.

221- دنیاطلبان و امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 6

6- همه دنیاطلبان، به منافع و امکانات دنیوی، دست نمی یابند.

من كان يريد العاجله عجلنا له .. لمن نريد

222- زمینه امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 148 - 4

4- بهره مند شدن از موهبت های دنیایی، از فواید و برکات ایمان و دین داری

ف--امنوا فمتّعنهم إلی حین

223- علاقه به امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 32 - 4

4- دوستی مظاهر طبیعت و متاع های دنیوی، در صورتی که در طول دوستی خدا و در جهت او باشد، امری مشروع و پسندیده است.

إِنِّي أَحْبَبْتُ حَبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي

برداشت یاد شده به این دلیل است که سلیمان(ع) در عین محبت به خدا، به اسب ها و سان دیدن از آنها نیز، به خاطر خدا علاقه

ص: 306

224- عمومیت امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 5

5 - حق بهره وری از زمین و امکانات آن برای همه انسانهاست، نه گروهی خاص.

و لقد مکنکم فی الأرض و جعلنا لکم فیها معیش

225- غفلت از ناپایداری امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 146 - 5

5 - سرزنش ثمودیان از سوی صالح (ع) به خاطر غفلت آنان از مرگ و بی توجهی به ناپایدار بودن امکانات دنیایی

أترکون فی ما ههنا ءامنین

226- فناپذیری امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 117 - 6

6- پایان پذیری متاع زندگی دنیوی، گواه اندکی و ناچیزی آن است.

متع قلیل و لهم عذاب ألیم

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مقصود از «قلیل» قلت زمانی باشد. بنابراین قرار گرفتن آخرت همراه با عذاب دردناک در قبال بهره‌وری کوتاه دنیوی، گویای مطلب فوق است.

227- محدوده استفاده از امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 12 - 11

11- بهره‌وری مؤمنان، از امکانات دنیا، در محدوده صلاح و ارزش‌های انسانی

الذین آمنوا وعملوا الصلحت . . . و الذین کفروا یتمتعون و یأکلون کما تأکل الآن

آنچه در آیه شریفه مورد ملامت قرار گرفته، بهره‌وری از دنیا به گونه حیوانی است؛ و نه مطلق بهره‌وری.

ص: 307

228- محدودیت امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 5

5- بهره ها و امکانات دنیوی ، محدود و موقتی است .

و متع إلى حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 1

1 - دارایی ها و امکانات دنیوی ، محدود و ناپایدار است .

فما أوتیتم من شیء فمتع الحیوه الدنیا و ما عند الله خیر و أبقى

229- منشأ امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 3 - 5،6

5- امکانات و دارایی های انسان ، رزقی است عطا شده از جانب خدا

و مما رزقنهم ینفقون

6 - باور به خدادادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ساز پیدایش روحیه انفاق گری در انسان

و مما رزقنهم ینفقون

از هدفهای یادآوری این حقیقت (خدادادی بودن داراییها)، در بیان لزوم انفاق، تسهیل امر انفاق و ایجاد روحیه انفاق گری در انسانهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 6

6 - مزایای هر فرد و امکانات دنیوی او، موهبتهایی است خدادادی.

فی ما ااتیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 3 - 3

3 - باور به خدادادی بودن امکانات ، هموار کننده انفاق و بخشیدن اموال در راه خدا

و مما رزقنهم ینفقون

ص: 308

هدف از جمله «رزقنهم» - علاوه بر بیان این حقیقت که داراییهای انسان عطای خداوند است - تسهیل امر انفاق نیز می باشد. یعنی داراییها را خداوند در اختیار شما قرار داده است و بنابراین شایسته نیست از انفاق کردن آنها دریغ کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 61 - 5

5 - متاع دنیوی ، عطای خداوند به انسان ها است .

کمن متّعنه متع الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 7 - 8

8 - اموال ، توانایی ها و امکانات بشر ، همگی داده خداوند و جلوه لطف او است .

فلینفق ممّا آتیه الله لایکلف الله نفساً إلاّ ما آتیهها

230- منشأ امکانات دنیوی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 2

2 - بیرون آوردن بنی اسرائیل از محرومیت و فقر و قرار دادن امکانات دنیوی (سرزمین مستقل ، قدرت و مکنّت) در اختیار آنان ، نمودی دیگر از امتنان الهی بر آنها

ونرید أن نمنّ . . . و نمکنّ لهم فی الأرض

231- منشأ امکانات دنیوی دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 6

6 - برخوردارى دنیا طلبان از بخشی از موهبت های دنیایی ، به اراده و تدبیر خداوند است و نه خارج از قدرت و خواست او .

یرزق من یشاء و هو القویّ . . . من کان یرید حرث الدنیا نؤتّه منها

232- ناپایداری امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 7,8

ص: 309

7 - دل‌بستگی انسان‌ها به مظاهر ناپایدار دنیا

تریدون عرض الدنيا و الله یرید الآخره

فعل مضارع «تریدون» حاکی از استمرار است و دلالت بر این دارد که این صفت (تلاش برای دنیا) با انسان عجین شده است. تعبیر از کالا و متاع دنیوی به «عرض الدنيا»، اشاره به ناپایداری مواهب دنیایی است. زیرا «عرض» به معنای چیز ناپایدار است.

8 - ضرورت توجه مجاهدان به ناپایداری مظاهر دنیوی و جاودانگی مواهب اخروی

تریدون عرض الدنيا و الله یرید الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 60 - 2

2 - متاع دنیا و زینت‌های آن، چونان خود دنیا ناپایدار و زوال‌پذیر است.

و ما أوتینم من شیء فمتع الحیوه الدنيا و زینتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 23

23 - بهره‌های دنیایی تحت لوای کفر و ناسپاسی خدا، در مقایسه با عذاب دائمی دوزخ بسی اندک و ناپایدار است.

قل تمتع بکفرک قليلاً إنک من أصحاب النار

جمله «إنک من أصحاب النار» برای تعلیل و بیان چرایی ناچیز بودن و ناپایداری بهره دنیایی شرک و ناسپاسی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 1

1 - زندگی دنیایی و بهره‌های آن، در مقایسه با زندگی اخروی، اندک و زودگذر است.

یقوم إنما هذه الحیوه الدنيا متع و إن الآخره هی دار القرار

«متاع» به چیزی گویند که از آن بهره کم برده می‌شود. گفتنی است چون دنیا در برابر آخرت قرار گرفته که دار قرار و پایدار است؛ زودگذر بودن آن فهمیده می‌شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 1

1 - دارایی ها و امکانات دنیوی ، محدود و ناپایدار است .

فما أوتیتم من شیء فمتع الحیوه الدنیا و ما عند اللّٰه خیر و أبقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 28 - 5

5- امکانات دنیا ، ناپایدار و غیر قابل اعتماد

کم ترکوا من جنّـت و .. کذلک و أورثنها قومًا اخرین

ص: 310

233- ناپایداری امکانات دنیوی هدایت ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 61 - 7

7 - بهره مندی انسان های هدایت ناپذیر از متاع دنیا ، هم چون خود زندگی دنیوی ناپایدار و فانی است .

کمن متّعنه متع الحیوه الدنیا

234- نعمت امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 2

2 - توانایی انسانها بر بهره گیری از امکانات زمین نعمتی بایسته شکرگزاری است.

و لقد مکنکم فی الأرض .. . قليلا ما تشکرون

235- نقش امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 14

14 - امکانات دنیوی ، وسیله ای برای دستگیری از دیگران و احسان کردن به آنان

و أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 11

11 - تمامی امکانات دنیایی ، نمودی از رحمت الهی است .

وإنا إذا أذقنا الإنسان مٹا رحمة فرح بها

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که از ثروت و امکانات دنیوی، تعبیر به «رحمت» شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- امکانات گسترده دنیوی ، مانع از مجازات الهی نسبت به حق ستیزان نخواهد بود .

إتھم جند مغرقون . . . و نعمه کانوا فیہا فکھین

ص: 311

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 6

6- امکانات پاکیزه و ارزشمند زندگی دنیا، وسیله راه یابی به درجات عالی و رهایی از دوزخ

أذهبتم طيباتكم في حياتكم الدنيا

مفاد آیه این است که پس از عرضه کردن کافران به آتش، به آنان گفته می شود که امکانات ارزنده را نابود ساختید؛ در حالی که اگر از آن پاکی ها به درستی بهره می جستید، اکنون دوزخی نبودید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 6

6 - برخورداری از متاع های دنیوی (همچون مال ، اولاد ، باغ های آباد و . . .) ، امری مثبت و پسندیده و ابزار یاری رسانی در زندگی بشر ، از منظر قرآن و دین

و یمدکم بأموال . . . و يجعل لکم أنهرًا

از این که خداوند موارد یاد شده را به مؤمنان بشارت داده و از آنها به عنوان امداد الهی یاد کرده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

236- وفور امکانات دنیوی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 9

9- فرعون و قومش (قبطیان) ، برخوردار از متاع های فراوان دنیوی و دل بسته به آنها

يقوم إنما هذه الحيوه الدنيا متع

تذکر مؤمن آل فرعون به اندک و ناپایداری بودن دنیا و متاع های آن به قوم خود، بیانگر مطلب یاد شده است.

237- وفور امکانات دنیوی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 9

9- فرعون و قومش (قبطیان) ، برخوردار از متاع های فراوان دنیوی و دل بسته به آنها

يقوم إثمًا هذه الحيوه الدنيا متع

تذكر مؤمن آل فرعون به اندک و ناپایداری بودن دنیا و متاع های آن به قوم خود، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 312

238- ویژگیهای امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 5

5- بهره ها و امکانات دنیوی ، محدود و موقتی است .

و متع إلى حين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 1

1 - دارایی ها و امکانات دنیوی ، محدود و ناپایدار است .

فما أوتيتم من شيء فمتع الحيوه الدنيا و ما عند الله خير و أبقى

239- هماهنگی امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 5

5- هماهنگی نعمت های الهی و ذخایر و امکانات زمین با نیاز های انسان ، نشانی از ربوبیت خداوند است .

و الذی خلق ... ثم تذکروا نعمه ربکم

امکانات طبیعی

240- تخریب امکانات طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 56 - 3

3 - تخریب آبادانی های زمین و به هدر دادن امکانات طبیعی آن ، از مصادیق فسادگری در زمین

و لا تقسدوا فی الأرض بعد إصلاحها

آیه بعد «و هو الذی ...» که بیانگر جلوه ای از آبادانی زمین است می تواند قرینه ای باشد بر اینکه از مصادیق مورد نظر برای «لا تقسدوا

... « تخریب آبادانیهای زمین و ... است.

241- امکانات عمومی

{امکانات عمومی}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 313

4 - امانتداری در جمع آوری و حفظ و تقسیم امکانات عمومی جامعه، از وظایف رهبران الهی *

و ما كان لنبی ان یغلّ

با توجه به شأن نزول ذکر شده برای آیه.

242- امکانات مادی

{امکانات مادی}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 116 - 1,4,7,8,9

1 - اموال و فرزندان اهل کفر، نمی تواند آنها را از کیفر خداوند برهاند.

انّ الذین کفروا لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم من اللّٰه شیئاً

«اغنی» هنگامی که با «عن» متعدی شود، به معنای «دفع» می آید. لذا «لن تُغنی»، یعنی نمی رهاوند. (روح المعانی).

4 - مال و اولاد (امکانات مادی و انسانی) نمی تواند خلأ ناشی از بی ایمانی به خدا را در جبهه کفر، جبران کند.

انّ الذین کفروا لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم من اللّٰه شیئاً

7 - اموال و فرزندان (پشتوانه مالی و نیروی انسانی)، مهمترین سرمایه مادی بشر

انّ الذین کفروا لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم

با وجود اینکه هیچ چیز توان کفایت از خدا را ندارد، نام بردن از مال و اولاد، دلالت بر ویژگی و اهمیت خاص آن دارد.

8 - مال و اولاد (امکانات مادی و انسانی)، ملاک ارزش نیستند.

لیسوا سواءً .. امه قائمه ... لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم من اللّٰه شیئاً

9 - بی اثر بودن مال و اولاد، در برابر اراده و خواست خداوند

لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم من اللّٰه شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تباهی امکانات مادی ، ثمره انفاق های کافران

مثل ما ینفقون فی هذه الحیوه الدنیا کمثل ریح فیها صرّ اصابت حرث قوم ظلموا انفسهم

5 - بی ثمر بودن انفاق های اهل کفر ، نمونه ای از کارا نبودن امکانات مادی ، در بی نیاز ساختن آنان از خدا

انّ الذین کفروا لن تغنی عنهم اموالهم . . . من اللّٰه . . . مثل ما ینفقون . . . کمثل ری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 9

9 - امکانات و جلوه های مادی در قبال پاداش الهی ، بسیار ناچیز و بی مقدار است .

واعلموا أنّما أموالکم و أولدکم فتنه و أنّ اللّٰه عنده أجر عظیم

ص: 314

برداشت فوق اشاره به وجه ارتباطی است برای دو جمله «انما امولکم . . .» و «أن اللّٰه عنده . . .»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 75 - 2

2 - مال ، ثروت و امکانات مادی ، فضل الهی است .

لئن ءاتینا من فضله لنصدقنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 10،12

10 - امکانات مادی ، رحمت الهی است .

وإما تعرضنّ عنهم ابتغاء رحمة من ربّک

12 - مؤمنان ، باید امکانات و نعمت های دنیوی را رحمتی از جانب خدا بدانند .

وإما تعرضنّ عنهم ابتغاء رحمة من ربّک ترجوها

توصیه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) (و یا مؤمنان) برای برخورد شایسته با مستمندان در صورت عدم امکان کمک به آنها با تعبیر «ابتغاء رحمة من ربک ترجوها» می تواند إشعار به این نکته داشته باشد که مؤمنان باید به خدادادی بودن امکانات توجه داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 46 - 12

12 - امکانات مادی ، تفضل خداوند بر بندگان است .

یرسل الریاح . . . و لیدیقکم . . . و لتبتغوا من فضله

243- آثار انلاف امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 3،9

3- توبیخ کافران در قیامت ، به خاطر هدر دادن امکانات ارزنده خویش و صرف آن در لذت های زودگذر مادی

أذهبتم طيباتكم في حياتكم الدنيا

9- هدر دادن امکانات زندگی در مسیر خوش گذرانی ، در پی دارنده عذاب ذلّت بار اخروی

أذهبتم طيباتكم في حياتكم الدنيا و استمتعتم بها فاليوم تجزون عذاب الهون

244- آثار امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 315

13 - اقتدار و تمکن مادی تأمین کننده سعادت نیست.

و مکنهم فی الأرض ما لم نمکن لکم

از اینکه می فرماید ما به آنها مکنت دادیم بیش از شما و هلاکشان کردیم، پس مکنت مادی دلیل قرب نزد خدا نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 113 - 6

6- حیات و پویایی جوامع ، در پرتو ارزش های معنوی علاوه بر نعمت های مادی است .

یأتیها رزقها رغداً من کلّ مکان . . . و لقد جاءهم رسول منهم

جمله «یأتیها رزقها. . .» می تواند اشاره به نعمتهای مادی و «و لقد جاءهم رسول منهم» اشاره به ارزشهای معنوی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 1,4

1 - رفاه و برخورداری از امکانات مادی - همچون مال و فرزند - نشانه کرامت انسان در نزد خدا نیست .

أیحسبون أنّما نمدهم به من مال و بنین

4 - برخورداری از امکانات مادی فراوان ، زمینه ساز خودپسندی و حق گریزی است .

کلّ حزب بما لدهم فرحون . . . أیحسبون أنّما نمدهم به من مال و بنین

ذکر مال و فرزند، می تواند بدان جهت باشد که این دو، در پیدایش فرقه گرایی و حق ناپذیری مؤثر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 14

14 - قدرت ها و امکانات خدادادی در جهت رشد و تکامل انسان

قال هذا من فضل ربّی

استفاده از صفت «ربّ» به جای هر وصف و یا نام دیگر خداوند، اشاره به این نکته دارد که تفضلات الهی در جهت رشد و تکامل انسان

ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 6

6 - برخورداری از امکانات و دارایی های زیاد ، زمینه ساز دل بسته شدن انسان به دنیا و غافل شدن وی از سرای آخرت

و ابتغ فیما ءاتیک اللّٰه الدار الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 9

9 - دل خوش شدن به مظاهر مادی دنیا ، به هنگام برخورداری از آنها ، و مأیوس شدن از رحمت خدا ، با از دست دادن امکانات ، ناپسند و مذموم است .

ص: 316

و إذا أذقنا الناس رحمه فرحوا بها و إن تصبهم سيئه . . إذا هم يقنطون

آیه، درصدد توییح و سرزنش چنین روحیه ای است و «إذا» که فجاییه است، می تواند مؤید این نکته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 8

8- برخورداری از قدرت و توانایی سیاسی و اقتصادی، از زمینه های طغیان، حق گریزی و دین ستیزی

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثارًا . . إلى فرعون و همين و قرون فقالوا سحر كذّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 27 - 5

5- دخالت و تأثیر شرایط اقتصادی، در نوع رفتار و گرایش های آدمی

و لو بسط الله الرزق لعباده لبغوا فی الأرض

طرح تأثیر رفاه در طغیان انسان ها، نشانگر آن است که زندگی اقتصادی آدمیان و رفتار و گرایش آنان، دو قلمرو مجزا و بیگانه از یکدیگر نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 22 - 9

9- قدرت و امکانات در دست انسان های ناصالح، ابزار فسادانگیزی و گسستن عواطف انسانی

فهل عسیتم إن تولیتم أن تفسدوا فی الأرض و تقطعوا أرحامکم

بنابراین که «تولیتم» به معنای عهده داری امور باشد؛ در حقیقت آیه شریفه هشدار می دهد به بیمار دلان سست ایمان است که اگر روزی، قدرت و حکومت در دستشان قرار گیرد، فسادگری آنان گسترش یافته و پهنه زمین را آلوده می سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 3

3- برخورداری از امکانات مادی و قدرت، زمینه ساز طغیان و تعرض به حقوق دیگران

245- آثار امکانات مادی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 4

4- برخوردارى ملت های کفرپیشه از مال و امکانات فراوان ، سبب ایستادگی آنها در مقابل پیامبران و تکذیب آنان شد .

و ما بلغوا معشار ما آتینهم فکذبوا رسلی

جمله «و ما بلغوا ..» معترضه است و «فا» در «فکذبوا» عاطفه می باشد. ذکر جمله معترضه بین معطوف و معطوف علیه، می

ص: 317

رساند که تکذیب پیامبران از سوی ملت های دارای امکانات، متأثر از برخورداری آنان بوده است.

246- آثار امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 8

8 - مؤمنان مجاهد ، در معرض قرار گرفتن در موضع انفعالی و متأثر شدن در برابر قدرت و مکتب بسیار دشمنان و کافران مخالف

فلا یغررک تقلّبهم فی البلد

برداشت یاد شده از هشدار خداوند، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 33 - 10

10 - واگذاری مزایا ، امکانات و بهره‌وری های زندگی دنیایی به کافران ، امری نادرست و زمینه گرایش نسل ها به کفر

و لولا أن یكون الناس أمه وحده لجعلنا لمن یکفر

247- آثار امکانات مادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 6

6 - مشرکان ، با برخورداری از امکانات اندک ، شادمان شده و با اندک گرفتاری ، ناامید می شوند .

و إذا أذقنا الناس رحمه فرحوا بها و إن تصبهم سیئه .. یقنطون

ممکن است به قرینه آیات پیش - که درباره مشرکان است - «ال» در «الناس» عهد و مراد از «الناس» مشرکان باشد. لازم به ذکر است که تنوین «سیئه» تکبیر و برای قَلت است.

248- آثار امکانات مادی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 14، 15

14 - مال و اولاد فراوان منافقان ، موجب گرایش آنان به کفر در هنگام مرگ

و ترهق أنفسهم و هم كفرون

15 - کثرت مال و اولاد منافقان نمودی از عذاب الهی و زمینه ساز جان کندن دشوار و حسرت بار آنان

أن يعذبهم . . . و ترهق أنفسهم و هم كفرون

ص: 318

با توجه به اینکه «تزهق أنفسهم» می تواند عطف تفسیری برای «أن يعذبهم» باشد، برداشت فوق استفاده می شود.

249- آثار برخورداری از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 206 - 3

3 - برخورداری از امکانات مادی ، دلیل محبوبیت انسان در نزد خدا نیست .

أفریت إن متّعنهم سنین . ثمّ جاءهم ما كانوا یوعدون

250- آثار ذکر منشأ امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 6

6 - توجه و اذعان به خدادادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ساز پیدایش روحیه انفاق گری در انسان

و أنفقوا من ما رزقنکم

از اهداف یادآوری این حقیقت (خدادادی بودن دارایی ها) در بیان لزوم انفاق، آسان ساختن امر انفاق و ایجاد روحیه انفاق گری در انسان می باشد.

251- آثار فناپذیری امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 10

10- فناپذیری و ناپایداری امکانات دنیایی ، دلیل اصیل نبودن آن در ارزیابی ها

أیّ الفریقین خیر مقامًا .. و کم أهلكنا قبلهم من قرن

بیان فناپذیری بهره های مادی و تشخص های دنیوی، ظاهراً برای متزلزل ساختن بنیان های فکری کافران و دنیاپرستان در اصیل پنداشتن دنیا و مباحات به آن است.

252- آثار یاسی از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - احساس خطر شدید و یأس از عوامل نجات دهنده مادی، زمینه توجه انسان به خدا و دعا به درگاه او است.

ص: 319

وإذا غشيهم موج كالظلل دعوا الله مخلصين له الدين

253- آرزوی امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 6

6- مؤمن ، آرزومند داشتن امکانات ، برای رسیدگی به خویشاوندان و محرومان جامعه

وإما تعرضن عنهم ابتغاء رحمة من ربك ترجوها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 21

21- آرزوی برخورداری از زیبایی های دنیا ، ناسازگار با دل بستن به رضایت خداوند است .

یریدون وجهه .. ترید زینه الحیوه الدنيا

254- اتکا به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 2 - 59 - 11

11 - اتکای مطلق به امکانات و وسایل مادی و مسلط ندانستن خداوند بر آنها ، نمودی از کفر

أخرج الذين كفروا .. ما ظننتم أن يخرجوا وظنوا أنهم مانعتهم حصونهم من الله

255- اتلاف امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 18 - 11

11- هدر دادن امکانات زندگی در مسیر کفر و گمراهی ، زیان و زمینه ساز عذاب الهی است .

أولئك الذين حَقَّ عليهم القول .. إثمهم كانوا خسرين

تعبیر «إنّ» در صورتی که علیت را برساند، نشان می دهد که نفس همین خسران، باعث شده تا عده ای گرفتار عذاب حتمی شوند.

256- اجتناب از تکبر به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 12

12- انسان ها ، به امکانات مادی و دستاورد های فن و دانش خویش ، نباید مغرور باشند .

هذا رحمه من ربّي فإذا جاء وعد ربّي جعله دڭاء

ذوالقرنین، در عین فن آوری در آن شرایط، به ثمره کار خود مغرور نشد، بلکه همه آن ها را در طول ربوبیت الهی دیده و معاد را در برابر خود تصویر کرده است.

257- ارزش امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 36 - 7

7 - امکانات مادی مردم محروم از ایمان ، تقوا و جهاد ، بی تأثیر در تأمین فلاح و رستگاری ایشان

اتقوا الله .. لعلکم تفلحون. إنّ الذین کفروا لو أنّ لهم ما فی الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 38 - 8

8 - بهره مندی های دنیوی ، در مقایسه با نعمت های اخروی ، متاعی است بسیار اندک و کم ارزش .

فما متع الحیوه الدنیا فی الآخره إلا قلیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 58 - 5

5 - بهره مندی از فضل و رحمت الهی ، از تمام اندوخته های مادی بهتر است .

قل بفضل الله و برحمته .. هو خیر مما یجمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - رزق و نعمت های معنوی ، پایدارتر و دارای ارزش والاتر از تمامی نعمت های دنیوی است .

و رزق ربّك خیر و أبقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 7

7 - مطلوبیت برخورداری از امکانات و آسایش زندگی

و ءاوینهما إلی ربوه ذات قرار و معین

ص: 321

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 32 - 16، 18

16 - وحی و رسالت ، دارای ارزشی والا و غیر قابل قیاس با اندوخته های مادی

أهم یقسمون رحمت ربّك . . . ورحمت ربّك خیر ممّا یجمعون

18 - مال و اندوخته های مادی ، نمی تواند با موهبت ها و ارزش های معنوی برابری کند .

و رحمت ربّك خیر ممّا یجمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 48 - 4

4 - برخورداری از پشتوانه اقتصادی و ذخایر پایدار ، امری مطلوب است ؛ نه ضد ارزش . *

و أنّه هو أغنی و أقنی

در واژه «اقتنی» سرمایه و ذخایر ماندنی لحاظ شده است. از این که خداوند تأمین چنین نیازی را به خود نسبت داده است، مطلوبیت آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 27 - 6

6 - تقرب به پروردگار ، ارزشی جاودان و شایان جست و جو است ؛ نه امکانات ناپایدار دنیا .

كلّ من علیها فان . و یبقی وجه ربّك

از مناسبت میان «كلّ من علیها فان» با «و یبقی. .» و از مقابله این دو با یکدیگر، مطلب بالا قابل استفاده است.

258- استفاده از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 13

13 - بهره گیری از امکانات اقتصادی در جهت جذب قلب ها و متمایل ساختن انسان ها به اسلام ، از وظایف حکومت اسلامی

إنما الصدقات للفقراء . . . و المؤلفه قلوبهم

با توجه به اینکه صدقات در اختیار حکومت می باشد و خداوند تألیف قلوب را یکی از مصارف زکات قرار داده است، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 6

6 - هر امتی ، چه مؤمن و چه کافر و منافق ، در زندگی دنیوی ، بهره و نصیبی دارد .

وعد الله المنفقين . . . كالذين من قبلكم . فاستمتعوا بخلقهم فاستمتعتم بخلقكم

ص: 322

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 15

15 - لزوم استفاده از امکانات مادی در جهت تقرب به خدا و کسب ارزش های معنوی

من يؤمن بالله... و يتخذ ما ينفق قربت عند الله و صلوات الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 14

14 - لزوم استفاده از فرصت ها و امکانات دنیوی پیش از فرا رسیدن مرگ

يقيموا الصلوة و ينفقوا... من قبل ان ياتي يوم لا بيع فيه و لا خلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 5

5 - خدا و رسولش ، فراخوان مردم به استفاده صحیح و بهره برداری کافی از فرصت ها و امکانات زندگی برای هدایت و دینداری

و أُنذِر الناس... فيقول الذين ظلموا ربنا أخرنا إلى أجل قريب نجب دعوتك و نتبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 81 - 14

14 - مظاهر مادی طبیعت ، در خدمت آدمیان و آفریده شده در جهت منافع آنان

و الله جعل لكم من بيوتكم... لعلكم تسلمون

لام در «لکم» که برای انتفاع است و در هر دو آیه به صورت تکرار آمده است، می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 23 - 10

10 - استفاده از امکانات خدادادی ، در پرتو سعی و تلاش ، امکان پذیر است .

و ابتغوا لكم من فضله

از این که برای استفاده از امکانات دنیوی و فضل خداوند، از واژه «إبتغاء» (تلاش برای دست یابی به مطلوب) استفاده شده است، این حقیقت نمایان می شود که برای دست یابی به امکانات، کوشش و تلاش لازم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 14 - 7

7 - یاد معاد هنگام تسخیر امکانات و برخورداری از نعمت ها ، زمینه ساز زدایش غرور و غفلت

ثم تذكروا نعمه ربكم إذا استويتم عليه و تقولوا . . . وإنا إلى ربنا لمنقلبون

توصیه به یادآوری معاد پس از برخورداری از نعمت های خداوند، می تواند اشاره به تأثیر آن در زدایش غرور و غفلت باشد.

ص: 323

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 43 - 3

3 - ثمودیان ، مجاز به بهره برداری از امکانات زندگی در مدت مهلت داده شده

قیل لهم تمتعوا حتی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 6

6 - متمرکز کردن علایق و گرایش ها در امور دنیوی ، امری نکوهیده ؛ و نه صرف بهره‌وری از دنیا

فأعرض عن من . . . ولم یرد إلاّ الحیوه الدنیا

حصر در آیه شریفه، مفید مطلب بالا است.

259- استفاده از امکانات مادی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 32 - 3

3 - برخورداری تقواییگان از باغ ها و میوه جات بهشت و موهبت های مادی جهان آخرت نمونه ای از سعادت‌مندی آنها است .

مفازًا . حدائق و أعنبا

260- اعراض از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 6

6 - لزوم فریفته نشدن انسان به امکانات مادی خویش

أیحسبون أنّما نمدهم به من مال و بنین

261- امتحان با امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - زندگانی شکوفای کافران، آزمون الهی برای آنان است .

زهرة الحيوه الدنيا لئفنتهم فيه

«فتنه» در اصل هنگامی گفته می شود که طلا و نقره را با آتش بگدازند تا نیکو و نامرغوب آن، تمیز داده شود(مصباح) و چون

ص: 324

مقصود از آزمایش، تمیز خوب از بد است، به آن «فتنه» اطلاق می‌گردد. آزمودن کافران، به این است که فراوانی نعمت‌ها، تکلیف آنها را سنگین‌تر می‌کند و چون حق نعمت را ادا نمی‌کنند، بر عذاب آنان افزوده می‌شود.

16 - نعمت‌های الهی و امکانات دنیا، زمینه‌ای برای آزمایش انسان‌ها است .

متّعنا به .. لفتنهم فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 17 - 4

4 - آزمایش انسان‌ها درباره‌ی دارایی‌ها و امکاناتشان، سنت الهی است .

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 18 - 4

4 - ثروت و مکنّت، عرصه‌ی آزمون الهی

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ .. و لایستثنون

262- امکانات مادی اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 5، 2

2 - فرعون و اطرافیانش، از زندگی اشرافی و زینت‌های خیره‌کننده و امکانات اقتصادی عظیمی برخوردار بودند .

إِنك ءاتیت فرعون و ملأه زینه و أموالا فی الحیوه الدنیا

نکره بودن «زینه و أموالا» دلالت بر «تفخیم» و «تعظیم» می‌کند و چون فخامت و بزرگی در هر چیزی متناسب با آن چیز می‌باشد؛ در تفخیم زینت، خیره‌کنندگی و در تفخیم اموال، فراوانی و عظمت آورده شده است.

5 - فرعون و اطرافیانش، از ثروت و امکانات عظیم اقتصادی خود در جهت مبارزه با دین خدا و گمراه کردن مردم، استفاده می‌کردند .

إِنك ءاتیت فرعون و ملأه زینه و أموالا فی الحیوه الدنیا ربنا لیضلوا عن سبیلک

263- امکانات مادی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 14

14- « عن أبي جعفر (ع) قال : الأثاث المتاع و أمّا رثياً فالجمال والمنظر الحسن ؛

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: «أثاث» به معنای متاع و «رثياً» به معنای نیکویی و منظره زیبا است».

ص: 325

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 5

5- خداوند، با برخوردار ساختن برخی از اقوام و ملت های پیشین از نعمت های دنیایی، آنان را از عمری طولانی نیز برخوردار کرد.

بل متّعنا هؤلاء وءاباءهم حتّى طال عليهم العمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 3,5

3 - آنچه از مال و امکانات در اختیار ملت های پیشین قرار داشت، نعمت های خدا بوده است.

و ما بلغوا معشار ما ءاتینهم

5 - مشرکان مکه (قریش)، اندازه یک دهم برخورداری ملت های پیشین را نداشته اند.

و ما بلغوا معشار ما ءاتینهم

«معشار» یک دهم چیزی را می گویند (مفردات راغب).

264- امکانات مادی انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 9 - 4

4 - استقبال انصار از مهاجران، با ایمان و امکانات خویش

و الذین تبوءوا الدار و الإیمن من قبلهم

چنانچه «تبوءوا الدار» به معنای مهیا ساختن منزل باشد، آماده کردن آن از سوی انصار، می تواند به هدف استقبال از مهاجران صورت گرفته باشد.

265- امکانات مادی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح، عاد، ثمود، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالذین من قبلکم كانوا اشد منکم قوه .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

ص: 326

266- امکانات مادی بهشت آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 15

15 - بهشتی که آدم و حوا(ع) در آن می زیستند ، بوستانی مادی و دارای آثار و خواص ماده بود .

يُخَصِّفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ

267- امکانات مادی پیشگامان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 14

14 - پیشگامان در ایمان و تابعان نیک کردار ، برخوردار از الطاف مادی و معنوی خداوند در آخرت

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ .. لَهُمْ جَنَّةٌ تَجْرِي

رضایت الهی، لطفی معنوی و بهشت جاودان، نعمتی مادی است.

268- امکانات مادی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 19

19- پوچی و بی اثری امکانات دنیایی ، موقعیت های اجتماعی و گروه بندی ها ، در هنگام نزول عذاب و یا فرارسیدن مرگ و قیامت

فَسَيَعْلَمُونَ مِنْ هَوَشْرٍ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جَنْدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 88 - 2

2 - قطع رابطه انسان با عوامل مادی تأثیرگذار در دنیا ، به روز رستاخیز

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- حقایق مادی در جهان آخرت، دارای ماهیتی خالص، ناب و فاسد نشدنی

أنهر من ماء غیر ءاسن و أنهر من لبن لم یتغیّر طعمه و أنهر من خمر لذّه للشریبین

در صورتی که واژه «مثل» به معنای توصیف باشد و نه‌های اخروی از نوع نه‌های مادی و دنیوی باشد؛ تعابیر «غیر آسن»، «لم یتغیّر طعمه» و «مصنّی» بیانگر ماهیت متفاوت آنها با امور دنیوی خواهد بود.

ص: 327

269- امکانات مادی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 85 - 2

2- ذوالقرنین ، علاوه بر امکانات مادی از دانش به کارگیری اسباب ، نیز برخوردار بود .

فَاتَّبِعْ سَبَبًا

270- امکانات مادی سلطه طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 11

11 - قدرت و امکانات مادی کافران و سلطه طلبان ، مایه نجات آنان از هلاکت و قهر الهی نخواهد بود .

و کم أهلکنا قبلهم من قرن هم أشدّ منهم بطشًا . .. هل من محیص

271- امکانات مادی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 17 - 5

5- برخورداری سلیمان از امکانات وسیع مادی و نظامی در کنار علم گسترده خویش

و لقد آتینا داود و سلیمان علمًا . .. و آتینا من کلّ شیء . . . و حشر لسلیمن جنود

272- امکانات مادی طاغوتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 8

8 - ثروت و زینت های فراوان دنیوی در دست طاغوت و طاغوتیان ، از عوامل گمراهی مردم است .

ربنا إنک آتیت فرعون و ملاء زینه و أمولا . . . لیضلوا عن سبیلک

273- امکانات مادی عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 10

10 - برخوردارى حضرت عیسی و مریم (ع) ، از امکانات و آسایش زندگى

و ءاوينهما إلى ربوه ذات قرار و معین

274- امکانات مادی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 5، 2

2 - فرعون و اطرافیانش ، از زندگى اشرافی و زینت های خیره کننده و امکانات اقتصادی عظیمی برخوردار بودند .

إنك ءاتیت فرعون و ملاء زینه و أمولا فی الحیوه الدنيا

نكره بودن «زینه و أموال» دلالت بر «تفخیم» و «تعظیم» می کند و چون فخامت و بزرگى در هر چیزى متناسب با آن چیز می باشد؛ در تفخیم زینت، خیره کننده گى و در تفخیم اموال، فراوانى و عظمت آورده شده است.

5 - فرعون و اطرافیانش ، از ثروت و امکانات عظیم اقتصادی خود در جهت مبارزه با دین خدا و گمراه کردن مردم ، استفاده می کردند .

إنك ءاتیت فرعون و ملاء زینه و أمولا فی الحیوه الدنيا ربنا لیضلوا عن سبیلک

275- امکانات مادی قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 5

5 - مشركان مكه (قریش) ، اندازه یک دهم برخوردارى ملت های پیشین را نداشته اند .

و ما بلغوا معشار ما ءاتینهم

«معشار» یک دهم چیزى را می گویند (مفردات راغب).

276- امکانات مادی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر
(صلی الله علیه و آله)

ص: 329

كالدین من قبلكم كانوا أشد منكم قوه .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

277- امكانات مادی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امكانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالدین من قبلكم كانوا أشد منكم قوه .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

278- امكانات مادی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امكانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالدین من قبلكم كانوا أشد منكم قوه .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 134 - 1

1 - عادیان ، برخوردار از چشمه ساران ، و باغ های پوشیده از درختان میوه

و جنّات و عیون

«جنّه» (مفرد «جنّات») به باغ پوشیده از درختان اطلاق می شود و «عیون» (جمع «عین») به معنای چشمه ساران است.

279- امكانات مادی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امكانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر

(صلى الله عليه وآله)

كالذين من قبلكم كانوا أشد منكم قوة .. ألم يأتيهم نأ الذين من قبلهم قوم نوح ...

ص: 330

280- امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 48 - 6

6 - امکانات مادی و داشتن نیروهای انسانی و هوادار، هرگز موجب نجات کفرپیشگان از گرفتار شدن به عذاب دوزخ نخواهد شد.

ما أغنی عنکم جمعکم و ما کنتم تستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 6,7

6 - هر امتی، چه مؤمن و چه کافر و منافق، در زندگی دنیوی، بهره و نصیبی دارد.

وعد الله المنفقین .. کالذین من قبلکم. فاستمتعوا بخلقهم فاستمتعتم بخلقکم

7 - کثرت بهره‌وری‌های کافران، به مقتضای خُلق و خو و تلاش مادی آنان و طبق جریان طبیعی است و نه نشانه رحمت و لطف الهی به آنان *

فاستمتعوا بخلقهم فاستمتعتم بخلقکم

با توجه به اینکه «خلاق»، می‌تواند به معنای دستاوردهای انسان به مقتضای خلق و خوی خویش باشد، این برداشت به دست می‌آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 2

2 - برخورداری مشرکان و کافران از رفاه و در اختیار داشتن امکانات دنیوی، نشان رستگاری آنان نیست.

لا یفلحون. متع فی الدنیا

جمله «متع فی الدنیا» پاسخ از پرسش مقدر است؛ یعنی، بعد از اینکه خداوند درباره مشرکان افترازننده فرمود: «آنان رستگار نخواهند بود»، این سؤال پیدا می‌شود که: پس آن همه رفاه و برخورداری از امکانات دنیوی در زندگی آنان چه معنایی دارد؟ خداوند پاسخ داد: «متع فی الدنیا ..».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 8

8- خداوند، متاع های دنیوی را از کافران دریغ نمی کند .

و أمم ستمتعهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 24 - 6

6- امکانات رفاهیِ نسبیِ کافران، در دنیا، از جانب خداوند است .

نمّتعهم قليلاً

ص: 331

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 6

6 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان، درباره تأثیرپذیری از قدرت و مکنت کافران و تجدید نظرکردن در برنامه های تبلیغی و الهی خویش

فلا یغترک تقلبهم فی البلد

پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان، در حالی به تبلیغ دین اسلام می پرداختند که کافران در اوج قدرت اقتصادی و سیاسی قرار داشتند. بنابر این هشدار خداوند در آیه شریفه می تواند گویای مطلب یادشده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 11

11 - قدرت و امکانات مادی کافران و سلطه طلبان، مایه نجات آنان از هلاکت و قهر الهی نخواهد بود.

و کم أهلکنا قبلهم من قرن هم أشدّ منهم بطشاً .. هل من محیص

281- امکانات مادی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 4

4- برخی از مردم کافر و مشرک در عصر ظهور اسلام، از ثروت و امکانات چشمگیری برخوردار بودند.

لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 1

1 - برخی از زنان و مردان کافر عصر بعثت (در مکه) از امکانات و ثروت چشمگیری برخوردار بودند.

و لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

ضمیر «منهم» به کافران بازمی گردد که در آیات پیشین مورد بحث قرار گرفته بودند و از آنجایی که سوره «طه» در مکه نازل شده است، مراد کفار مکه است. «ازواج» یا به معنای مردان و زنانی است که تشکیل خانواده داده اند و یا به معنای «اصناف» است. «من» در «منهم»

برای تبعیض است.

282- امکانات مادی کفران کنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 50 - 5

ص: 332

5- مؤثر نبودن اموال و برخورداری های انسان های ناسپاس در برابر نتایج ناگوار و پیامدهای هلاکت بار ناسپاسی (عذاب)

فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون

کارساز نبودن دارایی ها و نعمت ها - به قرینه صدر آیه بعد (فأصابهم سيئات ما كسبوا) در ارتباط با عذاب و پیامدهای هلاکت بار است.

283- امکانات مادی مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 94 - 10

10- مردم منطقه شمال ، برخوردار از امکانات مادی ، ولی فاقد شناخت های فنی بودند .

فهل نجعل لك خرجًا على أن تجعل بيننا وبينهم سداً

284- امکانات مادی مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 4

4- توانگران ، با اظهار آمادگی برای کمک های مادی ، حضور مؤمنان تهیدست را در پیرامون پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مانع نشست با آن حضرت می شمردند .

و اصبر نفسك . . . و لاتعد عیناک عنهم تربید زینة الحیوة الدنيا

285- امکانات مادی مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 10

10 - برخورداری حضرت عیسی و مریم (ع) ، از امکانات و آسایش زندگی

و ءاوینهما إلی ربوه ذات قرار و معین

286- امکانات مادی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - رفاه و امکانات مادی مسلمانان ، غیر قابل تحمل برای منافقان صدر اسلام و برانگیزنده آنان به ستیزه جویی و کینه‌ورزی

ص: 333

و ما تقموا إلا أن أغنيهم الله ورسوله من فضله

287- امکانات مادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 2

2- برخوردارى مشرکان و کافران از رفاه و در اختیار داشتن امکانات دنیوی، نشان رستگاری آنان نیست .

لا یفلحون. متع فی الدنیا

جمله «متع فی الدنیا» پاسخ از پرسش مقدر است؛ یعنی، بعد از اینکه خداوند درباره مشرکان افترازننده فرمود: «آنان رستگار نخواهند بود»، این سؤال پیدا می شود که: پس آن همه رفاه و برخوردارى از امکانات دنیوی در زندگی آنان چه معنایی دارد؟ خداوند پاسخ داد: «متع فی الدنیا ..».

288- امکانات مادی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 4

4- برخی از مردم کافر و مشرک در عصر ظهور اسلام، از ثروت و امکانات چشمگیری برخوردار بودند .

لا تملدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

289- امکانات مادی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 5

5- مشرکان مکه (قریش)، اندازه یک دهم برخوردارى ملت های پیشین را نداشته اند .

و ما بلغوا معشار ما آتینهم

«معشار» یک دهم چیزی را می گویند (مفردات راغب).

290- امکانات مادی ملکه سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - ملکه سبا ، برخوردار از همه گونه امکانات و توانایی ها در حکومت و دارای تختی عظیم و مسندی چشمگیر

ص: 334

و أوتيت من كل شيء و لها عرش عظيم

291- امکانات مادی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 57 - 6

6 - رنج و اضطراب منافقان در جامعه اسلامی ، با وجود داشتن مال و فرزند بسیار ، نمودی از عذاب دنیوی آنان *

فلا تعجبک أموالهم و لا أولدهم إنما يريد الله ليعذبهم بها فی الحیوه الدنيا .. ل

برداشت فوق بدین احتمال است که بیان زندگی دشوار منافقان، نمودی از عذاب دنیوی آنان باشد که در آیات قبل ذکر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 4،6،12

4 - اعتماد و اتکای منافقان و کافران به قدرت ، ثروت و فرزندان بسیار خویش

کانوا أشد منکم قوه و أكثر أمولا و أولداً

6 - هر امتی ، چه مؤمن و چه کافر و منافق ، در زندگی دنیوی ، بهره و نصیبی دارد .

وعد الله المنافقین .. کالذین من قبلکم . فاستمتعوا بخلقهم فاستمتعتم بخلقکم

12 - منافقان و کافران پیشین با همه اتکایی که بر دستاورد های مادی خویش داشتند ، سرانجام همه آنها را فرو نهاده و بی توشه در گذشتند

کالذین من قبلکم کانوا أشد منکم .. أولئک حبطت أعمالهم فی الدنيا و الآخره

آیه در مقام تحذیر منافقان، سرنوشت پیشینیان را بر آنان می نمایاند که چگونه با همه قدرت در گذشتند و تلاشهای دنیویشان بی نتیجه ماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 8

8 - اعطای امکانات دنیوی فراوان به منافقان از جانب خدا ، تنها مایه عذاب و گرفتاری آنان در دنیا است .

إنما يريد الله أن يعذبهم بها في الدنيا

292- امکانات مادی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 3,8

3 - منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخوردار از مال و اولاد فراوان و امکانات مادی

فلا تعجبک أموالهم و لا أولدهم

ص: 335

8 - ضعف مالی و امکانات اجتماعی مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در مقایسه با منافقان

فلا تعجبک أموالهم و لا أولادهم

وجود زمینه غبطه خوردن نسبت به امکانات رفاهی و برخورداریهای مادی منافقان، نشان دهنده ضعف اقتصادی و محرومیت‌های مادی مؤمنان صدر اسلام در مقایسه با آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر، امکانات برتر و قدرت فزونی قوم نوح، عاد، ثمود، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کالذین من قبلکم کانوا أشد منکم قوه .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 10

10 - برخورداری منافقان صدر اسلام از امکانات و رفاه مادی

و ما تقموا إلا أن أغنیهم الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 1

1 - منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از مال و اولاد فراوان و امکانات مادی و مفاخر اجتماعی

و لاتعجبک أموالهم و أولادهم

293- امکانات مادی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 6

6 - هر امتی، چه مؤمن و چه کافر و منافق، در زندگی دنیوی، بهره و نصیبی دارد.

وعد الله المنفقين . . . كالذين من قبلكم. فاستمتعوا بخلقهم فاستمتعتم بخلقكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 23 - 2

2- مؤمنان وفادار به ایمان، براساس سنت الهی، برخوردار از موهبت های مادی و معنوی خداوند

لقد رضی الله عن المؤمنین . . . وعدکم الله مغانم کثیره . . . سنّ الله الّتی قد خ

از ارتباط آیات به دست می آید که آنچه خداوند از آن به عنوان «سنّ الله» یاد کرده است؛ می تواند اعطای موهبت های معنوی (لقد رضی الله عن المؤمنین) و نعمت های مادی (وعدکم الله مغانم. ..) باشد.

ص: 336

294- امکانات مادی مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 8

8 - ضعف مالی و امکانات اجتماعی مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در مقایسه با منافقان

فلا تعجبک أموالهم و لا أولادهم

وجود زمینه غبطه خوردن نسبت به امکانات رفاهی و برخورداریهای مادی منافقان، نشان دهنده ضعف اقتصادی و محرومیت‌های مادی مؤمنان صدر اسلام در مقایسه با آنان است.

295- امکانات مادی و رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 2

2 - برخورداری مشرکان و کافران از رفاه و در اختیار داشتن امکانات دنیوی، نشان رستگاری آنان نیست .

لا یفلحون. متع فی الدنیا

جمله «متع فی الدنیا» پاسخ از پرسش مقدر است؛ یعنی، بعد از اینکه خداوند درباره مشرکان افترازننده فرمود: «آنان رستگار نخواهند بود»، این سؤال پیدا می شود که: پس آن همه رفاه و برخورداری از امکانات دنیوی در زندگی آنان چه معنایی دارد؟ خداوند پاسخ داد: «متع فی الدنیا ...».

296- امکانات مادی ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 14 - 1

1 - ولیدبن مغیره، برخوردار از وسایل و امکانات بسیار زندگی

و مهّدت له تمهیداً

297- امکانات مادی هنگام عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- پوچی و بی اثری امکانات دنیایی ، موقعیت های اجتماعی و گروه بندی ها ، در هنگام نزول عذاب و یا فرارسیدن مرگ و

ص: 337

فسیعلمون من هو شرّ مكاناً و أضعف جنداً

298- امکانات مادی هنگام مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 19

19- پوچی و بی اثری امکانات دنیایی ، موقعیت های اجتماعی و گروه بندی ها ، در هنگام نزول عذاب و یا فرارسیدن مرگ و قیامت

فسیعلمون من هو شرّ مكاناً و أضعف جنداً

299- امکانات مادی یهود خیبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 19 - 4

4 - یهودیان خیبر ، دارای امکانات مالی گسترده

و مغانم کثیره یاخذونها

به دست آمدن غنائم فراوان، نشانگر وجود امکانات بسیار دشمنان اسلام، در جنگ خیبر است.

300- اهمیت امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 3

3 - امور مادی و معنوی ، در خدمت یکدیگر و آمیخته به هم ، در بینش دینی *

وعدکم الله مغانم کثیره تأخذونها

خداوند، از یک سو مؤمنان حاضر در حدیبیه را به جهت پایداری بر دین و بیعت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) مورد تحسین قرار داده و وعده «جَنّات تجری..» داده است و از سوی دیگر برای تشویق آنان و امیدبخشی به رفع کمبودهای مادی، نوید «مغانم کثیره» را به ایشان داده است. این نکته، پیوستگی میان حیات معنوی و مادی را می رساند.

301- بی ارزشی امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 338

7- توبه - 9 - 3

3- متاع دنیا در مقایسه با دین خدا و کتاب او (قرآن) ، متاعی اندک است .

اشتروا بآیت الله ثمناً قليلاً

خداوند سوداگری بر سر دین را ثمن قلیل و بهای ناچیز شمرد (ثمناً قليلاً) این حقیقت بیانگر این است که متاعهای دنیوی در مقایسه با ارزش دین بسیار اندک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 69 - 15

15- ناچیزی بهره‌وری‌ها و لذا ید زندگی دنیوی ، در مقایسه با ثواب‌ها و ارزش‌های اخروی

فاستمعتوا بخلقهم .. أولئك حبطت أعمالهم ... وأولئك هم الخسرون

با اینکه کافران و منافقان در دنیا بهره مند بوده اند، خداوند ایشان را زیانکار واقعی معرفی می کند؛ زیرا لذا ید دنیوی ایشان محدود بوده و از ثوابهای اخروی بی بهره اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 88 - 3

3- تمامی ثروت‌ها ، امکانات و جلوه‌های زندگی دنیا ، در مقایسه با دین داری و شناخت حقایق نورانی قرآن ، ناچیز و بی فروغ است .

ولقد آتینک سبعاً من المثانی والقرءان العظیم . لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به

نهی از چشم دوختن به متاعها و امکانات مادی دنیا، پس از یادآوری اعطای نعمت بزرگ قرآن به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 95 - 2,3,7

2- متاع دنیا ، هر چند به ظاهر بزرگ و بسیار باشد ، در قبال ضرر و زیان نقض عهد و پیمان الهی ، ناچیز و بی ارزش است .

ولاتشتروا بعهد الله ثمناً قليلاً

3- ارزش عالی دین و معنویات و قابل مقایسه نبودن آنها با امور مادی

و لا تشتروا بعهد الله ثمناً قليلاً إنما عند الله هو خير لكم

7- نفع و صلاح واقعی انسان ها ، تنها در ارزش های معنوی و الهی نهفته است و نه در مطامع ناچیز دنیوی .

و لا تشتروا بعهد الله ثمناً قليلاً إنما عند الله هو خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 23

23 - شکوه و اقتدار مادی ، رنگ باخته و غیرقابل اتکا در مقایسه با مقام صالحان ، در نزد مردان الهی

و أدخلني برحمتك في عبادك الصالحين

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که سلیمان(ع) با داشتن همه امکانات، باز آرزوی مقام صالحان را داشت.

ص: 339

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 8

8 - ارجمندی عطایای الهی و بی ارزشی هر عطای غیر الهی در نظر سلیمان (ع)

أتمدّونن بمال فما آتین الله خیر ممّا آتیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 4

4 - ناچیز و بی ارزش بودن ثروت ها و خوشی های دنیا، در مقابل رهایی از عذاب قیامت

و لو أنّ للذین ظلموا ما فی الأرض . . . لاقتدوا به من سوء العذاب یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 50 - 5

5 - مؤثر نبودن اموال و برخورداری های انسان های ناسپاس در برابر نتایج ناگوار و پیامد های هلاکت بار ناسپاسی (عذاب)

فما أغنی عنهم ما كانوا یکسبون

کارساز نبودن دارایی ها و نعمت ها - به قرینه صدر آیه بعد (فأصابهم سیئات ما کسبوا) در ارتباط با عذاب و پیامدهای هلاکت بار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 35 - 2

2 - زندگی مجلل و باشکوه دنیا، حقیر و ناچیز در برابر نعمت های اخروی

لیبوتهم سقفاً من فضّه . . . و إن کلّ ذلک لّمّا متع الحیوه الدنیا

بی ارزشی امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 207 - 2

2 - بی ارزشی بهرهوری هر چند طولانی کافران از دنیا، در قبال کیفر الهی

إن متّعهم سنين . . . ما أغنى عنهم ما كانوا يمتّعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 24 - 1

1 - بهره‌وری کافران از منافع دنیا، محدود و ناچیز است .

و من كفر . . . نمتّعهم قليلاً

«قلیلاً» می تواند صفتِ مفعولِ مطلق محذوف باشد؛ یعنی، «نمتّعهم تمتیعاً قليلاً»

ص: 340

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 20

20 - اندک و ناپایدار بودن بهره‌وری کافران و ناسپاسان ، در سایه کفر و ناشکری خویش

قل تمتع بکفرک قليلاً

302- بی ارزشی امکانات مادی کفران کنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 20

20 - اندک و ناپایدار بودن بهره‌وری کافران و ناسپاسان ، در سایه کفر و ناشکری خویش

قل تمتع بکفرک قليلاً

303- بی اعتنایی به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 7

7- چشم ندوختن به اموال و مکنت های افراد ثروتمند و مرقّه ، از وظایف رهبران اسلامی

لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجًا منهم ولاتحزن علیهم واخفض جناحک للمؤمنین

304- بی اعتنایی به امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 1, 2

1- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از هرگونه چشم دوختن و مجذوب شدن به امکانات دنیوی کافران برحذر داشت .

لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجًا منهم

«مدّ» به معنای زیاده و طولانی کردن است و هر گاه در رابطه با چشم و نظر به کار رود، به معنای چشم دوختن، خیره شدن و مجذوب شدن است.

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار متمرکز کردن تمامی توجه خویش به کافران برای هدایت آنان بدون توجه به امکانات فراوان دنیوی آنها

لا تَمُدَّنْ عَیْنِکَ اِلٰی مَا مَتَّعْنَا بِهٖ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ

برای آیه فوق احتمالاتی ذکر شده است و برداشت فوق بر این احتمال است که مراد از «لا تَمُدَّنْ عَیْنِکَ اِلٰی مَا مَتَّعْنَا بِهٖ اَزْوَاجًا»

ص: 341

این باشد که: به ذهنّت خطور نکنند که چرا کافران دشمن خدا از امکانات دنیوی زیادی برخوردار هستند؟ و با این فکر خود را به آن امکانات مشغول بکنی و از هدف اصلی باز بمانی؛ بلکه توجه خود را معطوف به خود آنان کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 2

2 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از توجه به سرمایه های چشمگیر کافران و اشتیاق بهره گیری از آن ، برحذر داشت .

و لا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجاً منهم

«مدّالعین» (چشم کشیدن)، برداشتن نگاه از چیزی و متوجه ساختن و کشاندن آن به سوی چیز دیگر است و به قرینه آیاتی دیگر (نظیر «لا تعدّ عیناک عنهم» کهف/ 28) مراد آیه، معطوف ساختن توجه از تهیدستان به سوی ثروتمندان است. برخی احتمال داده اند که مراد از کشاندن، ادامه دادن است و آیه ناظر به نگاه سیر و عمیق می باشد.

305- بی تأثیری امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 19

19- پوچی و بی اثری امکانات دنیایی ، موقعیت های اجتماعی و گروه بندی ها ، در هنگام نزول عذاب و یا فرارسیدن مرگ و قیامت

فسیعلمون من هو شرّ مکاناً و أضعف جنّداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 13

13 - صرف مکنّت و پیشرفت اقتصادی و برخورداری از تمدن نیرومند ، ملاک رستگاری و عامل سعادت نیست .

کانوا أكثر منهم و أشدّ قوّه و أثاراً فی الأرض فما أغنی عنهم ما کانوا یکسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 10 - 4

4- امکانات مادی کافران مستکبر ، فاقد کمترین کارایی و گره گشایی برای ایشان در روز جزا

و لا یغنی عنهم ما کسبوا شیءاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 5

5- مشاهده جهنم در قیامت ، موجب آگاهی از نادرست بودن تفاخر و زیاده نمایی و سود نبخشیدن امتیازات مادی است .

سوف تعلمون... لترونّ الجحیم

ص: 342

306- بی تأثیری امکانات مادی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 80 - 4

4- امکانات مادی و مال و فرزند کافران ، آنان را از فقر و تنهایی در قیامت نجات نمی دهد .

و نرثه ما یقول و یأتینا فردًا

307- بی تأثیری امکانات مادی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 42 - 7

7 - اقتدار و توان مادی فرعونیان ، مقهور در برابر اقتدار و شکست ناپذیری خداوند

فأخذنهم أخذ عزیز مقتدر

308- بی تأثیری امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 207 - 1

1 - امکانات مادی کافران ، بی ثمر به حال آنان ، به هنگام فرارسیدن عذاب موعود

ثمّ جاءهم ما كانوا یوعدون . ما أغنی عنهم ما كانوا یمتّعون

جمله «ما أغنی عنهم..» را می توان دو گونه معنا کرد: الف) آن چیزهایی که از آن برخوردار می شدند، به کارشان نمی آید و عذاب را از آنان دفع نمی کند. ب) برخورداری ها، لذت ها و خاطرات شیرین گذشته، در قبال عذاب الهی هیچ ارزشی نخواهد داشت.

309- بی رغبتی به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 4 - 3

3 - سرمایه های مادی در صحنه هولناک برپایی قیامت ، جذابیت خود را از دست داده و مالکان ثروت ، رغبتی به نگه داری آن نخواهند داشت .

وإذا العشار عطلت

ص: 343

310- تحصیل امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 2

2- دستیابی به بهره های دنیوی، در گرو داشتن عقاید الهی و باور های صحیح دینی نیست.

من كان يريد الحيوه الدنيا وزينتها نوف إليهم أعمالهم

از آیه قبل و نیز آیه بعد، معلوم می شود که مصداق بارز «من كان ..» کافران و مشرکان می باشد.

311- ترک علاقه به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 4

4- تقوا، عامل رهایی انسان ها از دلبستگی به مادیات (همچون اموال، اولاد و ...) است.

إنّما أموالکم و أولدکم فتنه .. فاتّقوا الله

توصیه به رعایت تقوای الهی - پس از هشدار درباره وابستگی به اموال و اولاد - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

312- تفاخر به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 73 - 12

12- تلاوت آیات قرآن، در افرادی که به امکانات مادی و موقعیت های اجتماعی خود فخر و مباهات می کنند، بی تأثیر است.

وإذا تتلى عليهم آیتنا بینت قال الذین کفروا .. أیّ الفریقین خیر مقاماً و أح

313- تلاش برای امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 1

1- تلاش برای رسیدن به موهبت های دنیا و زینت های آن، در همین دنیا نتیجه بخش بوده و ثمره آن بدون هیچ کاستی، نصیب انسان

می شود .

من كان يريد الحيوة الدنيا وزينتها نوفَّ إليهم أعمالهم فيها وهم فيها لا يبخسون

توفیه (مصدر نوفّ) به معنای به تمام و کمال پرداختن و ادا کردن است. مراد از «اعمال» نتیجه و ثمره اعمال می باشد. «بخس» به معنای نقص است و «لا یبخسون»؛ یعنی، در ادای حقشان، کمی و کاستی رخ نخواهد داد.

ص: 344

314- جاذبه امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 5

5 - امکان مجذوب شدن انسان ها ، حتی مؤمنان در برابر امکانات مادی فراوان دیگران

فلا تعجبک أمولهم و لا أولدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 4

4 - امکان مجذوب شدن مؤمنان ، در برابر امکانات مادی فراوان دیگران

و لاتعجبک أمولهم و أولدهم

خطاب در «لاتعجبک» می تواند ناظر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد و می تواند ناظر به فرد مؤمنان باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است.

315- جاودانگی امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 39 - 9

9- توجه به مشیت نافذ و نیروی قاهر خداوند ، بازدارنده آدمی از مغرور شدن به اموال دنیا و ابدی پنداشتن آن است .

و لولا إذ دخلت جنتک قلت ما شاء الله لا قوه إلا بالله

316- جذابیت امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 5

5- زخارف و متاع های زندگی دنیوی ، دلربا و جذاب است .

لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجًا منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 13

13 - امکانات زندگی دنیوی ، دلربا و جذاب و انسان ها در خطر فریفته شدن به آن هستند .

ص: 345

و لا تمدنّ عينيك إلى ما متّعنا . . . زهره الحيوه الدنيا

«زهره» به معنای «یک شکوفه» است. در این آیه، امکانات و متاع های دنیا به شکوفه درخت تشبیه شده است؛ یعنی، چنان که شکوفه درخت، موجب زیبایی و جزاییت آن است، امکانات دنیایی نیز مایه حسن و جلوه حیات دنیا است. کلمه یاد شده در آیه، حال برای «ما» در «ما متّعنا» است و مفرد بودن آن، حاکی از یکنواختی تمامی لذت های دنیا است و ممکن است برای تحقیر آن نیز باشد.

317- خیریت امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 49 - 2

2 - نعمت ها و امکانات زندگی « خیر » است .

لايسئم الإنسان من دعاء الخير

از این که قرآن از تقاضای اموال و مواهب زندگی از سوی انسان، به تقاضای خیر تعبیر کرده است؛ مطلب بالا به دست می آید.

318- ذکر منشأ امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 86 - 6

6- لزوم توجه انسان به خدایی بودن امکانات خویش و جاودان نشمردن آن

و لئن شئنا لنذهبنّ بالذی أوحینا إلیک

برداشت فوق با استفاده از مفهوم اولویت آیه است؛ زیرا آن جا که وحی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) قابل سلب باشد، سایر نعمتها از دیگران به طریق اولی امکان سلب دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 133 - 5

5 - لزوم توجه به خدایی بودن امکانات مادی و نعمت های طبیعی

و اتّقوا الذی أمّدکم . . . أمّدکم بأنعم و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - توجه به عاریه و خدادادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ای برای پیدایش روحیه انفاق گری در انسان

وأنفقوا ممّا جعلکم مستخلفین فیہ

ص: 346

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 10 - 9

9- توجه به خدا دادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ساز پیدایش روحیه انفاق گری در انسان

و ما لكم ألا تتفقوا .. و لله ميرث السموت و الأرض

از اهداف یادآوری خدادادی بودن امکانات و دارایی ها - در مقام بیان لزوم انفاق - ، تسهیل امر انفاق و ایجاد روحیه انفاق گری در میان انسان ها است.

319- ذکر ناپایداری امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 35 - 8

8- انسان ، به زوال پذیری نعمت های مادی ، باید توجه داشته باشد و به آنها مغرور نشود .

فقال .. أنا أكثر منك مالاً و أعزّ نفراً ... و هو ظالم لنفسه قال ما أظنّ أن تبي

320- زمینه اعراض از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 96 - 7

7- گذشتن از مادیات به امید رسیدن به پاداش های جاودان الهی ، نیازمند صبر و شکیبایی است .

ما عندكم ينفد و ما عند الله باق و لنجزينّ الذين صبروا أجرهم بأحسن ما كانوا يعملو

تذکر به فناپذیری مادیات و جاودانگی معنویات و سپس مطرح ساختن صبر و شکیبایی، می رساند که گذشتن از مادیات و دل بستن به نعمتهای اخروی، نیازمند صبر است.

321- زمینه امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 7

7- بهره‌وری از نعمت ها و امکانات خدادادی ، در پرتو سعی و تلاش امکان پذیر است .

رَبِّكُمْ الذی یزجی . . . لتبتغوا من فضله

خداوند، بهره گرفتن از فضل خود و امکانات موجود در دریاها را با کلمه «ابتغاء» (=تلاش برای دستیابی به مطلوب) آورده است و این نشان دهنده آن است که برای بهره‌وری از امکانات، تلاش و کوشش لازم است.

ص: 347

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 32 - 5

5- تأثیر نداشتن تلاش آمیخته با حرص و ولع انسان ها ، در دستیابی آنان به بهره‌وری بیشتر مادی

نحن قسمنا بینهم معیشتهم

ذکر ضمیر «نحن» و تقدم آن بر «قسمنا» - که نقش بی چون و چرای خداوند در تقسیم معیشت را بازگو می کند - بیانگر مطلب بالا است.

322- سرزنش سرور برای امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 2

2- انسان ، در برابر برخورداری ها و بهره مندی ها ، نباید شادمانی کند .

و لاتفرحوا بما آتیکم

323- سرور برای امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 8

8- غمگین شدن در ناملایمات و شادمانی کردن در برخورداری ها ، نشانه بی اعتقادی به تقدیر الهی است .

لکیلاتأسوا علی ما فاتکم و لاتفرحوا بما آتیکم

«أسی» (مصدر «تأسوا») به معنای اندوهگین شدن و «فرح» (مصدر «لاتفرحوا») به معنای شادمانی کردن است. بنابراین «لاتأسوا»؛ یعنی، غمگین نشوید و «لاتفرحوا»؛ یعنی، شادمانی نکنید؛ زیرا آنچه به شما می رسد - چه خوب و چه بد - قبلاً تعیین شده است.

324- شرایط اعطای امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 81 - 10

10- واگذاری امکانات و اختیارات به دیگران ، نیازمند دانش و آگاهی متناسب با آنها است .

و لسلیمن الریح . . . و کتّا بکلّ شیء علمین

جمله «و کتّا بکلّ شیء عالمین» می رساند که اعطای قدرت تسخیر بادها به سلیمان(ع) برخاسته از علم و آگاهی خداوند بود. بنابراین می توان استفاده کرد که هرگونه واگذاری قدرت و امکانات به دیگران، باید به جا براساس علم و آگاهی متناسب با آنها و به

ص: 348

جا صورت گیرد.

325- ضعف امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 8

8 - نجاتبخش نبودن قدرت و تمکن مادی از هلاکت و قهر الهی

ألم یروا کم أهلكنا من قبلهم من قرن مکنهم فی الأرض

326- علاقه به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 5

5- علاقه و دل بستگی شدید انسان به نعمتهایی که در اختیار دارد .

ثم نزعنها منه

کلمه «نزع» به معنای کندن است. به کارگیری این کلمه در سلب نعمت ، برای رساندن دل بستگی شدید انسان به موهبتهای دنیوی است.

327- عوامل تحصیل امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 3

3- رسیدن آدمی به بهره های دنیوی ، به میزان تلاش اوست نه آرزو ها و خواسته های وی

من کان یرید . . . نوّف إلیهم أعملهم

از اینکه قرآن نفرمود: «هر کس دنیا را بخواهد به او می دهیم»؛ بلکه با تصریح به کلمه «اعمالهم» بیان کرد که: خداوند به طالبان دنیا [نتیجه] اعمالشان را اعطا می کند، از این نکته معلوم می شود که: آنچه در رسیدن به دنیا کارساز است، تلاش آدمی است نه آرزوها و خواسته های او.

328- عوامل کمبود امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- شرکوری، ارتکاب گناهان و مخالفت با پیامبران الهی، از عوامل کمبود موهبت های دنیوی است.

استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه یرسل السماء علیکم مدرارًا و یردکم قوّه

329- عوامل محرومیت از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 6

6- رفتار و عقاید پیشینیان و نیاکان، در محرومیت و یا برخورداری از امکانات معنوی و مادی آیندگان و اسلاف، نقش اساسی دارد.

و ما منعنا أن نرسل بالآیت إلاّ أن کذب بها الأولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 10

10 - تکذیب پیامبران الهی از سوی ملت ها، موجب محرومیت آنان از مال و امکانات و نعمت های خداوند نمی شود.

و ما بلغوا معشار ما آتینهم فکذبوا رسلی فکیف کان نکیر

330- عوامل نابودی امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 16 - 9

9 - سیلاب بنیان کن، عامل درهم کوبیده شدن امکانات رفاهی و آسایش

فأرسلنا علیهم سیل العرم و بدلّناهم بجنّتهم جنّاتین ذواتی أکل خمط و اثل

331- فلسفه امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 81 - 14

14- مظاهر مادی طبیعت، در خدمت آدمیان و آفریده شده در جهت منافع آنان

و الله جعل لکم من بیوتکم ... لعلکم تسلّمون

لام در «لکم» که برای انتفاع است و در هر دو آیه به صورت تکرار آمده است، می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 350

11 - پرورش انسان های نیک کردار و رواج کار های شایسته در جامعه ، فلسفه بهره مند شدن از امکانات مادی

و لقد آتینا داود مِّنَّا فضلاً... و أَلْتَأْتَاهُ الْحَدِيدَ . أَنْ أَعْمَلَ سَبِغَتٍ ... و اعملو

توصیه خداوند به انجام عمل صالح - پس اعطای نعمت ها و امکانات فراوان به داوود(ع) - در واقع جهت دهنده رفتار ایشان و بازگوکننده هدف و فلسفه این عطاها و بهره مندی ها است.

332- فلسفه امکانات مادی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 9

9 - اعطای امکانات دنیوی فراوان به منافقان از جانب خداوند ، تنها به منظور عذاب و گرفتاری آنان در این دنیاست .

إنما يريد الله ليغذبهنم بها في الحيوه الدنيا

333- فناپذیری امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 6

6- شوکت قدرت و امکانات مادی ، در معرض زوال و نابودی است .

و كم أهلكنا قبلهم من قرن هم أحسن أثناً

334- گرایش به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 72 - 4

4 - تمایل طبیعی و غریزی انسان به بوستان ، آب ، خانه های دلپذیر و جاودانگی ، وسیله ای در جهت گرایش دادن وی به ارزش های معنوی

وعد الله المؤمنين و المؤمنات جنت تجرى

با توجه به اینکه خداوند، همین گرایشهای طبیعی را وسیله هدایت انسانها و سوق دادن آنان به کسب ارزشها قرار داده است، برداشت فوق

به دست می آید.

ص: 351

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 8

8- خداوند ، مالک و منشأ تمامی ثروت ها و متاع های انسان است .

لَا تَمُدَّنْ عَيْنِيَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ

خداوند امکانات و نعمتهای در دست بشر را داده خود شمرده است (متّعنا) و این بیانگر این حقیقت است که همه آنها منشأ خدایی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 14

14 - دارایی ها و امکانات انسان ها ، از آن خدا و داده او است .

و مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 7 - 8

8 - امکانات و دارایی های انسان ، از آن خداوند است و به صورت عاریه در اختیار نسل ها قرار دارد .

و أَنْفَقُوا مِمَّا جَعَلْنَا لَكُمْ مِنْهُ مَثَلًا لِّمَنْ يُنْفِقُ

«استخلاف» به معنای جانشین قرار دادن است. مقصود از خلافت و جانشینی، یا جانشینی از نسل های پیشین است و یا جانشینی از خداوند. برداشت یاد شده براساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 10 - 7

7- مالک حقیقی همه امکانات و دارایی ها ، خداوند است و او آنها را در اختیار نسل ها قرار می دهد .

و لِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

تقدیم «لله» بر «میراث السموات» مفید حصر است. واژه «میراث» جنس می باشد و شامل هر آنچه از نسلی به نسلی دیگر انتقال می

شود. اضافه «میراث» به «السموات» ظرفیه است. بنابراین «لله میراث السموات و الأرض»؛ یعنی، «کلّ ما یورث فی السموات و الأرض لله لا لغيره» (هر آنچه که نسل ها در آسمان ها و زمین از یکدیگر به ارث می برند، تنها از آن خداوند است و او آنها را در اختیار نسل ها قرار می دهد).

336- مالکیت بر امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 12

12 - انسان ها ، به رغم این که امکانات شان خدادادی است ، حاضر نیستند برده ها و موجودات زیردست شان را در آنها سهیم

ص: 352

کنند .

هل لكم من ما ملكت أيمانكم من شركاء في ما رزقناكم فأنتم فيه سواء

337- محدوده استفاده از امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 7

7- هر انسانی ، دارای سهمی محدود برای استفاده از امکانات و دارایی های خویش است .

و لاتنس نصيبك من الدنيا

عبارت یاد شده هشدار می است از جانب قوم قارون به وی که سهم تو از دنیا نامحدود نیست. بنابراین از آنچه خدا به تو داده است، تنها می توانی به مقدار سهم خودت برداری و بقیه آن امانتی است در دست تو که باید به صاحبان آن برسانی.

338- محدودیت امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 1

1 - امکانات دنیوی و بهره جویی از آن ، ناچیز ، محدود و ناپایدار است .

متع في الدنيا ثم إلینا مرجعهم

339- محمد(صلی الله علیه و آله) و امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 7

7 - تعجب پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به برخورداری منافقان از امکانات مادی

فلا تعجبك أموالهم و لا أولادهم

ممکن است نهی در آیه متوجه شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) باشد و یا متوجه همه کسانی که صلاحیت دارند مخاطب خداوند قرار گیرند، برداشت فوق مبتنی بر احتمال اول است.

340- محمد(صلی الله علیه و آله) و امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 1

ص: 353

1- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از هرگونه چشم دوختن و مجذوب شدن به امکانات دنیوی کافران برحذر داشت .

لَا تَمُدَّنْ عَيْنِيَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ

«مدّ» به معنای زیاده و طولانی کردن است و هر گاه در رابطه با چشم و نظر به کار رود، به معنای چشم دوختن، خیره شدن و مجذوب شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 2

2- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از توجه به سرمایه های چشمگیر کافران و اشتیاق بهره گیری از آن ، برحذر داشت .

و لَا تَمُدَّنْ عَيْنِيَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ

«مدّالعین» (چشم کشیدن)، برداشتن نگاه از چیزی و متوجه ساختن و کشاندن آن به سوی چیز دیگر است و به قرینه آیاتی دیگر (نظیر «لَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ» کهف/ 28) مراد آیه، معطوف ساختن توجه از تهیدستان به سوی ثروتمندان است. برخی احتمال داده اند که مراد از کشاندن، ادامه دادن است و آیه ناظر به نگاه سیر و عمیق می باشد.

341- ملاک انلاف امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 18

18- فسق و استکبار ، نمودار هدر رفتن امکانات ارزنده انسان

أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ... فَالْيَوْمَ تَجْزُونَ... بِمَا كُنْتُمْ

کیفر کافران، از یک سو متفرع بر «إذْهَاب طَيِّبَاتٍ» شده و از سوی دیگر به استکبار و فسق اسناد داده شده است. این مطلب بیانگر آن است که فسق و استکبار، نمودی از هدر دادن امکانات پاکیزه انسانی است.

342- ملاک ارزش امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 14 - 4

4- برخورداری از امکانات زندگی و وسایل معیشت ، بدون بهره مندی از ایمان و دین داری ، بی ارزش در نظام ارزشی قرآن

و مهّدت له تمهيداً

343- منشأ امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 354

1- خداوند ، بخشنده نعمت ها و موهبت های دنیوی به انسانهاست .

و لئن أذقنه نعماء

«نعماء» به معنای نعمت است. انتخاب این کلمه به خاطر هم وزن بودنش با کلمه «ضراء» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 22 - 7

7- امکانات و دارایی های انسان رزقی است عطا شده از جانب خدا .

مما رزقنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 9

9- تمامی امکانات مادی و معنوی انسان ، رزق و روزی خدایی و از جانب اوست .

ینفقوا ممّا رزقنهم

جمله «ما رزقناهم» عام و شامل همه امکانات انسان، اعم از مادی چون اموال و ثروت، و معنوی، چون علم و .. می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 8

8- خداوند ، مالک و منشأ تمامی ثروت ها و متاع های انسان است .

لا تملدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

خداوند امکانات و نعمتهای در دست بشر را داده خود شمرده است (متّعنا) و این بیانگر این حقیقت است که همه آنها منشأ خدایی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 11

11- امکانات مادی و نعمت های خداوند ، نشأت یافته از ربوبیت خدا و در جهت رشد و تکامل انسان است .

ابتغاء رحمه من ربك ترجوها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 10

10- آماده شدن موهبت های طبیعی به منظور تأمین نیاز های انسان ها ، برخاسته از رحمت گسترده خداوند به آنان است .

ربکم الذی یزجی لکم .. انه کان بکم رحیمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 11

ص: 355

11 - دارایی ها و امکانات دنیا ، همه از آن خداوند و عطای او است .

متّعنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 3

3- دخالت معبود ها و خدایان ، در مقدار عمر و بهره‌وری مادی انسان ، پندار باطل مشرکان

أم لهم ءالله تمنعهم . . . بل متّعنا هؤلاء و ءاباءهم حتی طال علیهم العمر

برداشت یاد شده بر این اساس است که «بل . . .»، اضراب از «أم لهم آلهه...» باشد. از این استفاده می شود که مشرکان به چنین قدرتی برای خدایان خویش اعتقاد داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 5

5 - نعمت ها و امکانات مادی انسان ، از طرف خداوند است .

و أترفنهم فی الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 18 - 9

9 - تمامی امکانات زندگی دنیایی انسان ، داده های خداوند است .

و لکن متّعنهم و ءاباءهم

برداشت فوق، از آن جا است که برخورداری انسان ها از امکانات زندگی، به خدا نسبت داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 205 - 3

3 - تمتع و بهره‌وری انسان از نعمت های دنیوی ، به اراده الهی است .

إن متّعنهم سنین

برداشت یاد شده با توجه به اسناد فعل «متّعنا» به ضمیر «نا» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 10

10 - امکانات و دارایی های انسان ، رزقی عطا شده از جانب خداوند

و ممّا رزقنهم ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 18

18 - باور به خدادادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ساز پیدایش روح احسان و بخشش در انسان ها است .

ص: 356

و أحسن كما أحسن الله إليك

از اهداف یادآوری این حقیقت که «دارایی ها نمود احسان خداوند به انسان است» تسهیل امر احسان و ایجاد روحیه بذل و بخشش در آدمی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 66 - 3

3 - نعمت ها و امکانات در اختیار انسان ها ، خدادادی است .

بما آتینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 23 - 9

9 - شایسته است که انسان ها ، امکانات خویش را تقضلی الهی بدانند .

و ابتغوا لكم من فضله

از این که آیه، برای بیان نشان خدا بودن امکانات معیشتی انسان ها، از آن امکانات به «فضل خدا» تعبیر کرده است، می توان نکته یاد شده را فهمید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 12

12 - انسان ها ، به رغم این که امکانات شان خدادادی است ، حاضر نیستند برده ها و موجودات زیردست شان را در آنها سهیم کنند .

هل لكم من ما ملكت أيمانكم من شركاء في ما رزقكم فأنتم فيه سواء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 7

7 - امکانات زندگی ، تقضلی از ناحیه خداوند به انسان ها است .

و إذا أذقنا الناس رحمته .. . تصبهم سيئه بما قدمت أيديهم

از اسناد رحمت به خداوند، استفاده می شود که امکانات اعطا شده به بشر، خدادادی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 37 - 5

5- شادی و یأس بی جهت، به هنگام برخورداری و تنگنا، با توجه به خدادادی بودن امکانات، بی معنا است.

و إذا أذقنا الناس رحمه فرحوا بها .. و إن تصبهم سيئة ... إذا هم يقنطون . أول

استفهام در «أولم يروا» انکاری است؛ یعنی: «آنان، غفلت کردند و ندیدند.» بنابراین، استفاده می شود که توجه به عامل اصلی بودن گشایش و تنگی اقتصادی، انسان را از حالت شادمانی و یأس بیجا، دور می کند.

ص: 357

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 24 - 6

6 - امکانات رفاهی نسبی کافران ، در دنیا ، از جانب خداوند است .

نمَتَّعَهُمْ قَلِيلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 10،11

10 - امکانات و دارایی های انسان ، منشأ خدایی دارد .

و مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

11 - توجه دادن به خدایی بودن امکانات ، زمینه ساز و برانگیزاننده انسان به انفاق کردن است .

و مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

این که خداوند در وصف انفاق کردن مؤمنان می فرماید: «از روزی هایی که ما دادیم انفاق می کنند.» حاکی است که یادآوری منشأ امکانات و روزی ها، می تواند دارای چنین نقشی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 5

5 - امکانات و دارایی های انسان ، عطا و داده الهی است .

و أَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 47 - 6

6 - توجّه و اعتقاد به خدادادی بودن اموال و دارایی ها ، برانگیزاننده انسان به انفاق و دوری از بخل است .

وَ إِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ

برداشت یاد شده براساس این نکته است که آیه شریفه، درصدد ترغیب و تشویق به انفاق است. گفتنی است که تصریح به منشأ خدایی

داشتن اموال انسان، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 14

14 - دارایی ها و امکانات انسان ها ، از آن خدا و داده او است .

و ممّا رزقنهم ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 10 - 10

10 - خودداری از انفاق در راه خدا ، به رغم آگاهی به خدادادی بودن امکانات و دارایی ها ، کاری بس نکوهیده و ناپسند است .

و ما لکم الاّ تتفقوا .. و لله میرث السموت

ص: 358

چنان که گفته شد استفهام در «ما لکم» توییخی است و توییخ در جایی درست است که شخص عمل ناروایی را دانسته انجام دهد. قید «و لله میراث السماوات» برای بیان همین آگاهی است؛ یعنی، شما با این که می دانید دارایی ها - که نسل ها از یکدیگر به ارث می برند - مال خدا است و او آنها را در اختیار نسل ها قرار داده است؛ پس چه شده که از انفاق کردن در راه او کوتاهی می کنید؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 5

5 - امکانات و دارایی های انسان، رزقی است عطا شده از جانب خداوند .

من ما رزقنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 21

21 - امکانات زندگی، فضل الهی است؛ هر چند با تلاش انسان به دست آمده باشد .

یبتغون من فضل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 14 - 3

3 - امکانات زندگی و وسایل معیشت انسان ها، به قدرت و مشیت خداوند است .

و مهّدت له تمهیداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 94 - 3

3 - حیات انسان، و امکانات دیگر زندگی او، جملگی از آن خداوند و داده اوست.

كما خلقنکم أول مره و ترکتم ما خولنکم وراء ظهورکم

344- منشأ امکانات مادی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ذوالقرنین ، در پرتو لطف پروردگار ، برخوردار از امکانات مادی بسیار ، بهره مند بود .

قال ما مکّنی فیه ربّی خیر

ص: 359

345- منشأ امکانات مادی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 34 - 2، 1

1 - خداوند، توانا بر مرفه ساختن کافران تا جایی که خانه های خود را مجلل و دارای درب ها و ورودی های متعدد بسازند .

لجعلنا لمن يكفر بالرحمن . . . و لبيوتهم أوبًا

2 - شکوه بخشیدن به زندگی کافران تا جایی که آنان در خانه های مجلل خویش بر تخت ها تکیه زنند در حیطة قدرت و توانایی خداوند

لجعلنا لمن يكفر بالرحمن . . . و لبيوتهم أوبًا و سرًّا عليها يتكئون

346- منشأ امکانات مادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 4

4 - امکانات موجود در دست مشرکان، نعمت های خدادادی است .

بربهم يشركون . . . بما ءاتينهم

347- موانع سلب امکانات مادی گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 19 - 10

10 - خداوند، قادر به مجازات گمراهان و سلب بهره‌وری های دنیوی ایشان است؛ ولی ریزنگری ها و مشیت او در تدبیر جهان مانع از این اقدام است .

لفى ضلل بعيد . . . لطيف . . . يرزق من يشاء و هو القویّ

ارتباط این آیه با آیه قبل، نشان می دهد که آیه شریفه درصدد پاسخ گویی به یک پرسش نهفته است و آن این که: اگر منکران معاد و گمراهان، برباطل اند پس چرا خداوند روزی خود را از آنان دریغ نمی دارد؟! خداوند در پاسخ سه موضوع مهم را مطرح فرموده است: «لطیف بودن»، «مشیت» و «قدرت شکست ناپذیر او».

348- موجبات امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 11

11- توحید ، پرستش خدای یکتا و استغفار از گناهان ، مؤثر در برخوردار شدن جامعه های بشری از موهبت ها و برکات دنیوی

ص: 360

است .

استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه یرسل السماء .. و یزدکم قوه

349- ناپایداری امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 42 - 6

6- منافع و امکانات مادی ، اموری عرضی و ناپایدار در پیش الهی

لو کان عرضاً قریباً

«عرض» به چیزهایی که در معرض زوال و نابودی قرار گرفته اند، گفته می شود. به کارگیری آن در مورد غنایم جنگ، مفید برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 1

1- امکانات دنیوی و بهره جویی از آن ، ناچیز ، محدود و ناپایدار است .

متع فی الدنیا ثم إلینا مرجعهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 96 - 1

1- دستاورد های مادی انسان ، فناپذیر و ارزش های معنوی و پاداش های الهی ، باقی و جاودانه است .

ما عندکم ینفد و ما عند الله باق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 86 - 6

6- لزوم توجه انسان به خدایی بودن امکانات خویش و جاودان نشمردن آن

و لئن شئنا لنذهبنّ بالذی أوحینا إلیک

برداشت فوق با استفاده از مفهوم اولویت آیه است؛ زیرا آن جا که وحی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) قابل سلب باشد، سایر نعمتها از دیگران به طریق اولی امکان سلب دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 66 - 9

9 - بهره گیری از امکانات دنیوی ، موقتی است و دوام ندارد .

و لیتمتّعوا فسوف یعلمون

ص: 361

350- نبوت و ۱. مکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 3

3- در اختیار داشتن همه نعمت های الهی و توان دسترسی به گنجینه های هستی و دانستن غیب ، از لوازم و شرایط پیامبری نیست .

و لأقول لكم عندي خزائن الله و لأعلم الغيب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 44 - 16

16 - عدم تنافی شکوه و قدرت و امکانات مادی با مقام نبوت و مراتب عالی معنوی

قال إنه صرح ممرّد من قوارير

تعبیر «صرح ممرّد من قوارير» بیان گوشه ای از برخورداری ها و حشمت و شوکت سلیمان(ع) است. این در حالی است که او پیامبری بزرگ و دارای جایگاهی ارجمند در مقامات معنوی بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 32 - 2

2- منوط دانستن نبوت و رسالت ، به اشرافیت و توانمندی های مادی ، امری نامعقول

لولا نزل ... أهم يقسمون رحمت ربك

از استفهام توییحی «أهم» استفاده می شود که هیچ نوع ارتباطی بین دستیابی به مقام نبوت و برخورداری از امکانات مادی، وجود ندارد.

351- نعمت امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 10

10 - امکانات فراوان و امنیت راه ها ، نعمت هایی خدایی است .

و جعلنا بينهم و بين القرى ... قرى ظهرة ... سيرا فيها ... ءامنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 14 - 2

2 - امکانات زندگی و وسایل معیشت ، از نعمت های الهی است .

و مهّدت له تمهیداً

ص: 362

352- نقش اخروی امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 4

4- امکانات مادی کافران مستکبر ، فاقد کمترین کارایی و گره گشایی برای ایشان در روز جزا

و لایغنی عنهم ما کسبوا شیءاً

353- نقش امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 8

8- ایجاد الفت و محبت میان مؤمنان عصر بعثت ، امری خدایی و غیر قابل دستیابی به وسیله امکانات مادی

و ألف بین قلوبهم لو أنفقت ما فی الأرض جمیعا ما ألفت بین قلوبهم و لكن الله ألف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1

1- عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال ، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها . . . أحب إلیکم من الله و رسوله و جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 6

6- تمامی عوامل و امکانات نجات آدمی از خطر مرگ ، در برابر عذاب استیصال ، بی اثر بوده و کارساز نیست .

و لو أن لكل نفس ظلمت ما فی الأرض لافتدت به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 11، 12

11- محروم بودن انسان از مال و منال (مادیات) ، نشانه ناشایستگی او برای دستیابی به خیر های معنوی و الهی نیست .

لأقول للذين تزددى أعينكم لن يؤتاهم الله خيراً

12- محور ارزیابی انسان ها در مکتب انبیا ، جنبه باطنی و نفسانی آنهاست نه ویژگی های ظاهری و مادی .

و لأقول للذين تزددى أعينكم .. الله أعلم بما فى أنفسهم

نوح(ع) در بیان نگرش کافران درباره انسانها، کلمه «أعينكم» رابه کار برد و در بیان بيش خود «أنفسهم» را محور قرارداد تا به

ص: 363

این نکته اشاره کند که: انسانهای غیر الهی در ارزش گذاری، نظر به جنبه های مادی و ظاهری انسان دارند و پیامبران نظر به جان و روان انسانها دوخته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 73 - 11

11- موقعیت برتر اقتصادی و اجتماعی و بهره مندی های مادی، زمینه ساز غفلت از حق و بهره نبردن از آیات قرآن

و إذا تتلى عليهم آیتنا .. آى الفرقین خیر مقامًا و أحسن ندیًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 9

9- بهره مندی از دنیا و شکوه آن، نشانه سعادت مندی نیست.

آى الفرقین خیر مقامًا .. و کم أهلکنا قبلهم من قرن

قرآن در پاسخ به کافرانی که مال و منال خود را به رخ مسلمانان کشیده و آن را نشانه برتری خود قلمداد می کردند؛ به نابود شدن جوامع و تمدن ها اشاره می کند، تا با بیان فناپذیری دنیا و امکانات آن، پندار سعادت مندی به صرف بهره مندی از دنیا را تخطئه کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 100 - 4

4 - مال و امکانات دنیوی، وسیله ای کارآمد برای انجام اعمال صالح *

قال ربّ ارجعون . لعلى أعمل صالحًا فیما ترکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 23 - 7

7- برخوردارى آدمى از امکانات دنیوی، تفضل الهی است.

و ابتغواکم من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صرف مکنّت و پیشرفت اقتصادی و برخورداری از تمدن نیرومند، ملاک رستگاری و عامل سعادت نیست .

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثراً في الأرض فأخذهم الله بذنوبهم و ما كان لهم من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - صرف مکنّت و پیشرفت اقتصادی و برخورداری از تمدن نیرومند، ملاک رستگاری و عامل سعادت نیست .

كانوا أكثر منهم و أشدّ قوّه وءاثراً في الأرض فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون

ص: 364

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 11

11 - قدرت و امکانات مادی کافران و سلطه طلبان ، مایه نجات آنان از هلاکت و قهر الهی نخواهد بود .

و کم أهلکننا قبلهم من قرن هم أشدّ منهم بطشاً . .. هل من محیص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 18 - 4

4 - ثروت و مکنّت ، عرصه آزمون الهی

إنا بلونهم كما بلونا أصحاب الجنّة . .. و لایستثنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 5 - 3

3 - ثروت و امکانات مادی ، زمینه ساز بازماندن از تلاش برای درک معارف الهی و غافل سازنده انسان از عاقبت خویش *

أما من استغنی

مراد از «استغناء» ممکن است داشتن مال و ثروت باشد. در این صورت - به قرینه «جاءک یسعی و هو یخشی» در توصیف جبهه مقابل - می توان گفت ثروتمندان در معرض ترک حضور در مجالس دینی و خودداری از تلاش برای آموختن دین و دچار محرومیت از خشیت هستند.

354- نقش امکانات مادی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 44 - 17

17 - امکانات مادی و قدرت خارق العاده سلیمان (ع) در خدمت تبلیغ دین و هدایت مردم

قال إله صرح ممرّد . . . قالت . . . و أسلمت مع سلیمان لله ربّ العلمین

ماجرای اتفاق افتاده میان سلیمان(ع) و بلقیس، بیانگر مطلب فوق است.

355- وفور امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 12 - 3

3 - فراوانی قدرت و امکانات مادی ، زمینه افزایش فساد در جوامع انسانی است .

إرم ذات العماد .. ذی الأوتاد ... فأكثرها فیها الفساد

ص: 365

356- امکانات معنوی

امکانات معنوی پیشگامان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 14

14 - پیشگامان در ایمان و تابعان نیک کردار، برخوردار از الطاف مادی و معنوی خداوند در آخرت

رضی الله عنهم... لهم جنت تجری

رضایت الهی، لطفی معنوی و بهشت جاودان، نعمتی مادی است.

357- امکانات معنوی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 9 - 2

2 - فراگرفتن قرآن و حفظ آن و دارا بودن تسهیلات خدا دادی، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از شرایط لازم برای ارشاد مردم برخوردار ساخته بود.

سنقرئک فلاتنسی... و نیسک لیسری. فذکر

حرف «فاء»، فرمان ارشاد و تذکر را بر آیات پیشین تفریع کرده است. در آن آیات، از توانمندی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر قرائت، حفظ و پی گیری آسان تعالیم قرآن سخن به میان آمده بود. بنابراین وجود آن ویژگی ها، مقدمه لازم برای اقدام به تذکر است.

358- امکانات معنوی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 23 - 2

2 - مؤمنان وفادار به ایمان، براساس سنت الهی، برخوردار از موهبت های مادی و معنوی خداوند

لقد رضی الله عن المؤمنین... وعدکم الله مغنم کثیره... سنه الله الّتی قد خ

از ارتباط آیات به دست می آید که آنچه خداوند از آن به عنوان «سنه الله» یاد کرده است؛ می تواند اعطای موهبت های معنوی (لقد رضی الله عن المؤمنین) و نعمت های مادی (وعدکم الله مغنم...) باشد.

359- اهمیت امکانات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 366

6- نیاز بشر در سعادت خود، به چیزهایی غیر از برخورداری مادی و دانش اقتصادی

ثم إذا خولنه نعمه... فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 3

3- امور مادی و معنوی، در خدمت یکدیگر و آمیخته به هم، در بینش دینی *

وعدكم الله مغانم كثيرة تأخذونها

خداوند، از یک سو مؤمنان حاضر در حدیبیه را به جهت پایداری بر دین و بیعت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) مورد تحسین قرار داده و وعده «جَنّات تجری..» داده است و از سوی دیگر برای تشویق آنان و امیدبخشی به رفع کمبودهای مادی، نوید «مغانم کثیره» را به ایشان داده است. این نکته، پیوستگی میان حیات معنوی و مادی را می‌رساند.

360- عوامل محرومیت از امکانات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 6

6- رفتار و عقاید پیشینیان و نیاکان، در محرومیت و یا برخورداری از امکانات معنوی و مادی آیندگان و اسلاف، نقش اساسی دارد.

و ما منعنا أن نرسل بالآیت إلا أن کذب بها الأولون

361- منشأ امکانات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 9

9- تمامی امکانات مادی و معنوی انسان، رزق و روزی خدایی و از جانب اوست.

ینفقوا ممّا رزقنهم

جمله «ما رزقناهم» عام و شامل همه امکانات انسان، اعم از مادی چون اموال و ثروت، و معنوی، چون علم و.. می‌شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 97 - 18، 19، 8، 7

7 - امنیت کامل برای کسانی که وارد کعبه می شوند .

و من دخله کان امنأ

8 - لزوم حفظ و برقراری امنیت در کعبه

و من دخله کان امنأ

بنابراینکه جمله خبریه در مقام انشاء باشد.

18 - امنیت حیوانات در حَرَم، و عدم جواز آزار آنان

و من دخله کان امنأ

امام صادق (ع): من دخل الحرم... و من دخله من الوحش و الطیر کان امنأ من ان یهاج او یؤذی حتی یخرج من الحرم.

کافی، ج 4، ص 226، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 370، ح 267.

19 - کسی که در خارج حرم مرتکب جرم شده و به حرم پناه می برد، از تعقیب در امان است .

و من دخله کان امنأ

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: اذ احدث العبد فی غیر الحرم جنایه ثم فرّ الی الحرم لم یسع لأحد ان یأخذه فی الحرم.

کافی، ج 4، ص 226، ح 2؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 299، ح 5.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 8

8- رفاه، آسایش و امنیت جامعه ایمانی، مایه غم و اندوه بیگانگان

وَدَّوَا مَا عَنَّا

از مفهوم جمله «وَدَّوَا مَا عَنَّا»، استفاده شده است.

ص: 368

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 170 - 13، 14

13 - سعادت و امنیت کامل شهدا و کشته شدگان در راه خدا

الّا خوف علیهم و لا هم یحزنون

کلمه «خوف» نکره است و پس از حرف نفی (لا)، دلالت بر نبودن هیچ گونه ترس و دلهره ای دارد؛ یعنی امنیت کامل.

14 - جاودانگی حیات، تنعم و امنیت خاطر شهیدان *

الّا خوف علیهم و لا هم یحزنون

نفی ترس و اندوه، مستلزم نفی فناپذیری است. چرا که از جمله اسباب ترس آفرین و غم انگیز، فناپذیری و نابودی است.

2- آثار امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 67 - 8

8- آسایش و احساس امنیت، زمینه گرایش انسان به کفران نعمت

فلَمَّا نَجَّكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا

3- آثار امنیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 11

11- تأثیر امنیت و آرامش محیط زندگی، در فراهم آمدن زمینه برای هدایت و راهیابی به حقایق الهی

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) پیش از درخواست هدایت فرزندانش خواستار امنیت محل سکونت آنان (شهر مکه) شد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- دستیابی جامعه به رشد اقتصادی و رفاه، در پرتو امنیت و آرامش اجتماعی

قریه کانت ءامنہ مطمئنہ یأتیہا رزقہا رغداً من کلّ مکان

برداشت فوق، با توجه به آمدن «یأتیها رزقها» پس از «آمنه مطمئنہ» است. گفتنی است که آمدن فعل «کانت» به صیغه ماضی در آغاز و «یأتیها» به صیغه مضارع پس از آن، مؤید برداشت فوق است.

ص: 369

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 23

23 - محیطی آرام و بی اضطراب و جامعه ای امن و خالی از ترس و بیم ناکی ، زمینه ساز روی کرد مردم و توفیق یافتن آنان برای عبادت خالصانه خدای یکتا

و لیلدلتهم من بعد خوفهم أمناً یعبدوننی لایشرون بی شیئاً

4- آثار امنیت قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 9

9 - امنیت بخشیدن خداوند به قریش و از بین بردن ترس آنان ، عبادت او را بر آنان الزامی ساخت .

فلیعبدوا .. الذی ... وءامنهم من خوف

5- آثار امنیت کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 10، 3

3 - امنیت کعبه و کوچ زمستانی و تابستانی قریش ، زمینه دست یابی آنان به مواد خوراکی بود .

ایلفهم رحله الشتاء و الصیف . فلیعبدوا ... الذی أطعمهم من جوع

10 - امنیت قریش ، مرهون وجود کعبه و امنیت آن بود .

ربّ هذا البیت . . . وءامنهم من خوف

تعبیر «ربّ هذا البیت» به جای «الله» - پیش از توصیف خداوند به پدید آورنده امنیت - نشانگر نقش کعبه در امنیت قریش است که قبایل عرب، آنها را اهل حرم دانسته و به آنان تعرض نمی کردند. ارتباط این سوره با سوره قبل، بیانگر نقش هلاکت اصحاب فیل، در پیدایش امنیت برای کعبه و در نتیجه برای قریش است.

6- آثار امنیت مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - وجود امنیت در مکه ، عامل تبدیل شدن آن شهر به مرکز عمده اقتصاد و تجارت در جزیره العرب

حرماً امنأً یجیبی إلیه ثمرت کلّ شیء

ص: 370

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 3 - 4

4- امنیت مکه ، مایه عظمت و شایستگی آن برای سوگند خداوند است .

و هذا البلد الأمين

7- احساس امنیت بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 68 - 3

3- با امکان فرورفتن انسان در دل خاک و یا گرفتار طوفان های شن شدن ، احساس امنیت دائمی کردن بیجاست .

فلما نجحکم إلى البرّ أعرضتم .. أفأمنتم أن یخسف بکم جانب البرّ أو یرسل علیکم

«خسف» مصدر فعل «یخسف» در لغت به معنای فرو بردن و «البرّ» به معنای بیابان و خشکی در مقابل «بحر» (دریا) است.

8- احساس امنیت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 82 - 5,6,7

5- اصحاب حجر (قوم ثمود) در خانه های سنگی و مستحکم خود از هرگونه خطر احساس امنیت کامل می کردند .

و كانوا ینحتون من الجبال بیوتاً ءامنین

6- اصحاب حجر با پناه گرفتن در خانه های سنگی مستحکم ، به گمان باطل خود را از عذاب الهی در امان می پنداشتند .

و كانوا ینحتون من الجبال بیوتاً ءامنین

ساختن خانه های سنگی مستحکم، ممکن است در مقابل تهدید شدن به عذاب الهی باشد. دو آیه بعد (فما أغنی عنهم ما كانوا یکسبون) مؤید این برداشت است.

7- امنیت ، هدف و مقصود تعیین کننده در کیفیت و نوع خانه سازی مردم حجر (قوم ثمود) بود .

و كانوا ینحتون من الجبال بیوتاً ءامنین

9- احساس امنیت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 99 - 3

3 - کفرپیشگان به پندار باطل ، خویشان را از مکر خدا و کیفر های ناگهانی وی ایمن می شمارند .

أفأمنوا مکر اللّٰه

ص: 371

10- ارزش امنیت در زندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 3

3- دستیابی انسان ها به زندگی آرام و امن و به دور از سلطه جباران ، امری بس مهم و ارزشمند

فأغرقته و من معه . . . اسکنوا الأرض

11- ارزش امنیت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 10

10 - رفاه و امنیت اهل ایمان امری ارزشمند از دیدگاه ادیان الهی

رب اجعل هذا بلداً آمناً و ارزق أهله من الثمرت من ءامن

12- امنیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 8

8 - صبر و پایداری در برابر ناگواری های ناشی از قطع رابطه دوستی با دشمنان دین ، عامل مصون ماندن جامعه ایمانی از کید و خیانت آنان

لا تتخذوا بطانه من دونکم . . . و ان تصبروا و تتقوا لایضركم کیدههم شیئاً

در برداشت فوق، متعلق «تتقوا» به قرینه صدر آیه، پرهیز از دوستی با دشمنان گرفته شده است.

13- امنیت اخروی بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 55 - 3

3- بهره‌وری بی‌ضرر و زیان بهشتیان ، از انواع خوراکی های مورد تمایل خویش

يدعون فيها بكلّ فكهه ءامنين

ص: 372

14- امنیت اخروی پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 38 - 7

7 - سرای آخرت برای پیروان ادیان الهی ، سرایی به دور از عوامل ترس آور و نگران کننده و ایمن از حادثه های حزن آور و اندوهبار

فلاخوف علیهم و لاهم یحزنون

به دلیل آیه بعد - که جزای اخروی کفرپیشگان را بیان می دارد - می توان گفت: آیه مورد بحث نیز بیانگر پاداش اخروی هدایت یافتگان است. بنابراین «لاخوف...» مربوط به سرای آخرت خواهد بود.

15- امنیت اخروی صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 37 - 6

6 - مؤمنان دارای عمل صالح ، همواره در غرفه های بهشت ، در امنیت خواهند بود .

إلّا من ءامن و عمل صالحًا . . و هم فی الغرفت ءامنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 9

9 - مؤمنان نیک کردار ، ایمن در قیامت و برخوردار از بوستان های بهشت

و الذین ءامنوا و عملوا الصلحت فی روضات الجنّات

از تقابل «تری الظالمین» با «و الذین ءامنوا» مطلب یاد شده استفاده می شود.

16- امنیت اخروی عبرت پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 5

5 - درس آموزان از آیات الهی ، برخوردار از امنیت و آرامش در صحنه قیامت

إِنَّ الَّذِينَ يَلْحَدُونَ... خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِيءُ آمَنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

17- امنيت اخروي عيسى (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

ص: 373

1- حضرت عیسی (ع) در گهواره، برخورداری خود را از سلامت و امنیت کامل، در مراحل تولد، مرگ و رستاخیز، اعلام کرد.

والسلم علیّ یوم ولدت و یوم أموت و یوم أُبعث حیّاً

«ال» در «السلام» برای استغراق خصوصیات است، یعنی سلام کامل جامع و دارای همه خصوصیات، از همین جهت این سلام با سلام در مورد حضرت یحیی (ع) از نظر خصوصیات متفاوت است.

3- سلامت و امنیت کامل برای عیسی (ع) در لحظه مرگ و هنگامه رستاخیز، تضمین شده و تغییر ناپذیر است.

والسلم علیّ . . . یوم أموت و یوم أُبعث حیّاً

18- امنیت اخروی متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 35 - 7

7 - تصدیق کنندگان انبیا و تقواییشان راستکردار در قیامت ایمن از عقوبت‌های الهی و به دور از هر گونه اندوه هستند.

فمن اتقى و أصلح فلا خوف علیهم و لا هم یحزنون

مراد از نبودن خوف (لا خوف) به دلیل آیه بعد، ایمنی از گرفتار شدن به آتش دوزخ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 51 - 1

1- تقواییشان در آخرت، برخوردار از امنیت کامل و ایمن از هرگونه سختی و بلا

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 52 - 1

1- بوستان ها و چشمه ساران بهشت، جایگاه امن تقواییشان

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ . فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ

3- راه نداشتن مرگ در بهشت ، نمودی از امنیت عام و فراگیر حیات اخروی تقوایندگان

فی مقام أمين . . . فكهه ءامين . لا ینذوقون فیها الموت

ارتباط این آیه با «مقام أمين» در آیات پیشین و «آمین» در آیه قبل، گویای برداشت یاد شده است.

ص: 374

19- امنیت اخروی متنعمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 8 - 4، 1

1 - برخی از حاضران در صحنه قیامت، در رفاه، خوش گذرانی و حالتی شایسته به سر برده، آثار برخورداری از نعمت در چهره آنان نمودار خواهد شد.

وجوه یومئذ ناعمه

برای تمامی معانی گوناگونی که ماده «ن.ع.م» برای آنها به کار می رود، یک اصل وجود دارد که بر «داشتن رفاه، خوب زندگی کردن و شایستگی» دلالت دارد (مقایس اللغه). «ناعمه»؛ یعنی، کسی که زندگی و تغذیه نیکو دارد (قاموس). توصیف «وجوه» به این وصف، بیانگر بروز نشانه های آن حالت در چهره ها است.

4 - کسانی که در قیامت در ناز و نعمت اند، هول و هراس آن روز را احساس نخواهند کرد.

وجوه یومئذ ناعمه

می توان گفت: وصف «الغاشیه» برای قیامت - که بیانگر بسته بودن راه فرار است - تنها به بدکاران نظر دارد؛ جز این که به صورت استطراد از نیکان نیز سخن به میان آمده است. در این موارد گفته می شود: بیان حالت دسته دوم، در حقیقت توضیحی اضافه است تا آنچه که مخاطب طالب شنیدن آن است، تکمیل شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 9 - 3

3 - افرادی که در قیامت، در رفاه و خوش گذرانی به سر می برند، دستیابی به آن را مرهون تلاش های دنیایی خود می بینند.

ناعمه . لسعیها راضیه

20- امنیت اخروی موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 7

7 - امن و سلامت در عرصه محشر، از نعمت های الهی برای مؤمنان یکتاپرست

أم من یأتی ءامناً یوم القیمه

21- امنیت اخروی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 35 - 7

7 - تصدیق کنندگان انبیا و تقواییشان راستکردار در قیامت ایمن از عقوبت‌های الهی و به دور از هر گونه اندوه هستند.

فمن اتقى و أصلح فلا خوف عليهم و لا هم يحزنون

ص: 375

مراد از نبودن خوف (لا خوف) به دلیل آیه بعد، ایمنی از گرفتار شدن به آتش دوزخ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 37 - 6

6 - مؤمنان دارای عمل صالح ، همواره در غرفه های بهشت ، در امنیت خواهند بود .

إلّا من آمن وعمل صالحًا .. و هم فی الغرفت ءامنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 7

7 - امن و سلامت در عرصه محشر ، از نعمت های الهی برای مؤمنان یکتاپرست

أم من یأتی ءامناً یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 9

9 - مؤمنان نیک کردار ، ایمن در قیامت و برخوردار از بوستان های بهشت

و الذین ءامنوا و عملوا الصلحت فی روضات الجنّات

از تقابل «تری الظالمین» با «و الذین ءامنوا» مطلب یاد شده استفاده می شود.

22- امنیت اخروی مهتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 38 - 6

6 - پیروی کنندگان از رهنمود ها و هدایت های الهی ، هیچ ترس و اندوهی در قیامت نخواهند داشت .

فمن تبع هدای فلاخوف علیهم و لاهم یحزنون

کلمه «خوف» (ترس و نگرانی) نکره است و چون پس از حرف نفی واقع شده، معنای شمول را می رساند؛ یعنی: هیچ خوف و ترسی بر آنان نیست. همچنین فعل، آن گاه که منفی شود، دلالت بر نبود همه مصداقها دارد. بنابراین «ولاهم یحزنون» یعنی هیچ حزن و اندوهی ندارند.

23- امنیت از عذابهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 4

4- احساس امنیت در برابر عذاب الهی به جهت برخورداری از امکانات مادی ، احساسی بی پایه و نشان نابخردی است .

ص: 376

لذی حجر . . . الّتی لم یخلق مثلها فی البلد

خبر از هلاکت قوم عاد با وجود تمدن پیشرفته آنها - پس از سوگندهایی که خردمندان را مخاطب ساخته بود - نشانگر این است که اهل خرد، امکانات مادی را نجات بخش از عذاب الهی نمی دانند.

24- امنیت اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 18 - 1

1- اصحاب کهف، با احساس امنیت از خطر دشمن، در غار به خواب رفتند.

و هم رقود

25- امنیت اصحاب کهف در غار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 17 - 7

7- ره یابی اصحاب کهف به پناهگاهی امن و وسیع، نمودی از رحمت و هدایت الهی برای آنان بود.

ینشر لکم ربکم من رحمته . . . و هم فی فجوه منه

26- امنیت اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 23

23 - لزوم برقراری امنیت اقتصادی برای حجاج در ایام حج

لاتحلوا شعر اللّه . . . و لاء آمین البیت الحرام یتغون فضلا من ربهم

از مصادیق مورد نظر برای حفظ حرمت راهیان حج، به قرینه «یتغون فضلا من ربهم»، حفظ امنیت اقتصادی آنان است.

27- امنیت اقتصادی در مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- یوسف (ع) به پدر و مادر و بستگانش نوید داد که به خواست خدا در مصر، از امنیت برخوردار بوده و از عواقب قحطی در امان خواهند بود.

ص: 377

قال ادخلوا مصر إن شاء الله آمين

«آمن» (مصدر آمين) به معنای هراس نداشتن و برخوردار بودن از اطمینان خاطر است - که به مناسبت زمان (دوران قحطی) و مکان (ورود به مملکت دیگران) - مصداق بارز از امنیت، دغدغه معاش نداشتن و درمان بودن از ناحیه حکومت است.

28- امنیت انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 11

11 - امنیت و رزق و روزی بندگان، پرتوی از ربوبیت خداست.

رب اجعل هذا بلداً آمناً و ارزق أهله من الثمرت

29- امنیت اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 3 - 95 - 3

3 - مکه در عصر بعثت، شهری امن بوده و ساکنان آن، باید همواره در امنیت باشند.

و هذا البلد الأمين

توصیف مکه به «آمین»، یا به معنای «ذو الأمن» و یا به معنای مفعولی (مأمون فیه) است. این توصیف، علاوه بر بیان وجود امنیت در آن، نشانگر آن است که خداوند، خواهان تداوم یافتن امنیت آن در همه زمان ها است.

30- امنیت بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 62 - 4,9

4- گفتار بهشتیان با یکدیگر، عاری از یاه و بیهودگی و سرشار از سلامت خواهی و آرزوی امنیت خواهد بود.

لا یسمعون فیها لغواً إلاّ سلماً

استثنا در «إلاّ سلماً» منقطع است؛ یعنی، «لکن یسمعون سلماً» و یا «کلاماً سالماً». برخی از مفسران آن را استثنای متصل دانسته و گفته اند: «سلام» - که دعای به سلامتی از آفات است - برای بهشتیان جز اکرام و گرامی داشت مفهومی ندارد؛ زیرا در بهشت آفتی نیست تا

دعا به سلامتی از آن لغو نباشد.

9- امنیت و سلامت روح و جسم، ره آورد ورود به بهشت

لا یسمعون فیها لغواً إلاّ سلماً و لهم رزقهم فیها

در این آیه، دو نوع تأمین برای بهشتیان مطرح شده است: 1- امنیت روحی به جهت آن که سخن ها، همه سلام و ایمنی بخش

ص: 378

است؛ 2- امنیت جسمی که با تأمین نیازهای جسمی حاصل است.

31- امنیت تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 11 - 3

3 - توبه کنندگان ، در امان از کیفر و عقاب الهی

إِنِّي لَأِيخَافُ لَدَى الْمَرْسُولِ . إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حَسَنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ

32- امنیت جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 84 - 8،9

8 - وعده خداوند به مصونیت جامعه ایمانی از آسیب مشرکان مکه در صورت شرکت مسلمانان در جنگ بدر (بدر صغرا)

فَقَاتِلْ . . . وَ حَرِّضَ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكْفِيَ بِأَسِ الدِّينِ كَفْرًا

9 - جهاد ، مایه مصونیت جوامع ایمانی از گزند کافران و مشرکان

حَرِّضَ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكْفِيَ بِأَسِ الدِّينِ كَفْرًا

33- امنیت جامعه دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 5

5 - جامعه ایمانی به دور از هر گونه شرک و ظلم، از خشم و عذاب خداوند در امان است.

فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ . . . الَّذِينَ ءَامَنُوا . . . أَوْلٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ

چون در آیه قبل از موحدان و مشرکان به عنوان دو گروه یاد شده و در این آیه نیز از موحدان با صیغه ها و ضمائر جمع یاد شده، چنین بر می آید که امنیت از آن جامعه با هویت جمعی آن است، گر چه آحاد نیز مشمول آن باشند.

34- امنیت حاجیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 4,6

4 - ضرورت ایجاد امنیت برای حاضران در محیط خانه خدا و حراست آنان در برابر هرگونه آسیب و گزند .

ص: 379

و إذ جعلنا البيت مثابة للناس و أمناً

6- تعیین خانه خدا برای حضور مردم و تأکید بر حفظ امنیت حاضران در آن محیط ، از نعمت های الهی و شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ جعلنا البيت مثابة للناس و أمناً

«إذ» مفعول برای «اذکروا» (به یاد داشته باشید) است و لام در «للناس» حکایت از آن دارد که قرار دادن کعبه برای حضور پیاپی مردم در جهت منافع آنان است، که از آن در برداشت، به نعمت تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مانده - 5 - 2 - 7

7- عدم جواز هتک حرمت راهیان خانه خدا و سلب امنیت از آنان

لاتحلوا .. و لا آمین البيت الحرام

«آمین» جمع «آم» به معنای قصد کننده است و مراد از قصد کنندگان بیت الحرام، راهیان حج هستند.

35- امنیت حرم مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 67 - 4، 2، 1

1 - مکه ، به خواست خداوند ، حرمی امن است .

أولم یروا أننا جعلنا حرمًا آمنًا

2- امنیت مکه حتی پیش از ظهور اسلام ، برخاسته از خواست خدا بوده است .

أولم یروا أننا جعلنا حرمًا آمنًا

4- مردم جزیره العرب ، به حفظ حرمت و امنیت مکه ، پابند بوده اند .

أولم یروا أننا جعلنا حرمًا آمنًا و یتخطف الناس من حولهم

36- امنیت حیوانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - امنيّة حيوانات در حَرَم، و عدم جواز آزار آنان

و من دخله كان امنأ

امام صادق (ع): من دخل الحرم... و من دخله من الوحش و الطير كان امنأ من ان يهاج او يؤذى حتى يخرج من الحرم.

كافي، ج 4، ص 226، ح 1؛ نورالثقلين، ج 1، ص 370، ح 267.

ص: 380

امنیت خانه مجاهدان غزوه احزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 13 - 12

12 - خانه و کاشانه مجاهدان شرکت کننده در غزوه احزاب ، خلل ناپذیر و دارای استحکام بود .

يقولون إنّ بيوتنا عورة و ما هي بعورة

37- امنیت در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 127 - 2،8

2 - بهشت، خانه ای دارای امنیت و آرامش کامل است.

لهم دارالسلام

چنانکه مفسران گفته اند مراد از دارالسلام می تواند بهشت باشد که از ویژگیهای آن سلامت و امنیت است.

8 - دارالسلام (بهشت و جایگاه امن الهی) پاداش کردار مستمر هدایت یافتگان است.

لهم دارالسلام .. بما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 46 - 8

8 - اصحاب اعراف با فریادی رسا سلامت و امنیت کامل را به مؤمنان راهی بهشت مژده می دهند .

و نادوا اصحاب الجنة أن سلم عليكم

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «سلم عليكم» جمله ای اخباری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 49 - 5،6

5 - اصحاب اعراف در صحنه قیامت بشارت دهنده راهیان بهشت به زندگانی آکنده از امنیت و به دور از حزن

ادخلوا الجنة لا خوف عليكم ولا أنتم تحزنون

6- بهشت ، جایگاهی امن ، بی خطر و به دور از حوادث حزن آور

لا خوف عليكم ولا أنتم تحزنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 25 - 1

1- بهشت ، سرایی است سراسر سلامت ، امنیت و آرامش .

والله يدعوا إلى دارالسلام

ص: 381

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 61 - 2

2- بهشت ، جایگاه ماندن و استقرار و سرشار از امنیت و آسایش

جَنّت عدن

برخی «عدن» را مصدر و به معنای اقامت کردن می دانند و برخی دیگر آن را علم برای زمین بهشت دانسته و گفته اند: این نام بدان جهت بر بهشت نهاده شده که جایگاه اقامت و استقرار است (کشاف، ج 3). در هر صورت این کلمه بر این که بهشت محل استقرار است، دلالت دارد. لازم به ذکر است محل استقرار - در مقام تمجید - به جایی گفته می شود که همه شرایط اقامت را دارا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 76 - 1

1 - بهشت ، جایگاهی سرشار از امن و آسایش و از هر جهت آماده برای ماندن و استقرار بهشتیان است .

جَنّت عدن

در باره این که مراد از «عدن» چیست، نظریاتی از سوی مفسران ابراز گردیده است. برخی آن را نام یکی از بهشت های هشت گانه دانسته اند، و برخی دیگر معنای لغوی آن را لحاظ نموده و آن را به «اقامت کردن» معنا کرده اند. در این صورت «عدن» قیدی توضیحی برای «جَنّات» خواهد بود نه قید احترازی. گروهی دیگر «عدن» را اسم خاص برای زمین بهشت می دانند و می گویند جایگاه اقامت بودن بهشت، باعث این نام گذاری است. گفتنی است که «محل اقامت» در مقام تمجید به جایی گفته می شود که همه شرایط آسایش در آن فراهم باشد.

38- امنیت در بهشت آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 9

9 - بهشت آدم ، محیط صفا و صلح و تأمین کامل نیازها و عاری از بروز دشمنی در میان ساکنان آن بود .

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ . . . اهبطا ... بعضكم لبعض عدوّ

چون موضوع دشمن به عنوان مجازات و اقتضای هبوط مطرح گردیده. چنین برمی آید که در مسکن قبلی آدم(ع) (بهشت) چنین عارضه ای در کار نبوده و به خاطر فراهم بودن نیازمندی ها، زمینه های عداوت منتفی بوده است.

39- امنیت در دار السلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 127 - 8

ص: 382

8 - دارالسلام (بهشت و جایگاه امن الهی) پاداش کردار مستمر هدایت یافتگان است.

لهم دارالسلام .. بما كانوا يعملون

40- امنیت در رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 2 - 6

6- رحم مادر برای جنین، جایی به غایت امن می باشد و جنین در آن از آسیب پذیری در برابر بسیاری از اضطراب های عصبی و روانی مادر در امان است.

یوم ترونها.. و تضع کلّ ذات حمل حملها

ذکر «سقط شدن جنین ها از رحم زنان باردار» در به تصویر کشاندن شدت و عظمت بی اندازه زلزله زمین در آستانه رستاخیز، اشعار به این حقیقت دارد که: رحم زنان برای جنین، با این که مکانی امن می باشد و در شرایط سخت و اضطراب آور مقاوم و آسیب ناپذیر است؛ لکن اضطراب ناشی از آن رویداد بی مانند، چنان است که تمامی زنان باردار از شدت ترس و اضطراب، سقط جنین خواهند کرد.

41- امنیت در رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 21 - 3, 2

2- رحم، جایگاهی استوار و قرارگاهی امن برای پرورش نطفه

فجعلنه فی قرار مکین

3- رحم، مناسب ترین و آسیب ناپذیرترین جا، برای نطفه و تبدیل آن به فرزندی سالم

فجعلنه فی قرار مکین

وصف «مکین»، ممکن است به مطلب یاد شده اشاره داشته باشد.

42- امنیت در سرزمین قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 7

7- منطقه بین یمن (محل زندگی قوم سبا) تا شامات در عصر سباییان ، در امنیت کامل بود .

سیروا فیها .. ءامنین

ص: 383

43- امنیت در شامات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 7

7 - منطقه بین یمن (محل زندگی قوم سبا) تا شامات در عصر سباییان ، در امنیت کامل بود .

سیروا فیها .. ءامنین

44- امنیت در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 35 - 7

7 - تصدیق کنندگان انبیا و تقواییشان راستکردار در قیامت ایمن از عقوبتهای الهی و به دور از هر گونه اندوه هستند.

فمن اتقى و اصلح فلا خوف عليهم و لا هم يحزنون

مراد از نبودن خوف (لا خوف) به دلیل آیه بعد، ایمنی از گرفتار شدن به آتش دوزخ است.

45- امنیت در کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 1, 2

1 - خداوند ، کعبه را ملجأ و جایگاهی برای حضور مردم و مکانی بسیار امن قرار داد .

و إذ جعلنا البيت مثابة للناس و أمناً

«مثابه»؛ یعنی، مکانی که مردم پی در پی بدان جا روی می آورند (لسان العرب). «أمن» مصدر است و در آیه به معنای اسم فاعل (أمناً = دارای امنیت) می باشد. آوردن مصدر به جای اسم فاعل، دلالت بر تأکید دارد. بنابراین «أمناً»؛ یعنی، آکنده از امنیت.

2 - باید همگان حتی حیوانات در خانه خدا، امنیت کامل داشته و از هرگونه آزاری مصون باشند .

و إذ جعلنا البيت .. أمناً

تقید کلمه «مثابه» به وسیله «الناس» و مقید نساختن «أمناً» به آن قید، گویای این نکته است که: امنیت مکه باید برای هر ذی روحی - چه انسان و چه غیر انسان - تأمین شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 97 - 7،8

7 - امنیّت کامل برای کسانی که وارد کعبه می شوند .

و من دخله کان امنأ

ص: 384

8 - لزوم حفظ و برقراری امنیت در کعبه

و من دخله کان امنأ

بنابراینکه جمله خبریه در مقام انشاء باشد.

46- امنیت در ماه های حرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 2 - 6

6 - در ماه های حرام ، سلب امنیت از دشمن پیمان شکن ، ممنوع است . *

فسیحوا فی الارض أربعه أشهر

تقریب «فسیحوا فی الأرض» بر «براءه من الله ورسوله» با حرف «فاء»، می تواند اشاره به این نکته باشد که: تعرض به دشمن در چهار ماه از سال، ممنوع است و خداوند بر اساس همین قانون، مشرکان را در این چهار ماه آزاد می گذارد.

47- امنیت در مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 97 - 19، 8، 7

7 - امنیت کامل برای کسانی که وارد کعبه می شوند .

و من دخله کان امنأ

8 - لزوم حفظ و برقراری امنیت در کعبه

و من دخله کان امنأ

بنابراینکه جمله خبریه در مقام انشاء باشد.

19 - کسی که در خارج حرم مرتکب جرم شده و به حرم پناه می برد ، از تعقیب در امان است .

و من دخله کان امنأ

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: اذ احدث العبد فی غیر الحرم جنایه ثم فرّ الی الحرم لم یسع لأحد ان یأخذه فی الحرم.

کافی، ج 4، ص 226، ح 2؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 299، ح 5.

48- امنیت در مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 12

12- مصر، دیاری بهره مند از امنیت در عصر یوسف (ع)

ص: 385

ادخلوا مصر إن شاء الله آمين

49- امنیت دنیوی عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 33 - 1

1- حضرت عیسی (ع) در گهواره، برخورداري خود را از سلامت و امنیت کامل، در مراحل تولد، مرگ و رستاخیز، اعلام کرد.

والسلم علی یوم ولدت و یوم أموت و یوم أبعث حیاً

«ال» در «السلام» برای استغراق خصوصیات است، یعنی سلام کامل جامع و دارای همه خصوصیات، از همین جهت این سلام با سلام در مورد حضرت یحیی (ع) از نظر خصوصیات متفاوت است.

50- امنیت روحی جنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 2 - 6

6- رحم مادر برای جنین، جایی به غایت امن می باشد و جنین در آن از آسیب پذیری در برابر بسیاری از اضطراب های عصبی و روانی مادر در امان است.

یوم ترونها.. و تضع کلّ ذات حمل حملها

ذکر «سقط شدن جنین ها از رحم زنان باردار» در به تصویر کشاندن شدت و عظمت بی اندازه زلزله زمین در آستانه رستاخیز، اشعار به این حقیقت دارد که: رحم زنان برای جنین، با این که مکانی امن می باشد و در شرایط سخت و اضطراب آور مقاوم و آسیب ناپذیر است؛ لکن اضطراب ناشی از آن رویداد بی مانند، چنان است که تمامی زنان باردار از شدت ترس و اضطراب، سقط جنین خواهند کرد.

51- امنیت شامات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 8

8 - مردم سبأ، می توانستند از یمن تا شام را در هر وقت که بخواهند (شب یا روز) با امنیت کامل سفر کنند.

وقدّرنا فیها السیر سیروا فیها لیالی و ایّاماً آمین

52- امنیت شهیدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 170 - 13، 14

13 - سعادت و امنیت کامل شهدا و کشته شدگان در راه خدا

الّا خوف علیهم و لا هم یحزنون

کلمه «خوف» نکره است و پس از حرف نفی (لا)، دلالت بر نبودن هیچ گونه ترس و دلهره ای دارد؛ یعنی امنیت کامل.

14 - جاودانگی حیات، تنعم و امنیت خاطر شهیدان *

الّا خوف علیهم و لا هم یحزنون

نفی ترس و اندوه، مستلزم نفی فناپذیری است. چرا که از جمله اسباب ترس آفرین و غم انگیز، فناپذیری و نابودی است.

53- امنیت صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 8

8 - فرشتگان الهی، پیامدار امن و سرور برای یکتاپرستان پایدار بر حق

تتنزل علیهم الملئکه الّا تخافوا و لاتحزنوا

54- امنیت صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 14، 20

14 - تبدیل و جایگزین کردن ترس و اضطراب به امنیت و آرامش، وعده خداوند به مؤمنان دارای عمل صالح

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصلحت . . . و لیبدلنهم من بعد خوفهم أمنً

20 - عبادت خدای واحد و دوری از شرک، دلیل و سبب وعده خداوند به مؤمنان صدر اسلام برای اعطای خلافت، پیروزی و

امنیت به آنان

وعد الله الذين آمنوا... يعبدونني لا يشركون بي شيئاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «يعبدونني..» حال برای ضمائر غایب گذشته و یا جمله ای استینافیه بیانیه باشد؛ که در هر صورت بیانگر علت و دلیل اعطای خلافت پیروزی و امنیت به مؤمنان از سوی خداوند است.

55- امنیت قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 387

20 - قریش - 106 - 2 - 2

2 - قریش ، نیازمند امنیت در مسیر بیابان و قشلاق کردن خویش

لایلف قریش . ایلفهم رحله الشتاء و الصیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 3 - 6

6 - سپاس قریش از خداوند در برابر نعمت امنیت ، به پذیرش بندگی او بود .

الم تر کیف فعل ربک بأصحاب الفیل . . فلیعبدوا

56- امنیت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 146 - 2

2 - ثمودیان ، برخوردار از امنیت و رفاه کامل در سرزمین خویش

أترکون فی ما ههنا امنین

«ما» در «فی ما» اشاره به نعمت هائی دارد که بیان تفصیلی آن در آیات بعد آمده است. و «ههنا» نیز اشاره به سرزمین ثمودیان است.

57- امنیت قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 8

8 - مردم سبأ ، می توانستند از یمن تا شام را در هر وقت که بخواهند (شب یا روز) با امنیت کامل سفر کنند .

وقدّرنا فیها السیر سیروا فیها لیالی و آیامًا امنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 13

13 - ماجرای برخورداری اهل سبأ از نعمت های فراوان و امنیت و جاری شدن سیل در میان آنان و پراکندگی و متلاشی شدنشان ، آیات

متعددی از خدا در خود دارد .

لقد كان لسبإ في مسكنهم آية جنتان .. بلدة طيبة ورب غفور ... فأرسلنا عليهم س

ص: 388

58- امنیت کافران پناهنده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 7

7 - تضمین امنیت کفار محاربی که به منظور آشنایی با اسلام و معارف آن، پناهنده شوند و بازگرداندن آنان به مراکز امنشان - پس از دریافت معارف - لازم است .

وإن أحد من المشركين استجارك .. ثم أبلغه مأمنه

59- امنیت لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 8

8- فرشتگان مأمور عذاب، به لوط (ع) اطمینان دادند که مهاجمان، به او دسترسی پیدا نخواهند کرد و گزندى متوجه وی نخواهد شد .

قالوا يلوط انا رسل ربك لن يصلوا اليك

60- امنیت متقین در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 46 - 1

1- دعوت از تقوایبندگان برای ورود به بهشت، همراه با سلامت و امنیت کامل و به دور از هرگونه رنج، درد، ناخوشی و ناامنی است .

إن المتقين فى جنّات و عیون

«باء» در «بسلام» در معنای «مصاحبت» به کار رفته است.

61- امنیت مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 12

12 - لزوم تأمین امنیت حرم الهی در ماه های حرام

يسئلونك عن الشهر الحرام قتال فيه قل قتال فيه كبير

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 389

11 - حج - 22 - 25 - 13

13 - مکه (مسجد الحرام و محدوده آن) باید محیطی امن برای همگان باشد .

سواء العکف فیه و الباد

62- امنیت مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 27 - 2

2- رؤیای پیامبر ، نمایانگر ورود مسلمانان به مسجدالحرام با امنیت و سر تراشیدن و کوتاه کردن مو

لقد صدق الله رسوله الرءیا بالحق لتدخلن المسجد الحرام ان شاء الله امنين محلّ

63- امنیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 11

11 - مشرکان می پنداشتند امنیت آنان با پرستش بتها و دیگر معبودها تأمین می گردد.

فأى الفريقين أحق بالأمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قريش - 106 - 4 - 13

13 - خداوند ، برای غیر موحدان نیز از نعمت امنیت دریغ نمیورزد .

فليعبدوا .. وءامنهم من خوف

64- امنیت مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 1,7,8,12,13

1 - تبدیل زمین های اطراف کعبه به شهری دارای امنیت ، درخواست ابراهیم (ع) از درگاه خداوند

و إذ قال إبراهيم رب اجعل هذا بلداً آمناً

ظاهر آن است که مشارالیه «هذا» زمینهای اطراف کعبه باشد. بر این مبنا جمله «اجعل...» حاکی از دو درخواست است: 1- شهر شدن زمینهای اطراف کعبه؛ 2- برقرار بودن امنیت در آن شهر. قابل ذکر است که کلمه «بلد» به معنای سرزمین دارای حدود و مشخصات و نیز به معنای شهر است. برداشت فوق بر اساس دومین احتمال می باشد.

ص: 390

7- امنیت و فراوانی نعمت در شهر مکه ، اموری کارساز در تحقّق اهداف ابراهیم (ع)

إني جاعلك للناس إماماً .. إذ قال إبراهيم رب اجعل هذا بلداً آمناً و ارزق أهله

مطرح شدن امامت ابراهیم(ع) و مسؤولیت او برای تطهیر کعبه و آماده سازی آن برای پرستش خدا، و سپس نقل دعای آن حضرت (درخواست امنیت شهر مکه و رونق اقتصادی آن)، بیانگر برداشت فوق است.

8- شهر مکه ، حتی برای کافران نیز باید جایگاهی امن باشد .

رب اجعل هذا بلداً آمناً و ارزق .. من آمن منهم باللّه و اليوم الآخر

از اینکه ابراهیم(ع) دومین دعای خویش؛ یعنی، اعطای ثمرات را به مؤمنان اختصاص داد، ولی امنیت شهر مکه را به طور مطلق آورد، می توان به این نتیجه رسید که: آن حضرت امنیت مکه را برای همگان حتی برای کافران خواسته بود.

12- خداوند ، دعای حضرت ابراهیم (ع) (شهر شدن سرزمین مکه و امنیت و رفاه مؤمنان آن) را مستجاب کرد .

رب اجعل .. قال و من كفر فأمته قليلاً

ابراهیم، در دعای خویش اشاره به این داشت که: خداوند، کافران مکه را از روزیهای خویش محروم سازد. جمله «و من كفر فأمته» (ولی آن کس که کافر شود او را بهره ای اندک خواهم داد) پاسخ منفی خداوند به این تقاضای ابراهیم است. رد بخشی از یک درخواست، حکایت از اجابت دیگر درخواستها دارد.

13- دعای ابراهیم (ع) برای امنیت مکه و برخوردار شدن مؤمنان آن سرزمین از مواهب الهی ، خاطره ای شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ قال إبراهيم رب اجعل هذا بلداً آمناً و ارزق أهله

برداشت فوق بر این اساس است که «إذ» مفعول برای فعل مقدر «اذکر» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 35 - 4

4- مکه ، حرم امن الهی است .

ربّ اجعل هذا البلد آمناً

نقل دعای حضرت ابراهیم(ع) با لسان تمجید، گویای استجاب آن دعا از جانب خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- سرزمین مکه از دیرباز ، از نعمت های دنیوی برخوردار و از حوادث هلاکت بار و عذاب های الهی محفوظ بود .

بل متّعنا هؤلاء وءاباءهم حتی طال علیهم العمر

این که خداوند مردم مکه و اجدادشان را از بهره های دنیوی به مدت طولانی، برخوردار کرد، حکایت از امنیت و مصونیت دیر پای سرزمین مکه از حوادث هلاکت بار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 13

13 - مکه (مسجد الحرام و محدوده آن) باید محیطی امن برای همگان باشد .

سواء العکف فیه و الباد

ص: 391

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 10

10 - سرزمین مکه ، حرم امن الهی

أولم نمکن لهم حرماً آمناً

65- امنیت مکه در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 3 - 3

3 - مکه در عصر بعثت ، شهری امن بوده و ساکنان آن ، باید همواره در امنیت باشند .

و هذا البلد الأمين

توصیف مکه به «آمین»، یا به معنای «ذو الأمن» و یا به معنای مفعولی (مأمون فیه) است. این توصیف، علاوه بر بیان وجود امنیت در آن، نشانگر آن است که خداوند، خواهان تداوم یافتن امنیت آن در همه زمان ها است.

66- امنیت موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 13، 10

10 - موحدان، به جهت توحید و یکتا پرستی، سزاوار در امان بودن از خشم خداوند هستند.

و لاتخافون أنکم أشركتم بالله .. فأی الفریقین أحق بالأمن

13 - در امان نبودن مشرکان از خشم خداوند و امنیت داشتن موحدان از آن حقیقتی متکی بر علم و آگاهی است.

فأی الفریقین أحق بالأمن إن کنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 8

8 - فرشتگان الهی ، پیامدار امن و سرور برای یکتاپرستان پایدار بر حق

تتنزل عليهم الملكة ألا تخافوا ولا تحزنوا

67- امنیت موسی (ع) در رود نیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 392

4 - خداوند به مادر موسی (ع) اطمینان بخشید که آب خروشان نیل، صندوق حامل موسی (ع) را به ساحل خواهد افکند.

فلیلقه الیمّ بالساحل

امر به دریا که باید صندوق را به ساحل بیفکند، مجاز و برای مبالغه در این است که آمدن صندوق به همراه جریان آب تا کناره رودخانه و افکنده شدن آن به خشکی، قطعی است.

68- امنیت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 15، 5

5 - خداوند، مؤمنان به آیات خود را در سلامت و امنیت واقعی قرار می دهد.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم

سلام خداوند لفظ و کلام نیست، بلکه فعلی از افعال اوست که همان نزول سلامتی و امنیت از جانب اوست. راغب اصفهانی در این مورد گوید: «السلامه التعری من الأفات الظاهره و الباطنه ... کل ذلك من الناس بالقول، و من الله تعالی بالفعل».

15 - کسانی را که دارای زمینه مساعدی برای گرایش به ایمان هستند، باید به رحمت و امنیت خداوندی امیدوار کرد.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربکم علی نفسه الرحمه

گزینش جمله توصیفی «الذین يؤمنون» به جای «المؤمنون» و یا «ءامنوا»، با توجه به معنای فعل مضارع، اشاره به مطلب فوق می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 1

1 - مؤمنانی که ایمانشان از هر گونه شرک پیراسته باشد، از موهبت امنیت الهی برخوردار و از خشم و عذاب او مصون هستند.

الذین ءامنوا و لم یلبسوا ایمنهم بظلم أولئک لهم الأمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 20، 14

14 - تبدیل و جایگزین کردن ترس و اضطراب به امنیت و آرامش ، وعده خداوند به مؤمنان دارای عمل صالح

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصلحت . . . و ليبدلنهم من بعد خوفهم أمناً

20 - عبادت خدای واحد و دوری از شرک ، دلیل و سبب وعده خداوند به مؤمنان صدر اسلام برای اعطای خلافت ، پیروزی و امنیت به آنان

وعد الله الذين ءامنوا . . . يعبدونني لا يشركون بي شيئاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «يعبدونني. . .» حال برای ضمائر غایب گذشته و یا جمله ای استینافیه بیانیه باشد؛ که در هر صورت بیانگر علت و دلیل اعطای خلافت پیروزی و امنیت به مؤمنان از سوی خداوند است.

ص: 393

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 2

2- منت نهادن خداوند بر مؤمنان، به خاطر مصون ماندن از گزند مشرکان، با وجود حضور در قلب سرزمین آنان

و هو الذی کفّ أیدیهم عنکم... ببطن مکه

مراد از «بطن مکه» محل صلح حدیبیه است که سرزمینی نزدیک به مکه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 27 - 6،12،16

6- اعجاز قرآن، در پیشگویی ورود حتمی مسلمانان به مسجدالحرام همراه با آرامش و امنیت

لتدخلنّ المسجد الحرام... ءامنین

با توجه به این که رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و وعده خداوند، دو سال پس از حدیبیه به کامل ترین صورت تحقق یافت؛ مطلب بالا استفاده می شود.

12- تضمین الهی به مؤمنان، در انجام تمامی اعمال « عمره القضا » با امنیت و آرامش کامل

لتدخلنّ المسجد الحرام إن شاء الله ءامنین.. لاتخافون

تعبیر «آمنین» و تکرار آن در قالب «لاتخافون»، می رساند که ورود مسلمانان به مکه، همراه با امنیت بوده و پایان مراسم عمره نیز، آمیخته با آرامش تضمین شده است.

16- صلح حدیبیه، تدبیر الهی و زمینه ساز ورود مؤمنان به مسجدالحرام، با امنیت و آرامش

فعلم ما لم تعلموا فجعل من دون ذلك فتحاً قريباً

«ذلك» اشاره به «لتدخلنّ» و «فتحاً قريباً» نظر به صلح حدیبیه دارد؛ یعنی، خداوند می دانست که جز در سایه صلحی، همانند صلح حدیبیه، امنیت مسلمانان برای ورود به مسجد الحرام و انجام عمره، میسر نمی شد.

69- امنیت مؤمنان به قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 27 - 9

9 - معتقدان به قیامت ، به دور از باطل گرایی و ایمن از زیان اخروی

یومئذ یخسر المبطلون

برداشت بالا، با استفاده از مفهوم آیه صورت گرفته است.

70- امنیت هنگام قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 15 - 6

ص: 394

6- انسان در لحظه مرگ (نظیر زمان ولادت و هنگامه رستاخیز) نیازمند سلامت و امنیتی ویژه از جانب خداوند

و سلم علیه یوم ولد و یوم یموت و یوم یبعث حیًا

نکره بودن «سلام» بیانگر برجستگی آن است و مراد از سلامت هنگام مرگ، در امان بودن از مواجه شدن با امری ناخوشایند، نظیر وحشت و اضطراب و نومیدی و .. است.

71- امنیت هنگام مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 33 - 6

6- نیاز انسان به سلامت و امنیت الهی ، حتی در لحظه مرگ

والسلم علیّ . . . یوم أموت

مراد از سلامت هنگام مرگ، دور ماندن از وحشت، نومیدی، اضطراب و نظایر آن است که منکران خدا و معاد به آن گرفتار می شوند.

72- امنیت هنگام ولادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 15 - 6

6- انسان در لحظه مرگ (نظیر زمان ولادت و هنگامه رستاخیز) نیازمند سلامت و امنیتی ویژه از جانب خداوند

و سلم علیه یوم ولد و یوم یموت و یوم یبعث حیًا

نکره بودن «سلام» بیانگر برجستگی آن است و مراد از سلامت هنگام مرگ، در امان بودن از مواجه شدن با امری ناخوشایند، نظیر وحشت و اضطراب و نومیدی و .. است.

73- امنیت هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 2

2- هود (ع) به خاطر توکلش بر خداوند ، مطمئن به محفوظ ماندن از دسیسه ها و توطئه های قوم عاد بود .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. إنی توکلت علی الله

جمله «ینی توکلت..» بیان علت برای معنای کنایی «فکیدونی جمیاً...» است و آن معنای کنایی، عجز و ناتوانی قوم عاد بر ضربه زدن به هود(ع) می باشد.

ص: 395

74- امنیت یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 15 - 3, 2

2- حضرت یحیی (ع) به هنگام زاده شدن از هرگزند و کاستی در امان بود و همه زمینه ها و شرایط لازم برای رشد و کمال را داشت .

و سلم علیه یوم ولد

«سلام» دارای چند معنا است، از جمله به معنای سلامتی از هرگزند و آفت است، البته سلام از جانب خداوند جنبه تکوینی دارد و خبر از متن حوادث می دهد؛ لذا «سلام علیه»؛ یعنی، از جانب خداوند عافیت یحیی از هرگزند جسمی و انحراف عقیدتی تضمین شده است.

3- یحیی (ع) به هنگام مرگ و در روز رستاخیز ، مصون از هرگونه رنج و عذاب

و سلم علیه . . . یوم یموت و یوم یبعث حیاً

«ولد» فعل ماضی و «یموت» مضارع است. این تغییر سیاق نشان می دهد که مفاد آیه، زمان حیات یحیی را منعکس می کند که خداوند در آن زمان از سلامتی او در میلاد خبر داده و سلامتی مرگ و رستاخیز او را تضمین کرده و نوید می دهد.

75- اهتمام ابراهیم (ع) به امنیت مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 8

8- عنایت و توجه خاص حضرت ابراهیم (ع) به حرمت و امنیت مکه

و إذ قال إبرهیم ربّ اجعل هذا البلد آمناً

از اینکه حضرت ابراهیم (ع) در دعای خویش ابتدا امنیت شهر مکه را مطرح ساخت و آن را از هدایت فرزندانش مقدم شمرد، اهمیت امنیت مکه نزد ایشان و عنایت ویژه او نسبت به این مسأله به دست می آید.

76- اهمیت امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 13, 9

9 - تأمین امنیت و رفاه مردم و ایجاد زمینه های عبادت و بندگی ، از وظایف امامان و پیشوایان دینی است .

إني جاعلك للناس إماماً .. طهرا بيتي للطائفين ... رب اجعل هذا بلداً آمناً وار

13 - دعای ابراهیم (ع) برای امنیت مکه و برخوردار شدن مؤمنان آن سرزمین از مواهب الهی ، خاطره ای شایسته و بایسته به یادداشتن

ص: 396

و إذ قال إبراهيم رب اجعل هذا بلداً آمناً و ارزق أهله

برداشت فوق بر این اساس است که «إذ» مفعول برای فعل مقدر «اذکر» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 22

22 - سلب امنیّت مردم ، بزرگتر از آدم کشی است .

و الفتنة اكبر من القتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 11

11 - ایجاد امنیّت و آرامش از اهداف فرمان الهی به تعقیب و کشتن دشمنان توطئه گر و جنگ طلب

فان لم يعتزلوكم و یلقوا الیکم السلم و یکفوا ایدیهم فخذوهم و اقتلوهم حیث ثقتمو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 16 - 2،6

2 - خداوند ، هدایتگر انسان ها به راه های سلامت ، امنیت و صلح ، به وسیله پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

یهدی به الله من اتبع رضونه سبل السلم

مقصود از ضمیر «به»، پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز می تواند باشد. زیرا پیامبر (نور) و قرآن (کتاب مبین) پیگیر هدفی واحد هستند و به منزله یک چیز به شمار می آیند.

6 - رسیدن به راه های سلامت و امنیت ، از اهداف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قد جاءکم رسولنا .. یهدی به الله من اتبع رضونه سبل السلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 24

24 - ایجاد صلح و امنیت و جلوگیری از فساد و ریختن خون بی گناهان ، از اهداف رسالت انبیا

من قتل نفساً بغير نفس او فساد فى الارض . . . و لقد جاءتهم رسلنا بالبينت

اشاره به رسالت انبيا با دلايل روشن پس از بيان عقوبت قتل و پاداش حفظ حيات انسانها، بيانگر جايگاه اين تعاليم در رسالت انبياي الهى است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 54 - 5

5 - خداوند، مؤمنان به آيات خود را در سلامت و امنيت واقعى قرار مى دهد.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بأيتنا فقل سلم عليكم

سلام خداوند لفظ و كلام نيست، بلكه فعلى از افعال اوست كه همان نزول سلامتى و امنيت از جانب اوست. راغب اصفهاني در اين مورد گويد: «السلامه التعرى من الأفت الظاهره و الباطنه ... كل ذلك من الناس بالقول، و من الله تعالى بالفعل».

ص: 397

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 46 - 5

5- سلامتی و امنیت ، اهمیت و ارزشی چشمگیر در نزد انسان ها دارد .

ادخلوها بسلم ءامنين

از اینکه خداوند، سلامتی و امنیت را از نخستین پادشاهای تقوایندگان در بهشت برشمرده و به انسانها، آنها را نوید داده است، مطلب فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 18

18 - ایجاد صلح و امنیت از اهداف پیامبران الهی است .

والسلم علی من اتبع الهدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 13 - 14

14 - زندگی و امنیت فکری ، امری حیاتی برای انسان ها است .

و یستذن . . . یقولون إن بیوتنا عوره

از این که منافقان، خانه و کاشانه خود را بهانه می گیرند تا به وسیله آن، جهاد را ترک کنند، نشان می دهد که زندگی و داشتن امنیت خاطر درباره آن، امری حیاتی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 12، 14

12 - امنیت ، فراهم آورنده زمینه مناسب برای عبادت خداوند است .

فلیعبدوا . . . و ءامنهم من خوف

14 - تلاش برای ایجاد امنیت ، پیش از تبلیغ خداپرستی ، کاری الهی و از بین برنده بهانه مشرکان در ترک عبادت است .

فليعبدوا... وءامنهم من خوف

77- اهميت امنيت اجتماعي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 2 - 35

35 - اسلام، فراخوان مردم به برقراري صلح و امنيت اجتماعي در ميان خویش *

يأيتها الذين ءامنوا... ان تعتدوا

ص: 398

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 38 - 10

10 - ایجاد امنیت در جامعه و بازداشتن مجرمان از ارتکاب جرم ، فلسفه تشریح حدود

نکلا من الله

«نکلا» همچون «جزاء» مفعول له برای «فاقطعوا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 12

12 - برخورداری جامعه از امنیت اجتماعی و توان دفاعی و امکانات اقتصادی ، از نعمت های مهم الهی

فاویکم و ایدکم بنصره و رزقکم من الطیبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 9

9- امنیت و آرامش در محیط زندگی ، با اهمیت و ارزشمند است .

ربّ اجعل هذا البلد آمناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 14

14 - امنیت ، از شرایط و زمینه های لازم برای رشد و شکوفایی اقتصادی و دادوستد

أولم نمکن لهم حرماً آمناً یجیئ الیه ثمرت کلّ شیء

از تقدیم مسأله امنیت شهر مکه بر شکوفایی اقتصادی آن در آیه بالا ، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 6 - 9

9- لزوم دقت و احتیاط ، در زمینه امور مرتبط به سرنوشت مردم و امنیت جامعه

فتَبَيَّنُوا أَن تَصِيبُوا قَوْمًا بَجهله

تعلیل «أن تصیبوا قوماً»، می رساند که نفس ارتباط داشتن یک موضوع با سرنوشت مردم و امنیت اجتماعی - صرف نظر از این که مخبر فاسق یا غیر فاسق - دارای اهمیت است و هر جا که موضوع از این ناحیه مبهم باشد، باید مورد دقت قرار گیرد.

78- اهمیت امنیت از مکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 12

12- لزوم تلاش برای در امان ماندن از مکر و حيله ديگران

ص: 399

لا تقصص... فیکیدوا لک کیداً

79- اهمیت امنیت اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 13

13- برخورداری جوامع از امنیت و نبود هراس برای تأمین معیشت ، امری مطلوب از دیدگاه قرآن و پیامبران

قال ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنین

80- اهمیت امنیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 23 - 3

3- رعایت جوانب امنیتی و حفاظتی در گریز بنی اسرائیل از نظام فرعونى

فأسر... لیلاً

81- اهمیت امنیت جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 10

10 - اجرای حدود الهی ، روشی برای مبارزه با فساد اجتماعی و پاسداری از امنیت جامعه

انما جزوا الذین یحاربون الله ورسوله و یسعون فی الارض فساداً ان یقتلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 13

13- برخورداری جوامع از امنیت و نبود هراس برای تأمین معیشت ، امری مطلوب از دیدگاه قرآن و پیامبران

قال ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنین

82- اهمیت امنیت در خانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 27 - 3

ص: 400

3- اهتمام اسلام به حفظ امنیت و آسایش محیط خانه و پرهیز کردن از ایجاد مزاحمت و نا امنی در آن

لاتدخلوا بیوتاً غیر بیوتکم حتی تستأنسوا

83- اهمیت امنیت در زندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 3

3- دستیابی انسان ها به زندگی آرام و امن و به دور از سلطه جباران ، امری بس مهم و ارزشمند

فأغرقته و من معه . . . اسکنوا الأرض

84- اهمیت امنیت مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 7

7- اهمیت آرامش و امنیت شهر مکه و مخدوش نشدن آن ، با درگیری مؤمنان و مکیان *

و هو الذی کفّ أیدیهم عنکم و أیدیکم عنهم بیطن مکه

برداشت یاد شده بدان احتمال است که آیه شریفه در عین امتنان بر مؤمنان، اشاره ای داشته باشد به حرمت سرزمین مکه و این که خداوند نخواست است با درگیری مؤمنان و مشرکان، این حرمت شکسته شود.

85- اهمیت رعایت مسائل امنیتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 23 - 4

4- لزوم توجه مؤمنان به ابعاد حفاظتی در مبارزه خویش علیه کفر

فأسر . . . لیلاً

86- بشارت امنیت به بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - بشارت دربانان بهشت به تقوایندگان ، مبنی بر در امنیت و سلامت بودن آنان در بهشت جاویدان

وقال لهم خزنتها سلم عليكم

ص: 401

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که عبارت «قال لهم خزنوها سلام»، جمله اخباری باشد؛ یعنی، درصدد اخبار از آینده تقوایبندگان در بهشت و در واقع بشارت به ایشان باشد.

87- بشارت امنیت در مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 11

11- یوسف (ع) به پدر و مادر و بستگانش نوید داد که به خواست خدا در مصر، از امنیت برخوردار بوده و از عواقب قحطی در امان خواهند بود.

قال ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنین

«آمن» (مصدر آمین) به معنای هراس نداشتن و برخوردار بودن از اطمینان خاطر است - که به مناسبت زمان (دوران قحطی) و مکان (ورود به مملکت دیگران) - مصداق بارز از امنیت، دغدغه معاش نداشتن و در امان بودن از ناحیه حکومت است.

88- تضمین امنیت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 31 - 5

5- تضمین خدا نسبت به امنیت داشتن موسی (ع) از گزند عصای اژدها شده

إِنك من الأمنین

متعلق «آمین» محذوف و به تقدیر «الآمینین منها» می باشد؛ یعنی، تو از جمله کسانی هستی که از آسیب عصای اژدها شده، در امان اند.

89- حتمیت امنیت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 33 - 3

3- سلامت و امنیت کامل برای عیسی (ع) در لحظه مرگ و هنگامه رستاخیز، تضمین شده و تغییر ناپذیر است.

والسلم علیّ . . . یوم أموت و یوم أبعث حیّاً

90- حتمیت امنیت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 402

3- کافران، از جلوگیری از تحقق وعده الهی مبنی بر حاکمیت فراگیری اهل ایمان و پیروزی و امنیت آنان در هر جای دنیا، ناتوانند.

وعد الله الذین ءامنوا .. لیستخلفنهم فی الأرض ... لاتحسبن الذین کفروا معجزین

برداشت فوق، از ارتباط میان این آیه و دو آیه قبل، استفاده شده است.

91- حرمت سلب امنیت از کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 6

6 - تعرض به کفار و سلب امنیت از آنان در اماکن سکونتشان، جایز نیست.

فأجره حتی یسمع کلم الله ثم أبلغه مأمنه

92- حفظ امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 11

11 - ضرورت پاسداری از امنیت و سلامت جامعه ایمانی با سرکوب آشوبگران و فسادانگیزان

انما جزوا الذین یحاربون الله ورسوله و یسعون فی الارض فساداً ان یقتلوا

93- حفظ امنیت پناهندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 7

7 - تضمین امنیت کفار محاربی که به منظور آشنایی با اسلام و معارف آن، پناهنده شوند و بازگرداندن آنان به مراکز امنشان - پس از دریافت معارف - لازم است.

وإن أحد من المشرکین استجارک .. ثم أبلغه مأمنه

94- حفظ امنیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 5

ص: 403

5- دستور الهی مبنی بر رساندن مشرکان به مراکز امن خودشان، پس از استماع و دریافت پیام وحی از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فأجره حتى يسمع كلم الله ثم أبلغه مأمنه

95- درخواست امنیت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 5

5- منکران معاد، با مشاهده ملائکه در قیامت، از آنان درخواست خواهند کرد که متعرض ایشان نشده و اقدامی علیه آنان انجام ندهند.

يوم يرون الملكة لابشرى... و يقولون حجراً محجوراً

«حجراً محجوراً» سخنی است که عرب به هنگام روبه رو شدن با دشمن و یا هجوم بلا و حوادث هولناک می گوید و مقصود اصلی در این کلام، امان خواستن و پناه بردن است.

96- درخواست امنیت مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 35 - 3, 5, 2

2- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند درخواست امنیت برای سرزمین مکه کرد.

و إذ قال إبرهیم ربّ اجعل هذا البلد آمناً

3- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند، وضع قوانین برای تأمین امنیت و حفظ حرمت مکه را خواستار گردید.

و إذ قال إبرهیم ربّ اجعل هذا البلد آمناً

برداشت فوق مبتنی بر این است که مقصود از «اجعل»، جعل تشریحی باشد، چنان که دستورهای متعددی در همین باره در اسلام تشریح شد.

5- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند درخواست امنیت و مصونیت سرزمین مکه از نفوذ و رخنه آیین شرک و بت پرستی کرد.*

و إذ قال إبرهیم ربّ اجعل هذا البلد آمناً

درخواست حضرت ابراهیم (ع) برای مصونیت خود و خاندانش از گرایش به شرک، می تواند قرینه ای باشد بر اینکه مقصود از امنیت مکه، مصونیت آن از شرّ نفوذ آیین شرک و بت پرستی است.

97- زمينه امنيت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 15 - 7

ص: 404

7- تقوا، احسان به پدر و مادر، پرهیز از سلطه جویی و عصیان، زمینه ساز فرجامی سرشار از سلامت و امنیت کامل است.

بِرَّاءٍ بُولَدِيهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا . و سلم عليه يوم ولد و يوم يموت و يوم يبعث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 25 - 18

18 - دستیابی جامعه به منافع و سود های سرشار (مانند غنیمت ، امنیت و ...) یکی دیگر از ره آورد های جهاد در راه خداوند

و منفع للناس ... من ینصره

98- زمینه امنیت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 17

17 - تضمین سلامت و امنیت کامل برای فرعون - در صورت پذیرش ایمان - از جمله پیام های الهی برای فرعون بود .

فقولاً .. والسلم علی من اتبع الهدی

99- زمینه امنیت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 21

21 - عبادت خالصانه خدای یکتا، زمینه ساز حاکمیت، پیروزی و امنیت مؤمنان

وعد الله الذین ءامنوا .. یعبدوننی لایشركون بی شیئاً

100- زمینه سلب امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 6 - 8

8 - نقش ویرانگر منابع خبری فاسد، در مناسبات و امنیت جوامع

إن جاءکم فاسق بنیا .. أن تصیبوا قومًا بجهله

از تعلیل «أن تصیبوا قوماً بجهاله» و متفرع شدن آن بر فسق مخبر، مطلب بالا نتیجه گیری می شود.

ص: 405

101- سرزنش احساس امنیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 3

3- احساس امنیت مشرکان توطئه گر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مورد سرزنش خداوند است .

أفامن الذين مكروا السيئات

همزه «أفامن» برای استفهام توییخی است.

102- سلب امنیت از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 3

3 - جنگ ، سلب کردن امنیت دشمن و ممانعت از سیر و سیاحت آنان در ماه های حرام ، ممنوع است .

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا

103- شرایط امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 13

13 - ثبات و پایداری در راه توحید ، شرط ایمنی از هر حزن و هراس و برخورداری از بهشت

إنّ الذين قالوا .. كنتم توعدون

104- علاقه به امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 48 - 4

4- دور بودن از رنج و تعب ، زندگی توأم با سلامتی و امنیت و ماندگاری و جاودانگی ، از اموری که مورد علاقه شدید انسان است .

لايمسهم فيها نصب و ما هم منها بمخرجين

ذکر وضعیت متقین در بهشت، به منظور تشویق انسانها جهت پیوستن به صفوف تقوایندگان است. طبیعی است ذکر این وضعیت، باید به گونه ای باشد که مطلوب انسانها و مورد علاقه آنها باشد.

ص: 406

105- عوامل امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 6

6 - صبر و تقوای اهل ایمان ، موجب ایمن شدن آنان در برابر توطئه ها و دسیسه دشمنان

و ان تصبروا و تتقوا لا یضرکم کیدهم شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 84 - 9

9 - جهاد ، مایه مصونیت جوامع ایمانی از گزند کافران و مشرکان

حرّض المؤمنین عسی الله ان یکفّ بأس الذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 16 - 1،7

1 - خداوند کسانی را که در پی جلب رضایت اویند در راه های سلامت ، امنیت و صلح قرار می دهد .

یهدی به الله من اتبع رضونه سبل السلم

مراد از هدایت، رساندن به راههای سلامت است، نه فقط راهنمایی به آن. چون صرف راهنمایی برای همه انسانها موجود است، چه در پی رضایت الهی باشند و یا نباشند.

7 - صلح و امنیت ، در سایه هدایت های انبیای الهی

یهدی به الله من اتبع رضونه سبل السلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 6

6 - دستاورد ایمان افراد جامعه به دور از هر گونه ظلم و شرک، امنیت است. *

الذین ءامنوا و لم یلبسوا .. أولئک لهم الأمن

گر چه «ظلم» در این آیه، به قرینه آیات گذشته، به شرک تفسیر شده، ولی منافاتی با عمومیت مفاد «ظلم» و «الامن» ندارد. بنابراین جامعه ایمانی در صورت دوری از ظلم به امنیت همه جانبه خواهد رسید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 19، 16

16 - پیروی از هدایت الهی، در پی دارنده سلامتی و امنیت است.

والسلم علی من اتبع الهدی

«سلام» اسم مصدر از باب تفعیل است و به معنای سلامتی و عافیت از آفت‌ها می‌باشد (لسان العرب). مقصود از سلامت در این آیه - به قرینه آیه بعد - در امان بودن از عذاب دنیا و آخرت است.

19 - ادیان الهی، هدایتگر مردم و وسیله رسیدن آنان به صلح و امنیت است.

والسلم علی من اتبع الهدی

ص: 407

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 15

15 - ایمان و عمل صالح ، (حاکمیت دین) موجب زدایش ترس و اضطراب و عامل امنیت و آرامش

وعد الله الذين آمنوا منكم و عملوا الصلحت . . . و لیبذلنهم من بعد خوفهم آمنً

106- عوامل امنیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 16

16- دستیابی جامعه به امنیت ، رشد و رفاه اقتصادی و یا ابتلای آن به فقر ، گرسنگی ، ناامنی و ترس ، در گرو اعمال افراد آن جامعه است

و ضرب الله مثلاً قریه كانت ءامنه مطمئنه . . . فكفرت بأنعم الله فأذقها الله لباس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 10

10 - نقش اساسی قدرت اقتصادی ، در امنیت و اقتدار سیاسی ملت ها *

فعجل لكم هذه و كفّ أیدی الناس عنكم

در صورتی که «كفّ..» مترتب بر فتح خیبر و غنایم آن (عجل لكم هذه) باشد و نتیجه آن شمرده شود؛ از آیه شریفه استفاده می شود که خداوند، برای امنیت بخشیدن به امت اسلامی در شرایط بحرانی، این مهم را از طریق تقویت بنیه اقتصادی ایشان، تأمین کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 6

6 - خود سرانه عمل نکردن مردم در مسائل مهم اجتماعی و وانهادن آن به رهبری الهی ، مایه مصونیت از خطرات ندامت بار

فتصبحوا علی ما فعلتم ندمین . و اعلموا أنّ فیکم رسول الله

از ارتباط دو آیه ؛ استفاده می شود که خداوند از مؤمنان خواسته است تا در زمینه مسائل اجتماعی و خطر آفرین، خودسرانه عمل نکنند و وجود رهبری الهی را نادیده نینگارند.

107- عوامل امنیت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 46 - 4

ص: 408

4- تقوا ، پیامددار فرجامی سعادت‌مند همراه با سلامتی و امنیت کامل در آخرت

إن المتقين في جنّاتٍ .. ادخلوها بسلم ءامنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 11

11 - امنیت و آرامش در عرصه قیامت ، ره آورد ایمان و عمل صالح است .

تری الظلمين مشفقين .. و الذين ءامنوا و عملوا الصلحت في روضات الجنّات

از مقابله دو گروه ستمکاران و مؤمنان و این که آیه شریفه هراس را به ستمکاران نسبت داده است، می توان استفاده کرد که مؤمنان در عرصه قیامت ترسی نداشته و در امنیت به سر خواهند برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 68 - 6

6 - عبودیت و تقوای الهی ، موجب امنیت روحی و آرامش روانی انسان در قیامت

المتّين . يعباد لا خوف عليكم اليوم و لا أنتم تحزنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 69 - 4

4 - ایمان و تسلیم همیشگی در برابر اراده الهی ، موجب امنیت و آرامش روحی انسان در قیامت

يعباد لا خوف عليكم اليوم .. و كانوا مسلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 51 - 2

2- تقوا و اجتناب از گناه ، فراهم آورنده امنیت اخروی برای انسان

إنّ المتّين في مقام أمين

108- عوامل امنیت اخروی مؤمنان

1 - مؤمنان ی که دارای اعمالی صالح باشند ، در قیامت از هرگونه تباهی و کاستی در ثمره کار خویش مصون خواهند بود .

و من يعمل من الصلحت و هو مؤمن فلا یخاف ظلماً و لاهضماً

«هضم»؛ یعنی، ناقص کردن و کاستن (مصباح). بنابراین «لایخاف ظلماً و لاهضماً»؛ یعنی، نه کسی ستمی بر او روا می دارد تا به ناحق او را مؤاخذه کند و نه نقصان و کاستی در جزای عمل او پدید می آید.

ص: 409

109- عوامل امنیت قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 1 - 8

8 - کعبه وسیله اتحاد ، امنیت ، اعتبار و تحصیل مال قریش

لایلف قریش

اگر «ایلاف» در این آیه، عام و در آیه بعد خاص باشد؛ می توان گفت که در این آیه، ائتلاف قریش با یکدیگر نیز مورد نظر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 10، 11

10 - امنیت قریش ، مرهون وجود کعبه و امنیت آن بود .

ربّ هذا البيت . . . وءامنهم من خوف

تعبیر «ربّ هذا البيت» به جای «الله» - پیش از توصیف خداوند به پدید آورنده امنیت - نشانگر نقش کعبه در امنیت قریش است که قبایل عرب، آنها را اهل حرم دانسته و به آنان تعرض نمی کردند. ارتباط این سوره با سوره قبل، بیانگر نقش هلاکت اصحاب فیل، در پیدایش امنیت برای کعبه و در نتیجه برای قریش است.

11 - شکست اصحاب فیل ، از میان برنده زمینه تهاجم دیگران به مکه و برطرف سازنده ترس شدید قریش از دشمن

وءامنهم من خوف

نکره بودن «خوف»، بر شدّت آن دلالت دارد.

110- عوامل امنیت مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 13

13 - حرمت و قداست کعبه در نزد مردم جزیره العرب مانع از تجاوز دیگران به مکه و برهم زدن امنیت و آرامش ساکنان آن

أولم نمکن لهم حرماً امنًا

111- عوامل سلب امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 9

9 - کشتن نابحق یک فرد، هتک حرمت انسانیت و سلب امنیت از همگان *

ص: 410

من قتل .. فکانما قتل الناس جميعاً

برابری قتل یک انسان با قتل همگان، می تواند به این معنا باشد که قاتل، حرمت انسانی را هتک کرده و در حقیقت امنیت جانی را از همگان سلب کرده است.

112- غفلت هنگام امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 67 - 6

6- انسان ها پس از رهایی از خطر های مرگ آفرین ، خدا را فراموش می کنند و از حق روی گردان می شوند .

فلما نجّکم إلى البرّ أعرضتم

113- فلسفه امنیت اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 15

15 - رفع گرسنگی و ناامنی از ساکنان مکه ، در راستای اعتلا و شکوفایی کعبه و از جلوه های ربوبیت خداوند است .

ربّ هذا البيت . الذی أطعمهم من جوع وءامنهم من خوف

«الذی»، وصف «ربّ» و بیانگر جلوه های آن است.

114- گرایش به امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 9

9 - گرایش فطری انسان به تحصیل امنیت خاطر و آسایش روان

فمن ءامن و أصلح فلا خوف علیهم و لا هم یحزنون

تکیه بر دستاورد امنیت خاطر در رسالت پیامبران، گویای ریشه دار بودن چنین خواسته ای در آدمیان است.

115- منشأ امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 16

16 - خداوند ، منشأ تمام نعمت ها (مانند سلامتی ، امنیت و گشایش روزی) و تمام بلا ها (از قبیل بیماری ، ترس و گرسنگی)

ص: 411

و ان تصبهم حسنةً يقولوا هذه من عند الله و ان تصبهم سيئه يقولوا هذه من عندك قل

از ائمه معصومین (ع) در معنای حسنات و سیئات در آیه فوق روایت شده است: .. الصحة و السلامة و الامن و السعه فى الرزق و قد سمّاها الله حسنات ... يعنى بالسيئه هاهنا المرض و الخوف و الجوع ...

تفسیر قمی، ج 1، ص 144؛ نورالثقلین، ج 1، ص 519، ح 416.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 99 - 4

4- توقف درگیری ها و برقراری آرامش و امنیت میان انسان ها ، منوط به خواست خداوند است .

و تركنا بعضهم يومئذ يموج فى بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مريم - 19 - 15 - 6

6- انسان در لحظه مرگ (نظیر زمان ولادت و هنگامه رستاخیز) نیازمند سلامت و امنیتی ویژه از جانب خداوند

و سلم عليه يوم ولد و يوم يموت و يوم يبعث حياً

نکره بودن «سلام» بیانگر برجستگی آن است و مراد از سلامت هنگام مرگ، در امان بودن از مواجه شدن با امری ناخوشایند، نظیر وحشت و اضطراب و نومیدی و ... است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 10 - 9

9- مقام قرب الهی ، مقام امن و سلامت

إني لا يخاف لدي المرسلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 23 - 9

9 - خداوند یگانه هستی ، ایمنی بخش خلق و نظام جهان

هو الله الذی لا إله إلا هو . . . المؤمن

116- منشأ امنیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 6

6- امنیت اجتماعی ، تبلور رحمت الهی است . *

هذا رحمه من ربّی

ص: 412

«هذا» اشاره به «سد و تمام جهات آن» است. از جمله آن، می تواند آثار بنای سد باشد که مهم ترین آن، ایجاد امنیت برای مردم آن سامان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 4

4- سلامت جامعه بشری و مصون ماندن آن از فساد و تباهی ، در گرو اجرای قوانین الهی و ایستادگی در برابر تمایلات حق ستیزان

و لو اتبع الحق أهواءهم لفسدت السموت والأرض و من فیهنّ

117- منشأ امنیت جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 6

6- تأمین سلامت و امنیت جامعه های بشری و ایجاد نعمت برای آنان ، به دست خدا و در اختیار اوست .

اهبط بسلم منا و برکت علیک و علی أمم ممن معک و أمم سنمتعهم

برداشت فوق ، از «منا» استفاده می شود. قابل ذکر است که کلمه «منا» در مورد «برکات» مقدر است ، چنان چه کلمه «علیک» در مورد

«بسلام» مقدر می باشد؛ یعنی: بسلام منا علیک و برکات منا علیک.

118- منشأ امنیت جنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 12

12- استقرار جنین در رحم و مصونیت آن از سقط شدن ، در گرو مشیت و اراده خدا است .

و تقرّ فی الأرحام مانشاء

119- منشأ امنیت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 33 - 1

1- حضرت عیسی (ع) در گهواره ، برخوردار از خود را از سلامت و امنیت کامل ، در مراحل تولد ، مرگ و رستاخیز ، اعلام کرد .

والسليم على يوم ولدت و يوم أموت و يوم أبعث حيًّا

«ال» در «السلام» برای استغراق خصوصیات است، یعنی سلام کامل جامع و دارای همه خصوصیات، از همین جهت این سلام با

ص: 413

سلام در مورد حضرت یحیی(ع) از نظر خصوصیات متفاوت است.

120- منشأ امنیت قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 2 - 5

5 - خداوند ، با از میان بردن سپاه ابرهه ، راه های کوچ زمستانی و تابستانی قریش را امنیت بخشید .

ایلفهم رحله الشتاء و الصيف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 8,9

8 - خداوند ، قریش را در سفر و حضر ، از امنیت کامل برخوردار ساخته و هراس آنان را از میان برد .

و ءامنهم من خوف

به قرینه آیات پیشین، مراد امنیت در مراحل کوچ و نیز رفع خطر فیل داران و نظایر آنها، در شهر مکه است.

9 - امنیت بخشیدن خداوند به قریش و از بین بردن ترس آنان ، عبادت او را بر آنان الزامی ساخت .

فلیعبدوا .. الذی ... و ءامنهم من خوف

121- منشأ امنیت مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 12,20,21

12 - بهره مندی ساکنان مکه از امنیت و آسایش کامل ، در سایه عنایت و توجه خداوند به آن سرزمین

أولم نمکن لهم حرماً آمناً

20 - بیشتر مردم مکه در عصر بعثت ، گرفتار جهل و ناآگاهی نسبت به تعلق اراده الهی بر تضمین امنیت آن مکان مقدس و تأمین روزی ساکنان آن بودند .

أولم نمکن لهم حرماً آمناً .. و لکن أكثرهم لا یعلمون

21 - جهل بیشتر مشرکان مکه به خاستگاه الهی امنیت و رفاه اقتصادی آن شهر، عامل روی گردانی آنان از پذیرش هدایت الهی (اسلام) بود.

وقالوا إن نتبع الهدى... ولكن أكثرهم لا يعلمون

ص: 414

122- منشأ امنیت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 16

16 - آرامش و امنیت یافتن مؤمنان به آیات خداوند، پرتویی از رحمت اوست.

فقل سلم علیکم کتب ربکم علی نفسه الرحمه

جمله «کتب ربکم» به منزله تعلیل برای «سلام علیکم» می باشد. یعنی رحمت الهی عامل سلامت یافتن مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 3

3 - مصون ماندن مؤمنان از گزند اهل مکه در جریان حدیبه ، نمودی از سنت الهی در یاری اهل ایمان

سنة الله . . . و هو الذی کفّ ایدیهم عنکم و ایدیکم عنهم ببطن مکه

123- نعمت امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 6

6 - تعیین خانه خدا برای حضور مردم و تأکید بر حفظ امنیت حاضران در آن محیط ، از نعمت های الهی و شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ جعلنا البیت مثابه للناس و أمناً

«إذ» مفعول برای «اذکروا» (به یاد داشته باشید) است و لام در «للناس» حکایت از آن دارد که قرار دادن کعبه برای حضور پیاپی مردم در جهت منافع آنان است، که از آن در برداشت، به نعمت تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 127 - 3

3 - امنیت و آرامش خاطر، نعمتهایی ارزنده

فمن یرد الله . . . لهم دارالسلم عند ربهم

یاد کردن از «دارالسلام» (خانه امن)، به عنوان پاداشی ویژه برای متذکران، بیانگر ویژگی این نعمت و ارزش فوق العاده آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 15

15- امنیت کشور و حفظ منافع ملت ، نعمتی شایسته سپاس گزاری

عَلَّمَنهُ صِنْعَهُ لِبُؤْسِ لَكُمْ . . . فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ

خداوند به خاطر آموزش صنعت اسلحه سازی به داوود(ع)، مردم را به شکرگزاری فرا خواند؛ ولی از آن جا که این صنعت باید در جهت منافع مردم (لکم) و حفظ آنان از تعرض دشمن باشد، به دست می آید که منافع مردم و امنیت آنان در برابر دشمن، هدف

ص: 415

اصلی و مطلوب نهایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 26

26 - کفران و ناسپاسی نعمت حاکمیت دین داران و امنیت در پناه دین ، نشان فسق و تبه کاری و خروج از راه حق و صواب است .

وعد الله الذین ءامنوا منکم ... لیستخلفنهم ... و لیمکنن لهم دینهم ... یعبدون

«فسق» به معنای عصیان و ترک فرمان های الهی و خروج از راه حق است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 67 - 11، 9

9 - امنیت مکه ، نعمت الهی و شایسته سپاسگزاری است .

أولم یروا أننا جعلنا حرمًا ءامنًا .. أفتالبطل یؤمنون و بنعمه الله یکفرون

11 - امنیت ، نعمتی الهی است و ناامنی و جوّ آدم ربایی ، امری نامطلوب و نکوهیده است .

أولم یروا أننا جعلنا حرمًا ءامنًا و یتخطّف الناس من حولهم أفتالبطل .. و بنع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 51 - 3

3 - امنیت و آرامش ، از نعمت های جهان آخرت

إنّ المتّقین فی مقام أمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 11 - 3

3 - برخورداري از جای امن ، هدایت و ثروت ، نعمت های الهی و سزاوار بازگو کردن برای دیگران است .

فاوی ... فهدی ... فأغنی ... و أمّا بنعمه ربّک فحدّث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - « فی المجمع ، فی تفسیر قوله تعالى « ثم لتسنلن يومئذ عن النعیم » [هو الأمان و الصحّه . . . روی ذلك عن أبي جعفر (ع) و أبي عبدالله (ع) ؛

در «مجمع البيان» درباره تفسیر سخن خداوند (« .. عن النعیم » آمده: «نعیم» امنیت و سلامتی است .. این مطلب از امام باقر و امام صادق(ع) روایت شده است».

ص: 416

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 2 - 3

3 - امنیت راه های کوچ زمستانی و تابستانی قریش ، نعمتی الهی و سزاوار سپاس

ایلفهم رحله الشتاء و الصيف

در برداشت یاد شده، سوره «قریش» مستقل از سوره «فیل» دانسته شده است. در این صورت، این آیه مانند آیه قبل، مربوط به «فلیعبدوا» در آیه بعد خواهد بود؛ یعنی، حال که این ایلاف تداوم یافته است، قریش باید خدا را بندگی کنند. گفتنی است که التزام به بندگی به پاس نعمت، شکرگزاری آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 3 - 6

6 - سپاس قریش از خداوند در برابر نعمت امنیت ، به پذیرش بندگی او بود .

ألم تر كيف فعل ربك بأصحاب الفيل . . . فليعبدوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 16

16 - برخورداری از غذا و امنیت ، نعمتی است که سپاس آن ، تنها عبادت خداوند است .

فليعبدوا ربّ هذا البيت . الذي أطعمهم من جوع وءامنهم من خوف

124- نعمت امنیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 2

2- امنیت و آرامش اجتماعی ، از نعمت های مهم الهی است .

قریه كانت ءامنه مطمئنّه . . . بأنعم الله

125- نعمت امنیت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- امنیت و آسایش ، مهم ترین نعمت در کنار زیبایی ها و طراوت های بهشت

فی مقام أمين . فی جنّات و عیون

برداشت بالا با توجه به این نکته است که قرآن، در مقام ذکر نعمت های اخروی متقین، از امنیت به عنوان نعمتی مهم و حتی

ص: 417

مقدم بر دیگر نعمت ها نام برده است.

126- نعمت امنیت راهها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 10، 9

9- وجود امنیت در راه ها ، نعمتی شایسته شکرگزاری

لقد كان لسيا في مسكنهم آية .. و اشكروا له ... و جعلنا بينهم ... سيروا فيها ..

10 - امکانات فراوان و امنیت راه ها ، نعمت هایی خدایی است .

و جعلنا بينهم و بين القرى .. قرى ظهريه ... سيروا فيها ... ءامنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 3

3- سبایان ، نعمت امنیت راه ها و نزدیکی منزل گاه های سفر را کفران نموده و به خویش ستم روا داشتند .

فقالوا ربنا بعد بين أسفارنا و ظلموا أنفسهم

127- نعمت امنیت مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 67 - 9

9- امنیت مکه ، نعمت الهی و شایسته سپاسگزاری است .

أولم يروا أننا جعلنا حرماً ءامناً .. أفبالبطل يؤمنون و بنعمه الله يكفرون

128- نیاز به امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 15 - 6

6- انسان در لحظه مرگ (نظیر زمان ولادت و هنگامه رستاخیز) نیازمند سلامت و امنیتی ویژه از جانب خداوند

و سلم عليه يوم ولد و يوم يموت و يوم يبعث حياً

نکره بودن «سلام» بیانگر برجستگی آن است و مراد از سلامت هنگام مرگ، در امان بودن از مواجه شدن با امری ناخوشایند، نظیر وحشت و اضطراب و نومیدی و . . . است.

ص: 418

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 33 - 6

6- نیاز انسان به سلامت و امنیت الهی ، حتی در لحظه مرگ

والسلم علیّ . . . یوم أموت

مراد از سلامت هنگام مرگ، دور ماندن از وحشت، نومیدی، اضطراب و نظایر آن است که منکران خدا و معاد به آن گرفتار می شوند.

129- نیاز به امنیت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 8

8 - انسان در صحنه قیامت ، در معرض آسیب ها و نیازمند امنیت

أم من یأتی ءامناً یوم القیمه

با توجه به اتصاف مؤمنان به وصف امنیت و آرامش، مطلب بالا برداشت می شود.

130- وعده امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 19، 16، 14

14 - تبدیل و جایگزین کردن ترس و اضطراب به امنیت و آرامش ، وعده خداوند به مؤمنان دارای عمل صالح

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصلحت . . . و لیبدلنهم من بعد خوفهم أمناً

16 - وعده خداوند به مؤمنان نیکوکار صدراسلام ، به تبدیل و دگرگون کردن ترس و اضطراب آنان به امنیت و آرامش

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصلحت . . . و لیبدلنهم من بعد خوفهم أمناً

19 - خداوند ، به مؤمنان نیکوکار وعده داده است که در کمال امنیت و آرامش و بی هیچ ترسی از دشمنان دیانت ، تنها خدا را عبادت کنند .

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصلحت . . . و لیبدلنهم من بعد خوفهم أمناً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که جمله «یعبدوننی..» استینافیه و بیانگر نتیجه و بازتاب تبدیل ترس و اضطراب به امنیت و آرامش باشد؛ یعنی، مؤمنان آن چنان در امنیت و آرامش قرار می‌گیرند که بی‌هیچ ترس و اضطرابی از ناحیه دشمنان دیانت، به عبادت خدای واحد می‌پردازند.

امنیت اجتماعی

ص: 419

131- آثار امنیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 11

11- تأثیر امنیت و آرامش محیط زندگی ، در فراهم آمدن زمینه برای هدایت و راهیابی به حقایق الهی

و إذ قال إبرهیم ربّ اجعل هذا البلد ءامناً و اجنبی و بنیّ أن نعبد الأصنام

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) پیش از درخواست هدایت فرزندانش خواستار امنیت محل سکونت آنان (شهر مکه) شد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 4

4- دستیابی جامعه به رشد اقتصادی و رفاه ، در پرتو امنیت و آرامش اجتماعی

قریه کانت ءامنه مطمئنّه یأتیها رزقها رغداً من کلّ مکان

برداشت فوق، با توجه به آمدن «یأتیها رزقها» پس از «آمنه مطمئنّه» است. گفتنی است که آمدن فعل «کانت» به صیغه ماضی در آغاز و «یأتیها» به صیغه مضارع پس از آن، مؤید برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 23

23 - محیطی آرام و بی اضطراب و جامعه ای امن و خالی از ترس و بیم ناکی ، زمینه ساز روی کرد مردم و توفیق یافتن آنان برای عبادت خالصانه خدای یکتا

و لیبدلنّهم من بعد خوفهم أمناً یعبدوننی لایشركون بی شیئاً

132- امنیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 8

8 - صبر و پایداری در برابر ناگواری های ناشی از قطع رابطه دوستی با دشمنان دین ، عامل مصون ماندن جامعه ایمانی از کید و خیانت

لا تتخذوا بطانه من دونكم . . . و ان تصبروا و تتقوا لا يضرکم کيدهم شيئاً

در برداشت فوق، متعلق «تقوا» به قرینه صدر آیه، پرهیز از دوستی با دشمنان گرفته شده است.

133- اهمیت امنیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 420

4 - مانده - 5 - 2 - 35

35 - اسلام ، فراخوان مردم به برقراری صلح و امنیت اجتماعی در میان خویش *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا .. ان تعتدوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 38 - 10

10 - ایجاد امنیت در جامعه و بازداشتن مجرمان از ارتکاب جرم ، فلسفه تشریح حدود

نكلا من اللّٰه

«نکلا» همچون «جزاء» مفعول له برای «فاقطعوا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 12

12 - برخورداری جامعه از امنیت اجتماعی و توان دفاعی و امکانات اقتصادی ، از نعمت های مهم الهی

فاویکم و أیدکم بنصره و رزقکم من الطیبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 9

9 - امنیت و آرامش در محیط زندگی ، با اهمیت و ارزشمند است .

ربّ اجعل هذا البلد ءامناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 14

14 - امنیت ، از شرایط و زمینه های لازم برای رشد و شکوفایی اقتصادی و دادوستد

أولم نمکن لهم حرماً ءامناً یجیب إلیه ثمرت کلّ شیء

از تقدیم مسأله امنیت شهر مکه بر شکوفایی اقتصادی آن در آیه بالا ، برداشت یاد شده به دست می آید.

9- لزوم دقت و احتیاط ، در زمینه امور مرتبط به سرنوشت مردم و امنیت جامعه

فتَبَيَّنُوا أَن تَصِيبُوا قَوْمًا بَٰجِهَلِه

تعلیل «أن تصیبوا قوماً»، می رساند که نفس ارتباط داشتن یک موضوع با سرنوشت مردم و امنیت اجتماعی - صرف نظر از این که مخبر فاسق یا غیر فاسق - دارای اهمیت است و هر جا که موضوع از این ناحیه مبهم باشد، باید مورد دقت قرار گیرد.

ص: 421

134- عوامل امنیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 16

16- دستیابی جامعه به امنیت، رشد و رفاه اقتصادی و یا ابتلای آن به فقر، گرسنگی، ناامنی و ترس، در گرو اعمال افراد آن جامعه است

و ضرب الله مثلاً قریه کانت ءامنه مطمئنه .. فکفرت بأنعم الله فأذقها الله لباس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 10

10 - نقش اساسی قدرت اقتصادی، در امنیت و اقتدار سیاسی ملت ها *

فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

در صورتی که «کف..» مترتب بر فتح خبیر و غنایم آن (عجل لكم هذه) باشد و نتیجه آن شمرده شود؛ از آیه شریفه استفاده می شود که خداوند، برای امنیت بخشیدن به امت اسلامی در شرایط بحرانی، این مهم را از طریق تقویت بنیه اقتصادی ایشان، تأمین کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 6

6 - خود سرانه عمل نکردن مردم در مسائل مهم اجتماعی و وانهادن آن به رهبری الهی، مایه مصونیت از خطرات ندامت بار

فتصبحوا علی ما فعلتم ندمین . و اعلموا أنّ فیکم رسول الله

از ارتباط دو آیه؛ استفاده می شود که خداوند از مؤمنان خواسته است تا در زمینه مسائل اجتماعی و خطر آفرین، خودسرانه عمل نکنند و وجود رهبری الهی را نادیده نینگارند.

135- منشأ امنیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 6

6- امنیت اجتماعی، تبلور رحمت الهی است . *

هذا رحمه من ربّي

«هذا» اشاره به «سد و تمام جهات آن» است. از جمله آن، می تواند آثار بنای سد باشد که مهم ترین آن، ایجاد امنیت برای مردم آن سامان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 4

4 - سلامت جامعه بشری و مصون ماندن آن از فساد و تباهی ، در گرو اجرای قوانین الهی و ایستادگی در برابر تمایلات حق

ص: 422

ولو اتبع الحق أهواءهم لفسدت السموت والأرض ومن فيهنّ

136- نعمت امنیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 2

2- امنیت و آرامش اجتماعی ، از نعمت های مهم الهی است .

قریه كانت ءامنه مطمئنّه . . . بأنعم الله

ص: 423

6- اموال

1- اموال اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 3

3- آنچه از مال و امکانات در اختیار ملت های پیشین قرار داشت ، نعمت های خدا بوده است .

و ما بلغوا معشار ما آتینهم

2- اموال باغدار متکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 34 - 1

1- سمبل رفاه مندان مغرور ، مالک بدون شریک اموالی عظیم و انبوه بود .

و كان له ثمر

چنان که در «قاموس» آمده، «ثمر» به انواع مال گفته می شود. چون در آیه گذشته، در باره باغ ها و میوه آن سخن گفته شد، برای جلوگیری از تکرار، مناسب آن است که «ثمر»، در این آیه، به معنای مطلق اموال باشد، نه میوه های باغ نکره بودن «ثمر» بر عظمت آن مال دلالت دارد.

3- اموال دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 1 - 3

3 - غنایم جنگ و اموال به جای مانده از دشمن ، از جمله انفال

ص: 424

مراد از «انفال» در «یسئلونک عن الأنفال» غنایم جنگ است. تکرار این کلمه در پاسخ بیانگر این است که معنای اراده شده از «انفال» در «قل الانفال» معنایی گسترده تر از غنایم جنگ می باشد که با توجه به ریشه لغوی آن، یعنی «نفل» (زیاده)، می توان گفت مراد از انفال در «قل الانفال» مطلق اموالی است که زاید محسوب می شود و مالک بخصوصی ندارد.

4- اموال ذوی القربای محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 5

5 - خمس غنایم جنگ و دیگر درآمد ها از آن خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خویشان اوست .

فأن لله خمسہ و للرسول و لذی القربی

«ذی القربی» به معنای خویش است و چون خویشی یک معنای اضافی است با قراین کلامی روشن می شود که خویشان چه کسی مراد است. در اینجا مراد از «ذی القربی» به دلیل کلمه «الرسول»، خویشان پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستند. در حقیقت «ال» در «القربی» جانشین مضاف إليه است؛ یعنی: للرسول و لذی قریاه.

5- اموال کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 12، 4، 2

2 - فرجام سوء منافقان و کفرپیشگان گذشته تاریخ - علی رغم برخورداری آنان از قدرت، مال و فرزند فزونتر - هشدار می است به منافقان هر عصر .

وعد الله المنفقین .. کالذین من قبلکم کانوا أشد منکم قوه و أكثر أمولا

4 - اعتماد و اتکای منافقان و کافران به قدرت، ثروت و فرزندان بسیار خویش

کانوا أشد منکم قوه و أكثر أمولا و أولداً

12 - منافقان و کافران پیشین با همه اتکایی که بر دستاورد های مادی خویش داشتند، سرانجام همه آنها را فرو نهاده و بی توشه در گذشتند .

کالذین من قبلکم کانوا أشد منکم .. أولئک حبطت أعمالهم فی الدنیا و الآخره

آیه در مقام تحذیر منافقان، سرنوشت پیشینیان را بر آنان می نمایاند که چگونه با همه قدرت در گذشتند و تلاشهای دنیویشان بی نتیجه ماند.

ص: 425

6- اموال کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 33 - 6

6 - تهدید شدن کافران صدر اسلام ، به نابودی اموال و درایی های شان

كذلك العذاب ... لو كانوا يعلمون

7- اموال محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 5

5 - خمس غنایم جنگ و دیگر درآمد ها از آن خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خویشان اوست .

فأن لله خمسها وللرسول ولذی القربی

«ذی القربی» به معنای خویش است و چون خویشی یک معنای اضافی است با قراین کلامی روشن می شود که خویشان چه کسی مراد است. در اینجا مراد از «ذی القربی» به دلیل کلمه «الرسول»، خویشان پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستند. در حقیقت «ال» در «القربی» جانشین مضاف الیه است ; یعنی: للرسول ولذی قریبه.

8- بی ارزشی اموال منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 2

2 - توجه به ماهیت پست منافقان و عاقبت شوم آنان ، موجب مهم جلوه نکردن مال و اولاد فراوان آنان در نظر اهل ایمان

فلا تعجبک أموالهم ولا أولادهم

«فا»ی تقریر در «فلا- تعجبک»، نهی از اعجاب را متفرع بر مطالبی کرده که در آیات گذشته در زمینه ماهیت منفی منافقان و فرجام شومشان، بیان شده است.

9- تصرف اموال عمومی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - چنگ اندازی به اموال و دارایی های عمومی ، حرام است .

لتأكلوا فريقاً من أموال الناس بالآثم

مقصود از «أموال الناس» می تواند اموال و داراییهای شخصی افراد باشد، همچنین منظور از آن می تواند اموال عمومی باشد.

ص: 426

برداشت فوق ناظر به احتمال دوم است.

10 - پرداخت رشوه به حاکمان ، به منظور دستیابی به اموال عمومی با حکم و قضاوت ایشان ، حرام است .

و لا تأكلوا أموالكم بينكم بالباطل و تدلوا بها إلى الحکام لتأكلوا فريقاً من أموال الن

10- تملک اموال دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 27 - 4

4 - سرزمین ها و اموال و خانه های دشمن ، غنایمی هستند که در صورت پیروزی مسلمانان ، به تصاحب آنان در می آید .

و أورثکم أرضهم و دیرهم و أموالهم

11- تملک اموال یهود بنی قریظه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 27 - 9، 2، 1

1 - سرزمین ها و خانه ها و مال های یهود بنی قریظه ، در غزوه بنی قریظه ، به تملک مسلمانان درآمد .

و أورثکم أرضهم و دیرهم و أموالهم

2 - خداوند فراهم آورنده زمینه تملک اموال و خانه و سرزمین یهود بنی قریظه برای مسلمانان مدینه

و أورثکم أرضهم و دیرهم و أموالهم

9 - قدرت مطلق خداوند ، عامل فروپاشی یهود بنی قریظه و به ارث رسیدن اموال و خانه ها و سرزمین شان به مسلمانان مدینه بود .

و أنزل الذین ظهروهم من أهل الکتب . . . و أورثکم أرضهم . . . و کان اللّٰه علی کلّ ش

12- حفظ اموال عمومی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 161 - 4

4 - امانتداری در جمع آوری و حفظ و تقسیم امکانات عمومی جامعه ، از وظایف رهبران الهی *

و ما كان لنبی ان یغلّ

با توجه به شأن نزول ذکر شده برای آیه.

ص: 427

13- سلطه بر اموال دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 4

4- پیروزی بر سپاه مشرکان قریش و یا تسلط بر کاروان تجاری آنان ، وعده خداوند به اهل ایمان

و إذ يعدكم الله إحدى الطائفتين

14- غضب اموال عمومی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 161 - 5

5- یهودیان با اسباب باطل و غیر مشروع اموال عمومی و متعلق به جامعه را تصاحب می کردند .

و أكلهم أموال الناس بالباطل

بدان احتمال که مراد از «اموال الناس» اموال عمومی که متعلق به همه مردم است، باشد.

15- غضب اموال مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 188 - 2

2- دستیابی به مال و دارایی های دیگران با اسباب باطل ، حرام است .

و لا تأكلوا أموالكم بینكم بالباطل

کلمه «بینکم» قید برای «أموالکم» است؛ یعنی، اموالی که در میان شماست و هر کس مالک بخشی از آن است. بنابراین جمله «لا تأكلوا...» چنین معنا می شود: نباید هیچ یک از شما مال و دارایی دیگری را با سببی باطل تصرف کند.

16- کثرت اموال کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 35 - 2

2 - مشرکان کافر به قرآن ، مدعی برتر بودن در اموال و فرزندان

وقال الذين كفروا لن نؤمن بهذا القرآن .. وقالوا نحن أكثر أموالاً وأولاداً

احتمال دارد مرجع ضمیر فاعلی «قالوا»، مترفان (در آیه قبل) باشد و احتمال دارد به قرینه سیاق، «الذین کفروا» (در آیه 31) باشد. برداشت یاد شده، بنابر احتمال دوم است.

ص: 428

17- محافظت از اموال مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 79 - 12

12- اولیای خاص الهی ، در صدد ناکام ساختن حاکمان غاصب و حفظ حقوق محرومان بوده اند .

فأردت أن أعيبها و كان وراءهم ملك يأخذ كل سفينة غصبا

18- محدوده تصرف در اموال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 56 - 8

8- حکومت ها در شرایط بحرانی کشور ، می توانند آزادی مردم را در تصرف اموال و املاک خویش محدود ساخته ، آنان را به سمت مصالح همگانی سوق دهند .

اجعلني على خزائن الأرض .. كذلك مكنا ليوسف في الأرض يتبوأ منها حيث يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 26 - 11

11- انسان ها در مصرف اموال خویش آزادی مطلق نداشته و محدودیت دارند .

و ءات .. و لا تبذر تبذيرا

19- نابودی اموال باغدار متکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 42 - 8

8- ثروت مند خودپرست ، پس از نابودی اموال خویش ، به خود آمده و بر مواضع شرک آلود گذشته خویش تأسف می خورد .

يليتنى لم أشرك برى أحدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- سرمایه دار مغرور به کثرت هواداران ، هنگام نابودی سرمایه اش با عذاب الهی ، تنها و بی یاور بود .

أنا أكثر منك مالاً وأعزّ نفراً .. ولم تكن له فئة ينصرونه من دون الله

ص: 429

20- تصرف اموال عمومی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 188 - 9،10

9 - چنگ اندازی به اموال و دارایی های عمومی ، حرام است .

لتأكلوا فريقاً من أموال الناس بالآثم

مقصود از «أموال الناس» می تواند اموال و داراییهای شخصی افراد باشد، همچنین منظور از آن می تواند اموال عمومی باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال دوم است.

10 - پرداخت رشوه به حاکمان ، به منظور دستیابی به اموال عمومی با حکم و قضاوت ایشان ، حرام است .

ولا تأكلوا أموالكم بينكم بالباطل و تدلوا بها إلى الحکام لتأكلوا فريقاً من أموال الن

21- حفظ اموال عمومی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 161 - 4

4 - امانتداری در جمع آوری و حفظ و تقسیم امکانات عمومی جامعه ، از وظایف رهبران الهی *

و ما كان لنبی ان یغلّ

با توجه به شأن نزول ذکر شده برای آیه.

22- غضب اموال عمومی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 161 - 5

5 - یهودیان با اسباب باطل و غیر مشروع اموال عمومی و متعلق به جامعه را تصاحب می کردند .

و أكلهم أموال الناس بالباطل

بدان احتمال که مراد از «اموال الناس» اموال عمومی که متعلق به همه مردم است، باشد.

ص: 430

1- آثار ذکر فرجام امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 8 - 7

7 - توجه به فرجام امور، در تصحیح عقیده و کردار، نقش چشمگیری دارد.

فبشّره بعذاب أليم . . . لهم جنّات النعیم

یادآوری سرانجام بد معرضان از آیات خدا و نیز یادآوری پایان خوش مؤمنان، به منظور تنبّه دادن به انسان‌ها است، لذا می‌توان برداشت بالا را داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 27 - 5

5- ملاحظه فرجام امور، دارای نقشی مؤثر در بررسی و ارزش گذاری آن

فکیف إذا توفّتهم الملئکه

یادآوری فرجام سخت نفاق و همدلی با دشمن، در حقیقت هشدار است به منافقان که در ارزش گذاری زندگی کفرآلود خویش، فرجام امر را از یاد نبرند؛ زیرا که با آن فرجام، این گونه زندگی جز خسارت حاصلی ندارد.

2- اتقان امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 83 - 9

9- اعطای برهانهای توحیدی به رفعت یافتگانی از مردم (پیامبران)، جلوه‌ای از اتقان و استحکام بخشی خداوند به امور است.

و تلک حجتنا . . . نرفع درجت ... إن ربک حکیم علیم

از جمله معانی «حکیم»، محکم است، یعنی اتقان بخشی به چیزی. در لسان العرب آمده است: «و الحکیم ... او هو الذی یحکم الاشیاء و متقنها».

3- اراده خدا و تدبیر امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 17

17- ناسازگار ندیدن تدبیر و برنامه ریزی در امور زندگی با حاکمیت اراده خداوند، از دانش های اعطا شده به یعقوب (ع)

و ادخلوا من ابواب متفرقه و ما اغنی عنکم من الله من شیء .. . إنه لذو علم لما علّم

4- اشراف و امور غیر منطقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 4

4 - اشراف قوم نوح به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر، رسالت وی را انکار کردند.

إنا لنریک فی ضلل مبین .. . أو عجبتم أن جاءکم ذکر من ربکم علی رجل منکم

5- اصلاح امور یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 220 - 5,6,7,9

5 - توصیه خداوند به اصلاح امور ایتام

و یسنلونک عن الیتامی قل اصلاح لهم خیر

6 - اصلاح امور ایتام، خیر است.

اصلاح لهم خیر

7 - جواز هرگونه معاشرت با ایتام بر اساس برادری و اصلاح امور آنان

الیتامی قل اصلاح لهم خیر و ان تخالطوهم فاخوانکم

9 - معاشرت و اصلاح امور ایتام ، بهتر از پرهیز از معاشرت با آنان است .

و یسلونک عن الیتامی قل اصلاح لهم خیر و ان تخالطوهم فاحوانکم

بنابراینکه «خیر»، افعال التفضیل باشد. گویا مسلمانان به خاطر آیات شدیداللحنی که درباره چگونگی رفتار با ایتام و اموال آنان نازل شده بود از معاشرت با آنان پرهیز داشتند که آیه مزبور، پرهیز را رد کرده و معاشرت برادرانه و دخالت اصلاح طلبانه در امور آنان را تجویز کرده است.

ص: 432

6- امور پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 16 - 4

4- زیبایی و آراستگی ، امری مطلوب و پسندیده

و زینها للنظرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 79 - 6

6- حفظ آثار گذشتگان و تمدن امت های پیشین و شناخت آنها (باستان شناسی) ، به منظور درس آموزی و خداشناسی ، امری شایسته و بایسته

و أمطرنا علیهم حجاره من سَجَّیل . إن فی ذلک لآیت ... لآیه ... فانتقمنا منهم وإنه

خداوند پس از هلاک کردن «قوم لوط» و «ایکه» آثار شهرهای تخریب شده آنان را بر سر راهی دایر حفظ کرده و این آثار را آیت و عبرت مؤمنان دانسته است. از این استفاده می شود که حفظ آثار گذشتگان و تمدن پیشینیان برای درس آموزی و عبرت گیری، امری بجا و بایسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 44 - 18

18- تفکر و اندیشه ، امری مطلوب و بایسته است .

و لعلمهم یتفکرون

7- امور خلاف مصلحت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 46 - 10

10- نجات فرزند فسادپیشه نوح از حادثه طوفان ، امری خلاف حکمت و مصلحت در نزد خداوند

فلاتسئلن ما لیس لک به علم

«به» متعلق به «علم» است و مراد از آن «بمصلحته و حکمته و صوابه» می باشد. بنابراین «فلاتسئلن ما لیس...»؛ یعنی ، درخواستی را که نمی دانی درست است و یا مطابق مصلحت و حکمت است ، از من نخواه.

ص: 433

8- امور شگفت آور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 28 - 4

4 - انکار خدای یکتا و کفر به او - با وجود دلیل های آشکار - امری غیر منطقی و شگفت آور است .

کیف تکفرون باللّه و کنتم أموتاً فأحیکم

استفهام در جمله «کیف تکفرون باللّه» استفهامی است که برای ایجاد تعجب ایراد شده است. جمله «و کنتم ...» جمله حالیه و بیانگر علت تعجب می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 29 - 14،15

14 - کفر به خداوند بخشنده نعمت ها و برطرف کننده نیاز ها ، امر شگفت آور و غیر منطقی است .

کیف تکفرون باللّه . . . هو الذی خلق لکم ما فی الأرض جمیعاً

برداشت فوق بر این اساس است که: آیه مورد بحث با صدر آیه قبل در ارتباط باشد.

15 - کفر ورزیدن به خداوند دارنده قدرت بی انت ها و برخوردار از علم مطلق ، امر شگفت انگیز و نامعقول است .

کیف تکفرون باللّه . . . هو الذی خلق لکم ... و هو بکل شیء علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 2

2 - پیمان شکنی بنی اسرائیل ، علی رغم مشاهده معجزه ای چون برافراشته شدن کوه ، امری سنگین ، شگفت و نامتوقع بود .

أخذنا میثقتکم و رفعنا فوقکم الطور . . . ثم تولیتم من بعد ذلک

«ثم» در جمله «ثم تولیتم» حاکی از ترتیب رتبی است؛ زیرا «من بعد ذلک» رساننده ترتیب زمانی می باشد و آن گاه که «ثم» برای ترتیب رتبی به کار رود حکایت از عظمت، شگفتی و ... مضمون جمله بعد دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - پرستش غیر خدا از سوی انسان ها ، امری شگفت و به دور از انتظار است .

لا تعبدون إلا الله

دلیل اینکه خداوند به جای جمله انشایی و گفتن «نباید غیر خدا را عبادت کنید» جمله ای خبری به کار برد و فرمود: «غیر خدا را پرستش نمی کنید» بیان این حقیقت است که پرستش خدا و پرهیز از پرستش غیر او آن چنان وظیفه ای روشن و آمیخته با فطرت انسان است که نیاز به نهی کردن ندارد و انتظار خلاف آن نمی رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با اسلام و مسلمانان ، امری شگفت و به دور از انتظار

ما یوّد الذین کفروا من اهل الکتب و لالمشرکین أن ینزل علیکم من خیر

ص: 434

آوردن عنوان اهل کتاب برای یهودیان - که حکایت از اعتقاد به توحید، رسالت و .. دارد - و بیان همسویی آنان با مشرکانی که هیچ یکی از اصول ادیان الهی را باور ندارند، اشاره به نامعقول بودن آن پیوند و شگفت آور بودنش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 4

4 - پندار تحمل آتش دوزخ و بی باک بودن در برابر آن ، امری شگفت و نامعقول است .

فما أصبر هم علی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 43 - 2

2 - تضرع نکردن مردم به درگاه خداوند، حتی در شداید و سختیها، امری شگفت و سزاوار سرزنش

فلولا إذ جاءهم بأسنا تضرعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 95 - 9

9 - گرایش به توحید امری فطری و معقول، و شرک پنداری دور از حقیقت و موجب شگفتی است.

ذلکم اللہ فأنی توفکون

در مفردات راغب آمده است که «افک» به معنای دروغ و نیز هر چیزی است که در غیر مجرا و مسیر صحیح خود قرار گرفته باشد. جمله

«فأنی توفکون» در عین استفهام همراه با تعجب، بر انحراف و دروغ بودن شرک و در نتیجه بر حقانیت و راستی توحید اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 6

6 - موضع گیری خصمانه منافقان در برابر خدا و رسولش ، علی رغم آگاهی آنان به عاقبت دردناک عملکردشان ، شگفت آور است .

ألم يعلموا أنه من یحادد الله ورسوله فان له نار جهنم

با توجه به اینکه «ألم يعلموا» تویخ است و این نوع تویخ در مواردی به کار می رود که تویخ شونده آگاه بوده و نمی بایست پس از آگاهی

مرتکب خلاف شود، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 2 - 1

1 - ادعای نبوت از سوی حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) امری شگفت و باور نکردنی برای مردم عصر بعثت

أكان للناس عجباً أن أوحينا إلى رجل منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 72 - 3،4

ص: 435

3- توانمند شدن سالخوردگان بر فرزنددار شدن، بیرون از روند عادی و جای بسی شگفتی است.

إن هذا لشیء عجیب

4- پیدایش و تکون اسحاق، به اعجاز و برخلاف جریان طبیعی بوده است.

فبشئرها یاسحق... قالت یویلتی ءألد و أنا عجوز و هذا بعلی شیخاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 14

14- پاک دامنی اعجاب انگیز، و عفاف شگفت آور یوسف (ع)

و رودته التی... و غلقت الأبواب و قالت هیت لک قال معاذ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 107 - 5

5- احساس امنیت کافران و مشرکان از عذاب های الهی در دنیا و فرا رسیدن عذاب های اخروی، امری شگفت و نابجاست.

أفأمنوا أن تأتيهم غشیه من عذاب الله أو تأتيهم الساعه

همزه استفهام در «أفأمنوا» می تواند انکار توییخی باشد و محتمل است برای بیان تعجب ایراد شده باشد؛ یعنی، جای شگفتی است که از ناحیه خداوند احساس امنیت می کنند و حال آن که علی رغم وجود برهان بر توحید و حقانیت رسالت، از پذیرش توحید و رسالت سرباز می زنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 1 - 14

14- ایمان نیاوردن همه و یا اکثر مردم به قرآن خلاف انتظار است.

و الذی أنزل إلیک من ربک الحق و لکن اکثر الناس لایؤمنون

برداشت فوق با توجه به کلمه «لکن» - که برای استدراک است - استفاده می شود. گویا مخاطب پس از شنیدن این حقیقت که قرآن تنها کتاب سراسر حق است چنین می اندیشد و انتظار دارد که عموم مردم به آن ایمان آورند. کلمه «لکن» برای برطرف کردن این اندیشه بیان می کند که: چنین نشد، بلکه اکثر ایمان نیاوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 5 - 5

5- انکار قیامت امری شگفت و عاری از منطق و برهان

و إن تعجب فعجب قولهم

با توجه به اینکه متعلقی برای فعل «تعجب» ذکر نشده معنای «إن تعجب» این است: اگر اهل تعجب هستی و چنین حالتی بر تو عارض می شود . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 6

ص: 436

6- اطلاع کافران از عاقبت شوم کفرپیشگان گذشته و عبرت نگرفتن از آنان ، مایه تعجب و شگفتی و نشانه بی خردی آنان است .

و يستعجلونك بالسيئه قبل الحسنه و قد خلت من قبلهم المثلث

آیه شریفه در مقام تعجب و بیان سخافت رأی و خرد کفرپیشگان است و جمله حالیه (و قد خلت . .) به منزله دلیل برای اثبات آن می باشد. از این رو باید آنان از گرفتار شدن امتهای کفرپیشه گذشته به عقوبتهای الهی مطلع باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 4 - 6

6- مجادله گری و ستیزه جویی انسان آفریده شده از مایعی مثل نطفه ، امری شگفت آور و به دور از انتظار

خلق الإنسن من نطفه فإذا هو خصیم مبین

إذا در «فإذا هو . .» فجائیه است و در جایی به کار می رود که عملی برخلاف انتظار انجام شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 52 - 9

9- واهمه داشتن از غیر خداوند - با توجه به وحدانیت و مالکیت انحصاری او بر جهان - امری شگفت آور و غیر منطقی است .

إنما هو إله وحد . . . و له ما فی السموت و الأرض ... أفعیر الله تتّون

همزه «أفعیر الله»، استفهام انکاری بوده و متضمن معنای تعجب است و تعجب در جایی رخ می دهد که کاری غیر طبیعی و غیر متداول باشد. اینکه پس از یادآوری «إنما هو إله واحد» و «له ما فی السماوات و الأرض» با شگفتی اظهار می دارد: «أفعیر الله تتّون»، نکته فوق قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 54 - 4

4- شرک ربوبی انسان های رهیده از ناگواری - در حالی که ناگواری ها ، آنان را به سوی خداوند سوق داده بود - امری خلاف انتظار و شگفت آور است .

ثمّ إذا كشف الضّر عنکم إذا فریق منکم برّبهم یشركون

استعمال «إذا» ی فجائیه در مقام - که در امور ناگهانی و خلاف انتظار کاربرد دارد - می تواند به دلیل یاد شده باشد. اضافه شدن «ربّ» به ضمیر «هم» نیز می تواند مؤیدی برای برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 45 - 3

3 - پی نبردن انسان به ربوبیت خداوند از راه امتداد و گسترانیدن سایه ها ، از جانب او ، جای شگفتی دارد .

ألم تر إلى ربك كيف مّد الظلّ

برداشت فوق، بر این احتمال استوار است که استفهام در «ألم تر. .» از نوع استفهام تعجیبی باشد؛ چنان که نظر بسیاری از مفسران و ادبا (مانند ابن هشام در کتاب «مغنی اللیب») مطابق همین احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 437

3 - حق ناپذیری و اندیشه دین ستیزانه ، عملی شگفت انگیز و به دور از شأن انسان

فقتل کیف قدر

«کیف»، در این آیه برای تعجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - حق ناپذیری و اندیشه دین ستیزانه ، عملی بس شگفت انگیز و به دور از شأن انسان

ثم قتل کیف قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - پندناپذیری کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، امری شگفت آور است .

فما لهم عن التذکره معرضین

برداشت یاد شده، بر این اساس است که اسم استفهام «ما» برای افاده تعجب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ایمان نیاوردن تکذیب گران به قرآن ، امری شگفت آور است .

فبأی حدیث بعده یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - پرسش های تردیدآمیز درباره معاد ، شگفت آور و دور از انتظار است .

عم یتساءلون

«ما» در «عمّ» برای استفهام تعجّبی است و دلالت بر غیر منتظره بودن سؤال از معاد دارد.

9- امور غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 188 - 14

14 - زمان برپایی قیامت از امور غیبی است .

لو كنت أعلم الغيب لاستكثرت من الخير

پیامبر(صلی الله علیه و آله) در پاسخ کسانی که می پنداشتند او به زمان برپایی قیامت آگاهی دارد، با جمله «لو كنت أعلم الغیب . . .»

بیان می

ص: 438

دارد که من عالم به غیب نیستم ؛ یعنی زمان برپایی قیامت از امور غیبی جهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 61 - 11

11- خداوند ، بهشت موعود را ار دیدگان مردم پنهان داشته است .

یدخلون الجنة . . . التي وعد الرحمن عباده بالغيب

«بالغیب» در برداشت بالا حال برای ضمیر محذوف در «وعد الرحمن» است که به «التي» برمی گردد.

10- امور ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 7 - 7

7 - دلخوش بودن به دنیا و آرامش یافتن به آن و غفلت از آیات الهی ، از اوصاف کافران و امری مذموم و ناپسند

إن الذين . . . ورضوا بالحیوة الدنيا واطمأنوا بها ... غفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 118 - 8

8- اختلافات دینی و مذهبی ، امری ناروا و نکوهیده است .

ولو شاء ربك لجعل الناس أمة واحدة ولا يزالون مختلفين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 18 - 6

6- ناسپاسی به پرورش دهنده خویش ، ناشایست و ناپسند است . *

الذین كفروا برّهم أعمالهم کرماذ اشتدّت به الريح

اضافه «رب» به ضمیر «هم»، که مرجع آن «الذین كفروا» است، احتمالاً اشاره به این دارد که آنان به پروردگار خود کافر شدند و از این رو اعمالشان حبط شد. چنین اضافه ای می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 3

3- یأس از لطف و رحمت خداوند ، نکوهیده و ناپسند است .

فلاتکن من القنطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 6

ص: 439

6- یأس و ناامیدی از رحمت خداوند ، از گناهان بزرگ و امری بس نکوهیده

و من یقنط من رحمه ربّه إلاّ الضالّون

اینکه خداوند یأس از رحمت خویش را عمل گمراهان قرار داد و مأیوسان را برابر گمراهان شمرده است، بیانگر بزرگی این عمل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 72 - 8

8- سرمستی و غفلت امری بس زشت و مذموم ، و روشن بینی صفتی بس والا و ارزشمند برای انسانها

لعمرک إنهم لفی سکرتهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 52 - 8

8- ترس از غیر خداوند ، امری نکوهیده و مذموم است .

أفغیر الله تتقون

«تقوا» در اصل به معنای حفظ خود از چیزی است که مایه نگرانی و ترس باشد و به معنای خود ترس نیز آمده است. برداشت فوق، بر اساس معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 60 - 5

5- ایمان نیاوردن به عالم آخرت زشت است ، نه دختر داشتن

للذین لایؤمنون بالأخره مثل السوء

احتمال دارد که آیه تعریض به مشرکانی باشد که «مثل السوء» را دختر داشتن می دانستند و خداوند جواب می دهد که عدم ایمان به آخرت «مثل السوء» است.

11- امور نامعقول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - کفر ورزیدن به خداوند دارنده قدرت بی انت ها و برخوردار از علم مطلق ، امر شگفت انگیز و نامعقول است .

کیف تکفرون باللّه .. هو الذی خلق لکم ... و هو بکل شیء علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - سخن گفتن خدا با عموم مردم ، انتظاری سخیف و امری نامعقول است .

ص: 440

قال الذين لا يعلمون لولا يكلمنا الله أو تأتينا آية .. قد بينا الآيات لقوم يو

پاسخ ندادن خداوند به اعتراض نخست مشرکان (لولا يكلمنا الله) می تواند اشاره به سخافت آن باشد؛ یعنی، این درخواست و اعتراض آن چنان نا به جاست که حتی شایسته پاسخگویی نیز نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 101 - 4،8

4 - وجود فرزند برای خدا، با توجه به نبودن همسری برای وی، امری نامعقول است.

أني يكون له ولد ولم تكن له صاحبه

8 - تصور وجود فرزند برای خدا، با توجه به مخلوق خدا بودن همه چیز، امری نامعقول است.

أني يكون له ولد .. و خلق كل شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 1،2

1 - بعثت فردی از بشر برای رسالت، شگفت آور و نامعقول در دیدگاه قوم هود

أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

2 - قوم عاد به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر، رسالت هود را انکار کردند .

إننا لنرى في سفاهه .. أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 3،8

3 - یکتاپرستی و گرایش توحیدی، در پندار قوم عاد، سفاهت و نابخردی بود .

إننا لنرى في سفاهه .. أجبنا لنعبد الله وحده

جمله «أجبنا ..» بیانگر ریشه سفیه پنداشتن هود از سوی قوم عاد است.

8 - مخالفت با سنن قومی، در پندار قوم عاد، سفاهت و نابخردی بود .

إننا لنريك في سفاهه .. و نذر ما كان يعبداءباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 100 - 4

4 - پندناپذیری مردم از عاقبت شوم گذشتگان ، امری نابخردانه و شگفت آور

أولم يهد للذین یرثون .. أن لو نشاء أصبنهم

همزه استفهام در «اولم يهد» برای تعجب است. یعنی عقل اقتضای پندپذیری دارد و از انسان مدعی عقل شگفت آور است که پند نگیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 32 - 2

ص: 441

2- منوط دانستن نبوت و رسالت ، به اشرافیت و توانمندی های مادی ، امری نامعقول

لولا نزل . . . أهم یقسمون رحمت ربک

از استفهام توییحی «أهم» استفاده می شود که هیچ نوع ارتباطی بین دستیابی به مقام نبوت و برخورداری از امکانات مادی، وجود ندارد.

12- امور ناممکن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 71 - 4

4- تساوی کامل میان انسان ها در بهره‌وری از امکانات مادی و اقتصادی ، ممکن نیست .

والله فضل بعضکم علی بعض

برداشت فوق به خاطر این است که خداوند تفاوت انسانها را به صورت یک سنت بیان کرده و سنتهای الهی نیز تغییرناپذیر است.

13- انبیا و امور خارق العاده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 93 - 8

8- امکان پدیدار شدن امور خارق العاده از ناحیه پیامبران و شفا یافتن بیماران با اشیای وابسته به آنان

اذهبوا بقمیصی هذا فألقوه علی وجه أبی یأت بصیراً

14- اهمیت امور اقتصادی جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 13

13- دانش و امانت داری ، شرط تصدّی امور مالی جامعه

اجعلنی . . . إنی حفیظ علیم

15- تدبیر امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - خداوند ، پروردگار تمامی انسان ها و تدبیر کننده امور آنها

ص: 442

يأيتها الناس قد جاءكم برهن من ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 54 - 2،4

2 - تنها آفریدگار نظام هستی ، شایسته ربوبیت و تدبیر امور انسانهاست .

إن ربكم الله الذي خلق السموت والأرض

4 - خداوند پس از آفرینش آسمان ها و زمین (نظام هستی) با استیلا بر عرش ، به تدبیر امور آنها پرداخت .

ثم استوی علی العرش

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 5 - 3

3 - تقدیر خداوند بر وقوع جنگ بدر ، در جهت تدبیر امور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در راستای پیشبرد رسالت وی

أخرجك ربك من بيتك بالحق

«رب» به معنای مدبر و مربی است و اضافه آن به «ك» در جمله «كما أخرجك ربك» می رساند که از اهداف تقدیر الهی بر خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تدبیر امور وی بوده که طبعاً برای تکمیل رسالت او بوده است.

16- تدبیر امور انسان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 89 - 14،15

14 - خداوند ، مالک و مدبر انسانها

ربنا

15 - خواست ها و مشیت های الهی درباره انسان ها در راستای تدبیر امور آنهاست .

إلا أن يشاء الله ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 189 - 14

14 - خداوند ، پروردگار انسان ها و تدبیرکننده امور آنهاست .

دعوا الله ربهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 191 - 5,6

5 - تنها خداوند شایسته پرستش و توانا بر تدبیر امور انسانهاست .

هو الذی خلقکم . . . ایشرون ما لایخلق شیئا

ص: 443

6 - پندار شریک برای خدا در تدبیر امور انسان و جهان ، پنداری نارواست و باورداران آن سزاوار سرزنش هستند .

ایشرون ما لایخلق شیئا و هم یخلقون

استفهام در «ایشرون» انکار توییخی است. یعنی استفهامی است که به انگیزه سرزنش ایراد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 203 - 10, 11

10 - قرآن و روشنگری های آن پرتویی از ربوبیت خدا و در جهت تدبیر امور انسانهاست .

هذا بصائر من ربکم

11 - خداوند مری پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تدبیرکننده امور همه انسانهاست .

من ربی . . . من ربکم

17- تدبیر امور انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 107 - 4, 9

4 - سرپرستی انسان ها و تدبیر امورشان ، تنها به دست خدا و در اختیار اوست .

و ما لکم من دون الله من ولی و لانصیر

9 - نسخ ادیان و جایگزینی دینی دیگر از سوی خدا ، در جهت تدبیر امور انسان ها و به منظور یاری آنهاست .

ما ننسخ من ءایه . . . و ما لکم من دون الله من ولی و لانصیر

برداشت فوق مقتضای ارتباط بین جمله «ما ننسخ من ءایه . . .» با جمله «و ما لکم . . .» است.

18- تدبیر امور انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 3 - 4

4 - تربیت انسانها و تدبیر امور آنان در تمامی مراحل حیات، از اهداف نزول قرآن است.

اتبعوا ما أنزل إليكم من ربكم

کلمه «ربکم» اشاره به این دارد که نزول قرآن برای تربیت و تدبیر امور مردم است.

19- تذکر فرجام امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 444

11 - نقش یادآوری فرجام امور ، در هدایت انسانها

ألم يعلموا أنه من يحادد الله... نار جهنم... ذلك الخزي العظيم

20- تفویض امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 27

27- ضرورت توکل آدمی به خداوند و واگذاری امور به او

علیه توکلت

21- تنظیم امور اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 4

4 - تقسیم بنی اسرائیل به دوازده گروه ، نعمتی الهی برای آنان و در راستای تنظیم امور اجتماعی ایشان

قَطَعْنَهُمْ اثْنَيْ عَشَرَ نَبِطًا أَمَّا... قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرِبَهُمْ

با توجه به اینکه در قسمت‌های بعد، نعمتهای ارزانی شده به بنی اسرائیل مطرح شده است، معلوم می شود تقسیم آنان به دوازده گروه نیز از نعمتهای الهی است. جمله «قد علم...» - که بیان ثمره نیکو برای این گروه بندی است - می تواند مؤید نعمت بودن این تقسیم بندی باشد.

22- جهل به منشأ امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 39 - 7

7- هیچ کس به پایه و زیربنای قوانینی که ایجاب کننده وجود چیزی یا عامل نابودی آن است آگاهی ندارد .

وعنده أمّ الكتاب

از مصادیق «أمّ الكتاب» به قرینه فراز قبل قوانینی است که بر اساس آن محو و اثبات انجام می گیرد.

23- حَقَانِيت جَرِيَان اَمُور

جَلد - نَام سُورَه - سُورَه - آيَه - فِيش

ص: 445

15 - خداوند امور را بر معیار و جهت حق جاری می سازد.

إن الحكم إلا لله يقص الحق

«قص» به معنای دنبال رفتن و پیگیری است. در قاموس المحيط آمده است: «قَصَّ اثره ... تَتَّبَعَهُ».

24- ذکر فرجام امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 18

18 - لزوم توجه به فرجام و عاقبت امور، در ارزش گذاری آنها

و لاتعجبك ... و تزهق أنفسهم و هم كفرون

برداشت فوق با توجه به اینکه خداوند، در تبیین علت نهی (لاتعجبك) به فرجام و عاقبت منافقان اشاره کرده است، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 15

15 - نقش مهم توجه به فرجام امور، در موضع گیری ها و گرایش های انسان

لیدخل المؤمنین و المؤمنات جنّات ... و يعدّب المنفقین و ... و أعدّ لهم جهنّم

خداوند، آخرین سخنی را که درباره مؤمنان و نیز منافقان و مشرکان یادآور شده، فرجام نیک مؤمنان و سرنوشت سخت منافقان و مشرکان است و این سخنان از سر تشویق و تهدید صادر شده است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

25- زمینه تدبیر امور انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 2

2 - امتحان بندگان، جلوه ربوبیت خداوند و در راستای تدبیر امور آنان است .

26- شرایط تصدی امور اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 13

ص: 446

13- دانش و امانت داری ، شرط تصدّی امور مالی جامعه

اجعلنی . . . إنی حفیظ علیم

27- شیطان و امور مخفی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 48 - 15

15 - شیطان قادر به مشاهده اموری پنهان از دید آدمیان

إنی أری ما لاترون

28- فرجام امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 17

17 - فرجام امور ، تعیین کننده ارزش و یا بی ارزشی آنهاست .

فانظر کیف کان عقبه المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 117 - 5

5- فرجام و پایان امور ، ملاکی شایسته برای ارزش گذاری آنهاست .

متع قلیل و لهم عذاب ألیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 6

6 - فرجام همه کارها ، تنها در اختیار خدا است .

ولله عقبه الأمور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فرجام امور، از ملاک های درستی و نادرستی آنها است .

أولوكان الشيطان يدعوهم إلى عذاب السعير

توجه دادن به فرجام راه شیطان و طرح آن با استفهام انکاری، نشان دهنده این نکته است که بدی و یا خوبی عاقبت کار، خود ملاکی بر درستی و یا نادرستی آن کار است.

ص: 447

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 6

6 - بازگشت همه امور تنها به خداوند است .

وإلى الله ترجع الأمور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 3 - 9

9 - بازگشت نهایی تمامی امور و همه چیز ها ، به سوی خداوند است .

وإليه المصير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 210 - 9

9 - خداوند ، آغاز و انجام همه امور

وإلى الله ترجع الأمور

با توجه به معنی «رجع» که بازگشت به مبدأ شروع است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 5 - 3

3 - بازگشت امور عالم ، تنها به سوی خداوند است .

وإلى الله ترجع الأمور

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «الأمر»، کارهای مربوط به همه جهان باشد. گفتنی است که تقدیم جار و مجرور (إلى الله) بر «ترجع» بیانگر حصر است؛ یعنی، «وإلى الله لا إلى غيره ترجع أمور العالم».

29- فلسفه امور ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احتمال وجود خیر فراوان ، در تداوم زندگی با زنانی که ناخوشایند انسان هستند .

فان کرهتموهنّ فعسی ان تکرهوا شیئاً و يجعل الله فيه خيراً كثيراً

ص: 448

30- قانونمندی امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 15

15 - خداوند امور را بر معیار و جهت حق جاری می سازد.

إن الحكم إلا لله يقص الحق

«قص» به معنای دنبال رفتن و پیگیری است. در قاموس المحيط آمده است: «قَصَّ اثره ... تَتَّبَعَهُ».

31- قوم نوح و امور غیر منطقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 3

3 - بعثت فردی از بشر برای رسالت ، شگفت آور و نامعقول در دیدگاه قوم نوح

أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

32- مدبر امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 12

12- خداوند ، نگهبان همه چیز و تدبیر کننده آن است .

والله على كل شيء وكيل

«وکیل» به کسی گفته می شود که کار دیگری را به عهده گرفته است و چون در آیه شریفه با «علی» متعدی شده معنای حفاظت و نگهداری نیز در آن اشرا ب شده است. بنابراین جمله «والله علی ...» اشاره به این معنا دارد که: خداوند عهده دار، حافظ و نگهبان امور همگان است.

33- مصالح امور ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 19 - 15

15 - خداوند در بعضی از امور ناخوشایند انسان ، خیر بسیار قرار داده است .

فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَ يُجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا

ص: 449

34- مصونیت امور غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 27 - 6

6 - امور غیبی ارائه شده به پیامبران ، مصون از دستبرد ناهلان

فلا يظهر علی غیبه أحدًا . إلا من ارتضى من رسول فإنه يسلك من بين يديه و من خلفه

35- معنویت در امور اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 36 - 8

8 - در بینش دینی ، نگاه به اقتصاد نیز باید جنبه معنوی و الهی داشته باشد .

وقالوا نحن أكثر أموالاً .. قل إن ربی بیسط الرزق لمن یشاء و یقدر

36- منشأ امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 84 - 11

11 - تمامی امور به دست خداوند و در اختیار اوست .

عسی اللّٰه ان یکفّ بأس الّٰذین کفروا

بدون تردید بازماندن کافران از آسیب رسانی به مؤمنان دارای عللی است، ولی خداوند آن را به خویش نسبت می دهد تا برساند که امور به دست و اختیار اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 44 - 7

7 - سررشته همه امور به دست خداست و او سبب ساز همه اسباب است .

وإلی اللّٰه ترجع الامور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 17

17- لزوم وابسته دانستن تحقیق امور به مشیت خداوند و اظهار آن در بیان تصمیمها

ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 450

8 - رعد - 13 - 31 - 5

5- خداوند منشأ همه امور است و همه چیز به دست او جاری و ساری است .

لله الأمر جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 24 - 2

2- تحقّق امور ، منوط به مشيّت الهی است .

إلا أن يشاء الله

37- منشأ امور انسان ها در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 19 - 8

8 - زمام همه امور انسان ها در قیامت ، در دست خداوند است .

و الأمر يومئذ لله

ممکن است «أمر» مفرد «أمور» و به معنای کار و شأن باشد.

38- منشأ تدبیر امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 107 - 4

4- سرپرستی انسان ها و تدبیر امورشان ، تنها به دست خدا و در اختیار اوست .

و ما لكم من دون الله من ولی ولا نصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 6 - 5

5- علم همه جانبه خداوند ، پشتوانه توانایی او بر روزی رسانی به موجودات و تدبیر امور آنهاست .

و ما من دابة في الأرض إلا على الله رزقها و يعلم مستقرها و مستودعها

هدف از بیان آگاهی خداوند به احوال موجودات ، پس از «علی الله رزقها» القای این نکته است که: روزی رسانی به موجودات و تدبیر امور آنها ، نیازمند علمی گسترده است که خداوند آن را داراست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 17

ص: 451

17- عوامل طبیعی و فعل و انفعالات در هستی ، به دست خدا و در اختیار اوست .

یرسل السماء علیکم مدرارًا و یزدکم قوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 123 - 4

4- جریان همه امور در اختیار خداوند است و تنها او منشأ همه آنهاست .

وإلیه یرجع الأمر کله

مراد از «الأمر» همه فعل و انفعالات موجود در هستی است و از آن جا که اینها به فرمان تکوینی خدا تحقق می یابند ، کلمه «امر» بر آنها اطلاق شده است. بازگشت امور به خدا (إلیه یرجع الأمر) به این معناست که خداوند منشأ همه آنها می باشد.

39- منشأ تدبیر امور انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 9

9- عملکرد انسان دارای نقشی بسزا در چگونگی تدبیر امور او از سوی خداوند

یسومونکم سوء العذاب ... و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم. و إذ فرقنا بکم البحر

40- منشأ تدبیر امور انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 29 - 6

6 - تدبیر همه امور مردم و تربیت آنان ، به دست خداوند است .

ربّ العلمین

اختصاص «عالمین» به مردم در آیه «إن هو إلا ذکر للعالمین»، می رساند که مصداق برجسته آن در این آیه نیز، مردم است.

41- منشأ تسهیل امور متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - خداوند ، در امور تقوا پیشگان ، آسانی پدید می آورد .

من يتق الله يجعل له من أمره يسراً

ص: 452

42- منشأ تقدیر امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 187 - 17

17 - تقدیر امور به دست خداوند است .

ما كتب الله لكم

43- منشأ فرجام امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 22 - 7

7 - فرجام همه کارها ، به دست خدا و تحت اراده و تصمیم او است .

وإلى الله عقبه الأمور

44- منشأ قوام امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 14 - 8

8- قوام و استواری امور به دست خداوند است .

ذلک لمن خاف مقامی و خاف وعید

«مقام» می تواند مصدر میمی و به معنای قائم بودن امور به خداوند باشد.

45- نقش امور غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 82 - 10

10- عوامل غیبی الهی ، در حفظ منافع صالحان و فرزندان آنان ، دخالت دارد .

فأراد ربك أن يبلغا أشدهما ويستخرجا كنزهما رحمة من ربك

داستان تعمیر دیوار و حفظ منافع یتیمان، گرچه در موردی خاص بوده، ولی پیام آیه، کلی است و آن این که به مناسبت عمل صالح پدران، منافع فرزندان نیز محفوظ می ماند.

ص: 453

46- نقش فرجام امور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 25 - 8

8- فرجام امور، ملاک ارزیابی حق و باطل است؛ نه جلوه های ناپایدار مادی.

قال مترفوها... فانظر كيف كان عقبه المكذبين

47- يوسف (ع) و تصدی امور غذایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- يوسف - 12 - 55 - 3,4

3- يوسف (ع) دلیل صلاحیت خویش برای تصدی امور غذایی مردم مصر را برای پادشاه بیان کرد.

اجعلنی علی خزائن الأرض إني حفيظ عليم

جمله «إني حفيظ عليم» تعلیل برای «اجعلنی...» است.

4- يوسف (ع) بر حفظ ذخایر مالی و حراست انبارهای غذایی از حیف و میل شدن، توانا بود.

اجعلنی علی خزائن الأرض إني حفيظ عليم

امور اجتماعی

48- تنظیم امور اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 4

4- تقسیم بنی اسرائیل به دوازده گروه، نعمتی الهی برای آنان و در راستای تنظیم امور اجتماعی ایشان

قَطَّعْنَهُمْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا... قد علم كل أناس مشربهم

با توجه به اینکه در قسمتهای بعد، نعمتهای ارزانی شده به بنی اسرائیل مطرح شده است، معلوم می شود تقسیم آنان به دوازده گروه نیز از نعمتهای الهی است. جمله «قد علم...» - که بیان ثمره نیکو برای این گروه بندی است - می تواند مؤید نعمت بودن این تقسیم بندی باشد.

49- امور خارق العاده

{امور خارق العاده}

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

6 - اعراف - 7 - 108 - 3

ص: 454

3 - سفید گشتن دست موسی (ع) ، پس از نمایان ساختن آن ، امری غیر منتظره و خارق العاده و قابل رؤیت برای همه بینندگان

فإذا هي بيضاء للنظرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 109 - 4

4 - معجزات موسی (ع) در دیدگاه اشراف قوم فرعون ، اموری با عظمت ، خارق العاده و شگفت آور

إن هذا لسحر عليم

توصی ---ف موسی به «علیم» (بسیار دانا) و بیان جمله «ان هذا . . .» با چندین تأکید (اسمیه آوردن جمله، مقرون ساختن آن به دو حرف تأکید «إن» و «لام») حکایت از آن دارد که همگان به عظمت کار موسی پی برده بودند و بدان اقرار داشتند.

50- انبیا و امور خارق العاده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 93 - 8

8- امکان پدیدار شدن امور خارق العاده از ناحیه پیامبران و شفا یافتن بیماران با اشیای وابسته به آنان

اذهبوا بقمیصی هذا فالقوه علی وجه ابي یأت بصیراً

51- امور غیبی

امور غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 188 - 14

14 - زمان برپایی قیامت از امور غیبی است .

لو كنت أعلم الغیب لاستکثرت من الخیر

پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پاسخ کسانی که می پنداشتند او به زمان برپایی قیامت آگاهی دارد، با جمله «لو كنت أعلم الغیب . . .» بیان می دارد که من عالم به غیب نیستم ؛ یعنی زمان برپایی قیامت از امور غیبی جهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- خداوند ، بهشت موعود را ار دیدگان مردم پنهان داشته است .

یدخلون الجنّه . . . التی وعد الرحمن عباده بالغیب

«بالغیب» در برداشت بالا حال برای ضمیر محذوف در «وعد الرحمن» است که به «التی» برمی گردد.

ص: 455

52- مصونیت امور غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 27 - 6

6 - امور غیبی ارائه شده به پیامبران ، مصون از دستبرد ناهلان

فلا يظهر علی غیبه أحدًا . إلا من ارتضى من رسول فإنه یسلک من بین یدیه و من خلفه

53- نقش امور غیبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 82 - 10

10- عوامل غیبی الهی ، در حفظ منافع صالحان و فرزندان آنان ، دخالت دارد .

فأراد ربك أن یبلغا أشدهما و یستخرجا کنزهما رحمہ من ربك

داستان تعمیر دیوار و حفظ منافع یتیمان، گرچه در موردی خاص بوده، ولی پیام آیه، کلی است و آن این که به مناسبت عمل صالح پدران، منافع فرزندان نیز محفوظ می ماند.

54- امور ناپسند

امور ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 7 - 7

7 - دلخوش بودن به دنیا و آرامش یافتن به آن و غفلت از آیات الهی ، از اوصاف کافران و امری مذموم و ناپسند

إن الذین . . . و رضوا بالحویة الدنیا و اطمأنوا بها ... غفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 118 - 8

8- اختلافات دینی و مذهبی ، امری ناروا و نکوهیده است .

و لو شاء ربك لجعل الناس أمة واحدة ولا يزالون مختلفين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 18 - 6

6- ناسپاسی به پرورش دهنده خویش ، ناشایست و ناپسند است . *

ص: 456

الذین کفروا برّهم أعملهم کرماذ اشتدّت به الریح

اضافه «رب» به ضمیر «هم»، که مرجع آن «الذین کفروا» است، احتمالاً اشاره به این دارد که آنان به پروردگار خود کافر شدند و از این رو اعمالشان حبط شد. چنین اضافه ای می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 55 - 3

3- یأس از لطف و رحمت خداوند ، نکوهیده و ناپسند است .

فلاتکن من القنطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 56 - 6

6- یأس و ناامیدی از رحمت خداوند ، از گناهان بزرگ و امری بس نکوهیده

و من یقنط من رحمه ربّه إلا الضالّون

اینکه خداوند یأس از رحمت خویش را عمل گمراهان قرار داد و مأیوسان را برابر گمراهان شمرده است، بیانگر بزرگی این عمل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 72 - 8

8- سرمستی و غفلت امری بس زشت و مذموم ، و روشن بینی صفتی بس والا و ارزشمند برای انسانها

لعمرک إنهم لفی سکرتهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 52 - 8

8- ترس از غیر خداوند ، امری نکوهیده و مذموم است .

أفغیر الله تتقون

«تقوا» در اصل به معنای حفظ خود از چیزی است که مایه نگرانی و ترس باشد و به معنای خود ترس نیز آمده است. برداشت فوق، بر

اساس معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 60 - 5

5- ایمان نیاوردن به عالم آخرت زشت است ، نه دختر داشتن

للذین لایؤمنون بالأخره مثل السوء

احتمال دارد که آیه تعریض به مشرکانی باشد که «مثل السوء» را دختر داشتن می دانستند و خداوند جواب می دهد که عدم ایمان به آخرت «مثل السوء» است.

ص: 457

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 19 - 17

17 - احتمال وجود خیر فراوان ، در تداوم زندگی با زنانی که ناخوشایند انسان هستند .

فان کرهتموهنّ فعسی ان تکرهوا شیئاً و يجعل الله فيه خيراً كثيراً

55- مصالح امور ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 19 - 15

15 - خداوند در بعضی از امور ناخوشایند انسان ، خیر بسیار قرار داده است .

فعسی ان تکرهوا شیئاً و يجعل الله فيه خيراً كثيراً

امور جنسی

56- سخن از امور جنسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 37 - 23

23 - شایسته است که به هنگام سخن گفتن از مسایل جنسی ، به کنایه سخن گفته شود و ادب کلام ، مراعات گردد .

فلما قضی زید منها وطراً

ص: 458

8- امیدواران

1- الگوی امیدواران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 21 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) الگویی شایسته و مناسب ، برای امیدواران به خدا و عالم آخرت است .

لقد كان لكم في رسول الله أسوه حسنه لمن كان يرجوا الله و اليوم الآخر

«لمن كان يرجوا..» بدل از ضمیر خطاب در «لکم» است.

2- الگوی امیدواران به لطف خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 6 - 4

4 - امیدواران به لطف خدا و معتقدان به روز جزا ، بهره مند از الگوهای شایسته و الهی

لقد كان لكم فيهم .. لمن كان يرجوا الله

3- امیدواران به آموزش های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 36 - 16

16- شدت امیدواری حضرت ابراهیم (ع) به غفران و رحمت الهی ، حتی نسبت به مردم هدایت ناپذیر و مخالفان خود

و من عصانی فانك غفور رحيم

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) امر مخالفان خود را به خدا واگذاشته و صفت غفران و رحمت او را بر زبان جاری کرده است، برداشت

ص: 459

فوق به دست می آید.

4- امیدواران به آموزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 2

2- ساحران مؤمن ، به گناه و خطای خویش معترف و به آموزش خداوند امیدوار بودند .

إِنَّا أَمَّا بَرَّبَّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطِيئَنَا

«خطایا» (جمع «خطیئه») به معنای گناہانی است که از روی عمد انجام شود (لسان العرب).

5- امیدواران به امدادهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 16

16- امیدواران به امداد های الهی ، انسانهایی صبور و مقاومند .

فصبر جميل عسى الله أن يأتيهم بهم جميعاً

6- امیدواران به پادشاهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 38 - 10

10 - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند ، به بهترین پادشاه و فضل او امیدواراند .

رجال لا تلهيهم تجره ولا بيع عن ذكر الله .. ليجزئهم الله أحسن ما عملوا ويزيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 109 - 4

4- امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پادشاه الهی

و ما أسئلكم .. إن أجرى إلا على رب العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 4

4 - امید پیامبران و تبلیغ کنندگان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

ص: 460

و ما أسئلكم .. إن أجرى إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 145 - 4

4 - امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 164 - 4

4 - امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

إن أجرى إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 180 - 4

4 - امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على ربّ العلمين

7- امیدواران به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 10

10 - امیدواری و خوشبینی عمیق مؤمنان نسبت به خداوند

يقولون ربّنا ءامنا فاغفر لنا وارحمنا وانت خير الرحمين

8- امیدواران به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 57 - 13، 9

9- معبود های مشرکان ، خود ترسان از عذاب خدا و امیدوار به رحمت او هستند .

یرجون رحمته و یخافون عذابه

13- دعوت کنندگان به تعالیم الهی ، در عین تلاش برای کسب وسیله و راهی جهت تقرب به خداوند ، به رحمت او امیدوار و از عذابش بیمناکند .

یبتغون إلی ربهم الوسیله ائهم اقرب و یرجون رحمته و یخافون عذابه

ص: 461

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 12

12- اصحاب كهف ، يكتاپرستانی بودند كه از غير خدا ، قطع اميد كرده ، نياز به درگاه او بردند و چشم به رحمت وي داشتند .

فقالوا ربنا ائتنا من لدنك رحمه

واژه «من لدنك» مي تواند حاكي از اين نکته باشد كه آنان، از غير خدا، قطع اميد كرده و تنها چشم به رحمتي از سوي او داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 16 - 8

8- اطمینان اصحاب كهف به برخورداری از رحمت الهی در صورت هجرت كردن از حاکمیت شرک و جامعه مشرک

فاؤوا إلى الكهف ينشر لكم ربكم من رحمته

فعل «ينشر» در جواب امر قرار گرفته و جزا برای شرط مقدر است؛ یعنی «إن تأووا إلى الكهف ينشر..» و مفاد آن، حتمی بودن نشرِ رحمت الهی در صورت هجرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - ابراهيم - 14 - 36 - 16

16- شدت امیدواری حضرت ابراهيم (ع) به غفران و رحمت الهی ، حتی نسبت به مردم هدایت ناپذیر و مخالفان خود

و من عصاني فإنك غفور رحيم

از اینکه حضرت ابراهيم (ع) امر مخالفان خود را به خدا واگذاشته و صفت غفران و رحمت او را بر زبان جاری کرده است، برداشت فوق به دست می آید.

9- امیدواران به لطف خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 109 - 4

4- امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم . . إن أجرى إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 127 - 4

4- امید پیامبران و تبلیغ کنندگان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم . . إن أجرى إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 462

13 - شعراء - 26 - 145 - 4

4- امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 4

4- امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

إن أجرى إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 4

4- امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على ربّ العلمين

10- امیدواران به لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 5 - 3,6,1

1 - امیدواران به لقاء الهی ، حتماً ، آن را درک خواهند کرد .

من كان يرجوا لقاء الله فإنّ أجل الله لأت

3 - امیدواران به لقاء الهی ، باید توشه مناسب آن را فراهم کنند .

من كان يرجوا لقاء الله فإنّ أجل الله لأت

نفس بیان این نکته که «امیدواران به لقاءالله، مطمئن باشند که آن، تحقق پیدا خواهد کرد.»، اشعار به این دارد که باید آنان، در صدد انجام

دادن عملی و تهیه توشه ای باشند که نشانه صدق امیدشان باشد.

6 - امیدواران به لقاءالله ، مؤمنان راستین سرفراز برآمده از آزمون الهی اند .

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا وهم لا يفتنون . ولقد فتنا ... فليعلمنّ ا

ذکر «من كان يرجوا لقاء الله..» پس از بیان آزمون حتمی مدعیان ایمان، جهت بازشناسی مؤمنان راستین، می تواند اشاره به این حقیقت داشته باشد که آنان، امیدوار به لقاء الله اند. در ضمن، با این بیان، تشویقی هم از آنان به عمل آمده است.

11- علم امیدواران به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 15

ص: 463

15 - شب زنده داران عابد و آخرت جوین امیدوار به رحمت الهی ، عالمان راستین و آگاهان به حقایق هستی اند .

أمن هو قنت ءاناء الیل . . . ویرجوا رحمہ ربہ قل هل یتوی الذین یعلمون و الذین

برداشت بالا مبتنی بر این احتمال است که «الذین یعلمون»، اشاره به کسانی داشته باشد که در صدر آیه شریفه از آنان سخن به میان آمده است.

12- امیدواری

{امیدواری}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 8 - 9

9 - عالمان ژرفنگر بیمناک از ابتلای به انحراف ، و امیدوار به رحمت و حفظ هدایت از جانب پروردگار

و الزاسخون فی العلم یقولون . . . ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا و هب لنا من ل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 26 - 11

11 - امیدبخشی خداوند به مسلمانان در مورد آینده ای توأم با اقتدار ، علی رغم شرایط دشوار آنان در جنگ خندق

قل اللهم مالک الملک

در شأن نزول آیه آمده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هنگام حفر خندق در نبرد احزاب فرمود: امت اسلام کاخهای شاهان حیره، ایران، روم و یمن را فتح خواهند کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 30 - 17

17 - آمیختن بیم و امید ، از روش های قرآن برای تربیت انسانها

و یحذرکم الله . . . و الله رءوف بالعباد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - توأم بودن بیم و امید (خوف و رجا) در خردمندان مؤمن

رَبَّنَا وَاتْنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رَسَلِكَ وَلَا تَخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

چون از یک سو به وعده های الهی دل بسته اند و از سوی دیگر نگران فرجام خویش در قیامت هستند.

18 - ارزش توأم بودن بیم و امید (خوف و رجا) در انسان

اتْنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رَسَلِكَ وَلَا تَخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

ص: 464

13- آثار اجتماعی امیدواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 12

12 - ایجاد امید در دل جامعه و بی تأثیر جلوه دادن تبلیغات بدخواهان و ضعیف نشان دادن آنان ، شیوه ای مؤثر در جنگ روانی

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ .. لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ

برداشت فوق از آنجاست که آیه شریفه درصدد افشاگری و خنثی سازی توطئه دشمنان و بدخواهان و نیز دلداری به مؤمنان است.

14- آثار امیدواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 14

14 - نقش امید به نتیجه بخش بودن عمل ، در ایجاد انگیزه برای عمل

فليستجيبوا لي و ليؤمنوا بي لعلهم يرشدون

جمله «لعلهم يرشدون» - که امید دستیابی به ثمره عمل را مطرح می کند - می تواند به منظور ایجاد انگیزه برای اطاعت از خدا مطرح شده باشد. بنابراین امید به نتیجه عمل، محرک آدمی به سوی آن عمل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 235 - 16

16 - حالت خوف و رجاء در انسان ، زمینه ساز عمل به احکام الهی

واعلموا انّ الله يعلم .. فاحذروه و اعلموا انّ الله غفور حلیم

در این قسمت از آیه، لزوم خوف از خداوند (فاحذروه) و نیز امید به بخشایش و بردباری او (غفور حلیم) مطرح شده است تا پس از بیان احکام، زمینه عمل به آن را ایجاد کرده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 32 - 20

20 - امیدواری به فضل الهی ، زمینه ساز پرهیز از طمعورزی نسبت به دارایی های دیگران

و لا تتمنوا ما فضل الله . . . و سئلوا الله من فضله

نهی از تمنی و طمعورزی، و آنگاه امر به تقاضا از خدا، که نتیجه آن امیدبخشی به فضل الهی است، در حقیقت ارائه راهی است برای اجتناب از حسرت و دست اندازی به نعمتهای دیگران.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 104 - 8،9

8 - امید مجاهدان به پاداش و نصرت الهی، زمینه تقویت روحیه و سستی نکردن آنان در رویارویی با دشمنان دین

و لاتهنوا . . . و ترجون من الله ما لایرجون

ص: 465

9- نقش و اهمیت امید، در نیرومندی و حفظ روحیه

و ترجون من الله ما لا يرجون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 38 - 10

10 - لزوم ایجاد امید به مغفرت و رحمت الهی در دل گمراهان برای گرایش دادن آنان به دین و دینداری

قل للذین کفروا ان ینتهوا یغفر لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 12 - 2

2- هراس مردم از خشکسالی و امید آنان به نزول باران، زمینه ساز پدید آمدن برق های آسمانی و نمایاندن آنها به ایشان است.

هو الذی یریکم البرق خوفاً و طمعاً

هر یک از دو کلمه «خوفاً» و «طمعاً» می تواند مفعول له حصولی باشد و می تواند مفعول له تحصیلی باشد. بر فرض نخست مفاد عبارت «هو الذی...» چنین می شود: «چون هراس داشتید و نیز امیدوار بودید برقه های آسمانی را برای شما پدیدار می کنیم». و بر مبنای دوم مفاد «هو الذی...» چنین می شود: «برای آنکه بهراسید و نیز امیدوار شوید، برقه های آسمانی را به شما می نمایانیم». برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 110 - 16

16- امید به آینده ای برتر، در تنظیم زندگی سالم و تصحیح رفتار و باور های انسان، نقش دارد.

فمن کان یرجوا لقاء ربّه فلیعمل عملاً صالحاً و لا یشرک بعباده ربّه أحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 6 - 11

11 - تشویق و ایجاد امید، از روش های قرآن برای هدایت و تربیت کافران مخالف

و قال الذین کفروا ان هذا الا فک افتریه .. انّه کان غفوراً راحیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 6

6 - ترس و امید ، برانگیزاننده مؤمنان به تهجد و شب زنده داری است .

یدعون ربهم خوفاً و طمعاً

«خوفاً» و «طمعاً» بنابراین که مفعول لأجله باشند، مفید این معنایند که آنان به خاطر ترس و امیدی که در دل دارند، اقدام به نیایش می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 466

13 - نقش مهم آمیختگی خوف و رجا، در هدایت انسان ها

فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا .. يَغْفِرَ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا

خداوند، با این که کافران را به شدت تهدید کرده است، در عین حال راه توبه را بر آنان گشوده و امید به نجات را در آنان زنده ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 11

11 - توجه به عنصر امیدواری به پیروزی و نصرت الهی در تبلیغ، امری لازم و کارآمد

وَأُخْرَى تَحِبُّونَهَا نَصْرَ مَنَ اللَّهُ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 8 - 7

7 - نقش سازنده امید، در انگیزش انسان به توبه و رجوع به درگاه الهی

تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يَكْفُرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُم جَنَّاتٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 12 - 4

4 - اخطار و بشارت و ایجاد خوف و رجا، روش تربیتی و هدایتی قرآن کریم

وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ .. إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ

15- آثار امیدواری به تکامل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 24 - 14

14- امید به رشد و تعالی، دارای نقشی بسزا در نیل به آن است.

وَقُلْ عَسَىٰ أَن يَهْدِيَنِّي رَبِّي لِأَقْرَبَ مَن هَذَا رَشَدًا

16- آثار امیدواری به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 15 - 6

6 - نقش دین داری و خوشبینی به تأییدات الهی ، در دلگرمی به ادامه حیات و رهایی از پوچی و بن بست در زندگی

ص: 467

من كان يظنّ أن لن ينصره الله.. فلم يد.. هل يذهب كیده ما یغیظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 32 - 4,6

4 - اشتیاق و امیدواری باغداران یمنی به خداوند ، سبب دل بستن آنان به جایگزین شدن بوستانی بهتر از باغ ویران شده خود از جانب او

عسی ربنا أن یبدلنا خیرًا منها إنا إلی ربنا رغبون

مطلب یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «إنا إلی ربنا..» در مقام تعلیل برای جمله پیشین است.

6 - ظلم و طغیان و نپرداختن سهم بینوایان از اموال خویش ، سبب زوال نعمت ها و توبه و امید به خداوند ، زمینه ساز بازگشت آنها است

أن لا یدخلنّھا الیوم علیکم مسکین .. إنا کنا ظلمین ... إنا کنا طغین . عسی

17- آثار امیدواری به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 15

15- امید به رحمت خدا و بیم از عذاب او ، برانگیزاننده مقربان الهی به یافتن وسیله و راهی برای تقرب بیشتر

یبتغون إلی ربهم الوسیله .. و یرجون رحمته و یخافون عذابه

برداشت فوق، بر این احتمال است که «أولئک» مبتدا و «الذین یدعون» خبر آن و «یرجون رحمته و یخافون عذابه» حال برای «الذین» باشد؛ یعنی، آنان در حالی که امید به رحمت خدا و بیم از عذاب او دارند، خدا را می خوانند و در جست و جوی وسیله تقرب به اویند و همین امید و ترس، انگیزه وسیله خواهی آنان است.

18- آثار امیدواری به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 12

12 - امید به رحمت و لطف خداوند ، زمینه آمرزش تمامی گناهان از سوی او است .

لا تقنطوا من رحمہ اللہ إن اللہ یغفر الذنوب جمیعًا

توصیه به مأیوس نشدن از رحمت خداوند، در حقیقت سفارش به امید داشتن به لطف و رحمت او است؛ تا از این رهگذر بتوان به آموزش او دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 6 - 6

ص: 468

6- امیدواری به رحمت خدا و باورمندی به قیامت ، زمینه ساز روآوری انسان به توکل ، انابه و نیایش

رَبَّنَا عَلَيكَ تَوَكَّلْنَا .. لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ

در صورتی که الگو بودن، نظر به محتوای آیات پیشین داشته باشد - که درباره توکل، توبه و نیایش بود - تعبیر «لمن كان..» افاده مطلب بالا می کند.

19- آثار امیدواری به رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 9

9- امید به سعادت و رستگاری ، ناسازگار با غفلت از یاد خدا و بیگانگی با آن

و اذكروا الله كثيرا لعلكم تفلحون

20- آثار امیدواری به شفاعت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 86 - 6

6- دل بستگی بیهوده به شفاعت غیر خدا ، از عوامل گمراهی است .

و لا یملک .. الشفعه إلا من شهد بالحق

خداوند، برای بازداشتن مشرکان از گمراهی، به آنان یادآور شده است که معبودهای دروغین آنها هرگز قدرت شفاعت ندارند. پس از ایشان قطع امید کنند و به حق روی آورند.

21- آثار امیدواری به غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 4

4- دل بستن به یاری غیر خدا در دنیا ، مایه محروم شدن از یاری او در قیامت

وقیل ادعوا شرکاءکم

22- آثار امیدواری به لقاء الله

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

7 - یونس - 10 - 7 - 4

ص: 469

4- ایمان به روز رستاخیز و امید دیدار با خدا ، مایه پیراستگی از دلخوش بودن به مظاهر فریبنده دنیا و آرامش یافتن به آن

إن الذین لا یرجون لقاءنا ورضوا بالحیوة الدنیا واطمأنوا بها

23- آثار امیدواری به معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 110 - 13

13- باور به معاد ، حتی در حدّ گمان و امید ، اهرمی کارآمد در گرایش به عمل صالح و به دور از شرک و ریا است .

فمن کان یرجو لقاء ربّه فلیعمل عملاً صالحاً و لا یشرک بعباده ربّه أحداً

24- آثار امیدواری در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 19

19- نقش مؤثر پیشی گرفتن در کار های نیک و دعای همراه با رغبت و امید و خشوع به درگاه الهی ، در استجاب دعا

فاستجبنا له .. إنهم کانوا یسرعون فی الخیرت ... و کانوا لنا خشعین

25- ارزش امیدواری در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 14

14 - صبر بر مشکلات و داشتن روحیه ای امیدوار ، به هنگام مبتلا شدن به دشواری ها ، امری ارزشمند و پسندیده است .

وإن تصبهم سیئه .. إذا هم یقنطون

از مذمت شدن کسانی که با مبتلا شدن به ناگواری ها، ناامید می شوند، استفاده می شود که حفظ روحیه امیدواری، در چنین حالتی مطلوب است.

26- اعتدال در امیدواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- لزوم رعایت اعتدال در تهدید و ایجاد موازنه بین خوف و رجا، در کار تبلیغ و هدایت خلق

قل إن افتريته فلا تملكون لی من اللّٰه شیئاً .. وهو الغفور الرحیم

ص: 470

خداوند، همپای تهدید منکران رسالت، غفران گسترده خویش را نیز به رخ آنان می کشد و این خود گویای حقیقت یاد شده است.

27- امیدواری آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 5

5 - آدم و حوا امیدوار به مغفرت و رحمت الهی

و إن لم تغفر لنا و ترحمنا

28- امیدواری ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 6

6 - وعده ابراهیم (ع) به استغفار برای پدرش ، قبل از یقین به بقای وی بر شرک و به امید متمایل ساختن او به ایمان بود .

إلا عن موعدة .. فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 36 - 16

16- شدت امیدواری حضرت ابراهیم (ع) به غفران و رحمت الهی ، حتی نسبت به مردم هدایت ناپذیر و مخالفان خود

و من عصائی فإنيك غفور رحيم

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) امر مخالفان خود را به خدا واگذاشته و صفت غفران و رحمت او را بر زبان جاری کرده است، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 4

4- ابراهیم (ع) امیدوار به فرزنددار شدن در کهنسالی ، در پرتو لطف و رحمت الهی

فبم تبشرون .. فلا تكن من القنطين . قال و من يقنط من رحمه ربّه إلا الضالون

4- ابراهیم (ع) به هدایت شدن آزر، در عین اصرار و تعصب او بر بت پرستی امیدوار بود.

سأستغفر لک ربّی

ممکن است مراد ابراهیم(ع) از طلب مغفرت، طلب مقدمات مغفرت (ترک بت پرستی) باشد، زیرا آن حضرت از هدایت یافتن آزر

ص: 471

ناامید نشده بود و لذا سعی در رام کردن او از طریق برانگیختن احساسات وی داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 15، 16

15- ابراهیم (ع) ، به مستجاب شدن دعاهایش به درگاه خداوند امیدوار بود .

عسى ألا أكون بدعاء ربى شقيًا

«شقاء» نقطه مقابل سعادت است و به معنای سختی و زحمت نیز می آید و «باء» در «بدعاء ربی» سببیه است. ابراهیم با جمله «عسى ...» اظهار امیدواری کرد که دعای او رد نشود بلکه اجابت شده و اسباب سعادت مندیش را فراهم سازد و در حل مشکلات او را یاری دهد.

16- ابراهیم (ع) ، در آستانه هجرت خود از دیار بت پرستان ، به رفع سختی ها و کسب سعادت خود امیدوار بود و دعا به درگاه خداوند را عامل آن می دانست .

عسى ألا أكون بدعاء ربى شقيًا

29- امیدواری ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 14 - 2

2 - ابلیس ، علی رغم عصیان فرمان خداوند، از استجابت در خواستش مأیوس نبود.

قال أنظرنى إلى يوم یبعثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 81 - 6

6 - ابلیس ، علی رغم نافرمانی از خداوند ، از استجابت دعای خود مأیوس نشد .

قال ربّ فأنظرنى .. قال فإنك من المنظرین . إلى يوم الوقت المعلوم

30- امیدواری اخروی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رحمانیت خداوند، امید و ملجأ تمامی مردم در صحنه دهشت زا و مخوف قیامت

و خشعت الأصوات للرحمن

ص: 472

31- امیدواری اخروی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 14 - 1

1 - منافقان ، بدان پندار که در دنیا با مؤمنان بوده اند و در انجام اعمال و تکالیف دینی (نماز ، روزه و . . .) با آنان همراهی داشته اند ، خود را همچون مؤمنان سزاوار رحمت الهی می دانند .

فَضْرِبْ بَيْنَهُمْ سَوْراً لِمَنْ لَبِثَ فِيهِ الرِّحْمَةُ .. ينادونهم أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ

32- امیدواری اخروی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 23 - 3

3 - چشم امید مؤمنان در قیامت تنها به خداوند است .

إلى ربّها ناظره

برخی از مفسران گفته اند: عبارت «إلى ربّها ناظره» می تواند تعبیر کنایی باشد. در این صورت مقصود از آن، توقع و امید است؛ مانند آن که گفته می شود: «أنا إلى فلان ناظر ما يصنع بي» (من به فلانی چشم دوخته ام تا با من چه خواهد کرد).

33- امیدواری اصحاب الجنة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 32 - 1,2,4

1 - امیدواری باغداران یمنی - پس از توبه و پشیمانی - به جایگزین شدن بوستانی بهتر از بوستان ویران شده خویش ، در پرتو لطف پروردگار

عسى ربّنا أن يبدلنا خيراً منها

مفسران در توضیح آیه شریفه نوشته اند: آنان با خلوص نیت توبه کردند و خداوند چون این خلوص را دید، بوستانی به جای آن بوستان نابود شده به آنان عطا فرمود که نام آن «حیوان» بود. در این بوستان انگور فراوان و پرباری وجود داشت که هر خوشه از آن، بار یک قاطر می شد. (مجمع البیان و روح المعانی)

2 - اشتیاق و امیدواری باغداران یمنی به پروردگار ، پس از مشاهده ویرانی باغ خویش و توبه و پشیمانی از کردار خود

4- اشتیاق و امیدواری باغداران یمنی به خداوند، سبب دل بستن آنان به جایگزین شدن بوستانی بهتر از باغ ویران شده خود از جانب او

عسی رَبَّنَا أَنْ يَبْدُلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا رَغِبُونَ

مطلب یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «إِنَّا إِلَى رَبِّنَا..» در مقام تعلیل برای جمله پیشین است.

34- امیدواری اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 10 - 12

12- اصحاب کهف ، یکتاپرستانی بودند که از غیر خدا ، قطع امید کرده ، نیاز به درگاه او بردند و چشم به رحمت وی داشتند .

فقالوا ربّنا اءاتنا من لدنک رحمه

واژه «من لدنک» می تواند حاکی از این نکته باشد که آنان، از غیر خدا، قطع امید کرده و تنها چشم به رحمتی از سوی او داشتند.

35- امیدواری انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 10

10 - ایمان و امید پیامبران و مؤمنان به نصرت الهی و امداد های غیبی ، به هنگام مواجهه با مصائب و مشکلات جنگ

حتى یقول الرسول و الذین امنوا معه متی نصر الله

جمله «متی نصر الله» که سؤال از وقت یاری خداست، بیانگر این معناست که آنان به اصل یاری خدا به هنگام رویارویی با دشمنان، ایمان داشتند و به آن دل بسته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 109 - 4

4 - امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم .. إن أجرى إلا على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 4

4 - امید پیامبران و تبلیغ کنندگان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم .. إن أجرى إلا على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 4

4 - امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 474

13 - شعراء - 26 - 164 - 4

4- امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

إن أجرى إلاّ على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 4

4- امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمين

36- امیدواری انفاقگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 13

13 - امید داشتن به رحمت و پاداش الهی - نه خود را مستحق آن شمردن - از ویژگی های عالمان خداترس ، تلاوتگر قرآن ، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار

إنّما يخشى الله من عباده العلماء . . . إنّ الذين يتلون كتب الله و أقاموا الصل

37- امیدواری اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 20

20- شتاب و پیشگامی در کار های خیر ، دعای همراه با رغبت و امید و خشوع به درگاه الهی ، از ارزش های والا و صفات برجسته مردان الهی

إنّهم كانوا يسرعون فی الخیرت و يدعوننا رغبًا و رهبًا و كانوا لنا خشعین

برداشت یاد شده به خاطر این است که آیه شریفه، در توصیف پیامبران الهی است و از میان ده ها صفات و ویژگی های ایشان، تنها به این سه صفت و ویژگی اشاره شده است.

38- امیدواری بت پرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 4

4 - مشرکان و بت پرستان ، امیدوار به یاری رسانی معبود های خویش

ص: 475

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً لَعَلَّهُمْ يَنْصُرُونَ

39- امیدواری بجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 7 - 12

12 - امید بستن به حل مشکلات زندگی مشترک و تبدیل شدن سختی ها به آسانی ها - در پرتو لطف و عنایت خداوند - امیدی شایسته و بجا برای مؤمنان

سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

آیه شریفه، ضمن امید بخشیدن به مردان و زنان درگیر با مشکلات زندگی مشترک، آنان را به رفع شدن مشکلاتشان در پرتو عنایت و لطف خداوند، امیدوار ساخته و به این امیدواری تشویق و ترغیب کرده است.

40- امیدواری برپاکندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 13

13 - امید داشتن به رحمت و پاداش الهی - نه خود را مستحق آن شمردن - از ویژگی های عالمان خداترس ، تلاوتگر قرآن ، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

41- امیدواری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 8

8 - قوم موسی علی رغم پیشینه گوساله پرستی به رحمت و مغفرت الهی امیدوار بودند .

لئن لم يرحمنا ربنا ويغفر لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 1

1- ایجاد امیدواری به رحمت در بنی اسرائیل ، علی رغم دو بار فسادانگیزی و شکست تلخشان به وسیله خداوند

عسی رَبِّکُمْ أَن یَرْحَمَکُمْ

مخاطبان آیه با توجه به آیات قبل، بنی اسرائیل است.

ص: 476

42- امیدواری به آثار عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 14

14 - نقش امید به نتیجه بخش بودن عمل ، در ایجاد انگیزه برای عمل

فلیستجیبوا لی و لیؤمنوا بی لعلهم یرشدون

جمله «لعلهم یرشدون» - که امید دستیابی به ثمره عمل را مطرح می کند - می تواند به منظور ایجاد انگیزه برای اطاعت از خدا مطرح شده باشد. بنابراین امید به نتیجه عمل، محرک آدمی به سوی آن عمل است.

43- امیدواری به آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 36 - 4

4 - نخستین پیام شعیب (ع) به مردم مدین ، دعوت به خداپرستی و امیدواری به روزواپسین بود .

إلی مدین أأخاهم شعیباً فقال یقوم اعبدوا اللّٰه و ارجوا الیوم الآخر

44- امیدواری به آموزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 21

21 - لزوم امیدوار ساختن گنهکاران به آموزش و رحمت خداوند و جذب آنان به محیط صلاح

فقل . . . من عمل منکم سوءاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 14

14- یوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به رحمت گسترده الهی ، آنان را به آموزش گناهانشان امیدوار ساخت .

یغفر الله لکم و هو أرحم الرحمین

جمله «و هو . . .» حالیه است و به منزله تعلیل برای «یعفر الله» می باشد ; یعنی، چون «ارحم الراحمین» است، گناه شما را می بخشاید. قابل ذکر است که یوسف با یادآوری این صفت خداوند، پس از گذشت از گناه برادرانش، به این نکته اشاره می کند که: من از شما درگذشتم پس او که از همه - از من و غیر من - مهربان تر است، بی هیچ تردید از شما خواهد گذشت.

ص: 477

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 16,17

16- یعقوب (ع) با توجه دادن فرزندانش به آموزگاری و مهربانی خداوند، آنان را به آموزش گناهانشان امیدوار ساخت.

سوف أستغفر لکم ربی إنه هو الغفور الرحیم

17- امیدوار ساختن مردم به مغفرت و رحمت الهی و بخشوده شدن گناهانشان، شیوه ای پسندیده و از خصلت های پیامبران است.

سوف أستغفر لکم ربی إنه هو الغفور الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 10

10- گناه کاران و ستم پیشگان نباید از مغفرت الهی ناامید شده و خویشان را سزاوار آموزش ندانند.

إن ربک لذو مغفره للناس علی ظلمهم

«علی» در «علی ظلمهم» به معنای «مع» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 3,1

1 - اظهار امیدواری ساحران مؤمن به موسی (ع)، به برخورداری از غفران الهی

إِنَّا نَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَاتِنَا

3 - قرار گرفتن در صف نخستین مؤمنان، سرمایه امید ساحران به آموزش الهی

إِنَّا نَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ .. . أَن كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ

عبارت «أَن كُنَّا ..» تعلیل برای امید داشتن به غفران الهی است؛ یعنی، چون ما در صف نخستین ایمان آوردگان به موسی قرار گرفتیم این ما را امیدوار به غفران می نماید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 82 - 4,1

1 - پروردگار جهانیان ، کسی است که می توان به غفران و بخشایش او در قیامت ، دل بست .

إلّا ربّ العلمین . . . و الذی أطمع أن یغفرلی خطیئتی یوم الدین

4 - لزوم نگرانی همواره انسان از کردار و فرجام کار خویش و مطمئن نبودن به آمرزش الهی

و الذی أطمع أن یغفرلی خطیئتی یوم الدین

وقتی حضرت ابراهیم(ع) خود را صرفاً امیدوار به مغفرت الهی معرفی کند، جای اطمینانی برای دیگران نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام امیدبخش رحمت و آمرزش خداوند به بندگان گنه کار

قل یعبادی الذین أسرفوا علی أنفسهم لاتقنطوا من رحمہ اللّٰہ

ص: 478

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 235 - 19، 15

15 - توجّه ، به مغفرت و بردباری خداوند ، منشأ ایجاد امید به پاک شدن از گناهان

لا جناح .. ان الله غفور حلیم

19 - ضرورت آمیختگی و همراهی ترس از خداوند ، با امید به آمرزش او

واعلموا .. فاحذروه واعلموا ان الله غفور حلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 40 - 9

9 - ایجاد بیم در گنهکاران ، در عین امیدوار ساختن آنان به مغفرت الهی ، از روش های قرآن برای ترک گناه

يعذب من يشاء ويغفر لمن يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 9

9 - ضرورت امیدوار بودن به رحمت و مغفرت خدا ، حتی با داشتن پیشینه گناهی چون شرک و ارتداد

لئن لم يرحمنا ربنا ويغفر لنا لنكونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 38 - 10

10 - لزوم ایجاد امید به مغفرت و رحمت الهی در دل گمراهان برای گرایش دادن آنان به دین و دینداری

قل للذین كفروا ان ینتهوا یغفر لهم

45- امیدواری به آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 10، 5

5- آدم و حوا امیدوار به مغفرت و رحمت الهی

وإن لم تغفر لنا و ترحمنا

10 - مغفرت و رحمت الهی تنها امید و وسیله رهایی گنهکاران از خسران گناه است.

وإن لم تغفر لنا و ترحمنا لنكونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 116 - 9، 7

ص: 479

7- گنهكار بايد بيمناك از گناه خویش و امیدوار به مغفرت الهی باشد .

إِنَّ اللَّهَ . . . وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

خداوند با اشاره به اینکه آمرزش گناهان حتمی نخواهد بود و تنها مشیت الهی آن را رقم خواهد زد، خواسته است انسانها را از یکسو امیدوار به رحمت و آمرزش کند (رجاء) و از سوی دیگر آنان را نسبت به گناهان بیمناک سازد (خوف).

9- گنهکارانی که خود را به شرک نیالوده اند ، باید امیدوار به مغفرت الهی باشند .

و يغفر ما دون ذلك لمن يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 8

8- قوم موسی علی رغم پیشینه گوساله پرستی به رحمت و مغفرت الهی امیدوار بودند .

لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا

46- امیدواری به آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 6

6- لزوم امیدوار ساختن منحرفان و خطاکاران ، به رحمت و مغفرت الهی

إِنَّمَا فَتَتَمُّ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ

47- امیدواری به اجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 17

17- مؤمنان ، باید به اجابت دعای خویش از سوی خداوند امیدوار باشند .

عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بَدْعًا رَبِّي شَقِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - رحمت و علم همه جانبه و گسترده خداوند ، مقتضی طلب آمرزش از او و امید بستن به اجابت او است .

و یستغفرون للذین ءامنوا ربّنا وسعت کلّ شیء رحمه و علماً فاغفر للذین تابوا

برداشت یاد شده از تفریع «فاغفر للذین تابوا..» بر «ربّنا وسعت...» استفاده می شود؛ یعنی، ای پروردگار ما! چون رحمت و علم تو گسترده و جهان شمول است، پس پیامرز مؤمنان توبه کننده را... .

ص: 480

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 8 - 19

19 - قدرت مطلق و بی پایان خداوند ، مقتضی امید و دل‌بستگی مؤمنان به استجاب دعایشان در درگاه الهی

يقولون ربنا ائتم لنا نورنا و اغفر لنا ائتك على كل شيء قدیر

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «ائتك على كل شيء قدیر» در مقام تعلیل برای دعاها و درخواست های مؤمنان از خداوند است.

48- امیدواری به امدادهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 13،14،20،23

13- یعقوب (ع) برای مراجعت فرزندانش به یاری خداوند دل بسته بود و به کمک او امید داشت .

عسی الله أن یأتینی بهم جمیعاً

14- یعقوب (ع) ، صبورانه از پی گیری ماجرای اتهام سرقت بنیامین چشم پوشید و به امداد های الهی دل بست .

فصبر جمیل عسی الله أن یأتینی بهم جمیعاً

20- اعتقاد و باور یعقوب (ع) به علم و حکمت الهی ، موجب اتکا و امید آن حضرت به یاری خداوند بود .

عسی الله أن یأتینی بهم جمیعاً إنه هو العلیم الحکیم

جمله «إنه هو . . .» تعلیل برای «عسی الله ...» می باشد.

23- ستایش خداوند پس از اظهار امید به یاری و کمک او ، از آداب پسندیده و نیکوست .

عسی الله أن یأتینی بهم جمیعاً إنه هو العلیم الحکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 5،8،10

5- مأیوس نشدن از رحمت خدا و امید داشتن به یاری او ، توصیه یعقوب (ع) به فرزندان خویش

و لا تأیسوا من روح الله

«روح» به معنای سرور، فرح، استراحت و رحمت می باشد. اضافه آن کلمه به «الله» و متعلق قرار گرفتن «من روح الله» برای «لا تأیسوا» گویای این است که مراد از آن «رحمت» می باشد.

8- ضرورت دل بستن به یاری خدا و رحمت او برای رفع مشکلات و تحقق خواسته ها

و لا تأیسوا من روح الله إنه لا یأیس من روح الله إلا القوم الکفرون

10- شناخت خداوند و صفات او، مایه امیدواربودن به رحمت و یاری اوست.

و أعلم من الله ما لاتعلمون... و لا تأیسوا من روح الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 24 - 26

ص: 481

26- اظهار امیدواری به امداد های الهی ، از شیوه های دعا به درگاه خداوند و درخواست کمک از او است .

و قل عسی أن یهدین ربی لأقرب من هذا رشداً

به زبان آوردن امید (گفتن «عسی أن . . .») انگیزه ای جز اظهار نیاز و درخواست اجابت ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 5 - 6

6 - توجه به شکست ناپذیری خداوند و مهربانی او ، برانگیزاننده امید به امداد های الهی در دل مؤمنان است .

ینصر من یشاء و هو العزیز الرحیم

آوردن دو وصف «عزّت» و «رحمت» - پس از بیان امداد الهی و این که خداوند، هر کس را که بخواهد یاری خواهد کرد - می تواند به منظور ایجاد امید در دل مسلمانان صدر اسلام باشد که درباره خود نیز انتظار چنین امدادهایی را داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 19 - 12

12 - اهل ایمان ، دل بسته به حمایت ها و امداد های الهی و نه عناصر هواپرست و سیئه کار

و لا تتبّع أهواء... و إنّ الظالمین بعضهم أولیاء بعض و اللّٰه ولیّ المتّقیین

بی تردید پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان واقعی، اگر هم در معرض تمایل و روی آوری به درخواست های غیر مؤمنان قرار گیرند، با این امید و هدف خواهند بود که آنان را به سوی ایمان و حقیقت سوق داده و یا خیر و سودی را برای دیگر مؤمنان جلب کنند. خداوند با نهی «لا تتبّع أهواء...»، چنین انتظاری را نفی می کند و یادآور می شود که منافع ظاهری ظالمان، تنها نصیب ستمگران دیگر می شود و نباید مؤمنان به حمایت آنان امید داشته باشند؛ بلکه مؤمن به حمایت خدا دل می بندد.

49- امیدواری به ایام الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 14 - 8

8 - مؤمنان ، امیدوار به «ایام الله» و آرزومند تحقق و فرارسیدن آن

قل للذین ءامنوا یغفروا للذین لا یرجون آیام اللّٰه

از تقابل میان «الذین آمنوا» با «الذین لایرجون..»، استفاده می شود که مؤمنان برخلاف کافران امیدوار به «ایام الله» بوده و آرزومند تحقق آن می باشند.

50- امیدواری به باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 12 - 2

ص: 482

2- هراس مردم از خشکسالی و امید آنان به نزول باران، زمینه ساز پدید آمدن برق های آسمانی و نمایاندن آنها به ایشان است.

هو الذی یریکم البرق خوفاً و طمعاً

هر یک از دو کلمه «خوفاً» و «طمعاً» می تواند مفعول له حصولی باشد و می تواند مفعول له تحصیلی باشد. بر فرض نخست مفاد عبارت «هو الذی...» چنین می شود: «چون هراس داشتید و نیز امیدوار بودید برقه های آسمانی را برای شما پدیدار می کنیم». و بر مبنای دوم مفاد «هو الذی...» چنین می شود: «برای آنکه بهراسید و نیز امیدوار شوید، برقه های آسمانی را به شما می نمایانیم». برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

51- امیدواری به بهبود اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 11

11 - مهاجران تهی دست، چشم انتظار بهبود وضع اقتصادی خویش همراه با رضایت خداوند

یتغون فضلاً من الله و رضوناً

«فضلاً من الله»، می تواند اشاره به مسائل مادی و اقتصادی داشته باشد.

52- امیدواری به پاداش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 35 - 16

16 - مؤمنان، باید همواره نسبت به ثمردهی ایمان و عمل خویش در مرز بیم و امید باشند.

يأيتها الذين آمنوا اتقوا الله... جهدوا في سبيله لعلكم تفلحون

کلمه «لعل» رسای به این حقیقت است که مؤمنان، هر چند مراحل تقوا و تقرب به خدا و جهاد را گذرانده باشند، نباید رستگاری و فلاح را برای خویش حتمی بشمارند و در نتیجه به عمل خویش مغرور شوند.

53- امیدواری به پاداش اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 10

10 - ترس از عذاب های اخروی و امید به پاداش های جهان آخرت ، از انگیزه های آدمی برای عبادت خدا

ملک یوم الدین. اءیاک نعبد

ص: 483

54- امیدواری به پادشاهی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 85 - 2

2 - چشمداشت به پاداش الهی ، آرزوی بهشت و درخواست نعمت های آن از خداوند ، امری شایسته و بایسته برای اهل ایمان

و اجعلنی من ورثه جنة النعیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 13

13 - امید داشتن به رحمت و پاداش الهی - نه خود را مستحق آن شمردن - از ویژگی های عالمان خداترس ، تلاوتگر قرآن ، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار

إنما یخشی اللّٰه من عباده العلموا .. إن الذین یتلون کتب اللّٰه و أقاموا الصل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 23 - 5

5 - « قال علی بن موسی الرضا (ع) فی قول اللّٰه عزّوجلّ : « وجوه یومئذ ناضره . إلی ربّها ناظره » یعنی مشرقه تنتظر ثواب ربّها ؛

امام رضا(ع) درباره سخن خدای عزّوجلّ : « وجوه یومئذ ناضره . إلی ربّها ناظره » فرمود: یعنی (صورت هایی در آن روز) درخشیده است و در انتظار ثواب پروردگارشان اند».

55- امیدواری به پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 11

11 - توجه به عنصر امیدواری به پیروزی و نصرت الهی در تبلیغ ، امری لازم و کارآمد

وَأُخْرَى تحبونها نصر من اللّٰه وفتح قریب

56- امیدواری به پیروزی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - امیدواری فرعونیان به غلبه ساحران بر موسی (ع) و پیروی مردم از آنان

لعلّنا نتّبع السّحره إن كانوا هم الغلبین

واژه «لعلّ» برای اظهار امید است.

ص: 484

57- امیدواری به تخفیف عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 49 - 2

2- امید و انتظار دوزخیان ، به شفاعت نگهبانان جهنم به درگاه خداوند برای تخفیف اندکی از عذاب آنان

وقال الذين في النار لخزنة جهنم ادعوا ربكم يخفف عنا يومًا من العذاب

58- امیدواری به حسن فرجام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 40 - 2

2- مؤمن ، به آینده و پایانی بهتر از امکانات مادی دنیاداران ، امیدوار است .

فَعَسَىٰ رَبِّي أَن يُؤْتِيَنِي خَيْرًا

منظور مرد مؤمن از «عسی ربی ..» ممکن است انتظار ثواب آخرت باشد. ترک آرزوی اولاد بیشتر و نیز جمله «هنالك الولایه لله» و عبارت «خیر عقباً» در آیه چهل و چهارم، این معنا را محتمل می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 22

22- ضرورت دل بستن به عاقبت نیک و دل خوش نبودن به لذت های زودگذر

والعقبه للتقوى

59- امیدواری به حسن فرجام انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 106 - 7

7- نگرش مثبت و امیدوارانه اندیشه مذهبی ، نسبت به فرجام جامعه بشری

و لقد كتبنا في الزبور .. أن الأرض يرثها عبادي الصالحون . إن في هذا لبلغاً

60- امیدواری به حسن فرجام انسانها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 485

7- نگرش مثبت و امیدوارانه اندیشه مذهبی ، نسبت به فرجام جامعه بشری
و لقد كتبنا فی الزبور . . . أن الأرض یرثها عبادی الصالحون . إن فی هذا لبلغاً

61- امیدواری به حل مشکلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 7 - 12

12 - امید بستن به حل مشکلات زندگی مشترک و تبدیل شدن سختی ها به آسانی ها - در پرتو لطف و عنایت خداوند - امید شایسته و
بجا برای مؤمنان

سیجعل الله بعد عسر یسراً

آیه شریفه، ضمن امید بخشیدن به مردان و زنان درگیر با مشکلات زندگی مشترک، آنان را به رفع شدن مشکلاتشان در پرتو عنایت و لطف
خداوند، امیدوار ساخته و به این امیدواری تشویق و ترغیب کرده است.

62- امیدواری به حمایت‌های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 6

6- رهبران الهی و مصلحان جامعه اسلامی ، در معرض تبلیغات سوء و استهزای دشمنان بوده و باید به حمایت و لطف الهی امیدوار
باشند .

المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك یضیق صدرک بما یقولون

63- امیدواری به خانواده موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 7 - 7

7- آرامش موسی (ع) در شرایط سخت و بحرانی و تلاش وی جهت ایجاد امید و اطمینان در خانواده خود .

إنی ءانست ناراً سناتیکم . . . لعلکم تصطلون

64- امیدواری به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 486

2 - بقره - 2 - 214 - 11

11 - خداوند ، تنها امید در گرفتاری ها و مشکلات

متى نصر الله الا ان نصر الله قريب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 21

21- باور به علم خدا و حکیمانه بودن افعال او ، زمینه ساز امید و اتکا به اوست .

عسى الله أن يأتيهم بهم جميعاً إنه هو العليم الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 6

6 - لزوم خوف و رجا و بیم و امید نسبت به خداوند

يحذر الآخرة ويرجو رحمة ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 29

29 - روی امید و التجای ابراهیمیان ، تنها به سوی خداوند

ربنا عليك توكلنا وإليك أنبنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 32 - 2

2 - اشتیاق و امیدواری باغداران یمنی به پروردگار ، پس از مشاهده ویرانی باغ خویش و توبه و پشیمانی از کردار خود

إنا إلى ربنا رغبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 23 - 3

3 - چشم امید مؤمنان در قیامت تنها به خداوند است .

إلی ربّها ناظره

برخی از مفسران گفته اند: عبارت «إلی ربّها ناظره» می تواند تعبیر کنایی باشد. در این صورت مقصود از آن، توقع و امید است؛ مانند آن که گفته می شود: «أنا إلی فلان ناظر ما یصنع بی» (من به فلانی چشم دوخته ام تا با من چه خواهد کرد).

65- امیدواری به رحمانیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 487

8- رحمانیت خداوند، امید و ملجأ تمامی مردم در صحنه دهشت زا و مخوف قیامت

و خشعت الأصوات للرحمن

66- امیدواری به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 10، 5، 8

5- مایوس نشدن از رحمت خدا و امید داشتن به یاری او، توصیه یعقوب (ع) به فرزندان خویش

و لا تأیسوا من روح الله

«روح» به معنای سرور، فرح، استراحت و رحمت می باشد. اضافه آن کلمه به «الله» و متعلق قرار گرفتن «من روح الله» برای «لا تأیسوا» گویای این است که مراد از آن «رحمت» می باشد.

8- ضرورت دل بستن به یاری خدا و رحمت او برای رفع مشکلات و تحقق خواسته ها

و لا تأیسوا من روح الله إنه لا یأیس من روح الله إلا القوم الکفرون

10- شناخت خداوند و صفات او، مایه امیدواری بودن به رحمت و یاری اوست.

و أعلم من الله ما لاتعلمون... و لا تأیسوا من روح الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 16، 17

16- یعقوب (ع) با توجه دادن فرزندانش به آمرزگاری و مهربانی خداوند، آنان را به آمرزش گناهانشان امیدوار ساخت.

سوف أستغفر لکم ربی إنه هو الغفور الرحیم

17- امیدوار ساختن مردم به مغفرت و رحمت الهی و بخشوده شدن گناهانشان، شیوه ای پسندیده و از خصلت های پیامبران است.

سوف أستغفر لکم ربی إنه هو الغفور الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- لزوم امید داشتن به لطف الهی و متکی نبودن به صرف تلاش و کوشش خویش

ابتغاء رحمه من ربك ترجوها

همراه آمدن «ابتغاء» و «ترجوها» بیانگر لزوم هر دو عنصر در رسیدن انسان به امکانات مورد نیاز است نه تلاش بی امید و نه امید بی تلاش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 12

ص: 488

12- اصحاب كهف ، يكتاپرستانی بودند كه از غير خدا ، قطع اميد كرده ، نياز به درگاه او بردند و چشم به رحمت وي داشتند .

فقالوا ربنا انا من لدنك رحمه

واژه «من لدنك» مي تواند حاكي از اين نکته باشد كه آنان، از غير خدا، قطع اميد كرده و تنها چشم به رحمتي از سوي او داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 56 - 8

8 - اميد به برخورداري از رحمت خدا در پرتو اقامه نماز ، پرداخت زكات و اطاعت از پيامبر (صلي الله عليه و آله) اميدي به جا و شايسته

و أقيموا الصلوة وءاتوا الزكوة و أطيعوا الرسول لعلكم ترحمون

از اين كه خداوند پس از توصيه مؤمنان به اقامه نماز، پرداخت زكات و فرمان بري از پيامبر (صلي الله عليه و آله)، آنان را به رحمت خویش امیدوار ساخته است به دست می آید كه امید داشتن به رحمت خدا، پس از عمل به توصيه های الهی، اميدي به جا و شايسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - بقره - 2 - 218 - 13، 2، 3، 1

1 - امیدواری مؤمنان و مهاجران مجاهد در راه خداوند ، به رحمت او

ان الذين امنوا و الذين هاجروا و جاهدوا في سبيل الله اولئك يرجون رحمت الله

2 - امید داشتن به رحمت الهی - نه خود را مستحق آن شمردن - ، از ویژگی های مؤمنان و مهاجران مجاهد

انّ الذين امنوا و الذين هاجروا و جاهدوا في سبيل الله اولئك يرجون رحمت الله

3 - ایمان و هجرت و جهاد در راه خدا ، از عوامل امیدواری به رحمت وی

ان الذين امنوا و الذين هاجروا و جاهدوا في سبيل الله اولئك يرجون رحمت الله

13 - مؤمنان و مهاجران مجاهد ، امیدواران واقعی به رحمت خداوند هستند .

الذين امنوا .. اولئك يرجون رحمت الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 38 - 10

10 - لزوم ایجاد امید به مغفرت و رحمت الهی در دل گمراهان برای گرایش دادن آنان به دین و دینداری

قل للذین کفروا إن ینتهوا ینغفر لهم

67- امیدواری به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 9

9 - شایسته دانستن خدا برای عبادت و امید به رحمت های او ، از انگیزه های پرستش خداست .

الحمد لله رب العلمین . الرحمن الرحیم ... ایاک نعبد

مطرح ساختن عبادت خدا پس از توصیف او به ربوبیت، رحمانیت، رحیمیت و مالکیت روز جزا، بیانگر انگیزه های پرستش است؛

ص: 489

یعنی، چون خدا رب است، شایسته پرستش است و چون مردم به رحمت او نیازمندند، باید عبادتش کنند و بدان جهت که از عذاب آخرت می هراسند، باید او را پرستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 15, 21, 25

15 - کسانی را که دارای زمینه مساعدی برای گرایش به ایمان هستند، باید به رحمت و امنیت خداوندی امیدوار کرد.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

گزینش جمله توصیفی «الذین یؤمنون» به جای «المؤمنون» و یا «امنوا»، با توجه به معنای فعل مضارع، اشاره به مطلب فوق می تواند باشد.

21 - لزوم امیدوار ساختن گنهکاران به آموزش و رحمت خداوند و جذب آنان به محیط صلاح

فقل .. من عمل منکم سوءاً

25 - گنهکار نباید از آموزش و رحمت خداوند مأیوس باشد.

من عمل منکم سوءاً .. فأنه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 13

13 - آدمی در هر حال باید از عقوبتهای الهی ترسان و به رحمت او امیدوار باشد.

إن ربك سريع العقاب وإنه لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 10, 5

5 - آدم و حوا امیدوار به مغفرت و رحمت الهی

وإن لم تغفر لنا وترحمنا

10 - مغفرت و رحمت الهی تنها امید و وسیله رهایی گنهکاران از خسران گناه است.

وإن لم تغفر لنا و ترحمنا لنكونن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 8

8- ضرورت امید داشتن به رحمت خدا، در پی بروز مشکلات و از دست رفتن امکانات

ثم نزعنها منه إنه لئوس كفور

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

9 - حجر - 15 - 37 - 4

4- هیچ کس، حتی مطرودین درگاه الهی و لعن شدگان، نباید از رحمت خداوند مأیوس شوند؛ بلکه باید خواسته های خویش را از او طلب کنند.

ص: 490

وإن عليك اللعنه إلى يوم الدين . قال ربّ فأنظرنى إلى يوم يبعثون . قال فإنك من ال

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 4 ، 1

1- ایجاد امیدواری به رحمت در بنی اسرائیل ، علی رغم دو بار فسادانگیزی و شکست تلخشان به وسیله خداوند

عسی ربکم أن یرحمکم

مخاطبان آیه با توجه به آیات قبل ، بنی اسرائیل است .

4- شکست امت های فسادگر به معنای قطع همیشگی رحمت الهی از آنان نیست .

عسی ربکم أن یرحمکم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - مریم - 19 - 5 - 10

10- لطف و رحمت خاص الهی ، تنها نقطه امید زکریا در برخورد ارشدن از فرزند بود .

فهب لی من لدنک ولیّاً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 6

6 - لزوم امیدوار ساختن منحرفان و خطاکاران ، به رحمت و مغفرت الهی

إنّما فتنتم به و إنّ ربکم الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 13

13 - امید داشتن به رحمت و پاداش الهی - نه خود را مستحق آن شمردن - از ویژگی های عالمان خداترس ، تلاوتگر قرآن ، برپادارنده

نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار

إنّما یخشی الله من عباده العلموا . . . إنّ الذین یتلون کتب الله و أقاموا الصل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 45 - 5

5 - تنها در سایه پرهیز از گناه و توبه از خطاهای گذشته ، می توان به رحمت و لطف خدا امیدوار بود .

وإذا قیل لهم اتّقوا .. لعلّکم ترحمون

به کار رفتن کلمه «لعلّ» که برای ترجّی و امیدواری است، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 43 - 10

10 - به هنگام گرفتاری و مشکلات - هر چند شدید و طاقت فرسا باشد - نباید از رحمت الهی مأیوس شد .

ص: 491

إذ نادى ربّه . . . ووهبنا له أهله ... رحمه منّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 2,9

2- عبادت شبانه با سجده و قیام، دغدغه خاطر داشتن از روز قیامت و امید به رحمت الهی، از اوصاف و نشانه های مؤمنان راستین

أمن هو قنت ءاناء الیل ساجدًا وقائمًا یحذر الأخره ویرجوا رحمه ربّه

آیه شریفه به قرینه مقابله با آیه قبل - که درباره انسان های کافر بود - درصدد بیان اوصاف و نشانه های مؤمنان راستین است.

9- ربوبیت خداوند، مقتضی امیدواری انسان به رحمت او است.

ویرجوا رحمه ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور ابلاغ پیام امیدبخش رحمت و آمرزش خداوند به بندگان گنه کار

قل یعبادی الذین أسرفوا علی أنفسهم لاتقنطوا من رحمه الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 2

2- رحمت خداوند، تنها تکیه گاه و نقطه امید برای انسان در قیامت

یوم لایغنی مولی عن مولی شیءا . . . إلا من رحم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 14 - 1

1 - منافقان، بدان پندار که در دنیا با مؤمنان بوده اند و در انجام اعمال و تکالیف دینی (نماز، روزه و . . .) با آنان همراهی داشته اند، خود را همچون مؤمنان سزاوار رحمت الهی می دانند.

فضررب بینهم بسور له باب باطنه فیه الرحمه . . . ینادونهم ألم نکن معکم

5- هراس از مقام ربوبی خدا و نعمت او و امید داشتن به رحمت وی ، از آداب دعا و نیایش به درگاه خداوند است .

و ادعوه خوفاً و طمعاً

هر یک از «خوفاً» و «طمعاً» مصدری است به معنای اسم فاعل و حال برای فاعل «ادعوه» می باشد. یعنی «ادعوه خائفین و طامعین». متعلق «طمعاً» به قرینه فراز بعد رحمت خداست و در مقابل، متعلق «خوفاً» نعمت خدا و دوری از رحمت او خواهد بود.

ص: 492

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 8,9

8 - قوم موسی علی رغم پیشینه گوساله پرستی به رحمت و مغفرت الهی امیدوار بودند .

لئن لم یرحمنا ربنا ویغفر لنا

9 - ضرورت امیدوار بودن به رحمت و مغفرت خدا ، حتی با داشتن پیشینه گناهی چون شرک و ارتداد

لئن لم یرحمنا ربنا ویغفر لنا لنکونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 167 - 17

17 - ترس از عقوبت های خدا ، در عین امید به مغفرت و رحمت او ، مایه تربیت انسان و رشد و تعالی اوست .

إن ربک لسریع العقاب وإنه لغفور رحیم

توصیف خداوند به «عقوبت کننده ای سریع» و «بخشایشگری مهربان»، پس از به کارگیری عنوان «رب»، می تواند بیانگر این باشد که توجه به این دو صفت در انسان ترس و امیدی ایجاد می کند که مایه تربیت و کمال او خواهد شد.

68- امیدواری به رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 8

8 - مؤمنان همواره به یاد خدا ، باید به سعادت و رستگاری خویش امیدوار باشند .

واذکروا الله کثیراً لعلکم تفلحون

69- امیدواری به رستگاری اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 67 - 5

5 - خداوند ، خواهان امیدوار بودن مؤمنان شایسته کردار ، به سعادت اخروی خویش

من . . . ءامن و عمل صلحاً فعسى أن يكون من المفلحين

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «عسی» برای ترجی باشد. در این صورت - چون ترجی درباره خداوند معنا ندارد - مراد ترجی از جانب مؤمنان خواهد بود؛ یعنی، «فلیتوقع الفلاح».

ص: 493

70- امیدواری به رضایت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 11

11 - مهاجران تهی دست ، چشم انتظار بهبود وضع اقتصادی خویش همراه با رضایت خداوند

يبتغون فضلاً من الله ورضوناً

«فضلاً من الله»، می تواند اشاره به مسائل مادی و اقتصادی داشته باشد.

71- امیدواری به سعادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 16

16- ابراهیم (ع) ، در آستانه هجرت خود از دیار بت پرستان ، به رفع سختی ها و کسب سعادت خود امیدوار بود و دعا به درگاه خداوند را عامل آن می دانست .

عسى ألا أكون بدعاء ربى شقيّاً

72- امیدواری به شفاعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 49 - 2

2- امید و انتظار دوزخیان ، به شفاعت نگهبانان جهنم به درگاه خداوند برای تخفیف اندکی از عذاب آنان

وقال الذين فى النار لىخزنه جهنم ادعوا ربكم يرخف عنا يوماً من العذاب

73- امیدواری به شفاعت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 26 - 3

3- مشرکان ، در امید واهی شفاعت فرشتگان از آنان *

و کم من ملک فی السموت لاتغنی شفعتم شیئاً

برداشت یاد شده بدین احتمال است که ذکر این آیه - پس از یادکرد عقاید مشرکان - بدان جهت باشد که آنان، بت ها را تمثال فرشتگان دانسته و با پرستش بت ها، انتظار شفاعت را از فرشتگان داشته اند.

ص: 494

74- امیدواری به شفیعان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 100 - 4

4 - چشمداشت آدمیان در قیامت ، به شفاعت شفیعان الهی

فما لنا من شفیعین

تمنای برخورداری از شفاعت و حسرت مشرکان بر محرومیت از آن، منوط به این است که دستِ کم عده قابل توجهی، از آن برخوردار شوند.

75- امیدواری به عذابهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 44 - 4

4 - چشمداشت خیر و برکت از نمودهای کیفر و عذاب الهی ، نشان جهل عمیق کافران *

وإن یروا کسفاً .. یقولوا سحاب مرکوم

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «سحاب مرکوم»، اشاره به بُعد خیر آفرینی ابرها داشته باشد؛ یعنی، کورباطنی کافر به حدی است که پاره های عذاب را ابرهای رحمت می پندارد.

76- امیدواری به عطایای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 59 - 7

7 - مؤمنان راستین ، امیدوار به فضل و عطایای خدا و رسولش

سیؤتینا الله من فضله ورسوله

77- امیدواری به عفو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 99 - 4، 1

1 - امید به عفو الهی ، برای مستضعفان ناتوان از هجرت

ألا المستضعفين . . لا يستطيعون حيلة . . فاولئك عسى الله ان يعفو عنهم

4 - کسانی که از انجام تکالیف الهی معذورند ، باید به عفو الهی امیدوار باشند .

فاولئك عسى الله ان يعفو عنهم

ص: 495

78- امیدواری به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 46 - 10

10- امید بستن به مال و فرزند ، امیدی پوچ و بی فرجام است .

المال و البنون زينه . . . و البقيت الصلحت ... خير أملاً

79- امیدواری به فرزندخواندگی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 11

11 - همسر فرعون ، خواستار نگه داری موسی (ع) با امید به منتفع شدن از خدمات وی ، یا برگزیدن او به فرزندى خویش

عسى أن ينفعنا أو نتخذة ولدًا

80- امیدواری به فرزندداری در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 4

4- ابراهیم (ع) امیدوار به فرزنددار شدن در کهنسالی ، در پرتو لطف و رحمت الهی

فبم تبشرون . . . فلا تكن من الفتنين . قال و من يقنط من رحمه ربّه إلا الضالون

81- امیدواری به فضل خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 18

18 - لزوم امید بستن مؤمنان به فضل الهی و قطع دل بستگی از غیر خدا

فسوف يغنيكم الله من فضله إن شاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 59 - 11، 7

7 - مؤمنان راستین ، امیدوار به فضل و عطایای خدا و رسولش

ص: 496

سَيُّدُنَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولِهِ

11 - راضی بودن به عطایای خداوند و امید داشتن به فضل او، نشأت گرفته از میل و رغبت واقعی انسان به خدا

و لو أنهم رضوا ما آتاهم الله .. إنا إلى الله رغبون

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «إنا إلى الله رغبون»، تعلیل برای جمله پیشین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 38 - 10

10 - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند، به بهترین پاداش و فضل او امیدواراند.

رجال لا تلهيهم تجره ولا بيع عن ذكر الله .. ليجزيه الله أحسن ما عملوا ويزيد

82- امیدواری به فضل محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 59 - 7

7 - مؤمنان راستین، امیدوار به فضل و عطایای خدا و رسولش

سَيُّدُنَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولِهِ

83- امیدواری به قبول زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 8

8 - ترغیب گنهکاران از سوی خدا به توبه کردن از خطاهایشان و نیز دادن صدقه (زکات) در راه خدا و امیدوار بودن به پذیرفته شدن آن

أن الله هو يقبل التوبة عن عباده و يأخذ الصدقات

84- امیدواری به قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 41 - 1

1 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در امید بستن به قیامت برای جزای کافران لجوج

فاصبر . . . و استمع یوم یناد المناد

آیات پیشین در زمینه مواجهه ناروای کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و لزوم شکیبایی آن حضرت در برابر آنان بود. اکنون در این آیه،
خداوند

ص: 497

به پیامبر(صلی الله علیه و آله) می فرماید: گوش به زنگ منادی حق برای رستاخیز باش؛ کنایه از این که آن روز کافران، مجازات واقعی خود را خواهند دید.

85- امیدواری به لطف خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 5

5- بشارت دادن و امیدوار ساختن افراد بی فرزند به فرزنددار شدن در پرتو لطف و عنایت خداوند، کاری پسندیده و ارزشمند

إنا نبشرك بغلم .. فلا تكن من القنطين .. من رحمه ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 6

6- رهبران الهی و مصلحان جامعه اسلامی، در معرض تبلیغات سوء و استهزای دشمنان بوده و باید به حمایت و لطف الهی امیدوار باشند.

المستهزءین .. و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 5 - 10

10- لطف و رحمت خاص الهی، تنها نقطه امید زکریا در برخوردار شدن از فرزند بود.

فهب لی من لدنک ولیّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 45 - 5

5 - تنها در سایه پرهیز از گناه و توبه از خطاهای گذشته، می توان به رحمت و لطف خدا امیدوار بود.

وإذا قیل لهم اتّقوا .. لعلکم ترحمون

به کار رفتن کلمه «لعلّ» که برای ترجّی و امیدواری است، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 8 - 6

6 - توبه خالصانه ، موجب امیدواری بندگان به لطف و عنایت خداوند است .

توبوا إلى الله توبه نصوحاً عسى ربكم

مطلب یاد شده، از تعبیر «عسى ربكم» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 498

1 - امیدواری باغداران یمنی - پس از توبه و پشیمانی - به جایگزین شدن بوستانی بهتر از بوستان ویران شده خویش ، در پرتو لطف پروردگار

عسی ربنا أن یبدلنا خیرًا منها

مفسران در توضیح آیه شریفه نوشته اند: آنان با خلوص نیت توبه کردند و خداوند چون این خلوص را دید، بوستانی به جای آن بوستان نابود شده به آنان عطا فرمود که نام آن «حیوان» بود. در این بوستان انگور فراوان و پرباری وجود داشت که هر خوشه از آن، بار یک قاطر می شد. (مجمع البیان و روح المعانی)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 20 - 13

13 - دل بستن به لطف خداوند ، خود از نعمت های الهی و سزاوار پاسخ گویی و سپاس گزاری است .

و ما لأحد عنده من نعمه تجزی . إلا ابتغاء وجه ربّه الأعلی

چنانچه استثنا در این آیه، متصل باشد، «ابتغاء» از مصادیق «نعمه تجزی» خواهد بود. در نتیجه مفاد دو آیه، این می شود که: کسی نزد انفاق گر نعمتی ندارد، جز یک نعمت [که خداوند عطا کرده است] و آن حالت «ابتغاء» است. بنابراین وجود علاقه و دل بستگی به «وجه الله» - که مایه «ابتغاء» است - نعمتی است که باید بهوسیله سپاس گزاری جزا داده شود (نعمه تجزی).

86- امیدواری به مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 46 - 10

10- امید بستن به مال و فرزند ، امیدی پوچ و بی فرجام است .

المال و البنون زینه . . و البقیة الصلحة . . خیر أملًا

87- امیدواری به معنویات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 46 - 7

7- ارزش های معنوی ماندگار و در پی دارنده پاداش الهی ، شایسته دل بستگی و امید انسان است .

خير عند ربك ثوابًا و خير أملاً

ص: 499

88- امیدواری به منفعت رسانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 11

11 - همسر فرعون ، خواستار نگه داری موسی (ع) با امید به منتفع شدن از خدمات وی ، یا برگزیدن او به فرزندى خویش

عسى أن ينفعنا أو نتَّخذه ولدًا

89- امیدواری به نصرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 11

11 - توجه به عنصر امیدواری به پیروزی و نصرت الهی در تبلیغ ، امری لازم و کارآمد

وأخري تحبونها نصر من الله وفتح قريب

90- امیدواری به نعمتهای بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 48 - 3

3 - بهشتیان ، به دور از ملال و دلسردی نسبت به نعمت های اخروی

جنتان . . . ذواتا أفنان

در صورتی که «أفنان» به معنای انواع باشد، در حقیقت تذکر به آن، برای افاده مطلب یاد شده است.

91- امیدواری به هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 24 - 24, 12

12- درخواست کوتاه ترین راه رشد و هدایت و اظهار امیدواری به نیل به آن ، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است

وَقُلْ عَسَىٰ أَنْ يَهْدِيَنَّ رَبِّي لِأَقْرَبٍ مِنْ هَذَا رَشَدًا

24- تدارک یاد خداوند ، پس از غفلت از آن ، مایه امیدواری انسان به دستیابی بر رشد و هدایتی سریع است .

وَأذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰ أَنْ يَهْدِيَنَّ رَبِّي لِأَقْرَبٍ مِنْ هَذَا رَشَدًا

ارتباط «قل عسی..» با «اذکر...» ارتباط مقدمه و نتیجه است و پیام آیه این است که: «اگر پس از فراموشی، یاد خدا کردی، می توانی به هدایت ویژه الهی امیدوار باشی و بگویی: «عسی،...»».

ص: 500

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 22 - 5

5- امید بستن موسی (ع) به هدایت خداوند در یافتن راهی بی خطر و رساننده به مدین

قال عسی ربی أن یهدینی سواء السبیل

«سواء السبیل» (راه وسط) کنایه از راهی است که خطر گم شدن در آن نباشد و به راحتی انسان را به مقصد برساند.

92- امیدواری به هدایت‌های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 10

10 - انسان یکتاپرست و دل‌بسته به خدای یکتا ، همواره متکی به او و امیدوار به رهگشایی های او

فإِنَّ سیهدین

93- امیدواری بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 46 - 9

9- بهشتیان در آستانه ورود به بهشت در عین امید به حضور در آن جایگاه رفیع ، نگران از تغییر سرنوشت خویشند .

لم یدخلوها و هم یطمعون

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر فاعلی در «لم یدخلوها» و «یطمعون» به أصحاب الجنه، برگردانده شود. بر این مبنا جمله «لم یدخلوها» حال برای «أصحاب الجنه» است. گفتنی است «یطمعون» (امید دارند) اشاره به نگرانی آنان دارد که مبادا از ورود به بهشت منع گردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 7

7- راهیان بهشت در عین امیدواری برای ورود به بهشت ، نگران ملحق شدن به دوزخیان هستند .

ربنا لاتجعلنا مع القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 48 - 3

3 - بهشتیان ، به دور از ملال و دلسردی نسبت به نعمت های اخروی

جنتان .. ذواتا أفنان

در صورتی که «أفنان» به معنای انواع باشد، در حقیقت تذکر به آن، برای افاده مطلب یاد شده است.

ص: 501

94- امیدواری بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 46 - 10

10- امید بستن به مال و فرزند ، امید ی پوچ و بی فرجام است .

المال و البنون زینه . . . و البقیة الصلحت . . . خیر أملاً

95- امیدواری پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 81 - 17

17- امید بستن به هدایت و تربیت انسان ها ، پس از تأمین نیاز های ضروری آنان ، امید ی بجا و مناسب است .

و الله جعل لكم . . . لعلکم تسلمون

برداشت فوق، به خاطر این است که خداوند جمله «لعلکم تسلمون» را پس از به رخ کشیدن نعمتهای فراوان خویش به انسانها، مطرح کرده است.

96- امیدواری پیروان ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 29

29 - روی امید و التجای ابراهیمیان ، تنها به سوی خداوند

ربنا علیک توکلنا و إلیک أنبنا

97- امیدواری تلاوت کنندگان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 13

13 - امید داشتن به رحمت و پاداش الهی - نه خود را مستحق آن شمردن - از ویژگی های عالمان خداترس ، تلاوتگر قرآن ، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار

إنّما يخشى الله من عباده العلماء . . . إنّ الذين يتلون كتب الله وأقاموا الصل

ص: 502

98- امیدواری جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 2

2 - ساحران مؤمن ، به گناه و خطای خویش معترف و به آمرزش خداوند امیدوار بودند .

إِنَّمَا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطِيئَتَنَا

«خطایا» (جمع «خطیئه») به معنای گناہانی است که از روی عمد انجام شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 1

1 - اظهار امیدواری ساحران مؤمن به موسی (ع) ، به برخورداری از غفران الهی

إِنَّمَا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبَّنَا خَطِيئَتَنَا

99- امیدواری جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 49 - 2

2 - امید و انتظار دوزخیان ، به شفاعت نگهبانان جهنم به درگاه خداوند برای تخفیف اندکی از عذاب آنان

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَلَيْنَا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ

100- امیدواری حوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 5

5 - آدم و حوا امیدوار به مغفرت و رحمت الهی

وإن لم تغفر لنا وترحمنا

101- امیدواری در استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 7

7 - جواز استغفار مؤمن برای مشرک ، در صورت امیدواری به هدایت وی

ص: 503

ما كان استغفار .. فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه

102- امیدواری در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 4

4 - ایجاد بیم و امید، از روشهای اساسی در تبلیغ

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرين و منذرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 15

15 - کسانی را که دارای زمینه مساعدی برای گرایش به ایمان هستند، باید به رحمت و امنیت خداوندی امیدوار کرد.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

گزینش جمله توصیفی «الذین يؤمنون» به جای «المؤمنون» و یا «ءامنوا»، با توجه به معنای فعل مضارع، اشاره به مطلب فوق می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 8 - 46 - 19

19- لزوم رعایت اعتدال در تهدید و ایجاد موازنه بین خوف و رجا، در کار تبلیغ و هدایت خلق

قل إن افتريته فلا تملكون لی من اللّٰه شیئاً .. و هو الغفور الرحیم

خداوند، همپای تهدید منکران رسالت، غفران گسترده خویش را نیز به رخ آنان می کشد و این خود گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 11

11 - توجه به عنصر امیدواری به پیروزی و نصرت الهی در تبلیغ، امری لازم و کارآمد

و أُخْرَى تَحْتَوْنَهَا نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ

103- امیدواری در تربیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 57 - 10

10 - ایجاد بیم و امید، روشی برای تربیت

انّ الذّین کفروا... و الذّین امنوا

ص: 504

خداوند برای تربیت انسانها، آنان را از دوزخ بیم داده و به بهشت جاودان امیدوار می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 19

19 - ایجاد امید به دنبال توبیخ ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن

اعرض عنهم و عظمهم ... لوجدوا الله تواباً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 9

9 - طرح بیم و امید به همراه یکدیگر ، از روش های قرآن برای ارشاد و تربیت انسانها

فمن يجدل الله عنهم يوم القيامة ... و من يعمل سوءاً ... يجد الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 40 - 9

9 - ایجاد بیم در گنهکاران ، در عین امیدوار ساختن آنان به مغفرت الهی ، از روش های قرآن برای ترک گناه

يعذب من يشاء و يغفر لمن يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 102 - 6

6 - خطاکار نادم و پشیمان ، نیازمند روحیه امید برای خودسازی و تربیت

عسى الله يتوب عليهم إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 2 - 7

7 - پیوستگی و توأم بودن بیم دهی و امیدبخشی ، در تربیت و هدایت انسان ، امری لازم است .

لينذر بأساً شديداً ... و يبشّر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 6 - 11

11 - تشویق و ایجاد امید ، از روش های قرآن برای هدایت و تربیت کافران مخالف

وقال الذين كفروا ان هذا الا فک افتريه .. . انّه كان غفوراً رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 20 - 13

13 - « بیم و امید » ، « بشارت و انذار » و « تهدید و تشویق » ، از روش های تربیتی قرآن

ص: 505

إِنَّ الْخٰسِرِينَ .. لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظِلَلٌ مِنَ النَّارِ... لٰكِنَ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غَرْفٌ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حديد - 57 - 10 - 28

28- بشارت و انذار و ايجاد اميد از سويي و خوف از سوي ديگر ، از روش هاي قرآن براي تربيت مؤمنان

و كلاً وَعَدَ اللّٰهُ الْحَسَنَى و اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

وعده پاداش هاي برتر اخروي به مؤمنان از يك سو و هشدار به اين كه مواظب اعمال خود باشند از سوي ديگر، مي تواند بيانگر مطلب ياد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - ملك - 67 - 12 - 4

4- اخطار و بشارت و ايجاد خوف و رجا ، روش تربيتي و هدايتي قرآن كريم

و للَّذِينَ كَفَرُوا بِهِمْ عَذَابٌ جَهَنَّمَ .. إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ

104- اميدواري در تزكيه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7- توبه - 9 - 102 - 6

6- خطاكار نادم و پشيمان ، نيازمند روحيه اميد براي خودسازي و تربيت

عَسَى اللّٰهُ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنْ اللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

105- اميدواري در جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2- بقره - 2 - 250 - 3

3- نبرو هاي اندك طالوت با اميد به نصرت الهي ، به جنگ با جالوتيان رفتند .

و لَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ .. و انصرنا على القوم الكافرين

106- امیدواری در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 32 - 18

ص: 506

18 - لزوم امیدواری به فضل خداوند در دعا و تقاضا از او

و سئلوا الله من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 56 - 10

10 - نیایش کنندگان به درگاه خدا با حالت بیم و امید ، از زمره محسانند .

و ادعوه خوفاً و طمعاً إن رحمت الله قریب من المحسنین

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که جمله «إن ال...» بیانگر علت «فادعوه...» باشد یعنی توصیه ما به دعا و نیایش بدان جهت است که شما را مشمول رحمت خویش قرار دهیم بر این مبنا آیه دلالت می کند که دعا و نیایش مصداق احسان و نیایش کنندگان از زمره محسانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 4 - 19 - 10

10- امیدواری زکریا (ع) به استجابت دعایش از سوی خدا

و لم أكن بدعائك رب شقياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 16, 18, 20

16- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی)، خدا را با رغبت و امید می خواندند .

و یدعوننا رغباً و رهباً

18- پیشی گرفتن در کار های نیک ، دعای همراه با رغبت و بیم و نیز خشوع پیامبران (ع) ، عامل بهره مندی آنان از موهبت های الهی بود .

و لقد آیتنا موسی و هرون ... إثمهم كانوا یسرعون فی الخیرت ... و كانوا لنا خش

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1- ضمیرهای جمع در جمله «إثمهم كانوا یسرعون...» به پیامبران بازگردد، چه این که آیات پیشین در مورد آنان بود. 2- جمله «إثمهم كانوا یسرعون...» و جملات بعد، در مقام تعلیل باشد.

20- شتاب و پیشگامی در کار های خیر ، دعای همراه با رغبت و امید و خشوع به درگاه الهی ، از ارزش های والا و صفات برجسته مردان الهی

إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَشَعِينَ

برداشت یاد شده به خاطر این است که آیه شریفه، در توصیف پیامبران الهی است و از میان ده ها صفات و ویژگی های ایشان، تنها به این سه صفت و ویژگی اشاره شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 3,5

3 - نیایش مؤمنان راستین به درگاه خدا در دل شب ، همراه با بیم و امید است .

يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا

ص: 507

5- توأم بودن بیم و امید در دعا و نیایش، امری بایسته و لازم است.

یدعون ربهم خوفاً و طمعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 81 - 7

7- انسان در هیچ حال نباید از استجاب دعا به درگاه الهی، مأیوس شود.

قال ربّ فأنظرنی... قال فإتک من المنظرین. إلی یوم الوقت المعلوم

107- امیدواری در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 8

8- ضرورت امید داشتن به رحمت خدا، در پی بروز مشکلات و از دست رفتن امکانات

ثم نزعنها منه إته لیئوس کفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 15 - 1

1 - لزوم امید بستن به خداوند، در دشواری ها، تنگدستی ها و ناملايمات زندگی

من کان یظنّ أن لن ینصره الله فی الدنیا و الآخرة فلیمدد بسبب إلی السماء

«من» در این آیه شرطیه و متضمن معنای «این» است و ضمیر در «لن ینصره الله» به «من» بازمی گردد. از آیات پیشین (آیه 11 - 14) دانسته شد که سود و زیان و کامیابی و ناکامی و بالاخره دنیا و آخرت افراد، تنها در دست خدا می باشد او است که به یکی عطا می کند و از دیگری بازمی ستاند. آیه یاد شده ادامه همان آیات است. در این آیه خداوند می فرماید: اگر فردی (کسی که از شدت گرفتاری سینه اش از خشم لبریز است) گمان کند که خدا در دنیا و آخرت دست کسی را نخواهد گرفت، این کس باید طنابی به آسمان بکشد و به آن جا صعود کند. آن گاه همه آسمان را ببیند تا ببیند آیا کسی پیدا می شود که گره از کار او بگشاید و خشم ناشی از محرومیتش را فرو نشانند؟ و یا این که این شخص ریسمانی به بالا بکشد و خود را حلق آویز کند و آن گاه بنگرد که آیا این ترفند و نیرنگش، آنچه را که موجب خشم او شده، از بین می برد؟ مقصود از این مطلب این است که: هر کس امیدش را از خدا قطع کند، باید از غیر خدا نیز مأیوس باشد؛ زیرا در همه هستی به جز او موجودی نیست که بی اذن او گره از کار کسی باز کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 43 - 10

10 - به هنگام گرفتاری و مشکلات - هر چند شدید و طاقت فرسا باشد - نباید از رحمت الهی مأیوس شد .

إذ نادى ربّه . . . ووهبنا له أهله ... رحمه منّا

ص: 508

108- امیدواری در فقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 8

8- ضرورت امید داشتن به رحمت خدا، در پی بروز مشکلات و از دست رفتن امکانات

ثم نزعنها منه إته ليؤوس كفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 15 - 1

1 - لزوم امید بستن به خداوند، در دشواری ها، تنگدستی ها و ناملايمات زندگی

من كان يظنّ أن لن ينصره الله في الدنيا والآخرة فليمدد بسبب إلی السماء

«من» در این آیه شرطیه و متضمن معنای «این» است و ضمیر در «لن ينصره الله» به «من» بازمی گردد. از آیات پیشین (آیه 11 - 14) دانسته شد که سود و زیان و کامیابی و ناکامی و بالاخره دنیا و آخرت افراد، تنها در دست خدا می باشد او است که به یکی عطا می کند و از دیگری بازمی ستاند. آیه یاد شده ادامه همان آیات است. در این آیه خداوند می فرماید: اگر فردی (کسی که از شدت گرفتاری سینه اش از خشم لبریز است) گمان کند که خدا در دنیا و آخرت دست کسی را نخواهد گرفت، این کس باید طنابی به آسمان بکشد و به آن جا صعود کند. آن گاه همه آسمان را ببیند تا ببیند آیا کسی پیدا می شود که گره از کار او بگشاید و خشم ناشی از محرومیتش را فرو نشانند؟ و یا این که این شخص ریسمانی به بالا بکشد و خود را حلق آویز کند و آن گاه بنگرد که آیا این ترفند و نیرنگش، آنچه را که موجب خشم او شده، از بین می برد؟ مقصود از این مطلب این است که: هر کس امیدش را از خدا قطع کند، باید از غیر خدا نیز مأیوس باشد؛ زیرا در همه هستی به جز او موجودی نیست که بی اذن او گره از کار کسی باز کند.

109- امیدواری در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 82 - 1

1 - پروردگار جهانیان، کسی است که می توان به غفران و بخشایش او در قیامت، دل بست.

إلا ربّ العلمین... و الذی أطمع أن یغفرلی خطیئتی یوم الدین

110- امیدواری در کار

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

3 - نساء - 4 - 32 - 21

ص: 509

21 - ضرورت امیدواری به فضل خدا، در کنار کار و کوشش

للرجال نصيب مما اكتسبوا وللنساء نصيب .. و سئلوا الله من فضله

جمله «للرجال ..» تعلیل جمله سابق است؛ یعنی آرزوی نعمت دیگران نکنید، بکله خود در به دست آوردن مال و منال تلاش کرده و به فضل خدا نیز امیدوار باشید.

111- امیدواری در مناجات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 5

5 - توأم بودن بیم و امید در دعا و نیایش، امری بایسته و لازم است.

یدعون ربهم خوفاً و طمعاً

112- امیدواری ذاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 38 - 10,11

10 - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند، به بهترین پاداش و فضل او امیدواراند.

رجال لاتلهيهم تجره ولابيع عن ذكر الله .. ليجزيهم الله أحسن ما عملوا ويزيد

11 - مردمانی که دایم به یاد خدا هستند، همواره در حال خوف و رجایند.

رجال لاتلهيهم تجره ولابيع عن ذكر الله .. يخافون يوماً... ليجزيهم الله أحسن

برداشت یاد شده از آن جاست که مردمان الهی، در عین هراس داشتن از وضعیت خود در قیامت (یخافون يوماً..)، چشم به پاداش فراوان خداوند و فضل او دوخته اند.

113- امیدواری ذاکران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 8

8 - مؤمنان همواره به یاد خدا، باید به سعادت و رستگاری خویش امیدوار باشند.

واذكروا الله كثيراً لعلكم تفلحون

ص: 510

114- امیدواری ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 87 - 4

4- ذوالقرنین ، به ایمان آوردن ظالمان ساحل دریا و دست برداشتن آنان از ظلم و فساد ، امیدوار بود و در مجازات آنان شتابی نداشت .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

حرف «سوف» برای آینده است و فعل های شرط («آمن» و «عمل») در آیه بعد، قرینه این است که ذی القرنین، به احتمال ایمان آوردن ظالمان، در مجازات آنان تعجیل نکرده است.

115- امیدواری راهیابی در صحرای سینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 29 - 10

10 - موسی (ع) ، امیدوار به یافتن کسی یا کسانی در کنار آتش و کسب اطلاع از آنان درباره راه

قال لأهله امكثوا .. لعلى أتيكم منها بخبر

116- امیدواری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 6

6- رهبران الهی و مصلحان جامعه اسلامی ، در معرض تبلیغات سوء و استهزای دشمنان بوده و باید به حمایت و لطف الهی امیدوار باشند .

المستهزئين .. و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

117- امیدواری زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 4 - 10

10- امیدواری زکریا (ع) به استجاب دعایش از سوی خدا

ولم أكن بدعائك ربّ شقيًّا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 511

10 - مریم - 19 - 5 - 10

10- لطف و رحمت خاص الهی ، تنها نقطه امید زکریا در برخوردارشدن از فرزند بود .

فهب لی من لدنک ولیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 16

16- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) ، خدا را با رغبت و امید می خواندند .

و یدعوننا رغباً و رهباً

118- امیدواری صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 11 - 1

1- صبر پیشگان دارای اعمال صالح به هنگام زوال نعمت و روی آوری فقر و تنگدستی ، از رحمت خدامایوس نمی گردند و به تدبیر او در هستی کافر نمی شوند .

إنّ لیئوس کفور . . . إلاّ الذین صبروا و عملوا الصلحت

119- امیدواری علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 13

13 - امید داشتن به رحمت و پاداش الهی - نه خود را مستحق آن شمردن - از ویژگی های عالمان خداترس ، تلاوتگر قرآن ، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار

إنّما یخشی اللّٰه من عباده العلموا . . . إنّ الذین یتلون کتب اللّٰه و أقاموا الصل

120- امیدواری فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 40 - 1

1 - امیدواری فرعونیان به غلبه ساحران بر موسی (ع) و پیروی مردم از آنان

لعلنا نتبع السحرة إن كانوا هم الغلبين

واژه «لعلّ» برای اظهار امید است.

ص: 512

121- امیدواری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 17

17 - امید کفار و دشمنان اسلام به شکست اسلام، تا پیش از نزول آیه «الیوم یئس الذین کفروا»

الیوم یئس الذین کفروا من دینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 44 - 4

4 - چشمداشت خیر و برکت از نمود های کیفر و عذاب الهی، نشان جهل عمیق کافران *

وإن یروا کسفاً .. یقولوا سحاب مرکوم

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «سحاب مرکوم»، اشاره به بُعد خیر آفرینی ابرها داشته باشد؛ یعنی، کورباطنی کافر به حدی است که پاره های عذاب را ابرهای رحمت می پندارد.

122- امیدواری کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 7

7 - امیدواری کافران مکه، به پیروزی خود بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از طریق ایجاد هیاهو و فضای ناآرام

وقال الذین کفروا لاتسمعوا .. والغوا فيه لعلکم تغلبون

123- امیدواری گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 40 - 9

9 - ایجاد بیم در گناهکاران، در عین امیدوار ساختن آنان به مغفرت الهی، از روش های قرآن برای ترک گناه

یعذب من یشاء ویغفر لمن یشاء

124- امیدواری مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 513

6- رهبران الهی و مصلحان جامعه اسلامی ، در معرض تبلیغات سوء و استهزای دشمنان بوده و باید به حمایت و لطف الهی امیدوار باشند .

المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 13

13- دعوت کنندگان به تعالیم الهی ، در عین تلاش برای کسب وسیله و راهی جهت تقرب به خداوند ، به رحمت او امیدوار و از عذابش بیمناکند .

يبتغون إلى ربهم الوسيلة أيهم أقرب و يرجون رحمته و يخافون عذابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 109 - 4

4- امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم . . . إن أجرى إلاّ على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 4

4- امید پیامبران و تبلیغ کنندگان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم . . . إن أجرى إلاّ على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 4

4- امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 4

4 - امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 4

4 - امید پیامبران و مبلغان مخلص دین ، تنها به لطف و پاداش الهی

و ما أسئلكم علیه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

ص: 514

125- امیدواری مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 218 - 13، 1

1 - امیدواری مؤمنان و مهاجران مجاهد در راه خداوند ، به رحمت او

ان الذین امنوا و الذین هاجروا و جاهدوا فی سبیل اللّٰه اولئک یرجون رحمت اللّٰه

13 - مؤمنان و مهاجران مجاهد ، امیدواران واقعی به رحمت خداوند هستند .

الذین امنوا .. اولئک یرجون رحمت اللّٰه

126- امیدواری محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 9

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقام تنزیه خویش از اتهام افترا ، امیدوار و متکی به داوری خداوند

قل إن افتريتہ .. کفی به شهیداً بینی و بینکم

127- امیدواری مستضعفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 99 - 1

1 - امید به عفو الهی ، برای مستضعفان ناتوان از هجرت

الّا المستضعفین .. لا یستطیعون حیله ... فاولئک عسی اللّٰه ان یعفو عنهم

128- امیدواری مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 2

2- مسلمانان صدر اسلام ، به ایمان آوردن بنی اسرائیل دل بسته و بدان امیدوار بودند .

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم

برداشت فوق لازمه معنای «أن يؤمنوا لكم» است؛ زیرا تأیید و تصدیق پیروان یک مکتب به معنای تصدیق حقانیت آن مکتب و در نتیجه ایمان آوردن به آن است.

ص: 515

129- امیدواری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 8

8 - مشرکان، غوطهور در پنداره‌های بی اساس خویش و امیدوار به کمکهای خدایان دروغین در قیامت

این شرکاؤکم الذین کنتم تزعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 4

4 - مشرکان و بت پرستان ، امیدوار به یاری رسانی معبود های خویش

واتخذوا من دون الله ءالهه لعلهم ينصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 26 - 3

3 - مشرکان ، در امید واهی شفاعت فرشتگان از آنان *

و کم من ملک فی السموت لاتغنی شفعتهم شیئاً

برداشت یاد شده بدین احتمال است که ذکر این آیه - پس از یادکرد عقاید مشرکان - بدان جهت باشد که آنان، بت ها را تمثال فرشتگان دانسته و با پرستش بت ها، انتظار شفاعت را از فرشتگان داشته اند.

130- امیدواری معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 9

9- معبود های مشرکان ، خود ترسان از عذاب خدا و امیدوار به رحمت او هستند .

یرجون رحمته و يخافون عذابه

131- امیدواری موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 5 - 12

12- یأس و ناامیدی مطلق در قلب مردان الهی ، حتی در نامساعدترین شرایط ، راه نمی یابد .

ص: 516

و كانت امرأتی عاقراً فهب لی من لدنک ولیاً

حضرت زکریا، با وجود پیری و فرتوتی خود و همسرش و نیز نازایی او، باز به رحمت خداوند امیدوار بوده و در طلب کوشیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 9

9 - مؤمنان و موحدان راستین ، دارای خوف و رجا در پیشگاه خداوند

إنا نطمع أن یغفر لنا ربنا خطینا

ساحران از سویی خود را خطاکار می دانستند و به همین جهت از عذاب الهی در هراس بودند. از سوی دیگر به خاطر پیشتازی در ایمان آوردن به موسی(ع)، امیدوار بودند که خداوند آنان را ببخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 10

10 - انسان یکتاپرست و دلبسته به خدای یکتا ، همواره متکی به او و امیدوار به رهگشایی های او

فإنه سیهدین

132- امیدواری موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 5

5 - موسی (ع) در عین امیدواری به هلاکت فرعون و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل ، نگران عدم ایجاد شرایط آن از سوی قوم خویش بوده است .

عسی ربکم أن یهلک عدوکم و یتخلفکم فی الأرض

کلمه «عسی» حکایت از آن دارد که موسی(ع) یقین به هلاکت فرعون و حاکمیت یافتن قومش نداشته است و شاید دغدغه خاطر او بدان جهت بود که وی اطمینان نداشت مردمش ش---رایی را که برای پیروزی مطرح ساخته بود (استعینوا بـ--الله ..) رعایت کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 7 - 11

11 - امید موسی (ع) ، به یافتن اطلاعاتی از محل برافروخته شدن آتش ، برای یافتن راه و ادامه مسیر سفر

ساتیکم منها بخیر

جمله «ساتیکم منها بخیر» به تقدیر «ساتیکم من عندها بخیر نهتدی به» است؛ یعنی، به زودی از آن جا اطلاعی خواهم آورد که با کمک آن راهمان را پیدا کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 517

5- امید بستن موسی (ع) به هدایت خداوند در یافتن راهی بی خطر و رساننده به مدین

قال عسی ربی أن یهدینی سواء السبیل

«سواء السبیل» (راه وسط) کنایه از راهی است که خطر گم شدن در آن نباشد و به راحتی انسان را به مقصد برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - موسی (ع) ، امیدوار به یافتن کسی یا کسانی در کنار آتش و کسب اطلاع از آنان درباره راه

قال لأهله امکتوا .. لعلی ءاتیکم منها بخبر

133- امیدواری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - ایمان و امید پیامبران و مؤمنان به نصرت الهی و امداد های غیبی ، به هنگام مواجهه با مصائب و مشکلات جنگ

حتى یقول الرسول و الذین امنوا معه متی نصر الله

جمله «متی نصر الله» که سؤال از وقت یاری خداست، بیانگر این معناست که آنان به اصل یاری خدا به هنگام رویارویی با دشمنان، ایمان داشتند و به آن دل بسته بودند.

14 - امید مؤمنان به امداد الهی ، پشتوانه صبر و مقاومت آنها

متی نصر الله الا ان نصر الله قریب

جویای یاری خدا بودن (متی نصر الله) در حین شدت مصائب و مقاومت در برابر آنها، بیانگر نقش امیدواری به یاری خدا در تحمل مشکلات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - امیدواری مؤمنان و مهاجران مجاهد در راه خداوند ، به رحمت او

ان الذين امنوا و الذين هاجروا و جاهدوا فى سبيل الله اولئك يرجون رحمت الله

13 - مؤمنان و مهاجران مجاهد ، امیدواران واقعی به رحمت خداوند هستند .

الذين امنوا .. اولئك يرجون رحمت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 15

15 - امیدواری مؤمنان به نصرت الهی و پیروزی در غزوه حمراءالاسد

وقالوا حسبنا الله و نعم الوكيل

ص: 518

اکثر مفسران این آیه و آیات پیشین را درباره غزوه حمراءالاسد می دانند. مشرکان فاتح نبرد احد در راه بازگشت به مکه از اینکه کار مسلمانان را یکسره نکردند، پشیمان شدند و آهنگ هجوم به مدینه را داشتند. پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از اطلاع، مسلمانان را برای دفاع تا حمراءالاسد حرکت داد. این غزوه به غزوه حمراءالاسد معروف شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 35 - 16

16 - مؤمنان ، باید همواره نسبت به ثمردهی ایمان و عمل خویش در مرز بیم و امید باشند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ .. جهدوا في سبيله لعلكم تفلحون

کلمه «لعل» رسای به این حقیقت است که مؤمنان، هر چند مراحل تقوا و تقرب به خدا و جهاد را گذرانده باشند، نباید رستگاری و فلاح را برای خویش حتمی بشمارند و در نتیجه به عمل خویش مغرور شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 59 - 7

7 - مؤمنان راستین ، امیدوار به فضل و عطایای خدا و رسولش

سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 40 - 2

2- مؤمن ، به آینده و پایانی بهتر از امکانات مادی دنیاداران ، امیدوار است .

فَعَسَىٰ رَبِّي أَن يُؤْتِيَنِي خَيْرًا

منظور مرد مؤمن از «عسی ربی..» ممکن است انتظار ثواب آخرت باشد. ترک آرزوی اولاد بیشتر و نیز جمله «هنالك الولایه لله» و عبارت «خیر عقباً» در آیه چهل و چهارم، این معنا را محتمل می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 17

17- مؤمنان ، باید به اجابت دعای خویش از سوی خداوند امیدوار باشند .

عسى ألا أكون بدعاء ربّي شقيّاً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 77 - 11

11 - مؤمنان ، همواره بايد ميان بيم و اميد به سر برند و به اعمال نيك مغرور نشوند .

يأيتها الذين ءامنوا اركعوا .. لعلكم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 10

ص: 519

10 - امیدواری و خوشبینی عمیق مؤمنان نسبت به خداوند

يقولون ربّنا ءامنا فاغفر لنا و ارحمنا و انت خير الرحمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 9

9 - مؤمنان و موحدان راستین ، دارای خوف و رجا در پیشگاه خداوند

إنا نطمع أن يغفر لنا ربّنا خطيئنا

ساحران از سویی خود را خطاکار می دانستند و به همین جهت از عذاب الهی در هراس بودند. از سوی دیگر به خاطر پیشتازی در ایمان آوردن به موسی(ع)، امیدوار بودند که خداوند آنان را ببخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 2

2 - عبادت شبانه با سجده و قیام ، دغدغه خاطر داشتن از روز قیامت و امید به رحمت الهی ، از اوصاف و نشانه های مؤمنان راستین

أمن هو قنت ءاناء الیل ساجداً و قائماً يحذر الأخره و يرجوا رحمه ربّه

آیه شریفه به قرینه مقابله با آیه قبل - که درباره انسان های کافر بود - درصدد بیان اوصاف و نشانه های مؤمنان راستین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 14 - 8

8 - مؤمنان ، امیدوار به «ایام الله» و آرزومند تحقق و فرارسیدن آن

قل للذین ءامنوا يغفروا للذین لا يرجون ایام الله

از تقابل میان «الذین آمنوا» با «الذین لا يرجون...»، استفاده می شود که مؤمنان برخلاف کافران امیدوار به «ایام الله» بوده و آرزومند تحقق آن می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 19 - 12

12 - اهل ایمان ، دل‌بسته به حمایت‌ها و امداد‌های الهی و نه عناصر هواپرست و سیه‌کار

و لا تتَّبِعْ أَهْوَاءَ .. و إِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ

بی تردید پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان واقعی، اگر هم در معرض تمایل و روی‌آوری به درخواست‌های غیر مؤمنان قرار گیرند، با این امید و هدف خواهند بود که آنان را به سوی ایمان و حقیقت سوق داده و یا خیر و سودی را برای دیگر مؤمنان جلب کنند. خداوند با نهی «لا تتَّبِعْ أَهْوَاءَ...»، چنین انتظاری را نفی می‌کند و یادآور می‌شود که منافع ظاهریِ ظالمان، تنها نصیب ستمگران دیگر می‌شود و نباید مؤمنان به حمایت آنان امید داشته باشند؛ بلکه مؤمن به حمایت خدا دل می‌بندد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 21 - 2

ص: 520

2- منفی بافی و یأس آفرینی در زمینه جهاد ، دور از ساحت مؤمنان واقعی

طاعه و قول معروف

بنابر این که «قول معروف» مبتدا برای خبر مقدر باشد؛ از ارتباط این آیه با آیه قبل استفاده می شود که سست ایمان ها در پی هراس از شرکت در جهاد، به منفی بافی و ایجاد یأس در دیگران می پرداختند. خداوند در این آیه فرموده است: اولاً اهل اطاعت باشید و ثانیاً درباره جنگ و جهاد به نیکی سخن گوید. و یأس نیافرینید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 8

8 - مؤمنان همواره به یاد خدا ، باید به سعادت و رستگاری خویش امیدوار باشند .

و اذكروا الله كثيرا لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 7 - 12

12 - امید بستن به حل مشکلات زندگی مشترک و تبدیل شدن سختی ها به آسانی ها - در پرتو لطف و عنایت خداوند - امید شایسته و بجا برای مؤمنان

سیجعل الله بعد عسر يسرا

آیه شریفه، ضمن امید بخشیدن به مردان و زنان درگیر با مشکلات زندگی مشترک، آنان را به رفع شدن مشکلاتشان در پرتو عنایت و لطف خداوند، امیدوار ساخته و به این امیدواری تشویق و ترغیب کرده است.

134- امیدواری مؤمنان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 1

1 - امیدبخشی خداوند به مؤمنان مدینه ، درباره اصلاح روابط آنان و اهل مکه

عسى الله أن يجعل بينكم و بين الذين عاديتم منهم مودة

135- امیدواری مهاجران

1 - امیدواری مؤمنان و مهاجران مجاهد در راه خداوند ، به رحمت او

ان الذين امنوا و الذين هاجروا و جاهدوا في سبيل الله اولئك يرجون رحمت الله

13 - مؤمنان و مهاجران مجاهد ، امیدواران واقعی به رحمت خداوند هستند .

الذین امنوا .. اولئک یرجون رحمت اللّٰه

136- امیدواری مهاجران فقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 11

11 - مهاجران تهی دست ، چشم انتظار بهبود وضع اقتصادی خویش همراه با رضایت خداوند

یبتغون فضلاً من اللّٰه و رضوناً

«فضلاً من اللّٰه»، می تواند اشاره به مسائل مادی و اقتصادی داشته باشد.

137- امیدواری نصرت به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 31 - 7

7 - گناه کاران ، نباید خود را از لطف و یاری خدا محروم بدانند .

و ما أصبکم .. و ما لکم من دون اللّٰه من ولیّ و لا نصیر

با توجه به آیات پیشین - که در مورد انسان ها و جوامع گناه کار است - می توان استفاده کرد که «ما لکم من دون اللّٰه ..» ناظر به این نکته است که خداوند ملجأ و پناهگاه تمامی انسان ها - حتی گناه کاران - می باشد.

138- امیدواری نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 9

9- نوح (ع) به ایمان آوردن فرزندش امیدوار بود و آن را محتمل می شمرد .

بینی اربک معنا و لاتکن مع الکفرین

139- امیدواری و ترس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ضرورت آمیختگی و همراهی ترس از خداوند، با امید به آمرزش او

واعلموا... فاحذروه واعلموا انّ الله غفور حلیم

ص: 522

140- امیدواری همبند یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 5

5- ساقی پادشاه به درستی تعبیر یوسف (ع) از رؤیای خویش اعتماد کرد و به نجات خویش امیدوار گردید .

وقال للذی ظنّ أنه ناج منهما

ضمیر در «ظن» محتمل است به «الذی» باز گردد و محتمل است به یوسف(ع) ارجاع شود. برداشت فوق، بر اساس احتمال اول است. بر این مبنا مفاد جمله «قال للذی...» چنین می شود: یوسف(ع) به ساقی پادشاه - همان که به نجات خویش دل بسته بود و بدان امیدوار بود - گفت: مرا نزد مالکت یاد کن. قابل ذکر است که چون یوسف(ع) به نجات وی یقین داشت نه گمان، این احتمال قوی تر به نظر می رسد.

141- امیدواری همسر زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 16

16- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی)، خدا را با رغبت و امید می خواندند .

و یدعوننا رغبا ورهبا

142- امیدواری همنشین باغدار متکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 40 - 1

1- مرد مؤمن، با اظهار امیدبه پروردگار خویش، نعمتی برتر از بوستان ثروت مند مغرور را آرزو کرد .

فعی ربی أن یؤتین خیرا من جنتک

143- امیدواری یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 16

16- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی)، خدا را با رغبت و امید می خواندند .

و يدعوننا رغبًا ورهبًا

ص: 523

144- امیدواری یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 12، 13، 14، 20

12- یعقوب (ع) به مراجعت سه فرزندش ، یوسف (ع) ، بنیامین و لاوی و ملاقات با آنان امیدوار بود .

عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً

13- یعقوب (ع) برای مراجعت فرزندانش به یاری خداوند دل بسته بود و به کمک او امید داشت .

عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً

14- یعقوب (ع) ، صبورانه از پی گیری ماجرای اتهام سرقت بنیامین چشم پوشید و به امداد های الهی دل بست .

فصير جميل عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً

20- اعتقاد و باور یعقوب (ع) به علم و حکمت الهی ، موجب اتکا و امید آن حضرت به یاری خداوند بود .

عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً إنه هو العليم الحكيم

جمله «إنه هو . . .» تعلیل برای «عسى الله ...» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 3

3- یعقوب (ع) گرفتار شدن به فراق بنیامین را نشانه پایان یافتن اندوه های خویش دانست و به یافتن یوسف (ع) و بنیامین امیدوار شد .

يَبْنِيْ اذْهَبُوا فَتَحْسَبُوا مِنْ يُوْسُفَ وَ اٰخِيَهٗ وَ لَا تَاْتِيْسُوا مِنْ رُوْحِ اللّٰهِ

از آن جا که یعقوب (ع) پس از داستان بنیامین، جستوجو از یوسف را مطرح می سازد و فرزندانش را مأمور تفحص از وی می کند، چنین بر می آید که وی قضیه بنیامین را نشانه ای به نزول فرج الهی دانسته و به یافتن یوسف (ع) امیدوار شده بود. اقدام نکردن وی برای یافتن یوسف پیش از داستان بنیامین، دلیل این حقیقت است و این معنا توجیه کننده برنامه یوسف (ع) در بازداشت بنیامین می باشد.

145- امیدواری یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 2

2- پادشاه مصر در دیدگاه یوسف (ع) ، انسان ستمگری نبود که نتوان به عدل و انصاف او امید داشت .

اذکرنی عند ربک

از اینکه یوسف(ع) از ساقی پادشاه می خواهد که داستان مظلومیت او را نزد پادشاه بیان کند ، معلوم می شود یوسف(ع) به دادخواهی وی امید داشته است.

ص: 524

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 8

8- یوسف (ع) به آمدن برادرش بنیامین به مصر علاقه ای وافر داشت و بدان امید بسته بود .

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم . . . لعلهم یرجعون

146- اهمیت امیدواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 32 - 21

21 - ضرورت امیدواری به فضل خدا ، در کنار کار و کوشش

للرجال نصیب مما اکتسبوا وللنساء نصیب . . . و سئلوا اللّٰه من فضله

جمله «للرجال . . .» تعلیل جمله سابق است ؛ یعنی آرزوی نعمت دیگران نکنید، بکله خود در به دست آوردن مال و منال تلاش کرده و به فضل خدا نیز امیدوار باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 18، 19

18 - امید پذیرش توبه و نزول رحمت الهی برای همگان ، حتی منافقان

رایت المنافقین یصدّون . . . فاستغفروا اللّٰه و استغفر لهم الرّسول لوجدوا اللّٰه تو

19 - ایجاد امید به دنبال توبیخ ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن

اعرض عنهم و عظمهم . . . لوجدوا اللّٰه تواباً رحیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 13

13 - ایجاد روحیه امید به آینده و زندگی برتر معنوی و مادی ، از روش های قرآن در ایجاد انگیزه برای عمل

و من یهاجر . . . یجد مراغماً کثیراً وسعه . . . فقد وقع اجره علی اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 104 - 11، 9

9 - نقش و اهمیت امید، در نیرومندی و حفظ روحیه

و ترجون من الله ما لا يرجون

11 - ضرورت امیدواری و اتکال مجاهدان به خداوند در رویارویی با دشمنان

و ترجون من الله ما لا يرجون

جمله خبریه «ترجون من الله» می تواند ارشاد و توصیه به مجاهدان باشد که باید همواره به یاری و کمک خداوند دل بندند.

ص: 525

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 9

9- ضرورت امیدوار بودن به رحمت و مغفرت خدا، حتی با داشتن پیشینه گناهی چون شرک و ارتداد

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا لنکونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 50 - 3

3- در نظام هدایتی و تربیتی، امیدوار ساختن باید بر تهدید مقدم باشد.

نبیء عبادی انی انا الغفور الرحیم . و ان عذابى هو العذاب الالیم

تقدیم ذکر دو صفت «غفور» و «رحیم» برای خداوند بر «عذاب الیم» در دو آیه فوق، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 9

9- لزوم امید داشتن به لطف الهی و متکی نبودن به صرف تلاش و کوشش خویش

ابتغاء رحمة من ربك ترجوها

همراه آمدن «ابتغاء» و «ترجوها» بیانگر لزوم هر دو عنصر در رسیدن انسان به امکانات مورد نیاز است نه تلاش بی امید و نه امید بی تلاش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 11 - 8

8- لزوم وجود خوف و رجا و بیم و امید در جان آدمی

و خشى الرحمن بالغیب

از توأم شدن ترس از خدا با صفت رحمانیت خدا - که مظهر لطف و مهربانی او است - برداشت یاد شده به دست می آید.

147- اهمیت امیدواری به آخرت

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

14 - احزاب - 33 - 21 - 7

7 - امیدواری به خداوند و عالم آخرت و ذکر فراوان خدا، اموری بس قابل توجه و با اهمیت

لقد كان لكم في رسول الله أسوه حسنه لمن كان يرجوا الله و اليوم الآخر و ذكر الل

ص: 526

148- اهمیت امیدواری به آموزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 49 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) عهده دار امیدوار ساختن بندگان خطاکار و گنهکار به غفران و رحمت خداوند

تَبَّءْ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

«غفران» و «آمزش» اصولاً در جایی به کار می روند که در کنار آن، خطا و لغزشی وجود داشته باشد. از این رو ممکن است مراد از «عبادی» آن دسته از بندگان باشند که لغزش و گناهی مرتکب شده اند.

149- اهمیت امیدواری به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 8

8- ضرورت امید داشتن به رحمت خدا، در پی بروز مشکلات و از دست رفتن امکانات

ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَكْفُورُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 18

18- لزوم اتکا به خداوند و امید داشتن به او، برای دستیابی به خواسته ها و رهایی از دشواریها

عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 15 - 1

1 - لزوم امید بستن به خداوند، در دشواری ها، تنگدستی ها و ناملايمات زندگی

مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبِ إِلَى السَّمَاءِ

«من» در این آیه شرطیه و متضمن معنای «ان» است و ضمیر در «لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ» به «من» بازمی گردد. از آیات پیشین (آیه 11 - 14) دانسته شد که سود و زیان و کامیابی و ناکامی و بالاخره دنیا و آخرت افراد، تنها در دست خدا می باشد او است که به یکی عطا می کند و

از دیگری باز می ستاند. آیه یاد شده ادامه همان آیات است. در این آیه خداوند می فرماید: اگر فردی (کسی که از شدت گرفتاری سینه اش از خشم لبریز است) گمان کند که خدا در دنیا و آخرت دست کسی را نخواهد گرفت، این کس باید طنابی به آسمان بکشد و به آن جا صعود کند. آن گاه همه آسمان را بپیماید تا ببیند آیا کسی پیدا می شود که گره از کار او بگشاید و خشم ناشی از محرومیش را فرو نشانند؟ و یا این که این شخص ریسمانی به بالا بکشد و خود را حلق آویز کند و آن گاه بنگرد که آیا این ترفند و نیرنگش، آنچه را که موجب خشم او شده، از بین می برد؟ مقصود از این مطلب این است که: هر کس امیدش را از خدا قطع کند، باید از غیر خدا نیز مأیوس باشد؛ زیرا در همه هستی به جز او موجودی نیست که بی اذن او گره از کار کسی باز کند.

ص: 527

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 21 - 7

7 - امیدواری به خداوند و عالم آخرت و ذکر فراوان خدا، اموری بس قابل توجه و با اهمیت

لقد كان لكم في رسول الله أسوه حسنه لمن كان يرجوا الله و اليوم الآخر و ذكر الل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 5 - 11

11 - لزوم خوف و رجا و بیم و امید نسبت به خدا

ألا هو العزيز الغفّر

تذکر به دو صفت عزت و آمرزندگی خدا در یک جمله، می تواند برای نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 14، 13

13 - ترس از خدا و امید به او، بخشی از دعوت و تبلیغات مؤمن آل فرعون

و أنا أدعوکم إلى العزيز الغفّر

یادآوری دو صفت عزت و آمرزندگی خداوند برای کسانی که هنوز دست از کفر بر نداشته اند - ولی امید به هدایتشان می رود - می تواند به منظور مطلب یاد شده باشد.

14 - لزوم دل بستن به لطف و گذشت خداوند، در عین حساب بردن و وا همه داشتن از قدرت و عزت مندی او

و أنا أدعوکم إلى العزيز الغفّر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 16

16 - « روی عن العالم (ع) انه قال . . . و الله تعالى لا يعذب عبداً بعد التوبه و الاستغفار إلا بسوء ظنه و تقصيره في رجائه لله عزوجل . . . فإن الله تعالى يقول : « الظانين بالله ظنّ السوء عليهم دائره السوء و غضب الله عليهم » . . . ;

از امام (ع) روایت شده که فرمود: خدای تعالی هیچ بنده ای را بعد از توبه و استغفار عذاب نمی کند؛ مگر به خاطر گمان بد او نسبت به خدا و کوتاهی در امیدواری به خدای عزوجل؛ زیرا خدای تعالی می فرماید: «الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السُّوءِ وَعَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السُّوءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ»...

150- اهمیت امیدواری به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 11

11- لزوم امیدواری به رحمت خدا در عین بیم داشتن از عذاب و کیفر او

أُولَئِكَ ... يَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ

ص: 528

151- اهمیت امیدواری به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 49 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) عهده دار امیدوار ساختن بندگان خطاکار و گنهکار به غفران و رحمت خداوند

نَبِيٍّ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

«غفران» و «آمزش» اصولاً در جایی به کار می روند که در کنار آن، خطا و لغزشی وجود داشته باشد. از این رو ممکن است مراد از «عبادی» آن دسته از بندگان باشند که لغزش و گناهی مرتکب شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 2

2- توصیه فرشتگان به ابراهیم (ع) بر مایوس نشدن از لطف و رحمت خداوند در زندگی

قَالُوا... فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَنِطِينِ

«قنوط» به معنای ناامید شدن از خیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 3

3- راه امیدواری به رحمت الهی برای انسان های گنهکار ، حتی در بدترین شرایط ، بسته نیست .

لِيَتَّبِعُوا مَا عَلَّمْتُمْ بِرَحْمَتِي وَأَنِّي رَحِيمٌ

152- اهمیت امیدواری به گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 49 - 2,5

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) عهده دار امیدوار ساختن بندگان خطاکار و گنهکار به غفران و رحمت خداوند

نَبِيٍّ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

«غفران» و «آمزش» اصولاً در جایی به کار می روند که در کنار آن، خطا و لغزشی وجود داشته باشد. از این رو ممکن است مراد از «عبادی» آن دسته از بندگانی باشند که لغزش و گناهی مرتکب شده اند.

5- آگاه ساختن بندگان از آمرزندگی و رحمت خداوند و آگاهی از آن ، امری دارای اهمیت

نَبِيٌّ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

طبق آنچه در کتابهای لغت آمده است «نبأ» اسم مصدر فعل «نبي» و به معنای خبر است و در خبرهایی استعمال می شود که دارای اهمیت و فایده عظیمی باشد.

ص: 529

153- اهمیت امیدواری به لطف خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 2

2- توصیه فرشتگان به ابراهیم (ع) بر مأیوس نشدن از لطف و رحمت خداوند در زندگی

قالوا .. فلا تکن من القنطین

«قنوط» به معنای ناامید شدن از خیر است.

154- اهمیت امیدواری به هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 18 - 10

10 - مؤمنان راستین با وجود برخورداری از ایمان و اعمال شایسته، تنها باید امیدوار به هدایت و ره یافتگی خویش باشند نه مطمئن و مغرور به آن.

من ءامن بالله .. فعسى أولئك أن یکونوا من المهتدین

155- اهمیت امیدواری گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 102 - 6

6 - خطاکار نادان و پشیمان، نیازمند روحیه امید برای خودسازی و تربیت

عسى الله یتوب علیهم إن الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 31 - 7

7 - گناه کاران، نباید خود را از لطف و یاری خدا محروم بدانند.

و ما أصبکم .. و ما لکم من دون الله من ولیّ و لا نصیر

با توجه به آیات پیشین - که در مورد انسان ها و جوامع گنه کار است - می توان استفاده کرد که «ما لکم من دون اللّٰه. ..» ناظر به این نکته است که خداوند ملجأ و پناهگاه تمامی انسان ها - حتی گنه کاران - می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 530

5- گناهکاران ، باید به لطف و عنایت خداوند امیدوار باشند ؛ هر چند از جانب او کیفر دیده باشند .

عسی ربنا أن یبدلنا خیرًا منها إنا إلی ربنا رغبون

156- اهمیت امیدواری مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 104 - 8

8- ایمان نیاوردن گروهی از مردم حتی اکثریت آنان در یک زمان ، نباید مبلغان دینی را دلسرد کرده و مأیوس کند .

و ما أكثر الناس ولو حرصت بمؤمنین . . . إن هو إلا ذکر للعلمین

جمله «إن هو إلا ذکر للعلمین» - که دلالت بر جهانی بودن قرآن و اسلام دارد و اختصاص آن را به مردم مکه و عصر بعثت نفی می کند - اشاره به این نکته دارد که: ای پیامبر! از ایمان نیاوردن اکثریت مردم مکه ناراحت مباش و مأیوس نشو ؛ چرا که قرآن مخصوص این مردم نیست و از آن همه عالم است. اینها ایمان نیاوردند، سراغ دیگران باید رفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 10 - 8

8 - مبلغان و نصیحت کنندگان مردم ، نباید انتظار تأثیر فوری داشته و با گذشت اندک زمانی ، مأیوس شوند .

فذکر . . . سیذکر

حرف «سین» در «سیذکر»، وعده به انجام یافتن تذکر پس از مدتی کوتاه است.

157- اهمیت زمینه امیدواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 50 - 2

2- ایجاد حالت خوف و رجا و بیم و امید در انسان ، از روش های هدایتی و تربیتی قرآن

نبیء عبادی أنى أنا الغفور الرحیم . و أن عذابى هو العذاب الألیم

158- ایجاد امیدواری در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 4

4 - موسی (ع)، قوم خویش را به هلاکت فرعونیان و حاکمیت بنی اسرائیل بر سرزمین مصر امیدوار ساخت.

ص: 531

عسى ربكم أن يهلك عدوكم ويستخلفكم فى الأرض

159- ایجاد امیدواری در گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 21

21 - لزوم امیدوار ساختن گناهکاران به آمرزش و رحمت خداوند و جذب آنان به محیط صلاح

فقل . . . من عمل منكم سوءاً

160- بی تأثیری امیدواری به غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 86 - 1

1 - هر ملجأ و نقطه امیدی، جز خداوند، فاقد کارایی و قدرت شفاعت و امدادسانی در آخرت

و لا یملک الذین یدعون من دونه الشفعه

ارتباط این آیه با ذیل آیه قبل - که در مورد قیامت بود - قرینه ای است بر این که مراد از شفاعت در آیه شریفه شفاعت اخروی است.

161- ترس و امیدواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 48 - 9

9 - لزوم قرین ساختن خوف و رجا در ابلاغ مغفرت الهی به مردم

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

چون خداوند در عین امیدوار ساختن مردم به آمرزش، آن را مشروط به مشیت کرده تا حالت خوف به طور کلی زایل نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 9

9 - طرح بیم و امید به همراه یکدیگر، از روش های قرآن برای ارشاد و تربیت انسانها

فمن يجدل الله عنهم يوم القيامة . . . و من يعمل سوءاً . . . يجده الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 532

11 - انسان باید همواره بیمناک از گناهان خویش و امیدوار به رحمت و مغفرت الهی باشد .

اعلموا إنّ الله شديد العقاب و إنّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 13

13 - آدمی در هر حال باید از عقوبت‌های الهی ترسان و به رحمت او امیدوار باشد.

إن ربك سريع العقاب و إنه لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 21 - 4

4 - ایجاد حالت ترس و امید در انسان ها ، از روش های هدایتی قرآن است .

يَعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ و يَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ

این که عذاب و رحمت را خداوند، بسته به مشیت خود دانسته است، احتمال دارد به منظور یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 45 - 4

4 - به وجود آوردن خوف و رجا ، در دل مردمان ، از جمله مسؤولیت های پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله) بود .

أرسلنک .. مبشراً و نذیراً

162- تلاش در امیدواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 8

8- امیدواری به رحمت خداوند ، باید همراه با تلاش و کوشش باشد .

ابتغاء رحمة من ربك ترجوها

«ابتغاء» به معنای داشتن تلاش و کوشش در راه رسیدن به خواسته هاست (مفردات راغب).

163- جایگاه امیدواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 10 - 7

7- « دل » کانون عواطف و احساسات آدمی و مرکز بیم ، اندوه ، امید و شادمانی وی

ص: 533

و أصبح فؤاد أم موسى فرغاً

164- زمینه امیدواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 39 - 15

15- دعا ، راه امیدی برای مایوس شدگان از عوامل طبیعی و عادی در رسیدن به مطلوب خویش

الحمد لله الذي وهب لي على الكبر اسمعيل وإسحق إن ربّي لسميع الدعاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- زمر - 39 - 23 - 14

14 - پدید آوردن حالت « خوف و رجا » ، « ترس و آرامش » و « بیم و امید » در انسان ، از آثار قرآن است .

کتبًا .. تقشعر منه جلود الذين يخشون ربهم ثم تلين جلودهم وقلوبهم إلى ذكر ا

لرزش یا آرامش اندام و قلب، از آثار توجه به قرآن کریم است و این دو نشانه وجود دو حالت خوف و رجا در انسان است.

165- زمینه امیدواری به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 14

14- امید به رحمت خداوند و ترس از عذابش ، مقتضای ربوبیت اوست .

إلى ربهم الوسيله .. و يرجون رحمته و يخافون عذابه

166- زمینه امیدواری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 21 - 8

8 - توجّه به علم و قدرت الهی ، زمینه امیدواری مؤمنان به پیروزی راه ایمان

قد أحاط الله بها و كان الله على كلّ شيء قديرًا

از این که خداوند، پس از نوید دادن به قدرت و پیروزی مؤمنان در آینده، علم و قدرت خویش را به ایشان یادآور شده است؛ مطلب بالا را می توان نتیجه گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 534

8 - توجه مؤمنان به غلبه اراده خداوند بر قدرت کافران ، مایه امید و تسلی خاطر ایشان

و کم أهلكنا قبلهم من قرن هم أشدّ منهم بطشاً فنقبوا في البلد هل من محيص

167- شرایط امیدواری به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 8

8- امیدواری به رحمت خداوند ، باید همراه با تلاش و کوشش باشد .

ابتغاء رحمه من ربك ترجوها

«ابتغاء» به معنای داشتن تلاش و کوشش در راه رسیدن به خواسته هاست (مفردات راغب).

168- عوامل امیدواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 218 - 3

3- ایمان و هجرت و جهاد در راه خدا ، از عوامل امیدواری به رحمت وی

ان الذين امنوا و الذين هاجروا و جاهدوا في سبيل الله اولئك يرجون رحمت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 7

7- ربوبیت الهی، مقتضی امیدبخشی به همگان و امهال و هشدار به مجرمان

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعه ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 83 - 20,21

20- اعتقاد و باور یعقوب (ع) به علم و حکمت الهی ، موجب اتکا و امید آن حضرت به یاری خداوند بود .

عسى الله أن يأتيهم جميعاً إنه هو العليم الحكيم

جمله «إنه هو . . .» تعلیل برای «عسى الله ...» می باشد.

21- باور به علم خدا و حکیمانه بودن افعال او ، زمینه ساز امید و اتکا به اوست .

عسى الله أن يأتيهم جميعاً إنه هو العليم الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 535

3- برق های آسمانی مایه هراس مردم و نیز موجب امید آنان است .

هو الذی یریکم البرق خوفاً و طمعاً

برداشت فوق بر این اساس است که هر یک از «خوفاً» و «طمعاً» مفعول له تحصیلی باشد.

6- «قال الرضا (ع) فی قول الله عزوجل : « هو الذی یریکم البرق خوفاً و طمعاً » قال : خوفاً للمسافر و طمعاً للمقیم ;

از امام رضا(ع) درباره سخن خدا: «هو الذی یریکم البرق خوفاً و طمعاً» روایت شده است که فرمود: مایه ترس برای مسافر و مایه امید برای مقیم در وطن می باشد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 24 - 24

24- تدارک یاد خداوند ، پس از غفلت از آن ، مایه امیدواری انسان به دستیابی بر رشد و هدایتی سریع است .

واذکر ربک إذا نسیت و قل عسی أن یهدین ربی لأقرب من هذا رشداً

ارتباط «قل عسی ..» با «اذکر...» ارتباط مقدمه و نتیجه است و پیام آیه این است که: «اگر پس از فراموشی، یاد خدا کردی، می توانی به هدایت ویژه الهی امیدوار باشی و بگویی: «عسی،...»» .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 8

8 - ناکامی ها و برخوردارى ها ، عواملی مؤثر در ایجاد روحیه امید و یأس در انسان ها است .

و إذا أذقنا الناس رحمہ فرحوا بها و إن تصبہم سیئہ .. إذا هم یقنطون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 9

9- ربوبیت خداوند ، مقتضی امیدواری انسان به رحمت او است .

و یرجوا رحمہ ربّہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 8 - 6

6 - توبه خالصانه ، موجب امیدواری بندگان به لطف و عنایت خداوند است .

توبوا إلى الله توبه نصوحاً عسى ربكم

مطلب یاد شده، از تعبیر «عسى ربكم» استفاده می شود.

169- عوامل امیدواری ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 536

6- بشارت یافتن ابراهیم (ع) به فرزنددار شدن در سن کهولت، او را به پذیرش شفاعتش درباره قوم لوط (برطرف شدن عذاب از آنان) امیدوار ساخت.

فلما .. جاءته البشری یجدلنا فی قوم لوط

برداشت فوق، مقتضای ترتب «یجادلنا ..» بر «جاءته البشری» است.

170- عوامل امیدواری به پادشاهی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 14

14 - خداترسی، تلاوت قرآن کریم، برپاداشتن نماز و انفاق در نهان و آشکار، از عوامل امیدواری به لطف و پاداش الهی

إنما یخشی الله من عباده العلموا .. إن الذین یتلون کتب الله و أقاموا الصل

171- عوامل امیدواری به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 10

10- شناخت خداوند و صفات او، مایه امیدواربودن به رحمت و یاری اوست.

و أعلم من الله ما لاتعلمون .. و لاتأیسوا من روح الله

172- عوامل امیدواری به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 7

7- هدایت و شناخت پروردگار، موجب امیدواری به رحمت او و زداینده هرگونه یأس و ناامیدی

و من یقنط من رحمه ربّه إلاّ الضالّون

حضرت ابراهیم(ع) یأس از رحمت پروردگار را معلول گمراهی و نشناختن پروردگار دانست. بنابراین هدایت و شناخت پروردگار، می تواند موجب امیدواری به رحمت خدا و عامل از بین رفتن یأس شود.

173- عوامل امیدواری به فضل خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 537

10 - آمرزندگی و سپاس‌گزاری خداوند نسبت به بندگانش ، مقتضی امیدواری به فضل و احسان او است .

یرجون تجره لن تبور . لیوفیهم أجورهم ... إینه غفور شکور

174- عوامل امیدواری به لطف خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - خداترسی ، تلاوت قرآن کریم ، برپاداشتن نماز و انفاق در نهان و آشکار ، از عوامل امیدواری به لطف و پاداش الهی

إنما یخشی الله من عباده العلموا .. إن الذین یتلون کتب الله و أقاموا الصل

175- عوامل امیدواری مادر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تبدیل شدن مادر موسی به شخصیتی مصمم و قادر بر انجام کارهای سترگ ، پس از دریافت پیام امیدآفرین الهی

و أوحینا إلی أم موسی . . . و قالت لأخته قصیه

جمله «و قالت ..» عطف بر محذوف است؛ یعنی، «فألقیه فی الیمّ و قالت لأخته قصیه». مادر موسی پس از دریافت وحی، اقدام به انداختن فرزندش در رود نیل کرد؛ با این که پیش از آن از فرط ترس و نگرانی نزدیک بود راز فرزندش را فاش سازد. این موضوع، بیانگر مطلب یاد شده است.

176- عوامل امیدواری موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - وعده یاری خداوند و آگاهی گسترده او بر جزئیات ماجرای ارشاد فرعون ، مایه امیدواری و آرامش بخش دل های نگران موسی و هارون (ع) بود .

إننا نخاف . . . لاتخافا إننی معکما أسمع و أری

177- عوامل امیدواری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 538

7- اعلام پیروزی قطعی حق بر باطل ، مایه امید مؤمنان و یأس مشرکان و باطل گرایان

وقل جاء الحقّ و زهق البطل إن البطل كان زهوقاً

اعلام صریح بر شکست قطعی باطل، در پی بیان تلاشهای کافران جهت اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه، می تواند برای تقویت بنیه روانی مؤمنان و ایجاد یأس در دل مشرکان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 14

14 - عزت و حکمت بی مانند خداوند ، مقتضی دل بستن و امید داشتن به ورود مؤمنان تائب و پدران ، همسران و فرزندان صالح آنان به بهشت جاویدان

ربّنا و أدخلهم جنّاتٍ .. . إنک أنت العزیز الحکیم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إنک أنت العزیز الحکیم» تعلیل برای جمله های پیشین است.

178- عوامل امیدواری مهندین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 93 - 14

14 - نظارت بیوقفه و فراگیر خداوند نسبت به کردار بندگان ، تهدیدی برای گمراهان و مایه دلگرمی هدایت یافتگان است .

فمن اهتدی . . . و من ضلّ . . . و ما ربّک بغفل عمّا تعملون

با توجه به آیات پیشین که در آن سخن از هدایت یافتگان و گمراهان به میان آمده است، تأکید بر غافل نبودن خدا از عملکرد مردمان، دلگرم کننده هدایت یافتگان از یکسو و مایه تشویش خاطر گمراهان از سوی دیگر است.

179- عوامل امیدواری هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 46 - 7

7 - وعده یاری خداوند و آگاهی گسترده او بر جزئیات ماجرای ارشاد فرعون ، مایه امیدواری و آرامش بخش دل های نگران موسی و

هارون (ع) بود .

إِنَّا نَخَافُ . . . لِاتِّخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى

ص: 539

180- منشأ امیدواری انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 4

4 - دعا به درگاه پروردگار ، نقطه امید پیامبران در اوج مشکلات

فدعا ربّه اّتی مغلوب فاتتصر

181- منشأ امیدواری جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 3

3 - قرار گرفتن در صف نخستین مؤمنان ، سرمایه امید ساحران به آمرزش الهی

إنا نطمع أن يغفر .. أن كنا أول المؤمنين

عبارت «ان كنا..» تعلیل برای امید داشتن به غفران الهی است؛ یعنی، چون ما در صف نخستین ایمان آوردگان به موسی قرار گرفتیم این ما را امیدوار به غفران می نماید.

182- موانع امیدواری به رضایت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 21

21- آرزوی برخورداری از زیبایی های دنیا ، ناسازگار با دل بستن به رضایت خداوند است .

یریدون وجهه .. ترید زینه الحیوه الدنیا

183- موجبات امیدواری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 8 - 19

19 - قدرت مطلق و بی پایان خداوند ، مقتضی امید و دل بستگی مؤمنان به استجابت دعایشان در درگاه الهی

يقولون ربّنا اتمم لنا نورنا و اغفر لنا إنّك على كلّ شيء قدير

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ» در مقام تعليل براي دعاها و درخواست هاي مؤمنان از خداوند است.

ص: 540

184- نعمت امیدواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 20 - 13

13 - دل بستن به لطف خداوند ، خود از نعمت های الهی و سزاوار پاسخ گویی و سپاس گزاری است .

و ما لأحد عنده من نعمه تجزی . إلا ابتغاء وجه ربّ الأعلى

چنانچه استثنا در این آیه، متصل باشد، «ابتغاء» از مصادیق «نعمه تجزی» خواهد بود. در نتیجه مفاد دو آیه، این می شود که: کسی نزد انفاق گر نعمتی ندارد، جز یک نعمت [که خداوند عطا کرده است] و آن حالت «ابتغاء» است. بنابراین وجود علاقه و دل بستگی به «وجه الله» - که مایه «ابتغاء» است - نعمتی است که باید به وسیله سپاس گزاری جزا داده شود (نعمه تجزی).

185- نقش امیدواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 84 - 10

10 - امیدآفرینی ، از روش های قرآن برای تقویت روحیه مؤمنان و برانگیختن آنان به جهاد

عسی الله ان یکفّ بأس الّذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 46 - 9

9- استفاده از انگیزه امید و آرزو ، از روش های قرآن برای هدایت و تربیت است .

و البقیة الصلحة خیر عند ربّک ثواباً و خیر أملاً

«أمل» به معنای «آرزو و امید» است و «أملاً» تمیز برای «خیر» است؛ یعنی، «الباقیات الصالحات» از نظر امید داشتن به نتیجه آن، از دل بستن و امید داشتن به حیات دنیا و زینت های آن، بهتر است.

ص: 541

9- انابه

1- آثار انابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 13 - 9

9 - حالت انابه و خداخواهی ، زمینه ساز درک آیات الهی و تأثیرپذیری از آنها است .

و ما یتذکر إلا من ینیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 29

29 - روحیه انابه و ارتباط مداوم با خدا ، موجب دستیابی به هدایت الهی

و یهدی إلیه من ینیب

به کارگیری فعل مضارع «ینیب»، بیانگر تجدد و استمرار ارتباط با خدا و حاکی از داشتن روحیه انابه به درگاه او است.

2- آثار انابه انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 31

31 - روحیه انابه و توجه مداوم پیامبران به خداوند ، موجب برگزیدگی و انتخاب ایشان

یجتبی إلیه من یشاء و یهدی إلیه من ینیب

انابه محمد(صلی الله علیه و آله)

ص: 542

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 10 - 10

10 - توکل بر خداوند و انابه (رجوع در تمامی امور) به او، از خصلت های بارز پیامبر (صلی الله علیه و آله)

اللّٰهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

3- زمینه انابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 31

31 - توجه به حرکت همه هستی به سوی خداوند، مقتضی روی آوری و انابه انسان به درگاه او

وإِلَيْكَ أُنَبِّئُكَ وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 6 - 6

6 - امیدواری به رحمت خدا و باورمندی به قیامت، زمینه ساز روآوری انسان به توکل، انابه و نیایش

رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا .. لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ

در صورتی که الگو بودن، نظر به محتوای آیات پیشین داشته باشد - که درباره توکل، توبه و نیایش بود - تعبیر «لَمَن كَانَ..» افاده مطلب بالا می کند.

4- منشأ انابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 10 - 12

12 - توکل و انابه، ره آورد اعتقاد و باور به ربوبیت بی همتای الهی

اللّٰهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

10- انار

1- انار بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 69 - 2، 1

1 - وجود انواع میوه ها - خصوصاً خرما و انار - در بهشت ، نعمتی انکارناپذیر و غیرقابل تکذیب

فیهما فکھه و نخل و رمان . فبأیء الاء ربکما تکذبان

2 - میوه های متنوع - به ویژه خرما و انار - در بهشت ، نمود ربوبیت الهی به جن و انس

فیهما فکھه و نخل و رمان . فبأیء الاء ربکما تکذبان

2- باغ انار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 8

8 - خداوند با آب باران تاکستانهای انگور و باغهای زیتون و انار را پدیدار می سازد.

و جنت من أعناب و الزیتون و الرمان

3- پیدایش درخت انار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 6

6 - خداوند، پدید آورنده درختان همگون و ناهمگون زیتون و انار است.

و هو الذی أنشأ . . . و الزیتون و الرمان متشبهها و غیر متشبهه

ص: 544

4- تعقل در درخت انار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 13، 12

12 - زمان به ثمر نشستن درخت انار تا مرحله رسیدن میوه آن، شایان نگرستن و اندیشیدن است.

أنظروا إلى ثمره إذا أثمر وینعه

13 - دوران ثمردهی تا رسیدن میوه اصله نخل و تاک انگور و درخت زیتون و انار، شایان مطالعه و تأمل و راهی برای خداشناسی است.

و من النخل . . . من أعناب و الزیتون و الرمان ... أنظروا إلى ثمره إذا أثمر وینعه

مرجع ضمیر «ثمره» می تواند «الرمان» باشد و نیز می تواند «النخل» «اعناب» «الزیتون» به صورت بدل باشد. برداشت فوق بر این مبنا صورت گرفته است. لذا فرمان «انظروا» شامل تمامی موارد مذکور در آیه است.

5- درختان انار بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 68 - 1

1 - باغ های بهشت، آکنده از میوه ها و درختان نخل و انار

فیهما فکھه و نخل و رمان

6- زیبایی درختان انار بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 68 - 3

3 - زیبایی ویژه منظره درختان نخل و انار در میان دیگر درختان بهشت

فیهما فکھه و نخل و رمان

اختصاص به ذکر یافتن نخل و انار، می تواند به منظور نکته یاد شده باشد.

7- ویژگیهای انار بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 68 - 2

ص: 545

2 - خرما و انار ، دارای ویژگی و امتیاز در میان میوه های بهشت

فیهما فکھه و نخل و رمان

«فاکھه» به مطلق میوه گفته می شود و شامل خرما و انار نیز می گردد. بنابراین ذکر «نخل و رمان» پس از آن، از باب ذکر خاص بعد از عام و نشانگر ویژگی خاص آن دو میوه در میان میوه های بهشتی است.

ص: 546

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

